ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרָשׁ: ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ אִתִּי
לְשׁוֹן שָׁקֶר: ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם: ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה:
ה וַיָּשִׁימוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי: ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ:
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה: ח יְהִיוּ־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר: ט יִהְיוּ בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה: י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם: יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה
לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ: יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו: יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ
לְהַכְרִית בְּדוֹר אַחֵר יִמַּח שְׁמָם: יד יִזָּכֵר | עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח: טו יִהְיוּ
נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם: טז יַעַן אֲשֶׁר | לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן
וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת: יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ: יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה
כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו: יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרָהּ:
כ זֹאת | פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי: כא וְאַתָּה | יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי
לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי: כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ
נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה: כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשָּׁמֶן: כה וַאֲנִי | הָיֵיתִי חֶרְפָּה
לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם: כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ: כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה
יְהוָה עֲשִׂיתָהּ: כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ | וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח: כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה
וְיַעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם: ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ: לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן
לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ:

קי

כו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם וספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחיילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח
יְהוָה מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בֶּהָדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל
יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ
מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה
עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ט ק״י ..... ג

ג) מאמר ד״ה משה קבל תורה מסיני (עם ביאור בדרך אפשר) שבת פרשת נשא, י״ב סיון, ה׳תשל״ח ..... ה

ד) משיחת שבת פרשת אחרי קדושים, י׳ אייר, ה׳תש״נ ..... יד

ה) לקוטי שיחות פרשת אחרי קדושים (בלה״ק) כרך יב ..... כג

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... כח

ז) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע שבת פרשת אחרי קדושים ..... כט

ח) לוח ״היום יום״ לשבוע שבת פרשת אחרי קדושים ..... לח

ט) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... מא

שיעורי רמב״ם – ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

י) – ג׳ פרקים ליום לשבוע שבת פרשת אחרי קדושים ..... מד

יא) – פרק אחד ליום לשבוע שבת פרשת אחרי קדושים ..... נט

יב) – ספר המצוות לשבוע שבת פרשת אחרי קדושים ..... סח

יג) מסכת סוטה עם ביאורים לימי ספירת העומר מדף יט עד דף כה ..... עד

יד) נביאים וכתובים שמואל-א פרק י, דברי הימים-ב פרק כט ..... קב

טו) מסכת סנהדרין עם ביאורים מדף סה עד דף עא ..... קד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

טז) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... קלג

יז) שולחן ערוך הלכות נטילת ידים - אדמו״ר הזקן ..... קלג

יח) תורה אור – ד״ה ויקהל משה - אדמו״ר הזקן ..... קלד

יט) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי ..... קלז

כ) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קלח

כא) תורת שמואל תרל״ב - אדמו״ר מוהר״ש ..... קלט

כב) קונטרס העבודה - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קמ

כג) ספר המאמרים ה׳ש״ת - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמא

כד) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמב

כה) ספר הזכרונות – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמג

כו) אגרות קודש – אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמח

כז) ביאורים לפרקי אבות פרק ג משנה ג ..... קמט

כח) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע שבת פרשת אחרי קדושים ע״פ חומש ״תורה תמימה״ ..... קנ

כט) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קעד

ל) לוח זמנים לשבוע שבת פרשת אחרי קדושים ..... קעה

ביאור בדרך אפשר

מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וְכוּ׳[1] המשנה הראשונה
במסכת אבות מציינת כי כללות התורה, גם כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש
בהמשך הדורות, נכלל בתורה שקיבל משה ומסרה ליהושע וכו׳, וְכַךְ הָיְתָה
מְסִירַת הַתּוֹרָה לִכְלָל יִשְׂרָאֵל וּלְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
מִדּוֹר לְדוֹר עַד סוֹף כָּל
הַדּוֹרוֹת. וְיָדוּעַ דִּיּוּק רַבֵּנוּ
נְשִׂיאֵנוּ נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ כְּבוֹד
קְדֵשַׁת מוֹרִי חָמִי
אַדְמוֹ״ר (בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר
הַמַּתְחִיל זֶה[2]), א.
דִּכְלָלוּת הַמְּסִירָה דְּתוֹרָה
נִקְרֵאת בְּשֵׁם נְתִינָה, מַתַּן
תּוֹרָה, וְכֵן הוּא בְּנוֹסַח
הַתְּפִלּוֹת וְהַבְּרָכוֹת (דְּחַג
הַשָּׁבוּעוֹת) זְמַן מַתַּן
תּוֹרָתֵנוּ, וְגַם בְּבִרְכַּת
הַתּוֹרָה אוֹמְרִים וְנָתַן לָנוּ
אֶת תּוֹרָתוֹ, וּמְסַיְּמִים
וְחוֹתְמִים נוֹתֵן הַתּוֹרָה.
וְאִם כֵּן, לָמָּה מַדְגִּישׁ
כָּאן במשנה הראשונה שבפרקי
אבות מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה
מִסִּינַי (לשון קבלה), וְלֹא
(לשון נתינה) הַקָּבָּ״ה נָתַן
אֶת הַתּוֹרָה לְמֹשֶׁה, אוֹ
מִסִּינַי נִתְּנָה תּוֹרָה לְמֹשֶׁה,
וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה?. ב. וְעוֹד
צָרִיךְ לְהָבִין (כְּפִי שֶׁמְּדַיֵּק
בְּהַמַּאֲמָר), דְּחָשִׁיב כָּאן
עִנְיָן וְאוֹפֶן מְסִירַת וְקַבָּלַת
הַתּוֹרָה בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָהּ
מִדּוֹר לְדוֹר כְּפִי שֶׁבָּאָה
עַל יְדֵי הַתַּנָּאִים
וְהָאֲמוֹרָאִים בַּתּוֹרָה
שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁבָּהּ
מְבוֹאָרוֹת כָּל הַמִּצְוֹת
בִּפְרָטֵי דִּינֵיהֶן כְּהִלְכָתָן
(כֵּיוָן שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב
נִזְכָּרוֹת הַמִּצְוֹת רַק
בְּקִצּוּר). וְאִם כֵּן הָיוּ
צְרִיכִים לְכָאוֹרָה לִקְבּוֹעַ
מִשְׁנָה זוֹ בִּתְחִלַּת תּוֹרָה
שֶׁבְּעַל פֶּה (הַיְנוּ, בַּסֵּדֶר
הָרִאשׁוֹן דְּשִׁשָּׁה
סִדְרֵי מִשְׁנָה, בַּמַּסֶּכֶת
הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבּוֹ, בַּמִּשְׁנָה

ביאור בדרך אפשר

הָרִאשׁוֹנָה), לְהוֹדִיעֵנוּ אֶת מָסוֹרֶת וְקַבָּלַת הַתּוֹרָה מִדּוֹר לְדוֹר.
וְלָמָּה קְבָעוּהָ בִּתְחִלַּת מַסֶּכֶת אָבוֹת, שֶׁהִיא כַּמָּה וְכַמָּה
מַסֶּכְתּוֹת לְאַחֲרֵי תְּחִלַּת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה?. וּמְבֹאָר בָּזֶה[3],
דְּהִיא הַנּוֹתֶנֶת, דְּדַוְקָא בְּמַסֶּכֶת זוֹ דְּרוֹב עִסְקָהּ הוּא בְּעִנְיְנֵי
הַמִּדּוֹת לְהַרְחִיק אֶת
הַמִּדּוֹת הַבִּלְתִּי טוֹבוֹת
וּלְהַקְנוֹת אֶת הַמִּדּוֹת
הַטּוֹבוֹת [וְעַד שֶׁאִיתָא
בַּגְּמָרָא[4] שֶׁבְּמַסֶּכֶת זוֹ
מְדֻבָּר עַל דְּבַר מִלֵּי
דַּחֲסִידוּתָא [=דרך חסידות.
מסכת אבות מורה לנו אורחות
חיים ושלימות המעשים (רבינו
חננאל)]], הִנֵּה כָּאן דַּוְקָא
קָבְעוּ מִשְׁנָה זוֹ דְּמֹשֶׁה
קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, לוֹמַר
לְךָ שֶׁהַמִּדּוֹת וְהַמּוּסָרִים
שֶׁבְּזוֹ הַמַּסֶּכֶת, לֹא בָּדוּ
אוֹתָם חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה
מִלִּבָּם כמו שמצינו אצל חכמי
אומות העולם שבדו מליבם
מדות ומוסרים וחיברו ספרים
בדרכי המוסר כיצד יתנהג אדם
עם חברו, אֶלָּא אַף אֵלּוּ
נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי (כַּמְּבֹאָר
בִּמְפָרְשֵׁי הַמִּשְׁנָה[5]).
וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא נֹאמַר
שֶׁהַתַּנָּאִים בַּעֲלֵי הַמִּשְׁנָה,
שֶׁהָיָה שִׁכְלָם זַךְ וּבָרוּר,
הִמְצִיאוּ הַהוֹרָאוֹת
שֶׁבְּמַסֶּכֶת זוֹ מִצַּד שִׁכְלָם

בס״ד. מוצאי שבת פרשת נשא, י״ב סיון ה׳תשל״ח.

(הנחה בלתי מוגה)

1 מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וְכוּ׳[1], וְכַךְ
2 הָיְתָה מְסִירַת הַתּוֹרָה לִכְלָל יִשְׂרָאֵל וּלְכָל אֶחָד
3 וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִדּוֹר לְדוֹר עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת. וְיָדוּעַ
4 דִּיּוּק רַבֵּנוּ נְשִׂיאֵנוּ נְשִׂיא דּוֹרֵנוּ כְּבוֹד קְדֵשַׁת מוֹרִי חָמִי
5 אַדְמוֹ״ר (בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל זֶה[2]), דִּכְלָלוּת
6 הַמְּסִירָה דְּתוֹרָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם נְתִינָה, מַתַּן תּוֹרָה, וְכֵן
7 הוּא בְּנוֹסַח הַתְּפִלּוֹת וְהַבְּרָכוֹת (דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת) זְמַן מַתַּן
8 תּוֹרָתֵנוּ, וְגַם בְּבִרְכַּת הַתּוֹרָה אוֹמְרִים וְנָתַן לָנוּ אֶת
9 תּוֹרָתוֹ, וּמְסַיְּמִים וְחוֹתְמִים נוֹתֵן הַתּוֹרָה. וְאִם כֵּן, לָמָּה
10 מַדְגִּישׁ כָּאן מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, וְלֹא הַקָּבָּ״ה נָתַן
11 אֶת הַתּוֹרָה לְמֹשֶׁה, אוֹ מִסִּינַי נִתְּנָה תּוֹרָה לְמֹשֶׁה, וְכַיּוֹצֵא
12 בָּזֶה. וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין (כְּפִי שֶׁמְּדַיֵּק בְּהַמַּאֲמָר), דְּחָשִׁיב
13 כָּאן עִנְיָן וְאוֹפֶן מְסִירַת וְקַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּתָהּ
14 מִדּוֹר לְדוֹר כְּפִי שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי הַתַּנָּאִים וְהָאֲמוֹרָאִים
15 בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, שֶׁבָּהּ מְבוֹאָרוֹת כָּל הַמִּצְוֹת בִּפְרָטֵי
16 דִּינֵיהֶן כְּהִלְכָתָן (כֵּיוָן שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב נִזְכָּרוֹת הַמִּצְוֹת
17 רַק בְּקִצּוּר). וְאִם כֵּן הָיוּ צְרִיכִים לְכָאוֹרָה לִקְבּוֹעַ מִשְׁנָה
18 זוֹ בִּתְחִלַּת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה (הַיְנוּ, בַּסֵּדֶר הָרִאשׁוֹן דְּשִׁשָּׁה
19 סִדְרֵי מִשְׁנָה, בַּמַּסֶּכֶת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁבּוֹ, בַּמִּשְׁנָה
20 הָרִאשׁוֹנָה), לְהוֹדִיעֵנוּ אֶת מָסוֹרֶת וְקַבָּלַת הַתּוֹרָה מִדּוֹר
21 לְדוֹר. וְלָמָּה קְבָעוּהָ בִּתְחִלַּת מַסֶּכֶת אָבוֹת, שֶׁהִיא כַּמָּה וְכַמָּה מַסֶּכְתּוֹת לְאַחֲרֵי
22 תְּחִלַּת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וּמְבֹאָר בָּזֶה[3], דְּהִיא הַנּוֹתֶנֶת, דְּדַוְקָא בְּמַסֶּכֶת זוֹ דְּרוֹב
23 עִסְקָהּ הוּא בְּעִנְיְנֵי הַמִּדּוֹת לְהַרְחִיק אֶת הַמִּדּוֹת הַבִּלְתִּי טוֹבוֹת וּלְהַקְנוֹת אֶת
24 הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת [וְעַד שֶׁאִיתָא בַּגְּמָרָא[4] שֶׁבְּמַסֶּכֶת זוֹ מְדֻבָּר עַל דְּבַר מִלֵּי
25 דַּחֲסִידוּתָא], הִנֵּה כָּאן דַּוְקָא קָבְעוּ מִשְׁנָה זוֹ דְּמֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, לוֹמַר לְךָ
26 שֶׁהַמִּדּוֹת וְהַמּוּסָרִים שֶׁבְּזוֹ הַמַּסֶּכֶת, לֹא בָּדוּ אוֹתָם חַכְמֵי הַמִּשְׁנָה מִלִּבָּם, אֶלָּא אַף
27 אֵלּוּ נֶאֱמְרוּ מִסִּינַי (כַּמְּבֹאָר בִּמְפָרְשֵׁי הַמִּשְׁנָה[5]). וְהַיְינוּ, שֶׁלֹּא נֹאמַר שֶׁהַתַּנָּאִים
28 בַּעֲלֵי הַמִּשְׁנָה, שֶׁהָיָה שִׁכְלָם זַךְ וּבָרוּר, הִמְצִיאוּ הַהוֹרָאוֹת שֶׁבְּמַסֶּכֶת זוֹ מִצַּד

1) אבות רפ״א. 2) סה״מ תש״ב ע׳ 109 ואילך. 3) שם ריש ע׳ 110. 4) ב״ק ל, א. 5) רע״ב. הובא בסה״מ תש״ב שם.

שִׁכְלָם וּסְבָרָתָם, אֶלָּא גַּם עִנְיָנִים אֵלּוּ קִבֵּל מֹשֶׁה מִסִּינַי וּמְסָרָם לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים וּנְבִיאִים לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, וְהֵם צִוּוּ וְהֶעֱמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִתּוֹסְפוּ גַּם כָּל הַהוֹרָאוֹת שֶׁבְּמַסֶּכֶת אָבוֹת.

אָמְנָם עֲדַיִין צָרִיךְ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר הַהַדְגָּשָׁה דְּמֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה מַתְאִים (לֹא רַק לְתוֹכְנָהּ שֶׁל מַסֶּכֶת אָבוֹת דַּוְקָא, אֶלָּא) גַּם לִכְלָלוּת הַעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, הָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה.

ב) וְיֵשׁ לְבָאֵר הַקֶּשֶׁר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, בְּהֶקְדֵּם הַבֵּאוּר בְּעִנְיָן הַחִדּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה לְגַבֵּי עֲבוֹדַת הָאָבוֹת[6]. דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁקִּיֵּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה[7], וּמְסָרָהּ וְלִמְּדָהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו, וְכֵן אָמְרוּ חַז"ל[9] אַבְרָהָם זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה, וְכֵן יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּמִימֵיהֶן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לֹא פָּרְשָׁה יְשִׁיבָה מֵהֶם אֲפִלּוּ בְּמִצְרַיִם, אַף עַל פִּי כֵן, נַעֲשָׂה בְּמַתַּן תּוֹרָה שִׁנּוּי עִקָּרִי, עַד כְּדֵי שֶׁהָיָה זֶה קָשׁוּר עִם נִסִּים גְּדוֹלִים וְנִפְלָאִים, עַד שֶׁוֵּיֵרֵד ה' עַל הַר סִינַי גו'[10], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה מֵעוֹלָם, וּכְהַפִּתְגָּם[11] שֶׁמַּתַּן תּוֹרָה לֹא יִהְיֶה עוֹד הַפַּעַם. וְהַבֵּאוּר בְּזֶה[6], דְּהַחִדּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא בַּפְּסַק־דִּין בְּפוֹעַל לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה שִׁנּוּי בִּמְצִיאוּת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה[12]. דְּהִנֵּה, לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ כָּל הָעִנְיָנִים כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה (בְּרוּחָנִיּוּת), אֲבָל לֹא פָּעֲלוּ שִׁנּוּי בִּמְצִיאוּת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְלָכֵן מָצִינוּ בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהָיְתָה הַמְּצִיאוּת דִּשְׁבוּעָה בִּנְקִטַּת חֵפֶץ[13] רַק בְּאוֹפֶן דְּשִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת

---

6) ראה סה"מ תרע"ח ע' קסד ואילך. תרפ"ט ע' 266 ואילך. וש"נ. וראה לקו"ש ח"א ע' 40 ואילך. ח"ה ע' 79 ואילך. שם ע' 88 ואילך. וש"נ. 7) יומא כח, ב. קידושין פב, סע"א. 8) וירא יח, יט. 9) יומא שם. 10) יתרו יט, כ. 11) המשך תרס"ו ע' כג. תקמו. המשך תער"ב ח"א ע' שסו. ח"ב ע' א'צז. סה"מ תש"ט ע' 57 (השני). 12) להעיר מירושלמי כתובות פ"א ה"ב. 13) שבועות לח, ב. שו"ע חו"מ ספ"ז

ביאור בדרך אפשר

וּסְבָרָתָם, אֶלָּא גַּם עִנְיָנִים אֵלּוּ קִבֵּל מֹשֶׁה מִסִּינַי וּמְסָרָם לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים וּנְבִיאִים לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, וְהֵם צִוּוּ וְהֶעֱמִידוּ תַּלְמִידִים הַרְבֵּה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִתּוֹסְפוּ גַּם כָּל הַהוֹרָאוֹת שֶׁבְּמַסֶּכֶת אָבוֹת.

אָמְנָם עֲדַיִין צָרִיךְ לְהוֹסִיף בְּבֵאוּר הַהַדְגָּשָׁה דְּמֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה מַתְאִים (לֹא רַק לְתוֹכְנָהּ שֶׁל מַסֶּכֶת אָבוֹת דַּוְקָא, אֶלָּא) גַּם לִכְלָלוּת הַעִנְיָן דְּמַתַּן תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי זֶה שֶׁמֹּשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, הָיָה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה. בסעיף זה נתבאר מפני מה קבעו את המשנה 'משה קיבל תורה מסיני' וכו' דווקא במסכת אבות - לומר לנו שכל דרכי המוסר והמדות הטובות שבמסכת אבות לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם, אלא גם ענינים אלו קיבל משה מסיני. אך עדיין יש להבין מדוע כללות ענין מתן תורה נקרא בשם נתינה, ואילו במשנה זו המדברת בענין מתן תורה, נוקטים חז"ל בלשון קבלה, משה קיבל תורה מסיני.

ב) וְיֵשׁ לְבָאֵר הַקֶּשֶׁר בְּדֶרֶךְ אֶפְשָׁר, בְּהֶקְדֵּם הַבֵּאוּר בְּעִנְיָן הַחִדּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה לְגַבֵּי עֲבוֹדַת הָאָבוֹת[6]. דְּהִנֵּה, אַף עַל פִּי שֶׁקִּיֵּם אַבְרָהָם אָבִינוּ אֶת כָּל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה[7] כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8] לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו, וְכֵן אָמְרוּ חַז"ל[9] אַבְרָהָם זָקֵן וְיוֹשֵׁב בִּישִׁיבָה הָיָה דרשו חז"ל בכל מקום שנאמר לשון 'זקן' – בישיבה היה יושב, וְכֵן יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וּמִימֵיהֶן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לֹא פָּרְשָׁה יְשִׁיבָה מֵהֶם אֲפִלּוּ בְּמִצְרַיִם גם במצרים למדו בני ישראל בישיבות, שנאמר 'ואספת את זקני ישראל', אַף עַל פִּי כֵן, נַעֲשָׂה בְּמַתַּן תּוֹרָה שִׁנּוּי עִקָּרִי, עַד כְּדֵי שֶׁהָיָה זֶה קָשׁוּר עִם נִסִּים גְּדוֹלִים וְנִפְלָאִים כגון ראיית הנשמע ושמיעת הנראה, ככתוב 'וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר וכו', עַד שֶׁוֵּיֵרֵד ה' עַל הַר סִינַי גו'[10], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁלֹּא הָיָה מֵעוֹלָם אודות החידוש של מתן תורה אומרים חז"ל במדרש: אמר דוד, אף על פי שגזר הקב"ה השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, כשביקש ליתן התורה, ביטל גזירה ראשונה ואמר תחתונים יעלו לעליונים והעליונים ירדו לתחתונים ואני המתחיל, שנאמר 'וירד ה' אל הר סיני'. וּכְהַפִּתְגָּם[11] שֶׁמַּתַּן תּוֹרָה לֹא יִהְיֶה עוֹד הַפַּעַם כי חידוש החיבור של שמים וארץ ניתן כבר במתן תורה. וְהַבֵּאוּר בְּזֶה[6], דְּהַחִדּוּשׁ דְּמַתַּן תּוֹרָה הוּא בַּפְּסַק־דִּין בְּפוֹעַל לִהְיוֹת עַל יְדֵי זֶה שִׁנּוּי בִּמְצִיאוּת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה[12] פסקי דין התורה פועלים שינוי במציאות הגשמיות שבעולם. דְּהִנֵּה, לִפְנֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיוּ כָּל הָעִנְיָנִים כְּפִי שֶׁהֵם לְמַעְלָה (בְּרוּחָנִיּוּת), אֲבָל לֹא פָּעֲלוּ שִׁנּוּי בִּמְצִיאוּת הַדָּבָר הַגַּשְׁמִי בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְלָכֵן מָצִינוּ בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ שֶׁהָיְתָה הַמְּצִיאוּת דִּשְׁבוּעָה (ענין רוחני) בִּנְקִטַּת חֵפֶץ[13] (דבר גשמי קדוש). הגמרא דורשת שאדם הרוצה להישבע צריך ליטול חפץ של קדושה כגון ספר תורה ותפילין ולהישבע עליהם (שבועה מלשון שובע. יש בה משום נתינת כוח מלמעלה, וכדי שנתינת הכח תבוא לידי גילוי וביטוי בגשמיות, היינו שהאדם

ביאור בדרך אפשר

יוכל לקלוט את הכוח הרוחני ולהאיר ולזכך על ידו את פעולותיו הגשמיות, לשם כך זקוקים לממוצע שיחבר את החפץ הגשמי עם הכוח הרוחני מלמעלה, וממוצע המחבר הן המצוות - חפץ של קדושה כגון ספר תורה, תפילין). באמצעות המצוה נמשכת נתינת הכוח, החודרת את החפץ הגשמי והופכת אותו לחפץ קדוש. וענין זה - האפשרות לחיבור גשמיות ורוחניות נתחדש במתן תורה שעה שביטל הקב"ה את הגזרה הראשונה לאמור 'תחתונים יעלו לעליונים ועליונים ירדו לתחתונים'. אמנם לפני מתן־תורה, אף שקיימו האבות את המצוות ברוחניות ועשו זאת באמצעות חפצים גשמיים, מכל מקום לא פעל הדבר כל השפעה ושינוי בגשמי עצמו והוא נשאר בגשמיותו כמקודם. הסיבה לכך היא משום שקיום המצוות של האבות לא היה מצד הציווי האלוקי, כי אם מכוח עצמם (מתנדבים ועושים) ולכן לא היתה בפעולתם נתינת הכוח להחדיר קדושה בגשמיות. מה שאין כן קיום המצוות לאחר מתן תורה הוא בכוח המשלח, (מצווים ועושים) כוח האין סוף המחדיר אלוקות בחפץ גשמי להופכו לקדוש. אברהם אבינו קיים מצוות מילה רק לאחר שנצטווה לכך מהקב"ה וציווי זה הוא נתינת כוח להחדיר קדושה בגשמי ולהופכו קדוש גם לאחר שקויימה בו המצוה. לפי זה מובן מדוע השביע אברהם אבינו את אליעזר עבדו בדבר גשמי קדוש שנעשתה בו המצוה, כי אצל אברהם לא היתה יכולה להיות המציאות דשבועה בנקיטת חפץ (גשמי שנעשה קדוש) אלא רק במצות מילה **רַק בְּאוֹפֶן דְּשִׁים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי**[14] **(בְּמִצְוַת מִלָּה בְּלִבַּד** היא המצוה היחידה שנצטוו עליה האבות מהקב"ה, ולכן רק במצוה זו היתה כאמור נתינת הכוח האלוקית לקשר ולהמשיך קדושה בעולם הגשמי. **וְלֹא בִּשְׁאָר עִנְיָנִים** שלא היתה בהם נתינת הכוח מלמעלה), **כִּי, אַף שֶׁפָּעַל וְעָבַד עֲבוֹדָתוֹ בְּכַמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים, הָחֵל מֵהָעִנְיָן דְּהַכְנָסַת אוֹרְחִים כִּפְשׁוּטָהּ (דְּאֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ**[15]**), וְגָדְלָה מַעֲלָתוֹ בַּעֲמִידָתוֹ בְּכַמָּה נִסְיוֹנוֹת כוּ', וְעַד שֶׁנִּקְרָא אַבְרָהָם אוֹהֲבִי**[16]**, אַף עַל פִּי כֵן, לֹא נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי (שֶׁבּוֹ הָיְתָה הַפְּעוּלָּה), הַיְנוּ, שֶׁלֹּא הָיָה עִנְיָן הָעֲשִׂיָּה בְּפוֹעַל, כִּי כָּל הַפְּעוּלָּה הָיְתָה רַק בְּנוֹגֵעַ לְהָרוּחָנִיּוּת, וְלֹא בְּנוֹגֵעַ לְהַגַּשְׁמִיּוּת וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לֹא בְּנוֹגֵעַ לְהַחוֹמְרִיּוּת דְּעוֹלָם הַזֶּה. אָמְנָם, מַתַּן תּוֹרָה פָּעַל שֶׁתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה**[17]**, עַל יְדֵי זֶה**[18] שֶׁהָעֶלְיוֹנִים יָרְדוּ לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַאֲנִי הַמַּתְחִיל כוּ'**[17], **שֶׁמֵּאָז הִתְחִיל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים יְכוֹלִים לַעֲלוֹת לְדַרְגָּא שֶׁל עֶלְיוֹנִים, וְעַד שֶׁעוֹשִׂים מִדָּבָר חוֹמְרִי — דָּבָר גַּשְׁמִי, וּמִדָּבָר גַּשְׁמִי — עִנְיָן שֶׁל קְדֻשָּׁה (כְּכָל הַגְּדָרִים וְהָעִנְיָנִים הַקְשׁוּרִים בָּזֶה), וְעַד שֶׁעוֹשִׂים מִגַּשְׁמִיּוּת — רוּחָנִיּוּת, כַּיָּדוּעַ פִּתְגָּם אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[19] אַז דִּעֶר אוֹיבּעֶרְשְׁטֶעֶר גִּיט אִידֶן גַּשְׁמִיּוּת אוּן אִידֶן מַאכֶן פּוּן גַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת. וְעִנְיָן זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת הָעֲבוֹדָה דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם**[20] **וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**[21]**, דְּאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין בִּדְבָרִים אֵלּוּ גִּדְרֵי קְדֻשָּׁה, אֲפִלּוּ לֹא תַּשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה אוֹ דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁעַל יָדָם נִתְקַיֵּם הַצִּוּוּי וְהַפְּסַק־דִּין דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ נִסְיוֹנוֹת כוּ', וְעַד שֶׁנִּקְרָא אַבְרָהָם אוֹהֲבִי**[16]**, אַף עַל פִּי כֵן, לֹא נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּהַדָּבָר הַגַּשְׁמִי (שֶׁבּוֹ הָיְתָה הַפְּעוּלָּה), הַיְנוּ, שֶׁלֹּא הָיָה עִנְיָן הָעֲשִׂיָּה בְּפוֹעַל, כִּי כָּל הַפְּעוּלָּה הָיְתָה רַק בְּנוֹגֵעַ לְהָרוּחָנִיּוּת, וְלֹא בְּנוֹגֵעַ לְהַגַּשְׁמִיּוּת וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לֹא בְּנוֹגֵעַ לְהַחוֹמְרִיּוּת דְּעוֹלָם הַזֶּה. אָמְנָם, מַתַּן תּוֹרָה פָּעַל שֶׁתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה**[17]**, עַל יְדֵי זֶה**[18] שֶׁהָעֶלְיוֹנִים יָרְדוּ לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַאֲנִי הַמַּתְחִיל כוּ'**[17], **שֶׁמֵּאָז הִתְחִיל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים יְכוֹלִים לַעֲלוֹת לְדַרְגָּא שֶׁל עֶלְיוֹנִים, וְעַד שֶׁעוֹשִׂים מִדָּבָר חוֹמְרִי - דָּבָר גַּשְׁמִי, וּמִדָּבָר גַּשְׁמִי - עִנְיָן שֶׁל קְדֻשָּׁה (כְּכָל הַגְּדָרִים וְהָעִנְיָנִים הַקְשׁוּרִים בָּזֶה), וְעַד שֶׁעוֹשִׂים מִגַּשְׁמִיּוּת - רוּחָנִיּוּת, כַּיָּדוּעַ פִּתְגָּם אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן**[19] אַז דִּעֶר אוֹיבּעֶרְשְׁטֶעֶר גִּיט אִידֶן גַּשְׁמִיּוּת אוּן אִידֶן מַאכֶן פּוּן גַּשְׁמִיּוּת רוּחָנִיּוּת** [=שהקב"ה נותן ליהודים גשמיות, ויהודים עושים מגשמיות – רוחניות]. **וְעִנְיָן זֶה כּוֹלֵל גַּם אֶת הָעֲבוֹדָה דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם**[20] ולמעלה מזה, גם את העבודה ד**בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**[21] אפילו דברים של רשות כגון אכילה ושתיה וכל צרכי גופו כולם נעשים כלים לעבודת בוראו, **דְּאַף שֶׁלְּכְאוֹרָה אֵין בִּדְבָרִים אֵלּוּ גִּדְרֵי קְדֻשָּׁה, אֲפִלּוּ לֹא תַּשְׁמִישֵׁי קְדֻשָּׁה אוֹ דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה, מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁעַל יָדָם נִתְקַיֵּם הַצִּוּוּי וְהַפְּסַק־דִּין דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם** - שהכוונה המסתירה ומעלימה על האלוקות **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה לֹא בְּנוֹגֵעַ לְהַחוֹמְרִיּוּת דְּעוֹלָם הַזֶּה** כנודע שהחומריות היא למטה במדרגה מהגשמיות, שלא זו בלבד שמעלימה ומסתירה על האלוקות, אלא עוד יתרה מזו גם מכחישה אותה וכופרת בקיומה. **אָמְנָם, מַתַּן תּוֹרָה פָּעַל שֶׁתַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה**[17], **עַל יְדֵי זֶה**[18] **שֶׁהָעֶלְיוֹנִים יָרְדוּ לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן וַאֲנִי הַמַּתְחִיל כוּ'**[17] כדי לתת אפשרות ל'תחתונים' לעלות למעלה, היתה תחילה נתינת הכוח מלמעלה – 'וירד הוי' על הר סיני' ו'אני המתחיל', **שֶׁמֵּאָז הִתְחִיל סֵדֶר הָעֲבוֹדָה שֶׁהַתַּחְתּוֹנִים יְכוֹלִים לַעֲלוֹת לְדַרְגָּא שֶׁל עֶלְיוֹנִים, וְעַד שֶׁעוֹשִׂים מִדָּבָר חוֹמְרִי - דָּבָר גַּשְׁמִי, וּמִדָּבָר גַּשְׁמִי - עִנְיָן שֶׁל קְדֻשָּׁה (כְּכָל הַגְּדָרִים וְהָעִנְיָנִים**

סי"ג־טו. 14) חיי שרה כד, ב. 15) שבת סג, א. וש"נ. 16) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו. 18) ראה לקו"ש ח"ח ע' 23. 19) "היום יום" כז טבת. וראה גם "היום יום" כז אלול. 20) אבות פ"ב מי"ב. 21) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הל' דעות ספ"ג. טושו"ע או"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

ביאור בדרך אפשר

בכל עשיותיו, שימושיו והנאתו מעניני חול אינה לשם ענין צדדי כי אם לשם שמים, (אבל בכל זאת המעשים עצמם הם עניני חול), **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה**[22] **בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ** - שבכל דרכיו ומעשיו עצמם, בהם ועל ידם, יודע הוא את הוי׳, **הִנֵּה מִזֶּה גּוּפָא מוּבָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי.** כאן מתחדד ומודגש יותר החידוש שבמתן תורה – חיבור עליונים ותחתונים. גם בהתעסקו בעניני הרשות, במאכלו ובמשקהו, במשאו ומתנו מחדיר הוא אלוקות בענינים הגשמיים לעשותם כלים לקדושה – דרגת כל מעשיך יהיו לשם שמים, ועד שבהם ועל ידם יודע את הוי׳ - דרגת ׳דעהו׳. בסעיף הבא יבאר כי החידוש שבמתן תורה שהאלוקות חודרת בגשמיות עד שהגשמי נעשה חפץ של קדושה בא לידי ביטוי דווקא בלשון ׳משה קיבל תורה מסיני׳.

ג) **וְהִנֵּה** עִנְיָן זֶה (**הַפְּעוּלָּה דְּמַתַּן תּוֹרָה בָּהַמְשָׁכָה לְמַטָּה דַּוְקָא**) **קָשׁוּר עִם הַקַּבָּלָה דְּמֹשֶׁה דַּוְקָא, שֶׁזֶּהוּ הַדִּיּוּק דְּמֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי, אַף שֶׁלְּכְאוֹרָה נוֹגֵעַ רַק זֶה שֶׁבְּאוֹתוֹ זְמַן נָתַן הַקָּבָּ״ה אֶת הַתּוֹרָה, נָתַן דַּיְקָא, שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה ב׳ פֵּרוּשִׁים, פֵּרוּשׁ הָא׳, בְּאוֹפֶן שֶׁל נְתִינָה, דְּכָל הַנּוֹתֵן בְּעַיִן יָפָה הוּא נוֹתֵן[23], וּפֵרוּשׁ הַב׳ בְּאוֹפֶן שֶׁל מַתָּנָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַמַּתָּנָה הִיא חֶמְדָּה גְּנוּזָה וְכוּ׳[24]. וְאַף עַל פִּי כֵּן מְדַיֵּק כָּאן שֶׁמֹּשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי** (כַּנַ״ל).

וְיוּבָן עַל פִּי הַמְּבֹאָר בְּהֶמְשֵׁךְ תער״ב[25], דְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ הָיָה כְּלִי לְגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּחָכְמָה עִנְיָנָהּ הוּא אוֹר. וְכַיָּדוּעַ הַבֵּאוּר בְּאַחַד הַפֵּרוּשִׁים בְּאִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד[26], שֶׁחַיּוֹהִי (אוֹרוֹת) קָאֵי עַל סְפִירַת הַחָכְמָה[27], לְפִי שֶׁהַחָכְמָה הִיא אוֹר בְּלִי כְּלִי, הַיְנוּ, שֶׁגַּם הַכְּלִי הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל אוֹר[28]. וְזֶהוּ גַּם הַשַּׁיָּכוּת דְּמֹשֶׁה לְכִלְלוּת עִנְיָן הַתּוֹרָה שֶׁקִּבֵּל מֹשֶׁה מִסִּינַי, וּמָסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ[29], כִּי, אוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת[30], וְהַיְנוּ שֶׁמֵּאִיר בָּה אוֹר הַחָכְמָה, בְּחִינַת חָכְמָה בְּרוּרָה, שֶׁבָּה רוֹאִים כָּל דָּבָר בְּאוֹפֶן בָּרוּר. וּכְפִי שֶׁמְּבֹאָר שָׁם, שֶׁלְּהִיוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּלִי לְגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה, הִנֵּה מִקִּצּוּר הַדָּבָר שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב יָדַע כָּל פְּרָטֵי דִּינֵי הַמִּצְוָה, וּכְמוֹ בַּפָּסוּק וּקְשַׁרְתָּם[31] יָדַע

ביאור בדרך אפשר

כְּלִי לְגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּחָכְמָה עִנְיָנָהּ הוּא אוֹר בחי׳ החכמה היא נקודה העצמית, נקודת האמת כמו שהיא בעצם בלי שום הטי׳. **וְכַיָּדוּעַ הַבֵּאוּר בְּאַחַד הַפֵּרוּשִׁים בְּאִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד**[26] [=הוא (הקב״ה) והאורות מאוחדים], **שֶׁחַיּוֹהִי (אוֹרוֹת) קָאֵי עַל סְפִירַת הַחָכְמָה**[27] החכמה מאוחדת איתו יתברך כדוגמת התאחדות נפש המשכלת עם כוח השכל המתפשט ממנה, **לְפִי שֶׁהַחָכְמָה הִיא אוֹר בְּלִי כְּלִי, הַיְנוּ, שֶׁגַּם הַכְּלִי הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל אוֹר**[28] בעולם האצילות אין האור האלוקי מתגלה בבחינת ׳פנימי׳ אלא באמצעות ספירת החכמה. ענינה של החכמה הוא כח – מה, הכוח להתבטל, הכוח להיות ׳לא כלום׳. אין בה שום ישות בעלת הוויה עצמאית שתחצוץ, תפריע, ולכן אפילו הכלי לכוח הביטול ענינו הוא ביטול גמור ואינו בעל הוויה עצמאית עד כי גם הכלי הוא בעצם אור. **וְזֶהוּ גַּם הַשַּׁיָּכוּת דְּמֹשֶׁה לְכִלְלוּת עִנְיָן הַתּוֹרָה שֶׁקִּבֵּל מֹשֶׁה מִסִּינַי, וּמָסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ**[29], **כִּי, אוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נָפְקַת**[30] [=התורה יצאה (באה) מהחכמה], **וְהַיְנוּ שֶׁמֵּאִיר בָּה אוֹר הַחָכְמָה, בְּחִינַת חָכְמָה בְּרוּרָה, שֶׁבָּה רוֹאִים כָּל דָּבָר בְּאוֹפֶן בָּרוּר** התורה נאמרה ברמז ובקיצור בבחי׳ נקודה לבד על דרך בחי׳ החכמה שהיא נקודה תמציתית, נקודת האמת כמו שהיא בעצם בלי שום הטי׳. **וּכְפִי שֶׁמְּבֹאָר שָׁם, שֶׁלְּהִיוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ כְּלִי לְגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה, הִנֵּה מִקִּצּוּר הַדָּבָר שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁבִּכְתָב יָדַע כָּל פְּרָטֵי דִּינֵי הַמִּצְוָה, וּכְמוֹ בַּפָּסוּק וּקְשַׁרְתָּם** לאות על ידך והיו לטוטפות בין עיניך׳[31] **יָדַע**

---

22) ראה לקו״ש ח״י ע׳ 104. וש״נ. 23) ב״ב נג, א. 24) שבת פח, ב. 25) ח״ג ע׳ א׳שעז ואילך. 26) תקו״ז בהקדמה (ג, ב). 27) עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי״ע) פ״ה. הובא בלקו״ת מטות פז, סע״ד. שה״ש לט, ג. אוה״ת וירא ח״ד תשדמ, א. וארא ע׳ קנ. ובכ״מ. 28) ראה לקו״ת מטות ואוה״ת וארא שם. ובכ״מ. 29) מכילתא בשלח טו, א. 30) זח״ב סב, א. פה, א. קכא, א. ועוד. 31) ואתחנן ו, ח.

ביאור בדרך אפשר

כָּל פְּרָטֵי מִצְוַת תְּפִלִּין. וּלְהָעִיר, שֶׁמִּצְוַת תְּפִלִּין הִיא מֵהַדִּגְמָאוֹת עַל כָּךְ שֶׁמִּצְוּוֹת הַתּוֹרָה אֵינָן גְּלוּיוֹת וּמְפוֹרָשׁוֹת אֶלָּא עַל יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דַּוְקָא[32] מן התורה שבכתב שנאמרה ברמז ובקיצור אין אנו יודעים מהם פרטי הרצון העליון שבמצוות, ובאיזה אופן עלינו לקיימן. כדי שנוכל לקיימן במדוייק על פי רצון העליון למדים אנו את פרטי פרטיהן דוקא על ידי ההלכות שבתורה שבעל פה. אחת הדוגמאות לכך היא מצות תפילין. מהפסוק עצמו אי אפשר לדעת כיצד לקשור, ומהן 'טוטפות', והיכן במדויק הוא 'בין עיניך' 'ועל ידך', עד שפירשה כל זאת תורה שבעל פה, שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת תּוֹרַת אִמֶּךָ[33], עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ שֶׁכָּל אֵבְרֵי הַוָּלָד כְּלוּלִים בְּטִפַּת הָאָב בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל על דרך נקודת החכמה התמציתית, וְהָאֵם מוֹצִיאָתוֹ לִידֵי גִּלּוּי על דרך כוח הבינה שיש בה היכולת להביא אל הגילוי את פרטי הפרטים שהיו כלולים בהעלם, כָּכָה מַמָּשׁ בָּאִים כָּל הַמִּצְוֹת מֵהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דַּוְקָא[34]. וְזֶהוּ מַה שֶׁמַּדְגִּישׁ בְּהַמַּאֲמָר שֶׁגַּם בַּפָּסוּק וּקְשַׁרְתָּם יָדַע משה רבינו כָּל פְּרָטֵי מִצְוַת תְּפִלִּין, כֵּיוָן שֶׁאֲצָלוֹ הָיְתָה הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל אוֹר, תּוֹרָה אוֹר[35], אוֹר הַחָכְמָה שהיא, כאמור, בחינת חכמה ברורה, שבה רואים כל דבר באופן ברור, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הַיְדִיעָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵרְאִיַּת הַשֵּׂכֶל, רְאִיָּה אֲמִתִּית הַנִּקְרֵאת רְאִיַּת הַחָכְמָה (כַּמְּבֹאָר שָׁם בָּאֲרוּכָה), וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הָיוּ אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כָּל עִנְיָנֵי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, הָחֵל מֵעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁנִּתְגַּלּוּ בְּדִבּוּר בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמוֹסִיף בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁגַּם פְּרָטֵי הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְהֵן הַהֲלָכוֹת פְּרָטִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּעַל פֶּה, שֶׁהֵן גַּם כֵּן מִגִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה בִּבְחִינַת אוֹר בָּרוּר כו'. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁכָּל פְּרָטֵי דִּינֵי הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה יָדַע אוֹתָם מֹשֶׁה מִכְּמוֹ שֶׁהֵם כְּלוּלִים בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה גּוּפָא אִיתָא [=מובא] בַּגְּמָרָא[36] אָמַר אִלְּפָא אִי אִבָּא דְּשָׁאִיל לִי בְּמַתְנִיתָא דְּר' חִיָּיא וְר' אוֹשַׁעְיָא וְלֹא פָּשְׁטִינָא לֵיה מִמַּתְנִיתִין כו' [=אמר אילפא על עצמו (אילפא רצה להראות בדבריו שאף על פי שיצא למסחר עדיין נשאר גדול בתורה): אם יש מי שישאל אותי על דין שנזכר בברייתות שנסדרו על ידי רבי חייא ורבי אושעיה ולא אוכל להראות את יסוד הדין (של הברייתא) במשנה אזי נפילנא מאסקריה דספינתא וטבענא = אפיל את עצמי מתורן הספינה ואטבע בים] מכאן רואים שרבינו הק' (רבי יהודה הנשיא מחבר המשנה) כלל כל דיני הברייתא בנוסח של המשנה, ולכן יכול היה אילפא לומר שביכולתו לדייק כל ענין בברייתא מתוך לשון המשנה, וּכְמוֹ כֵּן יָכוֹל הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִמְצוֹא כָּל הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב (עַל יְדֵי הַכְּלָלִים כו'), הִנֵּה עוֹד זֹאת, שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה הָיוּ אֶצְלוֹ גַּם כָּל פְּרָטֵי הַמִּצְוֹת בִּבְחִינַת אוֹר בָּרוּר, שֶׁכָּל פְּרָטֵי דִּינֵיהֶם נֶאֱמְרוּ לוֹ מִסִּינַי בְּדִבּוּר, וְעַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ במתן תורה נתן הקב"ה גם את כללי התורה בעזרתם ניתן לדרוש ולהסיק מסקנות מן הפסוקים כו'), הִנֵּה עוֹד זֹאת, שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה הָיוּ אֶצְלוֹ גַּם כָּל פְּרָטֵי הַמִּצְוֹת בִּבְחִינַת אוֹר בָּרוּר, שֶׁכָּל פְּרָטֵי דִּינֵיהֶם נֶאֱמְרוּ לוֹ מִסִּינַי בְּדִבּוּר, וְעַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ

ביאור בדרך אפשר

כָּל פְּרָטֵי מִצְוַת תְּפִלִּין. וּלְהָעִיר, שֶׁמִּצְוַת תְּפִלִּין הִיא מֵהַדִּגְמָאוֹת עַל כָּךְ שֶׁמִּצְוּוֹת הַתּוֹרָה אֵינָן גְּלוּיוֹת וּמְפוֹרָשׁוֹת אֶלָּא עַל יְדֵי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דַּוְקָא[32], שֶׁלָּכֵן נִקְרֵאת תּוֹרַת אִמֶּךָ[33], עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל כְּמוֹ שֶׁכָּל אֵבְרֵי הַוָּלָד כְּלוּלִים בְּטִפַּת הָאָב בְּהֶעְלֵם גָּדוֹל, וְהָאֵם מוֹצִיאָתוֹ לִידֵי גִּלּוּי, כָּכָה מַמָּשׁ בָּאִים כָּל הַמִּצְוֹת מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דַּוְקָא[34]. וְזֶהוּ מַה שֶׁמַּדְגִּישׁ בְּהַמַּאֲמָר שֶׁגַּם בַּפָּסוּק וּקְשַׁרְתָּם יָדַע מֹשֶׁה כָּל פְּרָטֵי מִצְוַת תְּפִלִּין, כֵּיוָן שֶׁאֲצָלוֹ הָיְתָה הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל אוֹר, תּוֹרָה אוֹר[35], אוֹר הַחָכְמָה שהיא, כאמור, בחינת חכמה ברורה, שבה רואים כל דבר באופן ברור, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשֵׂית הַיְדִיעָה בְּאוֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵרְאִיַּת הַשֵּׂכֶל, רְאִיָּה אֲמִתִּית הַנִּקְרֵאת רְאִיַּת הַחָכְמָה (כַּמְּבֹאָר שָׁם בָּאֲרוּכָה), וּבְאוֹפֶן כָּזֶה הָיוּ אֵצֶל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם כָּל עִנְיָנֵי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, הָחֵל מֵעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת שֶׁנִּתְגַּלּוּ בְּדִבּוּר בְּמַתַּן תּוֹרָה. וּמוֹסִיף בְּהַמַּאֲמָר, שֶׁגַּם פְּרָטֵי הַמִּצְוֹת נֶאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְהֵן הַהֲלָכוֹת פְּרָטִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמְרוּ לְמֹשֶׁה בְּעַל פֶּה, שֶׁהֵן גַּם כֵּן מִגִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה בִּבְחִינַת אוֹר בָּרוּר כו'. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁנּוֹסָף לְכָךְ שֶׁכָּל פְּרָטֵי דִּינֵי הַמִּצְוֹת שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה יָדַע אוֹתָם מֹשֶׁה מִכְּמוֹ שֶׁהֵם כְּלוּלִים בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁבְּנוֹגֵעַ לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה גּוּפָא אִיתָא בַּגְּמָרָא[36] אָמַר אִלְּפָא אִי אִבָּא דְּשָׁאִיל לִי בְּמַתְנִיתָא דְּר' חִיָּיא וְר' אוֹשַׁעְיָא וְלֹא פָּשְׁטִינָא לֵיה מִמַּתְנִיתִין כו', וּכְמוֹ כֵּן יָכוֹל הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִמְצוֹא כָּל הָעִנְיָנִים דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב (עַל יְדֵי הַכְּלָלִים כו'), הִנֵּה עוֹד זֹאת, שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה הָיוּ אֶצְלוֹ גַּם כָּל פְּרָטֵי הַמִּצְוֹת בִּבְחִינַת אוֹר בָּרוּר, שֶׁכָּל פְּרָטֵי דִּינֵיהֶם נֶאֱמְרוּ לוֹ מִסִּינַי בְּדִבּוּר, וְעַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ

32) תניא אגה"ק סכ"ט (קנ, ב ואילך). סה"מ תרל"ה ח"ב ע' תמז. ה'שי"ת ע' 261. תשי"א ע' 333. 33) משלי א, ח. אגה"ק שם. וראה בהנסמן בסה"מ ה'שי"ת שם. 34) ראה לקו"ת דרושי שמע"צ פה, ב. אוה"ת יתרו ע' תתקלו. סה"מ תשי"א שם. ועוד. 35) משלי ו, כג. 36) תענית כא, א.

ביאור בדרך אפשר

מִסִּינַי גַּם כָּל מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ[37], שֶׁכָּל זֶה נִכְלָל בְּמַה שֶּׁכָּתוּב[38] וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[39] על פסוק זה שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים קִבְּלוּ נְבוּאָתָן מִסִּינַי, וְאַף הַחֲכָמִים כּוּ׳ כָּל אֶחָד וְאֶחָד קִבֵּל אֶת שֶׁלּוֹ מִסִּינַי, וַאֲפִילּוּ מַה שֶׁתַּלְמִיד שׁוֹאֵל לְרַב אָמַר הַקָּבָּ״ה לְמֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (כַּמְּבֹאָר לְעֵיל[40]).

ד) **וְהִנֵּה** נוֹסָף עַל קַבָּלַת הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִהְיוֹתוֹ כְּלִי לְגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה, הִנֵּה גַּם מְסִירַת הַתּוֹרָה מִדּוֹר לְדוֹר הָיְתָה עַל יָדוֹ דַּוְקָא, שֶׁמֹּשֶׁה דַּוְקָא מְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, עַד הַזּוּגוֹת, שֶׁכָּל זֶה בָּא בְּקַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה הֲלָכָה בְרוּרָה בְּגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁעַד אָז הָיוּ עִנְיָנֵי הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן בָּרוּר, לְלֹא שַׁקְלָא וְטַרְיָא וּסְפֵקוֹת, וּלְלֹא מַחֲלוֹקֶת (לִפְנֵי הַזּוּגוֹת, שֶׁהֵן חָלְקוּ בְּדָבָר אֶחָד, כִּדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק ב דַּחֲגִיגָה[41]), כִּי, מַעֲלַת הַחָכְמָה (אֲפִלּוּ לְגַבֵּי בִּינָה) שֶׁנִּקְרֵאת עֵץ הַחַיִּים, דְּלֵית תַּמָּן לֹא קֻשְׁיָא כוּ׳ וְלֹא מַחֲלוֹקֶת כוּ׳[42], וְאַדְרַבָּה הַחָכְמָה תְּחַיֶּי׳[43], הַיְנוּ שֶׁלֹּא יֵשׁ בָּהּ עִנְיָנִים הַמּוֹרִים עַל הֵיפֶךְ הַחַיּוּת וְהַגִּלּוּי וְהָאוֹר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִמְשַׁךְ גִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה עַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וְכֵן הֲהֲלָכוֹת שֶׁקָּבַע רַבִּי בַּמִּשְׁנָה שֶׁהֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן הַסְּמִיכָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ שֶׁהָיָה אֵצֶל הַתַּנָּאִים, שֶׁכֹּחַ הַסְּמִיכָה הוּא מִסְּמִיכַת מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ[44] (וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ), וְהַיְנוּ שֶׁהַנִּסְמָךְ יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ הַחָכְמָה מִבְּחִינַת מֹשֶׁה, וּכְמוֹ כֵן בְּהַתַּנָּאִים שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם רַבִּי (בְּתוֹסֶפֶת יו״ד), שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת יו״ד דְּחָכְמָה[45], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי.

ביאור בדרך אפשר

בְּדִבּוּר, וְעַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ מִסִּינַי גַּם כָּל מַה שֶּׁתַּלְמִיד וָתִיק עָתִיד לְחַדֵּשׁ[37], שֶׁכָּל זֶה נִכְלָל בְּמַה שֶּׁכָּתוּב[38] וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר, כִּדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[39] שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים קִבְּלוּ נְבוּאָתָן מִסִּינַי, וְאַף הַחֲכָמִים כּוּ׳ כָּל אֶחָד וְאֶחָד קִבֵּל אֶת שֶׁלּוֹ מִסִּינַי, וַאֲפִילּוּ מַה שֶׁתַּלְמִיד שׁוֹאֵל לְרַב אָמַר הַקָּבָּ״ה לְמֹשֶׁה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה (כַּמְּבֹאָר לְעֵיל[40]).

ד) **וְהִנֵּה** נוֹסָף עַל קַבָּלַת הַתּוֹרָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לִהְיוֹתוֹ כְּלִי לְגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה, הִנֵּה גַּם מְסִירַת הַתּוֹרָה מִדּוֹר לְדוֹר הָיְתָה עַל יָדוֹ דַּוְקָא, שֶׁמֹּשֶׁה דַּוְקָא מְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ וִיהוֹשֻׁעַ לִזְקֵנִים וּזְקֵנִים לִנְבִיאִים וּנְבִיאִים מְסָרוּהָ לְאַנְשֵׁי כְּנֶסֶת הַגְּדוֹלָה, עַד הַזּוּגוֹת, שֶׁכָּל זֶה בָּא בְּקַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה הֲלָכָה בְרוּרָה בְּגִלּוּי אוֹר הַחָכְמָה. וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁעַד אָז הָיוּ עִנְיָנֵי הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן בָּרוּר, לְלֹא שַׁקְלָא וְטַרְיָא וּסְפֵקוֹת, וּלְלֹא מַחֲלוֹקֶת (לִפְנֵי הַזּוּגוֹת, שֶׁהֵן חָלְקוּ בְּדָבָר אֶחָד, כִּדְאִיתָא בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק ב דַּחֲגִיגָה[41]), כִּי, מַעֲלַת הַחָכְמָה (אֲפִלּוּ לְגַבֵּי בִּינָה) שֶׁנִּקְרֵאת עֵץ הַחַיִּים, דְּלֵית תַּמָּן לֹא קֻשְׁיָא כוּ׳ וְלֹא מַחֲלוֹקֶת כוּ׳[42], וְאַדְרַבָּה הַחָכְמָה תְּחַיֶּי׳[43], הַיְנוּ שֶׁלֹּא יֵשׁ בָּהּ עִנְיָנִים הַמּוֹרִים עַל הֵיפֶךְ הַחַיּוּת וְהַגִּלּוּי וְהָאוֹר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִמְשַׁךְ גִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה עַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וְכֵן הֲהֲלָכוֹת שֶׁקָּבַע רַבִּי בַּמִּשְׁנָה שֶׁהֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן הַסְּמִיכָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ שֶׁהָיָה אֵצֶל הַתַּנָּאִים, שֶׁכֹּחַ הַסְּמִיכָה הוּא מִסְּמִיכַת מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ[44] (וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ), וְהַיְנוּ שֶׁהַנִּסְמָךְ יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ הַחָכְמָה מִבְּחִינַת מֹשֶׁה, וּכְמוֹ כֵן בְּהַתַּנָּאִים שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם רַבִּי (בְּתוֹסֶפֶת יו״ד), שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת יו״ד דְּחָכְמָה[45], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי גַּם מוּבאת מחלוקתם של חמשת הזוגות של חכמי ישראל שעמדו בראש הסנהדרין בזמן בית שני, ומכל מקום עד ימיהם נמסרה התורה בגילוי אור החכמה ללא שום מחלוקת וספק), כִּי, מַעֲלַת הַחָכְמָה (אֲפִלּוּ לְגַבֵּי בִּינָה) שֶׁנִּקְרֵאת עֵץ הַחַיִּים כינוי המורה על ענין טהרת החיות, הגילוי והאור, דְּלֵית תַּמָּן לֹא קֻשְׁיָא שאין שם (בתורה שנמשכה על ידי משה) שום קושיות הבאות מהצד הרע כוּ׳ וְלֹא מַחֲלוֹקֶת כוּ׳ הבאה מרוח הטומאה[42], וְאַדְרַבָּה הַחָכְמָה תְּחַיֶּי׳ את המחזיקים בה[43], הַיְנוּ שֶׁלֹּא יֵשׁ בָּהּ עִנְיָנִים הַמּוֹרִים עַל הֵיפֶךְ הַחַיּוּת וְהַגִּלּוּי וְהָאוֹר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה נִמְשַׁךְ גִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה עַד רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וְכֵן הֲהֲלָכוֹת שֶׁקָּבַע רַבִּי בַּמִּשְׁנָה שֶׁהֵן דִּבְרֵי קַבָּלָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ עַד מֹשֶׁה רַבֵּינוּ. וְזֶהוּ גַּם כְּלָלוּת עִנְיָן הַסְּמִיכָה אִישׁ מִפִּי אִישׁ שֶׁהָיָה אֵצֶל הַתַּנָּאִים, שֶׁכֹּחַ הַסְּמִיכָה הוּא מִסְּמִיכַת מֹשֶׁה אֶת יְהוֹשֻׁעַ[44] (וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ), וְהַיְנוּ שֶׁהַנִּסְמָךְ יֵשׁ בּוֹ כֹּחַ הַחָכְמָה מִבְּחִינַת מֹשֶׁה, וּכְמוֹ כֵן בְּהַתַּנָּאִים שֶׁהָיָה בָּהֶם בְּחִינַת הַחָכְמָה, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם רַבִּי (בְּתוֹסֶפֶת יו״ד), שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם בְּחִינַת יו״ד דְּחָכְמָה[45], שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנוֹ

---

37) ראה מגילה יט, ב. ירושלמי פאה פ״ב ה״ד. לקו״ש חי״ט ע׳ 252 ואילך. וש״נ. 38) יתרו כ, א. 39) שמו״ר פכ״ח, ו. רפמ״ד. 40) בד״ה וידבר אלקים אכה״ד דיום ב׳ דחג השבועות שנה זו (תשל״ח). 41) משנה ב. וראה פרש״י תמורה טז, רע״א. 42) זח״ג קכד, ב ברע״מ. הובא ונתבאר בתניא אגה״ק סכ״ו. 43) קהלת ז, יב. 44) ראה רמב״ם הל׳ סנהדרין פ״ד ה״א. 45) ראה תו״א הוספות קיז, ד. סה״מ תש״ח

ביאור בדרך אפשר

שֶׁל מֹשֶׁה שֶׁקִּבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי התנא הוא רב שנסמך איש מפי איש מזמן סמיכת משה רבינו את יהושע ונקרא רבי בתוספת יו"ד (המורה על ספירת החכמה) היות שעל ידי סמיכת משה נמשך בו כח החכמה מבחינת משה. **וּמוֹסִיף בְּהַמַּאֲמָר**[46], **שֶׁבְּמָקוֹם אַחֵר אִיתָא שֶׁעַד רַב וּשְׁמוּאֵל** מראשוני האמוראים **הָיָה גִּלּוּי אוֹר הַחָכְמָה** עד ימי ראשוני תקופת האמוראים שלאחר תקופת הזוגות ותקופת התנאים, היו עניני התורה באופן ברור בדברים קצרים כפי שמאיר בהם אור החכמה.

ה) אָמְנָם הַמְּשָׁכַת אוֹר הַחָכְמָה מִתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הוּא מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבְּחָכְמָה, וְעַל זֶה נֶאֱמַר[30] **אוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקַת** שורש התורה הוא מבחינת החכמה שענינה העלם ועל כן עניני התורה שבכתב הינם בקיצור המכיל בהעלם את כל הפרטים. אמנם לשון 'נפקת' פירושו יציאת האור מהעלם החכמה אל הגילוי, והמשכה זו נפעלת על ידי המידות דחכמה שענינן גילוי פרטי – הפרטים בתורה שבעל פה, **הַיְנוּ שֶׁיֶּשְׁנָהּ דַּרְגַּת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁהִיא בִּבְחִינַת הַחָכְמָה, וְיֶשְׁנָהּ דַּרְגַּת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנַּפְקַת מֵחָכְמָה, שֶׁבְּחָכְמָה גּוּפָא הֲרֵי הִיא בְּאוֹפֶן שֶׁל נַפְקַת, יְצִיאָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן מִדּוֹת שֶׁבְּחָכְמָה, שֶׁהַמִּדּוֹת הֵם בִּבְחִינַת הַחָכְמָה וְאֵינָם עֲדַיִן בִּבְחִינַת מְציאוּת, וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכִים לְמַטָּה כוּ', וְעַל יָדָם נַעֲשָׂה גַּם בַּתּוֹרָה (כְּפִי שֶׁבָּאָה מִתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה) שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה, כַּמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[47] **(וּמוּבָא גַּם בַּתַּנְיָא בַּהֲגָהָה**[48]**), שֶׁשִּׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה הֵם בְּדֶרֶגְמַת שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה, וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[49] **בִּפְרָטִיּוּת הַשַּׁיָּכוּת דְּסֵדֶר זְרָעִים לְמִדַּת הַחֶסֶד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַסְּדָרִים. וְקוֹדֶם חֲתִימַת הַמִּשְׁנָה עַל יְדֵי רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ הָיוּ ת"ר סִדְרֵי מִשְׁנָה**[50]**, הַיְנוּ, שֶׁבְּכָל אֶחָד מִשִּׁשָּׁה סְדָרִים יֶשְׁנָה הִתְכַּלְּלוּת יו"ד מִיו"ד, שֶׁזּוֹהִי הַשְׁלֵמוּת הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה בְּשִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁמֵּהֶם נִמְשְׁכוּ שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אוֹר הַחָכְמָה בְּכָל הַפִּסְקֵי־דִּינִים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְכִדְאִיתָא בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה**[51] **שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה כָּל הַהֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת בִּכְלָל מִשְׁנָה יֵחָשְׁבוּ, הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תּוֹקֶף שֶׁל דְּבַר מִשְׁנָה, כֵּיוָן שֶׁנִּתְקַבְּלוּ בְּרֹב תְּפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם אוֹר הַחָכְמָה (בְּחִינַת עֵץ הַחַיִּים, דְּלֵית תַּמָּן לֹא קֻשְׁיָא כוּ'** שהרי במידות **בִּבְחִינַת הַחָכְמָה וְאֵינָם עֲדַיִן בִּבְחִינַת מְציאוּת** שבחכמה מאיר ענין החכמה שענינה העדר המציאות, **וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁכִים לְמַטָּה כוּ', וְעַל יָדָם נַעֲשָׂה גַּם בַּתּוֹרָה (כְּפִי שֶׁבָּאָה מִתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה)** על ידי שש המידות שבחכמה **שִׁשָּׁה**

ביאור בדרך אפשר

סִדְרֵי מִשְׁנָה, כַּמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[47] **(וּמוּבָא גַּם בַּתַּנְיָא בַּהֲגָהָה**[48]**), שֶׁשִּׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה הֵם בְּדֶרֶגְמַת שִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה, וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[49] **בִּפְרָטִיּוּת הַשַּׁיָּכוּת דְּסֵדֶר זְרָעִים לְמִדַּת הַחֶסֶד, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַסְּדָרִים** ששה סדרי משנה: (זרעים מועד נשים נזיקין קדשים טהרות) מהווים מעין צינורות להמשכת אור החכמה על ידי שש המידות חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד, ומבואר בחסידות כי סדר זרעים הינו כלי להמשכת מידת החסד. **וְקוֹדֶם חֲתִימַת הַמִּשְׁנָה עַל יְדֵי רַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ הָיוּ ת"ר סִדְרֵי מִשְׁנָה**[50] מימות משה רבינו עד הלל הזקן היו שש מאות סדרי משנה שניתנו למשה מסיני. ומזמן הלל ואילך התגבר העוני בעולם וחלשה כבודה של תורה מפני הגלות, וכתבו הלל ושמאי ששה סדרי משנה וגנזו את השאר, **הַיְנוּ, שֶׁבְּכָל אֶחָד מִשִּׁשָּׁה סְדָרִים יֶשְׁנָה הִתְכַּלְּלוּת יו"ד מִיו"ד** בכל סדר מששה סדרי משנה יש כנגדו מאה סדרים, דבר המורה על שלימות כל ספירה כאשר היא כלולה עשר מעשר, **שֶׁזּוֹהִי הַשְׁלֵמוּת הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה בְּשִׁשָּׁה מִדּוֹת שֶׁמֵּהֶם נִמְשְׁכוּ שִׁשָּׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה. וְעַל יְדֵי זֶה**(התכללות זו) **נִמְשָׁךְ אוֹר הַחָכְמָה בְּכָל הַפִּסְקֵי־דִּינִים שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה וְכִדְאִיתָא בְּהִלְכוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה**[51] **שֶׁבִּזְמַן הַזֶּה כָּל הַהֲלָכוֹת פְּסוּקוֹת בִּכְלָל מִשְׁנָה יֵחָשְׁבוּ, הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם תּוֹקֶף שֶׁל דְּבַר מִשְׁנָה, כֵּיוָן שֶׁנִּתְקַבְּלוּ בְּרֹב תְּפוּצוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּהֶם אוֹר הַחָכְמָה (בְּחִינַת עֵץ הַחַיִּים, דְּלֵית תַּמָּן לֹא**

ע' 121. 46) המשך תער"ב שם ע' א'שפ. א'שפה. 47) פע"ח שער הנהגת הלימוד. וראה ביאורי הזהר להצ"צ ח"ב ע' תרכד. המשך תער"ב שם ע' א'שע. 48) סוף פרק מ (הגהה הב' (נה, ב)). 49) ראה ביאורי הזהר וישלח לאדמו"ר האמצעי יט, ד ואילך. להצ"צ ח"ב ע' תשו ואילך. סה"מ תרנ"ב ע' קכח ואילך. ועוד. 50) חגיגה יד, א. וראה תשובות הגאונים – שערי תשובה ס"כ. מח"ו ע' 484. 51) לאדה"ז רפ"ב. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

קָשְׁיָא כוּ׳ וְלֹא מַחֲלוֹקֶת כוּ׳, כַּנַּ״ל), אוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקַת, מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּחָכְמָה ביאר אופן המשכת אור החכמה בתורה שבעל פה (על כל דרגותיה ועד לפרטי ההלכות הפסוקות) על ידי מדות דחכמה. בסעיף הבא יבאר הקשר דקבלת התורה על ידי משה ומסירתה על ידו מדור לדור למסכת אבות דוקא.

ו) וְזֶהוּ מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ כוּ׳, שֶׁהַקַּבָּלָה דְּמֹשֶׁה וְהַמְּסִירָה לִיהוֹשֻׁעַ הוּא תּוֹכֶן הָעִנְיָן דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקַת, הַיְנוּ הַיְצִיאָה מִבְּחִינַת הַחָכְמָה, דַּרְגָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, עַל יְדֵי הַשִּׁשָּׁה מִדּוֹת, לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ עַל יָדָן מִתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַקֶּשֶׁר דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת קַבָּלַת וּמְסִירַת הַתּוֹרָה מִדּוֹר לְדוֹר (מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ וְכוּ׳) לְמַסֶּכֶת אָבוֹת דַּוְקָא, כִּי עִנְיָנָהּ שֶׁל מַסֶּכֶת אָבוֹת הוּא בְּעִנְיְנֵי הַמִּדּוֹת, בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת, וְלָכֵן דַּוְקָא בִּתְחִלַּת מַסֶּכֶת זוֹ בָּא סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת קַבָּלַת וּמְסִירַת הַתּוֹרָה, שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת שֶׁבְּחָכְמָה (כַּנַּ״ל), שֶׁעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לִכְלָלוּת עִנְיָן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּמַאֲמָר רַז״ל[52] לֹא נִתְּנוּ הַמִּצְוֹת אֶלָּא כְּדֵי לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת, הַיְנוּ שֶׁפְּעוּלַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּהָאָדָם הוּא עִנְיָן בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת.

וּבָזֶה יוּבָן מִנְהָג יִשְׂרָאֵל (שֶׁתּוֹרָה הוּא[53]) לִלְמוֹד מַסֶּכֶת אָבוֹת בַּשַּׁבָּתוֹת שֶׁבֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת שששת פרקי מסכת אבות נלמדים בששת השבתות שבין חג הפסח לחג השבועות, פרק אחד לכל שבת בְּתוֹר הֲכָנָה וְהַקְדָּמָה לִזְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ[54] שֶׁאָז מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה וּבִכְפִנִימִיּוּת[55], וְאַחַר כָּךְ לוֹמְדִים עוֹד הַפַּעַם את מסכת אבות בְּאוֹפֶן מְחֻדָּשׁ ביתר השבתות עד סוף השנה כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[56] שֶׁיֵּשׁ נוֹהֲגִין כָּךְ כָּל שַׁבְּתוֹת הַקַּיִץ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַלִּמּוּד שֶׁקּוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הוּא כְּדֵי לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא עבודת האדם בבירור וזיכוך המידות מלמטה למעלה (עַל כָּל פָּנִים עַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר) לְהַאתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא דְּוַיֵּרֶד הַוַי׳ עַל הַר סִינַי, שֶׁלָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקַת, הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה, בְּחִינַת עֵץ הַחַיִּים, עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת כוּ׳, עַד שֶׁיֵּמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל (הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר[57]) בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַזֶּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לְמַטָּה, וְעַל יְדֵי זֶה תַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה, הָחֵל מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ

ביאור בדרך אפשר

וְלֹא מַחֲלוֹקֶת כוּ׳, כַּנַּ״ל), אוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקַת, מִבְּחִינַת הַמִּדּוֹת שֶׁבַּחָכְמָה.

ו) וְזֶהוּ מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ לִיהוֹשֻׁעַ כוּ׳, שֶׁהַקַּבָּלָה דְּמֹשֶׁה וְהַמְּסִירָה לִיהוֹשֻׁעַ הוּא תּוֹכֶן הָעִנְיָן דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקַת, הַיְנוּ הַיְצִיאָה מִבְּחִינַת הַחָכְמָה, דַּרְגָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, עַל יְדֵי הַשִּׁשָּׁה מִדּוֹת, לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ עַל יָדָן מִתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר הַקֶּשֶׁר דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת קַבָּלַת וּמְסִירַת הַתּוֹרָה מִדּוֹר לְדוֹר (מֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ וְכוּ׳) לְמַסֶּכֶת אָבוֹת דַּוְקָא, כִּי עִנְיָנָהּ שֶׁל מַסֶּכֶת אָבוֹת הוּא בְּעִנְיְנֵי הַמִּדּוֹת, בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת, וְלָכֵן דַּוְקָא בִּתְחִלַּת מַסֶּכֶת זוֹ בָּא סֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת קַבָּלַת וּמְסִירַת הַתּוֹרָה, שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת שֶׁבְּחָכְמָה (כַּנַּ״ל), שֶׁעִנְיָנוֹ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם הוּא בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת, שֶׁזֶּהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר וְהַשַּׁיָּכוּת לִכְלָלוּת עִנְיָן הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, כְּמַאֲמָר רַז״ל[52] לֹא נִתְּנוּ הַמִּצְוֹת אֶלָּא כְּדֵי לְצָרֵף (לזכך) בָּהֶן אֶת לב הַבְּרִיּוֹת כפעולות הצורף המברר ומזכך את הזהב על ידי הפרדת הסיגים והפסולת, הַיְנוּ שֶׁפְּעוּלַת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת בְּהָאָדָם הוּא עִנְיָן בֵּרוּר וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת.

וּבָזֶה יוּבָן מִנְהָג יִשְׂרָאֵל (שֶׁתּוֹרָה הוּא[53]) לִלְמוֹד מַסֶּכֶת אָבוֹת בַּשַּׁבָּתוֹת שֶׁבֵּין פֶּסַח לַעֲצֶרֶת בְּתוֹר הֲכָנָה וְהַקְדָּמָה לִזְמַן מַתַּן תּוֹרָתֵנוּ[54] שֶׁאָז מְקַבְּלִים הַתּוֹרָה בְּשִׂמְחָה וּבִכְפִנִימִיּוּת[55], וְאַחַר כָּךְ לוֹמְדִים עוֹד הַפַּעַם בְּאוֹפֶן מְחֻדָּשׁ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ הַזָּקֵן[56] שֶׁיֵּשׁ נוֹהֲגִין כָּךְ כָּל שַׁבְּתוֹת הַקַּיִץ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַלִּמּוּד שֶׁקּוֹדֶם מַתַּן תּוֹרָה הוּא כְּדֵי לִהְיוֹת אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא (עַל כָּל פָּנִים עַד כַּמָּה שֶׁאֶפְשָׁר) לְהַאתְעָרוּתָא דִּלְעֵלָּא דְּוַיֵּרֶד הַוַי׳ עַל הַר סִינַי, שֶׁלָּזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דְּמֹשֶׁה קִבֵּל תּוֹרָה מִסִּינַי וּמְסָרָהּ כוּ׳, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה נַפְקַת, הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה, בְּחִינַת עֵץ הַחַיִּים, עַל יְדֵי הַמִּדּוֹת כוּ׳, עַד שֶׁיֵּמְשָׁךְ לְמַטָּה מַטָּה בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל (הַמַּעֲשֶׂה הוּא הָעִקָּר[57]) בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַזֶּה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן דְּעֶלְיוֹנִים יֵרְדוּ לְמַטָּה, וְעַל יְדֵי זֶה תַּחְתּוֹנִים יַעֲלוּ לְמַעְלָה, הָחֵל מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּבֵרוּר וְזִכּוּךְ

52) ב״ר רפמ״ד. וש״נ. 53) תוד״ה נפסל — מנחות כ, ב. 54) ראה אבודרהם סדר ימי העומר. מדרש שמואל בהקדמה. ובכ״מ. 55) כברכת רבותינו נשיאינו בקשר לחג השבועות — נתבאר בלקו״ש ח״ד ע׳ 1307. ח״ח ע׳ 272. חי״ג ע׳ 158. ועוד. 56) סידור לפני פרקי אבות. 57) אבות פ״א מי״ז.

ביאור בדרך אפשר

וְזִכּוּךְ הַמִּדּוֹת (שֶׁזֶּהוּ הַתּוֹכֶן דְּמַסֶּכֶת אָבוֹת שֶׁקָּשׁוּר עִם כְּלָלוּת עִנְיָן הַמִּצְוֹת כְּדֵי לְצָרֵף בָּהֶן אֶת הַבְּרִיּוֹת, כַּנַּ"ל) ולכן קוראים עוד הפעם את כל מסכת אבות לאחר נתינת הכוח החדשה שבחג מתן תורה, היות שאז, מתחילה שוב עבודת האדם מלמטה למעלה בדרגא נעלית יותר בבירור וזיכוך מידותיו, **וְעַד לְמַעֲמַד וּמַצָּב שֶׁאֵין לְךָ בֶּן חוֹרִין אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר**[58] **חָרוּת עַל הַלּוּחוֹת, אַל תִּקְרֵי חָרוּת אֶלָּא חֵרוּת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִיּוּם מַסֶּכֶת אָבוֹת**[59]**), וְאַחַר כָּךְ מַמְשִׁיךְ הָאָדָם עִנְיָן זֶה גַּם בִּסְבִיבָתוֹ וּבִכְלָלוּת הָעוֹלָם שֶׁזּוֹהִי כַּוָּנַת יְרִידַת הַנְּשָׁמָה כְּדֵי לְבָרֵר אֶת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הַגּוּף וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ (כַּמְבֹאָר בָּאֲרוּכָה בַּתַּנְיָא פֶּרֶק לז), כְּפִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים מֵעֵין זֶה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[60] **וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִּי ה' דִּבֵּר.**

ביאור בדרך אפשר

יְרִידַת הַנְּשָׁמָה כְּדֵי לְבָרֵר אֶת נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הַגּוּף וְחֶלְקוֹ בָּעוֹלָם, וְלַעֲשׂוֹת מֵהֶם דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ (כַּמְבֹאָר בָּאֲרוּכָה בַּתַּנְיָא פֶּרֶק לז), כְּפִי שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּקָרוֹב מַמָּשׁ בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, לְאַחֲרֵי שֶׁכְּבָר הָיָה לְעוֹלָמִים מֵעֵין זֶה בִּשְׁעַת מַתַּן תּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[60] **וְנִגְלָה כְּבוֹד ה' וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִּי ה' דִּבֵּר.**

58) תשא לב, טז. 59) פ"ו, ב. 60) ישעי' מ, ה. וראה תניא פל"ו.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שבת קודש עמ' א

שֶׁיִּרְאֶה כִּשְׁתֵּי גְּרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים כִּשְׁתֵּי כְּתָלִים בְּקֶרֶן זָוִית, אָרְכוֹ כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין וְרָחְבּוֹ כִּגְרִיס, כלומר צריך שהנגע יֵראה באחת מפינות הבית, במקום המפגש של שתי קירות, ואורכו יהיה שני גריסים, חציו האחד על קיר זה, וחציו השני נמשך על הקיר השני. רוחב הנגע גריס, באופן שעל כל קיר יראה נגע בשיעור של גריס על גריס, שהוא השיעור הקטן ביותר של נגע. ומאחר וזה אינו מצוי כלל, אמרה הברייתא שבית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות.

מבארת הגמרא: **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן.** משום שבפסוק המתאר את הנגע בבית נאמר (ויקרא יד לז) 'וְהִנֵּה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת וגו' וּמְרַאיְהֶן שָׁפָל מִן הַקִּיר', **כְּתִיב** בסוף הפסוק 'קִיר', **וּכְתִיב** בתחילת הפסוק 'קִירוֹת', **אֵיזֶהוּ קִיר שֶׁהוּא כִּשְׁתֵּי קִירוֹת, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה קֶרֶן זָוִית** ששם נפגשים שתי הקירות.

הגמרא מביאה דעות תנאים הסוברים שהיו מקרים של בית מנוגע: **תַּנְיָא** בברייתא, **אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק, מָקוֹם הָיָה בִּתְחוּם** העיר **עַזָּה, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ חוּרְבָּתָא סְגִירְתָּא** – חורבה מנוגעת, כלומר בעבר עמד שם בית מנוגע בצרעת וסתרו את האבנים המנוגעות ופינום משם ונשארה חורבה. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ, פַּעַם אַחַת הָלַכְתִּי לַגָּלִיל, וְרָאִיתִי מָקוֹם שֶׁמְּצַיְּינִין אוֹתוֹ** – עשו שם סימן כדי שלא יאהילו על אותו מקום ויטמאו ממנו באהל, **וְאָמְרוּ שֶׁאֲבָנִים מְנוּגָעוֹת** – אבנים של בית מנוגע **פִּינוּ לְשָׁם,** ואבנים אלו מטמאות את המאהיל עליהן.

משנה

המשנה מביאה פרטי דינים נוספים בענין בן סורר, שבלעדיהם אינו נעשה בן סורר: **הָיָה אֶחָד מֵהֶם** – אביו או אמו, **גִּידֵּם** – ידו קטועה, **אוֹ חִיגֵּר** – רגלו קטועה, **אוֹ אִלֵּם** – שאינו מדבר, **אוֹ סוּמָא** – שאינו רואה, **אוֹ חֵרֵשׁ** – שאינו שומע, **אֵינוֹ** – אין הבן **נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כא יט) 'וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ', ומשמע שצריך שיוכלו לתפוס בו, **וְלֹא גִּדְּמִין.** ונאמר עוד 'וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ', ומשמע שצריך שיוכלו להלך ולהוציאו, **וְלֹא חִגְּרִין.** עוד נאמר (שם כא ב) 'וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ', ומשמע שצריך שיוכלו לדבר, **וְלֹא אִלְּמִין.** ונאמר עוד שהם אומרים לבית דין 'בְּנֵנוּ זֶה', ומשמע שהם צריכים לראות אותו, **וְלֹא סוּמִין.** ונאמר עוד שהם אומרים לבית דין 'אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ', ומשמע שצריך שיוכלו לשמוע, **וְלֹא חֵרְשִׁין,** שאם היו חרשים איך ידעו שהבן אינו שומע בקולם, הלא לא יכלו לשמוע כשאמר להם הבן שאינו מקבל את דבריהם.

המשנה מבארת את סדר הדברים הנעשים בבן סורר: אביו ואמו מוכיחים אותו ומַתְרִין בּוֹ **בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה,** שאם ימשיך בדרכו ילקה. לא שמע בקולם, מביאין אותו לבית דין **וּמַלְקִין אוֹתוֹ.** אם גם אחרי המלקות לא שב מדרכו **וְחָזַר וְקִלְקֵל** – שב למעשיו הרעים והיה זולל וסובא, **נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה** דיינים, **וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם** – בין עשרים ושלשה הדיינים **שְׁלֹשָׁה הַדַּיָּנִים הָרִאשׁוֹנִים** שפסקו לו מלקות, **שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כא ב) 'וְאָמְרוּ אֶל זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה', ומדויק מהמילה 'זה' שהכוונה **זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם.**

גמרא

הגמרא דנה בדברי המשנה שאם אחד מהם גידם או חיגר וכדומה, אינו נעשה בן סורר: **שַׁמְעַת מִינַּהּ** – יש לך ללמוד מדברי המשנה ראיה לשיטת שמואל (לעיל מה:) הסובר **שבְּעֵינַן קְרָא כִּדְכְתִיב** – שמצוה הכתובה בתורה, יש לקיימה עם כל הפרטים הכתובים בפסוק כפשוטם, ודבר זה מעכב אפילו בדיעבד. שהרי נאמר במשנה, שאם אחד מהם חיגר וכדומה, אינו נעשה בן סורר, מפני שאין אפשרות לקיים את כל הפרטים הכתובים בפסוק. דוחה הגמרא: אין להביא ראיה ממשנתינו לשמואל, כיון **ששָׁאנִי הָכָא** – שונה הדבר כאן,

בס"ד משיחת שבת פרשת אחרי קדושים, י' אייר ה'תש"נ.

– תרגום מאידית –

א. בשבת זו קוראים בתורה שלש פרשיות: פרשת אחרי קדושים (מחוברין כפרשה אחת) – שקראנו בבוקר (לאחר תפלת שחרית), ו(התחלת) פרשת אמור – שנקרא בתפלת מנחה [וההתוועדות מתקיימת בינתיים].

כל דבר הוא בהשגחה פרטית[1], ובודאי – ענינים בתורה, ובפרט – סדרות בתורה שקוראים ברבים ובציבור. מזה מובן, ששלשת הפרשיות הללו (שקוראים בשבת זו[2]) יש ביניהן שייכות, נקודה משותפת; ובזה גופא – יש בזה מה שאין בזה.

בכל שלשת הפרשיות מדובר אודות קדושה – קדושת השם (קידוש השם) וקדושת ישראל[3], וכפי שהם קשורים ותלוים זה בזה:

בפרשת אחרי – "אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' גו'", שעל ידי "בקרבתם לפני ה'" היה "בקרובי אקדש"[4], "ונקדש בכבודי"[5], אל תקרי בכבודי אלא במכובדי כו', שיתקדש הבית במיועדיו של מקום"[6]. ובהמשך לזה מדובר אודות העבודה בקודש (הקדשים) על ידי אהרן כהן גדול ביום הקדוש (יום הכפורים).

בפרשת קדושים – "קדושים תהיו כי קדוש אני" (ובהמשך הפרשה[7] – "והתקדשתם והייתם קדושים גו' אני ה' מקדשכם", ובסיומה[8] – "והייתם לי קדושים כי קדוש אני"). וכפי שחז"ל לומדים מפסוק זה, "אמר[9] הקב"ה כו' כשם שאני קדוש כך תהיו קדושים", "אמר[10] הקב"ה לישראל אני מתקדש בך שנאמר כו' ישראל אשר בך אתפאר[11], ואתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם", אם[12] מקדישים אתם עצמכם מעלה אני עליכם כאילו קידשתם אותי".

בפרשת אמור – הציווי[13] "ונקדשתי בתוך בני ישראל", שמזה לומדים את המצוה דקידוש השם[14]. [נוסף על כך שבתחלת הפרשה מדובר אודות קדושת הכהנים, "קדושים[15] יהיו לאלקיהם גו' כי קדוש אני ה' מקדשכם"[16]]. ולהוסיף, שגם תחלת (ושם) הפרשה "אמור" מרמז על כך: אמירה (אמור) הוא לשון חשיבות ושבח[17], כדרשת רז"ל[18] על הפסוק[19] "את ה' האמרת גו' וה' האמירך גו'" – "אמר להם הקב"ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת[20] בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם", זאת אומרת, בני ישראל מוסיפים חשיבות ושבח בהקב"ה (כביכול), כולל – על ידי זה שבני ישראל מקדשים שם שמים, והקב"ה מוסיף חשיבות ושבח בבני ישראל – על דרך "אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם (ישראל אשר בך אתפאר)".

ב. הביאור בזה:

בהפסוק "אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה' וימותו", אינו מובן: (א) מה מוסיפה כאן (ענין ו)תיבת "(בקרבתם לפני ה') וימותו", לאחר שכבר נאמר לפני זה "אחרי מות שני בני אהרן"? (ב) יתירה מזו: מה מוסיפה המחצית השני' של הפסוק "בקרבתם לפני ה'" – לכאורה היה מספיק אילו היה נאמר רק "אחרי מות שני בני אהרן"?

---

1) ראה כתר שם טוב (הוצאת קה"ת) הוספות סקי"ט ואילך. וש"נ.
2) נוסף על זה שסדרות אלו באים בהמשך אחד בתורה, והם כולם חלק מספר ויקרא, ספר הקרבנות.
3) בהשייכות בזה בין פ' אחרי וקדושים – ראה גם לקו"ש חי"ז ע' 91 ואילך.
4) שמיני י, ג.
5) שמות כט, מג.
6) פרש"י שמיני שם.
7) כ, ז־ח.
8) שם, כו.
9) ויק"ר ר"פ קדושים.
10) תנחומא באבער שם.
11) ישעי' מט, ג.
12) תו"כ ר"פ קדושים. וראה מפרשים שם הטעם לדרש זה, שבפרשה זו כתיב קדושים תהיו משמע שרצונו שאנחנו נהי' קדושים, ובפרשה אמור כתיב ונקדשתי בתוך בני ישראל הרי שרצון הש"י שהוא יתקדש על ידינו, ולזה פירשו דהכוונה אחת.
13) כב, לב.
14) סנהדרין עד, א. רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ה.
15) כא, ו. ח.
16) ולהעיר שהרמב"ם (סוף הל' טומאת אוכלין) מביא לשון זה בנוגע לקדושת ישראל בכלל (וראה לקו"ש חל"ב ע' 70 ואילך).
17) "כמו יתאמרו כל פועלי און (תהלים צד, ד) – ישתבחו" (רש"י ברכות ו, א – וי"ל דמרמז בזה מעלת אתהפכא (דפועלי און)).
18) ברכות שם. חגיגה ג, סע"א. ועוד.
19) תבוא כו, יז־יח.
20) פי' ציור אחד בעולם, כלומר דבר הניכר שאין כמותו (ערוך ערך אמר. נעתק בגליון על הש"ס ברכות שם).

ויובן זה בהקדים התמיהה הידועה בנוגע למיתת בני אהרן בכלל: בפשטות הכתובים מיתת בני אהרן היא עונש על חטא. וצריך להבין: נדב ואביהוא היו בדרגא גבוהה ביותר, כמודגש בזה שמשה רבינו אמר לאהרן (בנוגע למיתת נדב ואביהוא): ״הוא[4] אשר דבר ה׳ לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד״, וכפי שרש״י (פשוטו של מקרא[21]) מפרש: ״אמר לו משה לאהרן, אהרן אחי יודע הייתי שיתקדש הבית במיודעיו של מקום והייתי סבור או בי או בך, עכשיו רואה אני שהם גדולים ממני וממך״ — אם כן כיצד יתכן שהם יחטאו, ובפרט — חטא שבא על ידי הקרבתם, שגילתה את גדולתם — ״בקרובי אקדש״, ״שהם גדולים ממני וממך״?!

כיון שמשה אמת (ותורתו אמת)[22], מובן בפשטות שדברי משה ״שהם גדולים ממני וממך״ אינם רק לשם ענווה (והאיש[23] משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה), אלא משום שכן היא האמת. ובפרט על פי הידוע[24] שענווה אין הפירוש (כהענין דשפלות) שאינו מכיר את מעלותיו, אלא שהוא מכיר את מעלותיו, ואף על פי כן הרי הוא עניו. וכפי שמוכרחים לומר בנוגע למשה רבינו[25], שידע את מעלותיו, כיון שזה הרי נוגע בהלכה ומעשה בפועל — שתלמיד חכם (ועל אחת כמה וכמה משה רבינו, שקיבל תורה — כל התורה כולה — מסיני) צריך (לדעת את מעלותיו ובהתאם לזה) להתנהג באופן מכובד[26] (מבלי הבט על ענוותנותו בעצמו), לא בגלל כבודו שלו, אלא בגלל (שהוא מייצג את) כבוד התורה, שזהו כבוד נותן התורה — קידוש השם[27].

נוסף לזה: אפילו נאמר, שמשה אמר ״שהם גדולים ממני וממך״ בגלל ענוותנותו (ואפילו אם תרצה לומר שזה פעל עליו) — הרי זה רק בנוגע לעצמו (״ממני״), אבל הוא לא היה יכול לוותר על כבודו של אהרן אחיו (״ממך״).

הרי מובן, שהאמת היתה, שמבלי הבט על גודל מעלת משה ואהרן, וגודל כבוד נותן התורה וקידוש השם שבא על ידי משה ואהרן — הרי נדב ואביהוא ״גדולים ממני וממך״; דוקא בהם תלוי ״בקרובי (בבחירי) אקדש״, בגלל גודל התקרבותם להקב״ה (עוד יותר מהקירוב דמשה ואהרן)[28], ולכן נפעל דוקא על־ידם קידוש השם (הגדול ביותר) (״אקדש״).

על פי זה מתחזקת עוד יותר התמיהה: היתכן לומר שעל ידי הקרבתם (שעל ידה — ״בקרובי אקדש״) עשו שני בני אהרן חטא?

ג. ידוע ביאור האור־החיים הקדוש[29], שמיתת בני אהרן באה בגלל דביקותם הגדולה בהקב״ה — ״שנתקרבו לפני אור העליון בחיבת הקודש ובזה מתו, והוא סוד הנשיקה שבה מתו הצדיקים כו׳, הגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מקרוב לדביקות נעימות עריבות ידידות חביבות נשיקות מתיקות עד כלות נפשם מהם״.

ולכן כתוב (לאחרי ״אחרי מות שני בני אהרן״) ״בקרבתם לפני ה׳ וימותו״, שכן, ״מות שני בני אהרן״ אירע בגלל גודל התקרבותם לפני ה׳, ומוסיף הפסוק ״וימותו״ — לרמז[30] שהתקרבותם וחיבתם היתה עד כדי כך, ״שהגם שהיו מרגישים במיתתם לא נמנעו מקרוב כו׳״; החטא (מלשון חסרון[31]) בזה היה (לא בעצם הקירוב לפני ה׳, אלא), שה״בקרבתם לפני ה׳״ הביא[32] לכך ש״וימותו״ בפועל[33], שגרמו ביודעין לכך שדביקותם להקב״ה תביא לידי כלות הנפש בפועל, שכן ביחד עם זה שיהודי צריך להתמיד בתשוקה וצמאון להתקרב יותר להקב״ה, נדרש ממנו שכאשר הוא במעמד ומצב ד״רצוא״, יפעל על עצמו ״שוב״,

21) פרש״י בראשית ג, ח. ג, כד. ועוד.

22) ראה ב״ב עד, א. תנחומא קרח יא. וראה סנהדרין קיא, א. שמו״ר פ״ה, י. ועוד.

23) בהעלותך יב, ג.

24) ד״ה וירא את העם תש״י (סה״מ תש״י ע׳ 236).

25) ראה סה״מ שם. וראה גם ד״ה זכור תרס״ה פ״ח (סה״מ ע׳ ריט). ובארוכה — לקו״ש חי״ג ע׳ 30 ואילך.

26) רמב״ם הל׳ יסוה״ת ספ״ה. הל׳ דיעות פ״ה. ועוד.

27) רמב״ם הל׳ יסוה״ת שם. וראה הל׳ דיעות שם בסוף הפרק.

28) ומה שאמר משה בהקס״ד ״והייתי סבור או בי או בך״ (אף שמשה אמת) — יש לומר, מפני שגדלות נדב ואביהוא היתה מפני היותם ״בני אהרן״, שנמשך בהם מכח אביהם אהרן (ומשה, שנחשב לאביהם — סנהדרין יט, ב. פרש״י במדבר ג, א), כפירוש הידוע ביפה כח הבן מכח האב, שיפה כח הבן גופא נמשך לו מכח האב, מעצם של האב, אלא שגילוי הדבר הוא בהבן.

29) ר״פ אחרי.

30) אוה״ח שם.

31) ראה פרש״י עה״פ ויצא לא, לט. מלכים־א א, כא. לקו״ת מטות פב, א. ובכ״מ.

32) ובלשון האוה״ח שם: הם שוים למיתת כל הצדיקים (שמתו בנשיקה), אלא שההפרש הוא, שהצדיקים הנשיקה מתקרבת להם ואלו הם נתקרבו לה.

33) רד״ה אחרי מות תרמ״ט. לקו״ש ח״ג ע׳ 988. — ועפ״ז מבאר שם כפל תיבת ״וימותו״ (לאחרי שנאמר כבר ״אחרי מות״), כי בזה הי׳ החטא (דלא כפי׳ האוה״ח שהובא לעיל בפנים, ש״וימותו״ מרמז [על] גודל התקרבותם לה׳).

לשוב חזרה לעשות את העבודה בתור נשמה בגוף, ובעולם הזה, על דרך מאמר רז״ל[34] ״על כרחך אתה חי״, ולהשלים הכוונה העליונה של עשיית דירה לו יתברך בתחתונים[35].

על פי זה מובנת גדלותם של שני בני אהרן, ״שהם גדולים ממני וממך״ — אשר דוקא על־ידם נעשה ״בקרובי אקדש״: על ידי ההקרבה שלהם לפני ה׳ עד כדי כלות הנפש ממש — מסירת נפש ממש — קידשו שם שמים[36] (״אקדש״, ״ונקדש בכבודי, במכובדי״), בדוגמת קרבן לה׳.

ויש לומר, שהעבודה דקירוב לפני ה׳ על ידי שני בני אהרן — שזו פעם הראשונה (לאחר מתן תורה, ותיכף לאחר הקמת המשכן) בה מוזכר (בפירוש) בתורה אודות מסירת נפש על קידוש ה׳ (״בקרובי אקדש״) — היתה עבודה חדשה שקודם לכן לא היתה, וזהו פירוש הכתוב[37] ״ויקריבו לפני ה׳ אש זרה אשר לא צוה אותם״ — ״אש זרה״ למעליותא: בני אהרן הקריבו אש (זרה) חדשה — עבודת המסירות נפש, שהיא זרה להעבודה שנהגה עד אז, של סדר והדרגה, ואילו האש (עבודה) ״אשר לא צוה אותם״ (למעליותא), התחדשה על־ידי עבודת המטה (בני אהרן), ועד שזה (המסירות נפש) נעלה יותר מציווי[38].

ויש לומר שהקרבת בני אהרן (״בקרובי אקדש״) גם נתנה כח לכל בני ישראל שלאחרי זה, עד סוף כל הדורות, להעבודה דקידוש השם, אבל דוקא בתור נשמות בגופים (ולא כפי שהיה אצל בני אהרן).

לפי זה מובן גם המשך הכתובים בתחילת פרשת אחרי — ״וידבר ה׳ אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבתם לפני ה׳ וימותו, ויאמר ה׳ אל משה דבר אל אהרן אחיך ואל יבוא בכל עת אל הקודש גו׳ ולא ימות גו׳, בזאת יבוא אהרן אל הקודש גו׳״:

לאחרי עבודת בני אהרן ״בקרבתם לפני ה׳״, אזי ניתן הכח לאהרן שיוכל[39] להכנס אל הקודש[40] ולעשות שם את העבודה, באופן של קירוב לפני ה׳, מסירת נפש על קידוש ה׳, (אבל — דוקא כפי שזה בתכלית השלימות —) בתור נשמה בגוף — רצוא ביחד עם שוב.

וזהו גם הרמז בשם הסדרה ״אחרי״[41] — שהסדרה (החל מהציווי לאהרן ״אל יבוא גו׳ ולא ימות גו׳ בזאת יבוא אל הקודש גו׳״) באה כהמשך ותוצאה מעבודת בני אהרן (לא כדי להזהיר שהנהגת אהרן לא תהיה כהקרבת בני אהרן, אלא אדרבה —), שעל אהרן ללמוד ולקבל כח מהקרבת בני אהרן, שהם פתחו את הדרך לכניסה אל הקודש והקירוב לפני ה׳, אם כי — דוקא בתור נשמה בגוף[42].

ד. על פי הנ״ל מובן גם המשך ושייכות הסדרות, שלאחר פרשת אחרי באה פרשת קדושים — הציווי לכל יהודי ״קדושים תהיו כי קדוש אני״, כיון שלאחר (אחרי) שבני אהרן פתחו את הדרך לסדר העבודה של ״בקרובי אקדש״, וזה מתבטא בפועל בעבודת אהרן — מקבל כל יהודי את הציווי והכח ״קדושים תהיו״, כולל הקדושה דקדש הקדשים (כהן גדול)[43], עד — קדושה שהיא בדוגמת ״קדוש אני״, ועד שישנה קא סלקא דעתך ש״יכול כמוני״[44], ויתירה מזו — לפי הפירוש שכך היא גם המסקנא — ״יכול כמוני״ בניחותא[45],

ועל ידי זה (ש״קדושים תהיו״) — הקב״ה מתקדש, ״אני מתקדש בך״, עד ש״קדושתי[46] למעלה (הרי זה תלוי)[47] מקדושתכם״, על ידי זה שיהודי מקדש את

34) אבות ספ״ד.

35) ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא פל״ו. ובכ״מ.

36) היינו, ש(העילוי ד)״בקרובי אקדש״ הוא לא רק תוצאה מהקרבתם (וההקרבה עצמה היא חטא), אלא גם הקרבתם עצמה היתה ענין הכי נעלה* — חלק מהעבודה ד״אקדש״, קידוש ה׳ שנעשה ע״י התקרבותם לפני ה׳ [אלא השלימות בזה היא, כשלא מביא ל״וימותו״]. ועפ״ז יומתק מה שאמר משה שבהקרבת בני אהרן נתקיים דבר ה׳ ״ונקדש בכבודי״, ״והייתי סבור או בי או בך״ — דבודאי הכוונה בזה היא לא קידוש ע״י חטא ח״ו, אלא ע״י עבודה נעלית דמסירת נפש.

*) וראה לקו״ש חי״ב ע׳ 51 ואילך, שהענין ד״ותצא אש״ האמור במיתת אהרן הו״ע של השראת השכינה, גילוי של קדושה, עיי״ש.

37) שמיני י, א.

38) ראה בארוכה סה״מ תש״ט ע׳ 121 בהערה.

39) ראה עד״ז אוה״ח שם.

40) ועד שאיתא במדרש (ויק״ר פרשתנו פכ״א, ו. שמו״ר פל״ח, י) שאהרן ״בכל שעה שהוא רוצה ליכנס יכנס, רק שיכנס בסדר הזה״.

41) ובפרט ששם הסדרה ברובא דרובא הוא ״אחרי״ (בלי תיבת ״מות״, המדגיש החסרון בעבודת בני אהרן, רצוא בלי שוב).

42) ו״אחרי״ מדגיש שגם המדרגה ד״קרבתם לפני ה׳״ ע״י שני בני אהרן אינה סיום ותכלית העבודה, אלא שיש לה ״אחרי״ (ראה גם לקו״ש חי״ב ע׳ 93) — שעבודה זו דקירוב לה׳ צ״ל נשמה בגוף דוקא, כמו שהי׳ אצל אהרן.

43) כפס״ד הרמב״ם (סוף הל׳ שמיטה ויובל) ״לא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש כו׳ אשר נדבה רוחו אותו כו׳ ה״ז נתקדש קדש הקדשים״, דרגת הקדושה דכהן גדול (שנאמר בו (דה״א כג, יג) ״ויבדל אהרן להקדישו קדש הקדשים״)*. וכפירוש בעה״ט עה״פ (יתרו יט, ו) ״ואתם תהיו לי ממלכת כהנים״ — ״כהנים גדולים״.

*) שבכחו ליכנס אל הקודש בכל שעה, כנ״ל הערה 40.

44) ויק״ר פכ״ד, ט. וראה אוה״ת ר״פ אחרי.

45) מאור עינים עה״פ (מז, ב). לקו״ש ח״ז ע׳ 321. — וראה התיווך בזה בד״ה ונקדשתי בתוך בנ״י תשכ״ה (ספר המאמרים מלוקט ח״ד ע׳ רמה ואילך).

46) המשך ל׳ המדרש שם.

47) מאור עינים שם (מו, סע״ד. מז, ב־ד).

עצמו למטה, מתנהג כאדם קדוש — ״הרי זה קידש את ה׳ ועליו הכתוב אומר[11] ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אתפאר״[48].

ובהמשך לזה באה פרשת אמור, שבה נאמר הציווי ״ונקדשתי בתוך בני ישראל״ — מצות קידוש ה׳. וכמרומז גם בשם הפרשה ״אמור״ (מלשון חשיבות ושבח) — ״אמר להם הקב״ה לישראל אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם״, על דרך ״אתם מתקדשים בי ואני מתקדש בכם״, כנ״ל.

ה. על פי זה מובנת הנקודה המשותפת שבין שלושת הסדרות בקשר עם שבת זו — אחרי, קדושים, אמור, ובכללות הנקודה — שיהודי (כפי שהוא במציאות של נשמה בגוף בעולם הזה הגשמי) צריך לקדש את עצמו, ועל ידי זה — לקדש שם שמים.

שזהו ציווי כללי בכל עניני התורה ומצוותיה, ובלשון הרמב״ם[49]: ״קדושים תהיו, והתקדשתם והייתם קדושים, הם ציוויים [״ציוויים כוללים״] לקיים כל התורה, כאילו אמר היה קדוש בעשותך כל מה שצויתיך״. וכמאמר חז״ל[50] בריש פרשת קדושים — ״מלמד שנאמרה פרשה זו בהקהל מפני שרוב גופי התורה תלויין בה״[51].

אמנם עדיין צריך להבין: מהו החילוק ומהי ההוספה — בהענין דקדושת ישראל וקידוש ה׳ גופא — בכל אחת מג׳ הסדרות?

ויש לומר נקודת הענין בזה: מכיון ש״קדושים תהיו״ ו״ונקדשתי בתוך בני ישראל״ (מצות קידוש השם) הרי הוא ציווי תמידי (וציווי כללי בכל התורה) לכל יהודי, הרי זה מקיף וכולל את כל הסוגים שבבני ישראל (צדיקים, בינונים ורשעים) — וכל המעמדים ומצבים.

ובכללות — ציווי זה (קידוש השם שנפעל על ידי קדושת ישראל) נחלק לג׳ אופנים כלליים: (א) קידוש השם על ידי העבודה דבני ישראל בדברי קדושה (דברים שהם קדושים, עד לקדושת הגוף, על דרך קדשי המזבח וכיוצא בזה), ובפשטות — שיהודי מקיים מצוה עם מסירת נפש. (ב) קידוש השם על ידי קדושת ישראל בעניני העולם — באופן של (קדושה מלשון) פרישות והבדלה, ״קדושים תהיו — פרושים תהיו״[52], (ג) באופן של ״קדש עצמך במותר לך״[53] (שזה נכלל בהחיוב ד״קדושים תהיו״[54]), אשר בזה נכלל הפירוש (שאינו מבדיל או מפריש את עצמו מזה, כי אם) שהוא משתמש בדברי הרשות לשם שמים[55], ועד באופן של קדושה, ועל ידי זה הרי הוא מקדש השם. כפסק דין הרמב״ם[26] בנוגע לקידוש השם, שזה נפעל הן על ידי פרישה והבדלה, והן על ידי הוספה בעבודתו בפועל ובמעשה.

ו. ויובן יותר על פי ביאור המשנה בתחלת הפרק דשבת זו — פרק שלישי[56]: ״עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה. דע מאין באת, ולאן אתה הולך, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא״.

וצריך להבין:

א) מכיון שהמשנה מדברת אודות העבודה ד״סור מרע״ (ההסתכלות שמביאה למצב של ״אין אתה בא לידי עבירה״) — הרי זה צריך להיות כתוב הרבה קודם בפרקי־אבות, לפני הענינים ד״עשה טוב״ — בהתאם לסדר העבודה ״סור מרע ו(אחר כך) עשה טוב״[57], כידוע המשל לזה, שראשית־כל צריך להיות כלי נקי וטהור, ולאחרי זה אפשר לתת לתוכו משקה ומאכל, באופן שלא יפגמו.

ב) מדוע מאריך התנא ומחלק מאמרו לג׳ בבות: (1) ההוראה הכללית — ״הסתכל בשלשה דברים״, (2) ג׳ הדברים — ״מאין באת כו׳״, (3) אותם הג׳ בסיגנון דשאלות יחד עם המענה עליהם — ״מאין באת, מטפה סרוחה כו׳״. לכאורה היה יכול לאומרו בקיצור —

48) רמב״ם הל׳ יסוה״ת שם.
49) בסהמ״צ שלו שורש ד׳.
50) ויק״ר, תו״כ עה״פ — הובא בפרש״י.
51) וראה ס׳ השיחות תשמ״ח ח״ב ע׳ 432.

52) תו״כ עה״פ. וראה גם בפרש״י.
53) יבמות כ, א.
54) ראה רמב״ן ר״פ קדושים. תניא פ״ל. וראה ס׳ חרדים סוף חלק מ״ע מה״ת.
55) ראה לקו״ש חלק ל״ז ע׳ 51 הערה 29.
56) ולהעיר מהשייכות מיוחדת דפרק זה (שלישי) למתן תורה (שהרי א׳ מהטעמים ללימוד פרקי אבות בין פסח ועצרת הוא — הכנה למתן תורה וקבלת התורה, כמודגש בתחלת פרקי אבות — משה קיבל תורה מסיני, וסיומו — כל מה שברא הקב״ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו, ואין כבוד אלא תורה, ולאחרי זה אומרים — ארחב״ע כו׳ יגדיל תורה ויאדיר) ששייך במיוחד למספר שלשה — נתינת אוריאן תליתאי לעמא תליתאי ע״י תליתאי בירחא תליתאי.
57) תהלים לד, טו.

בהתאם ללשון המשנה שהיא ״דבר קצר (וכולל ענינים רבים)״[58] — בב׳ בבות: ״הסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה, מאין באת וכו׳״, או יותר בקיצור — בבבא אחת: ״הסתכל מאין באת מטפה סרוחה, ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה, ואין אתה בא לידי עבירה״?

ז. והביאור בזה:

המשנה — שנותנת הוראה לכל בני ישראל — נחלקת לג׳ אופנים, כנגד ג׳ הסוגים שבהם נחלקים בני ישראל בכללות: צדיקים, בינונים ורשעים [ובעולמות: בריאה — שרובו טוב, יצירה — מחצה על מחצה, ועשיה — רובו רע[59]]. ובכללות יותר — כנגד ג׳ סוגי העבודה (אצל כל יהודי): עבודתו בעניני טוב וקדושה — כאשר נשמתו מאירה בו בגלוי. עבודתו מצד הגוף שנמצא בעולם, קשור עם עניני רשות (אכילה ושתי׳ וכו׳), שיש בו נטיות לטוב ונטיות להיפך (באופן של בחירה חפשית — מחצה על מחצה). ועבודתו במצב שהרע הוא בהתגברות[60] — עולם העשיה שרובו רע.

ובכל אחד מהאופנים שבמשנה ישנה הוראה לסוג אחר: האופן הא׳ — לצדיקים, האופן הב׳ — לבינונים, והאופן הג׳ לרשעים.

לכל בני ישראל ישנו הציווי ״קדושים תהיו״ ו״ונקדשתי בתוך בני ישראל״ (מצות קידוש השם), אלא שב(עיקר) אופן הקיום ישנם חילוקים בין הסוגים שבבני ישראל (צדיקים בינונים ורשעים).

אצל הצדיק, שהנשמה מאירה בו בגלוי, ועיקר עבודתו (מצד עצמו) בטוב וקדושה, מצד עצמו אין לו שום שייכות עם רע (כי אין לו יצר הרע[61]), ועל דרך זה בהעבודה של כל יהודי בעניני טוב וקדושה בכלל — גם אצלו צריכה להיות הזהירות ש״אין אתה בא לידי עבירה״, לא עבירה כפשוטה חס ושלום (כיון שאין לו שום שייכות (בענין זה) עם רע), אלא עבירה מלשון העברה מרשות לרשות[62] — שלא יעבור מרשות נעלית יותר בקדושה (קדושתם של ישראל שהיא בדוגמת קדושת ה׳, ״קדוש אני״, בהיותם חלק אלוקה ממעל ממש[63]) לרשות דקדושה תחתונה יותר או רשות של היתר (רשות) שאינה מתאימה לדרגת קדושתו (הדרגא דעולם הבריאה וכיוצא בזה).

ובזה גופא — לא עבירה ממש, כי אם ״לידי עבירה״, על דרך תאוות היתר, היכולים להביא לידי עבירה [בדוגמת בית־יד, שעל ידה אוחזים חפץ, שבכמה דינים (דיני טומאה) אין זה חמור כל כך כהחפץ עצמו], העברה לרשות בקדושה שנמוכה מהקדושה ד״קדוש אני״[64].

והטעם על זה (שישנה בצדיק אפשרות לבוא ״לידי עבירה״) הוא, דהגם שמצד טבע הנשמה לא שייך לעשות עבירה (אפילו לא העברה מרשות לרשות בקדושה עצמה), רצה הקב״ה שתהיה ליהודי המעלה דבחירה חפשית (שיהיה בדוגמת הקב״ה כביכול, ״הן האדם היה כאחד ממנו״[65]), ושיוכיח על־ידי עבודתו הוא מי הוא (נשמתו) — ולכך שלחו את נשמתו לעולם ורשות (בקדושה) שלמטה מדרגת קדושת נשמתו מצד עצמו, ששם קיימת אפשרות לבוא ״לידי עבירה״, על כל פנים להעברה מרשות לרשות בקדושה עצמה, ועל ידי עבודתו (בחירה) — ״אין אתה בא לידי עבירה״.

ועל זה באה הוראת המשנה בבבא הא׳ — האופן שמבאר איך ש״אין אתה בא לידי עבירה״ — כאשר ״הסתכל בשלשה דברים״ סתם (בלי לפרט פרטים):

מכיון שמדברים אודות מי שנשמתו מאירה בגלוי והוא מונח כולו בטוב וקדושה (ואין לו שום שייכות לענינים אחרים) — אין צורך איפוא לפרט ולהסביר במה מתבטאת ההסתכלות בשלשה דברים, כיון שבעולמו לא קיימים דברים (צדדיים) אחרים (שהיה יכול להסתכל בהם), אך ורק עבודת ה׳ שלו בקדושה, במילא מובן מאליו שה״שלשה דברים״ הרי הם בקדושה, בעבודת ה׳ שלו[66].

וה״שלשה דברים״ מובנים בפשטות: (א) כאשר היהודי הוא — חלק אלוקה ממעל ממש, (ב) בעולם שבו נשמתו נמצאת כעת ועושה שם את עבודתה, אשר, שם תתכן אפשרות להגיע ״לידי עבירה״, לעבור לרשות בקדושה שאינה מתאימה לדרגתו (קדושת

58) הקדמה לפיה״מ להרמב״ם (ד״ה אח״כ ראה להסתפק).
59) ראה ע״ח שער (מח) הקליפות פ״ג. ובכ״מ.
60) ראה תניא ספ״ו. פכ״ד.
61) תניא פ״א. וראה שם פי״ג.
62) ראה סה״מ עזר״ת ע׳ כא. תר״פ ע׳ קפ. תרפ״ח ע׳ מו. ובכ״מ.
63) תניא רפ״ב.

64) או י״ל (לפי הפירוש ״עבירה״ ממש) — שאינו שייך לעבירה ממש, כ״א רק ״לידי עבירה״, שע״י העברתו מרשות לרשות (דקדושה) למטה מדרגתו, ניתנה אפשריות ל(ידי) עבירה.
65) בראשית ג, כב. רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ה. לקו״ת אמור לח, ב.
66) כסדר הרגיל בעבודה — ״קשוט עצמך ואחר כך קשוט אחרים״ (ב״מ קז, ב. וש״נ). — אלא שלפעמים צ״ל ״חטוף ואכול וחטוף ושתי״ (עירובין נד, א), ו״מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה״ (מכילתא ופרש״י בא יב, יז).

הנשמה), ו(ג) בהקב״ה — המקור דנשמתו, שאתו היא קשורה (אשר הוא בורא את העולם ולשם שלח את נשמתו, בכוונה שעל ידי עבודתו יוכל לעמוד בתוקף בדרגת הקדושה שלו).

ועל־ידי ״הסתכל — הסתכלות בעיון ובפנימיות — בשלשה דברים״ אלו, שנשמתו, גם כפי שהיא נמצאת למטה בעולם (הבריאה), ה״ה חלק אלוקה ממעל ממש, קשורה עם הקב״ה — ה״ז מוודא ש״אין אתה בא לידי עבירה״, לעבור לרשות דקדושה תחתונה יותר או רשות דהיתר (תאוות היתר וכיו״ב) הנמוכה ושאינה מתאימה לדרגתו, דרגת הקדושה של נשמתו, הקשורה עם ״קדוש אני״, ״יכול כמוני״[67].

ועל דרך העבודה ד״קדש עצמך במותר לך״, שהגם שזה מותר (ואינו אסור וקשור בידי החיצונים[68]), הרי זה אצלו ״קדש עצמך״ — קדושה שהיא נעלית מהדבר המותר.

ח. הבבא הב׳ במשנה קאי על דרגא (עולם היצירה, מחצה על מחצה) שכבר מורגש בה גם מציאות העולם בפני עצמו (שלא כבעולם הבריאה (רק אפשרי המציאות), ששם אלקות — מקור הבריאה — נרגש בגלוי), אבל אין זה עולם שהוא היפך הקדושה. ובעבודה הרי זה דרגת הבינוני — שאצלו קיימים בתוקף הן היצר טוב והן היצר הרע, והוא מרגיש את מציאות העולם שמחוץ ממנו (בניגוד לצדיק שאין לו יצר הרע ואצלו קיים רק קדושה), שזה נותן מקום ליצר הרע, אלא שהוא מתגבר על היצר הרע כך שהעבודה במחשבה דיבור ומעשה שלו יהיו בשלימות, ואפילו אם נופלת אצלו מחשבה לא טובה, הרי הוא דוחה אותה מיד[69].

והכוונה בירידה זו (שתהיה אפשריות להתגברות היצר הרע) — הרי זה בכדי שהיהודי על ידי עבודתו בזהירות שלא יבוא לידי עבירה (על ידי הסתכלות ב״דע מאין באת וכו׳״) — יהיה אצלו מעלת האתכפיא.

ומזה מובן, שבנוגע לדרגא זו אי־אפשר להסתפק באמירת ״הסתכל בשלשה דברים״ מבלי לפרט (כפי שהמשנה אומרת בנוגע למי שאלקות אצלו בגלוי ומציאות אחרת לא קיימת), כיון שאצלו ישנה עוד מציאות (מציאות העולם) מלבד אלקות וטוב וקדושה, ולכך צריכים להבהיר הפרטים במה צריכה להתבטאות ההסתכלות וההתבוננות (כיון שלולי זאת מצד עצמו לא ידע מה הם), פרטים שישפיעו עליו (בדרגתו הוא) ויפעלו עליו שלא יבוא ״לידי עבירה״ (כולל עבירה כפשוטה), רק שהפרטים גופא הרי הם ענינים טובים (ולא למטה מזה, כמו בבבא הג׳ שבמשנה), מכיון שהוא נמצא בעולם שהוא טוב — ״דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון״:

כיון שאינו מרגיש את מקורו — צריך להיות אצלו הידיעה ״מאין באת״ — במקור הנשמה שלו, ו״לאן אתה הולך״, לאן עבודתו צריכה להוליך אותו, ו״לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון״ — וזה יביא לכך ש״לא בא לידי עבירה״ (כמו שנתבאר במקום אחר[70]), כולל גם המעלה דאתכפיא שבזה.

ט. לאחרי זה באה בבא האחרונה במשנה ששם מדובר בנוגע להעבודה בעולם העשיה, שרובו רע, ״עולם הקליפות וסטרא אחרא, ולכן כל מעשה עולם הזה קשים ורעים והרשעים גוברים בו״[60] — בכדי שתהיה גם המעלה דאתהפכא (נוסף לאתכפיא),

ולכן מוסיף התנא פרטים בנוגע להסתכלות בדרגא זו, פרטים הכוללים גם את הקו ד״סור מרע״, בכדי לשבור ולבטל את הקליפות: ״דע מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה״. והענין השלישי — ״ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה״ — הרי זה לא סתם דין וחשבון (לפני בית דין שלמעלה, שלמטה, וכיוצא בזה), אלא ״לפני מלך מלכי המלכים הקב״ה״ בעצמו, שזה נותן יותר כח שגם במצב זה ״לא בא לידי עבירה״[70], עם המעלה דאתהפכא חשוכא לנהורא (שגם בעולם שמלא קליפות, הרי הוא מתגבר ואינו בא לידי עבירה).

על פי זה מובן גם מדוע משנה זו לא באה לפני הענינים המדברים אודות ״ועשה טוב״, כי תוכן משנה זו אינו בנוגע לסור מרע אלא בנוגע לעשה טוב — הקדושה ושלימות בני ישראל בכל הדרגות, צדיקים, בינונים ורשעים[71].

---

67) ואדרבה — ע״י ירידת הנשמה למטה ועבודתה בתומ״צ, נתעלה הנשמה מבחי׳ טהורה היא לבחי׳ קדש (שגבוה מבחי׳ טהור), והנשמות ששרשן מבחי׳ קדש מצ״ע, מתעלים לבחי׳ קדש הקדשים (ע״י העבודה דקדש עצמך במותר לך) — אוה״ת קדושים ע׳ קי. וראה שם ע׳ קה.

68) תניא פ״ז.

69) תניא פי״ב.

70) לקו״ש ח״ד ע׳ 1202 ואילך. סה״ש תשמ״ח ע׳ 435.

71) וראה לקו״ש ח״ד שם, שגם ההוראה לרשעים הוא באופן דעשי׳.

י. על פי הנ״ל יובנו יותר ג׳ הענינים שבקדושת ישראל וקידוש ה׳ (כמרומז בג׳ הסדרות, אחרי קדושים ואמור) — על דרך החילוק בין ג׳ הבבות שבמשנה:

בפרשת אחרי מודגש בעיקר הענין ד״בקרובי אקדש״ בעבודת הצדיקים — נדב ואביהוא ואהרן — אצל אחד שבמדרגת ״בקרבתם לפני ה׳״, בתור נשמה בגוף, אבל בכל זאת לא קשור עם עולם הזה. כפי שהיה בכניסת אהרן אל הקודש (ביום הכפורים), שקירובו לה׳ היה דוקא בקודש (ולא מחוץ לזה) ודוקא בזמן מסויים (״אל יבוא בכל עת״) ובאופן מסויים (״בזאת יבוא גו׳״).

בפרשת ״קדושים״ מודגש בעיקר ענין הקדושה בעבודת הבינונים — שהוא נמצא בעולם, בעולם של חול ומרגיש את מציאות העולם, ואף על פי כן ״קדושים תהיו״ — ״הוו פרושים מן העריות ומן העבירה״. שזוהי קדושה וקידוש ה׳ (גם) במציאות העולם (שלא כמו ״בקרובי אקדש״ במשכן), אבל הקידוש הוא בעיקר מצד היהודי (קדושים תהיו), מה שאין כן בנוגע להעולם — הרי אופן העבודה הוא בעיקר בדרך שלילה — ״הוו פרושים כו׳״[72].

ב״ונקדשתי בתוך בני ישראל״ שבפרשת ״אמור״ מודגש בעיקר איך שבני ישראל, במצבם הם, בתוך בני ישראל, הרי הם מקדשים שם שמים בעולם (אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם), לא על ידי פרישה מעניני העולם.

יא. ויש לקשר זה גם עם הזמן הזה (כשקורין פרשיות אלה בתורה) — באמצע ימי הספירה בחודש אייר, שמיוחדים בכך שבכל יום מחודש זה מקיימים מצוה, מצות ״החודש״ ספירת העומר[73]:

בנוסח התפילה אחרי ספירת העומר (שמצות ספירת העומר נאמרה בפרשת אמור) אומרים ״ולטהרנו ולקדשנו בקדושתך העליונה״. שזה נותן עוד יותר כח בעבודה של ״קדושים תהיו״ (עד ״יכול כמוני״ בניחותא — ״בקדושתך העליונה״), ועל ידי זה — ״ונקדשתי בתוך בני ישראל״.

ובטהרה וקדושה גופא — באה הוספה מיום ליום בימי הספירה[74]. כפי שזה מודגש בכך שהספירה נספרת לא במספר סידורי (יום שני, יום שלישי וכו׳), רק במספר הכולל (״היום שני ימים״, ״שלושה ימים״ וכו׳), זאת אומרת, שבכל יום מימי הספירה ישנם ״הישגים״ (כולל בענין הטהרה והקדושה והקדושה העליונה) מהימים שלפני זה, ועל זה מוסיפים עוד יותר, עד שמגיעים להשלימות ותמימות ד״שבע שבתות תמימות תהיינה״[75].

ויש להוסיף בהקשר גם עם שם החודש — ״אייר״: ידוע ב׳ הראשי־תיבות בתיבה זו: ״אייר״ ראשי־תיבות אברהם יצחק יעקב רחל[76], וראשי־תיבות ״אני[77] ה׳ רופאך״[78] — שבשני הראשי־תיבות מודגש הענין דקידוש ה׳ (״ונקדשתי בתוך בני ישראל״) וקדושת ישראל למטה (״קדושים תהיו״):

אייר ראשי־תיבות אברהם יצחק יעקב רחל מורה על עבודת האבות (אברהם יצחק יעקב שכוללים האמהות) — האבות הן הן המרכבה[79], תכלית הביטול להקב״ה (כמו ביטול המרכבה להרוכב עליה), ״שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מעניני עולם הזה כו׳״[80], ומהאבות נמשך הכח לכל בני ישראל שיהיה אצלם ״קדושים תהיו״ (בדוגמת ביטול המרכבה), עד באופן דמסירות נפש (״בקרובי אקדש״), (אבל דוקא כפי שזה נמשך בהאמהות עצמן דוקא על ידי רחל), הרגל הרביעי דהמרכבה, כנגד עולם הרביעי[81] (עולם העשיה), שדוקא שם נפעל הענין ד״קדושים תהיו״ ו״ונקדשתי בתוך בני ישראל״, ודוקא נשמות בגופים בעולם העשיה הגשמי.

[וכידוע[82] שדוקא בעולם העשיה הגשמי, אף על פי שהוא עולם הרביעי (האחרון) — נשלמת הכוונה דעשיית דירה לו יתברך בתחתונים, לו לעצמותו[83],

---

72) או באופן דקדש עצמך במותר לך (כפירוש הרמב״ן) — לפי הפירוש שזה קאי על פרישות מדברים גשמיים.

73) דלא כמו בחודש ניסן שלפניו וחודש סיון שלאחריו, שהמצוה דספירת העומר היא רק בחלק מהימים דחדשים אלה.

74) וזה גופא — באופן של דילוג, כמובן מזה שימי הספירה הם בהמשך לחג הפסח (״וספרתם לכם ממחרת השבת״), שענינו — כשמו — על שם הדילוג והפסיחה, וכמשנ״ת לעיל (קונטרס משיחת ש״פ תזו״מ ס״ג).

75) אמור כג, טו.

76) בית שמואל (שו״ע אה״ע סקכ״ו ס״כ). והוא במאורי אור (א, פד).

77) בשלח טו, כו.

78) ראה חי׳ חת״ס לשבת קמז, ב. שער יששכר (להרה״צ כו׳ ממונקאטש) מאמר אייר ס״ג (בשם סה״ק).

79) ב״ר פמ״ז, ו.

80) תניא פכ״ג.

81) ולהעיר שחיבור פ׳ אחרי קדושים (בשבת זה) נעשה ע״י חלק הרביעי של הפרשה, שכולל סוף פ׳ אחרי (שבו מדובר בעיקר על העבודה בקודש, ע״ד עבודת האבות) ותחלת פ׳ קדושים (שבו מדובר על קדושת ישראל בעולם, פרושים תהיו כו׳).

82) ראה בארוכה תניא פל״ו. ובכ״מ.

83) ראה אוה״ת בלק ע׳ תתקצז. המשך תרס״ו בתחלתו (ע׳ ג). ד״ה תקעו תרס״ז (בהמשך תרס״ו). ועוד.

שדירה היא טפלה להדר בה, אמנם ביחד עם זה דירה נאה מרחיבה דעתו של אדם[84], זאת אומרת, העולם נהיה חדור ובטל להקב״ה, אבל כיון שהוא עולם הזה התחתון, דאין תחתון למטה ממנו, הרי זה מוסיף כביכול הרחבה ועילוי באדם העליון].

והטעם (וכח) לכך שיהיה אצל בני ישראל ״קדושים תהיו״ (העבודה של אברהם יצחק יעקב רחל) — נפעל על ידי ״כי קדוש אני״. שזהו על־דרך הראשי־תיבות הב׳ ב״אייר״, ״אני ה׳ רופאך״: ״רופאך״ מדגיש שמדובר אודות יהודים כפי שהם נשמות בגופים למטה (שדוקא שם שייך ענין החולי והרפואה), והרפואה באה מ״אני ה׳״, מהקב״ה בעצמו [משם הוי׳, שם העצם[85], ומ״אני ה׳״, בחינת כתר[86], הדרגא של קדש מלה בגרמי׳[87], עד להדרגא של קדושת ה׳, ״יכול כמוני״[88]], שאז היא רפואה באופן ש״לא אשים עליך״ מלכתחילה, שזה בא מהקב״ה שהוא תכלית השלימות ותכלית הקדושה, והוא ממשיך משלימותו וקדושתו לבני ישראל, ״אני ה׳ רופאך״ — שיהודי כאן למטה עומד בתכלית השלימות ובתכלית הקדושה, גופא דילהון קדישא[89], נוסף על זה שנפשא רוחא ונשמתא דילהון קדישא[89], ״קדושים תהיו כי קדוש אני״.

ובחודש אייר עצמו הרי זה מודגש יותר בגלוי, ובתוקף יותר — ביום העשירי שבו[90] — ״העשירי יהיה קודש״[91], קדש מלה בגרמי׳.

* * *

יב. בזה מתוסף עוד יותר — בעמדנו בימי ההכנה לל״ג בעומר, יום ההילולא ויום שמחתו של רשב״י[92]:

אצל רשב״י היתה בגלוי העבודה של קירוב לפני ה׳ (״בקרובי אקדש״) בתור נשמה בגוף — כמו שאמר (ביום הסתלקותו בל״ג בעומר) ״כל יומין[93] דאתקטרנא בהאי עלמא בחד קטירא אתקטרנא בי׳ בקב״ה, נשמתי בי׳ אחידא בי׳ להטא, בי׳ אתדבקת״[94] — תכלית הביטול לאלקות, כמו שאמר רשב״י ״אנא סימנא בעלמא״[95].

וכך פעל רשב״י גם בתורה: הוא ביטל ותיקן את המחיצות (״מחצתי ואני ארפא״[96]) — ה״גל״ (אותיות ל״ג בעומר)[97] — בין נגלה דתורה ופנימיות התורה, ועל ידי זה — גם המחיצות בין עליון ותחתון בעולם, שהקדושה של הקב״ה תתגלה בכל העולם כולו.

ומרשב״י נמשך הכח על זה בעבודת כל יהודי — מעין ודוגמת העבודה של ״בחד קטירנא אתקטרנא כו׳״, שבכל עניניו יהיה היהודי קדוש, ״קדושים תהיו כי קדוש אני״, ״ונקדשתי בתוך בני ישראל״.

ויש לומר, שזה מתבטא בהדגשה במנהג ישראל, שבל״ג בעומר חוגגים את יום שמחתו של רשב״י על ידי התוועדויות, כינוסים ותהלוכות ברבים לכבוד רשב״י ויום שמחתו [כידוע המנהג לצאת לשדה בל״ג בעומר, וכיוצא בזה], ובמיוחד — קשור עם ילדי בני ישראל, ודוקא ברוב עם הדרת מלך[98], ״יחד שבטי ישראל״[99], ״יחד ילדי ישראל״, ״שבת אחים גם יחד״[100] — שעל ידי זה מגיעים לקידוש שם שמים, הדרת מלך של מלך מלכי המלכים הקב״ה.

יג. ההוראה מכל זה בנוגע לפועל — בהתשתדלות שצ״ל בנוגע לקידוש שם שמים בכלל, כולל ובמיוחד — בקשר עם ל״ג בעומר, יום שמחתו של רשב״י:

כיון שנשארו כמה ימים עד ל״ג בעומר (ביום ראשון הבע״ל), צריכים לדאוג שיעשו את כל ההכנות

---

84) ברכות נז, ב.

85) כ״מ הל׳ עכו״מ פ״ב ה״ז. פרדס שי״ט. מו״נ ח״א פס״א ואילך. עיקרים מאמר ב׳ פכ״ח.

86) ראה אוה״ת יתרו ע׳ תתקיד. ועוד.

87) זח״ג צד, ב.

88) ראה אוה״ת שם ע׳ קט.

89) זח״ג ע, ב.

90) ולהעיר שזהו יום העשירי (בחודש) היחידי בימי הספירה (כי עשירי בניסן הוא קודם הספירה ועשירי בסיון — לאחרי הספירה).

91) ויקרא כז, לב.

92) ראה פע״ח שער ספה״ע (שכ״ב) פ״ז (וראה עט״ז לשו״ע או״ח סתצ״ג). משנת חסידים מס׳ אייר וסיון פ״א מ״ו. ובשו״ע אדה״ז או״ח סתצ״ג ס״ה: נוהגין קצת להרבות בשמחה ביום זה. וראה רמ״א שם ס״ב. וראה אגרות־קודש אדמו״ר הזקן ריש ע׳ קיז: ואי לזאת שישו ושמחו בה׳ בכל לב ונפש ולעשות יום משתה ושמחה בח״י אייר הבע״ל לטובה יומא דהילולא דרשב״י כו׳.

וראה ד״ה להבין ענין הילולא דרשב״י בסה״מ תקס״ד (ע׳ קא ואילך, ועם הגהות — באוה״ת ענינים ע׳ ריח ואילך); סה״מ תרנ״ד (ע׳ רסא ואילך), ועוד — בטעם שעושין שמחה ביום ההילולא דרשב״י אף שנקבע תענית על מיתת צדיקים. וראה לקו״ש ח״ז ע׳ 343 בהערה. וש״נ.

93) היינו כל ימי חייו (בתור נשמה בגוף), אלא שהשלימות בזה היתה בשעת הסתלקותו.

94) אדרא זוטא — זח״ג רפח, א. רצב, א.

95) זח״א רכה, א. וראה סה״מ תקס״ד ע׳ קו. אוה״ת ויחי שנט, א ואילך. המשך תרס״ו ע׳ קנט. סה״מ תפר״ח ע׳ מג. ועוד.

96) האזינו לב, לט. וראה המשך והחרים תרל״א ס״ע נד ואילך.

97) ראה סידור עם דא״ח שער הל״ג בעומר (דש, ג ואילך). וראה לקו״ש ח״ה ע׳ 129 ואילך. ועוד.

98) משלי יד, כח.

99) ברכה לג, ה.

100) תהלים קלג, א. וראה זח״ג נט, ריש ע״ב.

הראויות לכך, כמו בכל דבר שבקדושה, כיון שזה בעל חשיבות חייבת להיות לזה הכנה, עד ״הכנה דרבה״[101].

מתחיל עם החלטות טובות בזה בשבת, ואחר כך — הפעולות בזה במשך השבוע הבא, ביום א׳, ב׳, ג׳, ד׳, ה׳, ו׳, ויום השבת — שכל אחד ואחד יעשה התלוי בו שבכל מקום ומקום שנמצאים שם יהודים שיחגגו ל״ג בעומר בשמחה גדולה, על ידי עשיית התוועדות וכו׳ או תהלוכה של ילדים, וברוב עם הדרת מלך.

ובפרט בהתחשב בכך שהתהלוכות מוסיפות באחדות כל ישראל, ״שבת אחים גם יחד״, ובחינוך ילדי ישראל, ״חנוך לנער על פי דרכו גו׳״[102], עי״ז שעושים את התהלוכה בהתאם ל״דרכו״ של הילד, על ידי זה שהוא הולך ״צועד״ בגאון ובעוז (עם דגל או שלט), שאפשר לרשום עליהם גם ענינים הקשורים בתורה ומצוות, ובפרט — ענינים השייכים לרשב״י ולל״ג בעומר, וכיוצא בזה, שזה נותן חיות וחמימות בילדים יהודים בנוגע לכל עניני תורה ומצוות, באופן שהרושם־טוב של התהלוכה נשאר אצלם בזיכרון, ויש לזה פעולה נמשכת בחינוך שלהם.

ובכדי שזה יהיה בהצלחה רבה ומופלגה, בעזרת ה׳ יתברך, דרושים לכך גם ההכנות המתאימות, מתוך פרסום ושטורעם גדול, למשוך כמה שיותר ילדים שישתתפו בזה.

ובפרט בהתאם לראשי־תיבות דשנה זו ה׳תש״נ — הי׳ תהא שנת נסים — צריכים לראות שהפרסום והשטורעם של תהלוכות שנה זו יהי׳ באופן של ״ארים נסי על ההרים״, יותר מאשר בכל השנים שעברו (שגם אז היה בהצלחה בלתי־משוערת).

לכן, בטח יעשה בזה כל אחד ואחד כל התלוי בו, וכמו כן להשפיע על אחרים שישתתפו בזה, מתחיל מהוראת דוגמא חיה אישית איך שהוא משתתף בזה בחיות ובשמחה.

ועל ידי זה — בודאי יהיו התהלוכות דל״ג בעומר קידוש השם גדול לבני ישראל ולכל העולם כולו, ויחזקו עוד יותר את האחדות דבני ישראל בכל מקום שהם.

101) ביצה ד, א. ובכ״מ.
102) משלי כב, ו.

יד. ויהי רצון, שתיכף ומיד ממש — עוד לפני ל״ג בעומר, ובימי ההכנה לזה — יהיה כבר הקידוש ה׳ הגדול — הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, כפי שבני ישראל מבקשים בתפילתם בכל יום, וכמה פעמים ביום, ומבקשים את הגאולה לא (רק) בשביל טובת עצמו, אלא בעיקר — בשביל כבוד המקום, כבוד השכינה — בכדי לקדש שם שמים — כיון שכל זמן שבני ישראל נמצאים בגלות, הקב״ה נמצא יחד אתם, ״שכינתא בגלותא״[103], ״עמו אנכי בצרה״[104], ולכן כתיב[105] ״אל ה׳ וירחמהו לעורר רחמים רבים על שם הוי׳ השוכן אתנו כדכתיב[106] השוכן אתם בתוך טמאתם״[107], ולכן מבקשים בני ישראל שתבוא כבר הגאולה ויתקדש שם שמים, ועל דרך מה שכתוב[108] ״לא למענכם אני עושה בית ישראל כי אם לשם קדשי גו׳ וקידשתי את שמי הגדול המחולל בגויים״ (״באמור להם עם הוי׳ אלה ומארצו יצאו״[109]).

ובני ישראל יש בכחם לפעול זאת — ״נצחוני בני נצחוני״[110], וכמדובר לעיל שעל ידי זה שבני ישראל מקדשים את עצמם, מתקדש הקב״ה, ובפרט לאחרי ש״כלו כל הקיצין״[111], וכבר עברו והשלימו הכל — צריכה לבוא כבר הגאולה תיכף ומיד ממש, ואז כל העולם כולו יראה בגלוי כבוד ה׳ וקדושת שמו, ״ונגלה כבוד ה׳ וראו כל בשר יחדיו״[112], ״וקידשתי את שמי הגדול גו׳ ולקחתי אתכם מן הגוים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם, וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו׳״[113],

וכאמור ומודגש — תיכף ומיד ממש.

103) ראה מגילה כט, א.
104) תהלים צא, טו.
105) ישעי׳ נה, ז.
106) פרשתנו (אחרי) טז, טז.
107) תניא פמ״ה.
108) יחזקאל לו, כב־כג.
109) שם, כ.
110) ב״מ נט, ב.
111) סנהדרין צז, ב.
112) ישעי׳ מ, ה.
113) יחזקאל שם, כג ואילך.

לקוטי שיחות פרשת אחרי כרך יב

א. רש"י בפירושו על הפסוקים[1] "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' אלקיכם, כמעשה ארץ מצרים אשר ישבתם בה לא תעשו וגו'" מעתיק את התיבות "אני ה' אלקיכם" ומפרש: "אני הוא שאמרתי בסיני[2] אנכי ה' אלקיכם וקבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי. רבי אומר גלוי וידוע לפניו[3] שסופן לנתק בעריות בימי עזרא לפיכך בא עליהם בגזירה, אני ה' אלקיכם, דעו מי גוזר עליכם, דיין להפרע ונאמן לשלם שכר".

הביאור הפשוט בפירוש רש"י הוא: לכאורה אינו מובן מהי הכוונה בציווי זה שמשה ידבר אל בני ישראל ויודיעם כי "אני ה' אלקיכם" — מה החידוש בזה לאחר שהוציאם הקב"ה ממצרים, ונתן להם את התורה וכו' ומבאר רש"י שלא נאמר זה כענין בפני עצמו, כי אם בתור הקדמה למה שכתוב אחר כך — שמכיון שקבלתם מלכותי במתן תורה, עליכם לקבל הציוויים והגזירות האמורים להלן. ומוסיף רש"י פירוש שני[4]: שמכיון שסופן לנתק בעריות, לכן בא עליהם בגזירה וכו'.

אמנם יש להבין בזה:

א) בתחילת פרשת וארא (על הפסוק "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו — אני ה'", שגם בו יש להקשות כנ"ל, מהו החידוש באמרו "אני ה'") כבר פירש רש"י "ויאמר אליו אני ה' — נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפניו וכו' ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות אני ה' נאמן ליפרע וכו' נאמן ליתן שכר" — ואם כן, מובן שככה יש לפרש גם בפסוק דילן: "אני ה' — נאמן ליפרע" ו"נאמן לשלם שכר", ובפרט שרש"י[5] בעצמו מדגיש שם "ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות" **— אף על פי כן: א) מדייק רש"י בזה כאן עוה"פ[6], ב) ועיקר: מפרשו באופן אחר[7]?**

ב) מהו (בפשטות הענינים[8]) ענין קבלת מלכותי **זולת קבלת הגזירות והמצות? הרי תוכן קבלת מלכות הוא שמקבל על עצמו כל אשר יצוה המלך, וכדמשמע מפירוש רש"י גופא על הפסוק (שרש"י מביאו** כאן**) "אנכי ה' אלקיך וגו'": "אשר הוצאתיך מארץ מצרים - כדאי היא ההוצאה שתהיו** משועבדים **לי", היינו שמפרש "אנכי ה' אלקיך" (שתוכנו קבלת המלכות) - "שתהיו** משועבדים **לי", לעבוד את ה' בקיום מצותיו בפועל[9] (כדמוכח גם מפירוש רש"י לפני זה[10]: "לפי שיש פרשיות בתורה שאם** עשאן **אדם מקבל שכר ואם לאו אינו מקבל פורעניות, יכול אף עשרת הדברות כן ת"ל וכו'") - וכאן מחלקם "וקבלתם עליכם מלכותי, מעתה קבלו גזרותי"[11]?**

ג) ולאידך גיסא: אם קבלת המצוות הוא ענין בפני עצמו וקבלת המלכות לחוד — אם כן היה צריך להיות לקבלת המצוות קודם שנצטוו בני ישראל במצוה הראשונה?

---

1) פרשתנו יח, ב־ג.

2) יתרו כ, ב.

3) מה שרש"י דייק לכתוב (להעתיק* גם) "לפניו" — כי (גם לפי פשטות הענינים) מובן שאם הי' ידוע דבר זה גם לבנ"י (בכל הזמנים), הרי זה סותר ענין הבחירה, ולכן מוכרח לכתוב "לפניו". ואף שלא למדנו עדיין מ"ש (נצבים ל, יט) "ובחרת בחיים", מ"מ הרי מכללות הענין דשכר ועונש שנאמרו הרבה פעמים לפני פרשת אחרי, מובן שישנו ענין הבחירה, דאם אינו עושה בבחירתו למה יתנו לו שכר או עונש.

*) גירסתנו בתו"כ: לפני מי שאמר והי' העולם.

4) כדמוכח מהלשון "רבי אומר וכו'" ולא "אמר רבי".

5) ומה שבכ"מ מפרש רש"י פי' "אני ה'" (־ פעם נאמן לשלם שכר ולהפרע; ופעם פירוש אחר) — הרי מובן שצ"ל הכרח בכל מקום ומקום לזה (היינו או לשלול אפשריות פי' אחר; או שיש הכרח לפרש באופן אחר).

6) ואין לתרץ שמכיון שכאן מוסיף "אלקיכם", אינו דומה למ"ש בתחלת פ' וארא, כי בפשטות גם אז אפשר לפרש כן. ומה שפעם מוסיף "אלקיכם" — כ"ה דרך הכתובים. ומוכרח לומר כן, כי בב' פסוקים שלאח"ז ג"כ מסיים "אני ה' אלקיכם", ולא פרש"י מאומה, ועד"ז בס"פ אחרי, ועוד בכו"כ מקומות.

7) דהרי אף לפי' הב' אין הכוונה בפירש"י שטעם אמירת תיבות אלו הוא להגיד שהוא דיין להפרע ונאמן לשלם שכר — כ"א לפי ש"גלוי וידוע לפניו שסופן לנתק בעריות וכו' לפיכך בא עליהם כו'", ומ"ש רש"י "דיין להפרע ונאמן לשלם שכר" ה"ז רק פי' התיבות ולא תירוץ ל"מאי קמ"ל". משא"כ בפ' וארא ה"ז גם הטעם לאמירתו תיבות אלו.

8) משא"כ ע"ד הדרוש הרמז והסוד, הם ב' ענינים נפרדים, כדמוכח במכילתא יתרו שם. ועוד. ונת' בכמה מדרשי רז"ל, דרושי חסידות וכו'.

9) ואף שלשון שעבוד, פירושו הכנעה וכיו"ב — אין הכוונה שבלשון שעבוד אין נכלל ענין העבודה בפועל — כ"א ששעבוד שייך גם בנוגע להכנעה בלבד (כמו "שעבודא דר"נ", "שעבוד קרקעות" וכו'), אבל בכו"כ מקומות כלול עבודה בהשעבוד, כמו "ועבדום" (לך טו, יג) תרגם יונתן "וישעבדון בהון", וכן "היתה משעבדת בה בקושי" (פרש"י שם טז, ו), וכן "ורב יעבוד צעיר" (תולדות כה, כג) ותרגם אונקלוס "ורבא ישתעביד לזעירא". ועוד.

10) כ, א.

11) דאין כוונת רש"י, שמכיון שקבלתם מלכותי במ"ת צריכים אתם לקיים מצותי — דא"כ הו"ל לרש"י לכתוב "מעתה קיימו גזירותי" (ולא "קבלו גזירותי").

ד) מהו דיוק לשון רש"י "מעתה קבלו גזרותי"[12] ולא "מצותי" וכיוצא בזה כרגיל בפירוש רש"י ברוב המקומות?

ה) מדובר כמה פעמים שכאשר רש"י מפרש ב' פירושים (או יותר) בענין אחד הרי זה הוכחה שבכל אחד מהפירושים יש איזה קושי שאינו בהשני ולכן מביא שניהם (כי לא ראי זה כראי זה) - ולכאורה בנדון דידן הרי כל אחד מב' הפירושים מובן בפשוטו של מקרא, ומה הכריחו להביא ב' פירושים?

ו) כן מדובר כמה פעמים שבכלל אין רש"י בפירושו מזכיר שם בעל המימרא של הפירוש המובא (וטעמו פשוט - אין זה נוגע לפשוטו של מקרא) - ומזה, שבמקום שמזכירו, הרי זה הוכחה שגם השם של בעל המימרא נוגע בהבנת הפירוש בהכתוב — וצריך להבין מה נתוסף בהבנת הפירוש (השני) בזה שאמרו "רבי"?

ז) הלשון הרגיל בשייכות ל"עבירה" הוא "לעבור", "ליכשל" וכיוצא בזה — וכאן שינה רש"י לכתוב "לנתק (בעריות)"?

ח) פירושו של רש"י מקורו בתורת כהנים על הפסוק, אבל שם מבאר: "וכן מצינו שניתקו בעריות שנאמר[13] וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו. וכן מלאכי אמר להם[14] וזאת שנים תעשו כסות דמעה וגו'" — ורש"י מעתיק רק זה שמצינו "בימי עזרא" (שהוא מלאכי[15]) ולא בימי משה[16]; וביותר יקשה שרש"י עצמו מפרש על הפסוק "בכה למשפחותיו" — "ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם"? ושביק רש"י הדוגמא מה שאירע באותו הדור, זמן הקרוב לאמירת הפרשה[17], ומביא "שסופן לנתק בעריות בימי עזרא", כאלף שנים לאחרי זה.

ב. והביאור בכל זה:

אף שכבר פירש רש"י בריש פרשת וארא בכוונת הכתוב "אני ה'", "נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני וכו' ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות וכו'" — אף על פי כן שאני הכא בנדון דידן:

פירוש זה יתכן רק במקום שהלשון "אני ה'" נאמר בסיומו של ציווי, או בקשר לענין האמור לפני זה, שבכדי להדגיש חומר הציווי הרי הוא מסיים ומזהיר: ודע כי "אני ה'", כלומר, נאמן אני לשלם שכר ונאמן אני ליפרע; ואמנם כן הוא בהציווים שאליהם מכוון רש"י בכללו "ובלשון הזה מצינו שנדרש בכמה מקומות וכו'" — וכדמוכח מהכתובים שמביא רש"י.

וכמו כן הוא בכתוב "וידבר אלקים אל משה ויאמר אליו אני ה'", שמפרשו רש"י שאינו התחלת ענין חדש[18] (כפי שנראה לכאורה), אלא "דבר אתו משפט על שהקשה לדבר ולומר למה הרעות לעם הזה" (בפרשה הקודמת), ובהמשך לזה אמר לו "אני ה'", כלומר: למה הרהרת אחר מדותי — והלא נאמן אני לשלם שכר טוב למתהלכים לפני. ועל דרך זה במה שכתוב אחר כך: "לכן אמור לבני ישראל אני ה' וגו'", פירש רש"י: "הנאמן בהבטחתי", והיינו, לבאר שגם הכא לא בא הכתוב בענין חדש (כפי שי"ל לכאורה), אלא כסיום וחיזוק לדברי ההבטחה האמורים לפני זה — "אני ה'" הוא המבטיח והוא נאמן לקיים הבטחתו.

מה שאין כן במקום ש"אני ה'" נאמר בתחלת הדיבור — וכמו שהוא בכתוב שלפנינו "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה'" — שאי אפשר לפרש[19] דהכוונה בזה היא לשם הזהרה או הדגשה שנאמן לשלם שכר או ליפרע, כי עדיין לא נאמר[20] שום ציווי או ענין שתחול עליו הזהרה או הדגשה הלזו, ואם כן — מהי כוונת הכתוב ב"(ואמרת אליהם) אני ה' אלקיכם"?

---

12) אף שכן הוא במכילתא שם.

13) בהעלותך יא, י.

14) מלאכי ב, יג.

15) מגילה טו, א.

16) אבל אין להקשות דהו"ל לרש"י להביא מה שנתקו בעריות ב"שטים" ד"ויחל העם לזנות אל בנות מואב" — דס"פ בלק (ובפרט ששם הי' עם נשים נכריות — ראה לקמן ס"ד) — כי שם: א) לפרש"י (עיקר) החוטאים הי' רק משבט שמעון (פנחס כו, יג). ב) לא נתקו (מעצמם) בעריות, כ"א שהכשילם בזמה (פרש"י שם כד, יד) והפקירו בנותיהם לזנות כדי להחטיאם (פרש"י פנחס כה, טו. יח). וראה לקו"ש חי"ד ע' 5 ובהערה 32.

17) ואף שזהו פי' שני שם — מ"מ מכיון שרש"י מביאו מוכח שזהו ע"פ פשוטו של מקרא.

ואין לתרץ שמכיון שלא עברו אז על איסור עריות, כ"א בכו על האיסור, לא יתכן לומר שבשביל זה יבוא עליהם בגזירה וכו' — דהרי מוכח שגם זהו ענין חמור ביותר, דהרי בשביל זה "ויחר אף ה' מאד ובעיני משה רע" (ולהפי' שבכו "על עריות הנאסרות להם", מוכרח לומר שהחרון אף וכו' היתה בשביל בכי' זו).

ולכה"פ הו"ל להביא שניהם, כבתו"כ.

18) ואף שמסיים (פסוק וא"ו) "לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וגו'" (ואף את"ל שזהו ציווי חדש, ולא חזרה ע"ז שציוהו כבר) — הרי עכ"פ הפסוק הראשון הוא המשך למ"ש לפנ"ז, ולא ציווי, גם לפירוש הא' שפרש"י שם.

19) וכדיוק לשון רש"י: "ובלשון הזה מצינו שהוא נדרש בכמה מקומות" — כי כלל זה אינו בכל המקומות. ולכן מפרשו רש"י בוארא (ו, כט): כדאי אני וכו'.

20) משא"כ אם כוונתו להגיד מי מדבר (כמו בויצא (כח, יג) — ע"ד שמות (ג, ו), או בפ' לך (טז, ז) שמוסיף "אשר הוצאתיך וגו'").

ועל־כרחך צריך לומר ש״אני ה׳ אלקיכם״ לא נאמר כאן בתור התחלה להפסוקים שלאחרי זה[21], אלא שהוא ציווי וענין בפני עצמו – היינו שדיבור זה עצמו הוא ציווי; ולשון זה במובן של ציווי בפני עצמו כבר מצינו בעשרת הדברות, שבהתחלתם אמר הקב״ה ״אנכי ה׳ אלקיך וגו׳״, והפירוש שיקבלו עליהם מלכותו יתברך. ועל דרך זה הוא בנדון דידן.

אמנם מובן שאי אפשר לומר שכאן הוא ציווי על קבלת מלכותו, שהרי כבר קבלו עליהם מלכותו בסיני; וגם אי אפשר לומר שהכוונה היא לקבלת המצוות בכללות, כי הרי זה פרט בקבלת המלכות כנ״ל [וגם, כאמור, שלפי זה אין מקומו של ציווי זה כאן, אלא לפני המצוה הראשונה] – ואם כן בהכרח לומר שזהו ציווי חדש בקבלת המלכות והמצוות: ציווי לקבלת סוג מיוחד של מצוות שעדיין לא נצטוו עליהם, וגם לא נכללה קבלה זו בכלל קבלת כל המצוות.

והנה המצוה הבאה לאחר ציווי חדש זה הוא איסור עריות, שהוא בגדר ״גזירה״ (כדלהלן) – ומזה הוכחה שהציווי ד״ואמרת אליהם, אני ה׳ אלקיכם״ היא אזהרה לקבלת מצות שהן מסוג חדש, של ״גזירות״.

זאת אומרת, עם היות שבמעמד הר סיני קבלו בני ישראל על עצמם לקיים מצוות הקב״ה, מכל מקום יש מקום לומר שלא קבלו אז אלא מצוות כאלו שהן בגדר שהשכל סובלם, היינו אותן המובנות בשכל ואותן שאינן מובנות, אבל על כל פנים אין להם סתירה מצד השכל; מה שאין כן המצוות שהשכל (אפילו דקדושה) מנגד להם, הרי אפשר שיאמרו שמצוות כאלו לא נכללו בקבלת מלכותו ומצוותיו.

ולכן טרם שצווה הקב״ה פרשת המצוות שהן בגדר גזירה[22] (עריות (כדלהלן)), ה״ה מקדים תחלה להזהירם על קבלת ה״גזירות״ בכללות (ולאו דוקא גזירת עריות ביחוד), ש״אני הוא שאמרתי בסיני אנכי ה׳ אלקיך וקבלתם עליכם מלכותי״, היינו שקבלתם על עצמכם לקיים המצוות, כך ״מעתה קבלו גזירותי״, גם המצוות שהן בגדר ״גזירות״[23].

21) נוסף לזה: אם הכוונה רק לומר שצריכים לקיים הציוויים הכתובים לאח״ז כי נאמן הוא ליפרע ולשלם שכר – הרי נאמר זה במקומו הראוי – בסוף ב׳ הפסוקים הבאים.

22) ראה פרש״י תולדות כו, ה ד״ה חוקותי.

23) וצע״ק ממש״נ ושמרת כל חוקיו (בשלח טו, כו. ובפרש״י), אבל שם המדובר במצות ד״בלא שום טעם״ – ובנדו״ד – באותן שהן היפך הטעם.

ג. והטעם דהציווי על העריות נקרא ״גזירה״:

דבר מובן הוא, שבנוגע לנישואין מעלת היוחסין תופסת מקום חשוב ועיקרי, ובפרט כשהבא להשתדך הוא בר יחוס נעלה. וכמו שלמדנו וראינו שהתורה האריכה ביחוסה של אשת אהרן, שנשא את ״אלישבע בת עמינדב אחות נחשון״[24] – לבאר שהייתה מצויינת ביחוסה, בהיותה (בת עמינדב וגם) אחות נחשון [וכדפירוש רש״י: ״מכאן למדנו הנושא אשה צריך לבדוק באחיה״]; וכן אברהם כששלח את אליעזר לקחת אשה לבנו ליצחק אמר לו[25] ״כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק״, כי בנות ארצו ומולדתו מיוחסות הן, בהיותן ממשפחת אברהם.

ולפי זה, הסברא נותנת שהשידוך הכי טוב לאיש המיוחס הוא – ממשפחתו וכל הקרוב אליו יותר, הגון ומתאים יותר לענין השידוך.

ובכלל ועיקר: תכלית הנישואין הרי הוא פרו ורבו, ונעשו ל״בשר אחד״ – בילדיהם, הרי מובן שזהו בשלימות יותר כשהאשה היא שאר בשרו של האיש[26], ובדיני עריות נהפוך הוא והתחלתם: איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו גו׳!

ועוד: ברא הקב״ה העולם באופן שקיומו היה תלוי בזה שבני אדם הראשון ישאו אחיות שלהם[27], יעקב נשא אחיות והייתה מטתו דוקא שלימה, עמרם נשא דודתו ונולדו מרים אהרן ומשה, שעל פי כל זה – האיסור ד״כל שאר בשרו״ הרי הוא על דרך פירוש רש״י בענין העקידה[28] ״אתמול אמרת לי כי ביצחק יקרא לך זרע וחזרת ואמרת קח נא את בנך עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער״. לכן בא ציווי מיוחד על קבלת ה״גזירות״ בכללות, ואחר כך בא הציווי על ה״גזירה״ הפרטית, על העריות.

ד. אמנם אין פירוש זה מחוור לגמרי: א) אף שרק עכשיו התחיל לצוותם על ה״גזירות״, ולכן לא היה הכרח שיקבלו את הגזירות על עצמם, מכל מקום

24) וארא ו, כג.

25) ח״ש כד, ד.

26) אלא שרוה״ק אסרה לב״נ קצת* עריות. ראה רש״י בראשית ב, כד. לט, ט.

*) ולא כולם – שלכן האמינו לאברהם וליצחק כשאמרו ״אחותי היא״ (רש״י וירא כ, יב).

ע״ד ההלכה בכ״ז – ראה סנה׳ נז, ב ואילך.

27) ראה פרש״י קדושים כ, יז.

ועפ״ז יש להמתיק הא דאף ״שהאומות גדרו עצמן מן העריות״(רש״י וישלח לד, ז) לא אסרו גם אחותו מאביו.

28) וירא כב, יב.

בפשטות היה מתאים יותר שבעת צוותו על קבלת מלכותו ומצוותיו בכלל יצוה על כל סוגי המצוות גם הגזירות. ולמה מחלקם לב׳ ציוויים ובזמנם שונים – בעת מתן תורה על המצוות בכלל, ואחר כך על הגזירות?

ב) הרי גם לפני מתן תורה ואפילו לבני נח נאסרו עריות[29] - על כל פנים הקרובות ביותר (אבל לא שתי אחיות ודודתו) – שגם זה "גזירה" היא (ובמתן תורה נתוספו להם מצוות) ועל כולם אמרו נעשה[30].

לכן מפרש רש"י פירוש שני, ש"אני ה׳ אלקיכם" הרי זה הקדמה לפרשה הבאה אחריה; ופירושו הוא "כמו שהוא נדרש בכמה מקומות" – "אני ה׳ וכו׳". וזה ששינה הכתוב לכתוב זה בתחלת הדבור, הוא להדגשה יתירה בחומר הציווי – שמתחלה "בא עליהם בגזירה"[31], מכיון "שסופן לנתק בעריות". ולכן הזהיר קודם לציווי העריות: "דעו מי גוזר עליכם – דיין להפרע ונאמן לשלם שכר".

והטעם למה דוקא בעריות באה אזהרה מיוחדת שאינה בכל האיסורים שבתורה, מפרשה רש"י בשינוי הלשון "לנתק בעריות", בעריות אפשרי (וגלוי לפניו שבסופן יהיה כן) פגם גדול של ניתוק:

"לנתק" פירושו - לתלוש[32] ולהפריד. ומובנו כאן – להפריד בין ישראל לאביהם שבשמים. וכמבואר בדברי עזרא באריכות – ה"ניתוק" שנעשה אז.

ובפרט על דרך ההלכה וכמו שכתב הרמב"ם[33]: "ענין זה (של הבועל גויה) אף על פי שאין בו מיתת בית דין אל יהי קל בעיניך, אלא שיש בו הפסד שאין בכל העריות כמותו, שהבן מן הערוה בנו הוא לכל דבר ובכלל ישראל נחשב, אף על פי שהוא ממזר, והבן מן הנכרית אינו בנו, שנאמר[34] כי יסיר את בנך מאחרי, מסיר אותו מלהיות אחרי ה׳".

29) ראה לעיל הערה 26.

30) פרש"י משפטים כד, ג.

31) דלכאורה הלשון "בא עליהם בגזירה" אינו מובן: הול"ל "גזר עליהם בגזירה" וכיו"ב – אלא שעי"ז מתרץ למה התחיל ב"אני ה׳ אלקיכם", כי מפני חומר הדבר "בא עליהם (שפירושו: שמתחלה נכנס לענין) בגזירה". וגם: הלשון "בא עליהם" מורה על ענין המפחד וכיו"ב, המתאים לענין חמור ביותר.

32) ראה רש"י אמור כב, כד.

33) הל׳ איסו"ב פי"ב ה"ז. וראה צפע"נ ר"פ פנחס. ושם: דמאביד נפשות מישראל ע"י דאזיל זרעם בתרה, עיין יבמות דף ק ע"ב וקידושין דף סח.

34) ואתחנן ז, ד.

וגם על פי פשוטו של מקרא כן הוא, וכפירש רש"י על הפסוק: "למדנו שבן בתך הבא מן הנכרי קרוי בנך אבל בן בנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה".

ומפני חומר הדבר ובידעו שסופן לעבור ולנתק בימי עזרא, כמסופר בכתובים, הוצרך להזהיר על זה ביתר שאת.

ולכן לא הביא רש"י שמצינו שעברו על חטא העריות מהא ד"וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו", כי אין שם ענין של "לנתק"; מה שאין כן בימי עזרא, כנ"ל.

ואף שבפרשה זו לא נצטוו עדיין על איסור בעילת נכרית – מכל מקום מאחר שכאן מתחיל לצוות על איסור עריות הכולל גם עבירה זו המנתקת מהקב"ה (אף שעליו יצטוו אחר כך ביחוד), לכן מדגיש את חומר הדבר מיד בתחילת פרשת עריות כנ"ל[35].

ה. אולם פירוש זה אינו חד וחלק ועוד יותר מן הראשון – כי קשה לומר בפשוטו של מקרא שכוונת הקדמת הכתוב כאן היא מפני מאורע[36] שיארע זמן רב אחר כך[37] ולציווי שיתפרש בפרשה אחרת – לכן מוכרח רש"י לפירוש הראשון, ואדרבה, הוא העיקרי.

35) וי"ל שלכן מוסיף כאן גם תיבת "אלקיכם", אף שלהודיע ב׳ הדברים – שהוא נאמן לשלם שכר ונאמן ליפרע מספיק שיכתוב "אני ה׳" בלבד [כדמשמע מפרש"י ר"פ וארא – ואת"ל ששם הכוונה או לשכר (כשאמור אצל קיום מצות) או לעונש (כשאמור אצל עונש) כמ"ש במשכיל לדוד – הרי מפורש כן בפרש"י לקמן* (קדושים יט, טז): "אני ה׳ – נאמן לשלם שכר ונאמן להפרע" – ומ"ש המפרשים צ"ע] – כי זה מוסיף בחומר האזהרה.

ועוי"ל: שהג׳ ענינים שכותב רש"י: א) דעו מי גוזר עליכם, ב) דיין להפרע, ג) ונאמן לשלם שכר, מרומזים בהג׳ תיבות: א) אני, ב) הוי׳, ג) אלקיכם (ראה גם מפרשים כאן) – ואעפ"כ מהפך רש"י הסדר וכותב תחלה "דיין להפרע" ואח"כ "נאמן לשלם שכר" (אף שעונש שייך לשם אלקים שהוא מדת הדין (פרש"י ר"פ בראשית), ושכר שייך לשם הוי׳ שהוא מדת הרחמים (פרש"י שם)) – כי בנוגע לאזהרה – ובפרט חמורה ביותר – נוגע יותר להודיע העונש (אבל בכתוב מוכרח לכתוב "הוי׳ אלקיכם" כי אין רגיל כלל לכתוב "אני אלקיכם הוי׳ " – ורש"י מפרש כוונת הכתוב).

והטעם שמרמז לג׳ ענינים אלו, הוא לפי שזהו סדר של אזהרה: מתחלה צריכים להודיע שהגוזר הוא הקב"ה, בוראו ואדונו, ומוסיף שגם יענוש אותו, ולאידך אם יקיים הציווי יקבל שכר.

*) ואף שעדיין לא למדנו פסוק זה – מ"מ מזה ששם פרש"י כן בלי שום הוכחה וכו׳, מובן שבפשטות ה"ז פי׳ תיבות אלו. (ובמילא במקום שפי׳ "אני ה׳ – נאמן לשלם שכר, אלקיכם – נאמן להפרע" (שלח טו, מא) שם צריך פירוש מיוחד).

36) פירכא גמורה אינה וגם בפשטות – כי כיון שהיצר בזה גדול כ"כ עד שגם לאחרי ההזהרה "סופן לנתק" – מובן שלולא אזהרה חמורה זו הי׳ עלולים "לנתק" בזמן קרוב (ו"בוכה למשפחותיו" – יוכיח).

37) ואף שגם בפ׳ בשלח (טז, לב) פרש"י שכוונת הכתוב היא לימי ירמי׳ – הרי שם מפורש בכתוב "לדורותיכם" היינו שכוונתו בשביל מאורע בדורות הבאים.

ואף על פי כן, בכדי להסיר, במקצת על כל פנים, את התימא: שהתורה תדבר בדבר שלא יבוא אלא לאחרי שנים רבות – מדגיש רש"י שפירוש זה אמרו רבי:

רבי סידר וכתב המשניות[38], ואף ש"דברים שבעל פה אי אתה רשאי לאומרן בכתב"[39], מכל מקום התירו[40] לכותבן משום "עת לעשות לה' הפרו תורתך"[41] ד"כיון דלא אפשר מליכתב שנתמעט הלב והתורה משתכחת"[42] לכן "הפרו דברי תורה לשעה הצריכה"[43] – הרי שרבי מפרש פסוק הנאמר על ידי דוד שקאי על כתיבת המשנה, שלא יהיה עד לאחרי זמן רב[44] - והכי נמי אזיל לשיטתיה גם בנדון דידן ומפרש שכוונת הכתוב היא לזמן עזרא, שאז סופן לנתק בעריות – "לפיכך בא עליהם בגזירה אני ה' אלקיכם וכו' ונאמן לשלם שכר".

(משיחות ש"פ אחו"ק, תשל"א)

38) רמב"ם בהקדמתו ליד החזקה. מבוא התלמוד לר"ש הנגיד בתחלתו. תוס' רי"ד גיטין ס, א. מאירי לאבות. ועוד והנה י"א שלרש"י (שבת יג, ב. סוכה כח, ב. ועוד) רבינו רק סידר המשניות אבל לא כתבם* (וידוע השקו"ט בדעת רש"ג באגרתו – בב' הנוסחאות בה) – ועפ"ז: מחולק רש"י על כהנ"ל, לא אשתמיט רש"י בשום מקום לבאר (לרמז, עכ"פ) מי כתבה (וכן – הגמרא), כמה מהראשונים המדברים בכתיבת הש"ס ולא זכרו שרש"י מחולק. ועוד כהנה שצ"ע.

ולכן י"ל לפענ"ד (בדוחק עכ"פ – להסיר תמיהות הנ"ל) שסמך רש"י על מש"כ בב"מ (פו, רע"א) בפי' סוף משנה כו' הוראה (אף שלגירסתנו לא הזכיר "כתב"), ומתאים זה לפרש"י (גטין ס, ב ד"ה, ודברים) ולמחז"ל (גטין נט, א) דברבי ור' אשי הוי תורה וגדולה במק"א.

ובהנ"ל ברש"י (שבת וסוכה) – מדובר בשם (מגלת תענית) ובלשון שב"ת"ר" – היינו בזמן שקודם חתימת המשנה ע"י רבי. ואף שבעירובין (סב, ב) קאי בזמן האמוראים – י"ל (בדוחק עכ"פ) שהוא אגב גררא דת"ר שבשבת שם. ובכתובות (יט, ב) וב"מ (לג, א) – י"ל דכיון שהי' בימי רבי נקט מילתא דפשיטא, שהי' כבר ודאי כתוב. או שהלימוד בביהמ"ד הי' בע"פ – כי כיון דאפשר שוב חלה דרז"ל דברים שבע"פ אי אתה רשאי לאומרן בכתב, וכשחל ספק יצאו לראות בספר. וכמש"כ באחרונים, ואכ"מ.

39) גיטין ס, ב. תמורה יד, ב.

40) גיטין שם א. תמורה שם. וראה תוד"ה אליבא – שבת קטו, א. נו"כ השו"ע סשל"ד סע' יב. ובשו"ע אדה"ז שם.

41) תהלים קיט, קכו.

42) פרש"י ד"ה כיון – גיטין שם.

43) שם ד"ה עת.

44) ואף שמפסוק זה למדו עוד דינים, כפרש"י עה"פ: "ורבותינו דרשו ממנו שעוברין על דברי תורה כדי לעשות סיג וגדר לישראל כגון גדעון ואלי' בהר הכרמל שהקריבו בבמה" – הרי בעיקר קאי על כתיבת תורה (שבע"פ), כדיוק לשון הכתוב "(הפרו) תורתך" (ולא "מצותיך" וכיו"ב).

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ' ב

התחיל המבול, **וּכְתִיב** (שם יא י) '(וְ)אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם, שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל'. שואלת הגמרא, וכי שנתיים אחר המבול היה שם בֶּן מֵאָה שָׁנָה, הלא בַּר מְאָה וְתַרְתֵּין שְׁנִין הֲוָה – בן מאה ושתי שנים היה, שהרי במבול הוא היה בן מאה. אֶלָּא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חַשִּׁיב לְהוּ – הפסוק מנה את בני נח לפי גודל חכמתם, ושם שהיה חכם מכולם נזכר ראשון, אבל באמת היה שם הקטן שבאחים, וכשירד המבול היה בן תשעים ושמונה ושנתיים אחר כך היה בן מאה. וְהָכָא נַמִּי – גם כאן בפסוק על בני תרח, דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חַשִּׁיב לְהוּ – הפסוק הזכירם לפי גודל חכמתם ולא לפי סדר הולדתם.

אָמַר רַב כַּהֲנָא, אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא – אמרתי לפני רב זביד מנהדרעא את הראיה ששם לא היה גדול האחים, מהפסוק שמבואר בו ששנתיים אחר המבול היה שם בן מאה, וְאָמַר לִי רב זביד, אַתּוּן מֵהָכָא מַתְנִיתוּ – אתם שניתם ראיה מפסוק זה, וְאֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ – ואנחנו שנינו ראיה מפסוק אחר, שנאמר (בראשית י כא) 'וּלְשֵׁם יוּלַּד גַּם הוּא אֲבִי כָל בְּנֵי עֵבֶר, אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל', ומבואר שיֶּפֶת הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶחָיו הָוָה – היה, ולא שם.

הגמרא מביאה מקור אחר שדורות הראשונים היו יולדים כשהם בני שמונה שנים. שואלת הגמרא: אֶלָּא מִנָּלָן – לאחר שנדחו הראיות מאחיתופל ומבני תרח, אם כן מנין לנו שדורות הראשונים ילדו בגיל שמונה שנים. משיבה הגמרא: מֵהָכָא – מפסוק זה, שנאמר (שמות לח כב) 'וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה', וּכְתִיב (דברי הימים א' ב יט) 'וַתָּמֶת עֲזוּבָה (אֵשֶׁת כָּלֶב) וַיִּקַּח לוֹ כָּלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר', נמצא שכלב היה אביו של חור שהיה סבו של בצלאל, וְכִי עֲבַד – וכשעשה בְּצַלְאֵל את הַמִּשְׁכָּן בַּר כַּמָּה הֲוֵי – בן כמה היה, בַּר תְּלֵיסַר – בן שלוש עשרה, דִּכְתִיב (שמות לו ד) 'אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים', וכיון שקראו הכתוב 'איש' למדנו שהיה לפחות בן שלוש עשרה שנים, וְתַנְיָא בברייתא, בְּשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה שהיו בני ישראל במדבר עָשָׂה מֹשֶׁה את הַמִּשְׁכָּן, ובשנה הַשֵּׁנִיָּה הֵקִים את הַמִּשְׁכָּן וְשָׁלַח את הַמַּרְגְּלִים, וּכְתִיב (יהושע יד ז–י) שכלב אמר 'בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בְּשַׁלֵּחַ מֹשֶׁה עֶבֶד ה' אֹתִי מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ לְרַגֵּל אֶת הָאָרֶץ וגו', וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה', כַּמָּה הֲוָיָא לְהוּ, אַרְבָּעִין – למדנו שכלב היה בן ארבעים כשנשלחו המרגלים, ואז היה בצלאל לפחות בן ארבע עשרה, שהרי כשעשו את המשכן היה בן שלוש עשרה ושנה אחר כך נשלחו המרגלים. דַּל אַרְבֵּיסַר דַּהֲוָה בְּצַלְאֵל – הפחת את שנות בצלאל משנות כלב, פַּשָּׁא לְהוּ עֶשְׂרִים וְשִׁית – נשארו עשרים ושש, כלומר שכלב היה בן עשרים ושש כשבצלאל נינו נולד. דַּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי דִּתְלָתָא עֵיבּוּרֵי – הפחת שנתיים של שלושה עיבורים [של חור, של אורי ושל בצלאל], נשארו עשרים וארבע שנים שבהם נולדו שלושה דורות, אִשְׁתְּכַח דְּכָל חַד וָחַד בְּתַמְנֵי אוֹלִיד – נמצא שכל אחד ילד את בנו כשהיה בן שמונה שנים. _שנינו במשנה (לעיל סח), שלומדים מהפסוק 'כי יהיה לאיש בן סורר ומורה' (דברים כא יח), בֵּן וְלֹא בַּת.

תַּנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא בַּת רְאוּיָה לִהְיוֹת בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לדונה בסקילה אם תאכל ותשתה כדיני בן סורר ומורה,

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, ה׳ אֱלֹהֵינוּ, ה׳ אֶחָד[1]

ה׳ אלקינו ה׳ אחד . . וכלא איהו אמת ורזא דאמת[2].

אמת — הוא ראש אמצע וסוף של הכ״ז אותיות, והוא רומז על הקב״ה, שכתוב בו[3] אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלקים, באמצעיתא[4].

הוי׳ הא׳ — על שם אני ראשון.

הוי׳ הב׳ — על שם אני אחרון.

אלקינו, שבאמצע — על שם ומבלעדי אין אלקים.

והכל הוא אחד.

רזא דאמת — הוא מה שראשי תיבות הוי׳ אלקינו הוי׳ הוא יא״י, מספר אהי״ה, ואהי״ה פעמים אהי״ה הוא מספר אמ״ת.

(תורת לוי יצחק עמ׳ קצג)

הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ

חיבר יחד טוב עם רחמיך, ומרחם עם חסדיך, כי חסד ורחמים שייכים זה לזה.

והנה, בחסד יש שתי בחינות.

טוב — כאשר החסד גנוז ונעלם.

חסד — כאשר החסד מתפשט ומתגלה[5].

וגם ברחמים, תפארת, יש שתי בחינות.

השליש העליון — מכוסה.

שני השלישים התחתונים — מגולים[6].

לכן חיבר טוב, שהוא גנוז, עם רחמיך, השליש העליון של תפארת.

וחיבר המרחם, שני השלישים התחתונים של תפארת, עם חסדיך הנגלים.

(תורת לוי יצחק עמ׳ ריז)

הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ, הַמְרַחֵם כִּי לֹא תַמּוּ חֲסָדֶיךָ

טוב — הוא יסוד, כמו שכתוב[7] אמרו צדיק כי טוב, וכתיב[8] וצדיק יסוד עולם. וביוסף, יסוד, כתיב[9] בן שבע עשרה שנה, מספר טו״ב.

רחמים — הוא תפארת.

הטוב כי לא כלו רחמיך — יסוד תלוי בתפארת, כי הוא נמשך ממנה, כמו שכתוב[10] אלה תולדות יעקב יוסף.

המרחם כי לא תמו חסדיך — תפארת תלוי בחסד, שהרי אברהם, חסד, נקרא אב ליעקב, תפארת, ככתוב[11] אני ה׳ אלקי אברהם אביך (מה שאין כן על יצחק, גבורה, לא כתיב שם אביך).

(תורת לוי יצחק עמ׳ ריז)

כָּל אָרְחוֹת ה׳ חֶסֶד וֶאֱמֶת[12]

מחסד בלבד, היינו גילוי אור אין סוף, יכולה להיות יניקה ללעומת זה. וכמו אברהם, חסד, שיצא ממנו ישמעאל[13]. לכן צריכה להיות גם בחינת אמת, קו האמצעי.

וכמו שכתוב[14] לבית יעקב אשר פדה את אברהם, ויעקב הוא בחינת אמת, אמת ליעקב[15].

ובאברהם עצמו כתיב[16] ושמרו דרך ה׳ לעשות צדקה (קו הימין, חסד) ומשפט (קו האמצעי, כי משפט איהו רחמי[17]).

(הערות לזהר א עמ׳ רז)

---

1) ואתחנן ו, ד.
2) זח״ב קפח, א.
3) ישעיה מד, ו.
4) בראשית רבה פפ״א, ב. ועיין לקוטי תורה מטות פא, א.
5) זח״ב קסח, ב. ועיין במקדש מלך שם.
6) ראה לקוטי תורה קדושים ל, ג. ראה כח, ב.
7) ישעיה ג, י.
8) משלי י, כה.
9) וישב לז, ב.
10) שם.
11) ויצא כח, יג.
12) תהלים כה, י.
13 פסחים נו, א.
14) ישעיה כט, כב.
15) מיכה ז, כ.
16) וירא יח, יט.
17) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

יום ראשון ד' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 126, ואף אם נדמה... עד עמ' 126, מצרפה כו'.

וְאַף אִם נִדְמֶה לוֹ לְכָאוֹרָה שֶׁהוּא כֹּחַ דִּמְיוֹנִי – שבאמת אין בו אהבה זו, הוא רק מדמה כך, והרי בעבודת ה' יש להתרחק מדמיונות, בכל זאת – **לֹא יָחוּשׁ,** - אל יחשוש מכך, **מֵאַחַר שֶׁהוּא אֱמֶת לַאֲמִתּוֹ מִצַּד עַצְמוֹ** – בלעדי עבודתו, **בִּבְחִינַת "אַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת".** – מבחינת הנשמה הרי טבועה בה אהבה זו באמת לאמיתה, **רַק שֶׁתּוֹעֶלֶת** – עבודתו המביאה את **יְצִיאָתָהּ אֶל הַגִּלּוּי** – הרי זה, **כְּדֵי לַהֲבִיאָהּ לִידֵי מַעֲשֶׂה,** - להביא לידי כך שהאהבה תעורר את המעשים שבאדם, שבהיותה מוסתרת ונעלמת אין בכוחה להביא לידי מעשה, **שֶׁהוּא** – המעשה הוא **עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁלּוֹמֵד וּמְקַיֵּם עַל יְדֵי זֶה,** - על ידי התגלות האהבה, וזאת **כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ כְּבֵן הָעוֹבֵד אֶת אָבִיו.** - כדי לגרום לו נחת רוח, כך מחייבת אהבה גלויה זו, ללמוד תורה ולקיים מצוות, כדי לגרום נחת רוח להקב"ה שהוא אבינו האמיתי. ומכיוון שמבחינת הנשמה, האהבה היא באמת, הרי גם כשהיא איננה בהתגלות מתוך אמת לאמיתה, והיא נראית כדמיונית בלבד – אין הוא צריך לחשוש מכך, מכיוון שגם היא, הרי, מביאה אותו ללימוד התורה ולקיום המצוות מתוך אותה כוונה. **וְעַל זֶה אָמְרוּ** - חכמינו ז"ל[10]: **"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה - הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה",** - הוא מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה, **לִהְיוֹת נִדְפִּין לְפָרְחָא** – להיות "כנפיים" לפרוח בהן, להעלות את התורה והמצוות למעלה, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – בפרק ט"ז. כלומר: אם המשמעות של "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" היא כמו שמפרשים בפשטות – שכשאחד חשב לעשות מצוה, ובגלל סיבה (שאין הוא אשם בה) לא היה בידו לעשותה – נחשב הדבר, כלפי הקב"ה, כאילו עשה את המצוה, היו חכמינו ז"ל צריכים לומר "מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה". מהלשון "**מצרפה** למעשה" משמע שהמעשה ישנו, אלא שאין למחשבה הטובה בעצם שום שייכות למעשה – והקב"ה מצרף ומאחד את המחשבה הטובה למעשה. בפרק ט"ז הוסבר שכשהאהבה היא גלויה בלב, יש לה בעצם שייכות למעשה, שכן אהבה גלויה נותנת חיות במעשה המצוות. כמו שאנו רואים במוחש, כשאחד עושה דבר מתוך אהבה – הוא עושה זאת בחיות. ואילו, כשהאהבה איננה בהתגלות בלב, והיא באה לידי ביטוי ברעיון המוח בלבד, באופן שהיא נקראת "מחשבה טובה", אין לה אז, מצד עצמה, שום שייכות למעשה (למשל: כשאחד מבין בשכלו שעליו לעשות דבר מסוים, אלא שאין לו משיכה של אהבה לאותו דבר, הרי הוא אכן עושה את הדבר, אלא שחסרה בו החיות, כי המחשבה מנותקת מאד מלתת חיות באותו מעשה) – ולכן, על הקב"ה לצרף ולאחד את ה"מחשבה טובה" למעשה, וזה פועל שה"מחשבה טובה", האהבה והיראה שבמחשבה, תעלה את התורה והמצוות (הבאות בסיבתה), לעולם ולמדריגה של ה"מחשבה טובה". **וְהַנַּחַת רוּחַ** – שהוא גורם להקב"ה בלימוד התורה ובקיום המצוות, **הוּא, כְּמָשָׁל שִׂמְחַת הַמֶּלֶךְ מִבְּנוֹ שֶׁבָּא אֵלָיו בְּצֵאתוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל[11],** - שכן, בהיותה לבושה בגוף ונפש הבהמית, נמצאת נשמתו של יהודי (שהוא בנו של הקב"ה, של המלך) בכלא, ועל ידי תורה ומצוות היא יוצאת מהכלא ומתחברת להקב"ה, דבר הגורם נחת רוח רבה להקב"ה, כמו, למשל, בשעה שבן המלך משתחרר מכלאו ושב אל אביו המלך. **אוֹ לִהְיוֹת לוֹ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – הנחת־רוח באה מכך, שעל ידי לימודו תורה וקיומו מצוות, מתבצעת כוונתו ותשוקתו של הקב"ה, כביכול, שתהיה לו דירה בתחתונים, ב"עולם הזה", בו האלקות מכוסה ועלומה, הנה דוקא בו תתגלה האלקות על ידי העבודה של תורה ומצוות – וכשאדם מבצע כוונה זו – הוא גורם נחת רוח למעלה. הרי למדנו, שהאהבה בבחינת "בברא דאשתדל" (רגש אהבה להקב"ה כאהבת הבן לאביו), יכולה לבוא לידי גילוי על ידי התרגלותו (ב"לשון" וב"קול" שלו) לעורר את כוונת הלב והמוח, ולגלות את האהבה לאבינו הקב"ה. רבנו הזקן מסביר עתה, שגם האהבה של "נפשי אויתיך", שעליה דובר בתחלת הפרק, שהיא רגש של אהבה כמו אהבת הנפש לחיים, יכולה להתעורר על ידי ההרגל של "דיבור" אודותה, באופן שהלב ירגיש שהקב"ה הוא חיינו האמיתי, חיי החיים. ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, גַּם** – ביחס **לִבְחִינַת** – האהבה האמורה, של **"נַפְשִׁי אִוִּיתִךָ" הַנִּזְכָּר לְעֵיל - קָרוֹב הַדָּבָר מְאֹד לְהוֹצִיאָהּ מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי, עַל יְדֵי הַהֶרְגֵּל תָּמִיד בְּפִיו וְלִבּוֹ שָׁוִין.** – שגם הלב ירגיש ויחוש במה שהוא מוציא בפיו, שהקב"ה הוא חייו האמיתיים[12]. **אַךְ אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיאָהּ** – את האהבה, **אֶל**

ליקוטי אמרים

ואף אם נדמה לו לכאורה שהוא כח דמיוני לא יחוש מאחר שהוא אמת לאמיתו מצד עצמו בבחי' אהבה מסותרת רק שתועלת יציאתה אל הגילוי כדי להביאה לידי מעשה שהוא עסק התורה והמצות שלומד ומקיים ע"י זה כדי לעשות נחת רוח לפניו ית' כבן העובד את אביו. ועל זה אמרו מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה להיות גדפין לפרחא כנ"ל. והנחת רוח הוא כמשל שמחת המלך מבנו שבא אליו בצאתו מבית האסורים כנ"ל או להיות לו דירה בתחתונים כנ"ל והנה גם לבחי' נפשי אויתיך הנ"ל קרוב הדבר מאד להוציאה מההעלם אל הגילוי ע"י ההרגל תמיד בפיו ולבו שוין. אך אם אינו יכול

---

10. קדושין מ, א. **11.** בסוף פרק מ"א. **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "(באהבה דכברא דאשתדל) בזה צריך להיות נעשה כטבע שהוא אבינו – ענין שבהרגש ושכל, ולא שייך לגופניות; ולכן מובן יותר שהתעוררות הכוונה (על ידי הקול) תועיל בזה. (באהבה דנפשי אויתיך) צריך להיות נעשה כטבע שזהו חייו – ולכאורה אם אין גופו מרגיש זה (כהרגשתו חיי נפשו – לאחרי שהי' מעונה כו') מה תועיל בזה כוונת הלב הרוחני?"

הַגִּלּוּי בְּלִבּוֹ, אַף עַל פִּי כֵן - מצד האהבה הוא **יָכוֹל לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן, עַל יְדֵי צִיּוּר עִנְיָן אַהֲבָה זוֹ בַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּמוֹחוֹ,** - כשבמחשבתו ישנו ציור מענין האהבה - **וּ"מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְצָרְפָהּ כוּ'":** - למעשה, ועל ידי כך יכולות תורתו ומצוותיו לעלות למעלה בספירות העליונות, כמו שהן עולות כשהוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבה גלויה בלב. בהתאם למה שלמדנו בפרקים הקודמים, הרי שהאהבה והיראה המביאות לקיום התורה והמצוות, מעלות את התורה והמצוות לספירות של העולמות העליונים. אלא שבכך קיים הבדל: אם היראה והאהבה הן "טבעיות", ולא נוצרות מהתבוננות בגדולת ה', אלא מפני שבנשמה ישנן בטבע אהבה ויראה - הרי כשם שמקומה של מדריגת יראה ואהבה "טבעיות", הוא ב"עולם היצירה" שהוא עולם המדות - כך מעלות היראה והאהבה את התורה והמצוות לספירות שב"עולם היצירה"; ואם היראה והאהבה הן "שכליות", שנוצרות מהשכל וההבנה בגדולות ה', באופן שיש להן שייכות ל"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה (שכן, ב"עולם הבריאה" מאירה ספירת הבינה) - עולות אז התורה והמצוות לספירות "עולם הבריאה". להלן יסביר רבנו הזקן, שהאהבה של "נפשי אויתיך" והאהבה של "כברא דאשתדל" (כבן המשתדל), למרות ששתיהן הן "טבעיות" בנשמתו של יהודי (כפי שלמדנו שהן באות בירושה מן האבות), ולכאורה היה צריך להיות שהתורה והמצוות שמקיים מתוך האהבה והיראה (הכלולה באהבה) - תעלנה ב"עולם היצירה" בלבד, כפי שהדבר באהבה ויראה "טבעיות". הרי אימתי הדבר כך? - דוקא כשהן נשארות בתעלומת הלב, והאדם מגלה אותן רק במוחו. ואילו, בשעה שיהודי מגלה אותן בהרגשת הלב - הן מעלות אז את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה". מדוע הדבר כך? - כי, למרות שאהבות אלו הן כמו טבעיות, הן באות אבל, לידי התגלות, דוקא על ידי התבוננות עמוקה במה שהקב"ה הוא "מקור החיים" שלנו והוא "האב האמיתי" שלנו. ועקב התבוננות זו, הן נחשבות כמו אהבה ויראה הבאות מהתבוננות, והן מעלות את התורה והמצוות ב"עולם הבריאה", שהוא עולם ההשגה. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

להוציאה אל הגילוי בלבו אעפ"כ יכול לעסוק בתורה ומצות לשמן ע"י ציור ענין אהבה זו במחשבה שבמוחו ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה כו':

יום שני ה' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 126, והנה ב' בחי' אהבות... עד עמ' סד, אהבת עולם.

וְהִנֵּה, ב' בְּחִינוֹת אַהֲבוֹת אֵלּוּ, - אהבת "נפשי אויתיך" - מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא חייו האמיתיים, ואהבת "כברא דאשתדל" - מה שיהודי אוהב את הקב"ה מתוך רגש שהקב"ה הוא אביו האמיתי, **אַף שֶׁהֵן יֵרָשָׁה לָנוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ וּכְמוֹ טֶבַע בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ, וְכֵן הַיִּרְאָה הַכְּלוּלָה בָּהֶן,** - היא גם כן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנו, **שֶׁהִיא לִירָא מִלִּפְרֹד חַס וְשָׁלוֹם מִמְּקוֹר חַיֵּינוּ וְאָבִינוּ הָאֲמִתִּי בָּרוּךְ־הוּא** - מתוך הרגש שהקב"ה הוא מקור חיינו - קיים מורא, המונע את האדם מלעשות עבירות, כדי שלא יהיה נבדל מהקב"ה, מקור חיינו. ומתוך הרגש שהקב"ה הוא אבינו האמיתי - קיים המורא, שלא לעשות עבירה, כדי שלא יכרת מהקב"ה שהוא אבינו האמיתי - הרי למרות ששתי האהבות והיראה האמורות, הן כמו "טבע" אצלנו - **אַף־עַל־פִּי־כֵן אֵינָן נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "דְּחִילוּ וּרְחִימוּ טִבְעִיִּים",** - יראה ואהבה טבעיות, **אֶלָּא בְּשֶׁהֵן בְּמֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ לְבַד וְתַעֲלוּמוֹת לִבּוֹ,** - בטרם באו לידי גילוי, **וְאָז** - רק אז כשהן בהעלם הלב, **מְקוֹמָן בְּי' סְפִירוֹת דִּיצִירָה,** - שם המקום והמדריגה, אליהן שייכות המדות הטבעיות, **וּלְשָׁם** - לעשר ספירות "עולם היצירה", **הֵן מַעֲלוֹת עִמָּהֶן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמָתָן וּכְסִבָּתָן.** - כלומר: כאשר האהבות האמורות מהוות סיבה לקיום התורה והמצוות, שמכיוון שקיים במוחו "ציור" של אהבה - הביא הדבר לכך שיקיים את התורה והמצוות, אז גם התורה והמצוות הבאות כתוצאה מכך עולות ל"עולם היצירה", ששם נמצאות האהבות עצמן, כאמור, **אֲבָל כְּשֶׁהֵן** - שתי האהבות, **בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ** - שההתבוננות מעוררת בו את האהבה בהתגלות ובהרגשת הלב, **נִקְרָא** - אז, **"רְעוּתָא דְּלִבָּא" כַּזֹּהַר,** - לא אהבה טבעית, כי אם "רצון הלב" - דרגה נעלה של אהבה ורצון הלב, **וּמְקוֹמָן בְּי' סְפִירוֹת דִּבְרִיאָה,** - ששם מקום המדות השכליות, **וּלְשָׁם הֵן מַעֲלוֹת עִמָּהֶן הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת הַבָּאוֹת מֵחֲמָתָן,** - שקיים אותן מתוך אהבה זו. טעמו של דבר, מדוע אכן הדבר כך, למרות שכאמור, הן בעצם כמו "טבע" בנשמתם של בני ישראל? - **מִפְּנֵי שֶׁיְּצִיאָתָן מֵהַהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר הַלֵּב אֶל בְּחִינַת גִּלּוּי הִיא עַל יְדֵי הַדַּעַת וּתְקִיעַת הַמַּחֲשָׁבָה בְּחֹזֶק וְהִתְבּוֹנְנוּת עֲצוּמָה מֵעֲמֻקָּא**

ליקוטי אמרים

והנה ב' בחי'

אהבות אלו אף שהן ירושה לנו מאבותינו וכמו טבע בנפשותינו וכן היראה הכלולה בהן שהיא לירא מליפרד ח"ו ממקור חיינו ואבינו האמיתי ב"ה אעפ"כ אינן נקראות בשם דחילו ורחימו טבעיים אלא כשהן במוחו ומחשבתו לבד ותעלומות לבו ואז מקומן בי"ס דיצירה ולשם הן מעלות עמהן התורה והמצות הבאות מחמתן ובסיבתן. אבל כשהן בהתגלות לבו נק' רעותא דלבא בזוהר ומקומן בי"ס דבריאה ולשם הן מעלות עמהן התורה והמצות הבאות מחמתן. מפני שיציאתן מההעלם והסתר הלב אל בחי' גילוי היא ע"י הדעת ותקיעת המחשבה בחוזק והתבוננות עצומה מעומקא

דְּלִבָּא יָתִיר וְתָדִיר – מתוך עומק הלב במדה מרובה ותדירה **בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא אֵיךְ הוּא** – הקב"ה, **חַיֵּינוּ מַמָּשׁ וְאָבִינוּ הָאֲמִתִּי בָּרוּךְ הוּא.** – ומכיוון שזה בא על ידי התבוננות עמוקה וחזקה כזו – **וּמוֹדַעַת זֹאת** – וידוע הרי, **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[13]**: כִּי בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה מְקַנְּנָא תַּמָּן אִימָא עִלָּאָה,** – שורורת ומאירה בו בחינת "אימא עילאה" שהיא ספירת ה"בינה" של "עולם האצילות", **שֶׁהִיא** – בעבודת ה', **הַהִתְבּוֹנְנוּת בְּאוֹר־אֵין־סוֹף חַיֵּי־הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא, וּכְמַאֲמַר אֵלִיָּהוּ:** – ב"פתח אליהו" שב"תיקוני זוהר"[14]: **"בִּינָה – לִבָּא וּבָהּ חַלֵּב מֵבִין".** – "בינה" היא לב, ובה הלב מבין. כלומר: ההתבוננות והשגת המוח מאירות בלב, הרי שההשגה וההתבוננות באור אין סוף הן ענין שיש לו שייכות ל"עולם הבריאה", בו מאירה ספירת הבינה של "עולם האצילות" – ולכן מקומן של אהבות אלו – המתגלות על ידי התבוננות כזו – הוא ב"עולם הבריאה", ולשם הן מעלות את התורה והמצוות. להלן מסביר רבנו הזקן, שלא זו בלבד שבאהבות "נפשי אויתיך" ו"כברא דאשתדל" (כבן המשתדל) ישנה מעלת האהבה הבאה מתוך התבוננות, אלא יש בהן גם מעלת האהבה הבאה מלמעלה, הנקראת "אהבה רבה", היות שגם הן הנן כמו דבר שניתן מלמעלה, מכיוון שהן באות, כאמור, אלינו בירושה מן האבות. – לכאורה, יכול הרי יהודי, להסתפק בשני סוגי האהבות האמורות, המכילות את שתי המעלות (גם זו שבאה על ידי התבוננות, וגם זו, "אהבה רבה", שבאה מלמעלה) – בכל זאת, על יהודי להשתדל להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה', וזאת בגלל הטעמים שיפורטו להלן: **וְלֹא עוֹד,** - לא זו בלבד שלשתי האהבות, "נפשי אויתיך" ו"כברא דאשתדל", ישנה המעלה האמורה של אהבה הבאה מהתבוננות, **אֶלָּא** – יתירה מזו, **שֶׁכַּ' בְּחִינוֹת אַהֲבוֹת אֵלּוּ הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל - הֵן כְּלוּלוֹת מִן בְּחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה", וּגְדוֹלָה וּמְעֻלָּה מִ"דְּחִילוּ וְרַחֲמוּ שְׁכָלִיִּים",** - מיראה ואהבה שכליות הבאות משכל והתבוננות בגדלות ה', **אֲשֶׁר הָאַהֲבָה** – הבאה מהתבוננות, **נִקְרֵאת לְעֵיל בְּשֵׁם "אַהֲבַת עוֹלָם".** – כלומר – לשתי האהבות האמורות ישנה המעלה של "אהבה רבה", שהיא למעלה מעלה מ"אהבת עולם" – ובהתאם לפירושו של הרבי שליט"א, מתבטאת המעלה בכך, שמקומה של אהבה (רבה) זו, היא ב"עולם האצילות" שלמעלה מעלה מ"עולם הבריאה", ששם מקומה של "אהבת עולם"; וזוהי ההוספה ב"ולא עוד" לגבי מה שלמדנו קודם, שאהבה זו כוללת בתוכה גם מ"אהבה רבה" וגם מ"אהבת עולם" – שלא זו בלבד, שמקומה של אהבה זו, היא "בעולם הבריאה", מחמת שהיא מתגלה על ידי התבוננות, כי אם יש בה ענין נעלה בהרבה, שמחמתו, מקומה היא ב"עולם האצילות". – ובכל זאת, יסביר רבנו הזקן, על האדם להשתדל, להגיע לאהבה **הנוצרת** מהתבוננות, מפני שאהבה כזו מצטיינת בתשוקה ובשלהבת לאלקות. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

דלבא יתיר ותדיר בא"ס ב"ה איך הוא חיינו ממש ואבינו האמיתי ב"ה ומודעת זאת מ"ש בתיקונים כי בעולם הבריאה מקננא תמן אימא עילאה שהיא ההתבוננות באור א"ס חיי החיים ב"ה וכמאמר אליהו בינה לבא ובה הלב מבין. ולא עוד אלא שב' בחי' אהבות אלו הנ"ל הן כלולות מן בחי' אהבה רבה וגדולה ומעולה מדחילו ורחימו שכליים אשר האהבה נק' לעיל בשם אהבת עולם

יום שלישי ו' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סד, רק שאעפ"כ צריך... עד עמ' סד, וכנודע.

רַק שֶׁאַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ לִטְרֹחַ בְּשִׂכְלוֹ לְהַשִּׂיג וּלְהַגִּיעַ גַּם לְבְחִינַת "אַהֲבַת עוֹלָם" הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל, הַבָּאָה מֵהַתְּבוּנָה וָדַעַת בְּגֻדְלַת ה', - אהבה זו נוצרת כולה מהתבוננותו של יהודי בגדלות ה', ולא כמו בשתי האהבות האמורות הבאות בעצם בירושה מן האבות, ורק התגלותן היא על ידי התבוננות, וזאת – **כְּדֵי לְהַגְדִּיל מְדוּרַת אֵשׁ הָאַהֲבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עֵזָה וְלַהַב הָעוֹלֶה הַשְּׁמִימָה, עַד שֶׁ"מַּיִם רַבִּים** – העומדים כנגד אהבה זו, **לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת וְכו'** – את האהבה, **וּנְהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ וְכו'"**[15]. – וכשהאהבה נוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה' – יש בה יותר להב שלהבת ורשפי אש מאשר לאהבה הבאה בעצם בירושה, למרות שגם התגלותה באה על ידי התבוננות; **כִּי יֵשׁ יִתְרוֹן וּמַעֲלָה לִבְחִינַת אַהֲבָה כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עֵזָה וְכו', הַבָּאָה מֵהַתְּבוּנָה וָדַעַת בְּגֻדְלַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ הוּא,** - כלומר: בהפלאת גדלות ה', **עַל שְׁתֵּי בְּחִינוֹת אַהֲבָה הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל כַּאֲשֶׁר אֵינָן כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת כו',** -

ליקוטי אמרים

רק שאעפ"כ צריך לטרוח בשכלו להשיג ולהגיע גם לבחי' אהבת עולם הנ"ל הבאה מהתבונה ודעת בגדולת ה' כדי להגדיל מדורת אש האהבה ברשפי אש ושלהבת עזה ולהב העולה השמימה עד שמים רבים לא יוכלו לכבות וכו' ונהרות לא ישטפוה וכו' כי יש יתרון ומעלה לבחי' אהבה כרשפי אש ושלהבת עזה וכו' הבאה מהתבונה ודעת בגדולת א"ס ב"ה על שתי בחי' אהבה הנ"ל כאשר

---

13. תיקון ו. **14.** הקדמה לתיקוני זהר יז, א. **15.** שיר השירים ח, ז.

אלא הן באות מתוך רגש (או התבוננות) של **קרבת** הקב"ה לישראל, בהיותו "מקור חיינו" ו"אבינו האמיתי"[16], ומעלה זו של אהבה כרשפי אש, היא: **כִּיתְרוֹן וּמַעֲלַת הַזָּהָב עַל הַכֶּסֶף וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן**[17]. – מעלת הזהב כנגד הכסף אינה מתבטאת רק בכך שזהב שווה יותר מכסף, אלא המעלה היא בעצם תכונתו של הזהב, שיש בו התנוצצות ה"שובה" את נפש האדם – כך גם האהבה הנוצרת מהתבוננות, שמעלתה מתבטאת בלהב השלהבת וברשפי האש שבה – אין זה אומר שהיא מדריגה נעלה יותר באהבה – שהרי, להיפך, האהבה הבאה מלמעלה נעלה יותר ונקראת "אהבה רבה" – אלא, עצם ענין להב השלהבת שבאהבה זו, והשתפכות הנפש שהיא יוצרת עד לידי כלות הנפש – זהו יתרונה של אהבה זו. – זהו טעם אחד, מדוע אין לו לאדם להסתפק בשתי האהבות האמורות, שהן בעצם בירושה מן האבות – אלא עליו לטרוח להגיע לאהבה הנוצרת כולה מהתבוננות בגדלות ה'. עוד יסביר רבנו הזקן, טעם נוסף, שאין זה רק מצד האהבה עצמה, רק מצד ההתבוננות המביאה אהבה זו, כי התבוננות זו היא "תכלית" כשלעצמה, שכן בכך מתבצעת כוונת הקב"ה בבריאת העולמות, שהנבראים ישיגו ויכירו בגדלותו של הקב"ה. ובלשון ה"תניא": **וְגַם כִּי זֶה כָּל הָאָדָם וְתַכְלִיתוֹ**, - כל תכלית בריאתו של אדם, היא הרי, **לְמַעַן דַּעַת אֶת כְּבוֹד ה' וִיקַר תִּפְאֶרֶת גְּדֻלָּתוֹ, אִישׁ אִישׁ כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל שְׂאֵת,** - להבין את גדלות ה', **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשַׁת בֹּא: "בְּגִין דְּיִשְׁתְּמוֹדְעוּן לֵיהּ וְכוּ'", וְכַנּוֹדָע:** - תכלית בריאתו של האדם היא, כדי שיכירו וידעו גדלות ה', וכפי שהדבר ידוע; הרי שבהתבוננות עצמה יש משום מעלה ותכלית, והתבוננות בגדלות ה' ישנה במדה מרובה יותר באהבה הבאה כולה מהתבוננות, מאשר ישנה בשעת התעוררות שתי האהבות האמורות; שכן, להתעוררות שתי האהבות האמורות נדרשת רק ההתבוננות שהקב"ה הוא חיי החיים והוא החיים האמיתיים – או (באהבה של "בברא דאשתדל") שהקב"ה הוא אבינו האמיתי, ואילו, באהבה הנוצרת כולה מהתבוננות – נדרשת התבוננות גדולה ועמוקה יותר, והבנה יתירה בגדלות ה'. עד שבכך מתבצעת יותר כוונתו של הקב"ה "בגין דישתמודעון ליה" – שנבראים תהיה להם השגה בגדלות ה'. והרי בכך טעם נוסף, מדוע שלא להסתפק באהבות הבאות בירושה מן האבות, אלא לטרוח להגיע לאהבה הבאה מהתבוננות בגדלות ה'.

ליקוטי אמרים

אינן כרשפי אש ושלהבת כו' כיתרון ומעלת הזהב על הכסף וכו' כמ"ש לקמן וגם כי זה כל האדם ותכליתו למען דעת את כבוד ה' ויקר תפארת גדולתו איש איש כפי אשר יוכל שאת כמ"ש בר"מ פ' בא בגין דישתמודעון ליה וכו' וכנודע:

יום רביעי ז' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סד, פרק מה עוד... עד עמ' 128, טומאתם.

פֶּרֶק מה בפרקים הקודמים הסביר רבינו הזקן, כיצד אפשר לו ליהודי לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך רגש מדות הלב – יראת ה' ואהבת ה'; וכשישנה ליהודי אהבה להקב"ה ויש ברצונו להתדבק בהקב"ה וזה מביא אותו ללמוד תורה ולקיים מצוות, מפני שעל ידי כך הוא אכן מתדבק בהקב"ה – נעשה אז קיום התורה והמצוות באופן של "לשמה"; הדבר נעשה מתוך הרגש נשמתי־פנימי, הנותן חיות בלימודו תורה ובקיומו מצוות. או, כפי שלמדנו בפרק הקודם, אפשר שתהיה אהבה להקב"ה באופן כזה, שכתוצאה ממנה, הוא לומד תורה ומקיים מצוות, כדי לגרום נחת רוח להקב"ה, כמו בן המשתדל לעשות ככל אשר ביכלתו לגרום לאביו נחת רוח. אהבת ה' ויראת ה' הן שתי המדות חסד וגבורה[1], מדת החסד והאהבה היא מדתו של אברהם אבינו, שנקרא "אברהם אוהבי", ומדת הגבורה והיראה היא מדתו של יצחק אבינו – "פחד יצחק". בפרק מ"ה, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שישנו אופן נוסף באפשרותו של יהודי לקיים תורה ומצוות לשמן, – מתוך רגש נשמתי־פנימי – והוא, על ידי התעוררות המדה השלישית הראשית של הנפש, מדת הרחמים (שהיא מדת התפארת, מדתו של יעקב אבינו). כלומר, לפני קיומו תורה ומצוות, עליו לעורר ברעיונו את מדת הרחמנות על הניצוץ האלקי של נשמתו, שירד ממקורו במדריגה הגבוהה ביותר – לדרגה התחתונה ביותר, להתלבש בגוף, המקבל את חיותו מ"קליפה" ורחוק תכלית ריחוק מהקב"ה; ומה גם, אם הוא גרם לגלות השכינה על ידי מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים, שאז הרחמנות על נשמתו – גדולה יותר. ומתוך רגש רחמנות זה על נשמתו, ילמד תורה ויקיים מצוות, שכן, על ידי תורה ומצוות, שבה הנשמה והניצוץ האלקי המחיה אותה, למקורה באור אין סוף ברוך הוא. **עוֹד יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן,** – מתוך רגש פנימי של לב ונשמה, **עַל יְדֵי מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ** מתוך רגש נשמתי־פנימי – והוא, על ידי התעוררות המדה השלישית הראשית של הנפש, מדת הרחמים (שהיא מדת התפארת, מדתו של יעקב אבינו). כלומר, לפני קיומו תורה ומצוות, עליו לעורר ברעיונו את מדת הרחמנות על הניצוץ האלקי של נשמתו, שירד ממקורו במדריגה הגבוהה ביותר – לדרגה התחתונה ביותר, להתלבש בגוף, המקבל את חיותו מ"קליפה" ורחוק תכלית ריחוק מהקב"ה; ומה גם, אם הוא גרם לגלות השכינה על ידי מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים, שאז הרחמנות על נשמתו – גדולה יותר. ומתוך רגש רחמנות זה על נשמתו, ילמד תורה ויקיים מצוות, שכן, על ידי תורה ומצוות, שבה הנשמה והניצוץ האלקי המחיה אותה, למקורה באור אין סוף ברוך הוא. **עוֹד יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת לִשְׁמָן,** – מתוך רגש פנימי של לב ונשמה, **עַל יְדֵי מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ**

ליקוטי אמרים

פרק מה עוד יש דרך ישר לפני איש לעסוק בתורה ומצות לשמן ע"י מדתו

---

16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: (הסימונים "א, ב" ו־1, 2 — נוספו על ידי המחבר): "ואומר כאן **כאשר** אינן כרשפי אש, כי מדבר באהבות אלו דוקא באופן שאינן כרשפי אש, אבל אם מביאן **לגילוי** ע"י התבוננות **בגדולת** אבינו כו' הרי הן באופן שהן כרשפי אש, ויש בהן ג"כ המעלה, כי יקר תפארת האב מעורר הצמאון וכו'. הנקודה: ב' התבוננות, בכלל: א) בהפלאה – ומביאה – גילוי או הולדה – דצמאון ורשפי אש כו' (במאמרי אדנ"ע מוסיף **בכ"מ**, שכן ג"כ מהתבוננות – בריחוק. ב) בקירוב, ומביאה לקירוב, אהבה כמים כו'. ב' תוצאות אפשריות מהתבוננות (**איזו מהנ"ל**): 1) אהבה (או יראה) שבהעלם (טבע, ירושה) – מביאתה **לגילוי**. 2) **הולדת** אהבה (או יראה). ולהעיר: הפלאה הנ"ל צ"ל הפלאה בערך. באם שלא בערך לגמרי – תוצאותי' ביטול. וכן בנוגע לריחוק. יעויין בהנסמן בהערה לקונ' עה"ח פ"ב". **17.** בפרק נ.

1. "אהבה – הפנימיות, חסד – החיצוניות. וכן ביראה וגבורה – כמבואר באגה"ק טו. קכג, א –" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁהִיא מִדַּת הָרַחֲמִים, – והדרך היא: **לְעוֹרֵר בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ תְּחִלָּה** – לפני שהוא מקיים תורה ומצוות, **רַחֲמִים רַבִּים לִפְנֵי ה' עַל נִיצּוּץ אֱלֹהוּת הַמְּחַיֶּה נַפְשׁוֹ,** – האלקית, **אֲשֶׁר** – הניצוץ האלקי של נשמתו **יָרַד מִמְּקוֹרוֹ** – שהוא, **חַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְמַלֵּא כָּל עָלְמִין,** – הממלא את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית הבאה בהתלבשות ובאופן מותאם לנבראים, **וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – מקיף את כל העולמות ומחיה אותם בחיות שלמעלה מן הנבראים, ופועלת בהם בהיותה למעלה מהם, **וְכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב,** – הכל לגביו, לא נחשב למאומה. לעומת אין סוף ברוך הוא, נחשב הכל לכלום – הרי במדריגה נעלה זו של אין סוף ברוך הוא, שהוא חיי החיים ומחיה את כל העולמות והנבראים, ולגביו כל העולמות והנבראים נחשבים לכלום – שם הוא מקור הניצוץ האלקי של נשמת יהודי, ומשם ירד הניצוץ, **וְנִתְלַבֵּשׁ בְּ"מָשְׁכָא דְּחִוְיָא",** – בגוף, הנקרא[2] "משכא דחויא" – עור הנחש, שכן, הגוף נקרא "משכא"־עור, לבוש לנפש, כמו שכתוב: "עור ובשר תלבישני"; ו("משכא") דחויא היינו, שזהו לבוש המורכב מ"חויא", מנחש, שכן, הגוף, בהעדר זיכוכו על ידי עבודה, הוא משוקץ ומתועב, כפי שהדבר מבואר בפרק ל"א[3] – ובגוף כזה התלבש הניצוץ האלקי, **הָרָחוֹק מֵאוֹר פְּנֵי הַמֶּלֶךְ בְּתַכְלִית הָרֶחֶק, כִּי הָעוֹלָם הַזֶּה הוּא תַּכְלִית הַקְּלִפּוֹת הַגַּסּוֹת** – העולם הזה הוא הרבה יותר גס מאשר כל הקליפות הגסות של העולמות הרוחניים, **כו',** – "אולי. הכוונה למש"כ בפל"ו" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א – שבמלה "כו'" מתכוון רבנו הזקן למדובר בפרק ל"ו ב"תניא", שם נאמר שהעולם הזה הוא "תחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בענין הסתר אורו יתברך וחושך כפול ומכופל עד שהוא מלא קליפות וסטרא אחרא שהן נגד ה' ממש כו'". ומכיוון שהגוף מקבל חיות מקליפת נוגה של העולם הזה, הרי שהוא בתכלית הריחוק מהקב"ה, וירידה גדולה בכך לניצוץ האלקי להתלבש בגוף כזה. הירידה עצמה יש בה משום סיבה מספיקה לרחמנות הגדולה שעל הניצוץ האלקי של הנשמה, וזאת גם בשעה שאותו אדם לא חטא במעשה ובדיבור, ואפילו לא במחשבה. **וּכְפֵרָט,** - יתמלא ברגש של רחמנות גדולה על נשמתו, **כְּשֶׁיִּזְכֹּר עַל כָּל מַעֲשָׂיו וְדִבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו מִיּוֹם הֱיוֹתוֹ, אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים הֵמָּה, וּ"מָלֵךְ אָסוּר בְּרֶהָטִים"[4]** – **"בְּרָהִיטֵי מֹחָא"**[5], – ברצף המחשבות שבמוח, והם המחשבות והרהורים הלא־טובים העוברים במוח, הרי בהם "קשור" כביכול מלכו של עולם, הקב"ה. **כִּי "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ"**[6], – נשמות ישראל הן ה"חבל" של ה"נחלה" שלו. "חבל" מלשון "חבלים", כמו החבל, שצדו האחד קשור למעלה וצדו השני – למטה, וכשמושכים בקצהו התחתון של החבל – נמשך ממילא גם הקצה העליון – כך גם, כביכול, ביחס לנשמתו של יהודי, הנקראת "חבל", כי הראש והחלק העליון ביותר של הנשמה (כמו הקצה העליון של החבל) קשור במקור, באין סוף ברוך הוא, והחלק התחתון של "חבל" הנשמה, לבוש בגוף – הרי כשמושכים את הנשמה (שבגוף) בגלות של מעשים, דיבורים ומחשבות רעים – יש לכך השפעה גם על ראש "חבל" הנשמה, על מקור הנשמה הקשורה למעלה, **וְכִמְשֵׁל הַמּוֹשֵׁךְ בְּחֶבֶל** – שכשמושכים בקצה התחתון, נמשך, כאמור, גם החלק העליון – כך גם ביחס ל"חבל" הנשמה של יהודי, **וְכו',** – "אולי כוונתו לאגרת התשובה פ"ה דמבאר בארוכה" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.. וְהוּא סוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה.** – שעל ידי מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו הרעים של יהודי, המורידים את נשמתו בגלות הקליפות – משפיע הדבר שגם השכינה (מקור הנשמה) היא כביכול בגלות. – הרי, כשאדם ייזכר על כך ויהרהר בזה, זה יעורר בו רגש גדול ביותר של רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה של רחמנות, ילמד תורה ויקיים מצוות, כדי להעלות על ידן את נשמתו ולאחדה באין סוף ברוך הוא. **וְעַל זֶה** – מה שלמדנו, שגם מקור הנשמה נמצא בגלות, ואשר לכן רחמנות גדולה עליו, **נֶאֱמַר**[7]**: "וְיָשׁוֹב אֶל ה' וִירַחֲמֵהוּ",** – שמשמעותו וירחם על ה' – **לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל שֵׁם ה' הַשּׁוֹכֵן אִתָּנוּ, כִּדְכְתִיב:** – כמו שכתוב[8]: **"הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם".** – שאפילו כשבני ישראל נמצאים חס ושלום במצב של טומאה, גם אז ישנו שם הוי' השוכן אתם, ולכן עליו לעורר רחמנות גדולה על שם הוי'. זהו פירוש הפסוק: "וישוב אל הוי' וירחמהו" – שיעשה תשובה וישוב אל הוי', על ידי "וירחמהו", על ידי שיעורר רחמים על שם הוי' מקור נשמות ישראל, שהרי "חלק הוי' עמו" – בני ישראל הם חלק משם הוי'. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד יעקב אבינו השיג בתפילה ובבכי, רחמים רבים לכל ישראל, שכשבני ישראל יהיו בגלות בגלל מעשיהם, דיבורידם ומחשבותיהם, יוצאו מהגלות על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, ויתאחדו עם אין סוף ברוך הוא:

ליקוטי אמרים

של יעקב אע"ה שהיא מדת הרחמי' לעורר במחשבתו תחלה רחמים רבים לפני ה' על ניצוץ אלהות המחיה נפשו אשר ירד ממקורו חיי החיים א"ס ב"ה הממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב ונתלבש במשכא דחויא הרחוק מאור פני המלך בתכלית ההרחק כי העו"הז הוא תכלית הקליפו' הגסות כו' ובפרט כשיזכור על כל מעשיו ודבוריו ומחשבותיו מיום היותו אשר לא טובים המה ומלך אסור ברהטים ברהיטי מוחא כי יעקב חבל נחלתו. וכמשל המושך בחבל וכו' והוא סוד גלות השכינה. וע"ז נאמר וישוב אל ה' וירחמהו לעורר רחמים רבים על שם ה' השוכן אתנו כדכתיב השוכן אתם בתוך טומאתם.

---

2. כנ"ל פל"א – מהזהר. **3.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: צ"ע בפל"א אם יל"פ שזהו הטעם כאן, אף שהענין אמת, ויותר נ"ל כפשוטו – דנק' משכא – ע"ש שהגוף לבוש להנשמה – איוב י' יא – ודחויא – מפני שהוא בשיקוץ ראה פל"א. וכאן אין כוונתו רק "משכא", למעליותא כבע"ח וכו' שהרי מדבר לצד ההפכי". **4.** שיר השירים ז, ו. **5.** "תקו"ז בהוספות ת"ו" – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **6.** דברים לב, ט. **7.** ישעי' נה, ז. **8.** ויקרא טז, טז.

יום חמישי ח' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 128, וזש"ה וישק יעקב... עד עמ' 128, במ"א.

וְזֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב[9]: "וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל, וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ", כִּי רָחֵל הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מְקוֹר כָּל הַנְּשָׁמוֹת, - "מלכות דאצילות", מקור כל הנשמות, נקראת בשם "רחל", וַיַּעֲקֹב בְּמִדָּתוֹ הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא מִדַּת הָרַחֲמִים שֶׁבָּאֲצִילוּת, הוּא הַמְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עָלֶיהָ, - יעקב, שהוא מדת הרחמים ד"אצילות", מעורר רחמים רבים על רחל – מקור נשמות ישראל. "וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ" – לְמַעְלָה לְמְקוֹר הָרַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים, – הרחמים של י"ג מדות הרחמים, שהם למעלה בהרבה ממדת הרחמים ד"אצילות", שכן, מדת הרחמים ד"אצילות", היא מדת רחמים של "עולם", והרי היא מוגבלת, ואילו, י"ג מדות הרחמים הן למעלה מ"עולם" ואינן מוגבלות: והם מקור הרחמים, גם של הרחמים של "עולם האצילות", הַנִּקְרָא "אַב הָרַחֲמִים" וּמְקוֹרָם, – מדת הרחמים של "עולם האצילות" נקראת "אב הרחמן", האב שהוא רחמן, ומדת הרחמים של י"ג מדות הרחמים נקראת "אב הרחמים" – האב ומקור הרחמים[10] (שלכן בזמן של עת רצון מיוחד, אומרים "אב הרחמים", ולא "אב הרחמן"). – זהו פירוש הפסוק: "וישא יעקב וגו'" – יעקב מעלה את מדתו, הרחמים של "עולם האצילות", לרחמים של י"ג מדות הרחמים, "וַיֵּבְךְּ" – יעקב בכה, כדי לְעוֹרֵר וּלְהַמְשִׁיךְ מִשָּׁם – מהרחמים העליונים הבלתי מוגבלים, רַחֲמִים רַבִּים עַל כָּל הַנְּשָׁמוֹת וְעַל מְקוֹר כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, לְהַעֲלוֹתָן מִגְּלוּתָן[11], וּלְיַחֲדָן בַּיִחוּד הָעֶלְיוֹן אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּחִינַת נְשִׁיקִין, שֶׁהִיא – בחינת "נשיקין", אִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא, – דבקות רוח ברוח, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12]: "יְשָׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ", – כנסת ישראל מבקשת מהקב"ה, שה"יחוד" של בני ישראל עם הקב"ה יהיה באופן של "נשיקין". ב"נשיקות פיהו" (מפה לפה) ישנה לא רק הדביקות החיצונית שמפה לפה, אלא גם דביקות של "רוחא" (רוח), של הבל הפה של אחד בהבל הפה של זולתו. – כך הדבר גם ביחוד של "נשיקין" בין נשמה להקב"ה, על ידי תורה ומצוות – דְּהַיְנוּ, הִתְקַשְּׁרוּת דִּבּוּר הָאָדָם כְּ"דִבֵּר ה' - זוֹ הֲלָכָה", – שזהו דיבורו של הקב"ה, וזהו כמו הדביקות של "נשיקין מפה לפה", וְכֵן – אותו דבר גם בהתאחדות מַחֲשָׁבָה – של האדם, בְּמַחֲשָׁבָה, - של הקב"ה, על ידי ההרהור בתורה, וכן גם וּמַעֲשֶׂה – של האדם בְּמַעֲשֶׂה, – של הקב"ה, שֶׁהוּא מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, - על ידי עשיית מצוות, מתאחדים המעשה של יהודי בבחינת המעשה שלמעלה. וּבִפְרָט מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה וָחֶסֶד, – שעל ידי שיהודי נותן צדקה ועושה חסד, נעשית התאחדות מיוחדת בין המעשה שלו לבין בחינת המעשה של הקב"ה. דְּחֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא, – שכן, מדת החסד היא כביכול למעלה "הזרוע הימנית", והחסד של האדם – הוא "כלי" ל"דרועא ימינא" של הקב"ה[13]. וְהוּא בְּחִינַת חִבּוּק מַמָּשׁ[14], – כמו שהדבר באדם, שאחד מביטויי האהבה שלו, הוא "חיבוק", האוהב מחבק את הנאהב – כך כביכול מחבק החסד שלמעלה, את היהודי שעושה צדקה וחסד, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[15]: "וִימִינוֹ תְּחַבְּקֵנִי", – "יד ימינו" של הקב"ה, שהיא בחינת ימין וחסד שלמעלה, מחבקת אותי, וְעֵסֶק הַתּוֹרָה בְּדִבּוּר וּמַחֲשֶׁבֶת הָעִיּוּן – בשכל שבתורה, הֵן בְּחִינַת נְשִׁיקִין מַמָּשׁ. – שכן, כאן היחוד הוא בשני האופנים: האופן שבו דיבורו של האדם מתאחד בדיבור שלמעלה, שזהו תורה (שה"יחוד" בא על ידי הדיבור בדברי תורה); והיחוד של "רוחא ברוחא" (רוח ברוח) – מחשבתו ושכלו של האדם מתאחדים במחשבה ובשכל שלמעלה, על ידי הבנת שכל התורה, שהיא חכמתו ושכלו של הקב"ה, וזוהי בחינת "נשיקין" ממש[16]. וְהִנֵּה, עַל יְדֵי זֶה – שיהודי יעורר רחמים על נשמתו, והתעוררות רחמים זו תביא אותו ללימוד תורה ולקיום מצוות – הרי על ידי התעוררות רחמים זו – יָכוֹל לָבֹא לִבְחִינַת "אַהֲבָה רַבָּה" בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, – שירגיש בלבו את האהבה הגדולה להקב"ה, כְּדִכְתִיב[17] – כמו שכתוב: "לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר פָּדָה אֶת אַבְרָהָם", – משמעות פסוק זה ברוחניות נפשו של יהודי, היא: בשעה שמדתו של אברהם, מדת האהבה, בהעלם, וצריכים "לפדותה" ולגלותה – הרי יעקב, שהוא מדת הרחמים, הוא הפועל פדיה והתגלות זו, שעל ידי התעוררות רחמים – מגלים את האהבה – מדתו של אברהם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר:

ליקוטי אמרים

וזש"ה

וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך. כי רחל היא כנסת ישראל מקור כל הנשמות. ויעקב במדתו העליונה שהיא מדת הרחמים שבאצילות הוא המעורר רחמים רבים עליה. וישא את קולו למעלה למקור הרחמים העליונים הנק' אב הרחמים ומקורם. ויבך לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות ועל מקור כנסת ישראל להעלותן מגלותן ולייחדן ביחוד העליון אור א"ס ב"ה בבחי' נשיקין שהיא אתדבקות רוחא ברוחא כמ"ש ישקני מנשיקות פיהו דהיינו התקשרות דבור האדם בדבר ה' זו הלכה וכן מחשבה במחשבה ומעשה במעשה שהוא מעשה המצות. ובפרט מעשה הצדקה וחסד. דחסד דרועא ימינא והוא בחי' חיבוק ממש כמ"ש וימינו תחבקני. ועסק התורה בדבור ומחשבת העיון הן בחי' נשיקין ממש. והנה ע"י זה יכול לבוא לבחי' אהבה רבה בהתגלות לבו כדכתיב ליעקב אשר פדה את אברהם כמ"ש במ"א:

---

9. בראשית כט, יא. **10.** "לקו"ת דברים סב, ד" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "הצ"צ (לאיכה ע' כג) שמעתיק ומפרש קטע מפ' זה – מעתיק 'להעלותן מירידתן'". **12.** שיר השירים א, ב. **13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "וכל הגוף נכלל בימין – אגה"ק סל"ב – בי' למש"כ **ובפרט**". **14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "והדיוק ממש – יל"פ כי גם ע"י תורה נק' חיבוק (לעיל ספ"ד)". **15.** שיר השירים ב, ו. **16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "הדיוק ממש – יל"פ כי בכללות גם ע"י המצות נשיקין, כדלעיל, וראה ג"כ ספמ"ט". **17.** ישעי' כט, כב.

יום שישי ט' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סה, פרק מו ויש דרך... עד עמ' סה, המלך.

פֶּרֶק מו. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, דרך נוספת, כיצד לקיים תורה ומצוות "בלבבך", מתוך רגש הלב – במדת הרחמים, מדתו של יעקב אבינו: לעורר רחמנות על נשמתו ועל מקור נשמתו, ומתוך רגש זה, לקיים תורה ומצוות, כדי להשיב את הנשמה למקורה ולהוציא את מקור הנשמה מגלות, שהוגלה לשם, עקב מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו הלא־טובים.

בפרק מ"ו, אותו אנו מתחילים ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שקיימת דרך נוספת השווה לכל נפש (וקרובה מאד מאד) – לעורר את אהבתו המסותרת של יהודי, שתהיה בהתגלות בלבו תוך אהבת להב־שלהבת להקב"ה. ואהבה זו תביא אותו לקיום תורה ומצוות, וכן לעמוד ולנצח את כל הגורמים, הפנימיים והחיצוניים, המפריעים לעניני עבודת ה'. וזאת, על ידי התבוננותו – שכשם שבטבע האדם, כשמישהו מגלה לזולת אהבה חזקה – הרי זה מזמין, ממילא, אהבה חוזרת מהזולת אליו; ובמיוחד אם זה שמגלה את האהבה הוא אדם גדול ביותר, וזה שכלפיו מגלים את האהבה הוא אדם נחות ביותר, הרי בודאי יעורר הדבר בו אהבה חוזרת עמוקה לאדם הגדול – על דרך זה, ובמדה מרובה בהרבה, צריך להיות ביחס לאהבה הגדולה והבלתי מוגבלת שהראה, ומראה, הקב"ה לבני ישראל, החל ממה שהקב"ה בחר בהם מכל העליונים ותחתונים, הוציאם ממצרים ונתן להם את התורה והמצוות. אהבה זו מראה הקב"ה לבני ישראל בכל הזמנים – הרי שבודאי על אהבתו זו של הקב"ה, לעורר בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה; וכשם שהקב"ה סילק את כל המניעות לבריאת העולם, בגלל אהבתו לאדם התחתון, לבני ישראל (כמבואר בארוכה בפרק מ"ט) – כך על בני ישראל לסלק את הגורמים המפריעים לעבודת ה'. כשהחלו ללמוד (בשיעורי ה"תניא" מעל גלי האתר, בארצות הברית) פרק מ"ו, הפנה מחבר הספר את השאלות הבאות אל הרבי שליט"א: לא מובן לכאורה, מדוע מפסיק בפרק מ"ה – בעבודה מצד מדת התפארת – בין אופני עבודה שמצד אהבה? – כי הלא גם האהבה דכמים הפנים (דפרק מ"ו) הוא אופן דהתעוררות אהבה. והאם יש מקום לומר אשר מפני שעד כאן דיבר באופנים שאמר עליהם שהם "קרוב מאד", וכאן מדבר באופן שהוא קרוב "מאד מאד" (אשר לכאורה זה גופא צריכים להבין, איך הוא קרוב "מאד מאד" – מאחר שגם בזה צריכים להתבונן בכמה ענינים של גדולתו יתברך ואיך שהיה נחוץ כל הצמצומים וכו')?". על כך ענה הרבי שליט"א (הדברים שולבו בהמשך הפרק גם בכל ענין שהדברים שייכים אליו):

"כל משנ"ת ע"ע – שאף שמדרי' האדם נמוכה יותר – בכ"ז גם הוא יכול לעורר אהוי"ר וכו'. כאן מבאר להיפך: שא"צ להתבוננות מיוחדת (שה"ז טבע), שווה לכל – מצד כללות ההתבוננות, וקרוב (אפי' באם היו שווים במעלה) מאד (כיון שא"א בנידון דידן שווים) ומאד נוסף על המאד – כדלקמן. רק באהבה זו – כל שמדרי' והבנת האדם נמוכה יותר, קרוב יותר לעורר את האהבה – כמבואר בהמשל באריכות כו"כ דרגות: 1) שווים במעלה, מלך 2) גדול 3) ורב, ובקצה השני 2) הדיוט 3) ונבזה 4) ושפל וכו' וכו'".

ליקוטי אמרים

פרק מו ויש דרך ישר לפני איש שוה לכל נפש וקרוב הדבר מאד מאד לעורר ולהאיר אור האהבה התקועה ומסותרת בלבו להיות מאירה בתוקף אורה כאש בוערה בהתגלות לבו ומוחו למסור נפשו לה' וגופו ומאודו בכל לב ובכל נפש ומאד מעומקא דלבא באמת לאמיתו ובפרט בשעת ק"ש וברכותיה כמו שיתבאר. והוא כאשר ישים אל לבו מ"ש הכתו' כמים הפנים לפנים כן לב האדם אל האדם פי' כמו שכדמות וצורת הפנים שהאדם מראה במים כן נראה לו שם במים אותה צורה עצמה ככה ממש לב

וְיֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ, שָׁוֶה לְכָל נֶפֶשׁ, וְקָרוֹב - ואפשרי הַדָּבָר מְאֹד מְאֹד, לְעוֹרֵר וּלְהָאִיר אוֹר הָאַהֲבָה הַתְּקוּעָה וּמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, - אהבה זו קיימת בלבו של כל יהודי, אלא היא מסותרת – וקרוב הדבר מאד מאד לגלותה, לִהְיוֹת מְאִירָה בְּתֹקֶף אוֹרָהּ כְּאֵשׁ בּוֹעֶרֶת בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ וּמֹחוֹ, - עד שהיא תפעל עליו לִמְסֹר נַפְשׁוֹ לַה' וְגוּפוֹ וּמְאֹדוֹ – ודבר זה ייעשה בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ וּמְאֹד, - במסירות בלתי מוגבלת של עצם הנפש, מֵעֹמֶקָא דְּלִבָּא – מעומק הלב, בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ, וּבִפְרָט – מסוגל האדם לעורר אהבה זו, בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּבִרְכוֹתֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. – לקמן, השייכות המיוחדת של קריאת שמע וברכותיה להתגלות אהבה זו. וְהוּא, - הדרך לגלות אהבה זו, היא: כַּאֲשֶׁר יָשִׂים אֶל לִבּוֹ – כאשר יתעמק אדם ברצינות, מַה שֶּׁאָמַר הַכָּתוּב[1]: "כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים, כֵּן לֵב הָאָדָם אֶל הָאָדָם"; פֵּרוּשׁ[2], כְּמוֹ שֶׁכִּדְמוּת וְצוּרַת הַפָּנִים שֶׁהָאָדָם מַרְאֶה בַּמַּיִם, כֵּן נִרְאֶה לוֹ שָׁם בַּמַּיִם אוֹתָהּ צוּרָה עַצְמָהּ – כשאדם מסתכל

---

1. משלי כז, יט. **2.** מחבר ספר זה, שאל: מה הכוונה בתיבת "פירוש" אחר שמביא הפסוק "כמים הפנים וגו'": האם זה לשלול פי' התרגום וכו' רק לפרש כמו רש"י והמצודות? או שיש בזה הוספה גם על פירושם? (לכאורה בתיבות "דמות וצורה" מרומז כמו המצודות – "פנים שוחקות וכו'"). על כך ענה כ"ק אדמו"ר שליט"א: "תיבת "פירוש" (שאחר הפסוק כמים הפנים וגו') היא לשלול הפי' הפשוט. ועצ"ע איך ליישב הפי' שבתניא בכתוב. – כי ענינו דס' משלי הוא ככתוב בתחלתו: לדעת חכמה ומוסר וגו' – **ללמד** מוסר ואיך להתנהג וכו'. ובמילא גם כתוב זה פי' **הוראה** שכמים הפנים לפנים, כן (צ"ל) לב האדם אל האדם, ולא לשלם רעה תחת טובה וכיו"ב. וכמו בשארי מוסרי ס' משלי – מהם כמה שבקל יוכל לקיימם, וכמה מהם שצ"ל דוקא עבודה קשה בהם. **ואין כל ראי' כלל לנדו"ד. ומפרש** – אדה"ז הפי' שהדמיון "כמים" – הוא בכל הפרטים, שכמו שכמים הפנים לפנים – וא"א אחרת, כי זהו בטבע, כן "**טבע הנהוג במדת כל אדם**" (ואפי' לעבודה **קלה** אין זקוק – ורק שימת לב לזה, משא"כ כשחושב בענין אחר שא"א לחשוב ב' מחשבות). לפי' אדה"ז הפי' **וההוראה** י"ל בדא"פ: כיון **שבטבע** כמים גו' כן לב גו' – עליו להשתדל ביותר באהבתו (כיון שעי"ז יפעול גם בחבירו) ואפילו אם לע"ע חבירו שונאו – ג"כ ינסה כו' וראה אגה"ק סו"ס ב'".

במים, משתקפת במים אותה צורת־פנים של האדם המסתכל; ולא רק הצורה החיצונית של הפנים משתקפת במים, אלא גם תווי הפנים המבטאים רגשות ותנועות הנפש הפנימיות, כמו שמחה, עצב וכדומה, **כָּכָה מַמָּשׁ לֵב הָאָדָם הַנֶּאֱמָן בְּאַהֲבָתוֹ לְאִישׁ אַחֵר, הֲרֵי הָאַהֲבָה זוֹ מְעוֹרֶרֶת אַהֲבָה בְּלֵב חֲבֵרוֹ אֵלָיו גַּם כֵּן לִהְיוֹת אוֹהֲבִים נֶאֱמָנִים זֶה לָזֶה,** - עצם קיום רגש האהבה בלבו של אחד לשני, מעורר אהבה חוזרת בנאהב, שבלבו משתקפת חזרה אהבה לאוהב הראשון; **כִּפְרָט כְּשֶׁרוֹאֶה אַהֲבַת חֲבֵרוֹ אֵלָיו.** - כשאהבתו לשני אינה נשארת ברגשי הלב בלבד, אלא הוא מראה את אהבתו שתיראה גם לעיני השני - הרי זה בודאי מעורר אהבה בשני אליו. **וְהִנֵּה, זֶהוּ טֶבַע הַנְהוּג בְּמִדַּת כָּל אָדָם, אַף אִם שְׁנֵיהֶם שָׁוִים בְּמַעֲלָה.** - לא שהאחד הוא אדם גדול והשני אדם פשוט, אלא שניהם הם באותה מעלה ובאותו מעמד - גם אז טבעי הדבר שאהבתו של האחד מעוררת בשני אהבה חוזרת. **וְעַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אִם מֶלֶךְ** - איזה מלך? **גָּדוֹל וְרַב** - מלך על מדינות רבות **מַרְאֶה אַהֲבָתוֹ** - ואיזו אהבה? - **הַגְּדוֹלָה וְהָעֲצוּמָה** - ולמי הוא מראה אהבה גדולה ועצומה זו? - **לְאִישׁ הֶדְיוֹט וְנִבְזֶה וּשְׁפַל אֲנָשִׁים וּמְנֻוָּל הַמֻּטָּל בָּאַשְׁפָּה,** - כיצד, ובאלו דרכים מראה המלך את אהבתו הגדולה? - **וְיוֹרֵד אֵלָיו** - אל אותו איש הדיוט ונבזה וכו', **מִמְּקוֹם כְּבוֹדוֹ עִם כָּל שָׂרָיו יַחְדָּו, וּמְקִימוֹ וּמְרִימוֹ מֵאַשְׁפָּתוֹ, וּמַכְנִיסוֹ לְהֵיכָלוֹ הֵיכַל הַמֶּלֶךְ,** - ובהיכל המלך עצמו, הוא מכניס אותו **חֶדֶר לִפְנִים מֵחֶדֶר,** - בחדרו הפרטי והאישי, **מָקוֹם שֶׁאֵין כָּל עֶבֶד וְשַׂר נִכְנָס לְשָׁם, וּמִתְיַחֵד עִמּוֹ שָׁם בְּיִחוּד וְקֵרוּב אֲמִתִּי וְחִבּוּק וְנִשּׁוּק** - המלך מחבק אותו ומנשקו, והוא מחבק את המלך ומנשקו, **וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא** - והם מתדבקים ומתאחדים רוח ברוח, **בְּכָל לֵב וָנֶפֶשׁ** - וכשמלך גדול כזה מראה אהבה גדולה כזו וקירוב גדול כזה לאדם נחות כזה, הרי - **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁתִּתְעוֹרֵר מִמֵּילָא הָאַהֲבָה כְּפוּלָה וּמְכֻפֶּלֶת בְּלֵב הַהֶדְיוֹט וּשְׁפַל אֲנָשִׁים הַזֶּה אֶל נֶפֶשׁ הַמֶּלֶךְ[3], בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ מִלֵּב וָנֶפֶשׁ מֵעֻמְקָא דְּלִבָּא** - מעומק הלב, **לְאֵין קֵץ, וְאַף אִם לִבּוֹ** - של אותו אדם פשוט, אליו מראה המלך אהבה כזו, הוא **כְּלֵב הָאֶבֶן** - ולא בקלות כל כך מתעורר לבו ברגשי אהבה לזולת - בכל זאת: **הַמֵּם יִמַּס** - לבו, **וְהָיָה לְמַיִם, וְתִשְׁתַּפֵּךְ נַפְשׁוֹ כַּמַּיִם בְּכְלוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ לְאַהֲבַת הַמֶּלֶךְ:** - האהבה שתתעורר בלבו למלך, תהיה באופן, שנפשו תשתפך בכלות הנפש אל המלך. להלן יסביר רבנו הזקן, שכל הפרטים האמורים במשל, של מלך בשר ודם, ישנם, ובמדה נעלה ביותר, בנמשל, של מלך מלכי המלכים, הקב"ה, המלך הגדול של כל העולם, שהראה אהבה גדולה כזו לעם ישראל, בשעה שהיו במצב הנחות ביותר, בהיותם במצרים, והוציאם משם והעלה אותם למדריגות הנעלות ביותר בשעת מתן תורה, שעל ידי תורה ומצוות מתאחדים בני ישראל במדה הנעלה ביותר של התאחדות. ולא רק אז אלא בכל זמן ובכל שעה, קיים מצב זה בין הקב"ה לבין בני ישראל - ולפיכך ההתעמקות בכל האמור, באופן של "במים הפנים לפנים" - מעוררת בבני ישראל, אהבה גדולה ביותר להקב"ה.

ליקוטי אמרים

האדם הנאמן באהבתו לאיש אחר הרי האהבה זו מעוררת אהבה בלב חבירו אליו ג"כ להיות אוהבים נאמנים זה לזה בפרט כשרואה אהבת חבירו אליו. והנה זהו טבע הנהוג במדת כל אדם אף אם שניהם שוים במעלה ועל אחת כמה וכמה אם מלך גדול ורב מראה אהבתו הגדולה והעצומה לאיש הדיוט ונבזה ושפל אנשים ומנוול המוטל באשפה ויורד אליו ממקו' כבודו עם כל שריו יחדיו ומקימו ומרימו מאשפתו ומכניסו להיכלו היכל המלך חדר לפנים מחדר מקום שאין כל עבד ושר נכנס לשם ומתייחד עמו שם ביחוד וקירוב אמיתי וחיבוק ונישוק ואתדבקות רוחא ברוחא בכל לב ונפש עאכ"ו שתתעורר ממילא האהבה כפולה ומכופלת בלב ההדיוט ושפל אנשים הזה אל נפש המלך בהתקשרות הנפש ממש מלב ונפש מעומקא דלבא לאין קץ. ואף אם לבו כלב האבן המם ימס והיה למים ותשתפך נפשו כמים בכלות הנפש ממש לאהבת המלך:

---

3. בהתאם לכך – לומד הרבי שליט"א (בהערה שהובאה בהתחלת הפרק) יובן, מדוע בדרך זו – "שוה לכל נפש" לאהוב את הקב"ה, ולא זו בלבד שזה "קרוב", אלא "קרוב מאד", ויתירה מזו: "קרוב הדבר מאד מאד" (כפי שרבנו הזקן מתבטא בסוג זה של אהבה). היא "שוה לכל נפש" מצד ההתבוננות הכללית של כמים הפנים, שכן, הרי זה טבע **בכל אחד**, שאהבה שמראים לו – מעוררת בו אהבה חוזרת; ו"קרוב הדבר" גם כששניהם שווים במעלה, והיא גם קרובה "מאד", מחמת שבענייננו בנמשל של הקב"ה ובני ישראל, הרי לא שייך ששניהם יהיו שווים במעלה, אלא, זהו כמו במשל, כשמלך גדול ורב מראה אהבה לאיש שפל, כך הרי ודאי הדבר שעל אהבתו של הקב"ה לישראל, לעורר בהם אהבה להקב"ה; ועוד פעם "מאד" בנוסף ל"מאד" הראשון – שכן, אהבה זו מיוחדת בכך, שככל שמדריגתו והבנתו של האדם נחותה יותר – קרוב הדבר **יותר** לעורר את האהבה, שהרי ככל שהוא נחות יותר, מחייבת אותו האהבה שהקב"ה מראה לו – לעורר בו אהבה גדולה להקב"ה. דבר זה מודגש בדרגות השונות הנזכרות במשל: כששניהם שווים במעלה (שגם אז זה מעורר אהבה); "מלך" – כשמעורר האהבה הוא מלך – בודאי שזה מעורר אהבה חוזרת; גדול – עוד יותר, ורב – עוד ועוד יותר. וכך גם בקצה השני, אל מי שמראים את האהבה, נזכרות גם כן דרגות שונות: שלא זו בלבד שאין הוא שווה למלך, אלא, ראשית כל – הוא "הדיוט", יתר על כן – "נבזה", ויתירה מזו – "שפל אנשים", וכך הלאה. על כל פנים, הרי ככל שהוא למטה במדריגתו ובהשגתו – עליה לעורר יותר ויותר את האהבה בו. ולכן זה "מאד מאד", שלא זו בלבד שזה "מאד", שאין היא דומה במעלה, אלא האהבה היא מהקב"ה לאדם – אלא, יתירה מזו, אם הוא נחות יותר – בודאי שזה צריך לעורר בו אהבה חוזרת. זהו החידוש ב"דרך" שבפרק זה, לגבי הדרכים איך לעורר אהבת ה' שלמדנו בפרקים הקודמים. שכן, בפרקים הקודמים דובר שאפילו אם מדריגתו והשגתו של האדם נחותות, **בכל זאת** יש בכוחו לעורר אהבת ה' ויראת ה' וכו'. ואילו, כאן מוסבר,

יום שבת קודש י' אייר

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' סה, והנה ככל הדברים... עד עמ' 130, וגופא וכו'.

ובלשון ה"תניא": **וְהִנֵּה, כְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה** – שפורטו במשל המלך הגדול וההדיוט ושפל אנשים, **וּכְכָל הַחֲזָיוֹן הַזֶּה,** – באופן האהבה שהמלך מראה לאותו הדיוט, **וְגָדוֹל יֶתֶר מְאֹד בְּכַפְלֵי כַפְלַיִם לְאֵין קֵץ,** – מכפי שהדברים מופיעים במשל המלך, **עֲשָׂה לָנוּ אֱלֹהֵינוּ.** – הקב"ה הראה לבני ישראל, אהבה גדולה בהרבה, בלי גבול, מאשר אופן האהבה שבמשל. **כִּי לִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר,** – גדולתו של הקב"ה היא למעלה מחקר והבנת השכל, כך – שהדברים הם כמו שהם במשל מלך גדול ורב, אלא שבנמשל, גדלותו של המלך, הקב"ה, היא למעלה באין ערוך מאשר גדלותו של המלך בשר ודם הגדול; ובהשוואה למשל, שמדובר במלך שהוא לא רק "גדול" אלא גם "ורב", שהוא מולך בהרבה מדינות – גם בנמשל כך, אלא שם זה במדה גדולה ורבה יותר באין ערוך, שכן – **וְאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין,** – הקב"ה ממלא ומקיף את כל העולמות; **וְנוֹדָע מִזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ וְהָאַרְ"י זַ"ל,** – אודות, **רִבּוּי הַהֵיכָלוֹת** – "היכלות" הם מדריגות כלליות בכל עולם מהעולמות העליונים, **וְהָעוֹלָמוֹת עַד אֵין מִסְפָּר, וּבְכָל עוֹלָם וְהֵיכָל רִבּוֹא רְבָבוֹת מַלְאָכִים לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּגְּמָרָא[4]: כְּתִיב** - כתוב[5]: **"הֲיֵשׁ מִסְפָּר לִגְדוּדָיו",** - היש מספר לגדודי המלאכים שלו? **וּכְתִיב** – ופסוק אחר אומר[6]: **"אֶלֶף אַלְפִין יְשַׁמְּשׁוּנִיהּ, וְרִבּוֹ רִבְבָן קֳדָמוֹהִי כוּ",** - אלף אלפים משמשים אותו, וריבוא רבבות עומדים לפניו; הרי, מוכח מהפסוק השני, שקיים מספר מוגבל, אלא שהמספר הוא גדול ורב ביותר, ואילו בפסוק הראשון כתוב שאין להם מספר **כלל? וּמִשֵּׁנִי** – והגמרא מתרצת: **"אֶלֶף אַלְפִין וְכוּ'" - מִסְפַּר גְּדוּד אֶחָד,** - מה שכתוב בפסוק השני "אלף אלפין וכו'" המדובר במספר הפרטים שבמחנה מלאכים אחד, **אֲבָל לִגְדוּדָיו - אֵין מִסְפָּר,** - בפסוק הראשון מדובר על "גדודיו" – מחנות, ולהם אין מספר כלל. **וְכֻלָּם קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִי,** - וכל אלה האמורים, נחשבים לכלום לגבי הקב"ה, **וּבְטֵלִים בַּמְּציאוּת מַמָּשׁ, כְּבִטּוּל דִּבּוּר אֶחָד מַמָּשׁ לְגַבֵּי מָהוּת הַנֶּפֶשׁ הַמְדַבֶּרֶת וְעַצְמוּתָהּ,** - הנפש כוללת את כוח הדיבור, **בְּעוֹד שֶׁהָיָה דִּבּוּרָהּ** – של הנפש, **עֲדַיִן בְּמַחֲשַׁבְתָּהּ אוֹ בִּרְצוֹן וְחֶמְדַּת הַלֵּב, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל בַּאֲרִיכוּת:** - כפי שנתבאר באריכות בפרקים כ' וכ"א, עד כמה אין לדיבור אחד ויחיד ערך כלל לגבי הנפש המדברת, גם לאחרי שהאדם כבר ביטא את המלה (שאז היא נראית כמציאות לעצמה), וכל שכן כשהדיבור נמצא עדיין בתוך הנפש המדברת, ויותר מכך, – כשהדיבור נמצא עדיין במחשבה, ויותר מכך – כשהדיבור נמצא עדיין בחמדת הלב (שמכל אלה נובע הדיבור, שכן, אדם מדבר מה שהוא חושב לפני זה במחשבה ומה שהוא רוצה וחומד לפני כן בלבו לדבר) ושם – דיבור יחיד ואחד זה בטל לגמרי ואינו נרגש כלל למציאות; כך גם למעלה, הדיבור, ממנו נוצרים וחיים המלאכים, העולמות והנבראים – כלול תמיד במקורו, וממילא הוא בטל במציאות לגמרי; **וְכֻלָּם** – כל המלאכים, **שׁוֹאֲלִים: "אַיֵּה מְקוֹם כְּבוֹדוֹ",** - של הקב"ה, **וְעוֹנִים: "מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ"[7]** - "כל הארץ" הכוונה לעולם הזה, התחתון – **הֵם יִשְׂרָאֵל עַמּוֹ,** - הקב"ה מלא את כל הארץ ב"כבודו" – על ידי הימצאותם של בני ישראל שם. **כִּי הִנִּיחַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת** – העולמות **הָעֶלְיוֹנִים וְאֶת** – העולמות **הַתַּחְתּוֹנִים,** - כלומר: אין העולמות העליונים ותחתונים מהווים תכלית הכוונה של הקב"ה בבריאת העולם, **וְלֹא בָּחַר בְּכֻלָּם כִּי אִם בְּיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, וְהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, עֶרְוַת הָאָרֶץ, מְקוֹם הַזֻּהֲמָא וְהַטֻּמְאָה,** - שם נמצאו בני ישראל; וזאת בהשוואה למה שנאמר במשל, שהמלך מעלה ומוציא את ה"הדיוט ושפל אנשים" מאשפה – והקב"ה הוציא אותם ממצרים **לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ וְלֹא עַל יְדֵי כוּ',** - לא על ידי מלאך, שהוא נברא בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, ולא על ידי שליח, שהוא מדריגת "עולם האצילות", **אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ יָרַד לְשָׁם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[8]: "וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ וְגוֹ'",** - הקב"ה אומר: אני עצמי ירדתי

ליקוטי אמרים

והנה ככל הדברים האלה וככל החזיון הזה וגדול יתר מאד בכפלי כפליים לאין קץ עשה לנו אלהינו כי לגדולתו אין חקר ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין ונודע מז"הק והאר"י ז"ל ריבוי ההיכלות והעולמות עד אין מספר ובכל עולם והיכל ריבוא רבבות מלאכים לאין קץ ותכלית. וכמ"ש בגמ' כתיב היש מספר לגדודיו וכתיב אלף אלפין ישמשוניה וריבו רבבן קדמוהי כו' ומשני אלף אלפין וכו' מספר גדוד אחד אבל לגדודיו אין מספר וכולם קמיה כלא ממש חשיבי ובטלים במציאות ממש כביטול דבור א' ממש לגבי מהות הנפש המדברת ועצמותה בעוד שהיה דיבורה עדיין במחשבתה או ברצון וחמדת הלב כנ"ל באריכות: וכולם שואלים איה מקום כבודו ועונים מלא כל הארץ כבודו הם ישראל עמו. כי הניח הקב"ה את העליונים ואת התחתונים ולא בחר בכולם כי אם בישראל עמו והוציאם ממצרים ערות הארץ מקום הזוהמא והטומאה לא ע"י מלאך ולא ע"י כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו ירד לשם כמ"ש וארד להצילו וגו' כדי

להיפך, שככל שמדריגתו והשגתו של האדם נחותות יותר – בכוחו יותר לעורר את האהבה, שכן, כאמור, אין הוא זקוק ל"התבוננות" מיוחדת, כי אם ל"שימת לב" לענין של "כמים הפנים", וזה – כאמור – הרי מחייב, שככל שהוא נחות יותר – יותר ויותר זה צריך לעורר את האהבה. **4.** חגיגה יג, ב. **5.** איוב כה, ג. **6.** דניאל ז, י. **7.** ישעי' ו, ג. **8.** שמות ג, ח.

למצרים להצילו. וכמו במשל, שאחרי שהמלך הרים את ה"איש הדיוט" מ"אשפה", הביאו והכניסו להיכלו ושם התייחד אתו ב"יחוד גמור וקירוב אמיתי בחיבוק ונישוק" וכו' – כך הדבר גם בנמשל – **כְּדֵי לְקָרְבָם אֵלָיו בְּקֵרוּב וְיִחוּד אֲמִתִּי, בְּהִתְקַשְּׁרוּת הַנֶּפֶשׁ מַמָּשׁ** – שנפשו של יהודי תהיה קשורה בהקב"ה, וכך גם לגבי הקב"ה כביכול, אומרת התורה: "אנא נפשי כתבית יהבית" (ראשי תיבות: אנכי) שהקב"ה כביכול, הכניס את "נפשי", את הנפש שלו, בתורה בשביל ישראל, **בְּבְחִינַת נְשִׁיקִין פֶּה לְפֶה,** - שפיו של יהודי יתאחד עם ה"פה" וה"דיבור" שלמעלה, **לְדַבֵּר דְּבַר ה' זוֹ הֲלָכָה,** - בשעה שיהודי מדבר ולומד תורה, מתאחד דיבורו בדיבור שלמעלה, בבחינת "נשיקין" פה לפה; וכשם שב"נשיקין" ישנו, כאמור בפרק הקודם, יחוד נוסף, פנימי יותר, שה"רוח" של האחד מתאחדת עם של השני – כך הדבר גם ביחס לתורה: **וְאִתְדַּבְּקוּת רוּחָא בְּרוּחָא,** - דביקות והתאחדות "רוח" האדם עם בחינת "רוח" שלמעלה, **הִיא הַשָּׂגַת הַתּוֹרָה וִידִיעַת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ,** - בשעה שלומדים תורה מתוך השגה, כדי להבין את שכל התורה, יודעים בכך את רצונו וחכמתו של הקב"ה – פסק ההלכה של תורה, שדבר זה כשר או פסול, זהו הרצון, שהקב"ה רוצה שכך יהיה הדבר; וה"שכל" שבאותה הלכה, הוא חכמתו של הקב"ה, **דְּכֻלָּא חַד מַמָּשׁ,** - רצונו וחכמתו של הקב"ה הם דבר אחד עם הקב"ה עצמו – ועל ידי תורה, מתאחדים בני ישראל, רוח ברוח, עם הקב"ה כביכול עצמו. **וְגַם בְּבְחִינַת חִבּוּק,** - ה"יחוד" שיהודי מתייחד ומתאחד עם הקב"ה, על ידי תורה ומצוות, הוא גם בבחינת "חיבוק", כמו למשל אדם מחבק את חברו בגופו ובזרועותיו – **הוּא קִיּוּם הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת בְּרַמְ"ח** – 248 **אֵבָרִים,** - שישנם באדם – שאז, בשעה שיהודי מקיים מצוות מעשיות, ברמ"ח אבריו, יש בכך משום ענין של "חיבוק", שרמ"ח האברים שלמעלה כביכול, מחבקים את רמ"ח אבריו; **דְּרַמְ"ח פִּקּוּדִין הֵן רַמְ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא** – 248 מצוות־העשה הן 248 אברי ה"מלך", שלמעלה כביכול, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל,** - בפרק כ"ג, שכמו שאבר אדם הוא כלי לכוח בנפש שלו: העין – כלי לכוח הראיה, האוזן – לכוח השמיעה, וכך הלאה, כך גם, כל מצוה היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של הרצון העליון, שרוצה שיהודי יקיים אותה מצוה. **וְדֶרֶךְ כְּלָל נֶחֱלָקִין** – 248 מצוות־העשה, **לְשָׁלֹשׁ בְּחִינוֹת: יָמִין וּשְׂמֹאל וְאֶמְצַע, שֶׁהֵן חֶסֶד דִּין רַחֲמִים,** - ישנן מצוות שהן מבחינת "ימין", ויש מצוות שהן מבחינת "שמאל", וכך הלאה. בחינת "ימין" היא חסד, "שמאל" – גבורה ודין, ו"אמצע" – רחמים, הקו האמצעי, והם: **תְּרֵין דְּרוֹעִין וְגוּפָא וְכוּ'.** – שתי "זרועות" וגוף, חסד – זרוע ימנית, גבורה – זרוע שמאלית, ורחמים – גוף. הרי, כשם שחיבוקו של אדם מתבטא בכך שהוא מחבק את חברו בשתי זרועותיו ובגופו, כך גם למעלה, שה"תרין דרועין" – שתי הזרועות, ו"גופא" – והגוף, שלמעלה, שבמצוות, "מחבקים" את היהודי המקיים את המצוות.

ליקוטי אמרים

לקרבם אליו בקירוב ויחוד אמיתי בהתקשרות הנפש ממש בבחי' נשיקין פה לפה לדבר דבר ה' זו הלכה ואתדבקות רוחא ברוחא היא השגת התורה וידיעת רצונו וחכמתו דכולא חד ממש. וגם בבחי' חיבוק הוא קיום המצות מעשיות ברמ"ח אברים דרמ"ח פיקודין הן רמ"ח אברין דמלכא כנז"ל. ודרך כלל נחלקין לשלש בחי' ימין ושמאל ואמצע שהן חסד דין רחמים תרין דרועין וגופא וכו'.

היום יום . . .

יום ראשון
תהלים: מפרק כג עד פרק כח

יום ראשון — ד אייר, יט לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: כג־כח.
תניא: פרק מו. ויש . . . סה חבירו אליו.

מִנְהַג יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לְגַלֵּחַ וְשֶׁלֹּא לְסַפֵּר שַׂעֲרוֹת רֹאשׁ תִּינוֹק עַד מְלֹאת לוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים.

גְּזִיזַת הַשְּׂעָרוֹת – אָפְּשֶׁערֶענֶעש [=תִּסְפֹּרֶת] (שֶׁל תִּינוֹק) – הוּא דָּבָר גָּדוֹל בְּמִנְהָגֵי יִשְׂרָאֵל. וְעִקָּרוֹ הוּא בְּהַחְנוּךְ דְּהַשְׁאָרַת פֵּאוֹת הָרֹאשׁ. וּמִיּוֹם הַגְּזִיזָה וְהַנָּחַת פֵּאוֹת הָרֹאשׁ נָהֲגוּ לְהַדֵּר לְהַרְגִּיל אֶת הַתִּינוֹק בְּעִנְיַן נְשִׂיאַת טַלִּית קָטָן וּבִרְכוֹת הַשַּׁחַר וּבִרְכַּת הַמָּזוֹן וּקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה.

יום שני

תהלים: מפרק כט עד פרק לד

יום שני — ה אייר, כ לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: אמור, שני עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: והנה זהו . . . סה המלך.

רבינו הזקן קבל מר׳ מרדכי הצדיק ששמע מהבעש״ט: עס קומט אַראָפּ א נשמה אויף דער וועלט און לעבט אָפּ זיבעציג אכציג יאָהר, צוליב טאָן א אידען א טובה בגשמיות ובפרט אין רוחניות.

רַבֵּנוּ הַזָּקֵן קִבֵּל מֵר׳ מָרְדְּכַי הַצַּדִּיק שֶׁשָּׁמַע מֵהַבַּעַל שֵׁם טוֹב:
יוֹרֶדֶת נְשָׁמָה לָעוֹלָם וְחָיָה שִׁבְעִים־שְׁמוֹנִים שָׁנָה, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת לִיהוּדִי טוֹבָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבִפְרָט בְּרוּחָנִיּוּת.

יום שלישי

תהלים: מפרק לה עד פרק לח

יום שלישי — ו אייר, כא לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: אמור, שלישי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: והנה ככל . . . 130 באריכות.

אמרז״ל: אל יפטר אדם מחברו אלא מתוך דבר הלכה, ופירשו הוד כ״ק אבותינו רבותינו הקדושים, אזא דבר תורה וואָס מאַכט איהם – דעם הערער – פאר א מהלך. ענין ההילוך הוא לעלות מדרגא לדרגא בעילוי אחר עילוי, מעלת הנשמות על מעלות המלאכים, דעלי׳ זו היא ביותר על ידי עבודה בפועל טוב, טאָן א טובה א אידען בגשמיות בכלל וברוחניות בפרט.

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: ״אַל יִפָּטֵר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּבַר הֲלָכָה״, וּפֵרְשׁוּ הוֹד כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוֹשִׁים, דְּבַר תּוֹרָה כָּזֶה, שֶׁעוֹשֶׂה אוֹתוֹ – אֶת הַמַּאֲזִין – לִ׳מְהַלֵּךְ׳. עִנְיַן הַהִלּוּךְ הוּא לַעֲלוֹת מִדַּרְגָּא לְדַרְגָּא בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי, מַעֲלַת הַנְּשָׁמוֹת עַל מַעֲלוֹת הַמַּלְאָכִים, דַּעֲלִיָּה זוֹ הִיא בְּיוֹתֵר עַל יְדֵי עֲבוֹדָה בְּפֹעַל טוֹב, לַעֲשׂוֹת טוֹבָה לִיהוּדִי בְּגַשְׁמִיּוּת בִּכְלָל וּבְרוּחָנִיּוּת בִּפְרָט.

יום רביעי

תהלים: מפרק לט עד פרק מג

יום רביעי — ז אייר, כב לעומר — ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: אמור, רביעי עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: וכולם . . . סו א״ס ב״ה.

בַּעֲטִיפַת טַלִּית גָּדוֹל אֵין צָרִיךְ לְכַסּוֹת רֹאשׁוֹ עַד פִּיו, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּהִלְכוֹת צִיצִית אֲשֶׁר בַּסִּדּוּר. אֲבָל נוֹהֲגִין לְכַסּוֹת בְּחֶלְקוֹ הָעֶלְיוֹן שֶׁל הַטַּלִּית גָּדוֹל גַּם הָעֵינַיִם.

נוֹהֲגִים לִלְמֹד בִּימֵי הַסְּפִירָה מַסֶּכֶת סוֹטָה – נוֹסָף עַל שִׁעוּרִים הַקְּבוּעִים – דַּף לְיוֹם דַּף לְיוֹם.

יום חמישי

תהלים: מפרק מד עד פרק מח

יום חמישי — ח אייר, כג לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד־מח.
תניא: ולכן המשיל . . . סו בחייהם.

א שליח איז דאָך איין זאך מיט דעם משלח, – ע"ד המבואר בענין שהמלאך נקרא בשם ה' ממש כשהוא שליח מלמעלה, ומכל שכן נשמות, ומבואר שבנשמות הוא עוד במעלה יתרה. – והנה חסידים זיינען שלוחים פון רבי'ן, פון אלטען רבי'ן, איז אז מ'טוט, איז מען מקושר, איז דאמאָלט איז ער אין אלץ מקושר: עס געהט א חסיד, עסט א חסיד, שלאָפט א חסיד.

שָׁלִיחַ הוּא מְאֻחָד עִם הַמְשַׁלֵּחַ – עַל דֶּרֶךְ הַמְבֹאָר בְּעִנְיַן שֶׁהַמַּלְאָךְ נִקְרָא בְּשֵׁם ה' מַמָּשׁ כְּשֶׁהוּא שָׁלִיחַ מִלְּמַעְלָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן נְשָׁמוֹת, וּמְבֹאָר שֶׁבַּנְּשָׁמוֹת הוּא עוֹד בְּמַעֲלָה יְתֵרָה.

וְהִנֵּה חֲסִידִים הֵם שְׁלוּחֵי הָרַבִּי, שֶׁל אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן, וּכְשֶׁפּוֹעֲלִים הֲרֵי מְקֻשָּׁרִים; וְאָז מְקֻשָּׁרִים בַּכֹּל: הוֹלֵךְ חָסִיד, אוֹכֵל חָסִיד, יָשֵׁן חָסִיד.

יום שישי

תהלים: מפרק מט עד פרק נד

יום ששי — ט אייר, כד לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: וז"ש אסף . . . האצילות.

מוֹרֵנוּ הַבַּעַל שֵׁם טוֹב אָמַר: כָּל דָּבָר וְדָבָר אֲשֶׁר הָאָדָם רוֹאֶה אוֹ שׁוֹמֵעַ, הוּא הוֹרָאַת הַנְהָגָה בַּעֲבוֹדַת ה'. וְזֶהוּ עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, לְהָבִין וּלְהַשְׂכִּיל מִכֹּל, דֶּרֶךְ בַּעֲבוֹדַת ה'.

שבת קודש

תהלים: מפרק נה עד פרק נט

שבת — י אייר, כה לעומר — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אמור, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק מז. והנה . . . כמש"ל.

נַהֲגִינָן [=אָנוּ נוֹהֲגִים] לְהַטְבִּיל פְּרוּסַת הַמּוֹצִיא שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּמֶּלַח, וְלֹא לִזְרוֹק הַמֶּלַח עַל הַפְּרוּסָה.

יוֹם ב' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תרכ"א בַּסְּעוּדָה סִפֵּר הַ"צֶּמַח צֶדֶק": יוֹם ב' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תקנ"ה בַּסְּעוּדָה אָמַר אַדֹנָי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) : בְּיוֹם ב' דְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת תקכ"ח בַּסְּעוּדָה אָמַר כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי וְרַבִּי (הַמַּגִּיד מִמֶּעזְרִיטְשׁ), "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם", וּסְפַרְתֶּם הוּא מִלְּשׁוֹן סַפִּירוּת וּבְהִירוּת. "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם", צְרִיכִים לַעֲשׂוֹת שֶׁיִּהְיֶה הַ"לָּכֶם" בָּהִיר. וַיִּשָּׁעֵן כְּבוֹד קְדֻשַּׁת אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן] עַל זְרוֹעוֹת קָדְשׁוֹ, וַיְשׁוֹרֵר אֶת הַנִּגּוּן שֶׁל ד' בָּבוֹת בִּדְבֵקוּת גְּדוֹלָה. אַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ אֶת רֹאשׁוֹ הַקָּדוֹשׁ, וַיֹּאמַר – בְּנִגּוּן שֶׁל שְׁאֵלָה: וּבַמֶּה מְסַפְּרִים אֶת הַ"לָּכֶם"? וְתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר אָמַר – בְּנִגּוּן שֶׁל תְּשׁוּבָה: בְּשֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת, בְּבֵרוּר שֶׁבַע הַמִּדּוֹת, שֶׁכָּל מִדָּה וּמִדָּה תִּהְיֶה כְּלוּלָה מִשֶּׁבַע, וְשֶׁבַע הַמִּדּוֹת עַצְמָם יִהְיוּ שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת, דְּשַׁבָּת אֵינָהּ צְרִיכָה בֵּרוּר.

חיוב קטן באבלות

יום ראשון ד' אייר ה'תש"ע

הלכות אבל פרק ח, הלכה ד: קוֹרְעִין לְקָטָן, מִפְּנֵי עֲגֻמַּת נֶפֶשׁ.

אף שקטנים פטורים מכל מצוות התורה, הטילו חכמים חיוב עליהם כדי לחנכם במצוות. אך מהנאמר בהלכה זו שטעם הקריעה לקטן הוא רק "מפני עגמת נפש" (כדי שיבכו הרואים וירבה כבוד המת), מבואר שמצות אבלות אינה נוהגת בקטן (מרדכי מו"ק סי' תתע).

ויש אומרים שדיני אבלות נוהגים בקטן. ומכאן אין להביא ראיה, כי מדובר בקטן שלא הגיע לגיל חינוך, ואצלו כל טעם הקריעה הוא רק משום עגמת נפש. אך כשהגיע לחינוך יש לקרוע לו מדין חינוך (רדב"ז).

וטעם הסוברים שאין מצות אבלות בקטן, הוא משום שהנהגות האבלות נועדו בעיקרן לעורר את הקרובים לתשובה לאחר שמידת הדין פגעה בהם, וטעם זה אינו שייך בקטן שאינו בר עונשין.

ועוד: חיוב חינוך עיקרו הוא להרגיל את הקטן לקיים מצוות כשיגדיל, והרי זה שייך במצוות שקיומן מזדמן באופן קבוע, ולא במצוות שקיומן אינו מצוי, ואף יתכן שלא יזדמנו לאדם כלל.

ולפי זה, בתשעה באב יש חובה לחנך את הקטן לאבלות: כי דיני האבילות בתשעה באב אינם כדי לעורר את הקרובים לתשובה, שהרי האבילות בה היא על חורבן הבית שאירע לפני הרבה דורות, ולא בגלל חטאי הדור הזה. וגם לפי הטעם השני, הרי כאן המדובר הוא על דינים הנוהגים מידי שנה בקביעות, ולכן שייך בהם דין חינוך.

(אגרות משה יו"ד א, רכג)

קריעה על ירושלים והמקדש

יום שני ה' אייר ה'תש"ע

הלכות אבל פרק ט, הלכה ב: כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - כָּךְ הוּא חַיָּב לִקְרֹעַ עַל רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה, וְעַל הַנָּשִׂיא, וְעַל אַב בֵּית דִּין... וְעַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ.

במשנה (מועד קטן כו, א): ואלו קרעין שאין מתאחין, הקורע על אביו ועל אמו, ועל רבו שלימדו תורה, ועל נשיא, ועל אב בית דין... ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים. וקורע על מקדש ומוסיף על ירושלים.

ובגמרא (שם) שאלו: ערי יהודה מנלן? ולמדו מהפסוק (ירמיהו מא, ה): "ויבאו אנשים משכם משלו ומשומרון שמנים איש מגולחי זקן וקרועי בגדים ומתגודדים ומנחה ולבונה בידם להביא בית ה'".

וכתב הגר"מ פיינשטין (אג"מ או"ח ד', סי' ע', סקי"א) שבזמן הזה צריך לקרוע קריעה על מקום המקדש אבל לא על ירושלים העתיקה, מאחר שהיא בנויה לתפארת ואינה ברשות האומות. ומוסיף הסתייגות, שאם חלק מירושלים נתון בידי האומות – אף אם בנוי יפה – צריך לקרוע. ובמקום אחר (שם ה, סי' לז) הוסיף על פי דיוק לשון ה'שולחן ערוך' שצריך לקרוע על ערי יהודה וירושלים "בחורבנן", וכיון שערי יהודה וירושלים נמצאות בשלטון של יהודים והן בנויות, אינן נחשבות כחרבות ואין צורך לקרוע עליהן, אבל מקום המקדש, גם אם הוא "בידינו", כל עוד אינו בנוי יש לקרוע עליו.

וגם בשו"ת 'ישכיל עבדי' (ח, סי' מג) כתב שהרואה את מקום המקדש צריך קריעה והרואה את ירושלים העתיקה אינו צריך, מכיון שאין לנו הרשות להיכנס למקום כיון שאנו טמאי מתים, אין לנו שלטון בו, אבל על ירושלים שאנו שולטים בה אין צריך לקרוע.

מתי מותר לפנות את המת מקברו?

יום שלישי ו' אייר ה'תש"ע

הלכות אבל פרק י"ד, הלכה ט"ו: אֵין מְפַנִּין אֶת הַמֵּת מִקֶּבֶר לְקָבֶר, אֲפִלּוּ מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד.

וכתב ה'כסף משנה' בשם הירושלמי, שמותר לפנות את המת לקברי אבותיו, כי נוח לאדם להיות קבור בנחלת אבותיו. וה'אור שמח' הוסיף, שההיתר הוא גם אם אבותיו עודם בחיים אלא שקנו לעצמם קבר באותה נחלה. והביא ראיה מהמסופר בספר יהושע (כד,לג), שקברו את אלעזר הכהן בגבעת פינחס בנו בהר אפרים, אף שאלעזר היה כהן גדול והיה חייב להיות בשילה כל ימי חייו (כי דין שילה כדין ירושלים, שאין הכהן הגדול יוצא ממנה לעולם (הל' כלי מקדש פ"ה ה"ז)), וזאת אף שפינחס היה עדיין בחיים.

וכן נפסק שמותר לפנות את המת כדי להעלותו לארץ ישראל, כי אדמת הארץ מכפרת, ככתוב "וכפר אדמתו עמו" (ש"ע יו"ד סי שמ"ג, ש"ך ס"ק ג).

והרלב"ח חידש שאפילו אם הנפטר גילה דעתו שלא נוח לו להיקבר בארץ ישראל, רשאים בניו להעלותו ויש להם מצוה בכך, ורק אם ציווה בפירוש לא להעלותו – חייבים לקיים דבריו (פתחי תשובה יו"ד שם ס"ק ב).

ומעשה שהיה לאחר הסתלקותו של האדמו"ר מקרלין בארצות הברית, שחסידיו ביקשו להעלותו לארץ ישראל, ושאלו על כך את הגרצ"פ פרנק והשיב, כי היות וידוע שמשאת נפשו היתה לגור בירושלים, ברור שנוח לו להיקבר בה ומצוה להעלותו לארץ (הר צבי יו"ד סי' רע"ד).

כבוד מלכים

יום רביעי ז' אייר ה'תש"ע

הלכות מלכים פרק ב, הלכה ג: וְאֵינוֹ חוֹלֵץ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְקָה בְּפָנָיו", וְזֶה בִּזָּיוֹן; וַאֲפִלּוּ רָצָה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ - שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל.

מכאן שאסור למלך למחול על כבודו אפילו כדי לקיים מצוה. אך לגבי מצות הקהל אמרו שהמלך קורא את התורה באזני העם בישיבה, ואגריפס המלך קרא בעמידה לכבוד התורה ושבחוהו חכמים (סוטה מא, א).

ויש לחלק בין הדינים:

המלך יכול למחול על כבודו לצורך מצוה, אך על בזיונו אסור לו למחול ולכן הותרה הקריאה מעומד, כי אין בכך בזיון אלא רק מניעת הכבוד, ואילו החליצה הכרוכה ביריקה בפניו שהיא בזיון — לא הותרה (ר"ן סנהדרין יט, ב).

ועוד יש לחלק: למלך עצמו הותר אפילו בזיון לצורך מצוה, אך לאחרים אסור לבזות אותו ולכן המלך יכול לקרוא מעומד, אך אין להתיר לאשה לירוק בפניו (ר"ן שם).

ולפי הביאור השני מיושבת הנהגתו של דוד המלך שהיה מפזז ומכרכר לפני ארון ברית ה', כי למלך עצמו מותר אפילו להתבזות לכבוד המצוה (דרכי דוד שם).

וכן יש ללמוד מכאן לענין תלמיד חכם, שלצורך מצוה רשאי למחול על בזיונו, כפי שמצינו בגמרא (כתובות יז, א) שרב שמואל בר יצחק היה נוהג קלות ראש בעצמו לשמח חתן וכלה.

ובדעת רבי זירא (שם) החולק עליו יש לומר, כי רק במצוה שבין אדם למקום מותר לת"ח לבזות עצמו, כדוד המלך, אך לא במצוה שבין אדם לחבירו, שאף כי מדובר במצוה הרי מתבזה כלפי חברו ולא כלפי השכינה (קובץ שיעורים כתובות שם).

המלך המשיח נוטל אחד מי"ג

יום חמישי ח' אייר ה'תש"ע

הלכות מלכים פרק ד, הלכה ח: הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְדָבָר זֶה, חֹק לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם.

בספר 'משנת יעבץ' (מועדים סי' מח אות ה) העיר, שהרמב"ם שינה מלשון הגמרא ולא כתב שארץ ישראל עצמה תתחלק לי"ג חלקים, אלא שמכל הארצות שכובשין ישראל נוטל חלק הי"ג, ומכאן שכוונתו שנוטל חלק י"ג משאר ארצות הנכבשות, אבל בארץ ישראל עצמה נוטל כמו כל אחד מישראל.

לדבריו, לשיטת הרמב"ם החלוקה הראשונה שנעשתה על פי אורים ותומים לא בטלה ונמשכה גם לעתיד, ולכן בארץ ישראל עצמה אין המשיח נוטל חלק אחד מי"ג, שהרי אי אפשר להפקיע נחלה שכבר נקבעה.

אכן, יש לומר בזה הסבר אחר, על פי המבואר במסכת בבא בתרא (קכב, ב) דלעתיד לבוא תהיה החלוקה על ידי הקב"ה בעצמו (ימות המשיח בהלכה, סי' לד).

אמנם, על דין זה שהמלך המשיח נוטל חלק אחד מי"ג יש להקשות: הרי מפורש בתורה "לאלה תחלק הארץ", ואיך יתכן לבטל דין התורה?

ומבאר ה'אגרות משה' (או"ח סי' קיג) שבתורת 'מלך' יכול המשיח לקחת מהנכבש כל כמה שירצה (כמ"ש הרמב"ם כאן בהל' י), אלא שמישראל ייקח רק חלק אחד מי"ג.

נשים במלחמה

יום שישי ט' אייר ה'תש"ע

הלכות מלכים פרק ז, הלכה ד: אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה - הַכֹּל יוֹצְאִין, אֲפִלּוּ חָתָן מֵחֶדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָה.

על המצוה לזכור את מעשה עמלק, המתקיימת על ידי קריאת פרשת 'זכור' מידי שנה, כתב בספר החינוך (מצוה תרג): "ומצוה זו נוהגת בזכרים, כי להם לעשות המלחמה ונקמה באויב, ולא לנשים".

ולכאורה, הדברים תמוהים שהרי מפורש ברמב"ם כאן כי למלחמת מצוה יוצאת אפילו כלה מחופתה!

ויש מפרשים שאין הכוונה שהכלה יוצאת למלחמה, אלא שמאחר והחתן יוצא, החופה בטילה והכלה יוצאת ממנה (רדב"ז).

ויתכן גם שיציאת הכלה מחופתה אכן אינה כדי להלחם בעצמה, אלא כדי לספק מזון לאנשי המלחמה, ומאחר ונשים פטורות מעצם המלחמה, פטורות הן ממצות זכירת מעשה עמלק שנועדה לעורר את אנשי המלחמה (ראה יביע אומר ח, או"ח נד).

אמנם לכאורה דברי החינוך כאן סותרים את דבריו במקום אחר שמצות הריגת שבעה עממים נוהגת אף בנקבות!

ויש לחלק: מצות מחיית עמלק היא על ידי מלחמה, ואין דרכה של אשה בכך, אבל מצות מחיית שבעה עממים מוטלת אף על כל יחיד, כאשר נקרית בידו הזדמנות להרוג אחד מהם ובזה גם אשה שייכת, כמעשה יעל שהרגה את סיסרא (דברי יואל סי' קיח).

וכל זה לדעת החינוך, אך מדברי הרמב"ם בספר המצוות (שורש יד) משמע כי הנשים כן משתתפות במלחמת מצוה, ולפי זה חייבות בשמיעת פרשת זכור כאנשים (יביע אומר שם).

לדעת את ה'

שבת קודש י' אייר ה'תש"ע

הלכות מלכים פרק יב, הלכה ה: וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן... לֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם, אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבַד... וְיַשִּׂיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כֹּחַ הָאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה', כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים".

בהלכות יסודי התורה (פ"ב הל' י"ב) כתב הרמב"ם שחכמת האמת יש בה "דברים עמוקים" ש"אין כל דעת ודעת ראויה

לסבלן". ואמרו חז"ל (חגיגה יג, א): "דברים שהן כבשונו של עולם יהיו תחת לבושך", "כלומר לך לבדך, ואל תדרוש אותן ברבים", ורק מי שהוא "חכם ומבין מדעתו" מוסרים לו ראשי הפרקים. ואם כן, הכיצד בימות המשיח עיקר עסק התורה יהיה "לדעת את ה'", בלי הגבלה, "כמים לים מכסים"?

והביאור:

חכמת האמת היא חלק מהתורה שכל אחד חייב ללומדה, וההגבלות בלימוד חכמה זו אינן משום שהתורה מצד עצמה (ה'חפצא') צריכה להיות בהסתר, אלא כיון שרוב בני האדם (ה'גברא') אינם יכולים לעמוד על העומק שבה, ועלולה לצאת תקלה. ואילו בימות המשיח כאשר כל המניעות יוסרו, ותהיה היכולת להתעמק כראוי בחכמה זו, ילמדו בה ללא הגבלות.

על פי זה - שמצד התורה עצמה אין הגבלה בלימוד חכמת האמת - יובנו דברי האריז"ל (הקדמת הרח"ו לשער ההקדמות) ש"דווקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה", אף שבדורות הראשונים הייתה "נעלמת מכל תלמידי חכמים כי אם ליחידי סגולה" (אגרת הקודש לאדה"ז סי' כ"ו): בדורות האחרונים חלה ירידה במצב הרוחני ומשום "עת לעשות לה' הפרו תורתך" צריך לגלות את פנימיות התורה המעוררת את הכוחות הפנימיים שבנשמה ומסייעת לעבוד את ה' בלב שלם.

בנוסף לכך, לימוד זה מהווה הכנה לימות המשיח, כי עיקר העסק בימות המשיח יהיה בהשגת "דעת בוראם", וכדי שחידוש עצום זה לא יהי' שינוי מוחלט ב"מנהגו של עולם", הרי בדורות האחרונים שלפני ימות המשיח יש צורך בהכנה לכך על ידי לימוד פנימיות התורה.

(לקוטי שיחות ח"ל עמ' 171)

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' א

בכישוף צירעה ועקרב, **אַף עַל גַּב** דְּקָא מִיכַּוֵּין דְּ**לֹא** לֵיזְקוּ – אף שכוונתו שלא יזיקו, הדבר **אָסוּר.**

הגמרא חוזרת לדון בשיטת רבי יוחנן במחלוקת רבי עקיבא וחכמים, שלדעת רבי עקיבא אין צורך כלל במעשה כדי להתחייב בחטאת, ולדעת חכמים יש צורך במעשה, ואף על פי כן לפי חכמים המשתחוה לעבודה זרה חייב חטאת כמבואר בברייתא לעיל, והמגדף פטור מחטאת כמבואר במשנה בכריתות. מקשה הגמרא: **וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי שְׁנָא** – מה ההבדל ביניהם, מדוע אמרנו **דִּכְפִיפַת קוֹמָתוֹ לְרַבָּנָן הָוֵי מַעֲשֶׂה,** ולכן העמיד רבי יוחנן את הברייתא שמחייבת קרבן חטאת על השתחואה כרבנן, **וַעֲקִימַת שְׂפָתָיו לֹא הָוֵי מַעֲשֶׂה,** ולכן מגדף אינו מביא קרבן לדעת חכמים. _מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, שַׁאנִי מְגַדֵּף הוֹאִיל וְיֶשְׁנוֹ בַּלֵּב** – עיקר החיוב במגדף היא מחשבת הלב, שהרי אם מכנה דבר אחר בשם ה' ומגדף, אינו מתחייב, ועל כן במגדף אין עקימת השפתים נחשבת למעשה.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' א

ללומדו מנשיא וחרש. וכיון שפסוק אחד, בנשיא או בדיין, מיותר, **אִם אֵינוֹ עָנֵן** [–אינו נצרך] **לְגוּפוֹ, תְּהֵוֵי עָנֵן** – יש ללמוד ממנו לְאסור קיללת **אָבִיו.**

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר** ש'**אֱלֹהִים**' הנזכר בפסוק אינו שם ה' אלא **חוֹל** הוא והכוונה לדיין, אפשר ללמוד כאמור. **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שהוא שם **קוֹדֶשׁ,** והפסוק אוסר את ברכת השם, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר,** שהרי אין פסוק על דיין כלל, ואין ייתור ללמוד על אב.

הגמרא מביאה ברייתות שמובא בהן דעה זו: **דְּתַנְיָא, 'אֱלֹהִים'** הנאמר בפסוק 'אלהים לא תקלל' הוא **חוֹל** והכוונה לדיין, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר 'אֱלֹהִים'** קוֹדֶשׁ, ובא לברכת השם. **וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אַזְהָרָה לְמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם מִנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר** – **'אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל'.**

הגמרא מתרצת את הקושיא למ"ד 'אלהים' קודש: **הלא לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' חוֹל, והכוונה לדיין, גָּמַר קוֹדֶשׁ מֵחוֹל** – ודאי לומד איסור ברכת השם מאיסור קיללת דיין, שמתוך כך שהתורה קראה לדיין 'אלהים', יש להבין שגם ברכת השם בכלל האיסור, ומעתה גם **לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' קוֹדֶשׁ, והכוונה לברכת השם, גָּמְרִינַן חוֹל מִקּוֹדֶשׁ** – לומדים איסור קיללת דיין מאיסור ברכת השם. ואם כן שוב יש לנו פסוק לאסור קיללת דיין, ומאיסור קיללת דיין ואיסור קיללת חרש נלמד איסור קיללת נשיא, ונמצא שהפסוק בנשיא מיותר, ואם אינו ענין לנשיא תנהו ענין לאביו.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' חוֹל, גָּמַר קוֹדֶשׁ** [איסור ברכת השם] **מֵחוֹל** [איסור קללת דיין] הקל, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' קוֹדֶשׁ, וכי גָּמַר חוֹל מִקּוֹדֶשׁ, דִּילְמָא אַקּוֹדֶשׁ אַזְהַר** – הזהירה התורה, אולם **אַחוֹל לָא אַזְהַר.**

מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שכוונת התורה להזהיר רק על ברכת השם, **לִכְתּוֹב קְרָא** 'אלהים **לֹא תְקַלֵּל',**

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ' ב

עליה ועלה לשוק. **אֲתָא חֲבֵרְתֵּהּ** – הגיעה חברתה **פְּשָׁרָה לָהּ** – והמסה את הכשפים, וחזרה להיות אשה. **וַחֲזֵיֵיהּ** [–ראוהו] **דְּרָכֵיב וְקָאֵי אַאִיתְּתָא בְּשׁוּקָא** – שהיה רוכב על אשה בשוק.

אופן התפשטות מכת הצפרדע במצרים: נאמר בפסוק (שמות ח ב) **'וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,** נאמר 'הצפרדע' בלשון יחיד, ללמד ש**צְּפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה** שעלתה מהיאור **וְהִשְׁרִיצָה** ממעיה הרבה צפרדעים **וּמִלְּאָה** את **כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם** בצפרדעים. אומרת הגמרא: **כְּתַנָּאֵי** – בדבר זה נחלקו תנאים. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה וּמִלְּאָה כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, עֲקִיבָא מַה לְּךָ** עוסק **אֵצֶל** דברי **הַגָּדָה** שאינם נהירים לך, **כֵּלֵּה מְדַבְּרוֹתֶיךָ** – סיים את דבריך, **וְלֵךְ אֵצֶל נְגָעִים וְאָהֳלוֹת** שהם חמורים והם נהירים לך, לפי שבמכת הצפרדעים, **צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה** שעלתה מהיאור, **וְשָׁרְקָה לָהֶם** לכל שאר הצפרדעים **וְהֵם בָּאוּ,** ולא שהשריצה ממעיה.

נאמר במשנה: **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כו'** משום רבי יהושע, שנים לוקטין קשואין וכו' העושה מעשה חייב.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ד'-י' אייר ה'תש"ע

יום ראשון ד' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק ו

א. מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁיִּהְיֶה הָאֵבֶל נוֹהֵג בְּמִקְצָת דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וּמִנַּיִן סָמְכוּ לִשְׁלֹשִׁים יוֹם? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים"; מִכְּלָל, שֶׁהָאֵבֶל מִצְטַעֵר כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ב. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁהָאֵבֶל אָסוּר בָּהֶן כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם: אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת, וּבְגִהוּץ, וּבְנִשּׂוּאִין, וּבִשְׁמְחַת מִרְעוּת [- סעודת חברים], וְלֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה מִמְּדִינָה לִמְדִינָה - הַכֹּל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים.

ג. בְּתִסְפֹּרֶת כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לְסַפֵּר כָּל שְׂעַר גּוּפוֹ, אוֹ לְגַלֵּחַ שְׁפָמוֹ, אוֹ לָקֹץ צִפָּרְנָיו בִּכְלִי, כָּל שִׁבְעָה - כָּךְ אָסוּר כָּל שְׁלֹשִׁים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִישׁ; אֲבָל הָאִשָּׁה - מֻתֶּרֶת בִּנְטִילַת שֵׂעָר לְאַחַר שִׁבְעָה, וְהָאִישׁ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חַיָּב לְגַדֵּל שְׂעָרוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלַּח פֶּרַע [- שער רב], אוֹ עַד שֶׁיִּגְעַרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו.

ד. וְכֵן אָסוּר לִלְבֹּשׁ כֵּלִים לְבָנִים חֲדָשִׁים וּמְגֹהָצִין כָּל שְׁלֹשִׁים, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה. הָיוּ צְבוּעִין וּמְגֹהָצִין, מֻתָּרִין; וְכֵן אִם לֹא הָיוּ חֲדָשִׁים - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן לְבָנִים וּמְגֹהָצִין, מֻתָּרִין. וּכְלֵי פִּשְׁתָּן, אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּהוּץ. וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מֻתָּר בְּגִהוּץ, אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ.

ה. בְּנִשּׂוּאִין כֵּיצַד? אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּמֻתָּר לְאָרֵשׂ אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַמִּיתָה. וּמִי שֶׁמֵּתָה אִשְׁתּוֹ - אִם כְּבָר קִיֵּם מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, וְיֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ, וְאֵין לוֹ בָּנִים קְטַנִּים - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת, עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה רְגָלִים. אֲבָל מִי שֶׁלֹּא קִיֵּם עֲדַיִן מִצְוַת פְּרִיָּה וּרְבִיָּה, אוֹ שֶׁקִּיֵּם וְיֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, אוֹ מִי שֶׁאֵין לוֹ מִי שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְאָרֵשׂ וְלִכְנֹס מִיָּד; וְאָסוּר לוֹ לָבוֹא עָלֶיהָ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכֵן הָאִשָּׁה שֶׁהָיְתָה אֲבֵלָה, לֹא תִּבָּעֵל עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ו. שִׂמְחַת מִרְעוּת שֶׁהָיָה חַיָּב לִפְרֹעַ אוֹתָהּ, מֻתָּר לַעֲשׂוֹתָהּ מִיָּד לְאַחַר שִׁבְעָה. אֲבָל אִם אֵינוֹ חַיָּב לְפָרְעָהּ - אָסוּר לְהַכְנִיס לָהּ עַד שְׁלֹשִׁים יוֹם.

ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר מֵתִים; אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - לֹא יִכְנַס לְשִׂמְחַת מִרְעוּת עַד שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.

ח. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - מֻתָּר לֵילֵךְ בִּסְחוֹרָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - עַד שֶׁיִּגְעַרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו, וְיֹאמְרוּ לוֹ: 'לֵךְ עִמָּנוּ'.

ט. עַל כָּל הַמֵּתִים כֻּלָּן - רָצָה, מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ; רָצָה, אֵינוֹ מְמַעֵט. עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ, מְמַעֵט בְּעִסְקוֹ.

י. הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אִם יָכוֹל לְמַעֵט בְּעִסְקוֹ, מְמַעֵט; וְאִם לָאו, יִקְנֶה צָרְכֵי הַדֶּרֶךְ וּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי נֶפֶשׁ.

יא. מִי שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ צָלוּב [- תלוי] בָּעִיר, אוֹ אִשְׁתּוֹ צְלוּבָה, אוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ - אָסוּר לוֹ לִשְׁכֹּן בְּאוֹתָהּ הָעִיר, עַד שֶׁיִּכְלֶה הַבָּשָׂר. וְאִם הָיְתָה עִיר גְּדוֹלָה כְּאַנְטוֹכְיָא [- שם עיר], יֵשׁ לוֹ לִשְׁכֹּן בְּצַד הָאַחֵר שֶׁאֵינָן צְלוּבִין בּוֹ.

יב. יוֹם שְׁבִיעִי - מִקְצָתוֹ כֻּלּוֹ, וְהוּא עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן; לְפִיכָךְ, מֻתָּר לְכַבֵּס וְלִרְחֹץ וְלַעֲשׂוֹת שְׁאָר הַדְּבָרִים, בְּיוֹם שְׁבִיעִי. וְכֵן יוֹם שְׁלֹשִׁים - מִקְצָתוֹ כֻּלּוֹ, וּמֻתָּר לְסַפֵּר וּלְגַהֵץ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים.

יג. מִי שֶׁתְּכָפּוּהוּ אֲבָלָיו [נפטרו לו קרובים בזה אחר זה] - הִכְבִּיד [- גדל מאוד] שְׂעָרוֹ, מֵקֵל בְּתַעַר, לֹא בְּמִסְפָּרַיִם; וּמְכַבֵּס כְּסוּתוֹ בְּמַיִם, אֲבָל לֹא בְּנֶתֶר [מין מלח] וְלֹא בְּחוֹל; וְרוֹחֵץ כָּל גּוּפוֹ בְּצוֹנֵן, אֲבָל לֹא בְּחַמִּין. וְכֵן מִי שֶׁתְּכָפּוּהוּ אֲבָלָיו, וּבָא מִמְּדִינַת הַיָּם, וּמִבֵּית הַשְּׁבִיָּה, אוֹ שֶׁיָּצָא מִבֵּית הָאַסּוּרִים, אוֹ שֶׁהָיָה מְנֻדֶּה וְהֻתַּר, אוֹ שֶׁהָיָה מֻדָּר וְנִשְׁאַל עַל נִדְרוֹ וְהֻתַּר, וְכָל הַיּוֹצֵא מִשֵּׁמְאָה לְטָהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מְגַלְּחִין בִּימֵי אֶבְלָם, הוֹאִיל וְתָכַף אוֹתָם אֵבֶל אַחַר אֵבֶל וְלֹא מָצְאוּ פְּנַאי.

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק ז

א. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב [שחייב באבלו] - אִם בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם הִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, אֲפִלּוּ בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים עַצְמוֹ - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה; וְחַיָּב לִנְהֹג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת מִיּוֹם שֶׁהִגִּיעָה הַשְּׁמוּעָה, וְקוֹרֵעַ, וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם לְאִסּוּר הַתִּסְפֹּרֶת, עִם שְׁאָר הַדְּבָרִים. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - יוֹם שְׁמוּעָתוֹ הַקְּרוֹבָה, כְּיוֹם הַקְּבוּרָה. אֲבָל אִם הִגִּיעָה לוֹ הַשְּׁמוּעָה אַחַר הַשְּׁלֹשִׁים - הֲרֵי זוֹ שְׁמוּעָה רְחוֹקָה, וְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד; וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ. וּכְאֵלּוּ יוֹם הַשְּׁמוּעָה הוּא יוֹם שְׁבִיעִי וְיוֹם שְׁלֹשִׁים, וּמִקְצָת הַיּוֹם כֻּלּוֹ.

ב. כֵּיצַד מִקְצָת הַיּוֹם כֻּלּוֹ? כֵּיוָן שֶׁנָּהַג אֲבֵלוּת שָׁעָה אַחַת - כְּאִלּוּ נָהַג כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וּמֻתָּר לִנְעֹל וְלִרְחֹץ וְלָסוּךְ וּלְגַלֵּחַ בִּשְׁאָר הַיּוֹם; וְכֵן הוּא מֻתָּר בְּכָל הַדְּבָרִים.

ג. מִי שֶׁבָּאָה לוֹ שְׁמוּעָה קְרוֹבָה בְּתוֹךְ הָרֶגֶל אוֹ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, וּלְאַחַר הַשַּׁבָּת אוֹ אַחַר הָרֶגֶל נַעֲשָׂת רְחוֹקָה - עוֹלֶה לוֹ; וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְאַחַר הָרֶגֶל אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבָּת, אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, וּמִקְצָת הַיּוֹם כֻּלּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. מִי שֶׁמֵּת לוֹ קָרוֹב, וְלֹא יָדַע עַד שֶׁבָּא - אִם הָיָה בְּמָקוֹם קָרוֹב שֶׁהוּא מַהֲלַךְ עֶשֶׂר פַּרְסָאוֹת, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיָּבוֹא בְּיוֹם אֶחָד - אֲפִלּוּ בָּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי; אִם מָצָא מְנֻחָמִים אֵצֶל גְּדוֹל הַבַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁנִּנְעֲרוּ לַעֲמֹד - הוֹאִיל וּמָצָא מְנֻחָמִים, עוֹלֶה לוֹ, וּמוֹנֶה עִמָּהֶם תַּשְׁלוּם שְׁלֹשִׁים יוֹם; וְאִם לֹא מָצָא מְנֻחָמִים, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ. וְכֵן אִם הָיָה בְּמָקוֹם רָחוֹק - אֲפִלּוּ בָּא בְּיוֹם שֵׁנִי, מוֹנֶה לְעַצְמוֹ שִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים מִיּוֹם שֶׁבָּא.

ה. הָאֵבֶל, בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אֵינוֹ הוֹלֵךְ אֲפִלּוּ לְבֵית אָבֵל אַחֵר; מִכָּאן וָאֵילָךְ - הוֹלֵךְ, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹם הַמְנֻחָמִין, אֶלָּא בְּמָקוֹם הַמִּתְנַחֲמִין. וְלֹא יֵצֵא לְמָקוֹם אַחֵר מִפֶּתַח בֵּיתוֹ כָּל שַׁבָּת הָרִאשׁוֹנָה; שְׁנִיָּה - יוֹצֵא, וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ; שְׁלִישִׁית - יוֹשֵׁב בְּמָקוֹמוֹ, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר כְּדַרְכּוֹ; רְבִיעִית - הֲרֵי הוּא כְּכָל אָדָם.

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל - חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאָסוּר לוֹ לִקְרֹעַ

בְּגָדָיו לְמַעְלָה, וּלְגַדֵּל פֶּרַע, וְלָצֵאת אַחַר הַמִּטָּה. וְכָל הָעָם בָּאִין לְנַחֲמוֹ לְבֵיתוֹ. וּכְשֶׁמַּבְרִין [מאכילין] אוֹתוֹ [ביום הראשון לאבלו] - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַסַּפְסָל. וְאוֹמְרִין לוֹ כְּשֶׁמְּנַחֲמִין אוֹתוֹ: 'אָנוּ כַּפָּרְתְּךָ', וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: 'תִּתְבָּרְכוּ מִן הַשָּׁמַיִם'; וְאִם רָצָה לְנַחֵם אֲחֵרִים - הַמְמַנֶּה [- סגן הכהנים] מְמַצְּעוֹ בְּתוֹךְ הָעָם, וְאוֹמֵר לָהֶם: 'תְּנַחֲמוּ'.

ז. וְכֵן הַמֶּלֶךְ חַיָּב בְּכָל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטְרִין [ארמון] שֶׁלּוֹ אַחַר מֵתוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אַחַר מֵתִים אֲחֵרִים, וְאֵינוֹ מְנַחֵם אֲבֵלִים. וְלֹא יָצָא דָּוִד אַחַר אַבְנֵר, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ לָעָם שֶׁלֹּא נֶהֱרַג בִּרְצוֹנוֹ.

ח. אֵין אָדָם נִכְנָס לַמֶּלֶךְ לְנַחֲמוֹ, אֶלָּא עֲבָדָיו, וּמִי שֶׁנִּתַּן לוֹ רְשׁוּת לְהִכָּנֵס; וְאֵין לָהֶם רְשׁוּת לְדַבֵּר לוֹ תַּנְחוּמִין, אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁיַּרְשֶׁה אוֹתָן. וּכְשֶׁמַּבְרִין אוֹתוֹ - כָּל הָעָם מְסַבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ.

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק ח

א. אָבֵל חַיָּב לִקְרֹעַ עַל מֵתוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִגְדֵיכֶם לֹא תִפְרֹמוּ, וְלֹא תָמֻתוּ", הָא אַחֵר חַיָּב לִפְרֹם. וְאֵין קְרִיעָה אֶלָּא מְעֻמָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו". וּמֵהֵיכָן קוֹרֵעַ? מִלְּפָנָיו; וְהַקּוֹרֵעַ מֵאַחוֹרָיו אוֹ מִן הַצְּדָדִין אוֹ מִלְּמַטָּה, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבַת קְרִיעָה - אֶלָּא כֹּהֵן גָּדוֹל בִּלְבַד, שֶׁהוּא פּוֹרֵם מִלְּמַטָּה.

ב. כַּמָּה שִׁעוּר הַקֶּרַע? טֶפַח. וְאֵין צָרִיךְ לְהַבְדִּיל [לקרוע] שְׂפַת הַבֶּגֶד [למעלה], וּמֻתָּר לוֹ לִקְרֹעַ בִּכְלִי. וְיֵשׁ לוֹ לִקְרֹעַ בִּפְנִים, שֶׁלֹּא בִּפְנֵי אָדָם; לְפִיכָךְ, יֵשׁ לוֹ לְהַכְנִיס יָדוֹ בִּפְנִים, וְקוֹרֵעַ [בגד העליון] בְּצִנְעָה. וְאֵינוֹ חַיָּב לִקְרֹעַ אֶלָּא בֶּגֶד הָעֶלְיוֹן בִּלְבַד.

ג. וְכָל שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, הַקֶּרַע לְפָנִים; וְאִם בָּא לְהַחְלִיף - מַחְלִיף, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁכָּל קֶרַע שֶׁאֵינוֹ בִּשְׁעַת חֲמוּם [צער המיתה], אֵינוֹ קֶרַע. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הַמֵּתִים, חוּץ מֵאָבִיו וְאִמּוֹ. אֲבָל עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ, וּמַבְדִּיל שְׂפַת הַבֶּגֶד, וְאֵינוֹ קוֹרֵעַ בִּכְלִי אֶלָּא בְּיָדוֹ, מְבַחוּץ בִּפְנֵי כָּל הָעָם. וְקוֹרֵעַ אֶת כָּל הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו; וּבֶגֶד הַזֵּעָה הַדָּבוּק לִבְשָׂרוֹ, אֵינוֹ מְעַכֵּב. וְאִם הֶחְלִיף בֶּגֶד אַחֵר, חַיָּב לִקְרֹעַ כָּל שִׁבְעָה. וְכֵן עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - חוֹלֵץ כְּתֵפוֹ וּמוֹצִיא זְרוֹעוֹ מִן הֶחָלוּק, עַד שֶׁיִּתְגַּלֶּה כְּתֵפוֹ וּזְרוֹעוֹ; וְהוֹלֵךְ כָּךְ לִפְנֵי הַמִּטָּה. וְאַחַר שֶׁיִּקְבֹּר אָבִיו אוֹ אִמּוֹ, אֵינוֹ חַיָּב לַחְלֹץ.

ד. קוֹרְעִין לְקָטָן [קריעה], מִפְּנֵי עָגְמַת נֶפֶשׁ [שיבכו הרואים]. וְחוֹלֶה שֶׁמֵּת לוֹ מֵת - אֵין מְקָרְעִין לוֹ, וְלֹא מוֹדִיעִין לוֹ, שֶׁלֹּא תִּטָּרֵף דַּעְתּוֹ עָלָיו, וּמִשְׁתִּקִּין אֶת הַנָּשִׁים מִפָּנָיו.

ה. וְקוֹרֵעַ אָדָם עַל חָמִיו וְעַל חֲמוֹתוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹד אִשְׁתּוֹ; וְכֵן הִיא קוֹרַעַת עַל חָמִיהָ וְעַל חֲמוֹתָהּ, מִפְּנֵי כְּבוֹד בַּעֲלָהּ.

ו. מִי שֶׁאֵין לוֹ חָלוּק לִקְרֹעַ, וְנִזְדַּמֵּן לוֹ חָלוּק - בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, קוֹרֵעַ; לְאַחַר שִׁבְעָה, אֵינוֹ קוֹרֵעַ. וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - אֲפִלּוּ לְאַחַר שִׁבְעָה - קוֹרֵעַ, כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְכָל הַיּוֹצֵא בַּבֶּגֶד הַקָּרוּעַ לִפְנֵי מֵתִים, כְּלוֹמַר שֶׁהוּא קָרֵע עַתָּה עֲלֵיהֶם - הֲרֵי זֶה גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת, וְזִלְזֵל בִּכְבוֹד הַחַיִּים וְהַמֵּתִים.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הַשְׁאִילֵנִי חָלוּקְךָ, וַאֲבַקֵּר אֶת אָבִי שֶׁהוּא חוֹלֶה', וְהָלַךְ, וּמְצָאוֹ שֶׁמֵּת - קוֹרֵעַ, וּמְאַחֶה [תופר חזק] לוֹ אֶת חָלוּקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמֵי קְרִעוֹ. וְאִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מְבַקֵּר בּוֹ חוֹלֶה, הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בּוֹ.

ח. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹלֶה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְנִתְעַלֵּף, וְסָבוּר שֶׁמֵּת, וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ מֵת - אִם מֵת בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, אֵינוֹ חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ; וְאִם לְאַחַר כְּדֵי דִּבּוּר מֵת, חוֹזֵר וְקוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר. וְכֵן מִי שֶׁאָמְרוּ לוֹ: 'מֵת אָבִיו', וְקָרַע, וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא בְּנוֹ - אִם בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר נוֹדַע לוֹ אֲמִתַּת הַדָּבָר, יָצָא יְדֵי קְרִיעָה; וְאִם אַחַר כְּדֵי דִּבּוּר - לֹא יָצָא, וְחַיָּב לִקְרֹעַ קֶרַע אַחֵר.

ט. מִי שֶׁמֵּתוּ לוֹ מֵתִים הַרְבֵּה כְּאֶחָד, קוֹרֵעַ קֶרַע אֶחָד לְכֻלָּן. הָיָה בִּכְלָלָן אָבִיו אוֹ אִמּוֹ - קוֹרֵעַ עַל כֻּלָּן קֶרַע אֶחָד, וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ קֶרַע אַחֵר.

י. מִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת וְקָרַע עָלָיו, וְאַחַר כָּךְ מֵת לוֹ מֵת אַחֵר - אִם בְּתוֹךְ שִׁבְעָה, קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; וְאִם לְאַחַר שִׁבְעָה, מוֹסִיף עַל הַקֶּרַע הָרִאשׁוֹן כָּל שֶׁהוּא. מֵת לוֹ מֵת שְׁלִישִׁי אַחַר שִׁבְעָה שֶׁל שֵׁנִי, מוֹסִיף כָּל שֶׁהוּא. וְכֵן מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ, עַד טַבּוּרוֹ; הִגִּיעַ לְטַבּוּרוֹ, מַרְחִיק שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת [מהקרע הקודם] וְקוֹרֵעַ. נִתְמַלֵּא מִלְּפָנָיו, מַחְזִירוֹ לַאֲחוֹרָיו; נִתְמַלֵּא מִלְּמַעְלָה, הוֹפְכוֹ לְמַטָּה. אָמְרוּ לוֹ: 'מֵת אָבִיו', וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת בְּנוֹ וְהוֹסִיף - הַתַּחְתּוֹן מִתְאַחֶה, וְהָעֶלְיוֹן אֵינוֹ מִתְאַחֶה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. אָמְרוּ לוֹ: 'מֵת בְּנוֹ' וְקָרַע, וְאַחַר שִׁבְעָה מֵת אָבִיו - אֵינוֹ מוֹסִיף, אֶלָּא קוֹרֵעַ קֶרַע אַחֵר; שֶׁאֵין אָבִיו וְאִמּוֹ בְּתוֹסֶפֶת.

יום שני ה' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק ט

א. כָּל הַקְּרָעִים שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל שְׁאָר קְרוֹבָיו - שׁוֹלֵל [תופר תפירה חלשה] הַקֶּרַע לְאַחַר שִׁבְעָה, וּמְאַחֶה [תפירה חזקה] לְאַחַר שְׁלֹשִׁים; וְעַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - שׁוֹלֵל לְאַחַר שְׁלֹשִׁים, וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְהָאִשָּׁה קוֹרַעַת וְשׁוֹלֶלֶת מִיָּד, אֲפִלּוּ עַל אָבִיהָ וְעַל אִמָּהּ, מִפְּנֵי הַצְּנִיעוּת.

ב. כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרֵעַ אָדָם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ - כָּךְ הוּא חַיָּב לִקְרֹעַ עַל רַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ תּוֹרָה, וְעַל הַנָּשִׂיא [- ראש הסנהדרין], וְעַל אַב בֵּית דִּין, וְעַל רֹב הַצִּבּוּר שֶׁנֶּהֱרַג, וְעַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם, וְעַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף, וְעַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ.

ג. כָּל אֵלּוּ הַקְּרָעִים - קוֹרֵעַ עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבּוֹ, וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִתְאַחִין - מֻתָּר לְשָׁלְלָן, לְמָלְלָן, וּלְלָקְטָן [- תפירות חלשות], וְלַעֲשׂוֹתָן כְּמִין סֶלֶמוֹת; לֹא אָסְרוּ אֶלָּא בְּאַחוּי אֲלֶכְסַנְדְּרִי בִּלְבַד [תפירה חזקה]. וְכָל הַקּוֹרֵעַ מִתּוֹךְ הַשֵּׂלֶל אוֹ הַמְּלָל אוֹ הַלָּקוּט, לֹא עָשָׂה כְּלוּם; אֲבָל קוֹרֵעַ הוּא מִתּוֹךְ הָאַחוּי הָאֲלֶכְסַנְדְּרִי. אֲפִלּוּ הָפַךְ הַכְּלִי [הבגד], וְנַעֲשָׂת שְׂפָתוֹ לְמַטָּה - לֹא יְאַחֶה.

ד. וּכְשֵׁם שֶׁהַמּוֹכֵר אָסוּר לְאַחוֹתוֹ, כָּךְ הַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ, הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לַלּוֹקֵחַ, שֶׁקֶּרַע זֶה אֵינוֹ מִתְאַחֶה.

ה. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרֵעַ עַל רַבּוֹ, כְּדֶרֶךְ קֶרַע אָבִיו? שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא מְצַעֵק: אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו! וְלֹא רָאָהוּ עוֹד. וַיַּחֲזֵק בִּבְגָדָיו, וַיִּקְרָעֵם לִשְׁנַיִם קְרָעִים", מִכָּאן שֶׁחַיָּב לְהַבְדִּיל [לקרוע] הַשָּׂפָה [העליונה של הבגד].

ו. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל הַנָּשִׂיא, וְעַל אַב בֵּית דִּין, וְעַל שְׁמוּעָה שֶׁבָּאָה שֶׁנֶּהֱרַג רֹב צִבּוּר? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּחֲזֵק דָּוִד בִּבְגָדָיו, וַיִּקְרָעֻם; וְגַם כָּל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ. וַיִּסְפְּדוּ, וַיִּבְכּוּ, וַיָּצֻמוּ עַד הָעָרֶב, עַל שָׁאוּל" - זֶה נָשִׂיא, "וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ" - זֶה אַב בֵּית דִּין, "וְעַל עַם ה' וְעַל בֵּית יִשְׂרָאֵל - כִּי נָפְלוּ בֶּחָרֶב" - זוֹ שְׁמוּעָה הָרָעָה.

ז. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל בִּרְכַּת הַשֵּׁם? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר עַל הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר, אֶל חִזְקִיָּהוּ - קְרוּעֵי בְגָדִים". אֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֶחָד הַשּׁוֹמֵעַ מִפִּי שׁוֹמֵעַ - חַיָּבִין לִקְרֹעַ.

ח. וְהָעֵדִים אֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ כְּשֶׁיָּעִידוּ בְּבֵית דִּין, שֶׁכְּבָר קָרְעוּ בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁמְעוּ.

ט. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּקְרוֹא יְהוּדִי דְּלָתוֹת וְאַרְבָּעָה . . עַד תֹּם כָּל הַמְּגִלָּה, עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל הָאָח. וְלֹא פָחֲדוּ, וְלֹא קָרְעוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם - הַמֶּלֶךְ וְכָל עֲבָדָיו", מִכְּלָל שֶׁחַיָּבִין לִקְרֹעַ. וְאֵין חַיָּבִין לִקְרֹעַ אֶלָּא עַל סֵפֶר שֶׁנִּשְׂרַף בִּזְרוֹעַ [בכח בזדון], כַּמַּעֲשֶׂה שֶׁהָיָה. וְחַיָּב לִקְרֹעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת - אַחַת עַל הַגְּוִיל וְאַחַת עַל הַכְּתָב, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרֵי שְׂרֹף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמְּגִלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים".

י. וּמִנַּיִן שֶׁקּוֹרְעִין עַל עָרֵי יְהוּדָה, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם, וְעַל הַמִּקְדָּשׁ שֶׁחָרְבוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹאוּ אֲנָשִׁים מִשְׁכֶּם מִשִּׁילֹה וּמִשֹּׁמְרוֹן, שְׁמוֹנִים אִישׁ, מְגֻלְּחֵי זָקָן וּקְרֻעֵי בְגָדִים".

יא. כָּל מִי שֶׁעָמַד עִם הַמֵּת בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָתוֹ - חַיָּב לִקְרֹעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ קְרוֹבוֹ; וְכֵן אָדָם כָּשֵׁר שֶׁמֵּת - הַכֹּל חַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם. וְקוֹרְעִין טָפַח, כִּשְׁאָר הָאֲבֵלִים. אֲבָל חָכָם שֶׁמֵּת, הַכֹּל קְרוֹבָיו; וְהַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו עַד שֶׁמְּגַלִּין אֶת לִבֵּיהֶן, וְחוֹלְצִין מִיָּמִין. וּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל אוֹתוֹ חָכָם, בָּטֵל כָּל שִׁבְעָה. וּכְבָר נָהֲגוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם, לִקְרֹעַ זֶה עַל זֶה טָפַח, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שָׁוִין, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן מְלַמֵּד אֶת חֲבֵרוֹ.

יב. כָּל הַקּוֹרְעִין עַל הֶחָכָם שֶׁמֵּת - כֵּיצָן שֶׁהֶחְזִירוּ פְּנֵיהֶם מֵאַחוֹרֵי הַמִּטָּה, שׁוֹלְלִין. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁהַקּוֹרֵעַ עַל הֶחָכָם, מְאַחֶה לְמָחָר; שֶׁאֲפִלּוּ רַבּוֹ שֶׁמֵּת - אֵין מִתְאַבֵּל עָלָיו אֶלָּא יוֹם אֶחָד בִּלְבַד, אוֹ יוֹם מִיתָה אוֹ יוֹם שְׁמוּעָה. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֲפִלּוּ הַקּוֹרֵעַ עַל הַנָּשִׂיא וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שׁוֹלֵל לְמָחָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם.

יג. חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ שֶׁמֵּת - אֵין קוֹרְעִין עָלָיו אֶלָּא בִּשְׁעַת הֶסְפֵּד, וְזֶה הוּא כְּבוֹדוֹ; וְשׁוֹלֵל בּוֹ בַּיּוֹם, וּמְאַחֶה לְמָחָר.

יד. אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין מִשְּׂמֹאל. וְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת שֶׁבְּעִירוֹ בְּטֵלִין; וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמְשַׁנִּין אֶת מְקוֹמָם - הַיּוֹשְׁבִין בְּדָרוֹם יֵשְׁבוּ בְּצָפוֹן, וְהַיּוֹשְׁבִין בְּצָפוֹן יֵשְׁבוּ בְּדָרוֹם.

טו. נָשִׂיא שֶׁמֵּת - הַכֹּל קוֹרְעִין עָלָיו, וְחוֹלְצִין שְׁתֵּי הַיָּדַיִם מִכָּאן וּמִכָּאן; וְכָל בָּתֵּי מִדְרָשׁוֹת בְּטֵלִים. וּבְנֵי בֵּית הַכְּנֶסֶת נִכְנָסִין בְּשַׁבָּת לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְקוֹרְאִין שִׁבְעָה וְיוֹצְאִין; וְלֹא יִטַּלוּ בַּשּׁוּק, אֶלָּא יוֹשְׁבִין מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת דָּרִין [מצטערים] כָּל הַיּוֹם.

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק י

א. הַשַּׁבָּת עוֹלָה לְמִנְיַן אֲבֵלוּת. וְאֵין אֲבֵלוּת בְּשַׁבָּת אֶלָּא בִּדְבָרִים שֶׁבִּצְנִעָה, כְּגוֹן עֲטִיפַת [- כיסוי] הָרֹאשׁ, וְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה, וּרְחִיצָה בְּחַמִּין. אֲבָל דְּבָרִים שֶׁבְּגָלוּי, אֵינוֹ נוֹהֵג בָּהֶן אֲבֵלוּת, אֶלָּא לוֹבֵשׁ מִנְעָלָיו, וְזוֹקֵף אֶת הַמִּטָּה, וְנוֹתֵן שָׁלוֹם לְכָל אָדָם. וְאִם יֵשׁ לוֹ בֶּגֶד - מַחְלִיף, וְלֹא יִלְבֹּשׁ בֶּגֶד קָרוּעַ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ; וְאִם אֵין לוֹ לְהַחְלִיף, מַחְזִיר אֶת הַקֶּרַע לַאֲחוֹרָיו.

ב. מֵאֵימָתַי זוֹקְפִים אֶת הַמִּטּוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת? מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה; וְאַף עַל פִּי כֵן, לֹא יֵשֵׁב עָלֶיהָ עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר לוֹ אֶלָּא יוֹם אֶחָד, חוֹזֵר וְכוֹפֶה אוֹתָן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת.

ג. הָרְגָלִים, וְכֵן רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - אֵין דָּבָר מִדִּבְרֵי אֲבֵלוּת נוֹהֵג בָּהֶן. וְכָל הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ אֲפִלּוּ שָׁעָה אַחַת קֹדֶם הָרֶגֶל אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָّנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה. נִמְצָא מוֹנֶה לְאַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וּלְאַחַר הַפֶּסַח, מוֹנֶה שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם; שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שִׁבְעָה, וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג - הֲרֵי אַרְבָּעָה עָשָׂר. וְכֵן אִם קָבַר מֵתוֹ קֹדֶם עֲצֶרֶת, מוֹנֶה אַחֲרֶיהָ שִׁשָּׁה עָשָׂר יוֹם; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא יוֹם אֶחָד, הֲרֵי הִיא רֶגֶל וְעוֹלָה לְשִׁבְעַת יָמִים.

ד. קָבַר אֶת מֵתוֹ קֹדֶם חַג הַסֻּכּוֹת, מוֹנֶה אַחַר הַחַג תְּשָׁעָה יָמִים בִּלְבַד; שֶׁהֲרֵי שְׁמִינִי רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וְנִמְצָא יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן מַפְסִיק שִׁבְעָה, וְשִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, וּשְׁמִינִי שֶׁל חַג רֶגֶל אֶחָד - הֲרֵי אֶחָד וְעֶשְׂרִים יוֹם.

ה. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ שִׁבְעַת יָמִים קֹדֶם רֶגֶל מִן הָרְגָלִים, אוֹ קֹדֶם רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים. וּמֵתֶר לְסַפֵּר וּלְכַבֵּס בְּעֶרֶב יוֹם טוֹב אוֹ בְּעֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁמִּקְצָת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ; וְאֵינוֹ מוֹנֶה לְאַחֲרֵיהֶם כְּלוּם. וְאִם עַל אָבִיו וְעַל אִמּוֹ הוּא מִתְאַבֵּל - אֲפִלּוּ מֵתוֹ קֹדֶם הָרֶגֶל בִּשְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ עַד שֶׁיִּשְׁלַח פֶּרַע [- שער רב], אוֹ עַד שֶׁיִּגְעָרוּ בּוֹ חֲבֵרָיו; וְאֵין הָרְגָלִים מַפְסִיקִין דָּבָר זֶה.

ו. חָל שִׁשִּׁי שֶׁלּוֹ בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר חֲמִישִׁי אוֹ שְׁלִישִׁי - אֵינוֹ מְגַלֵּחַ, וְלֹא בָּטְלָה מִמֶּנּוּ אֶלָּא גְּזֵרַת שִׁבְעָה בִּלְבַד. וְאֵינוֹ מֵתֶר לִרְחֹץ וְלָסוּךְ, וְלֹא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, עַד שֶׁיִּכָּנֵס יוֹם טוֹב; וְיוֹם טוֹב מַפְסִיק שְׁאָר הַשִּׁבְעָה. וּלְאַחַר יוֹם טוֹב, מַשְׁלִים שְׁלִשִׁים מִיּוֹם הַמִּיתָה, וְאָסוּר בָּהֶם בְּכָל הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים.

ז. חָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וַהֲרֵי הוּא שַׁבָּת - בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים, וּמֵתֶר לְגַלֵּחַ בְּתוֹךְ [חול -] הַמּוֹעֵד; שֶׁהֲרֵי אָנוּס הָיָה, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְגַלֵּחַ בְּשַׁבָּת. וְכֵן מְגַלֵּחַ אַחַר עֲצֶרֶת, אוֹ אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה מִמֶּנּוּ גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים. מִי שֶׁחָל שְׁבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּעֶרֶב הָרֶגֶל, וְלֹא גִּלַּח - אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לְגַלֵּחַ בַּמּוֹעֵד, מֵתֶר לְגַלֵּחַ לְאַחַר הַמּוֹעֵד; שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה גְּזֵרַת שְׁלִשִׁים, וְיֵשׁ לוֹ לְגַלֵּחַ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה.

ח. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּתוֹךְ הָרֶגֶל - לֹא חָלָה עָלָיו אֲבֵלוּת כְּלָל, וְאֵינוֹ נוֹהֵג אֲבֵלוּת בָּרֶגֶל; אֶלָּא לְאַחַר הָרֶגֶל מַתְחִיל

לִמְנוֹת שִׁבְעָה, וְנוֹהֵג בָּהֶם כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת, וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, וְנוֹהֵג בִּשְׂאָר הַשְּׁלֹשִׁים בְּכָל גְּזֵרַת שְׁלֹשִׁים.

ט. הַמְּקוֹמוֹת שֶׁעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים, מוֹנֶה הַשִּׁבְעָה מִיּוֹם טוֹב שֵׁנִי הָאַחֲרוֹן; אַף עַל פִּי שֶׁאֵין נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת, הוֹאִיל וּמִדִּבְרֵיהֶם הוּא, עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמוֹנֶה מֵאַחֲרָיו שִׁשָּׁה יָמִים בִּלְבַד; וּמוֹנֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם מִיּוֹם הַקְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

י. הַקּוֹבֵר אֶת מֵתוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁהוּא יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן, אוֹ בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל עֲצֶרֶת - נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת; הוֹאִיל וְיוֹם טוֹב שֵׁנִי מִדִּבְרֵיהֶם, וַאֲבֵלוּת יוֹם רִאשׁוֹן מִן הַתּוֹרָה - יְדָחֶה עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, מִפְּנֵי עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה. אֲבָל אִם קָבַר בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵינוֹ נוֹהֵג בּוֹ אֲבֵלוּת; שֶׁשְּׁנֵיהֶם כְּיוֹם אֶחָד אָרֹךְ, מֵהַטַּעַם שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ.

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק יא

א. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין אֲבֵלוּת בַּמּוֹעֵד, קוֹרֵעַ עַל מֵתוֹ בַּמּוֹעֵד, וְחוֹלֵץ כְּתֵפוֹ [ממקום הקריעה], וּמַבְרִין [מאכילים] אֶת הָאֲבֵלִים [סעודות היום הראשון] לֶחֶם בַּמּוֹעֵד. כָּל אֵלּוּ - בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד; אֲבָל בְּיוֹם טוֹב, אֲפִלּוּ בְּיוֹם שֵׁנִי - אֵין קוֹרְעִין, וְלֹא חוֹלְצִין, וְלֹא מַבְרִין.

ב. אֵין קוֹרְעִין בַּמּוֹעֵד וְלֹא חוֹלְצִין, אֶלָּא הַקְּרוֹבִים שֶׁחַיָּבִין בְּאָבֵל, אוֹ הַקּוֹרֵעַ וְחוֹלֵץ עַל הֶחָכָם, אוֹ עַל אָדָם כָּשֵׁר, אוֹ מִי שֶׁהָיָה עוֹמֵד בִּשְׁעַת יְצִיאַת נִשְׁמָה. וּמַבְרִין הַכֹּל עַל הֶחָכָם בַּמּוֹעֵד בְּתוֹךְ הָרְחָבָה [- ככר העיר], כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים - שֶׁהַכֹּל אֲבֵלִים עָלָיו.

ג. כְּשֶׁמַּבְרִין אֶת הָאֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד, אֵין מַבְרִין אֶלָּא עַל מִטּוֹת זְקוּפוֹת, וְאֵין אוֹמְרִין בִּרְכַּת אֲבֵלִים בַּמּוֹעֵד. אֲבָל עוֹמְדִין בַּשּׂוּרָה, וּמְנַחֲמִין וְנִפְטָרִין. וְאֵין מַנִּיחִין אֶת הַמִּטָּה בָּרְחוֹב, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל אֶת הַסָּפֵד בַּמּוֹעֵד - שֶׁהַמּוֹעֵד אָסוּר בְּסָפֵד וְתַעֲנִית. וְכֵן אֵין מְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ בַּמּוֹעֵד, שֶׁאֲבָל הוּא לוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר קְרוֹבִים. וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַמֵּת בַּחֲנָכָה וּפּוּרִים, וְלֹא בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים; אֲבָל נוֹהֲגִין בָּהֶם כָּל דִּבְרֵי אֲבֵלוּת. וּמֻתָּר לִסְפֹּד לִפְנֵי חֲנֻכָּה וּפּוּרִים, וּלְאַחֲרֵיהֶם.

ד. הַנָּשִׁים בַּמּוֹעֵד, מְעַנּוֹת [מבואר להלן] אֲבָל לֹא מְטַפְּחוֹת [כף אל כף]; וּבְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים וַחֲנֻכָּה וּפּוּרִים, מְעַנּוֹת וּמְטַפְּחוֹת. אֲבָל אֵין מְקוֹנְנוֹת, לֹא בָּזֶה וְלֹא בָּזֶה. נִקְבַּר הַמֵּת, לֹא מְעַנּוֹת וְלֹא מְטַפְּחוֹת.

ה. אֵיזֶה הוּא עִנּוּי? - שֶׁכֻּלָּן עוֹנוֹת [דברי הספד] כְּאַחַת. קִינָה - אַחַת אוֹמֶרֶת, וְכֻלָּן עוֹנוֹת אַחֲרֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלַמִּדְנָה בְּנוֹתֵיכֶם נְהִי, וְאִשָּׁה רֵעוּתָהּ קִינָה". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׂאָר הָעָם שֶׁמֵּתוּ. אֲבָל תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁמֵּת - סוֹפְדִין אוֹתוֹ בַּמּוֹעֵד, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בַּחֲנֻכָּה וּפּוּרִים וְרָאשֵׁי חֳדָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי. וְאֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ בְּיָמִים אֵלּוּ, אֶלָּא בְּפָנָיו; נִקְבַּר, אֲסוּרִין בְּסֵפֶד. וְיוֹם שְׁמוּעָתוֹ, כְּפָנָיו הוּא; וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא רְחוֹקָה.

ו. לֹא תְּעוֹרֵר אִשָּׁה עַל מֵת שֶׁלָּהּ [ע"י ספדן] שְׁלֹשִׁים יוֹם קֹדֶם לֶחָג, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא הֶחָג וְהֵם דָּרִים [מצטערים]; שֶׁאֵין הַמֵּת מִשְׁתַּכֵּחַ מִן הַלֵּב שְׁלֹשִׁים יוֹם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמֵת יָשָׁן; אֲבָל אִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם סָמוּךְ לֶחָג, מְעוֹרֶרֶת.

ז. שִׁבְעַת יְמֵי הַחַתְנוּת, הֲרֵי הֵן כְּרֶגֶל. וּמִי שֶׁמֵּת לוֹ מֵת בְּתוֹךְ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה - אֲפִלּוּ אָבִיו וְאִמּוֹ - מַשְׁלִים יְמֵי הַשִּׂמְחָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת; וּמוֹנֶה הַשְּׁלֹשִׁים מֵאַחַר שִׁבְעַת יְמֵי הַשִּׂמְחָה.

ח. הֵכִין כָּל צָרְכֵי הַסְּעוּדָה וְאָפָה פִּתּוֹ וְטָבַח טִבְחוֹ, כְּדֵי שֶׁיְּכַנְּסוּ לַשִּׂמְחָה, וּמֵת לוֹ מֵת קֹדֶם שֶׁיְּכַנְּסוּ לַשִּׂמְחָה - אִם לֹא נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָשָׂר - מוֹכֵר הַבָּשָׂר וְהַפַּת, וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת; וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה. וְאִם נָתַן מַיִם עַל גַּבֵּי בָשָׂר, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לִמְכֹּר אוֹתוֹ - מַכְנִיסִין אֶת הַמֵּת לְחֶדֶר, וְאֶת הֶחָתָן וְאֶת הַכַּלָּה לַחֻפָּה, וּבוֹעֵל בְּעִילַת מִצְוָה, וּפוֹרֵשׁ. וְנוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה, וְאַחַר כָּךְ נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת. וְכָל אוֹתָם הַיָּמִים, נוֹהֵג בִּדְבָרִים שֶׁבְּצִנְעָה כְּשַׁבָּת; לְפִיכָךְ, הוּא יָשֵׁן בֵּין הָאֲנָשִׁים, וְהִיא יְשֵׁנָה בֵּין הַנָּשִׁים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ. וְאֵין מוֹנְעִין תַּכְשִׁיטִין מִן הַכַּלָּה כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם. הָיָה בְּמָקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן עָלָיו מַיִם - מוֹכֵר, וְנוֹהֵג אֲבֵלוּת תְּחִלָּה; הָיוּ בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִמְכֹּר הַבָּשָׂר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן עָלָיו מַיִם - נוֹהֵג שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה תְּחִלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁמֵּת אָבִיו שֶׁל חָתָן אוֹ אִמָּהּ שֶׁל כַּלָּה, שֶׁאִם יַפְסִידוּ סְעוּדָה זוֹ, אֵין לָהֶם מִי שֶׁיְּטָרַח לָהֶם. אֲבָל אִם מֵת אָבִיהָ שֶׁל כַּלָּה, אוֹ אִמּוֹ שֶׁל חָתָן, אוֹ שְׁאָר קְרוֹבֵיהֶם - נוֹהֲגִין שִׁבְעַת יְמֵי הָאֵבֶל תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ תִּכָּנֵס לַחֻפָּה, וְיִנְהֲגוּ שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה.

יום שלישי ו' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק יב

א. הַהֶסְפֵּד, כְּבוֹד הַמֵּת הוּא; לְפִיכָךְ, כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לִתֵּן שְׂכַר הַמְקוֹנְנִים וְהַמְקוֹנְנוֹת [- ספדנים], וְסוֹפְדִין אוֹתוֹ. וְאִם צִוָּה: 'אַל תִּסְפְּדוּהוּ', אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ. אֲבָל אִם צִוָּה שֶׁלֹּא יִקָּבֵר - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהַקְּבוּרָה מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי קָבוֹר תִּקְבְּרֶנּוּ".

ב. כָּל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּדוֹ שֶׁל חָכָם, אֵינוֹ מַאֲרִיךְ יָמִים. וְכָל הַמִּתְעַצֵּל בְּהֶסְפֵּד אָדָם כָּשֵׁר, רָאוּי לְקָבְרוֹ בְּחַיָּיו; וְכָל הַמּוֹרִיד דְּמָעוֹת עַל אָדָם כָּשֵׁר, הֲרֵי שְׂכָרוֹ עַל כַּף שָׁמוּר אֵצֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

ג. אֵין מַנִּיחִין סֵפֶר תּוֹרָה עַל מִטָּתוֹ שֶׁל חָכָם, וְאֵין מְשַׁנִּין [- מעבירים] אוֹתוֹ מִמִּטָּה לְמִטָּה, וְאֵין מוֹצִיאִין מִטָּתוֹ אֶלָּא דֶּרֶךְ פְּתָחִים, לֹא שֶׁיְּשַׁלְשְׁלוּ אוֹתָהּ דֶּרֶךְ גַּג. וּבִשְׂאָר הָעָם, מֻתָּר לַעֲשׂוֹת.

ד. אֵין פּוֹחֲתִין מִשִּׁבְעָה מַעֲמָדוֹת וְשִׁבְעָה מוֹשָׁבוֹת לַמֵּת [- בחזרה מהקבורה]; וְאֵין עוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בִּקְרוֹבִים. וְאֵין עוֹשִׂין אֶלָּא בְּיוֹם רִאשׁוֹן, וּבְבֵית הַקְּבָרוֹת, וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ. כֵּיצַד עוֹשִׂין בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ? מַעֲמִידִין שְׁאָר הַקְּרוֹבִים וּבְנֵי מִשְׁפָּחָה שֶׁאֵינָן בְּנֵי אֵבֶל, וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דִּבְרֵי קִינוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן; וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִין: 'שְׁבוּ, יְקָרִים, שְׁבוּ'! וְאוֹמְרִין לִפְנֵיהֶם דְּבָרִים אֲחֵרִים כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; וְאַחַר כָּךְ אוֹמְרִין: 'עִמְּדוּ, יְקָרִים, עַמְּדוּ'! וְאוֹמְרִין כְּשֶׁהֵם עוֹמְדִין. וְחוֹזֵר וְאוֹמֵר כָּךְ שִׁבְעָה פְּעָמִים.

ה. כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין מַעֲמָד וּמוֹשָׁב לַאֲנָשִׁים בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ, כָּךְ עוֹשִׂין לְנָשִׁים; וּמַסְפִּידִין אֶת הַנָּשִׁים כַּאֲנָשִׁים בְּכָל מָקוֹם. אֲבָל אֵין מַנִּיחִין מִטַּת הָאִשָּׁה בָּרְחוֹב לְעוֹלָם, שֶׁזֶּה גְּנַאי לָאִשָּׁה; אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָתָהּ, קְבוּרָתָהּ.

ו. הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת - אֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶן קִינִים וּנְהִי, וְלֹא בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. אֲבָל אוֹמְרִין עֲלֵיהֶם דִּבְרֵי שֶׁבַח לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְדִבְרֵי כִּבּוּשִׁים.

ז. הַמְפַנֶּה אֲרוֹנוֹ שֶׁל מֵת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - אִם שִׁדְרוֹ שֶׁל מֵת קַיָּם - עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִים עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים, וּמַסְפִּידִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱבִירוּהוּ לְאַחַר שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאִם אֵין שִׁדְרוֹ קַיֶּמֶת - אֵין מַסְפִּידִין אוֹתוֹ, וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו לֹא בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. וְאֵלּוּ הֵן בִּרְכַּת אֲבֵלִים? - דְּבָרִים שֶׁאוֹמְרִים בְּבֵית הָאֵבֶל; תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים - שֶׁאוֹמְרִין בְּשׁוּרָה.

ח. הַמְלַקֵּט עַצְמוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ; וְלָעֶרֶב אֵין מִתְאַבֵּל, אֲפִלּוּ צְרוּרִין לוֹ בְּסִדִינוֹ. וְאֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶם קִינוֹת.

ט. אֵין מַסְפִּידִין אֶת הַקְּטַנִּים. וּכֵן כַּמָּה שָׁנִים יִהְיֶה רָאוּי לְהֶסְפֵּד? בְּנֵי עֲנִיִּים אוֹ בְּנֵי זְקֵנִים - בְּנֵי חָמֵשׁ, וּבְנֵי עֲשִׁירִים - בְּנֵי שֵׁשׁ; אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת.

י. תִּינוֹק שֶׁמֵּת - כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - יוֹצֵא בְּחֵיק [- בידים], וְנִקְבָּר בְּאִשָּׁה אַחַת וּבִשְׁנֵי אֲנָשִׁים; אֲבָל לֹא בְּאִישׁ אֶחָד וּבִשְׁתֵּי נָשִׁים, מִפְּנֵי הַיִּחוּד. וְאֵין עוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאֵין אוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֶּן שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים - יוֹצֵא בִּגְלוֹסְקָמָא [- ארון] קְטַנָּה הַנִּטֶּלֶת בַּאֲגַפַּיִם [- בזרועות], וְעוֹמְדִין עָלָיו בְּשׁוּרָה, וְאוֹמְרִין עָלָיו בִּרְכַּת אֲבֵלִים וְתַנְחוּמֵי אֲבֵלִים. בֶּן שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ, יוֹצֵא בְּמִטָּה.

יא. כָּל הַיּוֹצֵא בְּמִטָּה, רַבִּים מַצְהִיבִין [- מצטערים] עָלָיו; וְכָל שֶׁאֵינוֹ יוֹצֵא בְּמִטָּה, אֵין רַבִּים מַצְהִיבִין עָלָיו. וְכָל הַנִּכָּר [- מוכר] לָרַבִּים, רַבִּים מִתְעַסְּקִין בּוֹ; וְכָל שֶׁאֵינוֹ נִכָּר לָרַבִּים, אֵין הָרַבִּים חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק בּוֹ. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ נָשִׁים לָצֵאת לִפְנֵי הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת לִפְנֵי הַמִּטָּה; לְאַחַר הַמִּטָּה, יוֹצְאוֹת לְאַחַר הַמִּטָּה.

יב. הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת [- הכנענים] - אֵין מַסְפִּידִים אוֹתָם, וְאֵין עוֹמְדִין עֲלֵיהֶם בְּשׁוּרָה; וְאֵין אוֹמְרִים עֲלֵיהֶם בִּרְכַּת אֲבֵלִים, וְלֹא תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים, אֶלָּא אוֹמְרִין לוֹ כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְרִין לוֹ עַל שׁוֹרוֹ וְעַל חֲמוֹרוֹ שֶׁמֵּת: 'הַמָּקוֹם יְמַלֵּא חֶסְרוֹנְךָ'.

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק יג

א. כֵּיצַד מְנַחֲמִין אֶת הָאֲבֵלִים? אַחַר שֶׁקּוֹבְרִין אֶת הַמֵּת, מִתְקַבְּצִין הָאֲבֵלִים וְעוֹמְדִין בְּצַד בֵּית הַקְּבָרוֹת, וְכָל הַמְּלַוִּין אֶת הַמֵּת עוֹמְדִין סָבִיב לָהֶם, שׁוּרָה לִפְנֵי שׁוּרָה, וְאֵין שׁוּרָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְאֵין אֲבֵלִים מִן הַמִּנְיָן.

ב. הָאֲבֵלִים עוֹמְדִין לִשְׂמֹאל הַמְנַחֲמִין, וְכָל הַמְנַחֲמִין בָּאִין אֵצֶל הָאֲבֵלִים אֶחָד אֶחָד, וְאוֹמְרִים לָהֶן: 'תִּתְנַחֲמוּ מִן הַשָּׁמַיִם'; וְאַחַר כָּךְ הוֹלֵךְ הָאֵבֶל לְבֵיתוֹ. וּבְכָל יוֹם וָיוֹם מִשְּׁבְעַת יְמֵי אֲבֵלוּת, בָּאִין בְּנֵי אָדָם לְנַחֲמוֹ, בֵּין שֶׁבָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת [שלא ניחמוהו], בֵּין שֶׁלֹּא בָּאוּ.

ג. הָאָבֵל מֵסֵב בְּרֹאשׁ; וְאֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֵּשְׁבוּ אִתּוֹ לָאָרֶץ". וְאֵין רַשָּׁאִין לוֹמַר דָּבָר, עַד שֶׁיִּפְתַּח הָאָבֵל תְּחִלָּה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵין דֹּבֵר אֵלָיו דָּבָר", וּכְתִיב: "אַחֲרֵי כֵן פָּתַח אִיּוֹב אֶת פִּיהוּ, וַיְקַלֵּל אֶת יוֹמוֹ וַיַּעַן אֱלִיפַז". וְכֵיוָן שֶׁנִּעְנַע רֹאשׁוֹ - שׁוּב אֵין הַמְנַחֲמִין רַשָּׁאִין לֵישֵׁב אֶצְלוֹ, שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּהוּ יוֹתֵר מִדַּי.

ד. מֵת שֶׁאֵין לוֹ אֲבֵלִים לְהִתְנַחֵם - בָּאִים עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם כְּשֵׁרִין, וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הָאֲבֵלוּת, וּשְׁאָר הָעָם מִתְקַבְּצִין עֲלֵיהֶם. וְאִם לֹא הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה קְבוּעִין בְּכָל יוֹם וָיוֹם - מִתְקַבְּצִין עֲשָׂרָה מִשְּׁאָר הָעָם, וְיוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמוֹ.

ה. הַכֹּל חַיָּבִין לַעֲמֹד בִּפְנֵי נָשִׂיא [כשנכנס לביהמ"ד], חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה; וּלְכָל הָעוֹמֵד מִפָּנָיו אוֹמֵר אָדָם: 'שֵׁב', חוּץ מֵאָבֵל וְחוֹלֶה - שֶׁמִּשְׁמַע: יֵשֵׁב בְּאֶבְלוֹ, יֵשֵׁב בְּחָלְיוֹ.

ו. מְכַבְּדִין [מטאטאים] וּמְרַבְּצִין [שוטפים] בְּבֵית הָאֵבֶל, וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְקִיתוֹנוֹת [כדים] וּצְלוֹחִיּוֹת, וּמַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת; אֲבָל אֵין מְבִיאִין שָׁם לֹא אֶת הַמַּגְמָר [קטורת], וְלֹא אֶת הַבְּשָׂמִים.

ז. אֵין מוֹלִיכִין לְבֵית הָאֵבֶל הַמַּאֲכָל שֶׁמַּבְרִין בּוֹ [- מאכילים ביום הראשון לאבל], לֹא בִּכְלֵי כֶּסֶף וְלֹא בִּכְלֵי שַׁעַם [- מעץ אלון] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֶלָּא בִּכְלֵי נְסָרִים שֶׁל עֲרָבָה קְלוּפָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ. וְאֵין מַשְׁקִין בִּזְכוּכִית לְבָנָה אֶלָּא בִּצְבוּעָה, שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת הָעֲנִיִּים שֶׁאֵין יֵינוֹתֵיהֶן טוֹבוֹת.

ח. אֵין שׁוֹתִין בְּבֵית הָאֵבֶל יָתֵר עַל עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד - שְׁלֹשָׁה קֹדֶם אֲכִילָה, וּשְׁלֹשָׁה בְּתוֹךְ אֲכִילָה, וְאַרְבָּעָה אַחַר אֲכִילָה; וְלֹא יוֹסִיף, שֶׁמָּא יִשְׁתַּכֵּר.

ט. אֵין אוֹמְרִין שְׁמוּעָה [- הלכה] וְהַגָּדָה בְּבֵית הָאֵבֶל, אֶלָּא יוֹשְׁבִין דָּדוּן [- מצטערים]. וְכֵן אֵין אוֹמְרִין בִּפְנֵי הַמֵּת, אֶלָּא דְּבָרִים [- צרכים] שֶׁל מֵת; אֲבָל לַעֲסֹק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה בְּפָנָיו, אוֹ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אָסוּר.

י. אֵין בּוֹכִין עַל הַמֵּת יָתֵר עַל שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאֵין מַסְפִּידִין יָתֵר עַל שִׁבְעָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר הָעָם. אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, הַכֹּל לְפִי רֹב חָכְמָתָן; וְאֵין בּוֹכִין עֲלֵיהֶן יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - שֶׁאֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וּכְתִיב: "וַיִּתְּמוּ יְמֵי בְכִי אֵבֶל מֹשֶׁה". וְכֵן אֵין מַסְפִּידִין יָתֵר עַל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ - אֵין לָנוּ בְּחָכְמָה גָּדוֹל מֵרַבֵּנוּ הַקָּדוֹשׁ, וּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ נִסְפַּד. וְכֵן חָכָם שֶׁבָּאָה שְׁמוּעָתוֹ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ.

יא. אַל יִתְקַשֶּׁה אָדָם עַל מֵתוֹ יָתֵר מִדַּי [באבלות] - שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּבְכּוּ לַמֵּת, וְאַל תָּנֻדוּ לוֹ", כְּלוֹמַר: יָתֵר מִדַּי; שֶׁזֶּה הוּא מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, וְהַמְצַעֵר עַצְמוֹ עַל מִנְהַג הָעוֹלָם, הֲרֵי זֶה טִפֵּשׁ. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? שְׁלֹשָׁה לִבְכִּי, שִׁבְעָה לְהֶסְפֵּד, שְׁלֹשִׁים יוֹם לְתִסְפֹּרֶת וְלִשְׁאָר הַחֲמִשָּׁה.

יב. כָּל מִי שֶׁלֹּא מִתְאַבֵּל כְּמוֹ שֶׁצִּוּוּ חֲכָמִים, הֲרֵי זֶה אַכְזָרִי; אֶלָּא יִפְחַד וְיִרְאַג וִיפַשְּׁפֵשׁ בְּמַעֲשָׂיו, וְיַחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה. וְאֶחָד מִבְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁמֵּת, תִּרְאַג כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ. כָּל שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים, יִרְאֶה אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ חֶרֶב מֻנַּחַת לוֹ עַל כְּתֵפוֹ; מִשְּׁלֹשָׁה וְעַד שִׁבְעָה, מֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית; מִכָּאן וָאֵילָךְ,

עוֹבֶרֶת כְּנֶגְדּוֹ בַּשּׁוּק. כָּל זֶה כְּדֵי לְהָכִין עַצְמוֹ לַחֲזוֹר [בתשובה], וְיֵעוֹר מִשְּׁנָתוֹ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "הִכִּיתָ אֹתָם וְלֹא חָלוּ"; מִכְּלָל, שֶׁצָּרִיךְ לְהָקִיץ וְלָחוּל.

הִלְכוֹת אֵבֶל פֶּרֶק יד

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל דִּבְרֵיהֶם לְבַקֵּר חוֹלִים, וּלְנַחֵם אֲבֵלִים, וּלְהוֹצִיא הַמֵּת, וּלְהַכְנִיס הַכַּלָּה [לחופה], וּלְלַוּוֹת הָאוֹרְחִים, וְלַעֲסֹק בְּכָל צָרְכֵי הַקְּבוּרָה, לָשֵׂאת עַל הַכָּתֵף, וְלֵילֵךְ לְפָנָיו, וְלִסְפֹּד, וְלַחְפֹּר, וְלִקְבֹּר; וְכֵן לְשַׂמֵּחַ הֶחָתָן וְהַכַּלָּה, וּלְסַעֲדָם בְּכָל צָרְכֵיהֶם. וְאֵלּוּ הֵם גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבְּגוּפוֹ, שֶׁאֵין לָהֶן שִׁעוּר. אַף עַל פִּי שֶׁכָּל מִצְוֹת אֵלּוּ מִדִּבְרֵיהֶם, הֲרֵי הֵם בִּכְלַל "וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ". כָּל הַדְּבָרִים שֶׁאַתָּה רוֹצֶה שֶׁיַּעֲשׂוּ אוֹתָם לְךָ אֲחֵרִים, עֲשֵׂה אוֹתָם אַתָּה לְאָחִיךָ בְּתוֹרָה וּבְמִצְוֹת.

ב. שְׂכַר הַלְּוּוּי [של אורח] מְרֻבֶּה מִן הַכֹּל; וְהוּא הַחֹק שֶׁחָקְקוּ אַבְרָהָם אָבִינוּ, וְדֶרֶךְ הַחֶסֶד שֶׁנָּהַג בָּהּ - מַאֲכִיל עוֹבְרֵי דְּרָכִים, וּמַשְׁקֶה אוֹתָם, וּמְלַוֶּה אוֹתָם. וּגְדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְּבָלַת פְּנֵי שְׁכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא, וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים". וְלִוּוּיָם, יוֹתֵר מֵהַכְנָסָתָם; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַוֶּה, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים'.

ג. [בי"ד -] כּוֹפִין לִלְוָיָה, כְּדֶרֶךְ שֶׁכּוֹפִין לִצְדָקָה. וּבֵית דִּין הָיוּ מְתַקְּנִין שְׁלוּחִין לְלַוּוֹת אָדָם הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם; וְאִם נִתְעַצְּלוּ בְּדָבָר זֶה, מַעֲלֶה עֲלֵיהֶם הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָּמִים. אֲפִלּוּ הַמְלַוֶּה אֶת חֲבֵרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בָּעִיר, יֵשׁ לוֹ שָׂכָר מְרֻבֶּה. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּר הַלְוָיָה שֶׁחַיָּב אָדָם בָּהּ? הָרֵב לַתַּלְמִיד, עַד עִבּוּרָהּ שֶׁל עִיר [ע' אמה מחוץ לעיר]; וְהָאִישׁ לַחֲבֵרוֹ, עַד תְּחוּם הַשַּׁבָּת. וְהַתַּלְמִיד לָרַב, עַד פַּרְסָה; וְאִם הָיָה רַבּוֹ מֻבְהָק, עַד שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת.

ד. בִּקּוּר חוֹלִים - מִצְוָה עַל הַכֹּל; אֲפִלּוּ גָּדוֹל מְבַקֵּר אֶת הַקָּטָן. וּמְבַקְּרִין פְּעָמִים הַרְבֵּה בַּיּוֹם; וְכָל הַמּוֹסִיף, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח - וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ. וְכָל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, כְּאִלּוּ נָטַל חֵלֶק מֵחָלְיוֹ, וְהֵקֵל מֵעָלָיו; וְכֹל שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר, כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים.

ה. אֵין מְבַקְּרִין אֶת הַחוֹלֶה, אֶלָּא מִיּוֹם שְׁלִישִׁי וָהָלְאָה; וְאִם קָפַץ עָלָיו הַחֹלִי, וְהִכְבִּיד - מְבַקְּרִין אוֹתוֹ מִיָּד. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת בַּיּוֹם, וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן [- בהן] מִתְעַסְּקִין בְּצָרְכֵי הַחוֹלֶה. וְאֵין מְבַקְּרִין לֹא חוֹלֵי מֵעַיִם, וְלֹא חוֹלֵי הָעַיִן, וְלֹא מְחוֹשֵׁי הָרֹאשׁ - מִפְּנֵי שֶׁהַבִּקּוּר קָשֶׁה לָהֶם.

ו. הַנִּכְנָס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה - לֹא יֵשֵׁב לֹא עַל גַּבֵּי מִטָּה, וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל, וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא, וְלֹא עַל גַּבֵּי מָקוֹם גָּבוֹהַּ, וְלֹא לְמַעְלָה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו; אֶלָּא מִתְעַטֵּף, וְיוֹשֵׁב לְמַטָּה מִמְּרַאֲשׁוֹתָיו, וּמְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, וְיוֹצֵא.

ז. יֵרָאֶה לִי, שֶׁנֶּחְמַת אֲבֵלִים קוֹדֶמֶת לְבִקּוּר חוֹלִים; שֶׁנִּחוּם אֲבֵלִים גְּמִילוּת חֲסָדִים עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים.

ח. מִי שֶׁהָיָה לְפָנָיו מֵת וְכַלָּה - מַנִּיחַ אֶת הַכַּלָּה, וּמִתְעַסֵּק עִם הַמֵּת; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "לֵב חֲכָמִים בְּבֵית אֵבֶל". מֵת וְכַלָּה שֶׁנִּפְגְּשׁוּ זֶה בָּזֶה בַּדֶּרֶךְ, מַעֲבִירִין אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה; וְהַכֹּל עוֹבְרִין מִלִּפְנֵי הַמֶּלֶךְ.

ט. מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאַת הַמֵּת וּלְהַכְנָסַת הַכַּלָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁאֵין לוֹ כָּל צָרְכּוֹ; אֲבָל יֵשׁ לוֹ כָּל צָרְכּוֹ, אֵין מְבַטְּלִין. וְכָל שֶׁאֵין מִתְעַסְּקִין בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, חַיָּבִין לְהִתְעַסֵּק עִמּוֹ.

י. מֵת אֶחָד בָּעִיר - כָּל בְּנֵי הָעִיר אֲסוּרִין בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, עַד שֶׁיִּקְבְּרוּהוּ; וְאִם יֵשׁ לוֹ מִי שֶׁיִּתְעַסֵּק בִּצְרָכָיו, מֻתָּרִין.

יא. תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁמֵּת - אֲפִלּוּ הָיוּ עִמּוֹ עַד שִׁשִּׁים רִבּוֹא, מְבַטְּלִין תַּלְמוּד תּוֹרָה לְהוֹצָאָתוֹ; הָיוּ שִׁשִּׁים רִבּוֹא, אֵין מְבַטְּלִין. וְאִם הָיָה מְלַמֵּד לַאֲחֵרִים - אֵין לוֹ שִׁעוּר, אֶלָּא מְבַטְּלִין הַכֹּל לְהוֹצָאָתוֹ.

יב. קוֹבְרִין מֵתֵי גּוֹיִם, וּמְנַחֲמִין אֲבֵלֵיהֶם, וּמְבַקְּרִין חוֹלֵיהֶם - מִפְּנֵי דַרְכֵי שָׁלוֹם.

יג. בָּתֵּי הַקְּבָרוֹת אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. כֵּיצַד? אֵין אוֹכְלִין בָּהֶם, וְאֵין שׁוֹתִין בָּהֶם, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶם מְלָאכָה, וְלֹא קוֹרִין בָּהֶם [מקרא], וְלֹא שׁוֹנִין בָּהֶם [משנה]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר - אֵין נֵאוֹתִין [נהנים] בָּהֶם, וְלֹא נוֹהֲגִין בָּהֶם קַלּוּת רֹאשׁ. לֹא יֵלֵךְ אָדָם בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁל קֶבֶר, וּתְפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ, וְסֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ; וְלֹא יִתְפַּלֵּל שָׁם. וּבְרִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת, מֻתָּר.

יד. הַמּוֹלִיךְ עֲצָמוֹת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם - לֹא יִתְּנֵם בְּדִיסְקֶיָא [שק], וְלֹא יַנִּיחֵם עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְיִרְכַּב עֲלֵיהֶם; מִפְּנֵי שֶׁנּוֹהֵג בָּהֶן מִנְהַג בִּזָּיוֹן. וְאִם הָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים אוֹ מִפְּנֵי הַלִּסְטִים - מֻתָּר.

טו. אֵין מְפַנִּין אֶת הַמֵּת מִקֶּבֶר לְקֶבֶר, אֲפִלּוּ מִבָּזוּי לִמְכֻבָּד; וְאִם הָיָה [הקבר המיועד] בְּתוֹךְ שֶׁדֵּהוּ [של מת] - מְפַנֵּהוּ, אֲפִלּוּ מִמְּכֻבָּד לְבָזוּי.

טז. וְאֵין קוֹבְרִין מֵת עַל גַּבֵּי מֵת, וְלֹא שְׁנֵי מֵתִים כְּאֶחָד - שֶׁבִּזָּיוֹן הוּא. וְקָטָן הַיּוֹצֵא עִם אִמּוֹ, נִקְבָּר עִמָּהּ.

יז. עָפָר הַקֶּבֶר אֵינוֹ אָסוּר בַּהֲנָיָה, שֶׁאֵין קַרְקַע עוֹלָם נֶאֱסָרֶת; אֲבָל קֶבֶר הַבִּנְיָן [- שבנוי מעל הקרקע], אָסוּר בַּהֲנָיָה.

יח. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר, עַד שֶׁיִּכָּנֵס בּוֹ הַמֵּת; אֲפִלּוּ הִטִּיל בּוֹ נֵפֶל, נֶאֱסַר בַּהֲנָיָה.

יט. נֶפֶשׁ [ציון] שֶׁנַּעֲשָׂה לְשֵׁם חַי [לכשימות], וְרִמָּה בּוֹ הַמֵּת, וְהוֹסִיף בּוֹ דִּימוֹס [שורת אבנים] אֶחָד לְשֵׁם הַמֵּת - אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּהּ הַמֵּת, הַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָיָה; וְאִם הִכִּיר אֶת הַתּוֹסֶפֶת - חוֹלֵץ אוֹתָהּ, וְהַשְּׁאָר מֻתָּר. נַעֲשָׂה לְשֵׁם הַמֵּת - כֵּיוָן שֶׁהֵחַל בּוֹ הַמֵּת - נֶאֱסַר, אַף עַל פִּי שֶׁפִּנָּהוּ.

כ. הַבּוֹנֶה קֶבֶר לְאָבִיו, וְהָלַךְ וּקְבָרוֹ בְּקֶבֶר אַחֵר - הֲרֵי זֶה לֹא יִקְבֹּר בּוֹ מֵת אַחֵר עוֹלָמִית; וְהַקֶּבֶר הַזֶּה אָסוּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי כְּבוֹד אָבִיו.

כא. הַמֵּת אָסוּר בַּהֲנָיָה כֻּלּוֹ, חוּץ מִשְּׁעָרוֹ - שֶׁהוּא מֻתָּר בַּהֲנָיָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ גּוּפוֹ. וְכֵן אַרוֹנוֹ וְכָל תַּכְרִיכָיו - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה. אֲבָל כֵּלִים [בגדים] הַמּוּכָנִים לְתַכְרִיךְ, לֹא נֶאֱסְרוּ בַּהֲנָיָה; אֲפִלּוּ אָרַג בֶּגֶד לְמֵת - לֹא נֶאֱסַר עַד שֶׁיַּגִּיעַ בַּמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ, שֶׁאֵין הַהַזְמָנָה [- הכנה] אוֹסֶרֶת.

כב. כָּל הַכֵּלִים שֶׁזּוֹרְקִין עַל הַמֵּת עַל הַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת עִמּוֹ - אֲסוּרִין בַּהֲנָיָה, [גזירה -] שֶׁלֹּא יִתְחַלְּפוּ בְּתַכְרִיכִין.

כג. הָיוּ אָבִיו וְאִמּוֹ מְזֻרְקִין כֵּלִים בַּחֲמָתָם עַל הַמֵּת, מִצְוָה עַל אֲחֵרִים לְהַצִּילָם; וְאִם הִגִּיעוּ לַמִּטָּה הַנִּקְבֶּרֶת, אֵין מַצִּילִין אוֹתָם.

כד. מְלַמְּדִין אֶת הָאָדָם שֶׁלֹּא יְהֵא חַבְּלָן, וְלֹא יַפְסִיד אֶת הַכֵּלִים וְיַשְׁלִיכֵם לְחַבָּלָה. מוּטָב לִתֵּן אוֹתָן לַעֲנִיִּים, וְאַל יַשְׁלִיכֵם לְרִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְכָל הַמַּרְבֶּה כֵּלִים עַל הַמִּת, עוֹבֵר מִשּׁוּם בַּל תַּשְׁחִית.

כה. מֶלֶךְ שֶׁמֵּת - עוֹקְרִין [גידי פרסותיו של] סוּס שֶׁהָיָה רוֹכֵב עָלָיו, וְעֶגְלָה שֶׁהָיְתָה מוֹשֶׁכֶת בַּקָּרוֹן שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב בּוֹ; מְנַשֵּׁר [חותך] פַּרְסוֹתֶיהָ מִן הָאַרְכֻּבָּה וּלְמַטָּה, מָקוֹם שֶׁאֵין עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. וּמוֹשִׁיבִין יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ שִׁבְעַת יָמִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָבוֹד עָשׂוּ לוֹ בְּמוֹתוֹ", זֶה שֶׁהוֹשִׁיבוּ יְשִׁיבָה עַל קִבְרוֹ. וְנָשִׁיא שֶׁמֵּת, אֵין מְבַטְּלִין יְשִׁיבָתוֹ יָתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם.

כו. מֶלֶךְ אוֹ נָשִׂיא שֶׁמֵּת - יֵשׁ לָהֶם לִשְׂרֹף מִטָּתוֹ, וְכָל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ; וְאֵין בָּזֶה דַּרְכֵּי הָאֱמוֹרִי, וְלֹא מִשּׁוּם הַשְׁחָתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשָׁלוֹם תָּמוּת, (וּבְמִשְׂרְפוֹת) אֲבוֹתֶיךָ הַמְּלָכִים הָרִאשֹׁנִים יִשְׂרְפוּ לָךְ".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום רביעי ז' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת

יֵשׁ בִּכְלָלָן שֶׁלֹּשׁ וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת - עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְמַנּוֹת מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל; (ב) שֶׁלֹּא יְמַנֶּה מִקְּהַל גֵּרִים; (ג) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים; (ד) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים; (ה) שֶׁלֹּא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב; (ו) לְהַחֲרִים שִׁבְעָה עֲמָמִים; (ז) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מֵהֶם נְשָׁמָה; (ח) לִמְחוֹת זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק; (ט) לִזְכֹּר מַה שֶּׁעָשָׂה עֲמָלֵק; (י) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּחַ מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ בַּדֶּרֶךְ; (יא) שֶׁלֹּא לִשְׁכֹּן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם; (יב) לִשְׁלֹחַ שָׁלוֹם לִיוֹשְׁבֵי הָעִיר כְּשֶׁצָּרִים עָלֶיהָ, וְלָדוּן בָּהּ כַּאֲשֶׁר מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה, אִם תַּשְׁלִים וְאִם לֹא תַּשְׁלִים; (יג) שֶׁלֹּא לִדְרֹשׁ שָׁלוֹם מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב בִּלְבַד, כְּשֶׁצָּרִים עֲלֵיהֶם; (יד) שֶׁלֹּא לְהַשְׁחִית אִילָנֵי מַאֲכָל בַּמָּצוֹר; (טו) לְהַתְקִין יָד שֶׁיֵּצְאוּ בוֹ בַּעֲלֵי הַמַּחֲנֶה לְהִפָּנוֹת בוֹ; (טז) לְהַתְקִין יָתֵד לַחְפֹּר בוֹ; (יז) לִמְשֹׁחַ כֹּהֵן לְדַבֵּר בְּאָזְנֵי אַנְשֵׁי הַצָּבָא בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (יח) לִהְיוֹת מְאֹרֵשׂ וּבוֹנֶה בִּנְיָן וְנוֹטֵעַ כֶּרֶם שְׁמֵחִין בְּקִנְיָנָן שָׁנָה תְּמִימָה, וּמַחְזִירִין אוֹתָן מִן הַמִּלְחָמָה; (יט) שֶׁלֹּא לַעֲבֹר עֲלֵיהֶן דָּבָר, וְלֹא יֵצְאוּ אֲפִלּוּ לְצָרְכֵי הָעִיר וְצָרְכֵי הַגְּדוּד וְדוֹמֶה לָהֶן; (כ) שֶׁלֹּא לַעֲרֹץ וְלַחְזֹר לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה; (כא) דִּין יָפַת תֹּאַר; (כב) שֶׁלֹּא תִּמָּכֵר יָפַת תֹּאַר; (כג) שֶׁלֹּא יִכְבְּשֶׁנָּה לְעַבְדוּת אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק א

א. שֶׁלֹּשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָן לָאָרֶץ - לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק", וְלִבְנוֹת בֵּית הַבְּחִירָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִשְׁכְּנוֹ תִדְרְשׁוּ, וּבָאתָ שָׁמָּה".

ב. מִנּוּי מֶלֶךְ קוֹדֵם לְמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֹתִי שָׁלַח ה' לִמְשָׁחֲךָ לְמֶלֶךְ עַתָּה לֵךְ וְהִכִּיתָה אֶת עֲמָלֵק וְכוּ'", וְהַכְרָתַת זֶרַע עֲמָלֵק קוֹדֶמֶת לְבִנְיַן הַבַּיִת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי כִּי יָשַׁב הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ, וַה' הֵנִיחַ לוֹ מִסָּבִיב מִכָּל אֹיְבָיו, וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל נָתָן הַנָּבִיא: רְאֵה, אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית אֲרָזִים וְגוֹ'". מֵאַחַר שֶׁהַקְּמַת הַמֶּלֶךְ מִצְוָה, לָמָּה לֹא רָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּשֶׁשָּׁאֲלוּ מֶלֶךְ מִשְּׁמוּאֵל? לְפִי שֶׁשָּׁאֲלוּ בְּתַרְעֹמֶת, וְלֹא שָׁאֲלוּ לְקַיֵּם הַמִּצְוָה, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁקָּצוּ בִּשְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי לֹא אֹתְךָ מָאָסוּ, כִּי אֹתִי מָאֲסוּ וְגוֹ'".

ג. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה, אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים זְקֵנִים וְעַל פִּי נָבִיא - כִּיהוֹשֻׁעַ שֶׁמִּנָּהוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וּבֵית דִּינוֹ, וּכְשָׁאוּל וְדָוִד שֶׁמִּנָּה אוֹתָם שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי וּבֵית דִּינוֹ.

ד. אֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ מִקְּהַל גֵּרִים, אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה דּוֹרוֹת - עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי, אֲשֶׁר לֹא אָחִיךָ הוּא". וְלֹא לְמַלְכוּת בִּלְבַד, אֶלָּא לְכָל שְׂרָרוּת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - לֹא שַׂר צָבָא, וְלֹא שַׂר חֲמִשִּׁים אוֹ שַׂר עֲשָׂרָה, אֲפִלּוּ מְמֻנֶּה עַל אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם שֶׁמְּחַלֵּק מִמֶּנָּה לַשָּׂדוֹת; אֵין צָרִיךְ לוֹמַר דַּיָּן אוֹ נָשִׂיא, שֶׁלֹּא יְהֵא אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" - כָּל מִשְׂרוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ, לֹא יִהְיוּ אֶלָּא "מִקֶּרֶב אַחֶיךָ".

ה. אֵין מַעֲמִידִין אִשָּׁה בַּמַּלְכוּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "עָלֶיךָ מֶלֶךְ", וְלֹא מַלְכָּה; וְכֵן כָּל מִשְׂרוֹת שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, אֵין מְמַנִּין בָּהֶם אֶלָּא אִישׁ.

ו. וְאֵין מַעֲמִידִין מֶלֶךְ וְלֹא כֹהֵן גָּדוֹל - לֹא גֵּרָע [- מקיז דם], וְלֹא סַפָּר, וְלֹא בַּלָּן, וְלֹא בֵּרְסִי [- מעבד עורות]; לֹא מִפְּנֵי שֶׁהֵם פְּסוּלִין, אֶלָּא הוֹאִיל וְאֻמָּנוּתָם נִקְלָה [נבזה], הָעָם מְזַלְזְלִין בָּהֶם לְעוֹלָם. וּמִשֶּׁיַּעֲשֶׂה בִּמְלָאכָה מֵאֵלּוּ יוֹם אֶחָד, נִפְסָל.

ז. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין הַמֶּלֶךְ - מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח שְׁמוּאֵל אֶת פַּךְ הַשֶּׁמֶן, וַיִּצֹק עַל רֹאשׁוֹ - וַיִּשָּׁקֵהוּ". מֵאַחַר שֶׁמּוֹשְׁחִין הַמֶּלֶךְ - חֲרֵי זֶה זוֹכֶה לוֹ וּלְבָנָיו לְעוֹלָם, שֶׁהַמַّלְכוּת יֻרְשָׁה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן יַאֲרִיךְ יָמִים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבָנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל". הִנִּיחַ בֵּן קָטָן - מְשַׁמְּרִין לוֹ הַמְּלוּכָה עַד שֶׁיַּגְדִּיל, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה יְהוֹיָדָע לְיוֹאָשׁ. וְכָל הַקּוֹדֵם בְּנַחֲלָה, קוֹדֵם לִירֻשַּׁת הַמְּלוּכָה; וְהַבֵּן הַגָّדוֹל, קוֹדֵם לַקָּטָן מִמֶּנּוּ. וְלֹא הַמַّלְכוּת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַשִּׂרָרוֹת וְכָל הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל - יֻרְשָׁה לִבְנוֹ וּלְבֶן בְּנוֹ עַד עוֹלָם; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה חָכָם, מְמַלֵּא מְקוֹם אֲבוֹתָיו בְּחָכְמָה וּבִיְרִאָה. הָיָה מְמַלֵּא בִּיְרִאָה - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְמַלֵּא בְּחָכְמָה - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹם אָבִיו, וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ; וְכָל מִי שֶׁאֵין בּוֹ יִרְאַת שָׁמַיִם - אַף עַל פִּי שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה, אֵין מְמַנִּין אוֹתוֹ לְמִנּוּי מִן הַמִּנּוּיִין שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל. כֵּיצַד? שֶׁנִּמְשַׁח דָּוִד - זָכָה בְּכֶתֶר מַלְכוּת, וַחֲרֵי הַמַّלְכוּת לוֹ וּלְבָנָיו הַזְּכָרִים הַכְּשֵׁרִים עַד עוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". וְלֹא זָכָה אֶלָּא לְכְשֵׁרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ בְּרִיתִי". אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זָכָה אֶלָּא לְכְשֵׁרִים, לֹא תִּכְרֹת הַמַّלְכוּת מִזֶּרַע דָּוִד לְעוֹלָם; הִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּכָךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִם יַעַזְבוּ בָנָיו בְּרִיתִי וּבְמִשְׁפָּטַי לֹא יֵלֵכוּן . . וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם, וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם, וְחַסְדִּי לֹא אָסִיר מֵעִמּוֹ".

ח. נָבִיא שֶׁהֶעֱמִיד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ הוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה, וְנִלְחָם מִלְחֲמוֹת ה' - חֲרֵי זֶה מֶלֶךְ, וְכָל מִצְוֹת הַמַّלְכוּת נוֹהֲגוֹת בּוֹ, אַף עַל פִּי

שֶׁעִקַּר הַמַּלְכוּת לְדָוִד, וְיִהְיֶה מִבָּנָיו מֶלֶךְ; שֶׁהֲרֵי אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הֶעֱמִיד יָרְבְעָם, וְאָמַר לוֹ: "וְהָיָה, אִם (שָׁמוֹעַ)תִּשְׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר אֲצַוְּךָ וְכוּ' וּבָנִיתִי לְךָ בַּיִת נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בָּנִיתִי לְדָוִד וְכוּ'"; וְאָמַר לוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי: "וְלִבְנוֹ אֶתֵּן שֵׁבֶט אֶחָד - לְמַעַן הֱיוֹת נִיר לְדָוִד עַבְדִּי כָּל הַיָּמִים לְפָנַי, בִּירוּשָׁלַיִם".

ט. מַלְכֵי בֵּית דָּוִד - הֵם הָעוֹמְדִים לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּסְאֲךָ יִהְיֶה נָכוֹן עַד עוֹלָם". אֲבָל אִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִשְּׁאָר יִשְׂרָאֵל - תִּפָּסֵק הַמַּלְכוּת מִבֵּיתוֹ, שֶׁהֲרֵי לְיָרְבְעָם נֶאֱמַר: "אַךְ לֹא כָל הַיָּמִים".

י. אֵין מוֹשְׁחִין מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, אֶלָּא בְּשֶׁמֶן אֲפַרְסְמוֹן. וְאֵין מְמַנִּין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם לְעוֹלָם, אֶלָּא מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַיִם מִזֶּרַע דָּוִד, וְאֵין מוֹשְׁחִין בָּהּ [בירושלים] אֶלָּא זֶרַע דָּוִד.

יא. כְּשֶׁמּוֹשְׁחִין מַלְכֵי בֵּית דָּוִד - אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן, אֶלָּא עַל הַמַּעְיָן.

יב. וְאֵין מוֹשְׁחִין מֶלֶךְ בֶּן מֶלֶךְ; אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה שָׁם מַחֲלֹקֶת [על מלכותו], אוֹ מִלְחָמָה [מרגנים אחריו] - מוֹשְׁחִין אוֹתוֹ, כְּדֵי לְסַלֵּק הַמַּחֲלֹקֶת. לְפִיכָךְ מָשְׁחוּ שְׁלֹמֹה מִפְּנֵי מַחֲלֹקֶת אֲדֹנִיָּה, וְיוֹאָשׁ מִפְּנֵי עֲתַלְיָה, וּמָשְׁחוּ יְהוֹאָחָז מִפְּנֵי יְהוֹיָקִים אָחִיו.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק ב

א. כָּבוֹד גָּדוֹל נוֹהֲגִין בַּמֶּלֶךְ, וּמְשִׁימִין לוֹ [- לכבודו] אֵימָה וְיִרְאָה בְּלֵב כָּל אָדָם - שֶׁנֶּאֱמַר: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ", שֶׁתְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ. אֵין רוֹכְבִין עַל סוּסוֹ, וְאֵין יוֹשְׁבִין עַל כִּסְאוֹ, וְאֵין מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּשַׁרְבִיטוֹ, וְלֹא בְּכִתְרוֹ, וְלֹא בְּאֶחָד מִכָּל כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ; וּכְשֶׁהוּא מֵת, כֵּלָּן [- כלי תשמישו] נִשְׂרָפִין לְפָנָיו. וְכֵן לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּעֲבָדָיו וְשִׁפְחוֹתָיו וְשַׁמָּשָׁיו, אֶלָּא מֶלֶךְ אַחֵר; לְפִיכָךְ, אֲבִישַׁג הָיְתָה מַתֶּרֶת לִשְׁלֹמֹה, וַאֲסוּרָה לַאֲדֹנִיָּה.

ב. אֲבָל אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, אֵינָהּ נִבְעֶלֶת לְאַחֵר לְעוֹלָם; אֲפִלּוּ הַמֶּלֶךְ, אֵינוֹ נוֹשֵׂא אַלְמָנָתוֹ אוֹ גְּרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ אַחֵר.

ג. וְאָסוּר לִרְאוֹת אוֹתוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּר, וְלֹא כְּשֶׁהוּא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ, וְלֹא כְּשֶׁהוּא מִסְתַּפֵּג [מתנגב]. וְאֵינוֹ חוֹלֵץ [לאשת אחיו שמת בלא בנים] - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָרְקָה בְּפָנָיו", וְזֶה בִּזָּיוֹן; וַאֲפִלּוּ רָצָה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ - שֶׁהַמֶּלֶךְ שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ, אֵין כְּבוֹדוֹ מָחוּל. וְהוֹאִיל וְאֵינוֹ חוֹלֵץ, אֵינוֹ מְיַבֵּם; וְכֵן כֵּיוָן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְיַבֵּם אֶת אִשְׁתּוֹ - כָּךְ אֵין חוֹלְצִין לָהּ, אֶלָּא תֵּשֵׁב לְעוֹלָם בְּזִיקָתָהּ [- בקשרה לבעלה].

ד. מֵת לוֹ מֵת, אֵינוֹ יוֹצֵא מִפֶּתַח פַּלְטֵרִין [ארמון] שֶׁלּוֹ. וּכְשֶׁמַּבְרִין [מאכילין] אוֹתוֹ [- ביום הראשון לאבלו] - כָּל הָעָם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מֵסֵב עַל הַדַּרְגָּשׁ. וְאִם נִכְנַס לָעֲזָרָה, וְהָיָה מִזֶּרַע דָּוִד - יֵשֵׁב; שֶׁאֵין יְשִׁיבָה בָּעֲזָרָה אֶלָּא לְמַלְכֵי בֵּית דָּוִד בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִד, וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי ה'".

ה. הַמֶּלֶךְ מִסְתַּפֵּר בְּכָל יוֹם, וּמִתְקַן עַצְמוֹ, וּמִתְנָאֶה בִּלְבוּשִׁין מְפֹאָרִים - שֶׁנֶּאֱמַר: "מֶלֶךְ בְּיָפְיוֹ תֶּחֱזֶינָה עֵינֶיךָ". וְיוֹשֵׁב עַל כִּסֵּא מַלְכוּת בַּפַּלְטֵרִין שֶׁלּוֹ, וּמֵשִׂים כֶּתֶר בְּרֹאשׁוֹ. וְכָל הָעָם בָּאִין אֵלָיו בְּעֵת שֶׁיִּרְצֶה, וְעוֹמְדִין לְפָנָיו, וּמִשְׁתַּחֲוִים אַרְצָה.

אֲפִלּוּ נָבִיא עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וּמִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ אַרְצָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא; וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל (פָּנָיו)אַרְצָה". אֲבָל כֹּהֵן גָּדוֹל אֵינוֹ בָּא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא אִם רָצָה; וְאֵינוֹ עוֹמֵד לְפָנָיו, אֶלָּא הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד לִפְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד", וְשָׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים". אַף עַל פִּי כֵן, מִצְוָה עַל כֹּהֵן גָּדוֹל לְכַבֵּד אֶת הַמֶּלֶךְ, וּלְהוֹשִׁיבוֹ, וְלַעֲמֹד מִפָּנָיו, כְּשֶׁיָּבוֹא לוֹ. וְלֹא יַעֲמֹד הַמֶּלֶךְ לְפָנָיו, אֶלָּא כְּשֶׁיִּשְׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים. וְכֵן מִצְוָה עַל הַמֶּלֶךְ לְכַבֵּד לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, וּכְשֶׁיִּכָּנְסוּ לְפָנָיו הַסַּנְהֶדְרִין וְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, יַעֲמֹד לִפְנֵיהֶם, וְיוֹשִׁיבֵם בְּצִדּוֹ. וְכֵן הָיָה יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה עוֹשֶׂה - אֲפִלּוּ לְתַלְמִיד חֲכָמִים, הָיָה עוֹמֵד מִכִּסְאוֹ וּמְנַשְּׁקוֹ, וְקוֹרֵא לוֹ: 'רַבִּי וּמָרִי'. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁיִּהְיֶה הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ לְבַדּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו, יַעֲשֶׂה זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּצִנְעָה. אֲבָל בְּפַרְהֶסְיָא בִּפְנֵי הָעָם - לֹא יַעֲשֶׂה, וְלֹא יַעֲמֹד מִפְּנֵי אָדָם, וְלֹא יְדַבֵּר רַכּוֹת, וְלֹא יִקְרָא לְאָדָם אֶלָּא בִּשְׁמוֹ, כְּדֵי שֶׁתְּהֵא יִרְאָתוֹ בְּלֵב הַכֹּל.

ו. כְּדֶרֶךְ שֶׁחָלַק לוֹ הַכָּתוּב הַכָּבוֹד הַגָּדוֹל, וְחִיֵּב הַכֹּל בִּכְבוֹדוֹ - כָּךְ צִוָּה לִהְיוֹת לִבּוֹ בְּקִרְבּוֹ שָׁפֵל וְחָלָל [- נבוב], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי". וְלֹא יִנְהֹג גַּסּוּת לֵב בְּיִשְׂרָאֵל יָתֵר מִדַּי, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ מֵאֶחָיו". וְיִהְיֶה חוֹנֵן וּמְרַחֵם לְקַטַּנָּם וּגְדוֹלָם, וְיֵצֵא וְיָבוֹא בְּחֶפְצֵיהֶם וּבְטוֹבָתָם, וְיָחוּס עַל כְּבוֹד קָטָן שֶׁבַּקְּטַנִּים. וּכְשֶׁמְּדַבֵּר אֶל כָּל הַקָּהָל בִּלְשׁוֹן רַבִּים, יְדַבֵּר רַכּוֹת - שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁמָעוּנִי אַחַי וְעַמִּי", וְאוֹמֵר: "אִם הַיּוֹם תִּהְיֶה לְעֶבֶד לָעָם הַזֶּה". לְעוֹלָם יִתְנַהֵג בַּעֲנָוָה יְתֵרָה - אֵין לָנוּ גָּדוֹל מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְנַחְנוּ מָה". וְיִסְבֹּל טָרְחָם וּמַשָּׂאָם וּתְלֻנּוֹתָם וְקִצְפָּם, "כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאֹמֵן אֶת הַיֹּנֵק". 'רוֹעֶה' קָרָאוֹ הַכָּתוּב, "לִרְעוֹת בְּיַעֲקֹב עַבְדּוֹ"; וְדַרְכּוֹ שֶׁל רוֹעֶה מִפֹּרָשׁ בַּקַּבָּלָה: "כִּרְעֶה, עֶדְרוֹ יִרְעֶה, בִּזְרֹעוֹ יְקַבֵּץ טְלָאִים, וּבְחֵיקוֹ יִשָּׂא; עָלוֹת יְנַהֵל".

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק ג

א. בְּעֵת שֶׁיֵּשֵׁב הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ, כּוֹתֵב לוֹ סֵפֶר תּוֹרָה לִשְׁמוֹ יָתֵר עַל הַסֵּפֶר שֶׁהִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו; וּמַגִּיהוּ מִסֵּפֶר הָעֲזָרָה, עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד. אִם לֹא הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו סֵפֶר, אוֹ שֶׁאָבַד - כּוֹתֵב שְׁנֵי סִפְרֵי תּוֹרוֹת: אֶחָד מַנִּיחוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁהוּא מְצֻוֶּה בּוֹ כְּכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַשֵּׁנִי לֹא יָזוּז מִלְּפָנָיו, אֶלָּא בְּעֵת שֶׁיִּכָּנֵס לְבֵית הַכִּסֵּא, אוֹ לַמֶּרְחָץ, אוֹ לְמָקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי לִקְרִיאָה. יוֹצֵא לַמִּלְחָמָה וְהוּא עִמּוֹ, נִכְנָס וְהוּא עִמּוֹ, יוֹשֵׁב בַּדִּין וְהוּא עִמּוֹ, מֵסֵב וְהוּא כְּנֶגְדּוֹ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ב. "לֹא יַרְבֶּה לוֹ נָשִׁים" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ, שֶׁהוּא לוֹקֵחַ עַד שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה נָשִׁים, בֵּין הַנָּשִׁים בֵּין הַפִּילַגְשִׁים [שמייחדן לו ללא כתובה וקידושין], הַכֹּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; וְאִם הוֹסִיף אַחַת, וּבְעָלָהּ - לוֹקֶה. וְיֵשׁ לוֹ לְגָרֵשׁ, וְלִשָּׂא אַחֶרֶת תַּחַת זוֹ שֶׁגֵּרֵשׁ.

ג. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ סוּסִים אֶלָּא כְּדֵי מֶרְכַּבְתּוֹ; אֲפִלּוּ סוּס אֶחָד פָּנוּי לִהְיוֹת רָץ לְפָנָיו כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין שְׁאָר הַמְּלָכִים, אָסוּר. וְאִם הוֹסִיף, לוֹקֶה.

ד. וְלֹא יַרְבֶּה לוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לְהַנִּיחַ בִּגְנָזָיו וּלְהִתְגָּאוֹת בּוֹ אוֹ לְהִתְנָאוֹת בּוֹ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּתֵּן לַחֲיָלוֹת שֶׁלּוֹ וְלַעֲבָדָיו וּלְשַׁמְּשָׁיו. וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁיַּרְבֶּה לְאוֹצַר בֵּית ה', וְלִהְיוֹת שָׁם מוּכָן לְצָרְכֵי הַצִּבּוּר וּלְמִלְחֲמוֹתָם - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְהַרְבּוֹתוֹ; וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהַרְבּוֹת לְעַצְמוֹ בְּבֵית גְּנָזָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְבֶּה לוֹ". וְאִם הִרְבָּה, לוֹקֶה.

ה. הַמֶּלֶךְ אָסוּר לִשְׁתּוֹת דֶּרֶךְ שִׁכְּרוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן". אֶלָּא יִהְיֶה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְצָרְכֵי יִשְׂרָאֵל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ו. וְכֵן לֹא יִהְיֶה שָׁטוּף [- להוט] בְּנָשִׁים. אֲפִלּוּ לֹא הָיְתָה לוֹ אֶלָּא אַחַת - לֹא יִהְיֶה מָצוּי אֶצְלָהּ תָּמִיד כִּשְׁאָר הַטִּפְּשִׁים, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל תִּתֵּן לַנָּשִׁים חֵילֶךָ". עַל הַסָּרַת לִבּוֹ הִקְפִּידָה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יָסוּר לְבָבוֹ" - שֶׁלִּבּוֹ, הוּא לֵב כָּל קְהַל יִשְׂרָאֵל; לְפִיכָךְ דִּבְּקוֹ הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה יָתֵר מִשְּׁאָר הָעָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל יְמֵי חַיָּיו".

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁמַּלְכֵי בֵּית דָּוִד - דָּנִין, וְדָנִין אוֹתָן, וּמְעִידִין עֲלֵיהֶן. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל - גָּזְרוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יָדוּן, וְלֹא דָּנִין אוֹתוֹ, וְלֹא מְעִיד, וְלֹא מְעִידִין עָלָיו; מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּם גַּס בָּהֶן, וְיָבוֹא מִן הַדָּבָר תַּקָּלָה וְהֶפְסֵד עַל הַדָּת.

ח. כָּל הַמּוֹרֵד בַּמֶּלֶךְ, יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ. אֲפִלּוּ גָּזַר עַל אֶחָד מִשְּׁאָר הָעָם שֶׁיֵּלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי וְלֹא הָלַךְ, אוֹ שֶׁלֹּא יֵצֵא מִבֵּיתוֹ וְיָצָא - חַיָּב מִיתָה; וְאִם רָצָה לְהָרְגוֹ - יַהֲרֹג, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת פִּיךָ וְכוּ'". וְכֵן כָּל הַמַּבְזֶה אֶת הַמֶּלֶךְ, אוֹ הַמְחָרֵף אוֹתוֹ - יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לְהָרְגוֹ, כְּשִׁמְעִי בֶּן גֵּרָא. וְאֵין לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אֶלָּא בְּסַיִף בִּלְבַד. וְיֵשׁ לוֹ לֶאֱסֹר [בבית האסורים] וּלְהַכּוֹת בְּשׁוֹטִין לְכִבּוּדוֹ. אֲבָל לֹא יַפְקִיר מָמוֹן; וְאִם הִפְקִיר, הֲרֵי זֶה גָּזֵל.

ט. הַמְבַטֵּל גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּמִצְוֹת, אֲפִלּוּ בְּמִצְוָה קַלָּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר; דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הָעֶבֶד, דִּבְרֵי הָרַב קוֹדְמִין. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם גָּזַר הַמֶּלֶךְ לְבַטֵּל מִצְוָה, שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

י. כָּל הַהוֹרְגִין נְפָשׁוֹת שֶׁלֹּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה, אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה, אֲפִלּוּ בְּעֵד אֶחָד, אוֹ שׁוֹגֵג שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - יֵשׁ לַמֶּלֶךְ רְשׁוּת לַהֲרֹג אוֹתָן, וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם כְּפִי מַה שֶּׁהַשָּׁעָה צְרִיכָה. וְהוֹרֵג רַבִּים בְּיוֹם אֶחָד, וְתוֹלֶה וּמַנִּיחָן תְּלוּיִין יָמִים רַבִּים, לְהַטִּיל אֵימָה, וְלִשְׁבֹּר יַד רִשְׁעֵי הָעוֹלָם.

יום חמישי ח' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק ד

א. רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לִתֵּן מַס עַל הָעָם לְצָרְכָיו, אוֹ לְצֹרֶךְ הַמִּלְחָמוֹת; וְקוֹצֵב לוֹ מֶכֶס [על סחורות], וְאָסוּר לְהַבְרִיחַ מִן הַמֶּכֶס שֶׁלּוֹ. וְיֵשׁ לוֹ לִגְזֹר, שֶׁכָּל מִי שֶׁיִּגְנֹב הַמֶּכֶס, יִלָּקַח מִמֶּנּוּ אוֹ יֵהָרֵג, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַתֶּם תִּהְיוּ לוֹ לַעֲבָדִים", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ" - מִכָּאן, שֶׁנּוֹתֵן מַס וְקוֹצֵב מֶכֶס, וְדִינָיו בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן דִּין, שֶׁכָּל הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת מֶלֶךְ, זוֹכֶה בּוֹ.

ב. וְשׁוֹלֵחַ בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל, וְלוֹקֵחַ מִן הָעָם הַגִּבּוֹרִים וְאַנְשֵׁי הַחַיִל, וְעוֹשֶׂה מֵהֶן חֵיל לְמֶרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו, וּמַעֲמִיד מֵהֶם עוֹמְדִים לְפָנָיו. וּמַעֲמִיד מֵהֶם אֲנָשִׁים לָרוּץ לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׂם לוֹ מִמֶּרְכַּבְתּוֹ וּבְפָרָשָׁיו, וְרָצוּ לִפְנֵי מֶרְכַּבְתּוֹ". וְלוֹקֵחַ מִן הַיָּפִים שֶׁבָּהֶם לִהְיוֹת שַׂמָּשִׁים וְעוֹמְדִים לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם - יִקָּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

ג. וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל בַּעֲלֵי אֻמָּנִיּוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ, וְעוֹשִׂין לוֹ מְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן. וְלוֹקֵחַ כָּל הַבְּהֵמוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת לִמְלַאכְתּוֹ, וְנוֹתֵן שְׂכָרָן אוֹ דְּמֵיהֶן - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלִחַרֵשׁ חֲרִישׁוֹ וְלִקְצֹר קְצִירוֹ, וְלַעֲשׂוֹת כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וּכְלֵי רִכְבּוֹ וְכוּ' וְאֶת עֲבָדֵיכֶם וְאֶת שִׁפְחוֹתֵיכֶם וְאֶת בַּחוּרֵיכֶם הַטּוֹבִים וְאֶת חֲמוֹרֵיכֶם - יִקָּח, וְעָשָׂה לִמְלַאכְתּוֹ".

ד. וְכֵן לוֹקֵחַ מִכָּל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל נָשִׁים וּפִילַגְשִׁים: נָשִׁים, בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין; וּפִילַגְשִׁים, בְּלֹא כְּתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין, אֶלָּא בִּיחוּד בִּלְבַד קוֹנֶה אוֹתָהּ, וּמֻתֶּרֶת לוֹ. אֲבָל הַהֶדְיוֹט אָסוּר בְּפִילֶגֶשׁ, אֶלָּא בְּאָמָה עִבְרִיָּה בִּלְבַד אַחַר יִעוּד [- מייחדה לו לאשה]. וְיֵשׁ לוֹ לַעֲשׂוֹת הַפִּילַגְשִׁים שֶׁלּוֹקֵחַ לְאַרְמוֹנוֹ טַבָּחוֹת וְאוֹפוֹת וְרַקָּחוֹת [- מיני בשמים], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת בְּנוֹתֵיכֶם יִקַּח לְרַקָּחוֹת וּלְטַבָּחוֹת וּלְאוֹפוֹת".

ה. וְכֵן כּוֹפֶה אֶת הָרְאוּיִין לִהְיוֹת שָׂרִים, וּמְמַנֶּה אוֹתָם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָשׂוּם לוֹ שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים".

ו. וְלוֹקֵחַ הַשָּׂדוֹת וְהַזֵּיתִים וְהַכְּרָמִים לַעֲבָדָיו, כְּשֶׁיֵּלְכוּ לַמִּלְחָמָה וְיִפְשְׁטוּ עַל מְקוֹמוֹת אֵלּוּ, אִם אֵין לֶחֶם מַה יֹּאכְלוּ אֶלָּא מִשָּׁם, וְנוֹתֵן דְּמֵיהֶם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת שְׂדוֹתֵיכֶם וְאֶת כַּרְמֵיכֶם וְזֵיתֵיכֶם הַטּוֹבִים יִקָּח, וְנָתַן לַעֲבָדָיו".

ז. וְיֵשׁ לוֹ מַעֲשֵׂר מִן הַזְּרָעִים וּמִן הָאִילָנוֹת וּמִן הַבְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזַרְעֵיכֶם וְכַרְמֵיכֶם יַעְשֵׂר וְכוּ' וְצֹאנְכֶם יַעְשֹׂר".

ח. הַמֶּלֶךְ הַמְּשִׁיחַ נוֹטֵל מִכָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל חֵלֶק אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה; וְדָבָר זֶה, חֹק לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם.

ט. כָּל הַרוּגֵי הַמֶּלֶךְ, מְמוּנָּם לַמֶּלֶךְ; וְכָל הַמַּמְלָכוֹת שֶׁכּוֹבֵשׁ, הֲרֵי אוֹצְרוֹת הַמְּלָכִים לַמֶּלֶךְ. וּשְׁאָר הַבִּזָּה שֶׁבּוֹזְזִין - בּוֹזְזִין וְנוֹתְנִין לְפָנָיו, וְהוּא נוֹטֵל מַחֲצִית בָּרֹאשׁ; וּמַחֲצִית הַבִּזָּה, חוֹלְקִין אוֹתָהּ. כָּל אַנְשֵׁי הַצָּבָא בְּיַחַד עִם הָעָם הַיּוֹשְׁבִין עַל הַכֵּלִים בַּמַּחֲנֶה לִשְׁמָרָהּ, חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה - שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כְּחֵלֶק הַיֹּרֵד בַּמִּלְחָמָה, וּכְחֵלֶק הַיֹּשֵׁב עַל הַכֵּלִים - יַחְדָּו יַחֲלֹקוּ".

י. כָּל הָאָרֶץ שֶׁכּוֹבֵשׁ, הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ; נוֹתֵן לַעֲבָדָיו לְאַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה, וּמַנִּיחַ לְעַצְמוֹ כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְצֶה. וּבְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים, דִּינָיו דִּין. וּבְכֹל יִהְיוּ מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְתִהְיֶה מַחֲשַׁבְתּוֹ וּמְגַמָּתוֹ לְהָרִים דַּת הָאֱמֶת, וּלְמַלֹּאת הָעוֹלָם צֶדֶק, וְלִשְׁבֹּר זְרוֹעַ הָרְשָׁעִים, וּלְהִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה' - שֶׁאֵין מַמְלִיכִין מֶלֶךְ תְּחִלָּה, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמִלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּשְׁפָטָנוּ מַלְכֵּנוּ וְיָצָא לְפָנֵינוּ, וְנִלְחַם אֶת מִלְחֲמֹתֵינוּ".

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק ה

א. אֵין הַמֶּלֶךְ נִלְחָם תְּחִלָּה, אֶלָּא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאֵיזוֹ הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה? זוֹ מִלְחֶמֶת שִׁבְעָה עֲמָמִין, וּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, וְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צַר שֶׁבָּא עֲלֵיהֶם. וְאַחַר כָּךְ נִלְחָם בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - וְהִיא הַמִּלְחָמָה שֶׁנִּלְחָם עִם שְׁאָר הָעַמִּים, כְּדֵי לְהַרְחִיב גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וּלְהַרְבּוֹת בִּגְדֻלָּתוֹ וְשִׁמְעוֹ.

ב. מִלְחֶמֶת מִצְוָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לִטֹּל בָּהּ רְשׁוּת מִבֵּית דִּין, אֶלָּא יוֹצֵא מֵעַצְמוֹ בְּכָל עֵת, וְכוֹפֶה הָעָם לָצֵאת. אֲבָל מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - אֵינוֹ מוֹצִיא הָעָם בָּהּ, אֶלָּא עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד.

ג. וּפוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶּרֶךְ, וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ. וְדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ - אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא כְּפִי מַה שֶּׁהוּא צָרִיךְ: אֵינוֹ מְעַקֵּם הַדְּרָכִים מִפְּנֵי כַּרְמוֹ שֶׁל זֶה, אוֹ מִפְּנֵי שָׂדֵהוּ שֶׁל זֶה, אֶלָּא הוֹלֵךְ בְּשָׁוֶה, וְעוֹשֶׂה מִלְחֲמָתוֹ.

ד. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַחְרִים [לאבד] שִׁבְעָה עֲמָמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם"; וְכֹל שֶׁבָּא לְיָדוֹ אֶחָד מֵהֶן, וְלֹא הֲרָגוֹ - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". וּכְבָר אָבְדוּ, וְאָבַד זִכְרָם.

ה. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לְאַבֵּד זֶרַע עֲמָלֵק, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק"; וּמִצְוַת עֲשֵׂה לִזְכֹּר תָּמִיד מַעֲשָׂיו הָרָעִים וַאֲרִיבָתוֹ, כְּדֵי לְעוֹרֵר אֵיבָתוֹ [שנאתנו אליו] - שֶׁנֶּאֱמַר: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ: "זָכוֹר" - בַּפֶּה; "לֹא תִשְׁכָּח" - בַּלֵּב, שֶׁאָסוּר לִשְׂכֹּחַ אֵיבָתוֹ וְשִׂנְאָתוֹ.

ו. כָּל הָאֲרָצוֹת שֶׁכּוֹבְשִׁין יִשְׂרָאֵל בְּמֶלֶךְ עַל פִּי בֵּית דִּין - הֲרֵי זֶה כִּבּוּשׁ רַבִּים, וַהֲרֵי הִיא כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּבַשׁ יְהוֹשֻׁעַ לְכָל דָּבָר; וְהוּא, שֶׁכִּבְּשׁוֹ אַחַר כִּבּוּשׁ כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה.

ז. וּמֵתֶר לִשְׁכֹּן בְּכָל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, חוּץ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם [והיא]; מִן הַיָּם הַגָּדוֹל הַמַּעֲרָבִי [התיכון] אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, כְּנֶגֶד אֶרֶץ כּוּשׁ [אתיופיה] וּכְנֶגֶד הַמִּדְבָּר - הַכֹּל אָסוּר לְהִתְיַשֵּׁב בָּהּ. וּבִשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד", "לֹא תֹסִיף עוֹד לִרְאוֹתָהּ", "לֹא תֹסִפוּ לִרְאוֹתָם עוֹד עַד עוֹלָם". וְאַלֶכְסַנְדְּרִיָּא בִּכְלַל הָאִסּוּר.

ח. מֻתָּר לַחֲזֹר לְאֶרֶץ מִצְרַיִם לִסְחוֹרָה וְלִפְרַקְמַטְיָא, וְלִכְבֹּשׁ אֲרָצוֹת אֲחֵרוֹת; וְאֵין אָסוּר אֶלָּא לְהִשְׁתַּקֵּעַ שָׁם. וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה - שֶׁבִּשְׁעַת הַכְּנִיסָה, מֻתָּר הוּא; וְאִם יַחְשֹׁב לֵישֵׁב וּלְהִשְׁתַּקֵּעַ, אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאִם כָּבַשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִצְרַיִם עַל פִּי בֵּית דִּין, שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת; וְלֹא הִזְהִירָה אֶלָּא לָשׁוּב לָהּ יְחִידִים, אוֹ לִשְׁכֹּן בָּהּ וְהִיא בְּיַד גּוֹיִם, מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲשֶׂיהָ מְקַלְקְלִין יוֹתֵר מִכָּל הָאֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם וְכוּ'".

ט. אָסוּר לָצֵאת מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ לְעוֹלָם - אֶלָּא לִלְמֹד תּוֹרָה, אוֹ לִשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ לְהַצִּיל [ממונו] מִן הַגּוֹיִם, וְיַחֲזֹר לָאָרֶץ; וְכֵן יוֹצֵא הוּא לִסְחוֹרָה. אֲבָל לִשְׁכֹּן בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אָסוּר, אֶלָּא אִם כֵּן חָזָק הָרָעָב שָׁם, עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁוֶה דִּינָר חִטִּין בִּשְׁנֵי דִּינָרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ הַמָּעוֹת מְצוּיוֹת, וְהַפֵּרוֹת בְּיֹקֶר. אֲבָל אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת בְּזוֹל, וְלֹא יִמְצָא מָעוֹת וְלֹא בְּמַה יִשְׁתַּכֵּר, וְאָבְדָה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס - יֵצֵא לְכָל מָקוֹם שֶׁיִּמְצָא בּוֹ רֶוַח. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֵּתֶר לָצֵאת, אֵינָהּ מִדַּת חֲסִידוּת; שֶׁהֲרֵי מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן שְׁנֵי גְּדוֹלֵי הַדּוֹר הָיוּ, וּמִפְּנֵי צָרָה גְּדוֹלָה יָצְאוּ, וְנִתְחַיְּבוּ כְּלָיָה לַמָּקוֹם.

י. גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מְנַשְּׁקִין עַל תְּחוּמֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמְנַשְּׁקִין אֲבָנֶיהָ, וּמִתְגַּלְגְּלִין עַל עֲפָרָהּ; וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ, וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנָנוּ".

יא. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַשּׁוֹכֵן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, עֲוֹנוֹתָיו מְחוּלִין - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבַל יֹאמַר שָׁכֵן, חָלִיתִי; הָעָם הַיֹּשֵׁב בָּהּ, נְשֹׂא עָוֹן". אֲפִלּוּ הָלַךְ בָּהּ אַרְבַּע אַמּוֹת, זוֹכֶה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכָל הַקָּבוּר בָּהּ, נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְאִלּוּ הַמָּקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ מִזְבֵּחַ כַּפָּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִפֶּר אַדְמָתוֹ עַמּוֹ". וּבְפַרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר: "עַל אַדְמָה טְמֵאָה תָּמוּת". וְאֵינוֹ דּוֹמֶה קוֹלַטְתּוֹ מֵחַיִּים, לְמִי שֶׁקּוֹלַטְתּוֹ לְאַחַר מִיתָה. וְאַף עַל פִּי כֵן, גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים הָיוּ מוֹלִיכִין אֶת מִתֵּיהֶן לְשָׁם; צֵא וּלְמַד מִיַּעֲקֹב אָבִינוּ וְיוֹסֵף הַצַּדִּיק.

יב. לְעוֹלָם יָדוּר אָדָם בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ גּוֹיִם, וְאַל יָדוּר בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וַאֲפִלּוּ בְּעִיר שֶׁרֻבָּהּ יִשְׂרָאֵל; שֶׁכָּל הַיּוֹצֵא לְחוּצָה לָאָרֶץ - כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי גֵרְשׁוּנִי הַיּוֹם מֵהִסְתַּפֵּחַ בְּנַחֲלַת ה', לֵאמֹר: לֵךְ עֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים". וּבְפַרְעָנוּת הוּא אוֹמֵר: "וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ". כְּשֵׁם שֶׁאָסוּר לָצֵאת מֵהָאָרֶץ לְחוּצָה לָאָרֶץ - כָּךְ אָסוּר לָצֵאת מִבָּבֶל לִשְׁאָר אֲרָצוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "בָּבֶלָה יוּבָאוּ, וְשָׁמָּה (יָמוּתוּ)".

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹת פֶּרֶק ו

א. אֵין עוֹשִׂין מִלְחָמָה עִם אָדָם בָּעוֹלָם, עַד שֶׁקּוֹרְאִין לוֹ לְשָׁלוֹם - אֶחָד מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, וְאֶחָד מִלְחֶמֶת מִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי תִקְרַב אֶל עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ, וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם". אִם הִשְׁלִימוּ, וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ עֲלֵיהֶן - אֵין הוֹרְגִין מֵהֶם נְשָׁמָה, וַהֲרֵי הֵם לָמַס, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס, וַעֲבָדוּךָ". קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם הַמַּס, וְלֹא קִבְּלוּ הָעֲבֹדוּת, אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הָעֲבֹדוּת, וְלֹא קִבְּלוּ הַמַּס - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם; עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ שְׁנֵיהֶם. וְהָעֲבֹדוּת שֶׁיְּקַבְּלוּ - הִיא שֶׁיִּהְיוּ נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְמַטָּה, וְלֹא יָרִימוּ רֹאשׁ בְּיִשְׂרָאֵל, אֶלָּא יִהְיוּ כְּבוּשִׁים תַּחַת יָדָם; וְלֹא יִתְמַנּוּ עַל יִשְׂרָאֵל לְשׂוּם דָּבָר שֶׁבָּעוֹלָם. וְהַמַּס שֶׁיְּקַבְּלוּ - שֶׁיִּהְיוּ מוּכָנִים לַעֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ בְּגוּפָם וּמָמוֹנָם, כְּגוֹן בִּנְיַן הַחוֹמוֹת, וְחִזּוּק הַמְּצוּדוֹת, וּבִנְיַן אַרְמוֹן הַמֶּלֶךְ וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזֶה דְּבַר הַמַּס אֲשֶׁר הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה, לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה' וְאֶת בֵּיתוֹ וְאֶת הַמִּלּוֹא, וְאֵת חוֹמַת יְרוּשָׁלִַם וְכוּ' וְאֵת כָּל עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לִשְׁלֹמֹה וְכוּ' וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס עוֹבֵד, עַד הַיּוֹם הַזֶּה. וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא נָתַן שְׁלֹמֹה עֶבֶד, כִּי הֵם אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה, וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְשָׁלִישָׁיו, וְשָׂרֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו".

ב. וְיֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהַתְוֹת עִמָּהֶם שֶׁיִּקַּח חֲצִי מָמוֹנָם אוֹ הַקַּרְקָעוֹת וַיַּנִּיחַ כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, אוֹ כָּל הַמִּטַּלְטְלִין וַיַּנִּיחַ הַקַּרְקָעוֹת - כְּפִי מַה שֶּׁיַּתְוֶה.

ג. וְאָסוּר לְשַׁקֵּר בִּבְרִיתָם וּלְכַזֵּב לָהֶם, אַחַר שֶׁהִשְׁלִימוּ וְקִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת.

ד. וְאִם לֹא הִשְׁלִימוּ, אוֹ שֶׁהִשְׁלִימוּ וְלֹא קִבְּלוּ שֶׁבַע מִצְוֹת - עוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה, וְהוֹרְגִין כָּל הַזְּכָרִים הַגְּדוֹלִים, וּבוֹזְזִין כָּל מָמוֹנָם וְטַפָּם; וְאֵין הוֹרְגִין אִשָּׁה וְלֹא קָטָן -

שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנְּשִׁים וְהַטַּף", זֶה טַף שֶׁל זְכָרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת, שֶׁהִיא עִם שְׁאָר הָאֻמּוֹת. אֲבָל שִׁבְעָה עֲמָמִין וַעֲמָלֵק שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ, אֵין מַנִּיחִין מֵהֶם נְשָׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֵּן תַּעֲשֶׂה לְכָל (הָעַמִּים)וכו' רַק מֵעָרֵי הָעַמִּים וכו' לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה". וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּעֲמָלֵק: "תִּמְחֶה אֶת זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם". וּמִנַּיִן שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּאֵלּוּ שֶׁלֹּא הִשְׁלִימוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא הָיְתָה עִיר אֲשֶׁר הִשְׁלִימָה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בִּלְתִּי הַחִוִּי יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן; אֶת הַכֹּל לָקְחוּ בַּמִּלְחָמָה. כִּי מֵאֵת ה' הָיְתָה, לְחַזֵּק אֶת לִבָּם לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה אֶת יִשְׂרָאֵל, לְמַעַן הַחֲרִימָם" - מִכְּלָל שֶׁשָּׁלְחוּ לָהֶם לְשָׁלוֹם, וְלֹא קִבְּלוּ.

ה. שְׁלֹשָׁה כְּתָבִים שָׁלַח יְהוֹשֻׁעַ, עַד שֶׁלֹּא נִכְנְסוּ לָאָרֶץ. הָרִאשׁוֹן שָׁלַח לָהֶם: 'מִי שֶׁרוֹצֶה לִבְרֹחַ, יִבְרַח'; וְחָזַר וְשָׁלַח: 'מִי שֶׁרוֹצֶה לְהַשְׁלִים, יַשְׁלִים'; וְחָזַר וְשָׁלַח: 'מִי שֶׁרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת מִלְחָמָה, יַעֲשֶׂה'. אִם כֵּן, מִפְּנֵי מָה הֶעֱרִימוּ יוֹשְׁבֵי גִבְעוֹן [הלא יכלו להשלים עם ישראל]? לְפִי שֶׁשָּׁלַח לָהֶם בִּכְלָל, וְלֹא קִבְּלוּ; וְלֹא יָדְעוּ מִשְׁפְּטֵי יִשְׂרָאֵל, וְדִמּוּ שֶׁאֵין פּוֹתְחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם. וְלָמָּה קָשָׁה הַדָּבָר לַנְּשִׂיאִים, וְרָאוּ שֶׁרָאוּי לְהַכּוֹתָם לְפִי חֶרֶב לוּלֵי הַשְּׁבוּעָה? מִפְּנֵי שֶׁכָּרְתוּ לָהֶם בְּרִית [שיהיו חופשיים], וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "לֹא תִכְרֹת לָהֶם בְּרִית"; אֶלָּא הָיָה דִּינָם, שֶׁיִּהְיוּ לָמַס עֲבָדִים. וְהוֹאִיל וּבְטָעוּת נִשְׁבְּעוּ לָהֶם - בְּדִין הָיָה שֶׁיֵּהָרְגוּ עַל שֶׁהִטְעוּם, לוּלֵי חִלּוּל הַשֵּׁם.

ו. עַמּוֹן וּמוֹאָב - אֵין שׁוֹלְחִין לָהֶם לְשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטוֹבָתָם". אָמְרוּ חֲכָמִים: לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם", יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם". לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "עִמְּךָ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ . . בַּטּוֹב לוֹ", יָכוֹל עַמּוֹן וּמוֹאָב כֵּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְטוֹבָתָם". וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹמָם, אִם הִשְׁלִימוּ מֵעַצְמָם תְּחִלָּה, מְקַבְּלִין.

ז. כְּשֶׁצָּרִין עַל עִיר לְתָפְשָׂהּ, אֵין מַקִּיפִין אוֹתָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ אֶלָּא מִשָּׁלֹשׁ רוּחוֹתֶיהָ, וּמַנִּיחִין מָקוֹם לַבּוֹרֵחַ, וּלְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִמָּלֵט עַל נַפְשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּצְבְּאוּ עַל מִדְיָן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּכְךָ צִוָּהוּ [לצור רק מג' רוחות].

ח. אֵין קוֹצְצִין אִילָנֵי מַאֲכָל שֶׁחוּץ לַמְּדִינָה, וְאֵין מוֹנְעִין מֵהֶן אַמַּת [תעלת] הַמַּיִם עַד שֶׁיִּבְשׁוּ - שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תַשְׁחִית אֶת עֵצָהּ"; וְכָל הַקּוֹצֵץ, לוֹקֶה. וְלֹא בְּמָצוֹר בִּלְבַד, אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם, כָּל הַקּוֹצֵץ אִילַן מַאֲכָל דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - לוֹקֶה. אֲבָל קוֹצְצִין אוֹתוֹ, אִם הָיָה מַזִּיק אִילָנוֹת אֲחֵרִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁמַּזִּיק בִּשְׂדֵה אֲחֵרִים, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁדָּמָיו יְקָרִים [לבנין]; לֹא אָסְרָה תּוֹרָה, אֶלָּא דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה.

ט. כָּל אִילַן סָרָק - מֻתָּר לָקֵץ אוֹתוֹ, וַאֲפִלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ. וְכֵן אִילַן מַאֲכָל שֶׁהִזְקִין, וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא דָּבָר מוּעָט שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְטָרֹחַ בּוֹ - מֻתָּר לְקַצּוֹ. וְכַמָּה יִהְיֶה הַזַּיִת עוֹשֶׂה, וְלֹא יְקַצֶּנּוּ? רֹבַע הַקַּב זַיִתִים; וְדֶקֶל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קַב תְּמָרִים, לֹא יְקַצֶּנּוּ.

י. וְלֹא הָאִילָנוֹת בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמְשַׁבֵּר כֵּלִים, וְקוֹרֵעַ בְּגָדִים, וְהוֹרֵס בִּנְיָן, וְסוֹתֵם מַעְיָן, וּמְאַבֵּד מַאֲכָלוֹת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה - עוֹבֵר בְּ"לֹא תַשְׁחִית"; וְאֵינוֹ לוֹקֶה, אֶלָּא מַכַּת מַרְדּוּת מִדִּבְרֵיהֶם [מלקות מדרבנן].

יא. צָרִין עַל עֲיָרוֹת הַגּוֹיִם בְּשַׁבָּת, וְעוֹשִׂין עִמָּהֶם מִלְחָמָה בְּשַׁבָּת - שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד רִדְתָּהּ", וַאֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת; בֵּין מִלְחֶמֶת מִצְוָה, בֵּין מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת.

יב. כְּשֶׁחוֹנִין, חוֹנִין בְּכָל מָקוֹם. וּמִי שֶׁנֶּהֱרָג בַּמִּלְחָמָה - בַּמָּקוֹם שֶׁיִּפֹּל, שָׁם יִקָּבֵר; קוֹנֶה מְקוֹמוֹ כְּמֵת מִצְוָה.

יג. וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ בְּמַחֲנֶה: אוֹכְלִין הַדְּמַאי [ספק מעשר]; וּפְטוּרִין מֵרְחִיצַת יָדַיִם, תְּחִלָּה; וּמְבִיאִין כָּל מִינֵי עֵצִים מִכָּל מָקוֹם - וַאֲפִלּוּ מִצָּאן תְּלוּשִׁין וּיְבֵשִׁין, אֵין מַקְפִּידִין עַל כָּךְ בַּמַּחֲנֶה. וְכֵן פְּטוּרִין מִלְּעָרֵב עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת בַּמַּחֲנֶה, אֶלָּא מְטַלְטְלִין מֵאֹהֶל לְאֹהֶל וּמִסְּכָּה לְסֻכָּה - וְהוּא שֶׁיַּקִּיפוּ כָּל הַמַּחֲנֶה מְחִיצָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה רְשׁוּת יָחִיד, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. וְאֵין מַחֲנֶה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה. וּכְשֵׁם שֶׁפְּטוּרִין מִכָּל אֵלּוּ בַּהֲלִיכָתָן, כָּךְ פְּטוּרִין בַּחֲזִירָתָן.

יד. וְאָסוּר לְהִפָּנוֹת [צרכים] בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה, אוֹ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּכָל מָקוֹם; אֶלָּא מִצְוַת עֲשֵׂה לְתַקֵּן שָׁם דֶּרֶךְ מְיֻחֶדֶת לְהִפָּנוֹת בָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וכו'".

טו. וְכֵן מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת יָתֵד לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, תְּלוּיָה עִם כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ - יֵצֵא בְּאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ, וְיַחְפֹּר בָּהּ, וְיִפְנֶה, וִיכַסֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל אָזְנֶךָ וגו'". וּבֵין שֶׁיֵּשׁ עִמָּהֶם אָרוֹן [האלוקים], וּבֵין שֶׁאֵין עִמָּהֶם - כָּךְ הֵם עוֹשִׂים תָּמִיד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה מַחֲנֶךָ קָדוֹשׁ".

יום שישי ט' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹת פֶּרֶק ז

א. אֶחָד מִלְחֶמֶת מִצְוָה, וְאֶחָד מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת - מְמַנִּין כֹּהֵן לְדַבֵּר אֶל הָעָם בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה, וּמוֹשְׁחִין אוֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה; וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'מָשׁוּחַ מִלְחָמָה'.

ב. שְׁנֵי פְּעָמִים מְדַבֵּר מָשׁוּחַ מִלְחָמָה אֶל הָעָם: אַחַת בַּסֵּפֶר [- בגבול] בְּעֵת שֶׁיּוֹצְאִין, קֹדֶם שֶׁיַּעַרְכוּ הַמִّלְחָמָה - אוֹמֵר אֲלֵיהֶם: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם, וְלֹא חִלְּלוֹ וגו'"; כְּשֶׁיִּשְׁמַע דְּבָרַי, יַחֲזֹר מֵעֲרֵכֵי הַמִּלְחָמָה. וְאַחַת בְּעֶרְכֵי הַמִּלְחָמָה [- בחזית], אוֹמֵר: "אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם".

ג. בְּעֵת שֶׁעוֹרְכִין הַמַּעֲרָכוֹת, וְהֵם קְרוֹבִים לְהִלָּחֵם, מָשׁוּחַ מִלְחָמָה עוֹמֵד בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ, וְכָל הַמַּעֲרָכוֹת לְפָנָיו, וְאוֹמֵר לָהֶם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל! אַתֶּם קְרֵבִים הַיּוֹם לַמִּלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם; אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם, אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אֹיְבֵיכֶם, לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם". עַד כָּאן מָשׁוּחַ מִלְחָמָה אוֹמֵר, וְכֹהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר מָשׁוּחַ מִלְחָמָה: "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ - יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ; פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה, וְאִישׁ אַחֵר יְחַנְּכֶנּוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ - יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ; פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה, וְאִישׁ אַחֵר יְחַלְּלֶנּוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ - יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ;

פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה, וְאִישׁ אַחֵר יִקָּחֶנָּה". עַד כָּאן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה מְדַבֵּר, וְהַשּׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם בְּקוֹל רָם. וְאַחַר כָּךְ מְדַבֵּר הַשּׁוֹטֵר מַעֲצָמוֹ וְאוֹמֵר: "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב"; וְשׁוֹטֵר אַחֵר מַשְׁמִיעַ לְכָל הָעָם.

ד. וְאַחַר שֶׁחוֹזְרִין כָּל הַחוֹזְרִין מֵעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה, מִתַּקְּנִין אֶת הַמַּעֲרָכוֹת, וּפוֹקְדִים שָׂרֵי צְבָאוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם. וּמַעֲמִידִין מֵאַחוֹרֵי כָּל מַעֲרָכָה וּמַעֲרָכָה שׁוֹטְרִים חֲזָקִים וְעַזִּים, וְכַשִּׁילִין [קרדומות] שֶׁל בַּרְזֶל בִּידֵיהֶם; וְכָל הַמְבַקֵּשׁ לַחֲזֹר מִן הַמִּלְחָמָה - הָרְשׁוּת בְּיָדָם לְקַפֵּחַ אֶת שׁוֹקָיו, שֶׁתְּחֹלַת נְפִילָה נִיסָּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁמַּחְזִירִין אֲנָשִׁים אֵלּוּ מֵעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה? בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. אֲבָל בְּמִלְחֶמֶת מִצְוָה - הַכֹּל יוֹצְאִין, אֲפִלּוּ חָתָן מֵחִדְרוֹ וְכַלָּה מֵחֻפָּתָהּ.

ה. אֶחָד הַבּוֹנֶה בַּיִת לִישִׁיבָתוֹ, וְאֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית הַבָּקָר, בֵּית הָעֲצִים, בֵּית הָאוֹצָרוֹת [- תבואה] - הוֹאִיל וְרָאוּי לְדִירָה; וְאֶחָד הַבּוֹנֶה, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, אוֹ הַיּוֹרֵשׁ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר. אֲבָל הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר אַכְסַדְרָה [פרוזדור לבית] וּמִרְפֶּסֶת [לפני הבית], אוֹ בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ הַגּוֹזֵל בַּיִת - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר.

ו. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ כֶּרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹטֵעַ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל, וַאֲפִלּוּ מֵחֲמִשֶּׁת מִינֵי מַאֲכָל. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ, וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ [מכופף ענף ומכסהו בעפר] וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב [אילן באילן] הַבְרָכָה וְהַרְכָּבָה שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בְּעָרְלָה. אֶחָד הַלּוֹקֵחַ, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנִּתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל, אוֹ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק, אוֹ שֶׁגָּזַל כֶּרֶם - אֵינוֹ חוֹזֵר עָלָיו. וְכֵן כֶּרֶם שֶׁל שְׁנֵי שֵׁתָּפִין, אֵין חוֹזְרִין עָלָיו.

ז. אֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה, וְכֵן אִם נָפְלָה לוֹ יְבָמָה [אשת אחיו שמת ללא בנים]; אֲפִלּוּ חֲמִשָּׁה אַחִים, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם - כֻּלָּן חוֹזְרִין. קִדֵּשׁ אִשָּׁה מֵעַכְשָׁו לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ [- על מנת שיחולו אם לא יחזור בו י"ב חודש], וְשָׁלַם הַזְּמַן בַּמִּלְחָמָה - חוֹזֵר וּבָא לוֹ.

ח. הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ, וְהַמְאָרֵס אִשָּׁה הָאֲסוּרָה לוֹ, כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה [- גבעונית] לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין - אֵינוֹ חוֹזֵר.

ט. כָּל אֵלּוּ שֶׁחוֹזְרִין מֵעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה - כְּשֶׁשּׁוֹמְעִין אֶת דִּבְרֵי הַכֹּהֵן חוֹזְרִין, וּמְסַפְּקִין מַיִם וּמָזוֹן לְאַנְשֵׁי הַצָּבָא, וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים.

י. וְאֵלּוּ שֶׁאֵין יוֹצְאִין לְעֲרְכֵי הַמִּלְחָמָה כָּל עִקָּר, וְאֵין מַטְרִיחִין אוֹתָם לְשׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם: הַבּוֹנֶה בַּיִת וַחֲנָכוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא אֲרוּסָתוֹ, אוֹ שֶׁיִּבֵּם, וּמִי שֶׁחִלֵּל אֶת כַּרְמוֹ - אֵין יוֹצְאִין עַד תֹּם שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "נְקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת, וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ". מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממרע"ה] לָמְדוּ, שֶׁיִּהְיֶה נָקִי שָׁנָה בֵּין לְבֵית שֶׁקָּנָה, בֵּין לְאִשָּׁה שֶׁנָּשָׂא, בֵּין לְכֶרֶם שֶׁהִתְחִיל לֶאֱכֹל פִּרְיוֹ.

יא. כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ, אֵין מְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן, וְלֹא מְתַקֵּן דֶּרֶךְ, וְלֹא שׁוֹמֵר בַּחוֹמָה, וְלֹא נוֹתֵן [קרשים] לְפַסֵּי הָעִיר [לחיזוק שער העיר], וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו שׁוּם דָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא, וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר" - לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לֹא לְצָרְכֵי הָעִיר וְלֹא לְצָרְכֵי הַגְּדוּד.

יב. בָּנָה בַּיִת וְהִשְׁכִּירוֹ לַאֲחֵרִים, וְהִקְדִּים לוֹ שְׂכָרוֹ [מראש] - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ. נָתַן לוֹ שְׂכָרוֹ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הֲרֵי הוּא כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ עַד עַתָּה.

יג. בָּנָה בַּיִת, וְנָתַן בּוֹ חֲפָצָיו, וְנָעַל עֲלֵיהֶם - אִם הָיָה צָרִיךְ לְבַטֵּל [מזמנו] עַל שְׁמִירָתָם, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁחֲנָכוֹ וְהִתְחִיל לֵישֵׁב בּוֹ; וְאִם אֵינָם צְרִיכִין לֵישֵׁב וּלְשָׁמְרָם, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא חֲנָכוֹ.

יד. וְכָל הַבּוֹנֶה בַּיִת אוֹ נָטַע כֶּרֶם בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ חוֹזֵר עֲלֵיהֶם.

טו. "מִי הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ הַלֵּבָב" - כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁאֵין בְּלִבּוֹ כֹּחַ לַעֲמֹד בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה. וּמֵאַחַר שֶׁיִּכָּנֵס אָדָם בְּקִשְׁרֵי הַמִּלְחָמָה, יִשָּׁעֵן עַל מִקְרֶה יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעוֹ בְּעֵת צָרָה, וְיֵדַע שֶׁעַל יְחוּד הַשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה מִלְחָמָה, וְיָשִׂים נַפְשׁוֹ בְּכַפּוֹ, וְלֹא יִירָא וְלֹא יִפְחַד, וְלֹא יַחְשֹׁב לֹא בְּאִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו, אֶלָּא יִמְחֶה זִכְרָם מִלִּבּוֹ, וְיִפְנֶה מִכָּל דָּבָר לַמִּלְחָמָה. וְכָל הַמַּתְחִיל לַחְשֹׁב וּלְהַרְהֵר בַּמִּלְחָמָה, וּמַבְהִיל עַצְמוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַל יֵרַךְ לְבַבְכֶם, אַל תִּירְאוּ וְאַל תַּחְפְּזוּ וְאַל תַּעַרְצוּ מִפְּנֵיהֶם". וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁכָּל דְּמֵי יִשְׂרָאֵל תְּלוּיִין בְּצַוָּארוֹ; וְאִם לֹא נִצַּח וְלֹא עָשָׂה מִלְחָמָה בְּכָל לִבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁשָּׁפַךְ דְּמֵי הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא יִמַּס אֶת לְבַב אֶחָיו כִּלְבָבוֹ". וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּקַּבָּלָה: "אָרוּר עוֹשֶׂה מְלֶאכֶת ה' רְמִיָּה, וְאָרוּר מֹנֵעַ חַרְבּוֹ מִדָּם". וְכָל הַנִּלְחָם בְּכָל לִבּוֹ בְּלֹא פַּחַד, וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ לְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בְּלִבּוֹ - מֻבְטָח לוֹ שֶׁלֹּא יִמְצָא נֶזֶק וְלֹא תַּגִּיעוּ רָעָה, וְיִבְנֶה לוֹ בַּיִת נָכוֹן בְּיִשְׂרָאֵל, וְיִזְכֶּה לוֹ וּלְבָנָיו עַד עוֹלָם, וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עָשׂה יַעֲשֶׂה ה' לַאדֹנִי בַּיִת נֶאֱמָן, כִּי מִלְחֲמוֹת ה' אֲדֹנִי נִלְחָם, וְרָעָה לֹא תִמָּצֵא בְךָ מִיָּמֶיךָ וְכוּ' וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים, אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ".

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק ח

א. חֲלוּצֵי [- חיילי] הַצָּבָא - כְּשֶׁיִּכָּנְסוּ בִּגְבוּל הַגּוֹיִם, וְיִכְבְּשׁוּ אוֹתָם וְיִשְׁבּוּ מֵהֶם - מֻתָּר לָהֶם לֶאֱכֹל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת וּבְשַׂר חֲזִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, אִם רָעֵב וְלֹא מָצָא מַה יֹּאכַל אֶלָּא מַאֲכָלוֹת אֵלּוּ הָאֲסוּרִים; וְכֵן שׁוֹתֶה יַיִן נָסֶךְ. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ: "וּבָתִּים מְלֵאִים כָּל טוּב" - עָרְבֵי חֲזִירִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶם.

ב. וְכֵן בּוֹעֵל אִשָּׁה בְּגֵיוּתָהּ, אִם תְּקָפוֹ יִצְרוֹ. אֲבָל לֹא יִבְעֹל אוֹתָהּ וְיֵלֵךְ לוֹ, אֶלָּא מַכְנִיסָהּ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר וְכוּ'". וְאָסוּר לִבְעֹל אוֹתָהּ בִּיאָה שְׁנִיָּה, עַד שֶׁיִּשָּׂאֶנָּה.

ג. אֵין אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר מֻתֶּרֶת אֶלָּא בִּשְׁעַת הַשִּׁבְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת תֹּאַר" - בֵּין בְּתוּלָה, בֵּין בְּעוּלָה, בֵּין אֵשֶׁת אִישׁ; שֶׁאֵין אִישׁוּת לַגּוֹיִם. "וְחָשַׁקְתָּ", אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ יָפָה. "בָּהּ" - וְלֹא בַּחֲבֵרְתָּהּ; שֶׁלֹּא יִבְעֹל שְׁתַּיִם. "וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה" - שֶׁלֹּא יִקַּח שְׁתַּיִם, יִבְעֹל אַחַת וְיַנִּיחַ אַחַת לְאָבִיו אוֹ לְאָחִיו. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יִלְחָצֶנָּה [- יבעלנה]

בַּמִּלְחָמָה? - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַבֵּאתָהּ", יַכְנִיסָהּ לְמָקוֹם פָּנוּי וְאַחַר כָּךְ יִבְעֹל.

ד. הַכֹּהֵן מֻתָּר בִּיפַת תֹּאַר בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה, שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד הַיֵּצֶר; אֲבָל אֵינוֹ יָכוֹל לִשָּׂא אוֹתָהּ אַחַר כֵּן, מִפְּנֵי שֶׁהִיא גִּיּוֹרֶת.

ה. וְכֵיצַד דִּין יִשְׂרָאֵל בִּיפַת תֹּאַר? אַחַר שֶׁיִּבְעָלֶנָּה בִּיאָה רִאשׁוֹנָה, וְהִיא בְּגִיּוּתָהּ - אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ לְהִכָּנֵס תַּחַת כַּנְפֵי הַשְּׁכִינָה, מַטְבִּילָהּ לְשֵׁם גֵּרוּת מִיָּד. וְאִם לֹא קִבְּלָה - תֵּשֵׁב בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָכְתָה אֶת אָבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יֶרַח יָמִים"; וְכֵן בּוֹכָה עַל דָּתָהּ, וְאֵינוֹ מוֹנְעָהּ. וּמְגַדֶּלֶת אֶת צִפָּרְנֶיהָ וּמְגַלַּחַת אֶת רֹאשָׁהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו. וְתִהְיֶה עִמּוֹ בַּבַּיִת: נִכְנָס וְרוֹאֶה אוֹתָהּ, יוֹצֵא וְרוֹאֶה אוֹתָהּ, כְּדֵי שֶׁיָּקוּץ בָּהּ. וִיגַלְּגֵל עִמָּהּ [ישכנעה] כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם, כְּדֵי שֶׁתִּקַּבֵּל. אִם קִבְּלָה, וְרָצָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ מִתְגַּיֶּרֶת, וְטוֹבֶלֶת כְּכָל הַגֵּרִים.

ו. וּצְרִיכָה לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים: חֹדֶשׁ שֶׁל בְּכִיָּה, וּשְׁנֵי חֳדָשִׁים אַחֲרָיו. וְנוֹשְׂאָהּ בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין. וְאִם לֹא חָפֵץ בָּהּ, מְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ. וְאִם מָכַר אוֹתָהּ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמָכֹר לֹא תִמְכְּרֻנָּהּ בַּכֶּסֶף, לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ"; וְאֵינָהּ מְכוּרָה, וּמַחְזִיר הַדָּמִים. וְכֵן אִם כָּבַשׁ אוֹתָהּ אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה לְשֵׁם שִׁפְחָה - מְשֻׁיְּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִתְעַמֵּר בָּהּ", שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ.

ז. לֹא רָצָת לְהִתְגַּיֵּר, מְגַלְּגְּלִין עִמָּהּ כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. לֹא רָצָת - מְקַבֶּלֶת שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ, וּמְשַׁלְּחָהּ לְנַפְשָׁהּ; וַהֲרֵי הִיא כְּכָל הַגֵּרִים הַתּוֹשָׁבִים. וְאֵינוֹ נוֹשֵׂא אוֹתָהּ, שֶׁאָסוּר לִשָּׂא אִשָּׁה שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה.

ח. נִתְעַבְּרָה מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַוָּלָד גֵּר, וְאֵינוֹ בְּנוֹ לְדָבָר מִן הַדְּבָרִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִן הַגּוֹיָה; אֶלָּא שֶׁבֵּית דִּין מַטְבִּילִין אוֹתוֹ עַל דַּעְתָּן. וְתָמֵר מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְפַת תֹּאַר הָיְתָה, אֲבָל אַבְשָׁלוֹם נוֹלַד מֵאַחַר הַנִּשּׂוּאִין. נִמְצֵאת תָּמֵר אֲחוֹת אַבְשָׁלוֹם מֵאִמּוֹ, וּמֻתֶּרֶת לְהִנָּשֵׂא לְאַמְנוֹן; וְכֵן הִיא אוֹמֶרֶת: "דַּבֵּר נָא אֶל הַמֶּלֶךְ, כִּי לֹא יִמְנָעֵנִי מִמֶּךָּ".

ט. יְפַת תֹּאַר שֶׁלֹּא רָצָת לְהַנִּיחַ [לעזוב את ה] עֲבוֹדָה זָרָה לְאַחַר הַשְּׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, הוֹרְגִין אוֹתָהּ. וְכֵן עִיר שֶׁהִשְׁלִימָה - אֵין כּוֹרְתִין לָהֶן בְּרִית, עַד שֶׁיִּכְפְּרוּ בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וִיאַבְּדוּ כָּל מְקוֹמוֹתֶיהָ, וִיקַבְּלוּ שְׁאָר הַמִּצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ; שֶׁכָּל גּוֹי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ בְּנֵי נֹחַ - הוֹרְגִין אוֹתוֹ, אִם יֶשְׁנוֹ תַּחַת יָדֵינוּ.

י. מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִנְחִיל הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב", וּלְכָל הָרוֹצֶה לְהִתְגַּיֵּר מִשְּׁאָר הָאֻמּוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּכֶם כַּגֵּר". אֲבָל מִי שֶׁלֹּא רָצָה, אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לְקַבֵּל תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וְכֵן צִוָּה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִפִּי הַגְּבוּרָה, לָכֹף אֶת כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם לְקַבֵּל כָּל מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוָּה נֹחַ, וְכָל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל, יֵהָרֵג. וְהַמְקַבֵּל אוֹתָן - הוּא הַנִּקְרָא 'גֵּר תּוֹשָׁב' בְּכָל מָקוֹם; וְצָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה חֲבֵרִים [- תלמידי חכמים]. וְכָל הַמְקַבֵּל עָלָיו לָמוּל, וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא מָל - הֲרֵי זֶה כְּמִין שֶׁבָּאֻמּוֹת.

יא. כָּל הַמְקַבֵּל שֶׁבַע הַמִּצְוֹת, וְנִזְהַר לַעֲשׂוֹתָן - הֲרֵי זֶה מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא; וְהוּא, שֶׁיְּקַבֵּל אוֹתָן וְיַעֲשֶׂה אוֹתָן מִפְּנֵי שֶׁצִּוָּה בָּהֶן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּתּוֹרָה, וְהוֹדִיעָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁבְּנֵי נֹחַ מִקֹּדֶם נִצְטַוּוּ בָּהֶן. אֲבָל אִם עֲשָׂיָן מִפְּנֵי הֶכְרֵעַ הַדַּעַת - אֵין זֶה גֵּר תּוֹשָׁב, וְאֵינוֹ מֵחֲסִידֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם אֶלָּא (ולא)מֵחַכְמֵיהֶם.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת פֶּרֶק ט

א. עַל שִׁשָּׁה דְּבָרִים נִצְטַוָּה אָדָם הָרִאשׁוֹן: עַל עֲבוֹדָה זָרָה, וְעַל בִּרְכַּת [קללת] הַשֵּׁם, וְעַל שְׁפִיכוּת דָּמִים, וְעַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת, וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַדִּינִין [הושבת דיינים]. אַף עַל פִּי שֶׁכַּלָּן קַבָּלָה הֵן בְּיָדֵינוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ, וְהַדַּעַת נוֹטָה לָהֶן, מִכְּלַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה יֵרָאֶה שֶׁעַל אֵלּוּ נִצְטַוָּה. הוֹסִיף לְנֹחַ אֵבֶר מִן הַחַי, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָּמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ"; נִמְצְאוּ שֶׁבַע מִצְוֹת. וְכֵן הָיָה הַדָּבָר בְּכָל הָעוֹלָם עַד אַבְרָהָם. נִצְטַוָּה יָתֵר עַל אֵלּוּ בַּמִּילָה, וְהוּא הִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית. וְיִצְחָק הִפְרִישׁ מַעֲשֵׂר, וְהוֹסִיף תְּפִלָּה אַחֶרֶת לִפְנוֹת הַיּוֹם. וְיַעֲקֹב הוֹסִיף גִּיד הַנָּשֶׁה, וְהִתְפַּלֵּל עַרְבִית. וּבְמִצְרַיִם נִצְטַוָּה עַמְרָם בְּמִצְוֹת יְתֵרוֹת, עַד שֶׁבָּא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ וְנִשְׁלְמָה תּוֹרָה עַל יָדוֹ.

ב. בֶּן נֹחַ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב, וְהוּא שֶׁיַּעֲבֹד כְּדַרְכָּהּ. וְכָל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ, בֶּן נֹחַ נֶהֱרָג עָלֶיהָ. וְכָל שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל מְמִיתִין עָלֶיהָ, אֵין בֶּן נֹחַ נֶהֱרָג עָלֶיהָ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג, אָסוּר בַּכֹּל. וְאֵין מַנִּיחִין אוֹתָן לְהָקִים מַצֵּבָה [להקריב עליה], וְלֹא לִטַּע אֲשֵׁרָה [אילן לע"ז], וְלֹא לַעֲשׂוֹת צוּרוֹת [אדם] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לְנוֹאִי.

ג. בֶּן נֹחַ שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם - בֵּין שֶׁבֵּרַךְ בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד, בֵּין שֶׁבֵּרַךְ בִּכְנוּיוֹ, בְּכָל לָשׁוֹן - חַיָּב; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל.

ד. בֶּן נֹחַ שֶׁהָרַג נֶפֶשׁ, אֲפִלּוּ עֲבַר בִּמְעֵי אִמּוֹ - נֶהֱרָג עָלָיו. וְכֵן אִם הָרַג טְרֵפָה [- חולה שמשוער שימות במחלתו], אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וּנְתָנוֹ לִפְנֵי הָאֲרִי, אוֹ שֶׁהִנִּיחוֹ בָּרָעָב עַד שֶׁמֵּת - הוֹאִיל וְהֵמִית מִכָּל מָקוֹם, נֶהֱרָג. וְכֵן אִם הָרַג רוֹדֵף [אחר חברו להורגו] שֶׁיָּכוֹל לְהַצִּילוֹ [את הנרדף] בְּאַחַד מֵאֵבָרָיו [של רודף] - נֶהֱרָג עָלָיו, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל.

ה. שֵׁשׁ עֲרָיוֹת אֲסוּרוֹת עַל בְּנֵי נֹחַ: הָאֵם, וְאֵשֶׁת הָאָב, וְאֵשֶׁת אִישׁ, וַאֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וּזְכוּר, וּבְהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו", זוֹ אֵשֶׁת אָבִיו; "וְאֶת אִמּוֹ", כְּמַשְׁמָעָהּ; "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ", וְלֹא בְּאֵשֶׁת חֲבֵרוֹ; "בְּאִשְׁתּוֹ", לֹא בִּזְכוּר; "וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד", לְהוֹצִיא בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף, שֶׁאֵין הוּא וְהֵם בָּשָׂר אֶחָד; וְנֶאֱמַר: "אֲחֹתִי בַת אָבִי (הִיא)[הוּא], אַךְ לֹא בַת אִמִּי, וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה".

ו. בֶּן נֹחַ חַיָּב [כשבא] עַל מְפֻתַּת אָבִיו וַאֲנוּסַת אָבִיו [שנולד מהם]; הֲרֵי הִיא אִמּוֹ מִכָּל מָקוֹם. וְחַיָּב עַל אֵשֶׁת אָבִיו, אֲפִלּוּ לְאַחַר מִיתַת אָבִיו. וְחַיָּב עַל הַזְּכוּר, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל; וְעַל הַבְּהֵמָה, בֵּין קְטַנָּה בֵּין גְּדוֹלָה. וְהוּא נֶהֱרָג לְבַדּוֹ, וְאֵין הוֹרְגִין אֶת הַבְּהֵמָה - שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ בַּהֲרִיגַת בְּהֵמָה, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל.

ז. אֵין בֶּן נֹחַ חַיָּב עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ כְּדַרְכָּהּ אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה לְבַעְלָהּ. אֲבָל מְאֹרָשָׂה, אוֹ שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה

וַעֲדַיִן לֹא נִבְעֲלָה - אֵין חַיָּבִין עָלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא בְּעֻלַּת בָּעַל". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבֶן נֹחַ שֶׁבָּא עַל בַּת נֹחַ. אֲבָל גּוֹי שֶׁבָּא עַל הַיִּשְׂרְאֵלִית, בֵּין כְּדַרְכָּהּ בֵּין שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - חַיָּב. וְאִם הָיְתָה נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה - נִסְקָל עָלֶיהָ, כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל; בָּא עָלֶיהָ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה, וְלֹא נִבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה בְּחֶנֶק, כְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם בָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל אַחַר שֶׁנִּבְעֲלָה - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת גּוֹי חֲבֵרוֹ, וַהֲרִיגָתוֹ בְּסַיִף.

ח. בֶּן נֹחַ שֶׁיִּחֵד שִׁפְחָה לְעַבְדּוֹ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ. וְאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּפָּשֵׁט הַדָּבָר וְיֹאמְרוּ לָהּ הָעָם: 'זוֹ דְּבֵית [- של בית] עֶבֶד פְּלוֹנִי'. וּמֵאֵימָתַי תַּחְזֹר לְהֶתֵּרָהּ? מִשֶּׁיִּפְרִישֶׁנָּה מֵעַבְדּוֹ, וְיִפְרַע [יתגלה] רֹאשָׁהּ בַּשּׁוּק. וּמֵאֵימָתַי תִּהְיֶה אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ כִּגְרוּשָׁה שֶׁלָּנוּ? מִשֶּׁיּוֹצִיאָהּ מִבֵּיתוֹ וִישַׁלְּחֶנָּה לְעַצְמָהּ, אוֹ מִשֶּׁתֵּצֵא הִיא מִתַּחַת רְשׁוּתוֹ וְתֵלֵךְ לָהּ; שֶׁאֵין לָהֶם גֵּרוּשִׁין בִּכְתָב, וְאֵין הַדָּבָר תָּלוּי בּוֹ [בבעל] בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה הוּא אוֹ הִיא לִפְרֹשׁ זֶה מִזֶּה - פּוֹרְשִׁין.

ט. בֶּן נֹחַ חַיָּב עַל הַגָּזֵל, בֵּין שֶׁגָּזַל גּוֹי בֵּין שֶׁגָּזַל יִשְׂרָאֵל. וְאֶחָד הַגּוֹזֵל, אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן, אוֹ גּוֹנֵב נֶפֶשׁ, אוֹ הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֲפִלּוּ פּוֹעֵל שֶׁאָכַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עַל הַכֹּל הוּא חַיָּב, וַהֲרֵי הוּא בִּכְלַל גַּזְלָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל. וְכֵן חַיָּב עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. וּבֶן נֹחַ שֶׁגָּזַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, וּבָא אַחֵר וּגְזָלָהּ מִמֶּנּוּ - שְׁנֵיהֶן נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ.

י. וְכֵן חַיָּב עַל אֵבֶר מִן הַחַי, וְעַל בָּשָׂר מִן הַחַי בְּכָל שֶׁהוּא; שֶׁלֹּא נִתְּנוּ הַשִּׁעוּרִין, אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל בִּלְבַד. וּמֵאֵת הוּא בְּדָם מִן הַחַי.

יא. אֶחָד הָאֵבֶר אוֹ הַבָּשָׂר, הַפּוֹרֵשׁ מִן הַבְּהֵמָה אוֹ מִן הַחַיָּה; אֲבָל הָעוֹף - יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין בֶּן נֹחַ נֶהֱרָג עַל אֵבֶר מִן הַחַי מִמֶּנּוּ.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּהֵמָה - אֲפִלּוּ שָׁחַט בָּהּ שְׁנֵי הַסִּימָנִין [- קנה וושט] - כָּל זְמַן שֶׁהִיא מְפַרְכֶּסֶת, אֵבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרְשִׁין מִמֶּנָּה אֲסוּרִין לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.

יג. כָּל שֶׁאָסוּר עַל יִשְׂרָאֵל מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי, אָסוּר עַל בְּנֵי נֹחַ. וְיֵשׁ שֶׁבְּנֵי נֹחַ חַיָּבִין עָלָיו, וְלֹא יִשְׂרָאֵל: שֶׁבְּנֵי נֹחַ - אֶחָד בְּהֵמָה וְחַיָּה, בֵּין טְהוֹרָה בֵּין טְמֵאָה, חַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי וּמִשּׁוּם בָּשָׂר מִן הַחַי; וְאֵבֶר וּבָשָׂר הַפּוֹרְשִׁין מִן הַמְפַרְכֶּסֶת - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁחַט בָּהּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי סִימָנִין, הֲרֵי זֶה אָסוּר לִבְנֵי נֹחַ מִשּׁוּם אֵבֶר מִן הַחַי.

יד. וְכֵיצַד הֵם מְצֻוִּין עַל הַדִּינִין? חַיָּבִין לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִין וְשׁוֹפְטִים בְּכָל פֶּלֶךְ [- מחוז] וָפֶלֶךְ לָדוּן בְּשֵׁשׁ מִצְוֹת, וּלְהַזְהִיר אֶת הָעָם; וּבֶן נֹחַ שֶׁעָבַר עַל אַחַת מִשֶּׁבַע מִצְוֹת אֵלּוּ, יֶהֱרָג בְּסַיִף. כֵּיצַד? אֶחָד הָעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁבֵּרֵךְ אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁשָּׁפַךְ דָּם, אוֹ שֶׁבָּעַל אַחַת מִשֵּׁשׁ עֲרָיוֹת שֶׁלָּהֶן, אוֹ שֶׁגָּזַל אֲפִלּוּ פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה, אוֹ שֶׁאָכַל כָּל שֶׁהוּא מֵאֵבֶר מִן הַחַי אוֹ בָּשָׂר מִן הַחַי, אוֹ שֶׁרָאָה אֶחָד שֶׁעָבַר עַל אַחַת מֵאֵלּוּ וְלֹא דָּנוּ וַהֲרָגוּ - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג בְּסַיִף. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְחַיְּבוּ כָּל בַּעֲלֵי שְׁכֶם הֲרִיגָה - שֶׁהֲרֵי שְׁכֶם גָּזַל, וְהֵם רָאוּ, וְיָדְעוּ, וְלֹא דָּנוּהוּ. וּבֶן נֹחַ נֶהֱרָג בְּעֵד אֶחָד, וּבְדַיָּן אֶחָד, בְּלֹא הַתְרָאָה, וְעַל פִּי [עד או דיין -] קְרוֹבִין; אֲבָל לֹא בְּעֵדוּת אִשָּׁה, וְלֹא תָּדוּן אִשָּׁה לָהֶם.

יום שבת קודש י' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹת פֶּרֶק י

א. בֶּן נֹחַ שֶׁשָּׁגַג בְּאַחַת מִמִּצְוֹתָיו, פָּטוּר מִכֻּלּוֹם; חוּץ מֵרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה - שֶׁאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם, אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו; וְאֵין לוֹ עִיר מִקְלָט, אֲבָל בָּתֵּי דִּינֵיהֶם אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשׁוֹגֵג בְּאַחַת מִמִּצְוֹות וְעָבַר בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן שֶׁבָּעַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, וְדִמָּה שֶׁהִיא אִשְׁתּוֹ אוֹ פְּנוּיָה. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁהִיא אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו אֶלָּא עָלָה עַל לִבּוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מֻתָּר לוֹ, וְכֵן אִם הָרַג, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לַהֲרֹג - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד, וְנֶהֱרָג. וְלֹא תִּחָשֵׁב זוֹ לָהֶם שְׁגָגָה, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לוֹ לִלְמֹד וְלֹא לָמַד.

ב. בֶּן נֹחַ שֶׁאָנַסוֹ אֲנָס לַעֲבֹר עַל אַחַת מִמִּצְוֹתָיו, מֻתָּר לוֹ לַעֲבֹר; אֲפִלּוּ נֶאֱנַס לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה - עוֹבֵד, לְפִי שֶׁאֵינָם מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם. וּלְעוֹלָם אֵין עוֹנְשִׁין מֵהֶן לֹא קָטָן, וְלֹא חֵרֵשׁ, וְלֹא שׁוֹטֶה - לְפִי שֶׁאֵינָן בְּנֵי מִצְוֹות.

ג. בֶּן נֹחַ שֶׁנִּתְגַּיֵּר, וּמָל וְטָבַל, וְאַחַר כָּךְ רָצָה לַחֲזֹר מֵאַחֲרֵי ה', וְלִהְיוֹת גֵּר תּוֹשָׁב בִּלְבַד כְּשֶׁהָיָה מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; אֶלָּא יִהְיֶה כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דָּבָר, אוֹ יֵהָרֵג. וְאִם הָיָה קָטָן כְּשֶׁהִטְבִּילוּ אוֹתוֹ בֵּית דִּין - יָכוֹל לִמְחוֹת בְּשָׁעָה שֶׁיִּגְדַּל, וְיִהְיֶה גֵּר תּוֹשָׁב בִּלְבַד; וְכֵיוָן שֶׁלֹּא מִחָה בִּשְׁעָתוֹ [מיד כשהגדיל] - שׁוּב אֵינוֹ מְמַחֶה, אֶלָּא הֲרֵי הוּא גֵּר צֶדֶק. לְפִיכָךְ, אִם בָּא לִקְטַנָּה שֶׁהִטְבִּילוּהָ בֵּית דִּין - כֶּסֶף כְּתֻבָּתָהּ, אוֹ קְנַס אוֹנֵס אוֹ מְפַתֶּה, יִהְיֶה הַכֹּל תַּחַת יַד בֵּית דִּין, עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְלֹא תִּמְחֶה בַּגְּרוּת; שֶׁמָּא תִּטֹּל, וְתַגְדִּיל וְתִמְחֶה, וְנִמְצֵאת זוֹ אוֹכֶלֶת בְּגִיּוּתָהּ מָעוֹת שֶׁאֵין לָהּ זְכוּת בָּהֶן אֶלָּא בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל.

ד. בֶּן נֹחַ שֶׁבֵּרֵךְ [- קילל] אֶת הַשֵּׁם, אוֹ שֶׁעָבַד עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁהָרַג חֲבֵרוֹ, וְנִתְגַּיֵּר - פָּטוּר. הָרַג בֶּן יִשְׂרָאֵל, אוֹ שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל, וְנִתְגַּיֵּר - חַיָּב; וְהוֹרְגִין אוֹתוֹ עַל בֶּן יִשְׂרָאֵל, וְחוֹנְקִין אוֹתוֹ עַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּעַל - שֶׁהֲרֵי נִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל מִיתַת בְּנֵי נֹחַ בְּסַיִף - אֶלָּא אִם בָּעַל אֵשֶׁת יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה, יִסָּקֵל, וְאִם בְּעָלָהּ אַחַר שֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה קֹדֶם שֶׁתִּבָּעֵל, יֵחָנֵק.

ו. מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממרע"ה], שֶׁבְּנֵי נֹחַ אֲסוּרִין בְּהַרְבָּעַת בְּהֵמָה וּבְהַרְכָּבַת אִילָן בִּלְבַד; וְאֵין נֶהֱרָגִין עֲלֵיהֶן. וְגוֹי שֶׁהִכָּה יִשְׂרָאֵל - אֲפִלּוּ חָבַל בּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה, אֵינוֹ נֶהֱרָג.

ז. הַמִּילָה - נִצְטַוָּה בָּהּ אַבְרָהָם וְזַרְעוֹ בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ, לְדֹרֹתָם". יָצָא זַרְעוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע". וְיָצָא עֵשָׂו, שֶׁהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: "וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם, לְךָ וּלְזַרְעֲךָ" - מִכְּלָל, שֶׁהוּא לְבַדּוֹ זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הַמַּחְזִיק בְּדָתוֹ וּבְדַרְכּוֹ הַיְשָׁרָה, וְהֵן הַמְחַיְּבִין בְּמִילָה.

ח. אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁבְּנֵי קְטוּרָה, שֶׁהֵם זַרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁבָּאוּ אַחַר יִשְׁמָעֵאל וְיִצְחָק - חַיָּבִין בְּמִילָה. וְהוֹאִיל וְנִתְעָרְבוּ הַיּוֹם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּבְנֵי קְטוּרָה, יִתְחַיְּבוּ הַכֹּל בְּמִילָה בַּשְּׁמִינִי; וְאֵין נֶהֱרָגִין עָלֶיהָ.

ט. גּוֹי שֶׁעָסַק בַּתּוֹרָה, חַיָּב מִיתָה; לֹא יַעֲסֹק אֶלָּא בְּשֶׁבַע מִצְוֹות שֶׁלָּהֶם בִּלְבַד. וְכֵן גּוֹי שֶׁשָּׁבַת - אֲפִלּוּ בְּיוֹם מִימוֹת הַחוֹל - אִם עָשָׂה אוֹתוֹ לְעַצְמוֹ כְּמוֹ שַׁבָּת, חַיָּב מִיתָה; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם עָשָׂה מוֹעֵד לְעַצְמוֹ. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: אֵין מַנִּיחִין אוֹתָם לְחַדֵּשׁ דָּבָר, וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹות לְעַצְמָן מִדַּעְתָּן, אֶלָּא אוֹ יִהְיֶה גֵּר צֶדֶק וִיקַבֵּל כָּל הַמִּצְוֹות, אוֹ יַעֲמֹד בְּתוֹרָתוֹ וְלֹא יוֹסִיף וְלֹא יִגְרַע. וְאִם עָסַק בַּתּוֹרָה, אוֹ שָׁבַת, אוֹ חִדֵּשׁ דָּבָר - מַכִּין אוֹתוֹ וְעוֹנְשִׁין אוֹתוֹ, וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ שֶׁהוּא חַיָּב מִיתָה עַל זֶה; אֲבָל אֵינוֹ נֶהֱרָג.

י. בֶּן נֹחַ שֶׁרָצָה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה מִשֶּׁאָר מִצְוֹות הַתּוֹרָה, כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר - אֵין מוֹנְעִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ כְּהִלְכָתָהּ. וְאִם הֵבִיא עוֹלָה, מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. נָתַן צְדָקָה, מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ; וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, הוֹאִיל וְהוּא נִזּוֹן מִיִּשְׂרָאֵל, וּמִצְוָה עֲלֵיהֶם לְהַחֲיוֹתוֹ. אֲבָל הַגּוֹי שֶׁנָּתַן צְדָקָה - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לַעֲנִיֵּי גּוֹיִם.

יא. חַיָּבִין בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת שׁוֹפְטִים לְאֵלּוּ הַגֵּרִים הַתּוֹשָׁבִים, לָדוּן לָהֶם עַל פִּי מִשְׁפָּטִים אֵלּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁחֵת הָעוֹלָם. אִם רָאוּ בֵּית דִּין שֶׁיַּעֲמִידוּ שׁוֹפְטֵיהֶם מֵהֶם, מַעֲמִידִין; וְאִם רָאוּ שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶם מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲמִידִין.

יב. שְׁנֵי גּוֹיִם שֶׁבָּאוּ לְפָנֶיךָ לָדוּן בְּדִינֵי יִשְׂרָאֵל, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - דָּנִין לָהֶם דִּין תּוֹרָה. הָאֶחָד רוֹצֶה, וְהָאֶחָד אֵינוֹ רוֹצֶה - אֵין כּוֹפִין אוֹתוֹ לָדוּן אֶלָּא בְּדִינֵיהֶם. הָיָה יִשְׂרָאֵל וְגוֹי - אִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵיהֶם - דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם וְאוֹמְרִים לוֹ: 'כָּךְ דִּינֵיכֶם'; וְאִם יֵשׁ זְכוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּדִינֵינוּ - דָּנִין לוֹ וְאוֹמְרִים לוֹ: 'כָּךְ דִּינֵינוּ'. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵין עוֹשִׂין כֵּן לְגֵר תּוֹשָׁב, אֶלָּא לְעוֹלָם דָּנִין לוֹ בְּדִינֵיהֶם. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁנּוֹהֲגִין עִם גֵּרֵי תּוֹשָׁב בְּדֶרֶךְ אֶרֶץ וּגְמִילוּת חֲסָדִים כְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהֲרֵי אָנוּ מְצֻוִּין לְהַחֲיוֹתָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַגֵּר אֲשֶׁר בִּשְׁעָרֶיךָ תִּתְּנֶנָּה וַאֲכָלָהּ". וְזֶה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין כּוֹפְלִין לָהֶם שָׁלוֹם' [-"שלום שלום"] - בְּגוֹיִם, לֹא בְּגֵר תּוֹשָׁב. אֲפִלּוּ הַגּוֹיִם - צִוּוּ חֲכָמִים לְבַקֵּר חוֹלֵיהֶם, וְלִקְבֹּר מְתֵיהֶם עִם מְתֵי יִשְׂרָאֵל, וּלְפַרְנֵס עֲנִיֵּיהֶם בִּכְלַל עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם; הֲרֵי נֶאֱמַר: "טוֹב ה' לַכֹּל, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו", וְנֶאֱמַר: "דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם, וְכָל נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם".

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת (ומלך המשיח) פֶּרֶק יא

א. הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחֲזִיר מַלְכוּת בֵּית דָּוִד לְיָשְׁנָהּ, הַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה, וּבוֹנֶה מִקְדָּשׁ, וּמְקַבֵּץ נִדְּחֵי יִשְׂרָאֵל. וְחוֹזְרִין כָּל הַמִּשְׁפָּטִים בִּימָיו, כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם: מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת, וְעוֹשִׂין שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת כְּכָל מִצְוָתָהּ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בּוֹ, אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַכֶּה לְבִיאָתוֹ - לֹא בִּשְׁאָר נְבִיאִים בִּלְבַד הוּא כּוֹפֵר, אֶלָּא בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ; שֶׁהֲרֵי תּוֹרָה הֵעִידָה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ, וְרִחַמְךָ; וְשָׁב, וְקִבֶּצְךָ מִכָּל הָעַמִּים . . אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמַיִם - מִשָּׁם יְקַבֶּצְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ . . וֶהֱבִיאֲךָ ה' אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ . .". וְאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה, הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים. אַף בְּפָרָשַׁת בִּלְעָם נֶאֱמַר, וְשָׁם נִבָּא בִּשְׁנֵי הַמְּשִׁיחִים - בַּמָּשִׁיחַ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד, שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרֵיהֶם, וּבַמָּשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁיַּעֲמֹד מִבְּנֵי בָנָיו, שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד בְּנֵי עֵשָׂו. וְשָׁם הוּא אוֹמֵר: "אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה", זֶה דָּוִד; "אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב", זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. "דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב", זֶה דָּוִד; "וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל", זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. "וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב" - זֶה דָּוִד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "וַיַּךְ אֶת מוֹאָב, וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל". "וְקַרְקַר כָּל בְּנֵי שֵׁת" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "וּמָשְׁלוּ מִיָּם עַד יָם". "וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה" - לְדָוִד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַתְּהִי אֱדוֹם לְדָוִד לַעֲבָדִים וְגוֹ'". "וְהָיָה יְרֵשָׁה וְגוֹ'" - זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן, לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו".

ב. אַף בְּעָרֵי מִקְלָט הוּא אוֹמֵר: "וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ . . וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים . ."; וּמֵעוֹלָם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה [ט' ערים], וְלֹא צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַתּוּהוּ [-לחינם]. אֲבָל בִּדְבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדָּבָר צָרִיךְ רְאָיָה, שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים מִדָּבָר זֶה.

ג. אַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים, וּמְחַדֵּשׁ דְּבָרִים בָּעוֹלָם, אוֹ מְחַיֶּה מֵתִים, וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁהַטִּפְּשִׁים אוֹמְרִים; אֵין הַדָּבָר כֵּן! שֶׁהֲרֵי רַבִּי עֲקִיבָה חָכָם גָּדוֹל מֵחַכְמֵי מִשְׁנָה הָיָה, וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כֵּלָיו שֶׁל כּוֹזְבָא הַמֶּלֶךְ, וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו, שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְדִמָּה הוּא וְכָל חַכְמֵי דּוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, עַד שֶׁנֶּהֱרַג בַּעֲוֹנוֹת; כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱרַג, נוֹדַע לָהֶם שֶׁאֵינוֹ מָשִׁיחַ; וְלֹא שָׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים, לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת. וְעִקַּר הַדְּבָרִים כָּכָה הֵן: שֶׁהַתּוֹרָה הַזֹּאת אֵין חֵקֶיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ מִשְׁתַּנִּים לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן, וְלֹא גּוֹרְעִין מֵהֶן; וְכָל הַמּוֹסִיף אוֹ גּוֹרֵעַ, אוֹ שֶׁגִּלָּה פָּנִים בַּתּוֹרָה וְהוֹצִיא הַדְּבָרִים שֶׁל מִצְוֹות מִפְּשׁוּטָן - הֲרֵי זֶה בְּדַאי רָשָׁע וְאֶפִּיקוֹרוֹס.

ד. וְאִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד, הוֹגֶה בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹות כְּדָוִד אָבִיו, כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה, וְיָכֹף כָּל יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בְּדִקָּהּ [פרצות הדת], וְיִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה' - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא מָשִׁיחַ. אִם עָשָׂה וְהִצְלִיחַ, וְנִצַּח כָּל הָאֻמּוֹת שֶׁסְּבִיבָיו, וּבָנָה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ, וְקִבֵּץ נִדְּחֵי יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי זֶה מָשִׁיחַ בְּוַדַּאי. (ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד שנאמר כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד) וְאִם לֹא הִצְלִיחַ עַד כֹּה, אוֹ נֶהֱרַג - בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה תּוֹרָה עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא כְּכָל מַלְכֵי בֵּית דָּוִד הַשְּׁלֵמִים הַכְּשֵׁרִים שֶׁמֵּתוּ. וְלֹא הֶעֱמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא לְנַסּוֹת בּוֹ רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ, לִצְרוֹף בָּהֶם וּלְבָרֵר וּלְלַבֵּן - עַד עֵת קֵץ, כִּי עוֹד לַמּוֹעֵד". אַף יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי שֶׁדִּמָּה שֶׁיִּהְיֶה מָשִׁיחַ, וְנֶהֱרַג בְּבֵית דִּין - כְּבָר נִתְנַבֵּא בּוֹ דָּנִיֵּאל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי פָרִיצֵי עַמְּךָ יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן - וְנִכְשָׁלוּ". וְכִי יֵשׁ מִכְשׁוֹל גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים דִּבְּרוּ שֶׁהַמָּשִׁיחַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעָם, וּמְקַבֵּץ נִדְּחֵיהֶם וּמְחַזֵּק מִצְוֹתָן, וְזֶה גָּרַם לְאַבֵּד יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּלְפַזֵּר שְׁאֵרִיתָם וּלְהַשְׁפִּילָם, וּלְהַחְלִיף הַתּוֹרָה, וּלְהַטְעוֹת רֹב הָעוֹלָם לַעֲבֹד אֱלוֹהַּ מִבִּלְעֲדֵי ה'?!

אֲבָל מַחְשְׁבוֹת בּוֹרֵא הָעוֹלָם - אֵין כֹּחַ בְּאָדָם לְהַשִּׂיגָם, כִּי לֹא דְּרָכֵינוּ דְּרָכָיו וְלֹא מַחְשְׁבוֹתֵינוּ מַחְשְׁבוֹתָיו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁל יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי, וְשֶׁל זֶה הַיִּשְׁמְעֵאלִי שֶׁעָמַד אַחֲרָיו [- מוחמד] - אֵינָן אֶלָּא לְיַשֵּׁר דֶּרֶךְ לְמֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּלְתַקֵּן הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּיַחַד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה, לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם ה', וּלְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד". כֵּיצַד? כְּבָר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִדִּבְרֵי הַמָּשִׁיחַ, וּמִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי הַמִּצְוֹות, וּפָשְׁטוּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּאִיִּים רְחוֹקִים, וּבְעַמִּים רַבִּים עֲרֵלֵי לֵב; וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּדְבָרִים אֵלּוּ, וּבְמִצְוֹות הַתּוֹרָה - אֵלּוּ אוֹמְרִים: 'מִצְוות אֵלּוּ אֱמֶת הָיוּ, וּכְבָר בָּטְלוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, וְלֹא הָיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת'. וְאֵלּוּ אוֹמְרִים: 'דְּבָרִים נִסְתָּרִים יֵשׁ בָּהֶן, וְאֵינָן כִּפְשׁוּטָן, וּכְבָר בָּא מָשִׁיחַ, וְגִלָּה נִסְתָּרֵיהֶם'. וּכְשֶׁיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בֶּאֱמֶת, וַיַּצְלִיחַ וְיָרוּם וְיִנָּשֵׂא - מִיָּד הֵם כֻּלָּם חוֹזְרִים וְיוֹדְעִים שֶׁשֶּׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵיהֶם, וְשֶׁנְּבִיאֵיהֶם וַאֲבוֹתֵיהֶם הִטְעוּם.

הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת (ומלך המשיח) פֶּרֶק יב

א. אַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ, שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִבָּטֵל דָּבָר מִמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם, אוֹ יִהְיֶה שָׁם חִדּוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית; אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ הוֹלֵךְ. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּישַׁעְיָה: "וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ, וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ", מָשָׁל וְחִידָה. עִנְיַן הַדָּבָר - שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין לָבֶטַח עִם רִשְׁעֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם הַמְּשׁוּלִים כִּזְאֵב וְנָמֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "זְאֵב עֲרָבוֹת יְשָׁדְּדֵם - נָמֵר שֹׁקֵד עַל עָרֵיהֶם". וְיִחְזְרוּ כֻּלָּם לְדַת הָאֱמֶת, וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ, אֶלָּא יֹאכְלוּ דָּבָר הַמֻּתָּר בְּנַחַת כְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַרְיֵה, כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן". כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַכְּתוּבִים בְּעִנְיַן הַמָּשִׁיחַ, מְשָׁלִים הֵם; וּבִימוֹת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְוָדַע לַכֹּל לְאֵיזֶה דָּבָר הָיוּ מָשָׁל, וּמָה עִנְיָן רָמוּז בָּהֶם.

ב. אָמְרוּ חֲכָמִים: 'אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד'. וְיֵרָאֶה מִפְּשׁוּטָם שֶׁל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים, שֶׁבִּתְחִלַּת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה מִלְחֶמֶת גּוֹג [- שם המלך] וּמָגוֹג [- שם אומתו]; וְשֶׁקֹּדֶם מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג, יַעֲמֹד נָבִיא לְיִשְׂרָאֵל לְיַשֵּׁר יִשְׂרָאֵל וּלְהָכִין לִבָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֶת אֵלִיָּה וְגוֹ'". וְאֵינוֹ בָּא לֹא לְטַהֵר הַטָּמֵא וְלֹא לְטַמֵּא הַטָּהוֹר, וְלֹא לִפְסֹל אֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת, וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהֶחְזִקוּ פְּסוּלִין; אֶלָּא לָשׁוּם שָׁלוֹם בָּעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים". וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים שֶׁאוֹמֵר, שֶׁקֹּדֶם בִּיאַת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, יָבוֹא אֵלִיָּהוּ. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לֹא יֵדַע אָדָם הֵיאַךְ יִהְיוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ; שֶׁדְּבָרִים סְתוּמִין הֵם אֵצֶל הַנְּבִיאִים. גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קַבָּלָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ, אֶלָּא לְפִי הֶכְרֵעַ הַפְּסוּקִים; וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לָהֶם מַחֲלֹקֶת בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וְעַל כָּל פָּנִים, אֵין סִדּוּר הָוַיַּת דְּבָרִים אֵלּוּ וְלֹא דִּקְדּוּקֵיהֶם, עִקָּר בַּדָּת. וּלְעוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בִּדְבְרֵי הַהַגָּדוֹת, וְלֹא יַאֲרִיךְ בִּדְבְרֵי מִדְרָשׁוֹת הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָהֶם, וְלֹא יְשִׂימֵם עִקָּר - שֶׁאֵינָן מְבִיאִין לֹא לִידֵי אַהֲבָה, וְלֹא לִידֵי יִרְאָה. וְכֵן לֹא יְחַשֵּׁב הַקִּצִּין; אָמְרוּ חֲכָמִים: 'תִּפַּח דַּעְתָּן שֶׁל מְחַשְּׁבֵי קִצִּין'. אֶלָּא יְחַכֶּה וְיַאֲמִין בִּכְלָל [- בעיקר] הַדָּבָר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, כְּשֶׁתִּתְיַשֵּׁב מַלְכוּתוֹ וְיִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל, יִתְיַחֲסוּ [יחוס המשפחה] כֻּלָּם עַל פִּיו בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁתָּנוּחַ עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר וְגוֹ'". וּבִבְנֵי לֵוִי מְטַהֵר [- מייחס] תְּחִלָּה, וְאוֹמֵר: 'זֶה מְיֻחָס כֹּהֵן, וְזֶה מְיֻחָס לֵוִי', וְדוֹחֶה אֶת שֶׁאֵין מְיֻחָסִין לְיִשְׂרָאֵל; הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם . . עַד עֲמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים". הִנֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁבְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מִתְיַחֲסִין הַמַּחֲזִקִין, וּמוֹדִיעִין הַמְיֻחָס. וְאֵינוֹ מְיַחֵס יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לִשְׁבָטֵיהֶם, שֶׁמּוֹדִיעַ שֶׁזֶּה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי וְזֶה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי. אֲבָל אֵינוֹ אוֹמֵר עַל שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת: 'זֶה מַמְזֵר, וְזֶה עֶבֶד' [כנעני] - שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁמִּשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה, נִטְמְעָה.

ד. נִתְאַוּוּ הַנְּבִיאִים וְהַחֲכָמִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ - לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ עַל כָּל הָעוֹלָם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיִּרְדּוּ [ישתעבדו] בַּגּוֹיִם, וְלֹא כְּדֵי שֶׁיְּנַשְּׂאוּ אוֹתָם הָעַמִּים, וְלֹא כְּדֵי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְלִשְׂמֹחַ; אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה וְחָכְמָתָהּ, וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׂ וּמְבַטֵּל [מהתורה], כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה.

ה. וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן, לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה וְלֹא קִנְאָה וְתַחֲרוּת - שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מֻשְׁפַּעַת הַרְבֵּה, וְכָל הַמַּעֲדַנִּים מְצוּיִין כֶּעָפָר. וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם, אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבַד. וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים, וְיוֹדְעִים דְּבָרִים הַסְּתוּמִים הָעֲמֻקִּים; וְיַשִּׂיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כֹּחַ הָאָדָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה', כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסִיְּעַן. נִגְמַר סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. וּמִנְיַן פְּרָקִים שֶׁל סֵפֶר זֶה, אֶחָד וּשְׁמוֹנִים: הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין, שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת עֵדוּת, שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים; הִלְכוֹת מַמְרִים, שִׁבְעָה פְּרָקִים; הִלְכוֹת אֵבֶל, אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים; הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחָמוֹת, שְׁנַיִם עָשָׂר פְּרָקִים.

סיום מחזור הכ"ח
במסלול ג' פרקים ליום

(ראה עמ' קעג)

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ד'-י' אייר ה'תש"ע

יום ראשון ד' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְדָרִים פֶּרֶק ט

א. בִּנְדָרִים - הָלוֹךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וּבְאוֹתָהּ לָשׁוֹן, וּבְאוֹתוֹ זְמַן שֶׁנָּדַר אוֹ נִשְׁבַּע בּוֹ. כֵּיצַד? נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְבַשֵּׁל - אִם דֶּרֶךְ אוֹתוֹ מָקוֹם בְּאוֹתָהּ לָשׁוֹן בְּאוֹתוֹ זְמַן שֶׁקּוֹרְאִין 'מְבַשֵּׁל' אֲפִלּוּ לְצָלִי וּלְשָׁלוּק [שנתבשל יותר מהראוי], הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּן לִקְרוֹת 'מְבַשֵּׁל' אֶלָּא לְבָשָׂר שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּמַיִם וּבְתַבְלִין, הֲרֵי זֶה מֻתָּר

בְּצָלִי וּבְשָׁלוּק. וְכֵן הַמְעַשֵּׁן, וְהַמְבֻשָּׁל בְּחַמֵּי טְבֶרְיָה, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הוֹלְכִין בּוֹ אַחַר הַלָּשׁוֹן שֶׁל בְּנֵי הָעִיר.

ב. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַמְּלִיחַ - אִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת 'מָלִיחַ' לְכָל הַמְּלוּחִין, הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמְּלוּחִין; וְאִם דַּרְכָּן שֶׁאֵין קוֹרְאִין 'מָלִיחַ' אֶלָּא לְדָג מָלִיחַ בִּלְבַד, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּדָג מָלִיחַ.

ג. נָדַר אוֹ נִשְׁבַּע מִן הַכָּבוּשׁ - אִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת 'כָּבוּשׁ' לְכָל הַכְּבוּשִׁין, הֲרֵי זֶה אָסוּר בַּכֹּל; וְאִם אֵין דַּרְכָּן לִקְרוֹת 'כָּבוּשׁ' אֶלָּא לְיָרָק כָּבוּשׁ בִּלְבַד, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָבוּשׁ שֶׁל יָרָק. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. הָיוּ מִקְצָת בְּנֵי הַמָּקוֹם קוֹרִין לוֹ כָּךְ, וּמִקְצָתָן אֵין קוֹרִין - אֵין הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב; אֶלָּא הֲרֵי זֶה סְפֵק נְדָרִים, וְכָל סְפֵק נְדָרִים לְהַחְמִיר. וְאִם עָבַר, אֵינוֹ לוֹקֶה.

ה. כֵּיצַד? נָדַר מִן הַשֶּׁמֶן בְּמָקוֹם שֶׁמִּסְתַּפְּקִין [=משתמשים] בְּשֶׁמֶן זַיִת וּבְשֶׁמֶן שֵׁמְשְׁמִין, וְרֹב אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אֵין קוֹרִין 'שֶׁמֶן' סְתָם אֶלָּא לְשֶׁמֶן זַיִת, וְקוֹרִין לְשֶׁמֶן שֵׁמְשְׁמִין 'שֶׁמֶן שֵׁמְשְׁמִין', וּמִעוּטָן קוֹרִין אַף לְשֶׁמֶן שֵׁמְשְׁמִין 'שֶׁמֶן' סְתָם - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁנֵיהֶם; וְאֵינוֹ לוֹקֶה עַל שֶׁמֶן שֵׁמְשְׁמִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ו. כָּל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ הַשָּׁלִיחַ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם לְהִמָּלֵךְ [=לברר] עָלָיו, הֲרֵי הוּא בִּכְלַל הַמִּין שֶׁנֶּאֱמַר לַשָּׁלִיחַ סְתָם. כֵּיצַד? מָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן אִם יִשְׁלַח אָדָם שָׁלִיחַ לִקְנוֹת לוֹ בָּשָׂר סְתָם, וְאָמַר: 'לֹא מָצָאתִי אֶלָּא דָּגִים' - אִם נִשְׁבַּע בְּמָקוֹם זֶה אוֹ נָדַר מִן הַבָּשָׂר, נֶאֱסַר אַף בִּבְשַׂר דָּגִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וּבְכָל מָקוֹם - הַנּוֹדֵר מִן הַבָּשָׂר אָסוּר בִּבְשַׂר עוֹפוֹת וּבִקְרָבַיִם, וּמֵתָר בַּחֲגָבִים. וְאִם מַרְאִין הַדְּבָרִים [=הנסיבות] בְּעֵת שֶׁנָּדַר שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לִבְשַׂר בְּהֵמָה בִּלְבַד, אוֹ לִבְשַׂר עוֹף וּבְהֵמָה בִּלְבַד - הֲרֵי זֶה מֻתָּר בִּבְשַׂר דָּגִים, וַאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁהַשָּׁלִיחַ נִמְלָךְ עֲלֵיהֶן.

ז. הַנּוֹדֵר מִן הַמְבֻשָּׁל - מֻתָּר בְּבֵיצָה שֶׁלֹּא נִתְבַּשְּׁלָה עַד שֶׁקָּפְתָה [התקשתה], אֶלָּא נִתְגַּלְגְּלָה [=התחממה] בִּלְבַד. הַנּוֹדֵר מִמַּעֲשֵׂה קְדֵרָה [=סיר] - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מִדְּבָרִים שֶׁמַּרְתִּיחִין אוֹתָן בִּקְדֵרָה, כְּגוֹן רִיפוֹת [=גריסים] וּלְבִיבוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אָסַר עַצְמוֹ מִכָּל הַיּוֹרֵד לִקְדֵרָה, הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּכָל הַמִּתְבַּשְּׁלִין בִּקְדֵרָה [אפילו שאחרי הבישול נאפים או מיטגנים].

ח. הַנּוֹדֵר מִן הַדָּגִים, מֻתָּר בְּצִיר [רוטב הדג] וּבְמֵרִיס [שומן דגים] שֶׁל דָּגִים. הַנּוֹדֵר מִן הֶחָלָב - מֻתָּר בְּקוֹס, וְהוּא הַמַּיִם הַנִּבְדָּלִין מִן הֶחָלָב; נָדַר מִן הַקּוֹס, מֻתָּר בְּחֶלֶב. נָדַר מִן הַגְּבִינָה, אָסוּר בָּהּ בֵּין מְלִיחָה בֵּין תְּפֵלָה.

ט. הַנּוֹדֵר מִן הַחִטִּים, אָסוּר בָּהֶן בֵּין חַיִּין בֵּין מְבֻשָּׁלִים. 'חִטָּה חִטִּים שֶׁאֵינִי טוֹעֵם', אָסוּר בָּהֶן בֵּין קֶמַח בֵּין פַּת; 'חִטָּה שֶׁאֵינִי טוֹעֵם', אָסוּר בָּהּ בַּאֲפוּיָה ['חטה', בלשון יחיד, מתייחסת לפת] וּמֻתָּר לָכֹס [-גרגרי חיטה]; 'חִטִּים שֶׁאֵינִי טוֹעֵם', מֻתָּר בְּאָפוּי וְאָסוּר לָכֹס; 'חִטָּה חִטִּים שֶׁאֵינִי טוֹעֵם', אָסוּר בֵּין בְּאָפוּי בֵּין לָכֹס. וְהַנּוֹדֵר מִן הַדָּגָן אוֹ מִן הַתְּבוּאָה, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מֵחֲמֵשֶׁת הַמִּינִין [מיני דגן].

י. הַנּוֹדֵר מִן הַיָּרָק, מֻתָּר בִּדְלוּעִין. מִן הַכְּרִישִׁין [=כרתי], מֻתָּר בְּקַפְּלוּטוֹת [סוג של כרתי שמקורו בארץ]. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּרוּב - אָסוּר בַּמַּיִם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בּוֹ הַכְּרוּב, שֶׁהֲרֵי מֵי הַשִּׁלְקוֹת כִּשְׁלָקוֹת. נָדַר מִמֵּי הַשִּׁלְקוֹת, מֻתָּר בַּשִּׁלְקוֹת עַצְמָן. הַנּוֹדֵר מִן הָרֹטֶב, מֻתָּר בַּתְּבָלִין שֶׁבּוֹ; מִן הַתְּבָלִין, מֻתָּר בָּרֹטֶב. הַנּוֹדֵר מִן הַגְּרִיסִין, אָסוּר בְּמִקְפָּה [=תבשיל סמיך] שֶׁל גְּרִיסִין.

יא. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הָאָרֶץ - אָסוּר בְּפֵרוֹת הָאָרֶץ, וּמֻתָּר בִּכְמֵהִין [סוג פטריות שבתוך האדמה] וּפִטְרִיּוֹת; וְאִם אָמַר: 'כָּל גִּדּוּלֵי קַרְקַע עָלַי' - אָסוּר אַף בִּכְמֵהִין וּפִטְרִיּוֹת; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן יוֹנְקִין מִן הַקַּרְקַע, גִּדֵּלִין הֵן בַּקַּרְקַע.

יב. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת שָׁנָה - אָסוּר בְּכָל פֵּרוֹת הַשָּׁנָה, וּמֻתָּר בִּגְרָדִים וּטְלָאִים וּבְחָלָב וּבְבֵיצִים וּבְגוּזָלוֹת; וְאִם אָמַר: 'גִּדּוּלֵי שָׁנָה עָלַי', אָסוּר בְּכֻלָּן. הַנּוֹדֵר מִפֵּרוֹת הַקַּיִץ, אֵין אָסוּר אֶלָּא בַּתְּאֵנִים.

יג. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - הִזָּהֵר בָּעִקָּר הַגָּדוֹל, שֶׁהוּא: בִּנְדָרִים - הָלוֹךְ אַחַר לְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם, בְּאוֹתָהּ לָשׁוֹן, וּבְאוֹתוֹ זְמַן. וְעַל פִּי הָעִקָּר זֶה תּוֹרָה וְתֹאמַר: 'זֶה הַנּוֹדֵר אָסוּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי, וּמֻתָּר בְּדָבָר פְּלוֹנִי'.

יד. הַנּוֹדֵר מִן הָעֲנָבִים, מֻתָּר בְּיַיִן וַאֲפִלּוּ הֶחָדָשׁ; מִן הַזֵּיתִים, מֻתָּר בְּשֶׁמֶן; מִן הַתְּמָרִים, מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים; מִן הַסִּתְוָנִיּוֹת [ענבים חמוצים], מֻתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת. מִן הַיַּיִן, מֻתָּר בְּיַיִן תַּפּוּחִים; מִן הַשֶּׁמֶן, מֻתָּר בְּשֶׁמֶן שֵׁמְשְׁמִין; מִן הַדְּבַשׁ, מֻתָּר בִּדְבַשׁ תְּמָרִים; מִן הַחֹמֶץ, מֻתָּר בְּחֹמֶץ סִתְוָנִיּוֹת; מִן הַיָּרָק, מֻתָּר בִּירָקוֹת שָׂדֶה [שצמחו מעצמם בשדה] - מִפְּנֵי שֶׁכָּל אֵלּוּ, שֵׁם לְיַי הֵם, וְהוּא לֹא נָדַר אֶלָּא מִשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ לְיַי בְּאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. הַנּוֹדֵר מִן הַכְּסוּת [=בגד], מֻתָּר [באריגים גסים שאינם ראויים ללבישה] בְּשַׂק וּבִירִיעָה וּבַחֲמִילָה [יריעה להגנה מגשם]. הַנּוֹדֵר מִן הַבַּיִת - אָסוּר בַּעֲלִיָּה, שֶׁהָעֲלִיָּה בִּכְלַל הַבַּיִת; נָדַר מִן הָעֲלִיָּה, מֻתָּר בְּבַיִת. הַנּוֹדֵר מִן הַמִּטָּה - אָסוּר בְּדַרְגָּשׁ, שֶׁהוּא כְּמוֹ מִטָּה קְטַנָּה; נָדַר מִן הַדַּרְגָּשׁ, מֻתָּר בְּמִטָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טז. הַנּוֹדֵר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְבַיִת זֶה, הֲרֵי זֶה אָסוּר מִן הָאֲגַף [מקום הגפת הדלת] וְלִפְנִים; נָדַר שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְעִיר זוֹ - מֻתָּר לְהִכָּנֵס לְתִחוּמָהּ [אלפיים אמה - תחום־שבת], וְאָסוּר לְהִכָּנֵס לְעִבּוּרָהּ [בית הנמצא בתוך שבעים אמה ושני שליש של העיר].

יז. הַנּוֹדֵר הֲנָיָה מִבְּנֵי הָעִיר, וּבָא אָדָם וְנִשְׁתַּהָה שָׁם שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן, מֻתָּר. נָדַר מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר - כָּל שֶׁשָּׁהָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם, אָסוּר לֵהָנוֹת מִמֶּנּוּ; פָּחוֹת מִכָּאן, מֻתָּר.

יח. הַנּוֹדֵר מִן הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אָסוּר בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַיּוֹנְקוֹת מִמֶּנּוּ [בעקיפין], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הַנִּמְשָׁכוֹת [ישירות]; אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּנָּה שְׁמָם, וְאֵין קוֹרְאִין אוֹתָם אֶלָּא 'נְהַר פְּלוֹנִי' וּ'בְאֵר פְּלוֹנִית', וְאֵין מְלַוִּין אוֹתָן לְשֵׁם הַמַּעְיָן הַנָּדוּר - הוֹאִיל וְהוּא עִקָּרָן [=מקורם], אָסוּר בַּכֹּל. אֲבָל אִם נָדַר מִנָּהָר פְּלוֹנִי אוֹ מִמַּעְיָן פְּלוֹנִי - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּכָל הַנְּהָרוֹת הַנִּקְרָאוֹת עַל שְׁמוֹ.

יט. הַנּוֹדֵר מִיּוֹרְדֵי הַיָּם - מֻתָּר בִּיוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה; מִיּוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה - אָסוּר בְּיוֹרְדֵי הַיָּם, אַף עַל פִּי שֶׁהֵם מְפָרְשִׁים

[=מפליגים] בְּאֶמְצַע הַיָּם הַגָּדוֹל; שֶׁיּוֹרְדֵי הַיָּם בִּכְלַל יוֹשְׁבֵי הַיַּבָּשָׁה. הַנּוֹדֵר מֵרוֹאֵי הַחַמָּה - אָסוּר בְּסוּמִין, שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא מִמִּי שֶׁהַחַמָּה רוֹאָה אוֹתָן. נָדַר מִשְּׁחוֹרֵי הָרֹאשׁ - אָסוּר בְּקֻרְחִים וּבְבַעֲלֵי שִׁיבוֹת, וּמֵתָּר בְּנָשִׁים [שכינויים ׳מכוסות הראש׳] וּבְקָטַנִּים [שכינויים ׳גלויי הראש׳]; וְאִם דַּרְכָּן לִקְרוֹת שְׁחֹרֵי הָרֹאשׁ לַכֹּל, אָסוּר בַּכֹּל.

כ. נָדַר מִשּׁוּבְתֵי שַׁבָּת - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל וּבְכוּתִיִּים [=שומרונים]. נָדַר מֵעוֹלֵי יְרוּשָׁלַיִם - אָסוּר בְּיִשְׂרָאֵל, וּמֵתָּר בְּכוּתִיִּים; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לַעֲלוֹת לִירוּשָׁלַיִם. הַנּוֹדֵר מִבְּנֵי נֹחַ - מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל; שֶׁאֵין נִקְרָאִין ׳בְּנֵי נֹחַ׳ אֶלָּא שְׁאָר הָאֻמּוֹת.

כא. נָדַר מִזֶּרַע אַבְרָהָם - מֵתָּר בִּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל וּבִבְנֵי עֵשָׂו, וְאֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע", וְהֲרֵי יִצְחָק אָמַר לְיַעֲקֹב: "וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם".

כב. נָדַר מִן הָעֲרֵלִים - מֵתָּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָסוּר בְּמוּלֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם; נָדַר מִן הַמּוּלִים - אָסוּר בְּעַרְלֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֵתָּר בְּמוּלֵי אֻמּוֹת הָעוֹלָם; שֶׁאֵין הָעָרְלָה קְרוּיָה אֶלָּא לְשֵׁם גּוֹיִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי כָל הַגּוֹיִם עֲרֵלִים"; וְאֵין כַּוָּנָתוֹ שֶׁל זֶה אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא מְצֻוֶּה עַל הַמִּילָה, וּלְמִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלֶיהָ.

כג. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל, אָסוּר בְּגֵרִים; מִן הַגֵּרִים, מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל. הַנּוֹדֵר מִיִּשְׂרָאֵל, אָסוּר בְּכֹהֲנִים וּבְלְוִיִּים; מִן הַכֹּהֲנִים וּמִן הַלְּוִיִּים, מֵתָּר בְּיִשְׂרָאֵל. הַנּוֹדֵר מִן הַכֹּהֲנִים, מֵתָּר בְּלְוִיִּים; מִן הַלְּוִיִּים, מֵתָּר בְּכֹהֲנִים. הַנּוֹדֵר מִבָּנָיו, מֵתָּר בִּבְנֵי בָנָיו. וּבְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, דִּין הַנּוֹדֵר וְהַנִּשְׁבָּע אֶחָד הוּא.

יום שני ה' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְדָרִים פֶּרֶק י

א. הַנּוֹדֵר אוֹ הַנִּשְׁבָּע ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם׳, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁתֶּחְשַׁךְ [=עד הלילה]; ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם יוֹם אֶחָד׳, אָסוּר מֵעֵת לְעֵת מִשְׁעַת נִדְרוֹ. לְפִיכָךְ, הַנּוֹדֵר ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם הַיּוֹם׳ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֵתָּר מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, לֹא יֹאכַל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ עַד שֶׁיִּשָּׁאֵל לְחָכָם; גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִשְׁבַּע פַּעַם אַחֶרֶת ׳יוֹם אֶחָד׳ וְיֹאכַל מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּל הָעָם יוֹדְעִין הֶפְרֵשׁ שֶׁבֵּין זֶה לָזֶה.

ב. נָדַר ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם יוֹם׳ - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר מֵעֵת לְעֵת כְּאוֹמֵר ׳יוֹם אֶחָד׳; וְאִם אָכַל אַחַר שֶׁחֲשֵׁכָה, אֵינוֹ לוֹקֶה. ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם שַׁבָּת זוֹ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר בִּשְׁאָר יְמֵי הַשַּׁבָּת וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת, וְהֲרֵי הוּא מֵתָּר מֵאֶחָד בְּשַׁבָּת; ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם שַׁבָּת אַחַת׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר שִׁבְעַת יָמִים, מֵעֵת לְעֵת. אָמַר ׳שַׁבָּת׳ סְתָם, וְלֹא פֵּרֵשׁ לֹא אַחַת וְלֹא זוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וְאָסוּר שִׁבְעַת יָמִים מֵעֵת לְעֵת; וְאִם אָכַל אַחַר הַשַּׁבָּת - אֵינוֹ לוֹקֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה חֹדֶשׁ זֶה׳ - אָסוּר בִּשְׁאָר הַחֹדֶשׁ; אֲבָל בְּיוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ יְהִיֶה מֵתָּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה חֹדֶשׁ חָסֵר. ׳שֶׁאֵינִי טוֹעֵם חֹדֶשׁ אֶחָד׳ - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם גְּמוּרִים, מֵעֵת לְעֵת. נָדַר ׳חֹדֶשׁ׳ סְתָם - אָסוּר שְׁלֹשִׁים יוֹם מֵעֵת לְעֵת, מְסָפֵק.

ד. ׳שֶׁאֵינִי אוֹכֵל בָּשָׂר שָׁנָה זוֹ׳ - אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר מִן הַשָּׁנָה אֶלָּא יוֹם אֶחָד, אֵין אָסוּר אֶלָּא אוֹתוֹ הַיּוֹם; וּבְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מֵתָּר. וְרֹאשׁ הַשָּׁנָה לִנְדָרִים, הוּא יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ תִּשְׁרֵי. ׳שֶׁאֵינִי אוֹכֵל שָׁנָה אַחַת׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר שָׁנָה תְּמִימָה, מִיּוֹם לְיוֹם; וְאִם נִתְעַבְּרָה הַשָּׁנָה, אָסוּר בָּהּ וּבְעִבּוּרָהּ. ׳שֶׁאֵינִי אוֹכֵל שָׁנָה׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר מִיּוֹם לְיוֹם מְסָפֵק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ זֶה׳ - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַשָּׁבוּעַ, וּבִשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה; וְאֵינוֹ מֵתָּר אֶלָּא מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן שָׁבוּעַ אֶחָד׳ - אָסוּר שֶׁבַע שָׁנִים גְּמוּרוֹת, מִיּוֹם לְיוֹם. אָמַר ׳יוֹבֵל זֶה׳ - אָסוּר בִּשְׁאָר שְׁנֵי הַיּוֹבֵל, וּבִשְׁנַת הַחֲמִשִּׁים עַצְמָהּ.

ו. ׳שֶׁאֵינִי שׁוֹתֶה יַיִן עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר׳ - אִם הָיְתָה שָׁנָה מְעֻבֶּרֶת, וְלֹא יָדַע שֶׁהִיא מְעֻבֶּרֶת כְּשֶׁנָּדַר - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר רִאשׁוֹן; וְאִם נָדַר עַד סוֹף אֲדָר, הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד סוֹף אֲדָר שֵׁנִי. וְאִם יָדַע שֶׁהַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת, וְנָדַר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר - אָסוּר עַד רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי.

ז. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַפֶּסַח - בֵּין שֶׁאָמַר ׳עַד לִפְנֵי הַפֶּסַח׳, בֵּין שֶׁאָמַר ׳עַד הַפֶּסַח׳ - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ בִּלְבַד; וְאִם אָמַר: ׳עַד שֶׁיִּהְיֶה הַפֶּסַח׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא הַפֶּסַח. אָמַר ׳עַד הַקָּצִיר׳ אוֹ ׳עַד הַבָּצִיר׳, אוֹ שֶׁאָמַר ׳עַד שֶׁיִּהְיֶה הַקָּצִיר׳ אוֹ ׳הַבָּצִיר׳ - אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

ח. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ וְנָדַר עָדָיו, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ; וְאִם נָדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה, הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיֵּצֵא. וְכָל שֶׁאֵין לוֹ זְמַן קָבוּעַ, כְּגוֹן זְמַן הַקָּצִיר וְהַבָּצִיר - בֵּין שֶׁנָּדַר עָדָיו, בֵּין שֶׁנָּדַר עַד שֶׁיִּהְיֶה, אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא עַד שֶׁיַּגִּיעַ.

ט. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיַּתְחִילוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ לְהַכְנִיס כַּלְכָּלוֹת [=סלי] תְּאֵנִים; ׳עַד הַקָּצִיר׳ - עַד שֶׁיַּתְחִילוּ הָעָם לִקְצֹר קְצִיר חִטִּים, אֲבָל לֹא קְצִיר שְׂעוֹרִים. פֵּרֵשׁ וְאָמַר: ׳עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַקַּיִץ׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיְּכַפְּלוּ [=יקפלו] הָעָם רֹב הַמַּחְצָלָאוֹת שֶׁבַּמַּקָּצָה [שטח יבוש של תאנים], שֶׁמְּיַבְּשִׁין עֲלֵיהֶן תְּאֵנִים וַעֲנָבִים לַעֲשׂוֹתָן גְּרוֹגְרוֹת [תאנים יבשות] וְצִמּוּקִים; הַכֹּל לְפִי מְקוֹם נִדְרוֹ שֶׁל נוֹדֵר.

י. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדַר בַּבִּקְעָה וְאָסַר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַקַּיִץ, וְעָלָה לְהַר - אֵינוֹ מִסְתַּכֵּל בַּקַּיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁהוּא בּוֹ עַתָּה, אִם הִגִּיעַ אִם לֹא הִגִּיעַ, אֶלָּא בַּקַּיִץ שֶׁל מָקוֹם שֶׁנָּדַר בּוֹ, וְעָלָיו הוּא סוֹמֵךְ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יא. הָאוֹסֵר עַצְמוֹ בְּדָבָר עַד הַגֶּשֶׁם - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד זְמַן הַגְּשָׁמִים, שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו. הִגִּיעַ זְמַן הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה מֵתָּר, בֵּין יָרְדוּ גְּשָׁמִים בֵּין לֹא יָרְדוּ; וְאִם יָרְדוּ גְּשָׁמִים מִשִּׁבְעָה עָשָׂר בְּמַרְחֶשְׁוָן, הֲרֵי זֶה מֵתָּר. וְאִם אָמַר ׳עַד הַגְּשָׁמִים׳ [לשון רבים, אזי לא די בזמן הגשמים אלא] - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיָּרְדוּ הַגְּשָׁמִים; וְהוּא, שֶׁיָּרְדוּ מִזְּמַן רְבִיעָה [כינוי למטר - כלומר המועד השני לירידת המטר] שְׁנִיָּה, שֶׁהוּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִקּוֹמוֹת הַסְּמוּכִין לָהּ, מִשְּׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים בְּמַרְחֶשְׁוָן וָאֵילָךְ. וְאִם פֵּרֵשׁ וְאָמַר: ׳עַד שֶׁיִּפְסְקוּ הַגְּשָׁמִים׳ - הֲרֵי זֶה אָסוּר עַד שֶׁיַּעֲבֹר הַפֶּסַח, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבַמְּקוֹמוֹת שֶׁהֵן כְּמוֹתָהּ.

יב. מִי שֶׁהִדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ בְּמַרְחֶשְׁוָן וְאָמַר לָהּ: 'שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי מִכָּאן וְעַד הַפֶּסַח, אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ מֵהַיּוֹם וְעַד סְכוֹת' - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה לֵהָנוֹת לוֹ מִיָּד, גְּזֵרָה שְׁמָא תֵּלֵךְ. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח, וַהֲרֵי הוּא מְהַנֶּה אוֹתָהּ לִפְנֵי הַפֶּסַח - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה. עָבַר הַפֶּסַח [וכבר נהנית ממנו], אַף עַל פִּי שֶׁהָלַךְ [=שעבר זמן] הַתְּנַאי [שהתייחס לזמן החולף] - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִנְהֹג חֵלִין בְּנִדְרוֹ, וּלְהַנִּיחָהּ שֶׁתֵּלֵךְ וְתֵהָנֶה; אֶלָּא נוֹהֵג בָּהּ אִסּוּר עַד הֶחָג כְּמוֹ שֶׁנָּדַר, וְאַף עַל פִּי שֶׁתָּלָה הַנֶּדֶר בְּאִסּוּר זְמַן שֶׁעָבַר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאִם הָלְכָה אַחַר הַפֶּסַח [אבל לא נהנית ממנו קודם לפסח], אֵינָהּ אֲסוּרָה מִלֵּהָנוֹת לוֹ.

יג. אָמַר לָהּ: 'שֶׁאֵין אַתְּ נֶהֱנֵית לִי עַד הֶחָג, אִם תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ מִיָּד. וְאִם הָלְכָה לִפְנֵי הַפֶּסַח, וְנִמְצָא מְהַנֶּה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה; וַאֲסוּרָה בַּהֲנָיָתוֹ עַד הֶחָג, וּמֻתֶּרֶת לֵילֵךְ לְבֵית אָבִיהָ מִשֶּׁהִגִּיעַ הַפֶּסַח.

יום שלישי ו' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְדָרִים פֶּרֶק יא

א. קָטָן בֶּן שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וּקְטַנָּה בַּת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם, שֶׁנִּשְׁבְּעוּ אוֹ שֶׁנָּדְרוּ, בֵּין נִדְרֵי אִסָּר בֵּין נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ - בּוֹדְקִין אוֹתָן וְשׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אִם יָדְעוּ לְשֵׁם מִי נָדְרוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדִּישׁוּ וְנִשְׁבְּעוּ - נִדְרֵיהֶן קַיָּמִין וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ; וְאִם לֹא יָדְעוּ - אֵין דִּבְרֵיהֶם כְּלוּם. וּצְרִיכִין בְּדִיקָה כָּל הַשָּׁנָה כֻּלָּהּ - שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה לְקָטַנָּה, וּשְׁנַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְקָטָן.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁנָּדְרוּ אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁוּ בִּתְחִלַּת שָׁנָה זוֹ, וְשָׁאֲלוּ אוֹתָם וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין, וְנִתְקַיֵּם נִדְרָם, וְנָדְרוּ נֶדֶר אַחֵר, אֲפִלּוּ בְּסוֹף שָׁנָה זוֹ - צְרִיכִין בְּדִיקָה, וְאַחַר כָּךְ יִתְקַיֵּם; וְאֵין אוֹמְרִין: 'הוֹאִיל וְנִמְצְאוּ יוֹדְעִין בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה, אֵין צְרִיכִין בְּדִיקָה', אֶלָּא בּוֹדְקִין כָּל הַשָּׁנָה הַזּוֹ כֻּלָּהּ.

ג. קֹדֶם הַזְּמַן הַזֶּה - אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: 'יוֹדְעִין אָנוּ לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ' - אֵין נִדְרֵיהֶם נְדָרִים, וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ. וְאַחַר הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁנִּמְצָא הַבֵּן בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהַבַּת בַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד - אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: 'אֵין אָנוּ יוֹדְעִין לְשֵׁם מִי נָדַרְנוּ וּלְשֵׁם מִי הִקְדַּשְׁנוּ' - דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין, וְהֶקְדֵּשָׁם הֶקְדֵּשׁ וְנִדְרֵיהֶם נְדָרִים, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. וְזוֹ הִיא 'עוֹנַת הַנְּדָרִים' הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם.

ד. הוֹאִיל וְהִגִּיעוּ לִשְׁנֵי הַגְּדוֹלִים - נִדְרֵיהֶם קַיָּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ סִימָנִין, וַעֲדַיִן לֹא נַעֲשׂוּ גְּדוֹלִים לְכָל דָּבָר; וְדָבָר זֶה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁהַמַּפְלָא [קטן היודע כבר להפלות ולהתייחס ברצינות למוצא פיו] הַסָּמוּךְ לְאִישׁ - הֶקְדֵּשׁוֹ הֶקְדֵּשׁ וּנְדָרָיו נְדָרִים. אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְרֵיהֶם קַיָּמִין, אִם חִלְּלוּ נִדְרָן, אוֹ נִשְׁבְּעוּ וְהֶחְלִיפוּ - אֵינָן לוֹקִין, עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ וְיָבִיאוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת.

ה. הִקְדִּישׁוּ, וּבָא הַגָּדוֹל וְנֶהֱנָה מִן הַהֶקְדֵּשׁ שֶׁהִקְדִּישׁוּ - לוֹקֶה; מִפְּנֵי שֶׁנִּדְרֵיהֶן נְדָרִים מִן הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, שֶׁבַּת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד נִדְרֶיהָ קַיָּמִין? בְּשֶׁלֹּא הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב אוֹ בִּרְשׁוּת הַבַּעַל; אֲבָל אִם הָיְתָה בִּרְשׁוּת הָאָב - אֲפִלּוּ הִגְדִּילָה, וַהֲרֵי הִיא נַעֲרָה - אָבִיהָ מֵפֵר כָּל נִדְרֶיהָ וְכָל שְׁבוּעוֹת שֶׁתִּשָּׁבַע בְּיוֹם שְׁמִעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל נִדְרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ וגו' כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ".

ז. וְעַד מָתַי הָאָב מֵפֵר? עַד שֶׁתִּבְגַּר [בת י"ב וששה חדשים]. בָּגְרָה - אֵינוֹ מֵפֵר לָהּ, וַהֲרֵי כָּל נִדְרֶיהָ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ כְּנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: "כֹּל אֲשֶׁר אָסְרָה עַל נַפְשָׁהּ, יָקוּם עָלֶיהָ".

ח. וּמֵאֵימָתַי מֵפֵר הַבַּעַל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ וּשְׁבוּעוֹתֶיהָ? מִשֶּׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה. וְהוּא מֵפֵר לְעוֹלָם, עַד שֶׁיְּגָרְשֶׁנָּה וְיַגִּיעַ הַגֵּט לְיָדָהּ. הָיְתָה מְגֹרֶשֶׁת מִסָּפֵק, לֹא יָפֵר לָהּ; נָתַן לָהּ גֵּט עַל תְּנַאי אוֹ לְאַחַר זְמַן, לֹא יָפֵר בַּיָּמִים שֶׁבֵּינְתַּיִם. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁמְעָה שֶׁמֵּת בַּעֲלָהּ, וְנִשֵּׂאת, וַהֲרֵי בַּעֲלָהּ קַיָּם, וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּהּ - אֵין הַבַּעַל הָרִאשׁוֹן וְלֹא הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נִדְרֶיהָ; הָיְתָה מֵחַיָּבֵי לָאוִין, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מֵחַיָּבֵי עֲשֵׂה, וְהֵפֵר נִדְרֶיהָ - הֲרֵי אֵלּוּ מוּפָרִין.

ט. נַעֲרָה מְאֹרֶשָׂה - אֵין מֵפֵר נִדְרֶיהָ, אֶלָּא הָאָב עִם הַבַּעַל כְּאֶחָד; וְאִם הֵפֵר הָאֶחָד לְבַדּוֹ, אֵינוֹ מוּפָר. הֵפֵר הַבַּעַל לְבַדּוֹ, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיָּפֵר הָאָב - אֵינָהּ לוֹקָה.

י. מֵת הָאָרוּס - חָזְרָה לִרְשׁוּת אָבִיהָ, וְכָל שֶׁתִּדֹּר - הָאָב מֵפֵר, כְּשֶׁהָיָה קֹדֶם שֶׁתֵּאָרֵס. מֵת הָאָב אַחַר שֶׁנִּתְאָרְסָה, וְנָדְרָה [אפילו-] אַחַר מוֹתוֹ - אֵין הַבַּעַל מֵפֵר; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ עַד שֶׁתִּכָּנֵס לַחֻפָּה.

יא. נַעֲרָה אֲרוּסָה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע אֲרוּסָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה בּוֹ בַּיּוֹם, וְנִתְאָרְשָׁה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וּבַעֲלָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נִדְרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן; מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָצְאַת לִרְשׁוּת עַצְמָהּ שָׁעָה אַחַת, שֶׁעֲדַיִן הִיא בִּרְשׁוּת הָאָב מִפְּנֵי שֶׁהִיא נַעֲרָה.

יב. אֲבָל הָאִשָּׁה הַנִּשּׂוּאָה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא הֵפֵר לָהּ בַּעֲלָהּ, וְגֵרְשָׁהּ בּוֹ בַּיּוֹם, וְהֶחֱזִירָהּ בּוֹ בַּיּוֹם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁהֲרֵי יָצְאַת לִרְשׁוּת עַצְמָהּ אַחַר שֶׁנָּדְרָה. אַף עַל פִּי שֶׁנָּדְרָה בִּרְשׁוּתוֹ, וְהִיא עַתָּה בִּרְשׁוּתוֹ - הוֹאִיל וְיָצְאַת לִרְשׁוּת עַצְמָהּ בֵּינְתַּיִם, נִתְקַיְּמוּ נִדְרֶיהָ.

יג. נַעֲרָה מְאֹרֶשָׂה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא בַּעֲלָהּ, וְנִתְגָּרְשָׁה וְנִתְאָרְסָה לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה יָמִים - כְּשֶׁיִּשְׁמַע הָאָב וְהָאָרוּס הָאַחֲרוֹן - מְפֵרִין נִדְרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס הָרִאשׁוֹן, הוֹאִיל וְלֹא שָׁמַע אוֹתָם הָאָרוּס הָרִאשׁוֹן.

יד. נַעֲרָה מְאֹרֶשָׂה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ לְבַדּוֹ וְהֵפֵר לָהּ, וּמֵת הָאָרוּס קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע, וְנִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם, אֲפִלּוּ לְמֵאָה - אָבִיהָ וַאֲרוּסָהּ הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נִדְרֶיהָ שֶׁנָּדְרָה בִּפְנֵי אָרוּס רִאשׁוֹן שֶׁמֵּת קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע.

טו. שָׁמַע אָרוּס רִאשׁוֹן, וְהֵפֵר וָמֵת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב, וְנִתְאָרְסָה לְאַחֵר בּוֹ בַּיּוֹם - אָבִיהָ עִם הָאָרוּס הָאַחֲרוֹן מְפֵרִין נִדְרֶיהָ.

טז. שָׁמַע אָבִיהָ וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם הָאָרוּס, אוֹ שֶׁשָּׁמַע גַּם הָאָרוּס וְהֵפֵר אוֹ שָׁתַק, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם - נִתְרוֹקְנָה [-מהבעל ועברה-] רְשׁוּת לָאָב, וְהָאָב יָכוֹל לְהָפֵר; שָׁמַע הָאָרוּס וְקִיֵּם, וּמֵת בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ שֶׁשָּׁמַע וְשָׁתַק, וּמֵת בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרָיו - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר.

יז. גֵּרְשָׁהּ הָאָרוּס אַחַר שֶׁשָּׁמַע - הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם הַגֵּרוּשִׁין כִּשְׁתִיקָה, וְיָפֵר הָאָב עִם הַבַּעַל הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּאָרֵס בּוֹ בַּיּוֹם, אוֹ הַגֵּרוּשִׁין כְּמוֹ שֶׁקַּיֵּם אָרוּס רִאשׁוֹן, שֶׁכְּבָר נִתְקַיְּמוּ הַנְּדָרִים.

יח. שָׁמַע הָאָב וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת הָאָב, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הַבַּעַל - אֲפִלּוּ שָׁמַע הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיָּמוּת הָאָב, לֹא נִתְרוֹקְנָה רְשׁוּת לַבַּעַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לְעוֹלָם אַחַר מוֹת הָאָב; שֶׁאֵין הָאָרוּס מֵפֵר אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת.

יט. שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר לָהּ וּמֵת, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב, אוֹ שֶׁשָּׁמַע הָאָב וְהֵפֵר לָהּ, וּמֵת הַבַּעַל קֹדֶם שֶׁיִּשְׁמַע - אֵין הָאָב לְבַדּוֹ יָכוֹל לְהָפֵר נְדָרִים אֵלּוּ שֶׁנִּרְאוּ לְאָרוּס רִאשׁוֹן, אֶלָּא בְּשֶׁתָּפוּת אָרוּס אַחֲרוֹן, אִם נִתְאָרְסָה בּוֹ בַּיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כ. נָדְרָה וְהֵפֵר לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ, וְלֹא שָׁמַע הָאָרוּס עַד שֶׁנִּכְנְסָה לִרְשׁוּתוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ, הוּא אֲרוּסָתוֹ אַחַר שֶׁנִּשֵּׂאת; אֶלָּא קֹדֶם שֶׁתִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ, הוּא שֶׁמֵּפֵר בְּשֶׁתָּפוּת הָאָב. לְפִיכָךְ הָיָה דֶּרֶךְ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - עַד שֶׁלֹּא תֵּצֵא בִּתּוֹ מֵרְשׁוּתוֹ, אוֹמֵר לָהּ: 'כָּל נְדָרִים שֶׁנָּדַרְתִּ בְּתוֹךְ בֵּיתִי, הֲרֵי הֵן מוּפָרִין'.

כא. וְכֵן הַבַּעַל - עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס לִרְשׁוּתוֹ, אוֹמֵר לָהּ: 'כָּל נְדָרִים שֶׁנָּדַרְתִּ מִשֶּׁאֵרַסְתִּיךְ עַד שֶׁלֹּא תִּכָּנְסִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי, הֲרֵי הֵן מוּפָרִין'; שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁמַע אוֹתָם.

כב. הָלַךְ הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁהָלְכוּ שְׁלוּחֵי הָאָב עִם שְׁלוּחֵי הַבַּעַל - עֲדַיִן אָבִיהָ וּבַעֲלָהּ מְפִרִין נְדָרֶיהָ. מָסַר הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל, אוֹ שֶׁמָּסְרוּ שְׁלוּחֵי הָאָב לִשְׁלוּחֵי הַבַּעַל - אֵין הָאָב יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי יָצְאַת מֵרְשׁוּתוֹ, וְלֹא הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כג. שׁוֹמֶרֶת יָבָם - אֲפִלּוּ עָשָׂה בָּהּ יְבָמָהּ מַאֲמָר [קידושי יבמה], וַאֲפִלּוּ יָבָם אֶחָד לִיבָמָה אַחַת - אֵינוֹ מֵפֵר נִדְרֵי יְבִמְתּוֹ [כי אינו קונה אותה מן התורה-], עַד שֶׁיָּבוֹא עָלֶיהָ.

כד. הָיְתָה יְבִמְתּוֹ נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה לְאָחִיו, וְאָבִיהָ קַיָּם - אֵין הַיָּבָם עִם הָאָב מְפִרִין נְדָרֶיהָ כְּאַחַת, אֶלָּא הָאָב לְבַדּוֹ הוּא שֶׁמֵּפֵר כָּל שֶׁתִּדֹּר; וַאֲפִלּוּ עָשָׂה בָהּ הַיָּבָם מַאֲמָר, אֵינָהּ כְּנַעֲרָה מְאֹרָשָׂה - שֶׁאֵין הַמַּאֲמָר קוֹנֶה בַּיְּבָמָה קִנְיָן גָּמוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כה. נַעֲרָה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ, וְנִתְאַלְמְנָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מִן הַנִּשּׂוּאִין - הֲרֵי זוֹ כִּיתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב, וְאֵין הָאָב מֵפֵר נִדְרֶיהָ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן הִיא נַעֲרָה.

כו. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנָּדְרָה, וְלֹא שָׁמְעוּ נִדְרָהּ אָבִיהָ וּבַעֲלָהּ עַד שֶׁבָּגְרָה, אוֹ עַד שֶׁנַּעֲשֵׂית יְתוֹמָה בְּחַיֵּי הָאָב - הֲרֵי נִדְרֶיהָ קַיָּמִין; וְאֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר [כשבגרה] - שֶׁהֲרֵי יָצְאַת מֵרְשׁוּת אָבִיהָ שֶׁהוּא מֵפֵר עִמּוֹ בְּשֶׁתָּפוּת, וַעֲדַיִן לֹא נִכְנְסָה לִרְשׁוּת הַבַּעַל [עד שתכנס לחופה].

יום רביעי ז' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְדָרִים פֶּרֶק יב

א. כָּל הַנְּדָרִים וְהַשְּׁבוּעוֹת - הָאָב מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל נִדְרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ". אֲבָל הַבַּעַל אֵינוֹ מֵפֵר אֶלָּא כָּל נְדָרִים וּשְׁבוּעוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, אוֹ שֶׁהֵן בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ [איפור לעיניים], אוֹ שֶׁלֹּא תִּתְקַשֵּׁט - שֶׁנֶּאֱמַר: "בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ".

ב. וּמַה בֵּין נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, לִדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ? שֶׁהַנְּדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם עִנּוּי נֶפֶשׁ - מֵפֵר לְעַצְמוֹ וְלַאֲחֵרִים; וְשֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - לְעַצְמוֹ מֵפֵר, לַאֲחֵרִים אֵינוֹ מֵפֵר.

ג. כֵּיצַד? נָדְרָה שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל בָּשָׂר, מֵפֵר לָהּ וְתִהְיֶה מֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל עִם כָּל אָדָם לְעוֹלָם. אָסְרָה עָלֶיהָ תַּשְׁמִישׁ כָּל אִישׁ שֶׁבָּעוֹלָם, יָפֵר חֶלְקוֹ וְתִהְיֶה מְשֻׁמֶּשֶׁתּוֹ; וּכְשֶׁיָּמוּת אוֹ יִגָּרְשֶׁנָּה, הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה בְּתַשְׁמִישׁ כָּל אָדָם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָזֶה.

ד. אֶחָד עִנּוּי גָּדוֹל, וְאֶחָד עִנּוּי קָטָן, וְאֶחָד עִנּוּי שֶׁהוּא לִזְמַן מְרֻבֶּה, אוֹ לְפִי שָׁעָה - הַכֹּל מֵפֵר הַבַּעַל.

ה. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תִּרְחֹץ הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה יַיִן הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תֹּאכַל דְּבַשׁ הַיּוֹם, וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא תִּכְחֹל הַיּוֹם, אוֹ שֶׁלֹּא תִּלְבַּשׁ רִקְמָה [=בגד מפואר] הַיּוֹם - מֵפֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ. אֲפִלּוּ נָדְרָה מִמַּאֲכָל רַע, אוֹ מִמִּין שֶׁלֹּא טָעֲמָה אוֹתוֹ מִיָּמֶיהָ - הֲרֵי זֶה יָפֵר.

ו. נָדְרָה מִשְּׁתֵי כִּכָּרוֹת, בְּאַחַת יֵשׁ לָהּ עִנּוּי, וּבְאַחַת אֵין לָהּ בָּהּ עִנּוּי [כי בכל מקרה אינה מתכוונת לאוכלה מסיבה כלשהי] - מֵפֵר לְזוֹ שֶׁמִּתְעַנָּה בָּהּ, וְאֵינוֹ מֵפֵר לְזוֹ שֶׁאֵין בָּהּ עִנּוּי.

ז. נָדְרָה שֶׁלֹּא תֹּאכַל תְּאֵנִים שֶׁל מְדִינָה זוֹ, יָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ - שֶׁעֵסֶק [=טירחה] גָּדוֹל הוּא לוֹ לְהַטַּפֵּל וּלְהָבִיא לָהּ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת. לְפִיכָךְ אִם מֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ, אוֹ שֶׁהֵבִיא לָהּ אִישׁ אַחֵר מִפֵּרוֹת אוֹתָהּ מְדִינָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין עָלֶיהָ; שֶׁאֵינוֹ מֵפֵר לַאֲחֵרִים בִּדְבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ.

ח. וְכֵן אִם נָדְרָה שֶׁלֹּא לֵהָנוֹת לַבְּרִיּוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבַּעַל בַּכֹּלָּל, יֵשׁ לוֹ לְהָפֵר מִשּׁוּם דְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה זָקוּק לְהַאֲכִילָהּ מִשֶּׁלּוֹ בִּלְבַד. וְכֵן אִם אָסְרָה הֲנָיָתָהּ עַל אֵמָּהּ כֻּלָּהּ, כְּגוֹן כָּל הַיְּהוּדִים אוֹ כָּל הַיִּשְׁמְעֵאלִים - הֲרֵי זֶה יָפֵר.

ט. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה לְבַעְלָהּ: 'הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלֶיךָ' - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָפֵר; הָא לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְאוֹסֵר פֵּרוֹת חֲבֵרוֹ עַל בַּעַל הַפֵּרוֹת. וְכֵן הוּא שֶׁאָמַר לָהּ: 'הֲנָאַת תַּשְׁמִישִׁי אֲסוּרָה עָלַיִךְ' - לֹא אָמַר כְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשֻׁעְבָּד לָהּ בִּשְׁאֵר כִּסּוּת וְעוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת. אֲבָל אִם אָמְרָה לוֹ: 'הֲנָאַת תַּשְׁמִישְׁךָ אֲסוּרָה עָלַי' - צָרִיךְ לְהָפֵר; וְאִם לֹא הֵפֵר - הֲרֵי זֶה אָסוּר לְשַׁמְּשָׁהּ, שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הָאָדָם דָּבָר הָאָסוּר לוֹ.

י. אָמְרָה: 'יִקְדְּשׁוּ יָדַי לְעוֹשֵׂיהֶן' [לקב"ה], אוֹ שֶׁנָּדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ - אֵינוֹ נֶאֱסָר בְּמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁיָּדֶיהָ מְשֻׁעְבָּדִין לוֹ; אַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ: 'הַשִּׁחְרוּר [של עבד] וְהֶחָמֵץ [בזמן איסורו] וְהַהֶקְדֵּשׁ מַפְקִיעִין הַשִּׁעְבּוּד', חֲכָמִים עָשׂוּ חִזּוּק לְשִׁעְבּוּד הַבַּעַל, שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַפְקִיעוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶם. אֲבָל צָרִיךְ הוּא לְהָפֵר, שֶׁמָּא יְגָרְשֶׁנָּה וְתִהְיֶה אֲסוּרָה לַחֲזוֹר לוֹ.

יא. נִשְׁבְּעָה אוֹ נָדְרָה שֶׁלֹּא יֵהָנֶה בָּהּ לֹא אָבִי בַּעְלָהּ וְלֹא אֶחָיו וּשְׁאָר קְרוֹבָיו - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; וְכֵן אִם נָדְרָה 'שֶׁלֹּא אֶתֵּן מַיִם לִפְנֵי בְּהֶמְתְּךָ, וְתֶבֶן לִפְנֵי בְּקָרְךָ', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ שֶׁאֵין בָּהֶן עִנּוּי, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁבֵּינוֹ לְבֵינָהּ, וְאֵינָן מִמְּלָאכוֹת שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בָּהֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.

יב. יֵשׁ לַבַּעַל וְלָאָב לְהָפֵר נְדָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלוּ, וְלֹא נֶאֱסְרָה בָּהֶן. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמְרָה: 'הַיַּיִן אָסוּר עָלַי, אִם אֵלֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי' - הֲרֵי זֶה מֵפֵר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָלְכָה וְלֹא נֶאֱסְרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. הָאָב אוֹ הַבַּעַל שֶׁאֵינָן שׁוֹמְעִין - אֵינָן מְפֵרִין, אַף עַל פִּי שֶׁהַבַּעַל מֵפֵר נְדָרִים שֶׁלֹּא שְׁמָעָן; הֲרָאוּי [=המסוגל] לִשְׁמֹעַ, אֵין הַשְּׁמִיעָה מְעַכֶּבֶת בּוֹ.

יד. הַשּׁוֹטֶה אֵינוֹ מֵפֵר, בֵּין אָב בֵּין בַּעַל. הַקָּטָן אֵין לוֹ אִישׁוּת, לְפִיכָךְ אֵינוֹ מֵפֵר. וְהַבַּעַל מֵפֵר נִדְרֵי שְׁתֵּי נָשָׁיו כְּאַחַת; וְכֵן הָאָב מֵפֵר נִדְרֵי שְׁתֵּי בְנוֹתָיו כְּאַחַת.

טו. הֲפָרַת נְדָרִים כָּל הַיּוֹם, וְאֵינָהּ מֵעֵת לְעֵת. כֵּיצַד? נָדְרָה בְּתְחִלַּת לֵיל שֵׁנִי, הֲרֵי זֶה מֵפֵר אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, וְכָל יוֹם שֵׁנִי; נָדְרָה בְּיוֹם שֵׁנִי בְּתְחִלַּת הַיּוֹם, מֵפֵר כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם. נָדְרָה בְּסוֹף הַיּוֹם עִם חֲשֵׁכָה - אִם הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁלֹּא תֶחְשַׁךְ, מוּפָר; וְאִם לֹא הֵפֵר לָהּ עַד שֶׁחָשְׁכָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר.

טז. וּמַה הוּא זֶה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, "מִיּוֹם אֶל יוֹם"? לְלַמֵּד שֶׁמֵּפֵר בַּלַּיְלָה, אִם נָדְרָה בַּלַּיְלָה; וְכֵן מֵפֵר כָּל הַיּוֹם [כלומר מתחיל מהלילה ונמשך למחרתו], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. נָדְרָה וְשָׁהָת [וחלפו] כַּמָּה יָמִים, וְאַחַר כָּךְ שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל - הֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ, וּכְאִלּוּ נָדְרָה בְּעֵת שֶׁשָּׁמַע, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם שָׁמְעוֹ", לֹא בְּיוֹם נִדְרָהּ בִּלְבַד.

יז. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנָּדְרָה, וְשָׁמַע אָבִיהָ וְהֵפֵר לָהּ, וּלְאַחַר יָמִים שָׁמַע הָאָרוּס, וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - אֵין זֶה מוּפָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וגו', וְאִם הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ, וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ וגו', וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ" וגו' - הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁהֵפֵר הָאָב וְשָׁמַע הָאָרוּס, הֲרֵי זֶה מֵפֵר בְּיוֹם שְׁמוֹעַ הָאָב. וְהוּא הַדִּין אִם שָׁמַע אָרוּס וְהֵפֵר, וְאַחַר כַּמָּה יָמִים שָׁמַע הָאָב וְהֵפֵר בְּיוֹם שָׁמְעוֹ - שֶׁאֵינוֹ מוּפָר. וּמִנַּיִן שֶׁבְּנַעֲרָה מְאֹרָשָׂה הַכָּתוּב מְדַבֵּר? שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה: "וְאִם בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה וגו' וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ" וגו' - מִכְּלָל, שֶׁ"אִישָׁהּ" הָאָמוּר לְמַעְלָה - אָרוּס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יח. שָׁמַע הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְשָׁתַק כְּדֵי לְצַעֲרָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַיֵּם נִדְרָהּ - הוֹאִיל וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר וְלֹא בִטֵּל, נִתְקַיְּמוּ נְדָרֶיהָ. נָדְרָה, וְהֵפֵר לָהּ הָאָב אוֹ הַבַּעַל, וְהִיא לֹא יָדְעָה שֶׁהֵפֵר, וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ אוֹ עַל שְׁבוּעָתָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר, הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה הַהֶתֵּר - פְּטוּרָה; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וַה' יִסְלַח לָהּ, כִּי הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ". וּמַכִּין אוֹתָהּ מַכַּת מַרְדּוּת [מלקות מדרבנן], מִפְּנֵי שֶׁנִּתְכַּוְּנָה לְאִסּוּר.

יט. נָדְרָה וְעָבְרָה עַל נִדְרָהּ קֹדֶם שֶׁיָּפֵר לָהּ אָבִיהָ אוֹ בַּעֲלָהּ - אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁמַע בּוֹ בַּיּוֹם וְהֵפֵר לָהּ, הֲרֵי זוֹ חַיֶּבֶת עַל דָּבָר שֶׁעָבְרָה בּוֹ, אִם מַלְקוּת - מַלְקוּת, וְאִם קָרְבָּן - קָרְבָּן.

כ. שָׁמַע נִדְרָהּ, וְשָׁתַק מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ לָאָב אוֹ לַבַּעַל לְהָפֵר, אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁיֵּשׁ לָהֶן לְהָפֵר, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁנֶּדֶר זֶה צָרִיךְ הֲפָרָה, וּלְאַחַר זְמַן יָדַע - הֲרֵי זֶה יָפֵר; וּשְׁעַת יְדִיעָתוֹ - כְּאִלּוּ הִיא שְׁעַת הַנֶּדֶר אוֹ שְׁעַת שְׁמִיעָתוֹ, וְיָפֵר כָּל הַיּוֹם.

כא. נָדְרָה אִשְׁתּוֹ, וְסָבוּר שֶׁהִיא בִּתּוֹ וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁהִיא בִּתּוֹ; וְכֵן אִם נָדְרָה בְּנָזִיר, וְסָבוּר שֶׁנָּדְרָה בְּקָרְבָּן וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁנָּדְרָה קָרְבָּן; אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים, וְסָבוּר שֶׁבַּעֲנָבִים, וְהֵפֵר לָהּ עַל דַּעַת שֶׁהַנֶּדֶר לָאֱסֹר הָעֲנָבִים - צָרִיךְ לַחֲזֹר וּלְהָפֵר כְּשֶׁיֵּדַע הַנֶּדֶר וְהַנּוֹדֶרֶת, לְשֵׁם הַנּוֹדֶרֶת הַזֹּאת וּלְשֵׁם הַנֶּדֶר הַזֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא הֵנִיא אֹתָהּ", לַנּוֹדֶרֶת עַצְמָהּ; וְאוֹמֵר: "וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת נִדְרָהּ", עַד שֶׁיֵּדַע אֵיזֶה נֶדֶר נָדְרָה. וְיֵשׁ לוֹ לְהָפֵר אוֹתוֹ כָּל יוֹם הַיְּדִיעָה.

יום חמישי ח' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְדָרִים פֶּרֶק יג

א. מֵפֵר אָדָם אוֹ מְקַיֵּם נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ בְּכָל לָשׁוֹן, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ מַכֶּרֶת - שֶׁאֵין הָאִשָּׁה צְרִיכָה לִשְׁמֹעַ הַהֲפָרָה אוֹ הַקִּיּוּם.

ב. וְכֵיצַד מֵפֵר? אוֹמֵר: 'מוּפָר', אוֹ 'בָּטֵל', אוֹ 'אֵין נֶדֶר זֶה כְּלוּם', וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁעִנְיָנָם עֲקִירַת הַנֶּדֶר מֵעִקָּרוֹ - בֵּין בְּפָנֶיהָ, בֵּין שֶׁלֹּא בְּפָנֶיהָ. אֲבָל אִם אָמַר לָהּ: 'אִי אֶפְשִׁי שֶׁתִּדְּרִי', אוֹ 'אֵין כָּאן נֶדֶר' - הֲרֵי זֶה לֹא הֵפֵר; וְכֵן הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: 'מָחוּל לִיךְ', אוֹ 'מֻתָּר לִיךְ', אוֹ 'שָׁרוּי לִיךְ', וְכָל כַּיּוֹצֵא בְּעִנְיָן זֶה - לֹא אָמַר כְּלוּם; שֶׁאֵין הָאָב וְהַבַּעַל מַתִּיר [על סמך חרטה] כְּמוֹ הֶחָכָם, אֶלָּא עוֹקֵר הַנֶּדֶר מִתְּחִלָּתוֹ [=מצד עצמו] וּמְפָרוֹ.

ג. וְכֵיצַד מְקַיֵּם? כְּגוֹן שֶׁיֹּאמַר לָהּ: 'קַיָּם לִיכִי', אוֹ 'יָפֶה נָדַרְתְּ', אוֹ 'אֵין כְּמוֹתֵךְ', אוֹ 'אִלּוּ לֹא נָדַרְתְּ, הָיִיתִי מַדִּירֵךְ', וְכָל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים שֶׁמַּשְׁמָעָן שֶׁרָצָה בְּנֶדֶר זֶה.

ד. הַמְבַטֵּל נִדְרֵי אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לוֹמַר כְּלוּם, וְנִתְבַּטְּלוּ כָּל הַנְּדָרִים.

ה. וּמַה הוּא הַבִּטּוּל? שֶׁיָּלֵךְ אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאָסְרָה אוֹתוֹ. אֲבָל הַהֲפָרָה, אֵינוֹ כּוֹפֶה אוֹתָהּ, אֶלָּא מֵפֵר לָהּ וּמַנִּיחָהּ - אִם רָצָת עוֹשָׂה, וְאִם רָצָת אֵינָהּ עוֹשָׂה.

ו. כֵּיצַד? נָדְרָה אוֹ נִשְׁבְּעָה שֶׁלֹּא תֹאכַל אוֹ שֶׁלֹּא תִשְׁתֶּה, וְאָמַר לָהּ: 'מוּפָר לִיךְ' - הֲרֵי זֶה הֵפֵר, וּמֻתֶּרֶת לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת; נָטַל וְנָתַן לָהּ וְאָמַר לָהּ: 'טְלִי אִכְלִי', 'טְלִי שְׁתִי' - הֲרֵי זוֹ אוֹכֶלֶת וְשׁוֹתָה, וְהַנֶּדֶר בָּטֵל מֵאֵלָיו.

ז. הַמֵּפֵר נִדְרֵי בִתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ, צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ בִּשְׂפָתָיו; וְאִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ, אֵינוֹ מוּפָר. אֲבָל הַמְבַטֵּל, אֵינוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ בִּשְׂפָתָיו, אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ בִּלְבַד, וְכוֹפֶה אוֹתָהּ לַעֲשׂוֹת - בֵּין עָשָׂת בֵּין לֹא עָשָׂת, בָּטֵל הַנֶּדֶר.

ח. מְפִרִין הַנְּדָרִים בְּשַׁבָּת, בֵּין לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת בֵּין שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ הַשַּׁבָּת; וְלֹא יֹאמַר לָהּ בְּשַׁבָּת: 'מוּפָר לִיךְ', כְּדֶרֶךְ שֶׁיֹּאמַר בְּחֹל - אֶלָּא מְבַטֵּל בְּלִבּוֹ, וְאוֹמֵר לָהּ: 'טְלִי אִכְלִי', 'טְלִי שְׁתִי', וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

ט. הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ אוֹ לְבִתּוֹ: 'כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדְּרִי מִכָּאן וְעַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי, הֲרֵי הֵן קַיָּמִין', אוֹ 'הֲרֵי הֵן מוּפָרִין' - לֹא אָמַר כְּלוּם. עָשָׂה שְׁלִיחַ לְהָפֵר לָהּ, אוֹ לְהָקִים לָהּ - אֵינוֹ כְּלוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ, וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ"; וְכֵן הָאָב - בְּעַצְמוֹ, לֹא בִּשְׁלוּחוֹ.

י. אָסְרָה עַצְמָהּ בִּתְאֵנִים וַעֲנָבִים, בֵּין בְּנֶדֶר בֵּין בִּשְׁבוּעָה, בֵּין שֶׁאָסְרָה עַצְמָהּ בְּכָל הַמִּין, בֵּין שֶׁאָמְרָה 'תְּאֵנִים וַעֲנָבִים

אִלּוּ', וְקַיָּם לַתְּאֵנִים וְהַפֵּר לָעֲנָבִים, אוֹ שֶׁקַּיָּם לָעֲנָבִים וְהַפֵּר לַתְּאֵנִים - מַה שֶּׁקַּיָּם קַיָּם, וּמַה שֶּׁהַפֵּר מוּפָר; וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְאֵין אוֹמְרִין בַּהֲפָרָה, 'נֶדֶר שֶׁהוּפַר מִקְצָתוֹ הוּפַר כֻּלּוֹ', כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִין בְּהַתָּרָה.

יא. מִי שֶׁנִּדְּרָה אִשְׁתּוֹ, וְשָׁמַע וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ בְּנִדְרָהּ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁהֲרֵי קַיָּם לָהּ; נָדַר הוּא, וְהִתְפִּיסָה עַצְמָהּ בְּנִדְרוֹ - מֵפֵר אֶת שֶׁלָּהּ, וְשֶׁלּוֹ קַיָּם.

יב. כֵּיצַד? שָׁמַע אִשְׁתּוֹ אוֹ בִּתּוֹ אוֹמֶרֶת: 'הֲרֵינִי נְזִירָה', וְאָמַר: 'וַאֲנִי' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, וּשְׁנֵיהֶם נְזִירִים; אָמַר הוּא: 'הֲרֵינִי נָזִיר', וְשָׁמְעָה הִיא וְאָמְרָה: 'וַאֲנִי' - מֵפֵר לָהּ, וְשֶׁלּוֹ קַיָּם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. נָדַר לְעַצְמוֹ, וְהִדִּירָהּ כְּמוֹתוֹ, וְגָמַר בְּלִבּוֹ לְהַדִּירָהּ, וְאָמְרָה 'אֲמֵן' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר; וְאִם נָדַר וְהִדִּירָהּ דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה, לִידַע מַה בְּלִבָּהּ, כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ: 'הַתִּרְצִי בְּנִדֶּר זֶה לִהְיוֹת כְּמוֹתִי אוֹ לֹא'? וְאָמְרָה 'אֲמֵן' - הֲרֵי זֶה מֵפֵר לָהּ.

יד. כֵּיצַד? אָמַר לָהּ: 'הֲרֵינִי נָזִיר, וָאַתְּ', כְּלוֹמַר: 'וְאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי', וְאָמְרָה 'אֲמֵן' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר לָהּ; אָמַר לָהּ: 'הֲרֵינִי נָזִיר; וּמַה תֹּאמְרִי, הַאַתְּ נְזִירָה כְּמוֹתִי'? וְאָמְרָה 'אֲמֵן' - הֲרֵי זֶה יָפֵר. וְאִם הֵפֵר לָהּ - שֶׁלּוֹ בָּטֵל, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁתָּלָה נִדְרוֹ בִּנִדְרָהּ. אָמְרָה לוֹ: 'הֲרֵינִי נְזִירָה, וְאַתָּה', וְאָמַר 'אֲמֵן' - אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

טו. הָאִשָּׁה שֶׁנִּדְּרָה, וְשָׁמַע אַחֵר וְהִתְפִּיס עַצְמוֹ בְּנִדְרָהּ וְאָמַר: 'וַאֲנִי', וְשָׁמַע אָבִיהָ אוֹ בַּעֲלָהּ וְהֵפֵר לָהּ - שֶׁלָּהּ מוּפָר, וְזֶה שֶׁהִתְפִּיס עַצְמוֹ - חַיָּב.

טז. הָאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ בַּעַל וְאֵינָהּ בִּרְשׁוּת אָב, וְאָמְרָה: 'הֲרֵי הַבְּשָׂר אָסוּר עָלַי לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם', וְנִשָּׂאת בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָל הַנֶּדֶר הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת הַבַּעַל, אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר, שֶׁבִּשְׁעַת הַנֶּדֶר לֹא הָיְתָה בִּרְשׁוּתוֹ; וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "וְנֶדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה" וְגוֹ'; וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְאֹרֶסֶת לוֹ בִּשְׁעַת הַנֶּדֶר - שֶׁאֵין הַבַּעַל מֵפֵר בַּקּוֹדְמִין, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יז. נָדְרָה תַּחַת בַּעְלָהּ שֶׁיִּהְיֶה הַבָּשָׂר אָסוּר עָלֶיהָ לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ שֶׁתִּהְיֶה נְזִירָה לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהֵפֵר לָהּ בַּעְלָהּ, וָמֵת אוֹ גֵּרְשָׁהּ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁהָיָה לַנֶּדֶר לָחוּל, הֲרֵי הִיא גְּרוּשָׁה אוֹ אַלְמָנָה - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת, שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ נֶדֶר זֶה.

יח. אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה שֶׁאָמְרָה: 'הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּיַיִן כְּשֶׁאֶנְשָׂא', וְנִשָּׂאת - אֵין הַבַּעַל יָכוֹל לְהָפֵר; אָמְרָה וְהִיא תַּחַת בַּעְלָהּ: 'הֲרֵינִי אֲסוּרָה בְּבָשָׂר כְּשֶׁאֶתְגָּרֵשׁ' - הֲרֵי הַבַּעַל מֵפֵר, וּכְשֶׁתִּתְגָּרֵשׁ תִּהְיֶה מֻתֶּרֶת.

יט. הַמְקַיֵּם בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה קַיָּם. וְהַמֵּפֵר בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ מוּפָר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ: אִם הֵפֵר בְּלִבּוֹ - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְקַיֵּם; וְאִם קִיֵּם בְּלִבּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וּלְהָפֵר, אֶלָּא אִם חָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִבּוּר; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ דְּבָרִים שֶׁבְּלִבּוֹ גָּדוֹל מִכֹּחַ מוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו [שמוציא בשפתיו יכול לחזור בו בתוך כדי דבור].

כ. הַמְקַיֵּם נִדְרֵי בִתּוֹ אוֹ אִשְׁתּוֹ, וְנִחַם [=התחרט] - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם וּמַתִּיר לוֹ הֲקָמָתוֹ, וְחוֹזֵר וּמֵפֵר לָהּ בּוֹ בַּיּוֹם; אֲבָל אִם הֵפֵר לָהּ, וְנִחַם - אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵל לְחָכָם כְּדֵי שֶׁיַּחֲזֹר וִיקַיֵּם.

כא. נַעֲרָה מְאֹרָשָׂה שֶׁנִּדְּרָה, וְקִיֵּם לָהּ אָבִיהָ לְבַדּוֹ אוֹ בַּעֲלָהּ לְבַדּוֹ, וְהֵפֵר לָהּ הָאַחֵר - אַף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁאַל לְחָכָם וְהִתִּיר לוֹ הֲקָמָתוֹ, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמֵפֵר לָהּ עִם הָאַחֵר שֶׁכְּבָר הֵפֵר לָהּ; שֶׁאֵין לָהֶם לְהָפֵר אֶלָּא שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד.

כב. אָמַר לְבִתּוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ: 'קַיָּם לִיךְ, קַיָּם לִיךְ', וְנִשְׁאַל עַל הֲקָמָה רִאשׁוֹנָה - הֲרֵי הַשְּׁנִיָּה חָלָה עָלָיו. אָמַר לָהּ: 'קַיָּם לִיךְ וּמוּפָר לִיךְ', וְלֹא תָּחוּל הֲקָמָה אֶלָּא אִם כֵּן חָלָה הָפָרָה' - הֲרֵי זֶה מוּפָר; שֶׁאֵין הַהֲקָמָה מוֹעֶלֶת אַחַר הַהֲפָרָה. אָמַר לָהּ: 'קַיָּם וּמוּפָר, בְּבַת אַחַת' - הֲרֵי זֶה קַיָּם. אָמַר לָהּ: 'קַיָּם לִיךְ הַיּוֹם' - הֲרֵי זֶה קַיָּם לְעוֹלָם. אָמַר לָהּ: 'מוּפָר לִיךְ לְמָחָר' - אֵינוֹ מוּפָר; שֶׁהֲרֵי קִיְּמוּ הַיּוֹם, וּלְמָחָר אֵינוֹ יָכוֹל לְהָפֵר. אָמַר לָהּ: 'קַיָּם לִיךְ שָׁעָה אַחַת', וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא הֵפֵר לָהּ - הֲרֵי זֶה קַיָּם; וְאֵין אוֹמְרִין שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָמַר לָהּ 'הֲרֵי מוּפָר לִיךְ לְאַחַר שָׁעָה', שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹצִיא הָפָרָה מִפִּיו. אָמַר לָהּ: 'קַיָּם לִיךְ שָׁעָה אַחַת', וּכְשֶׁעָבְרָה הַשָּׁעָה אָמַר לָהּ 'מוּפָר לִיךְ' - הֲרֵי זֶה סָפֵק, וּלְפִיכָךְ אֲסוּרָה בְּנִדְרָהּ, וְאִם עָבְרָה עַל נִדְרָהּ - אֵינָהּ לוֹקָה.

כג. מִי שֶׁנִּדַּר נְדָרִים כְּדֵי לְכוֹנֵן דֵּעוֹתָיו [=ליישר מדותיו] וּלְתַקֵּן מַעֲשָׂיו - הֲרֵי זֶה נָאֶה וּמְשֻׁבָּח. כֵּיצַד? כְּגוֹן מִי שֶׁהָיָה זוֹלֵל, וְאָסַר הַבָּשָׂר עָלָיו שָׁנָה אוֹ שְׁתַּיִם, אוֹ מִי שֶׁהָיָה שׁוֹגֶה בְּיַיִן [=מכור' ליין], וְאָסַר הַיַּיִן עַל עַצְמוֹ זְמַן מְרֻבֶּה, אוֹ שֶׁאָסַר הַשִּׂכְרוּת לְעוֹלָם; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה רוֹדֵף שַׁלְמוֹנִים וְנִבְהָל לַהוֹן, וְאָסַר עַל עַצְמוֹ הַמַּתָּנוֹת, אוֹ הֲנָיַת אַנְשֵׁי מְדִינָה זוֹ; וְכֵן מִי שֶׁהָיָה מִתְגָּאֶה בְּיָפְיוֹ, וְנָדַר בְּנָזִיר, וְכַיּוֹצֵא בִּנְדָרִים אֵלּוּ - כֻּלָּן דֶּרֶךְ עֲבוֹדָה לַשֵּׁם הֵן; וּבִנְדָרִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אָמְרוּ חֲכָמִים: 'סְיָג לַפְּרִישׁוּת, נְדָרִים'.

כד. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֲבוֹדָה - לֹא יַרְבֶּה אָדָם בִּנְדְרֵי אִסּוּר, וְלֹא יַרְגִּיל עַצְמוֹ בָּהֶן; אֶלָּא יִפְרֹשׁ מִדְּבָרִים שֶׁרָאוּי לִפְרֹשׁ מֵהֶן, בְּלֹא נֶדֶר.

כה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל הַנּוֹדֵר, כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה [מזבח לקרבן מחוץ לבית המקדש]; וְאִם עָבַר וְנָדַר - מִצְוָה לְהִשָּׁאֵל עַל נִדְרוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא מִכְשׁוֹל לְפָנָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְדְרֵי אִסָּר. אֲבָל נִדְרֵי הֶקְדֵּשׁ - מִצְוָה לְקַיְּמָן, וְלֹא יִשָּׁאֵל עֲלֵיהֶן אֶלָּא מִדִּחַק, שֶׁנֶּאֱמַר: "נִדְרֵי לַה' אֲשַׁלֵּם".

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שישי ט' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת

יֵשׁ בִּכְלָלָן עֶשֶׂר מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וּשְׁמוֹנֶה מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר פֶּרַע [=שער ארוך]; (ב) שֶׁלֹּא יְגַלַּח שְׂעָרוֹ כָּל יְמֵי נִזְרוֹ; (ג) שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה הַנָּזִיר יַיִן וְלֹא תַּעֲרֹבֶת יַיִן, וַאֲפִלּוּ חֹמֶץ שֶׁלָּהֶן; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל עֲנָבִים לַחִים; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל צִמּוּקִין; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל חַרְצַנִּים; (ז) שֶׁלֹּא יֹאכַל זוּגִין [=קליפת ענבים]; (ח) שֶׁלֹּא

יִכָּנֵס לְאֹהֶל הַמֵּת; (ט) שֶׁלֹּא יִטַּמָּא לַמֵּתִים; (י) שֶׁיְּגַלַּח עַל הַקָּרְבָּנוֹת, כְּשֶׁיִּשָּׁלִים נְזִירוּתוֹ אוֹ כְּשֶׁיִּטַּמָּא. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק א

א. הַנְּזִירוּת - הִיא נֶדֶר מִכְּלַל נְדָרֵי אִסָּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי יַפְלִיא לִנְדֹּר נֶדֶר נָזִיר לְהַזִּיר לַה'". וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁיְּגַדֵּל הַנָּזִיר שְׂעַר רֹאשׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ"; וְאִם גִּלַּח בִּימֵי נִזְרוֹ - עָבַר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ". וְכֵן אָסוּר לְהִטַּמֵּא לְמֵתִים אוֹ לֶאֱכֹל דְּבָרִים שֶׁאֲסָרָן הַכָּתוּב עָלָיו מִגֶּפֶן הַיַּיִן, כָּל יְמֵי נִזְרוֹ.

ב. עָבַר וְגִלַּח, אוֹ נִטְמָא, אוֹ אָכַל מִגֶּפֶן הַיַּיִן - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה שְׁתַּיִם: אַחַת מִשּׁוּם "לֹא יַחֵל דְּבָרוֹ", שֶׁכּוֹלֵל כָּל הַנְּדָרִים, וְאַחַת מִשּׁוּם דָּבָר שֶׁעָבַר עָלָיו מִדְּבָרִים שֶׁאֲסוּרָן אִסּוּר מְיֻחָד עַל הַנָּזִיר.

ג. נָדַר בְּנָזִיר, וְקִיֵּם נִדְרוֹ כְּמִצְוָתוֹ - הֲרֵי זֶה עָשָׂה שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה: הָאַחַת - "כְּכָל הַיֹּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה", וַהֲרֵי עָשָׂה; וְהַשְּׁנִיָּה - "גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ", וַהֲרֵי גִּדֵּל; וְהַשְּׁלִישִׁית - תִּגְלַחְתּוֹ עִם הֲבָאַת קָרְבְּנוֹתָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד".

ד. הָאוֹמֵר: 'לֹא אִפָּטֵר מִן הָעוֹלָם, עַד שֶׁאֶהְיֶה נָזִיר' - הֲרֵי זֶה נָזִיר מִיָּד, שֶׁמָּא יָמוּת עַתָּה. וְאִם אֶחַר נְזִירוּתוֹ, הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּ"לֹא תְאַחֵר לְשַׁלְּמוֹ"; וְאֵין לוֹקִין עַל לָאו זֶה [שאין בו מעשה].

ה. אֵין אוֹמְרִין בִּנְזִירוּת: 'עַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דָּבָר שֶׁמִּשְׁמָעוֹ אֵצֶל כָּל הָעָם כָּעִנְיָן שֶׁבְּלִבּוֹ'; אֶלָּא כִּינָּן שֶׁגָּמַר [=החליט] בְּלִבּוֹ, וְהוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו דְּבָרִים שֶׁעִנְיָנָם [שפירושם] שֶׁיִּהְיֶה נָזִיר - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עִנְיָנוֹת רְחוֹקוֹת [פירושים לא מוכרחים], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמִשְׁמָעָן [הפשוט] לְשׁוֹן נְזִירוּת - הֲרֵי זֶה נָזִיר.

ו. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו, וְאָמַר: 'אֶהְיֶה' - הֲרֵי זֶה נָזִיר, הוֹאִיל וּבְלִבּוֹ הָיָה שֶׁיִּהְיֶה כְּמוֹ זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ וְאָמַר 'אֶהְיֶה כְּמוֹ זֶה'. וְכֵן אִם אָחַז בִּשְׂעָרוֹ, וְאָמַר: 'אֶהָא נָזֶה' [במשמעות: 'אהיה יפה במצוה התלויה בשיער'], אוֹ 'אֶהָא מְכַלְכֵּל' [שמשמעותו. 'אגדל שיער ואסדרו'], אוֹ 'אֶהָא מְסַלְסֵל' [בשערי], אוֹ שֶׁאָמַר: 'הֲרֵינִי מְסַלְסֵל', אוֹ 'הֲרֵינִי מְכַלְכֵּל', אוֹ 'הֲרֵי עָלַי לְשַׁלֵּחַ פֶּרַע' - הֲרֵי זֶה נָזִיר; וְהוּא, שֶׁיִּגְמֹר בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר.

ז. אָמַר: 'הֲרֵי עָלַי צִפָּרִים' - אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר - אֵינוֹ נָזִיר, וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁלֹּא הוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו כְּלוּם.

ח. כָּל כִּנּוּיֵי נְזִירוּת, כִּנְזִירוּת. כֵּיצַד? מְקוֹמוֹת הָעִלְּגִים שֶׁמְּשַׁנִּין אֶת הַדִּבּוּר, וְאָמַר שָׁם: 'הֲרֵינִי נָזִיק', 'נָזִיחַ', 'פָּזִיחַ' - הֲרֵי זֶה נָזִיר.

ט. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַחַרְצַנִּים בִּלְבַד', אוֹ 'מִן הַזּוּגִין בִּלְבַד', אוֹ 'הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַתִּגְלַחַת', אוֹ 'הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַטֻּמְאָה בִּלְבַד' - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְּלִבּוֹ לְהַזִּיר אֶלָּא מִדָּבָר זֶה בִּלְבַד, הוֹאִיל וְדָבָר שֶׁנָּזַר מִמֶּנּוּ אָסוּר עַל הַנָּזִיר, הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר.

י. אֲבָל הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת' [תאנים מיובשות], אוֹ 'מִן הַדְּבֵלָה' [גוש תאנים מיובשות], וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֲרֵי זֶה אָסוּר בָּהֶן [בנדר], וְאֵינוֹ נָזִיר.

יא. מָזְגוּ לוֹ כּוֹס שֶׁל יַיִן, וְנָתְנוּ לוֹ לִשְׁתּוֹת, וְאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ' - הֲרֵי זֶה נָזִיר גָּמוּר. וְאִם הָיָה מַר נֶפֶשׁ, אוֹ כּוֹעֵס, אוֹ מִתְאַבֵּל, וְהָיוּ מְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ שֶׁיִּשְׁתֶּה כְּדֵי לִשְׁכֹּחַ עֲמָלוֹ [=צערו], וְאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יִשְׁתֶּה כּוֹס זֶה.

יב. וְכֵן שִׁכּוֹר שֶׁנָּתְנוּ לוֹ כּוֹס כְּדֵי לְרַוּוֹתוֹ [=לשכרו], וְאָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ' - הֲרֵי זֶה אָסוּר בְּאוֹתוֹ הַכּוֹס בִּלְבַד, וְאֵינוֹ חַיָּב בִּנְזִירוּת; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה, אֶלָּא שֶׁלֹּא יְשַׁכְּרוּ אוֹתוֹ יוֹתֵר מִדַּי. וְאִם הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט - אֵין דְּבָרָיו כְּלוּם, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל כָּל עֲבֵרָה שֶׁיַּעֲשֶׂה; שֶׁמִּשֶּׁהִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט, אֵינוֹ בֶּן חִיּוּב.

יג. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֶהְיֶה שׁוֹתֶה יַיִן', אוֹ 'מִטַּמֵּא לְמֵתִים', אוֹ 'מְגַלֵּחַ שְׂעָרוֹ' - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאָסוּר בְּכֻלָּן; מִפְּנֵי שֶׁהִתְנָה [לשנות] עַל מַה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתְנֶה עַל הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל.

יד. נָדַר בְּנָזִיר, וְאָמַר: 'לֹא הָיֵיתִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אוֹ בְּטֻמְאָה, אוֹ בְּתִגְלַחַת, וְאִלּוּ הָיֵיתִי יוֹדֵעַ כֵּן, לֹא הָיֵיתִי נוֹדֵר' - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְחַיָּב בְּכֻלָּן; שֶׁהֲרֵי הוּא הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁאָסַר עַצְמוֹ בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה מִינִין; וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֲפִלּוּ לֹא נָזַר אֶלָּא מֵאֶחָד מֵהֶן, אָסוּר בְּכֻלָּן.

טו. אָמַר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּכָל אֵלּוּ, אֲבָל הָיָה בְּדַעְתִּי שֶׁמֻּתָּר לִי אֲנִי לִשְׁתּוֹת הַיַּיִן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינִי יָכוֹל לִחְיוֹת בְּלֹא יַיִן, אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים' [ולכן אהיה מותר להטמא] - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר; מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ בִּכְלַל נִדְרֵי שְׁגָגוֹת, שֶׁאֵינָן צְרִיכִין שְׁאֵלָה לְחָכָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טז. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵי יָדִי נְזִירָה', 'הֲרֵי רַגְלִי נְזִירָה' - לֹא אָמַר כְּלוּם; 'הֲרֵי רֹאשִׁי נָזִיר', 'כְּבֵדִי נְזִירָה' - הֲרֵי זֶה נָזִיר. זֶה הַכְּלָל: כָּל אֵבָר שֶׁאִם יִנָּטֵל מִן הַחַי, יָמוּת - אִם אָמַר 'הֲרֵי הוּא נָזִיר', הֲרֵי זֶה נָזִיר.

יז. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן' - אִם נוֹלַד לוֹ בֵּן זָכָר, הֲרֵי זֶה נָזִיר; אֲבָל אִם נוֹלְדָה לוֹ בַּת, אוֹ טֻמְטוּם [אין ידוע אם זכר או נקבה], אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס [מין בפני עצמו וספק זכר ספק נקבה] - אֵין זֶה נָזִיר. אָמַר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד' - אֲפִלּוּ נוֹלַד לוֹ בַּת, אוֹ טֻמְטוּם, אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס - הֲרֵי זֶה נָזִיר. הִפִּילָה אִשְׁתּוֹ, אֵינוֹ נָזִיר; חָזְרָה וְנִתְעַבְּרָה וְיָלְדָה, הֲרֵי זֶה נָזִיר.

יום שבת קודש י' אייר ה'תש"ע

הִלְכוֹת נְזִירוּת פֶּרֶק ב

א. הַנּוֹדֵר בְּנָזִיר בְּשׁוֹגֵג אוֹ בְּאֹנֶס, אוֹ שֶׁנָּדַר לְזָרֵז חֲבֵרוֹ, אוֹ דֶּרֶךְ הֲבָאי - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, כִּשְׁאָר נְדָרִים; וּמִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְנִתַּם עַל נִדְרוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁאָל לְחָכָם, וּמַתִּיר לוֹ נְזִירוּתוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁמַּתִּירִין שְׁאָר הַנְּדָרִים.

ב. מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר, וְהָלַךְ לְהָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו שֶׁנָּזַר עַל דַּעַת שֶׁיְּבִיאֵם בְּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ, מְצָאָן שֶׁנִּגְנְבוּ, אוֹ נִגְנְבָה בְּהֵמָה מֵהֶן - אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְנְבָה הַבְּהֵמָה נָזַר - הֲרֵי זֶה נָזִיר; וְאִם אַחַר שֶׁנִּגְנְבָה אוֹ אָבְדָה אוֹ שֶׁמֵּתָה נָזַר - אֵינוֹ נָזִיר, שֶׁזֶּה נָזַר בְּטָעוּת.

ג. הַמַּתְפִּיס [נזירותו] בִּנְזִירוּת [חבירו] - הֲרֵי זֶה נָזִיר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּדִין כָּל הַמַּתְפִּיס בְּנֶדֶר.

ד. הָיָה נָזִיר עוֹבֵר לְפָנָיו, וְאָמַר: 'הֲרֵינִי כָּזֶה' - הֲרֵי זֶה נָזִיר. נָדַר חֲבֵרוֹ בְּנָזִיר, וְאָמַר הוּא: 'פִּי כְּפִיו מִיַּיִן', אוֹ שֶׁאָמַר: 'שְׂעָרִי כִּשְׂעָרוֹ מִלְּהַגְּזֵז' - הֲרֵי זֶה נָזִיר. וְכֵן אִם שָׁמַע [-את חבירו נודר בנזירות] וְאָמַר 'וַאֲנִי' בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר, וְשָׁמַע שְׁלִישִׁי בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר שֶׁל שֵׁנִי, וְאָמַר 'וַאֲנִי', וַאֲפִלּוּ הֵן מֵאָה - כֻּלָּן נְזִירִים.

ה. הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן', וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי' - הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר מִיָּד.

ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן', וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'וַאֲנִי' - אֵין זֶה נָזִיר; שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן זֶה הָאַחֲרוֹן, אֶלָּא לוֹמַר לוֹ 'שֶׁאֲנִי אוֹהֵב שֶׁיִּהְיֶה לְךָ בֵּן כְּמוֹ זֶה', שֶׁהֲרֵי הוּא בֹּשׁ מִמֶּנּוּ [ומפאת הנימוס אמר זאת].

ז. הָאוֹמֵר [שלא בנוכחות 'פלוני']: 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִפְלוֹנִי בֵּן', וְשָׁמַע חֲבֵרוֹ וְאָמַר: 'וַאֲנִי' - הֲרֵי זֶה סָפֵק; שֶׁמָּא לֹא נִתְכַּוֵּן אֶלָּא לִהְיוֹת נָזִיר כְּמוֹתוֹ, אוֹ לוֹמַר 'שֶׁאֲנִי אוֹהֵב אוֹתוֹ כְּמוֹתְךָ'; וּסְפֵק נְזִירוּת, לְהָקֵל.

ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְרָאוּ אֶחָד בָּא כְּנֶגְדָּן, וְאָמַר אֶחָד מִן הַשְּׁנַיִם: 'זֶה הַהוֹלֵךְ לִקְרָאתֵנוּ שִׁמְעוֹן הוּא', וְאָמַר חֲבֵרוֹ: 'רְאוּבֵן הוּא', וְאָמַר זֶה: 'הֲרֵינִי נָזִיר אִם יִהְיֶה רְאוּבֵן', וְאָמַר הָאַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר אִם יִהְיֶה שִׁמְעוֹן' - הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם וַהֲרֵי הוּא רְאוּבֵן, הֲרֵי זֶה נָזִיר; וְאִם הָיָה שִׁמְעוֹן, הֲרֵי חֲבֵרוֹ נָזִיר; כְּמוֹ שֶׁנָּדְרוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. לֹא הִגִּיעַ אֲלֵיהֶם, אֶלָּא חָזַר לַאֲחוֹרָיו וְנֶעֱלַם מֵעֵינֵיהֶם, וְלֹא יָדְעוּ מִי הוּא - אֵין אֶחָד מֵהֶן נָזִיר.

ט. וְכֵן הָאוֹמֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר אִם הָיָה בִּכְרִי [בערימת תבואה] זֶה מֵאָה כּוֹר' [שם מידה], וְהָלַךְ לְמִדְדוֹ, מְצָאוֹ שֶׁנִּגְנַב אוֹ אָבַד - אֵינוֹ נָזִיר, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁסְּפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל.

י. הָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ, וְרָאוּ אֶת הַכּוּי [שהוא ספק חיה ספק בהמה] מֵרָחוֹק, וְאָמַר אֶחָד מֵהֶן: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה', וְאָמַר אֶחָד: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה בְּהֵמָה', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה חַיָּה', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה בְּהֵמָה', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין זֶה לֹא חַיָּה וְלֹא בְּהֵמָה', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁזֶּה חַיָּה וּבְהֵמָה' - הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים; מִפְּנֵי שֶׁהַכּוּי - יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים [=הלכות] שֶׁוֶּה בָּהֶן לְחַיָּה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁוֶּה בָּהֶן לַבְּהֵמָה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁוֶּה בָּהֶן לְחַיָּה וְלַבְּהֵמָה, וְיֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בָּהֶן לֹא לְחַיָּה וְלֹא לַבְּהֵמָה. וְהוּא הַדִּין אִם רָאוּ אַנְדְּרוֹגִינוֹס, וְנֶחְלְקוּ בּוֹ אִם הוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה, וְנָדְרוּ עַל דֶּרֶךְ שֶׁנָּדְרוּ אֵלּוּ בַּכּוּי - הֲרֵי כֻּלָּן נְזִירִים; שֶׁהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס - יֵשׁ בּוֹ דְּרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לְאִישׁ, וּדְרָכִים שָׁוֶה בָּהֶן לְאִשָּׁה, וּדְרָכִים שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה בָּהֶן לֹא לְאִישׁ וְלֹא לְאִשָּׁה, וּדְרָכִים שֶׁהוּא שָׁוֶה בָּהֶן לְאִישׁ וּלְאִשָּׁה.

יא. וְכָל הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ בְּעִנְיְנֵי הַמְּצָוָה, לֹא בְּטִבְעוֹ וְתוֹלַדְתּוֹ [=תכונותיו]. כֵּיצַד? דָּמוֹ [דם שחיטתו] טָעוּן כִּסּוּי כְּחַיָּה, וְחֶלְבּוֹ אָסוּר כְּבְהֵמָה; וַהֲרֵי הוּא כְּלָאִים עִם הַבְּהֵמָה וְכֵן עִם הַחַיָּה, כְּאֵלּוּ אֵינוֹ חַיָּה וְאֵינוֹ בְּהֵמָה; וְטָעוּן שְׁחִיטָה, כְּחַיָּה וְכְבְהֵמָה. וְיֵשׁ בּוֹ דִּינִים אֲחֵרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ. וְכֵן הָאַנְדְּרוֹגִינוֹס מְטַמֵּא בְּלֹבֶן [זוב וקרי] כַּאֲנָשִׁים, וּמְטַמֵּא בְּאֹדֶם [דם נדה] כְּנָשִׁים; וְאֵינוֹ נִמְכָּר בְּעֶבֶד עִבְרִי, לֹא כַּאֲנָשִׁים וְלֹא כְּנָשִׁים; וְהַהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג עָלָיו, כַּאֲנָשִׁים וּכְנָשִׁים. וְיֵשׁ בּוֹ דִּינִים אֲחֵרִים, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יִתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ.

יב. וְכֵן אִם רָאוּ אֲנָשִׁים בָּאוּ כְּנֶגְדָּן, מֵהֶן פִּקְּחִין [מסוגלים לראות] וּמֵהֶן סוּמִין [עיורים] - אָמַר אֶחָד: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ פִּקְּחִין', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ פִּקְּחִין', אָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ סוּמִין', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ סוּמִין', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵלּוּ פִּקְּחִין וְסוּמִין', וְאָמַר אַחֵר: 'הֲרֵינִי נָזִיר שֶׁאֵין אֵלּוּ לֹא פִּקְּחִין וְלֹא סוּמִין' - הֲרֵי כֻּלָּם נְזִירִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים, וְנָדַר בְּנָזִיר - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וּמֵבִיא קָרְבְּנוֹתָיו, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, כִּשְׁאָר הַנּוֹדְרִים. וְהָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ הַקָּטָן בְּנָזִיר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בָּא לְעוֹנַת הַנְּדָרִים; וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת אֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. וְדָבָר זֶה - הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה [ממשה] הוּא, וְאֵינוֹ נוֹהֵג בִּשְׁאָר נְדָרִים.

יד. כֵּיצַד? הָאָב שֶׁאָמַר לִבְנוֹ הַקָּטָן: 'הֲרֵי אַתָּה נָזִיר', אוֹ שֶׁאָמַר: 'בְּנִי פְּלוֹנִי נָזִיר', אוֹ 'הֲרֵי זֶה נָזִיר', וְשָׁתַק הַבֵּן - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְחַיָּב הָאָב לִנְהֹג בּוֹ כָּל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת, וְאִם נִטְמָא - מֵבִיא קָרְבַּן טֻמְאָה, וּכְשֶׁיַּשְׁלִים נְזִירוּתוֹ - מֵבִיא קָרְבַּן טָהֳרָה, כִּשְׁאָר הַנְּזִירִים הַגְּדוֹלִים.

טו. לֹא רָצָה הַבֵּן וּמִחָה בְּדָבָר זֶה, אוֹ שֶׁמִּחוּ קְרוֹבָיו, אוֹ שֶׁגִּלַּח שְׂעָרוֹ, אוֹ שֶׁגִּלְּחוּהוּ קְרוֹבָיו - שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁגִּלָּה דַּעְתָּן, שֶׁלֹּא רָצָה הוּא אוֹ קְרוֹבָיו בִּנְזִירוּת זוֹ - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ נָזִיר. וְעַד מָתַי יֵשׁ לוֹ לְהַדִּירוֹ? עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיַעֲשֶׂה אִישׁ.

טז. הַגּוֹיִים - אֵין לָהֶם נְזִירוּת, שֶׁנֶּאֱמַר: "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". **יז.** נָשִׁים וַעֲבָדִים - יֵשׁ לָהֶם נְזִירוּת. וְהָאָב אוֹ הַבַּעַל מֵפֵר נְזִירוּת הָאִשָּׁה, אִם רָצָה, כִּשְׁאָר הַנְּדָרִים. אֲבָל הָעֶבֶד - יֵשׁ לְרַבּוֹ לָכֵף אוֹתוֹ לִשְׁתּוֹת; וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים; וְאִם לֹא כָּפָה אוֹתוֹ, נוֹהֵג בִּנְזִירוּת.

יח. נָדַר הָעֶבֶד שְׁאָר נְדָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן עִנּוּי נֶפֶשׁ, אוֹ שֶׁמְּעַכְּבִין [=מגבילים] אֶת הַמְּלָאכָה, אוֹ שֶׁהֶעֱרִיךְ - אֵין רַבּוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹ; מִפְּנֵי שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ קְנוּיָה לוֹ, לֹא יָחוּל עָלָיו נֶדֶר; לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְאוֹסֵר פֵּרוֹת [של-] אֲחֵרִים עֲלֵיהֶם. אֲבָל אִם אֵין שָׁם עִנּוּי, וְלֹא דָּבָר שֶׁמְּעַכֵּב מְלָאכָה - אֵינוֹ יָכוֹל לְכַפּוֹתוֹ. נָדַר עַבְדּוֹ בִּנְזִירוּת, וְאָמַר לוֹ: 'מוּפָר לְךָ' - יָצָא לְחֵרוּת, וְחַיָּב לְהַשְׁלִים נְזִירוּתוֹ; שֶׁהָעֶבֶד כּוֹפִין אוֹתוֹ, וְאֵין מְפֵרִין לוֹ; וְאִם הֵפֵר, יָצָא לְחֵרוּת [שההפרה נחשבת כגילוי דעת לשחרור].

יט. עֶבֶד שֶׁנָּדַר בִּנְזִירוּת וּבָרַח, אוֹ שֶׁהָלַךְ רַבּוֹ - הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּצְטַעֵר וַיַּחֲזֹר לִרְשׁוּת רַבּוֹ. נָזַר וְהִשְׁלִים נְזִירוּתוֹ, וְגִלַּח וְלֹא יָדַע רַבּוֹ, וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת

- הֲרֵי זֶה יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ; אֲבָל אִם נָדַר, וְלֹא גִּלַּח, וְיָצָא לְחֵרוּת - לֹא יָצָא יְדֵי נִדְרוֹ. נִטְמָא, וְאַחַר כָּךְ יָצָא לְחֵרוּת - מוֹנֶה [ומתחיל בנזירות חדשה] מִשָּׁעָה שֶׁנִּטְמָא [=כשנטהר. לא מיום הבאת קרבן].

כ. נְזִירוּת נוֹהֶגֶת בִּפְנֵי הַבַּיִת [המקדש] וְשֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבַּיִת; לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּדַר בְּנָזִיר בַּזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי זֶה נָזִיר לְעוֹלָם, שֶׁאֵין לָנוּ בַּיִת כְּדֵי שֶׁיָּבִיא קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ.

כא. אֵין הַנְּזִירוּת נוֹהֶגֶת, אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל; וּמִי שֶׁנָּזַר בְּחוּצָה לָאָרֶץ - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלִהְיוֹת נָזִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּמִנְיַן הַיָּמִים שֶׁנָּדַר. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנָּדַר בַּזְּמַן הַזֶּה בְּחוּצָה לָאָרֶץ - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲלוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְיִהְיֶה נוֹהֵג נְזִירוּת שָׁם עַד שֶׁיָּמוּת, אוֹ עַד שֶׁיִּבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ, וְיַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בִּמְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ.

כב. וְכָל זְמַן שֶׁהוּא בְּחוּצָה לָאָרֶץ, הֲרֵי זֶה אָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן וּלְהִטַּמֵּא לְמֵתִים וּלְגַלֵּחַ, וְכָל דִּקְדּוּקֵי נְזִירוּת עָלָיו - וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָמִים אֵלּוּ עוֹלִין לוֹ [במנין ימי נזירות]; וְאִם עָבַר וְשָׁתָה, אוֹ גִּלַּח, אוֹ נָגַע בְּמֵת וְכַיּוֹצֵא בִּנְגִיעָה - לוֹקֶה.

◆

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ד'־י' אייר ה'תש"ע

יום ראשון ד' אייר ה'תש"ע

מצות לא תעשה קסז.

הַמִּצְוָה הַקס"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר כֹּהֵן גָּדוֹל מִלְּהִמָּצֵא עִם מֵת תַּחַת תִּקְרָה אַחַת וַאֲפִלּוּ מֵתֵי מִצְוָה, כְּלוֹמַר: קְרוֹבָיו, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעַל כָּל־נַפְשֹׁת מֵת לֹא יָבֹא" (ויקרא כא, יא) וְאִם נִטְמָא, וַאֲפִלּוּ לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ — לוֹקֶה.

יום שני ה' אייר ה'תש"ע

יום שלישי ו' אייר ה'תש"ע

מצות לא תעשה קסו.

הַמִּצְוָה הַקס"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר כֹּהֵן הֶדְיוֹט מִלְּהִטַּמֵּא לִשְׁאָר מֵתִים חוּץ מִן־הַקְּרוֹבִים הַמְפֹרָשִׁים בַּכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לְנֶפֶשׁ לֹא־יִטַּמָּא בְּעַמָּיו" (ויקרא כא, א). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְנִטְמָא לְזוּלַת חֲמִשָּׁה [שִׁשָּׁה] מֵתֵי מִצְוָה — חַיָּב מַלְקוּת. וְלָאו זֶה אֵינוֹ חָל עַל הַנָּשִׁים; בָּא בְּקַבָּלָה (ספרא ריש פרשת אמור): "בְּנֵי אַהֲרֹן — וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן".

יום רביעי ז' אייר ה'תש"ע

מצות עשה קעג. מצות לא תעשה שסב. שסד. שסג. שסה.

הַמִּצְוָה הַקע"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת עָלֵינוּ מֶלֶךְ מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיְּקַבֵּץ אֶת כָּל־אֲמָתֵנוּ [יְאַחֵד אֶת דִּבְרָתֵנוּ (ידבר דבר אחד בשם כולם)]. וַיַּנְהִיג אֶת כֻּלָּנוּ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ" (דברים יז, טו) וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ) אֶת־דִּבְרֵיהֶם בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו) "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק". עוֹד אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (דברים יז, טו): "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּבָא הַפֵּרוּשׁ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ — תְּהֵא אֵימָתוֹ עָלֶיךָ" וְשֶׁיִּהְיֶה בְּלִבֵּנוּ בְּתַכְלִית הַכָּבוֹד וְהַגְּדֻלָּה וְהָרוֹמְמוּת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה, עַד שֶׁתִּהְיֶה מַעֲלָתוֹ אֶצְלֵנוּ גְּדוֹלָה מִמַּעֲלַת נָבִיא מִבֵּין הַנְּבִיאִים שֶׁבְּדוֹרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (הוריות יג.): "מֶלֶךְ קוֹדֵם לְנָבִיא". וּכְשֶׁמְּצַוֶּה הַמֶּלֶךְ הַזֶּה אֵיזֶה צִוּוּי שֶׁלֹּא יִהְיֶה סוֹתֵר מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה — חוֹבָה לְקַיֵּם אֶת־פִּקֻּדָּתוֹ; וְהָעוֹבֵר עַל פִּקֻּדָּתוֹ וְאֵינוֹ מְקַיְּמָהּ, רְשׁוּת יֵשׁ לַמֶּלֶךְ לְהָרְגוֹ בְּסַיִף, כְּמוֹ שֶׁקִּבְּלוּ אֲבוֹתֵינוּ עַל עַצְמָם וְאָמְרוּ: "כָּל־אִישׁ אֲשֶׁר יַמְרֶה אֶת־פִּיךָ וְגוֹ' יוּמָת" (יהושע א, יח). וְכָל־מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת — יִהְיֶה מִי שֶׁיִּהְיֶה — דָּמוֹ מֻתָּר לַמֶּלֶךְ הַמְמֻנֶּה עַל פִּי הַתּוֹרָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (יט:) וּבְרֵישׁ כְּרֵתוֹת (ה:) וּפֶרֶק ז' מִסּוֹטָה (מא:).

הַמִּצְוָה הַשס"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַעֲמִיד עָלֵינוּ מֶלֶךְ, אִישׁ שֶׁאֵינוֹ מִזֶּרַע יִשְׂרָאֵל, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא גֵּר צֶדֶק, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא־אָחִיךָ הוּא" (דברים יז, טו). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "לֹא תוּכַל לָתֵת עָלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי — זוֹ מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וְכֵן שְׁאָר הַמִּנּוּיִים אָסוּר שֶׁנִּמְנֶה עָלֵינוּ בְּשׁוּם דָּבָר מִן הַדְּבָרִים — לֹא מִנּוּי תּוֹרָה (דיין, ראש ישיבה וכדומה) וְלֹא מִנּוּי מַלְכוּת — אָדָם שֶׁהוּא מִקְּהַל גֵּרִים עַד שֶׁתִּהְא אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל. שֶׁהֲרֵי

אָמַר יִתְעַלֶּה: "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ מִקֶּרֶב אַחֶיךָ" (שם), אָמְרוּ (יבמות מה:): "כָּל־מְשִׂימוֹת שֶׁאַתָּה מֵשִׂים עָלֶיךָ לֹא יִהְיוּ אֶלָּא מִקֶּרֶב אַחֶיךָ". אֲבָל הַמַּלְכוּת בִּלְבָד, כְּבָר יָדַעְתִּי מִפְּסוּקֵי סִפְרֵי הַנְּבוּאָה (נ"ך) שֶׁזָּכָה בָהּ דָּוִד. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (יומא עב:): "כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בּוֹ דָּוִד", וְכֵן זַרְעוֹ אַחֲרָיו עַד סוֹף כָּל־הַדּוֹרוֹת. אֵין מֶלֶךְ לְמִי שֶׁמַּאֲמִין בְּתוֹרַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ אֶלָּא מִזֶּרַע דָּוִד, מִזֶּרַע שְׁלֹמֹה דַּוְקָא; וְכֹל שֶׁהוּא מִזּוּלַת הַזֶּרַע הַנִּכְבָּד הַזֶּה לְעִנְיַן מַלְכוּת — "נָכְרִי" קָרֵינָא בֵּיהּ. וְזֶה בָּרוּר וְאֵין בּוֹ סָפֵק. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בִּיבָמוֹת (יח. ואילך) וְסַנְהֶדְרִין (מה:) וְסוֹטָה (מא.) וְנִדָּה (מט:).

הַמִּצְוָה הַשס"ד — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת נָשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים" (שם, יז). וְהַגְּבוּל לְכָךְ, שֶׁלֹּא יוֹסִיף עַל שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה נָשִׁים בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כא.); וְכָל־זְמַן שֶׁמּוֹסִיף עֲלֵיהֶן — לוֹקֶה.

הַמִּצְוָה השס"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת סוּסִים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים" (שם, טז). וְהַגְּבוּל לְכָךְ, שֶׁלֹּא יִהְיוּ לוֹ סוּסִים (פנויים) שֶׁרָצִים לְפָנָיו, וַאֲפִלּוּ סוּס אֶחָד לֹא יִהְיֶה אֶצְלוֹ, זוּלַת הַבְּהֵמָה שֶׁהוּא רוֹכֵב עָלֶיהָ בִּלְבָד, אוֹ סוּסִים שֶׁיִּהְיוּ בָּאֲרוֹת שֶׁהֵם מוּכָנִים אֶצְלוֹ לַמִּלְחָמָה שֶׁיִּרְכְּבוּ עֲלֵיהֶם הַצָּבָא; אֲבָל לְעַצְמוֹ — רַק בְּהֵמָה אַחַת בִּלְבָד. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כא:).

הַמִּצְוָה הַשס"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַר הַמֶּלֶךְ מִלְּהַרְבּוֹת מָמוֹן מְיֻחָד לְעַצְמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד" (שם). וְהַגְּבוּל לְכָךְ הוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה לוֹ לְמַעְלָה מִכְּדֵי לְהוֹצִיא הוֹצָאוֹת עַל מֶרְכַּבְתּוֹ וַעֲבָדָיו הַמְיֻחָדִים לוֹ. אֲבָל לְקַבֵּץ מָמוֹן שֶׁיְּהֵא לְצָרְכֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל — הֲרֵי זֶה מֻתָּר. וּכְבָר בֵּאֵר ה' יִתְעַלֶּה בַּכָּתוּב טַעַם שָׁלֹשׁ מִצְוֹת אֵלּוּ, כְּלוֹמַר: "לֹא־יַרְבֶּה־לּוֹ סוּסִים (כדי "שלא ישיב העם מצרימה") וְלֹא יַרְבֶּה־לּוֹ נָשִׁים (כדי "שלא יסור לבבו"), וְכֶסֶף וְזָהָב לֹא יַרְבֶּה־לּוֹ מְאֹד". וּלְפִי שֶׁנּוֹדַע טַעְמָן הִגִּיעוּ בָּהֶן לִידֵי בִּטּוּל כַּמְּפֻרָסָם מֵעִנְיַן שְׁלֹמֹה (המלך) עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עַל אַף גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ בְּמַדָּע וּבְחָכְמָה וְשֶׁהוּא יְדִידְיָה (שהתיר לעצמו באמרו "לא אסור" "לא אסור" — ונכשל). אָמְרוּ (סנהדרין כא:): שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה הֶעָרָה לִבְנֵי אָדָם, שֶׁאִלּוּ יָדְעוּ טַעֲמֵי כָּל־הַמִּצְוֹת הָיוּ מוֹצְאִים לָהֶם דֶּרֶךְ לְבִטּוּלָן שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ זֶה הַשָּׁלֵם הַגָּדוֹל (שלמה המלך) טָעָה בָּזֶה וְחָשַׁב שֶׁלֹּא יְהֵא מַעֲשֶׂה זֶה סִבָּה לַעֲבֵרָה בְּשׁוּם פָּנִים, כָּל־שֶׁכֵּן הֶהָמוֹן בְּדַעְתָּם הַחֲלוּשָׁה, שֶׁהָיוּ בָּאִים לִידֵי זְלִזּוּל בָּהֶן וְיֹאמְרוּ: לֹא אָסַר דָּבָר זֶה וְלֹא צִוָּה עַל דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּגְלַל כָּךְ וָכָךְ — אָנוּ נִזָּהֵר בַּדָּבָר שֶׁבַּעֲבוּרוֹ נִתְּנָה מִצְוָה זוֹ וְלֹא נַקְפִּיד עַל הַמִּצְוָה עַצְמָהּ, וְכָךְ הָיוּ בָּאִים לִידֵי הֶפְסֵד הַדָּת. לְפִיכָךְ הִסְתִּיר ה' יִתְעַלֶּה טַעֲמֵיהֶן; אֲבָל אֵין מֵהֶן גַּם אַחַת שֶׁאֵין לָהּ טַעַם וְסִבָּה, אֶלָּא שֶׁרֹב אוֹתָם הַסִּבּוֹת וְהַטְּעָמִים לֹא יַשִּׂיגוּם דֵּעוֹת הֶהָמוֹן וְלֹא יְבִינוּם. וְכֻלָּם הֵם כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד הַנָּבִיא: "פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי־לֵב" (תהלים יט, ט).

יום חמישי ח' אייר ה'תש"ע

מצות עשה קפז. מצות לא תעשה מט.

מצות עשה קפח. קפט. מצות לא תעשה נט.

הַמִּצְוָה הַקפ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לַהֲרֹג שִׁבְעָה עַמָּמִין ("החתי, האמורי, הכנעני, הפריזי, החיוי, היבוסי, הגרגשי") וּלְאַבְּדָם, כֵּיוָן שֶׁהֵם הָיוּ עִקַּר עֲבוֹדָה זָרָה וִיסוֹדָהּ הָרִאשׁוֹן. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־הַחֲרֵם תַּחֲרִימֵם" (דברים כ, יז). וּבֵאֵר לָנוּ בִּכְתוּבִים רַבִּים, שֶׁטַּעַם הַדָּבָר: כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד מִכְּפִירָתָם. וְרַבִּים הַכְּתוּבִים הַמְזָרְזִים וּמְחַזְּקִים לְהָרְגָם, וּמִלְּחַמְתָּם מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וְאוּלַי יַחְשׁוֹב מִישֶׁהוּ שֶׁזּוֹ מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כֵּיוָן שֶׁשִּׁבְעָה עַמָּמִין כְּבָר אָבְדוּ; אַךְ זֹאת לֹא יַחְשׁוֹב אֶלָּא מִי שֶׁלֹּא הֵבִין עִנְיַן נוֹהֵג לְדוֹרוֹת וְאֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת, וְהוּא: שֶׁעִנְיָן שֶׁנִּסְתַּיֵּם עִם הַשָּׁגַת מַטְּרָתוֹ, בְּלִי שֶׁיְּהֵא אוֹתוֹ הַדָּבָר קָשׁוּר בִּזְמַן מְסֻיָּם — אֵין אוֹמְרִים עָלָיו "אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת", לְפִי שֶׁהוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר שֶׁבּוֹ נִמְצֵאת אֶפְשָׁרוּת לְאוֹתוֹ הַדָּבָר. הֲלֹא תִּרְאֶה, אִם יְאַבֵּד ה' אֶת־זֶרַע עֲמָלֵק בִּכְלָלוּתוֹ וְיַשְׁמִידֵנוּ עַד סוֹפוֹ — כְּמוֹ שֶׁיִּהְיֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחַ יִתְעַלֶּה: "כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק וְגוֹ'" (שמות יז, יד) — הַאִם נֹאמַר אָז שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק" (דברים כה, יט)

אֵינוֹ נוֹהֵג לְדוֹרוֹת?! כָּךְ אֵין לוֹמַר, אֶלָּא הוּא נוֹהֵג בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר. וְכָל־עוֹד יִמָּצֵא זֶרַע עֲמָלֵק מִצְוָה לְהַכְרִיתוֹ. וְכָךְ הֲרִיגַת שִׁבְעָה עֲמָמִין וּלְאַבְּדָם הוּא צִוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ — וְהִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וַאֲנַחְנוּ מְצֻוִּים לְשָׁרְשָׁם (לעקרם מהשורש) וּלְרָדְפָם בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר עַד שֶׁיִּשָּׁמְדוּ, עַד הָאַחֲרוֹן, וְכָךְ עָשִׂינוּ, עַד שֶׁנִּשְׁלְמָה הַשְׁמָדָתָם עַל־יְדֵי דָּוִד, וְנִתְפַּזְּרָה הַשְּׁאֵרִית וְנִטְמְעָה בֵּין הָאֻמּוֹת עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בָּהֶם שֹׁרֶשׁ. אוּלָם עַל־יְדֵי זֶה שֶׁכְּבָר כָּלוּ, לֹא תִּהְיֶה הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָרְגָם מִצְוָה שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, כְּשֵׁם שֶׁלֹּא נֹאמַר בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שֶׁאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֲפִלּוּ אַחַר הַשְׁמָדָתָם וְהַכְרָתָתָם, כִּי מִצְוָה זוֹ אֵינָהּ קְשׁוּרָה בִּזְמַן וְלֹא בְּמָקוֹם מְיֻחָד כְּמוֹ הַמִּצְוֹת הַמְיֻחָדוֹת לַמִּדְבָּר אוֹ לְמִצְרַיִם, אֶלָּא הִיא קְשׁוּרָה בְּמִי שֶׁמְּצֻוִּים עָלָיו, וְכָל־עוֹד יִהְיֶה בְּנִמְצָא (אפילו אילו היו קיימים היום) מְקַיְּמִים בּוֹ אוֹתוֹ הַצִּוּוּי. וּבִכְלָל רָאוּי לְךָ לְהָבִין וּלְהִתְבּוֹנֵן בַּהֶבְדֵּל בֵּין הַמִּצְוָה וּבֵין הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו. כִּי יֵשׁ שֶׁהַמִּצְוָה נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, אֶלָּא שֶׁהַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו כְּבָר נֶעְדַּר בְּדוֹר מִן־הַדּוֹרוֹת; אַךְ לֹא בְּהֶעְדֵּר הַדָּבָר שֶׁנִּצְטַוָּה עָלָיו תֵּהָפֵךְ הַמִּצְוָה לְאֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אֲבָל תִּהְיֶה אֵינָהּ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת אִם הָיָה הַדָּבָר לְהֶפֶךְ וְהוּא: שֶׁיְּהֵא דָּבָר מְסֻיָּם מָצוּי בְּמַצָּב מְסֻיָּם, וְהָיָה חַיָּב לַעֲשׂוֹת בּוֹ מַעֲשֶׂה אֶחָד, אוֹ דִּין אֶחָד וּבִזְמַן מְסֻיָּם — וְהַיּוֹם אֵינוֹ חוֹבָה, אַף־עַל־פִּי שֶׁאוֹתוֹ הַדָּבָר מָצוּי בְּאוֹתוֹ הַמַּצָּב, כְּגוֹן: לֵוִי זָקֵן שֶׁהָיָה פָּסוּל בַּמִּדְבָּר וְהוּא כָּשֵׁר אֶצְלֵנוּ הַיּוֹם. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ (חולין כד.). וְהָבֵן כְּלָל זֶה וְדָעֵהוּ.

הַמִּצְוָה הַמ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת אָדָם מִשִּׁבְעָה עֲמָמִין, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְקַלְקְלוּ אֶת בְּנֵי־אָדָם וְיַטְעוּם בַּעֲבוֹדָה זָרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תְחַיֶּה כָּל־נְשָׁמָה" (שם כ, טז). וְתִהְיֶה הֲרִיגָתָם מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפז. וְהָעוֹבֵר וְאֵינוֹ הוֹרֵג מֵהֶם — אֶת־שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהָרְגוֹ — הֲרֵי זֶה עָבַר עַל מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה.

הַמִּצְוָה הַקפ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַכְרִית זֶרַע עֲמָלֵק בִּלְבַד מִכָּל־שְׁאָר זֶרַע עֵשָׂו, זְכָרִים וּנְקֵבוֹת, קָטֹן וְגָדוֹל, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק" (שמות יז, יד) וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ מִקֹּדֶם (מצות עשה כ, וקע"ג) אָמְרָם (סנהדרין כ:): "שָׁלֹשׁ מִצְוֹת נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל בִּשְׁעַת כְּנִיסָתָם לָאָרֶץ: לְמַנּוֹת לָהֶם מֶלֶךְ, וְלִבְנוֹת לָהֶם בֵּית־הַבְּחִירָה, וּלְהַכְרִית זַרְעוֹ שֶׁל עֲמָלֵק". וְגַם מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק הִיא מִלְחֶמֶת מִצְוָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֶיהָ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הַקפ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִזְכּוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לָנוּ עֲמָלֵק, שֶׁקִּדֵּם אוֹתָנוּ בְּרָע, שֶׁנֹּאמַר אֶת־זֶה בְּכָל־זְמַן וּזְמַן וּנְעוֹרֵר אֶת־הַנְּפָשׁוֹת בִּדְבָרִים לְהִלָּחֵם בּוֹ, שֶׁנִּקְרָא אֶת בְּנֵי־הָאָדָם לְשָׂנְאוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח הַדָּבָר וְלֹא תֶחֱלַשׁ שִׂנְאָתוֹ וְלֹא תִּמְעַט בַּנְּפָשׁוֹת בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן; וְזֶה אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק" (דברים כה, יז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (סוף פרשת כי תצא): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק — בַּפֶּה, לֹא תִּשְׁכָּח — בַּלֵּב". כְּלוֹמַר: אֱמוֹר דְּבָרִים בְּפִיךָ שֶׁיָּבִיאוּ בְּנֵי אָדָם לְכָךְ, שֶׁלֹּא תָּסוּר שִׂנְאָתוֹ מִן־הַלֵּב. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (ריש פרשת בחוקותי): "זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק, יָכוֹל בִּלְבָבְךָ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁלֹּא תִּשְׁכָּח, הֲרֵי שִׁכְחַת הַלֵּב אֲמוּרָה; הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם זָכוֹר? — שֶׁתְּהֵא שׁוֹנֶה (אומר) בְּפִיךָ". הֲלֹא תִּרְאֶה, אֵיךְ עָשָׂה שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא, כְּשֶׁבָּא לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ: שֶׁהוּא זָכָר תְּחִלָּה, וְאַחַר־כָּךְ צִוָּה לְהָרְגָם, וְהוּא אָמְרוֹ: "פָּקַדְתִּי אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה עֲמָלֵק לְיִשְׂרָאֵל" (שמואל־א טו, ב).

הַמִּצְוָה הַנ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלִּשְׁכּוֹחַ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק, וַאֲשֶׁר קִדְּמוּנוּ בְּרָע. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה קפ"ט מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁזִּכִּירַת מַה שֶּׁעָשָׂה לָנוּ זֶרַע עֲמָלֵק וְחִדּוּשׁ הָאֵיבָה לוֹ — הִיא מִצְוַת עֲשֵׂה. וְכָךְ מֻזְהָרִים אָנוּ מִלְּהַשְׁלִיךְ דָּבָר זֶה מִלִּבֵּנוּ וּמִלִּשְׁכְחוֹ — וְהִיא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא תִּשְׁכָּח" (דברים כה, יט), וּבְסִפְרֵי (סוף פרשת תצא שם): "זָכוֹר" — בַּפֶּה; "לֹא תִּשְׁכָּח" — בַּלֵּב, כְּלוֹמַר: אַל תַּשְׁלִיךְ אֵיבָתוֹ וְאַל תְּסִירֶנָּה מִלִّבְּךָ.

יום שישי ט' אייר ה'תש"ע

מצות לא תעשה מו. מצות עשה קצ.

מצות לא תעשה נו. נז. מצות עשה קצב. קצג.

הַמִּצְוָה הַמ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ שֶׁלְּעוֹלָם לֹא לָגוּר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא נִלְמַד כְּפִירָתָם וְשֶׁלֹּא נִנְהַג כְּמִנְהֲגֵיהֶם הַמְגֻנִּים לְדַעַת הַתּוֹרָה, וְהוּא

אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "לֹא תֹסִפוּן לָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה עוֹד" (דברים יז, טז). וּכְבָר נִכְפַּל הַלָּאו בְּעִנְיָן זֶה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אָמְרוּ (ירושלמי סוכה פרק ד הלכה א): בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת הִזְהִירָה תּוֹרָה אֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לָשׁוּב לְמִצְרַיִם, וּבִשְׁלֹשָׁה חָזְרוּ לְמִצְרַיִם וּבִשְׁלָשְׁתָּן נֶעֱנְשׁוּ. שְׁלֹשֶׁת הַמְּקוֹמוֹת — אֶחָד מֵהֶם הוּא שֶׁהִזְכַּרְנוּ; וְהַשֵּׁנִי — אָמְרוּ: "בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָמַרְתִּי לְךָ לֹא־תֹסִיף עוֹד לִרְאֹתָהּ" (שם כח, סח); וְהַשְּׁלִישִׁי — אָמְרוּ: "כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם" (שמות יד, יג) וְאַף־עַל־פִּי שֶׁפְּשַׁט הַלָּשׁוֹן שֶׁהוּא סִפּוּר, בָּא לָנוּ בַּקַּבָּלָה שֶׁהוּא לָאו. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּסוֹף גְּמָרָא סֵפָה (נא:) שֶׁגַּם אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא הִיא מִכְּלַל הָאָרֶץ שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ, וּמִמַּיִם אֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא מוֹדִדִים חֶבֶל אֶרֶץ (חלקת־אדמה) בְּאֹרֶךְ אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה וְרֹחַב אַרְבַּע מֵאוֹת פַּרְסָה, וְזוֹהִי כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁאָסוּר לָדוּר בָּהּ. אֲבָל מֻתָּר לַעֲבֹר בָּהּ לְשֵׁם מִסְחָר אוֹ כְּדֵי לַעֲבֹר לְאֶרֶץ אַחֶרֶת. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי (סנהדרין סוף פרק י): לִישִׁיבָה אִי אַתָּה חוֹזֵר, אֲבָל אַתָּה חוֹזֵר לִסְחוֹרָה וְלִפְרַקְמַטְיָא וּלְכִבּוּשׁ הָאָרֶץ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְתִשְׁעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ (לנהוג כמה פרטי דינים) בְּמִלְחֶמֶת שְׁאָר הָאֱמוֹת, וְהִיא הַנִּקְרֶאת: מִלְחֶמֶת רְשׁוּת. שֶׁכֵּן נִצְטַוִּינוּ שֶׁאִם נִלָּחֵם עִמָּהֶם, נִכְרוֹת עִמָּהֶם בְּרִית עַל נַפְשָׁם בִּלְבַד (שלא נהרגם); אִם יַשְׁלִימוּ עִמָּנוּ וְיִמְסְרוּ לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ, אָז נַטִּיל עֲלֵיהֶם תַּשְׁלוּם מִסִּים וְעַבְדוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "יִהְיוּ לְךָ לָמַס וַעֲבָדוּךָ" (דברים כ, יא). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים שם): "אָמְרוּ: מְקַבְּלִין אָנוּ עָלֵינוּ מִסִּים וְלֹא שִׁעְבּוּד, שִׁעְבּוּד וְלֹא מִסִּים — אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶם עַד שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם זוֹ וָזוֹ". וְהוּא: שֶׁיִּתְּנוּ דָּבָר קָבוּעַ כָּל־שָׁנָה, כְּפִי שֶׁיִּקְבַּע הַמֶּלֶךְ בָּעֵת הַהִיא וְיִהְיוּ נִכְנָעִים וּנְתוּנִים בְּמוֹרָא וְשִׁפְלוּת, וְזֶהוּ עִנְיַן הַשִּׁעְבּוּד. אֲבָל אִם לֹא יַשְׁלִימוּ אִתָּנוּ — נִצְטַוִּינוּ לַהֲרוֹג כָּל־זָכָר בָּעִיר, קָטֹן וְגָדוֹל, וְלָקַחַת כָּל־שְׁלָלָהּ וְכָל־הַנָּשִׁים, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־לֹא תַשְׁלִים עִמָּךְ וְגוֹ'" (שם, יב). וְכָל־זֶה (שאם לא השלימו אין הורגין את כולם) הוּא דִּין מִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:) וּבְפֶרֶק ב' מִסַּנְהֶדְרִין (כ:).

הַמִּצְוָה הַנ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ שֶׁלֹּא לִקְרֹא שָׁלוֹם לְעַמּוֹן וּמוֹאָב לְעוֹלָם, וְהוּא שֶׁה' צִוָּנוּ שֶׁבְּצוּרְנוּ עַל הֶעָרִים נִשְׁלַח לְאַנְשֵׁיהֶן לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה שֶׁיִּכָּנְעוּ וּנְבַקֵּשׁ מֵהֶם שֶׁיַּשְׁלִימוּ אִתָּנוּ; אִם יִמְסְרוּ לָנוּ אֶת־הָעִיר, אָסוּר לָנוּ לְהִלָּחֵם בָּם וּלְהָרְגָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה ק"ץ מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה — חוּץ מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב שֶׁאֵין נוֹהֲגִים עִמָּהֶם מִנְהָג זֶה; אֶלָּא הִזְהִירָנוּ ה' מִלְּהַקְדִּים לָהֶם שָׁלוֹם וּמִלְּבַקֵּשׁ שֶׁיִּכָּנְעוּ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם (שם כג, ז). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (שם): "מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי־תִקְרַב אֶל־עִיר לְהִלָּחֵם עָלֶיהָ וְקָרָאתָ אֵלֶיהָ לְשָׁלוֹם (שם כ, י) יָכוֹל אַף כָּאן? (בעמון ומואב) תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם". מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר: ("לא תסגיר עבד אל אדוניו .. עמך יישב) בַּטּוֹב לוֹ" (שם כג, יז) יָכוֹל אַף כָּאן (בעמוני ומואבי), תַּלְמוּד לוֹמַר: ("לא תדרוש שלומם") "וְטֹבָתָם, כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם" (שם, ז).

הַמִּצְוָה הַנ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּכְרוֹת אִילָנוֹת מַאֲכָל בִּשְׁעַת הַמָּצוֹר עַל עִיר כְּדֵי לְהַצִּיק לַאֲנָשֶׁיהָ וּלְהַכְאִיב לִבָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַשְׁחִית אֶת־עֵצָהּ — וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" (שם כ, יט). וְכֵן נִכְנֶסֶת כָּל־הַשְּׁחָתָה בִּכְלַל לָאו זֶה, כְּגוֹן מִי שֶׁיְּשָׂרוֹף בֶּגֶד לְבַטָּלָה אוֹ יִשְׁבּוֹר כְּלִי לְבַטָּלָה — הֲרֵי זֶה עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא־תַשְׁחִית" וְלוֹקֶה וּבְסוֹף מַכּוֹת (כב.) נִתְבָּאֵר, שֶׁקּוֹצֵץ אִילָנוֹת טוֹבוֹת — לוֹקֶה. אָמְרוּ: וְאַזְהַרְתֵּהּ מֵהָכָא: "מִמֶּנּוּ תֹאכֵל וְאֹתוֹ לֹא תִכְרֹת" וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא בַּתְרָא (כו.).

הַמִּצְוָה הַקצ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁבִּזְמַן שֶׁיֵּצְאוּ מַחֲנוֹתֵינוּ לַמִּלְחָמָה נָכִין דֶּרֶךְ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שֶׁבּוֹ יִפָּנוּ, וְלֹא יַעֲשֶׂה כָּל־אִישׁ צָרְכָּיו בְּכָל־מָקוֹם (על פני השדה) וּבֵין הָאֹהָלִים — כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂים הָאֱמוֹת — וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָד תִּהְיֶה לְךָ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְגוֹ'" (שם כג, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת תצא): "אֵין יָד אֶלָּא מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנֵּה מַצִּיב לוֹ יָד" (שמואל־א טו, יב).

הַמִּצְוָה הַקצ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי הַחֲפִירָה תָּלוּי עִם כְּלֵי הַמִּלְחָמָה לְכָל־אַנְשֵׁי הַמַּחֲנֶה כְּדֵי לַחְפּוֹר בּוֹ מָקוֹם שֶׁיִּפָּנֶה שָׁם בַּדֶּרֶךְ הַמּוּכָנָה

לְכָךְ, וִיכַסֶּה אֶת־הַצּוֹאָה אַחַר שֶׁיִּפְּנֶה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תֵּרָאֶה הַצּוֹאָה עַל פְּנֵי הָאָרֶץ בְּמַחֲנֵה הַמִּלְחָמָה דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בִּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה: "כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל אֹיְבֶךָ" (דברים כג, י). וּלְשׁוֹן צִוּוּי זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָתֵד תִּהְיֶה לְךָ עַל־אָזְנֶךָ" (שם, יד). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת כי־תצא): "אֵין אָזְנֶךָ אֶלָּא מְקוֹם זִיּוּנֶךָ" (כלי מלחמה — וצריך היתד להיות "על אזנך").

יום שבת קודש י' אייר ה'תש"ע

מצות עשה קצא. ריד.

מצות לא תעשה שיא. נח.

מצות עשה רכא. מצות לא תעשה רסג. רסד.

הַמִּצְוָה הַקצ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְמַנּוֹת כֹּהֵן שֶׁיּוֹכִיחַ (יטיף וינאם) לִפְנֵי הָעָם אֶת־תּוֹכַחַת הַמִּלְחָמָה ("שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה וגו'"— דברים כ, ג), וְיַחֲזִיר מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי שֶׁיִּלָּחֵם, הֵן מִפְּנֵי חֻלְשָׁתוֹ, הֵן מִפְּנֵי שֶׁמַּחְשְׁבוֹתָיו תְּלוּיוֹת בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לוֹ חֹסֶר גִּישָׁה לַמִּלְחָמָה — וְהֵם שְׁלֹשֶׁת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב (בית, כרם, אשה) — וְרַק אַחַר־כָּךְ מַתְחִילִים בַּמִּלְחָמָה. וְכֹהֵן זֶה נִקְרָא: 'מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה'. וְיֹאמַר בְּתוֹכַחְתּוֹ כַּלָּשׁוֹן הַנִּזְכָּר בַּתּוֹרָה, וְיוֹסִיף בְּעִנְיָן זֶה דְּבָרִים הַמְעוֹרְדִים אֶת־הָעָם לַמִּלְחָמָה וּמְבִיאִים אוֹתָם לִמְסוֹר אֶת־נַפְשָׁם עַל נִצְחוֹן דָּת ה', וְעַל הַנְּקָמָה בַּסְּכָלִים הַמְקַלְקְלִים אֶת־סֵדֶר הַיִּשּׁוּב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה כְּקָרְבְּכֶם אֶל־הַמִּלְחָמָה וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן" (שם, ב). אַחַר־כָּךְ יְצַוֶּה לְהַכְרִיז בְּשׁוּרוֹת הַצָּבָא לְהַחֲזִיר רַכִּי הַלֵּבָב, וְכָל־מִי שֶׁבָּנָה וְלֹא יָשַׁב אוֹ נָטַע וְלֹא אָכַל, אוֹ אֵרַשׂ וְלֹא כָּנַס כְּמוֹ שֶׁבֵּאֵר הַכָּתוּב, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים" (שם, ה). אָמְרוּ בִּגְמָרָא (סוטה מג.): "וְדִבְּרוּ הַשֹּׁטְרִים — כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ". וְכָל־זֶה, כְּלוֹמַר: תּוֹכַחַת מְשׁוּחַ־מִלְחָמָה וְהַהַכְרָזָה בְּעֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה אֵינוֹ חוֹבָה אֶלָּא בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת וּבָהּ נוֹהֵג דִּין זֶה; אֲבָל מִלְחֶמֶת מִצְוָה — אֵין בָּהּ שׁוּם דָּבָר מִכָּל־זֶה, לֹא תּוֹכָחָה ("שמע ישראל וגו'") וְלֹא הַכְרָזָה (להחזיר שלושה סוגים שבמקרא), כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מד:). וְשָׁם נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַרי"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיִּתְיַחֵד הֶחָתָן לְאִשְׁתּוֹ שָׁנָה שְׁלֵמָה, וְלֹא יֵלֵךְ בָּהּ לְמַסָּעוֹת וְלֹא יֵצֵא לִצְבָא כִּבּוּשׁ, וְלֹא יִתְחַיֵּב בְּכָל־הַדּוֹמֶה לָזֶה — אֶלָּא יִשְׂמַח עִמָּהּ שָׁנָה תְּמִימָה מִיּוֹם שֶׁכְּנָסָהּ (נשאה), וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח" (שם כד, ה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מג.).

הַמִּצְוָה הַשי"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹצִיא אֶת־הֶחָתָן מִבֵּיתוֹ בְּמֶשֶׁךְ שָׁנָה לְשׁוּם עֲבוֹדָה מִן־הָעֲבוֹדוֹת לֹא לְמִלְחָמָה וְלֹא לְזוּלָתָהּ, אֶלָּא נִפְטַרְנוּ בְּמֶשֶׁךְ כָּל־הַשָّנָה מֵחוֹבוֹת הַגּוֹרְמִים לְהֵעָדְרוֹ מִבֵּיתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר" (שם). וּלְשׁוֹן גְּמָרָא סוֹטָה (מד.): "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" (שם) יָכוֹל בַּצָּבָא הוּא בְּלֹא יֵצֵא, אֲבָל יְתַקֵּן כְּלֵי זַיִן וִיסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן — תַּלְמוּד לוֹמַר: 'וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר, עָלָיו הוּא דְּאֵין אַתָּה מַעֲבִיר אֲבָל אַתָּה מַעֲבִיר עַל אֲחֵרִים (שאר הפטורים מהמלחמה, הבונה בית וכו'), וְכִי מֵאַחַר דְּנָפְקָא לִי (שאני לומדו) מִ"לֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר", "לֹא יֵצֵא בַּצָּבָא" לָמָּה לִי? לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין". וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בַּכְּלָל הַתְּשִׁיעִי שֶׁלֹּא כָּל־מַה־שֶּׁחַיָּבִים עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין יִהְיֶה שְׁתֵּי מִצְוֹת. וְדַע שֶׁגַּם הֶחָתָן עַצְמוֹ (בנוסף לאזהרה המוטלת על הממונים על הגיוס והפטור לצבא) מֻזְהָר מִלָּצֵאת מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמַר: לִנְסֹעַ — כָּל־הַשָّנָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (שם).

הַמִּצְוָה הַנ"ח — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּירוֹא אֶת־הַכּוֹפְרִים בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה וּמִלַּעֲרוֹץ (לפחד) מִפְּנֵיהֶם, אֶלָּא חוֹבָה לְהִתְאַמֵּץ וּלְהִתְחַזֵּק וְלַעֲמוֹד כְּנֶגֶד הָעָם הָאַחֵר (האויב). וְכָל־הַנָּסוֹג וּפוֹנֶה לְאָחוֹר — הֲרֵי זֶה עָבַר עַל לֹא־תַעֲשֶׂה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תַעֲרֹץ מִפְּנֵיהֶם" (שם ז, כא). וְכָפַל אֶת־הַלָּאו וְאָמַר: "לֹא תִירָאוּם" (שם ג, כב). וְכָפַל אֶת־הַצִּוּוּי בְּעִנְיָן זֶה הַרְבֵּה, כְּלוֹמַר: שֶׁלֹּא לַעֲרוֹץ וְשֶׁלֹּא לִפְנוֹת לְאָחוֹר בִּשְׁעַת הַמִּלְחָמָה לְפִי שֶׁבְּמַצָּב זֶה אֶפְשָׁר לְקַיֵּם אֶת דְּבַר הָאֱמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסּוֹטָה (מב:).

הַמִּצְוָה הַרכ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין יְפַת תֹּאַר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי תצא למלחמה...") "וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר" (שם כא, יא) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ קִדּוּשִׁין (כא:).

הַמִּצְוָה הָרִס"ג —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּמִכּוֹר אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר אַחֲרֵי בְּעִילָתָהּ בְּאוֹתָהּ הַפַּעַם שֶׁבָּא עָלֶיהָ בִּשְׁעַת כִּבּוּשׁ הָעִיר, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַכָּסֶף" (שם, יד).

הַמִּצְוָה הַרִס"ד —— הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ גַּם כֵּן מִלְּהַעֲבִיד יְפַת־תֹּאַר אַחַר בְּעִילָתָהּ. כַּוָּנָתִי בְּאָמְרִי "לְהַעֲבִידָהּ": שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂנָּה שִׁפְחָה וְיַנִּיחֶנָּה אֶצְלוֹ כִּשְׁאָר הַשִּׁפָּחוֹת הָעוֹבְדוֹת דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ" (שם). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ —— שֶׁלֹּא תִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ שֶׁשְּׁנֵי לָאוִין אֵלּוּ מַזְהִירִים עַל שְׁנֵי עִנְיָנִים נִפְרָדִים, וְהֵם: שֶׁהֵזְהַר מִלְּמָכְרָהּ לְזוּלָתוֹ וְגַם מִלְּהַשְׁאִירָהּ אֶצְלוֹ דֶּרֶךְ שִׁפְחוּת, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה יִתְעַלֶּה: "וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ". וְכָךְ פֵּרְשׁוּ (בדוגמא לפירוש שביפת־תואר) בְּמַה שֶׁנֶּאֱמַר: בְּגוֹנֵב נֶפֶשׁ "וְהִתְעַמֵּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ" (שם כד, ז), אָמְרוּ (ספרי שם): מִשֶּׁיַּכְנִיסוֹ לִרְשׁוּתוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי יְפַת־תֹּאַר בִּתְחִלַּת קִדּוּשִׁין (כא:).

סיום מחזור הכ"ח במסלול ספר המצוות

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' א

– נוטל את חכמת לבו. **וְהֵיכִינוּ דְּאָמַר רָבָא, חַמְרָא וְרֵיחָנֵי פַּקְחִין** – היין ששתיתי במדה נכונה והבשמים שהרחתי, הם שעשאוני חכם.

אָמַר רַב עַמְרָם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב – מהו שכתוב (משלי כג כט) 'לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מְדָנִים לְמִי שִׂיחַ לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִילוּת עֵינָיִם' (וגו'), כלומר, מי הוא זה שצועק אוי ואבוי, ומי הוא זה שמעורב תמיד במדנים ומחלוקות, ומי הוא זה שיש לו צער, ומי הוא זה שמלא בפצעים שהכוהו חביריו, ולמי יש עינים אדומות. התשובה לכל השאלות הללו בפסוק שאחרי זה (שם כג ל) 'לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקוֹר מִמְסָךְ', כלומר, לאלו שמאחרים בלילה ומשתכרים מיין, ולאלו שחוקרים היכן אפשר למצוא יין טוב שמעורבים בו בשמים.

כִּי אֲתָא – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל אמרו, **הַאי קְרָא** – פסוק זה ['לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי לְמִי מְדָנִים לְמִי שִׂיחַ לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִילוּת עֵינָיִם, לַמְאַחֲרִים עַל הַיָּיִן לַבָּאִים לַחְקוֹר מִמְסָךְ'], **מַאן דְּדָרֵישׁ לֵיהּ מֵרִישֵׁיהּ לְסֵיפֵיהּ** – מי שדורש אותו מתחילתו לסופו, כלומר שהרישא [הפסוק הראשון] שואלת מי הם אלה שסובלים מכל הצרות הללו, והסיפא [הפסוק השני] עונה שהם המשתכרים ומאחרים על היין, באופן זה **מְדָרֵישׁ** – הפסוק נדרש יפה. וְגם מי שדורש אותו **מֵסֵיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ** – מסופו לתחילתו, כלומר שהפסוק השני שואל למי ראוי לאחר על היין ולהשתכר, ועל כך באה התשובה בפסוק הראשון, לאבלים ['למי אוי ואבוי'], ולרשע שמתקוטט עם הבריות ורבים פצעיו חינם ['למי מדנים, למי שיח, למי פצעים חינם'], ומי שעיניו אדומות מחמת בכי ואנחה על צרות שפוקדות אותו ['למי חכלילות עינים'], לאלו ראוי לשתות יין וישכחו מצרותיהם, גם באופן זה **מְדָרֵישׁ** – נדרש הפסוק יפה.

דָּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר וָוֵי"ן נֶאֱמְרוּ בַּיַּיִן, ללמד עד כמה גורמת שתיית היין לאמירת 'וי'. (בראשית ט כ–כד) 'וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם, וַיִּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ, וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ, וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִׂّמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם וְגוֹ', וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן'.

מאחר והובא הפסוק שמדבר במעשהו של חם, מביאה הגמרא מחלוקת אמוראים בענין: נאמר בפסוק (בראשית ט כד) 'וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן', ונחלקו **רַב וּשְׁמוּאֵל** מה עשה חם לנח, **חַד** – האחד **אָמַר,** שחם **סֵרְסוֹ** לנח כדי שלא יוכל להוליד עוד בנים, **וְחַד אָמַר, רְבָעוֹ** חם לנח, כלומר שבא עליו.

הגמרא מבארת את טעם מחלוקתם: **מַאן דְּאָמַר** שחם **סֵרְסוֹ,** למד זאת מקללת נח את חם, **שִׁמְתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוֹ בָּרְבִיעִי** – שמשום שחם גרם שלא יוולד לנח בן רביעי, לכן **קִלְקְלוֹ בָּרְבִיעִי** – קילל נח את כנען שהיה בנו הרביעי של חם. **וּמַאן דְּאָמַר** שחם **רְבָעוֹ, גְּמַר** – למד זאת בגזירה שוה 'וַיַּרְא' 'וַיַּרְא', **כְּתִיב הָכָא** – כאן כתוב 'וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֶת עֶרְוַת אָבִיו', **וּכְתִיב הָתָם** – ושם, במעשה דינה ושכם כתוב (בראשית לד ב) 'וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר וְגוֹ' וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ', וכשם שבמעשה דינה ושכם הפסוק עוסק בזנות, גם כאן הפסוק עוסק בזנות.

מקשה הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – קללת נח מובנת **לְמַאן דְּאָמַר** שחם **סֵרְסוֹ, שְׁמִשּׁוּם הָכִי קִלְקְלוֹ בָּרְבִיעִי** – שלכן קילל נח את בנו הרביעי של חם, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** שחם **רְבָעוֹ, מַאי שְׁנָא** – במה שונה בנו **הָרְבִיעִי** שנח קילל אותו, **נִלְטַיֵּיהּ בְּהָדָיָא** – הלא היה נח צריך לקללו מיד, כלומר בבנו הראשון. מתרצת הגמרא: **הָא וְהָא הֲוָאי** – זה שאומר שרבעו מודה שגם סרסו, ולכן קילל את בנו הרביעי.

הגמרא מביאה דרשה נוספת בענין שכרותו של נח: נאמר בפסוק (בראשית ט כ) 'וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם', ומבארת הגמרא, מדוע נקרא נח 'איש האדמה', **אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַב עוּקְבָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר מַר עוּקְבָא אָמַר רַבִּי זַבְּאִי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ, נֹחַ, לֹא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן** שנוצר מן האדמה, **שֶׁלֹּא גָּרַם לוֹ** מיתה, **אֶלָּא יַיִן,** ולכן קרא לנח 'איש האדמה', לרמוז את מה שהוכיחו הקב"ה על שלא למד מאדם הראשון שנוצר מהאדמה.

מבארת הגמרא: הדרשא של רב חסדא שאומרת שנקנסה מיתה על אדם הראשון בגלל יין, היא **כְּמַאן דְּאָמַר שֶׁאוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן גֶּפֶן הָיָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל אָדָם הָרִאשׁוֹן מִמֶּנּוּ, גֶּפֶן הָיָה,**

ביאורים למסכת סוטה דף יט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ולמדו כן מדִּכְתִיב ׳זֹאת׳. כמו כן בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – אשה שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה לאחר והוא קינא לה שלא תיסתר עם אדם אחר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגֵי, ומודים דְּהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה - שמשקים אותה פעם נוספת, ונלמד מדִּכְתִיב ׳תּוֹרַת׳, ומרבים שפעמים שאשה אחת שותה כמה פעמים. כִּי פְּלִיגֵי - התנאים הללו נחלקו בשני אופנים, הראשון, בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – שהיתה נשואה לאחד, וקינא לה שני פעמים, בכל פעם שלא תיסתר עם אדם אחר. והשני, בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד – שקינא לה בעלה ונסתרה והשקו אותה ומת, ואחר כך נישאה לאחר וגם הוא קינא לה שלא תיסתר עם אותו אדם. שתַּנָּא קַמָּא סָבַר, ׳תּוֹרַת׳ בא לְרַבּוּיֵי כּוּלְּהִי - שאף בשני האופנים הללו משקין אותה פעם שניה, ו׳זֹאת׳ בא לְמַעוּטֵי שאין משקים שני פעמים, רק באופן של אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד. וְרַבָּנַן בַּתְרָאֵי סָבְרִי, ש׳זֹאת׳ בא לְמַעוּטֵי כּוּלְּהִי – שאף בשני האופנים הללו אין משקין אותה פעם שניה, ו׳תּוֹרַת׳ בא לְרַבּוּיֵי שמשקין פעם שניה, רק באופן של שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין. וְרַבִּי יְהוּדָה סבר, ש׳זֹאת׳ בא לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי אופנים, ו׳תּוֹרַת׳ בא לְרַבּוֹת תַּרְתֵּי אופנים. ומבארת הגמרא, ש׳זֹאת׳ בא לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי האופנים הללו, הראשון, אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד, והשני, אִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – שבשני אופנים אלו אין משקין אותה פעם שניה. ו׳תּוֹרַת׳ בא לְרַבּוּיֵי תַּרְתֵּי אופנים הללו, הראשון, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד, והשני, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין – שבשני אופנים אלו משקין אותה פעם שניה.

הדרן עלך היה מביא

היה נוטל - פרק שלישי

פרק זה, ממשיך לעסוק בסדרי הנהגות הסוטה בעזרה, ויתבארו בו ענייני הבאת קרבנה, ועוד עניינים שונים הקשורים לשתיית המים המרים.

משנה. אחר השבעת הסוטה, הָיָה הבעל נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה מִצְרִית - הסל שהייתה מובאת בו מנחת סוטה, וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת - כדי לקדשה, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ - של הסוטה כדי להניף, וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ – תחת ידי האשה וּמְנִיפָהּ – מוליך ומביא מעלה ומוריד במזרח, כשידו תחת ידי האשה. הֵנִיף וְהִגִּישׁ לקרן מערבית דרומית של המזבח, קָמַץ וְהִקְטִיר את הקומץ על המזבח, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. בסדר הדברים היה, שתחילה הָיָה מַשְׁקֶה - את האשה מהמים המרים, וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן חולק ואוֹמֵר, שלכתחילה סדר הדברים הוא, שתחילה מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶה – את האשה מהמים, שֶׁנֶּאֱמַר ״וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם״. ומכל מקום מודה רבי שמעון, שאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, כְּשֵׁרָה.

גמרא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר בן פדת לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּדָרֵיהּ - שהיה בן דורו, לֹא תֵּיתֵב אַכַּרְעֶךָ – אל תשב אלא תעמוד על רגליך עַד דְּמְפָרְשַׁתְּ לָהּ לְהָא מִילְּתָא עד שתפרש לי דבר זה. מַנַּן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה. תמה עליו רב יאשיה, מה שאלת מְנָא לָן, הלא ׳וְהֵנִיף׳ כְּתִיב בָּהּ – בפירוש כתבה התורה לגבי מנחת סוטה ׳והניף׳. אמר לו רבי אלעזר בִּבְעָלִים מְנָלָן – שאלתי היא, מנין שצריך שתהא האשה מניפה עם הכהן. ענה לו רב יאשיה, אָתְיָא – דין תנופת מנחת סוטה נלמד בגזירה שווה ״ד׳ ״ד׳ מִשְּׁלָמִים - מתנופת חזה ושוק ואימורים של שלמים. כְּתִיב הָכָא – לגבי תנופת מנחת סוטה, ״וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה את מנחת הקנאות והניף וגו׳״, וּכְתִיב הָתָם – לגבי תנופת שלמים, ״יָדָיו תְּבִיאֶינָה את אישי ה׳ וגו׳ להניף אותו תנופה לפני ה׳״. ונלמדים אחד מהשני, מַה כָּאן – בסוטה, נעשית התנופה על ידי כֹּהֵן, אַף לְהַלָּן - בשלמים, נעשית התנופה גם על ידי כֹּהֵן. וּמַה לְהַלָּן – בשלמים, נעשית התנופה גם על ידי הַבְּעָלִים אַף כָּאן – בסוטה, נעשית התנופה גם על ידי הַבְּעָלִים. הָא כֵּיצַד – תתקיים התנופה על ידי בעלים וכהן גם יחד, מבארת הגמרא, על ידי שהכהן מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף יחד עימו.

שנינו במשנה, הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְכוּ׳ הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. שואלת הגמרא על תנא קמא שאמר ששתיית המים קודמים להקרבת המנחה, הָא אַקְרְבָהּ – הרי מקודם לכן שנה את סדר הקרבת המנחה, ומשמע לכאורה שהתנא שונה את הדברים בסדר עשייתן, ואם כן, ממשמעות דבריו עולה, שהקרבת המנחת קודמת לשתייה. מתרצת הגמרא, הָכִי קָאָמַר התנא ברישא, סֵדֶר מְנָחוֹת כֵּיצַד, הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְהִקְטִיר וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. כלומר, התנא לא הקפיד לסדר את הדברים בסדר עשייתן בפועל, ובכך ששנה את סדר הקרבת המנה קודם ההשקאה, לא בא לומר שההקרבה קודמת להשקאה. אלא בתחילה כתב את סדר הקרבת מנחת סוטה, ואמר שכשבא להקריבה היה נוטלה מתוך כפיפה מצרית וכו׳, ולאחר מכן כתב את סדר הפעולות, תנופה והגשה קמיצה והקטרה. ורק לאחר מכן בא התנא לבאר את סדר הדברים, ואומר, וּבְהַשְׁקָאָה נוּפָה פְּלִיגֵי - בדין זה, אם השקאה קודמת או שהקרבת המנחה קודמת, נחלקו רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן, דְּרַבָּנַן סָבְרִי, מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר, מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאַחַר יַשְׁקֶה׳.

שנינו במשנה, וְאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום חמישי עמ׳ א

אם אביה מסרה לכך,
ונעשית בכך אשת איש. וְאִם בעלה מת ואין לו בנים ממנה, ויש לו אח ועליה להתייבם לו, וְבָא עָלֶיהָ הֵיָּבֵם, קְנָאָה והרי היא אשתו לכל דבר, הוא יורש אותה במיתתה, ואם הוא כהן מותר לו להיטמא לה, והיא מתגרשת ממנו בגט שיתן לאביה ובלא חליצה. וכן אם מסרה אביה לקידושין וקיבל את כסף קידושיה, מקודשת, וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מיתה מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ אם בא עליה איש אחר, (ומטמא) [וּמְטַמְּאָה] אֶת בּוֹעֲלָהּ – והבא עליה בזמן שהיא נידה נטמא כמו בועל נידה גדולה, לְטַמֵּא מִשְׁכָּב הַתַּחְתּוֹן – לענין זה שמעתה כל בגד שהוא ישכב עליו, גם אם לא יגע בו, הבגד יטמא, אולם תהיה זאת טומאה כָּעֲלִיּוֹן של זב בלבד, כלומר כמו בגד שנישא על גבי זב, שאף אם הזב נגע בו, נעשה רק ראשון לטומאה ומטמא רק אוכלים ומשקים. וכן אם היא בת ישראל וּנִישֵּׂאת לְכֹהֵן באופן שאביה קיבל את קידושיה מיד הכהן, אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. וכן אם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין להינשא לכהנים, כגון גוי, חלל, נתין או ממזר, פְּסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה, ואם היא בת כהן או ישראלית הנשואה לכהן, נאסרת גם באכילת תרומה. וְכן אִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שנאמרה בהם מיתת בית דין, מוּמָתִין עָלֶיהָ – נהרגים על מה שחטאו בה, וְהִיא פְּטוּרָה ממיתה, מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשים.

סוטה. פרק שני – היה מביא דף יט עמוד א

רש״י

דְּרַבִּי יְהוּדָה דָּרִישׁ זֹאת לְמַעוּטֵי שֶׁאֵינָהּ שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה עַל יְדֵי בַּעַל א׳ אִם חָזַר וְקִנָּא לָהּ, וְדָרִישׁ תּוֹרַת לְרַבּוֹת שֶׁשּׁוֹתָה פַּעַם שְׁנִיָּה עַל יְדֵי בַּעַל שֵׁנִי, וּמִדְּקָאָמַר ר׳ יְהוּדָה דְּע״י בַּעַל שֵׁנִי חוֹזֶרֶת וְשׁוֹתָה, מִכֹּלָּל דִּלְתִנָּא קַמָּא אֲפִלּוּ בַּעַל א׳ מִשְּׁקֶה שֵׁנִי פְּעָמִים, וְהַיְינוּ דְּפַרְכִינָן וְתַנָּא קַמָּא הָא כְּתִיב זֹאת וּמַאי קָא מְמַעֵט מִנַּיהּ: **דְּכְתִיב זֹאת.** וּמִסְתַּבְּרָא דְּהָא מִיהַת קָמְמַעֵט שֵׁלֹא יְקַנֶּא לָהּ בַּעַל זֶה פַּעַם אַחֶרֶת: **שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִים.** לְאַחַר שֶׁהִשְׁקָה זֶה מֵת וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְקִנָּא לָהּ מִבּוֹעֵל אַחֵר: **דְּכְתִיב תּוֹרַת.** וְהָא מִיהַת אָתָא לְרַבּוּיֵי: **וְר׳ יְהוּדָה.** סְבִירָא לֵיהּ וְכוּ׳ דְּאַחַר שֶׁרִבָּה הַכָּתוּב וּמִיעֵט וְלֹא פֵּרֵשׁ מָה רִבָּה וּמַה מִּיעֵט, עַל כָּרְחָךְ לֹא מִסְרָן הַכָּתוּב אֶלָּא לַחֲכָמִים לְפָרֵשׁ לְךָ לְפִי חָכְמָתָם מָה רִבָּה וּמַה מִּיעֵט, וּמִסְתַּבְּרָא דְּרִבּוּיָא אַשְּׁנֵי אֲנָשִׁים קָאֵי וְאַפְּלוּ בְּבוֹעֵל אֶחָד וְלֹא אַשְּׁנֵי בוֹעֲלִים וּבַעַל אֶחָד, כֵּיוָן דְּקִנָּא לָהּ כִּבְר וְנִמְצֵאת נִקְּיָה נִרְאֶה הַדָּבָר שֶׁאָדָם קַנְטְרָן הוּא וּמִתְכַּוֵּן לְהַקְנִיטָהּ, הִלְכָּךְ לֹא שָׁנָא מֵחֵשֶׁד רִאשׁוֹן וְלֹא שָׁנָא מֵאַחֵר:

הַדְּרָן עֲלָךְ הָיָה מֵבִיא

הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ. הַבַּעַל, דְּהָא אַמְּרִינָן דְּאֵין מִצְוֹת כְּהֵנָּה בְּמִנְחוֹת אֶלָּא מִקְּמִיצָה וְאֵילָךְ, וְהַגְּשָׁה נַמִּי תְּחִלַּת קְמִיצָה הִיא שֶׁאֵין זָר קָרֵב לַמִּזְבֵּחַ, אֲבָל קִדּוּשׁ כְּלֵי וְיִצִּיקָה וּבְלִילָה שֶׁטְּעוּנוֹת שֶׁמֶן כָּשֵׁר בְּזָר: **וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ.** לְהָנִיחַ: **וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ.** וּבְגְּמָרָא יְלִיף דְּתִנּוּפָה צְרִיכֵי יַד בְּעָלִים וְיַד כֹּהֵן, וּבְעָלִים דְּמִנְחַת סוֹטָה הִיא הָאִשָּׁה: **וְהַגִּישׁ.** לְקָרֵן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית כִּדְתַנְיָא(א) בְּפֶרֶק ג׳ בְּסֵדֶר מְנָחוֹת (קף יט:), וְכָלְהוּ הָנָךְ כְּתִיבֵי בְּמִנְחַת סוֹטָה, תְּנוּפָה וְהַקְרָבָה קְמִיצָה וְהַקְטָרָה: **וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל.** שֶׁכָּל הַנִּקְמָצוֹת שְׁיָרֵיהֶן נֶאֱכָלִין דִּכְתִיב תּוֹרַת בִּסְתָם מִנְחָה (ויקרא ו׳), וְזֹאת תּוֹרַת הַמִּנְחָה כּוּ׳ עַד וְהַנּוֹתֶרֶת מִמֶּנָּה וְגוּ׳: **וְאח״כ מַקְרִיב.** בְּגְּמָרָא פָּרִיךְ הָא תְּנָא לֵיהּ וְהַקְטִיר וּמַה יַּקְרִיב עוֹד לְאַחַר הַקְטָרָה: פְּלוּגְתָּא דְּרַבָּנָן וְר׳ שִׁמְעוֹן בְּגְּמָרָא יַלְפִינָן לָהּ מִקְּרָאֵי: **גמ׳ לְר׳ יאשיה דְּדָרֵיהּ.** אָמוֹרָא הוּא וּבְדוֹרוֹ שֶׁל ר״א בֶּן פְּדָת [הֲוָה], וְעוֹד הָיָה ר׳ יאשיה שֶׁהָיָה תַּנָּא בַּר פְּלוּגְתָּא דְּר׳ יוֹנָתָן בְּבָבְלִיָּה גְּמָרָא, וְהַיְינוּ דְּקָאָמַר לְר׳ יאשיה דְּדָרֵיהּ דְּלֹא תִּימָא לְרַבִּי יאשיה הַזָּקֵן, דְּלֵאוֹ אוֹרַח אַרְעָא לְמֵימְרָא לֵיהּ הָכִי, שֶׁגְּדוֹל וְזָקֵן מִמֶּנּוּ הָיָה: **בְּבַעֲלִים מְנָא לָן.** שֶׁתְּהֵא הָאִשָּׁה מְנִיפָה עִם הַכֹּהֵן, דְּהָא קָרֵב בְּכֹהֵן לְחוּדֵיהּ כְּתִיב וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה וְגוּ׳: **מִשְּׁלָמִים.** מִתְּנוּפַת חֲזֵה וְשׁוֹק וְאֵימוּרִין דִּשְׁלָמִים: **יָדָיו תְּרֵיאָנָה.** בַּבְּעָלִים כְּתִיב, וְגַבֵּי תְּנוּפָה כְּתִיב: **מַה כָּאן כֹּהֵן.** בְּסוֹטָה כְּתִיב כֹּהֵן בְּתְנוּפַת מִנְחָתָהּ: **הָא אַקְרְבָהּ.** קֹדֶם הַשְּׁקָאָה, דִּקְתָנֵי קְמִיץ וְהַקְטִיר וְהַדַּר תַּנְיָא הָיָה מַשְׁקֶה: **הָכִי קָאָמַר כּוּ׳.** הָא דִּתְנָא רֵישָׁא הַנִּיף וְהִגִּישׁ קְמִיץ וְהַקְטִיר לָאו דַּוְקָא קֹדֶם הַשְּׁקָאָה נָקֵט וְלֹא אֵיירֵי בְּהַשְּׁקָאָה כְּלָל, אֶלָּא אֵיירֵי בְּסֵדֶר הַקְרָבַת מִנְחַת סוֹטָה שֶׁכֵּן הוּא תְּנוּפָה וְהַגָּשָׁה קְמִיצָה וְהַקְטָרָה, וְהָכֵי קָאָמַר כְּשֶׁבָּא לְהַקְרִיבָהּ הָיָה נוֹטְלָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה כּוּ׳, וְהַדַּר אֵיירֵי מִי קוֹדֵם אוֹ הַשְּׁקָאָה קֹדֵם כָּל אֵלֶּה אוֹ אִם כָּל אֵלֶּה קוֹדְמִין לְהַשְּׁקָאָה, וּפְלִיגֵי בָּהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן:

תוספות

הָיה נוטל. בירושלמי כתיב ולקח הכהן מיד האשה את מנחת הקנאות וכי על ידו הוא מניף ולא על ידה הוא מניף אלא מכאן שהוא נוטלה מתוך כלי חול ונותנה בכלי שרת היינו משמע דלא כפירוש רש״י דפירש דבעל היה נוטל ומצינו למימר דקידוש המנחה כשירה בהן [בזר] מיהו מצוה בכהן ליטול המנחה מידה ומאחר שהיה נוטלה היה נותנה כמו כן לתוך כלי שרת:

וכהן מניח את ידו תחתיה. האי דאיצטריך תו למיתני וכהן מניח את ידו תחתיה ולא קתני בסתם ומכנכה את ידו לאשמועינן דתנופה בכהן ירושלמי וכהן מניח את ידו תחתיה ואין הדבר ביעור מניח מפה ואינו חוצץ מביא כהן זקן ואפילו תימא כהן ילד שאין יצר הרע מצויה לשעה תני ר׳ חייא סוטה גידמת שני כהנים מניפין על ידיה אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה (לקמן קף כז.) דגידמת לא היתה שותה וי״ל דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב:

הניף והגיש. בירושלמי יליף הא דאמר בפרק כל המנחות (לקמן קף כט:) והבאת לרבות מנחת העומר להגשה והקריבה לרבות מנחת סוטה להגשה וכתיב בתריה והרים והיכן הוא תנופה כבר קדמה ומהתם יליף נמי דשיריה נאכלין דכתיב בתריה והנותרת מן המנחה לאהרן וגו׳:

ואחר ישקה מבעי ליה לשרישומו ניכר. פירוש ואע״פ שהקריב מנחתה כבר והוא הדין אי שלא כדין עבוד כהנים דלא מחקו למגילה כלל עד לאחר הקרבה דמוחק לה בתר הכי ונראה דלאו דוקא נקט דקרא אתי לרישומו ניכר דכיון דכתיב ומחה ממילא שמעינן אי רישומו ניכר דלאו מחוי הוא דהא ממעטינהו התם דאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו משום דרישומו ניכר והוי כתב שאינו יכול למחוק אלא עיקר קרא לאם הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה כדדריש רבי שמעון והשקה קמא והכי אמרינן בירושלמי דלרבנן הקריב מנחתה ואח״כ השקה כשירה והתם דריש אליבייהו דרבנן ואחר ישקה למערערין וה״ג התם ואחר ישקה על כרחה שלא בטובתה מודה ר״ש לחכמים שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה שהיא כשירה ומודים חכמים לר׳ שמעון שאם הקריב את מנחתה ואח״כ השקה שהיא כשירה מה ביניהון מצוה רבנן אמרי מנחת קנאות היא שהיא בודקתה ור״ש אומר המים הן בודקין אותה מאי טעמא דרבנן מנחת זכרון מזכרת עון מאי טעמא דרבי שמעון ובאו בה רבנן אמרי כותב ומוחק ומשקה ומקריב ר״ש אומר כותב ומקריב ומוחק ומשקה כולי עלמא מודו שמחיקה סמוך להשקאה ותו גרסינן התם קרבה מנחתה ואמרה איני שותה מערערין אותה ומשקה אותה בעל כרחה כרבי שמעון ברם כרבנן כבר שתת השתא אית לך למימרא אף על גב דלרבנן דרשינן והשקה בתרא לאונס קא סברי דאונס במחיקת מגילה תליא מילתא וקרא יתירא קא דרשי לאונס:

דְּכְתִיב: "זֹאת". בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי דְּהָאִשָּׁה שׁוֹתָה וְשׁוֹנָה, דִּכְתִיב: "תּוֹרַת". כִּי פְּלִיגִי בְּאִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין, בִּשְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד; תַּנָּא קַמָּא סָבַר: "תּוֹרַת" לְרַבּוּיֵי כּוּלְּהִי, "זֹאת" לְמַעוּטֵי אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד. וְרַבָּנָן בַּתְרָאֵי סָבְרִי: "זֹאת" לְמַעוּטֵי כּוּלְּהִי, "תּוֹרַת" לְרַבּוּיֵי שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין. וְר׳ יְהוּדָה "זֹאת" לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי, "תּוֹרַת" לְרַבּוֹת תַּרְתֵּי. "זֹאת" לְמַעוּטֵי תַּרְתֵּי, אִישׁ אֶחָד וּבוֹעֵל אֶחָד, אִישׁ אֶחָד וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין; "תּוֹרַת" לְרַבּוּיֵי תַּרְתֵּי, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּבוֹעֵל אֶחָד, שְׁנֵי אֲנָשִׁים וּשְׁנֵי בוֹעֲלִין.

הַדְּרָן עֲלָךְ הָיָה מֵבִיא

הָיָה נוֹטֵל אֶת מִנְחָתָהּ מִתּוֹךְ כְּפִיפָה מִצְּרִית וְנוֹתְנָהּ לְתוֹךְ כְּלִי שָׁרֵת, וְנוֹתְנָהּ עַל יָדָהּ, וְכֹהֵן מַנִּיחַ יָדוֹ מִתַּחְתֶּיהָ וּמְנִיפָהּ. הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְהִקְטִיר וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ. ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ הָיָה מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמָּיִם". אִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה: **גמ׳** אָמַר לֵיהּ ר׳ אֶלְעָזָר לְר׳ יאשיה דְּדָרֵיהּ, לֹא תֵּיתַב אַכַּרְעָךְ עַד דְּמְפָרַשְׁתְּ לָהּ לְהָא מִילְּתָא, מִנַּיִן לְמִנְחַת סוֹטָה שֶׁטְּעוּנָה תְּנוּפָה? מְנָא לָן?! וְהֵנִיף כְּתִיב בָּהּ! בְּבְעָלִים, מְנָלָן? אָתְיָא "יָד" "יָד" מִשְּׁלָמִים; כְּתִיב הָכָא "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה" וּכְתִיב הָתָם "יָדָיו תְּבִיאֶנָה" מַה כָּאן כֹּהֵן אַף לְהַלָּן כֹּהֵן, וּמַה לְהַלָּן בְּעָלִים אַף כָּאן בְּעָלִים. הָא כֵּיצַד מַנִּיחַ יָדוֹ תַּחַת יְדֵי הַבְּעָלִים וּמֵנִיף: הֵנִיף וְהִגִּישׁ קָמַץ וְכוּ׳ הָיָה מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ: הָא אַקְרְבָהּ? הָכִי קָאָמַר: סֵדֶר מִנְחוֹת כֵּיצַד? הֵנִיף וְהִגִּישׁ, קָמַץ וְהִקְטִיר, וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. וּבְהַשְׁקָאָה גּוּפָהּ פְּלִיגִי ר׳ שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן; דְּרַבָּנָן סָבְרִי: מַשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְר׳ שִׁמְעוֹן סָבַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה": וְאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה:

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף יט עמוד ב

תָּנוּ רַבָּנָן, "וְהִשְׁקָהּ", מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהִשְׁקָהּ"! שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ, וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, דִּבְרֵי ר' עֲקִיבָא. ר' שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה" מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר "וְהִשְׁקָהּ"! אֶלָּא אַחַר כָּל מַעֲשִׂים כּוּלָּן הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה, מַגִּיד שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מְעַכְּבִין בָּהּ עַד שֶׁלֹּא קָרֵב הַקּוֹמֶץ וְעַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְעַד שֶׁלֹּא תְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה. עַד שֶׁלֹּא קָרֵב הַקּוֹמֶץ, ר' שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר: מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקָהּ. עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָּה, אֶלָּא מַאי מַשְׁקֶה לָהּ? אָמַר רַב אַשִׁי: לֹא נִצְרְכָה לְשֶׁרִישּׁוּמוֹ נִיכָּר. עַד שֶׁלֹּא תְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה, מִישְׁתָּא הוּא דְלָא שָׁתְיָא הָא מִיכְתַּב כָּתְבֵי לָהּ? וְהָאָמַר רָבָא: מְגִילַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתְּקַבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְלוּם! כְּדֵי נַסְבָהּ. בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי? תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבֵי: "וְהִשְׁקָה" קַמָּא, "וְאַחַר יַשְׁקֶה", "וְהִשְׁקָהּ" בַּתְרָא, רַבָּנַן סָבְרִי: "וְהִשְׁקָה" קַמָּא לְגוּפוֹ, שֶׁמַּשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, "וְאַחַר יַשְׁקֶה" מִיבְּעֵי לֵיהּ לְשֶׁרִישּׁוּמוֹ נִיכָּר, "וְהִשְׁקָהּ" בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאוֹמֶרֶת "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקָה אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. וְר' שִׁמְעוֹן סָבַר: "וְאַחַר יַשְׁקֶה" לְגוּפוֹ שֶׁמַּקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקָהּ, "וְהִשְׁקָה" קַמָּא שֶׁאִם הִשְׁקָה וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה, "וְהִשְׁקָהּ" בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. וְרַבָּנַן, בְּדִיעֲבַד לֹא פָּתַח קְרָא. וְסָבַר ר' עֲקִיבָא מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ? וְהָתַנְיָא, ר' יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּלַבּוּס שֶׁל בַּרְזֶל מַטִּילִין לְתוֹךְ פִּיהָ, שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָּה וְאָמְרָה "אֵינִי שׁוֹתָה" מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אָמַר ר' עֲקִיבָא: כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא לְבוֹדְקָהּ וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא קָרֵב הַקּוֹמֶץ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, מִשֶּׁקָּרֵב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ. וְלִיטַעֲמִיךְ תִּיקְשֵׁי לָךְ הִיא גּוּפָהּ, מִשֶּׁקָּרֵב הַקּוֹמֶץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ? וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת, לָא קַשְׁיָא, הָא דְּקָהָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת רְתִיתָא, וְהָא דְּקָהָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא, וְהָכִי קָאָמַר: כָּל מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא, כְּלָל כְּלָל לֹא שָׁתְיָא. מֵחֲמַת רְתִיתָא; עַד שֶׁלֹּא קָרֵב הַקּוֹמֶץ, דְּאַכַּתִּי לֹא אִמְחוּק מְגִילָּה, אִי נַמִי אִמְחוּק מְגִילָּה, דְּשֶׁלֹּא כַּדִּין עֲבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחְקֵי, מָצֵי הָדְרָא בָּהּ. מִשֶּׁקָּרֵב הַקּוֹמֶץ, בְּדִין עֲבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחְקֵי, לֹא מָצֵי הָדְרָא בָּהּ,

קשיא

תוספות

ורבי יהודה אומר כלבוס של ברזל מטילין לה לתוך פיה. בפרק ד׳ מיתות (סנהדרין דף נב.) פליגי ר״י ורבנן במצות הנשרפין דתנן נותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו זה מושך אילך וזה מושך אילך עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו ר״י אומר אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה אלא פותח פיו בצבת וכו׳ ותימה לר״י מאי שנא הכא דלרבי יהודה בכלבוס והתם בצבת ופי׳ ר״י דהכא נמי היו פותחין פיה בצבת אלא לאחר שפותחין פיה בצבת היו מטילין לתוכה כלבוס שלא תוכל לחזור ולקפוץ פיה ורבנן מודו נמי [הכא] דאין פותחין פיה על ידי סודרין דהתם טעם דרבנן משום דשריפה חמורה מחנק והיו מקרבין מיתתו ע״י חנק וגמר מיתתו בשריפה משום ואהבת לרעך כמוך אבל הכא אין לקרב מיתתה:

בפי׳ ר״ח פי׳ לפי גי׳ הספרים וכן פירש הוא שוהשקה בתרא מערערין והשקה קמייתא לגופו מה ת״ל לא שבברייתא נשנית בתרא וקמא אלא פירוש של בעל הגמרא הוא שהושקה בתרא בא ללמד שמערערין והשקה קמא לגופיה ורבי עקיבא סבר ליה כרבנן שמשקה ואח״כ מקריב מנחתה ומקשה היכי אמר רבי עקיבא מערערין והא בדוקה ועומדת סבירא ליה ותו מקשה ר׳ עקיבא בהא מתניתין דפליג עליה רבי שמעון תני מחיקה מעכבא אלמא סבירא ליה שמחיקה והשקאה קודם הקרבת המנחה כרבנן וכל זמן שלא נמחקה המגילה מצי הדרא והכא דפליג בהדי דרבי יהודה תני קומץ מעכבה דאלמא הקרבה קודם השקאה כר׳ שמעון ושנינן תרי תנאי ואליבא דרבי עקיבא ירושלמי ולית ליה לרבי עקיבא מערערין אית ליה בשהתחילה לשתות וצריך לפרש דאם נמחקה מגילה קודם שקרב הקומץ דשלא כדין עבוד כהנים כיון שהתחילה לשתות מערערין אותה:

מגילתה

רש״י

ה״ג ת״ר וְהִשְׁקָהּ מַה ת״ל וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְהִשְׁקָהּ שֶׁאִם נִמְחֲקָה כּו׳. וְלֹא גַּרְסִינָן בַּתְרָא בְּרֵישָׁא וְקַמָּא בְּסֵיפָא [שֶׁאֵין זֶה לְשׁוֹן בָּרַיְיתָא] וּפי׳ מְשֻׁבָּשׁ הוּא, וְטָעָה בִּוַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר, דְּמַשְׁמַע שֶׁזֶּה נֶאֱמַר מִתְּחִלָּה, וְהָכֵי פֵּירוּשׁ, סֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת כָּךְ הוּא, וְכָתַב וּמָחָה וְהִשְׁקָה וְהֵנִיף [אֶת] הַמִּנְחָה וְהִקְרִיב, דְּהַיְינוּ הַגָּשָׁה, וְקָמַץ וְהִקְטִיר וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמַּיִם, וַהֲדַר תּוּ כְּתִיב הַשְׁקָאָה שְׁלִישִׁית, וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם נִטְמְאָה וְגוֹ׳, וקא״ר עֲקִיבָא וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה דִּכְתִיב קֹדֶם הַקְטָרַת הַמִּנְחָה מה ת״ל, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר אַחַר הַקְטָרַת הַמִּנְחָה וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם, וְהַהוּא דַּוְקָא הוּא וְאֵין הָרִאשׁוֹן דַּוְקָא, דְּמִדִּכְתִיב וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת הָאִשָּׁה ש״מ הַשְׁקָאָה אַחַר הַקְטָרָה הִיא, וּמַה ת״ל וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אַחַר הַמְּחִיקָה, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאִם נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה וְלֹא הוֹדִית לוֹמַר טְמֵאָה אֲנִי מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ, כְּלוֹמַר פּוֹתְחִין פִּיהָ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ וְשׁוֹפְכִין אֶת הַמַּיִם לְתוֹךְ גְּרוֹנָהּ. וַאֲפִי׳ נִמְחֲקָה מְגִלָּה קֹדֶם הַקְטָרָה, דְּשֶׁלֹּא כַּדִּין עָשׂוּ הַכֹּהֲנִים, דְּכֵיוָן דְּאֵינָהּ שׁוֹתָה עַד לְאַחַר הַקְטָרָה לֹא הָיָה לָהֶם לִמְחוֹק, דְּכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ שָׁהוּת לְאַחֵר אֶת הַמְּחִיקָה מְאַחֲרִין שֶׁמָּא תּוֹדֶה, אֲפִלּוּ הָכֵי הוֹאִיל וְנִמְחֲקָה וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כַּדִּין אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ לֵאמֹר אֵינִי שׁוֹתָה אֶלָּא אוֹ תִּשְׁתֶּה אוֹ תּוֹדֶה, וּלְכָךְ נֶאֱמַר וְהִשְׁקָה אַחַר הַמְּחִיקָה, וְלֹא תִּשְׁתֶּה מִיָּד עַד לְאַחַר הַקְטָרָה, אֶלָּא הָא קָמַשְׁמַע לָן שֶׁהַמְּחִיקָה גּוֹרֶמֶת לָהּ לִשְׁתּוֹת: **ר״ש אוֹמֵר וְאַחַר יַשְׁקֶה מַה ת״ל וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר וְהִשְׁקָהּ.** לֹא פָּלִיג אַדְּרַבִּי עֲקִיבָא, אֶלָּא מַר דָּרִישׁ הַאי קְרָא וּמַר דָּרִישׁ הַאי קְרָא, וְהָכֵי אָמַר לְקַמָּן בִּשְׁמַעְתִּין דְּתַרְוַיְיהוּ ס״ל מַקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקָהּ: **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר.** פָּסוּק שְׁלִישִׁי וְהִשְׁקָהּ אֶת הַמַּיִם לְאַחַר הַקְטָרָה, מַה ת״ל וְאַחַר יַשְׁקֶה: **אַחַר כָּל הַמַּעֲשִׂים כֻּלָּן הָאֲמוּרִים לְמַעְלָה.** וּמַה אָמוּר לְמַעְלָה, הַשְׁבָּעָה וְקַבָּלָה וּכְתִיבָה וּמְחִיקָה [וּקְמִיצָה] וְהַקְטָרַת הַמִּנְחָה: **מַגִּיד שֶׁשְּׁלֹשָׁה דְּבָרִים.** הַלָּלוּ מְעַכְּבִין, הַהַקְטָרָה וְהַשְׁבָּעָה וּמְחִיקָה. וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ פְּשִׁיטָא קֹדֶם הַמְּחִיקָה מַה תִּשְׁתֶּה: **לְשֶׁרִשּׁוּמוֹ נִכָּר.** שֶׁאִם הָיָה רִשּׁוּמוֹ נִכָּר צָרִיךְ לַחֲזוֹר וְלִמְחוֹק עַד שֶׁלֹּא יְהֵא רִשּׁוּמוֹ נִכָּר: **הָא מִיכְתַּב כָּתְבֵי לָהּ.** כֹּהֵן לִמְגִלָּה קֹדֶם קַבָּלַת שְׁבוּעָה בִּתְמִיהָ: **לֹא עָשָׂה כְּלוּם.** דְּהָכִי כְּתִיב וְכָתַב אֶת הָאָלוֹת, אַחַר קַבָּלַת שְׁבוּעָה כְּתִיב: **כְּדִי נָסְבָהּ.** שֶׁלֹּא לְצֹרֶךְ, דְּהָא אֲפִלּוּ מִכְתַּב לֹא כְּתִבִינַן: **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי.** אַמַּתְנִי׳ קָאֵי, וּבָרַיְיתָא נָקַט בְּרֵישָׁא לְאַשְׁמוּעִינָן מֵהֵיכָא יָלִיף ר״ש טַעֲמֵיהּ, וְקָבָעֵי רַבָּנָן הַשְׁתָּא הֵיכִי דָּרְשֵׁי לְהוּ לִקְרָאֵי וְר״ש הֵיכִי דָּרִישׁ לְהוּ לְכֻלְּהוּ: **רַבָּנָן סָבְרֵי וְהִשְׁקָה קַמָּא.** דְּקֹדֶם הַקְטָרָה דַּוְקָא הוּא, וְאע״ג דִּכְתִיב וְאַחַר יַשְׁקֶה דְּמַשְׁמַע דַּוְקָא, עַל כָּרְחָךְ מִקְרָא הָאָמוּר רִאשׁוֹן אֵינוֹ נִדְרָשׁ אֶלָּא לְגוּפוֹ וּמִקְרָאוֹת יְתֵרוֹת הָאֲמוּרִים אַחֲרָיו נִתְּנוּ לִדְרוֹשׁ, הִלְכָּךְ קַמָּא דַּוְקָא לוֹמַר שֶׁמַּשְׁקֶה וְאח״כ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ, וְע״כ וְאַחַר יַשְׁקֶה אע״פ שֶׁנִּכְתַּב אַחַר הַקְטָרָה אַקֹּדֶם הַקְטָרָה קָאֵי, וְאַחַר דְּקָאָמַר אַמְּחִיקָה קָאֵי הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה, וְקָאָמְרֵי רַבָּנָן דְּאִם לֹא נִמְחֲקָה יָפֶה לֹא יַשְׁקֶנָּה, וְהִשְׁקָהּ בַּתְרָא נַמֵּי אַקֹּדֶם הַקְטָרָה קָאֵי וְלִדְרָשָׁה אָתָא ע״כ: **וְר״ש סָבַר וְאַחַר יַשְׁקֶה.** מַשְׁמַע דְּדַוְקָא הוּא, וְדַוְקָא כְּתִיבָה לְאַחַר הַקְטָרָה, לוֹמַר שֶׁכֻּלָּן מְעַכְּבִין בָּהּ הַקְטָרַת הַמִּנְחָה וְרֹשֶׁם הַנִּכָּר, וְכֻלְּהוּ מֵהָכָא נָפְקֵי דְּקוֹדְמִין לְהַשְׁקָאָה, וְהִשְׁקָה קַמָּא לְאַכְשׁוּרֵי דְּאִי עָבִיד אִיפְּכָא: **וְהִשְׁקָהּ בַּתְרָא שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִלָּה.** וְדַוְקָא אַחַר הַקְטָרָה דִּבְדִין אִימְחִיק מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, וְהַיְינוּ דְּאִיכָּא בֵּין ר״ע לְר״ש, דְּר״ע לֵית לֵיהּ אִם הִשְׁקָה וְאח״כ הִקְרִיב מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה, הִלְכָּךְ וְהִשְׁקָה קַמָּא דָּרִישׁ לִבְעַל כָּרְחָהּ, וְאע״ג דְּשֶׁלֹּא כְּדִין אִימְחִיק קֹדֶם הַקְטָרָה. וְאַחַר יַשְׁקֶה לְרִשּׁוּמוֹ נִכָּר, וְהִשְׁקָהּ בַּתְרָא לְגוּפֵיהּ לוֹמַר שֶׁמַּקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאח״כ מַשְׁקֶה: **בְּדִיעֲבַד לֹא פָּתַח קְרָא.** אֵין דֶּרֶךְ הַכָּתוּב לוֹמַר בִּתְחִלַּת דְּבָרָיו שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ מִצְוָתָן, אֶלָּא בִּתְחִלָּה סֵדֶר מִשְׁפַּט דְּבָרָיו, וּלְבַסּוֹף מַרְבֶּה מִקְרָאוֹת לִדְרוֹשׁ: **כְּלַבּוּס.** שְׁנֵי שִׁנַּיִם יֵשׁ לוֹ, וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיהָ זָקוּף: **אֶלָּא לְבָדְקָהּ.** אִם טְהוֹרָה אִם טְמֵאָה: **וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת.** דְּכֵיוָן דְּאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מוֹדָה שֶׁהִיא טְמֵאָה: **יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ.** וְלוֹמַר אֵינִי שׁוֹתָה, וְאֵין אוֹנְסִין אוֹתָהּ דְּהָא מוֹדָה דִּטְמֵאָה הִיא: **מִשֶּׁקָּרַב הַקֹּמֶץ וְכוּ׳.** וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ הִיא גּוּפָא קַשְׁיָא אַמַּאי אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר וַהֲלֹא בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת הִיא: **דְּקָא הָדְרָא מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא.** הָא דְּקָתָנֵי בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת דְּקָא הָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא הוּא, שֶׁאֵינָהּ רוֹתֶתֶת וְקָאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, וַדַּאי טְמֵאָה הִיא וּלְכָךְ אֵינָהּ רוֹתֶתֶת דִּסְמִכָא מֵעִקָּרָא וְאָמְרָה כִּי מָטֵינָא לְמִשְׁתֵּי לֹא שָׁתֵינָא, וְלֹא שְׁנָא קָרַב קֹמֶץ וְלֹא שְׁנָא לֹא קָרַב לֹא שַׁתְיָא כִּדְמְפָרֵשׁ וְאָזִיל כָּל מֵחֲמַת בְּרִיוּתָא כְּלָל כְּלָל לֹא שַׁתְיָא וַאֲפִי׳ קָרַב הַקֹּמֶץ. וְהָא דְּמַפְלִיג בֵּין קָרַב לְלֹא קָרַב, דְּקָא הָדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת רְתִיתָא, שֶׁאָנוּ רוֹאִין אוֹתָהּ רוֹתֶתֶת, דְּאִיכָּא לְמֵימַר דְּאֵינָהּ מַאֲמֶנֶת שֶׁלֹּא יִבְדְּקוּהָ הַמַּיִם וַאֲפִלּוּ הִיא טְהוֹרָה, וְרוֹצָה הָיְתָה לִסְמוֹךְ עַל טָהֳרָתָהּ וְלִשְׁתּוֹת, וּלְפִיכָךְ הִיא רוֹתֶתֶת וּכְשֶׁמַּגַּעַת לִשְׁתּוֹת חוֹזֶרֶת בָּהּ, הִלְכָּךְ עַד שֶׁלֹּא קָרַב כּו׳, וּבָרַיְיתָא קַמַּיְיתָא דִּלְעֵיל דְּקָתָנֵי מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ בְּמֵחֲמַת רִיתוּתָא קָאָמַר:

קשיא

ביאורים למסכת סוטה דף יט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הגמרא מביאה ברייתא לבאר מהיכן למד רבי שמעון שהשקאת הסוטה נעשית לאחר הקרבת המנחה. ג׳ פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשת סוטה בסדר דלהלן. א. לאחר מיחוי מגילת הסוטה במים, "וכתב את כל האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מי המרים. והשקה את האישה". ב. לאחר הקרבת המנחה, "וקמץ הכהן מן המנחה את אזכרתה והקטיר המזבחה ואחר ישקה את האשה את המים". ג. בפסוק שאחריו נאמר שוב, "והשקה את המים וגו׳". הברייתא שלפנינו תביא מחלוקת תנאים בדרשת הפסוקים. **תָּנוּ רַבָּנַן, ׳וְהִשְׁקָהּ׳** הראשון המוזכר בפרשה לפני הקטרת המנחה, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה בא ללמדנו, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** לאחר הקטרת המנחה **׳וְהִשְׁקָהּ** את המים׳, ומכך שאמר הכתוב ׳ואחר ישקה׳, משמע ששתיית המים נעשית לאחר ההקרבה, ואם כן ׳והשקה׳ האמור לאחר המחיקה לשם מה נכתב, בא ללמדנו **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** – כלומר, אף שקודם מחיקת המגילה יכולה לומר איני שותה, אם כבר נמחקה ואמרה איני שותה, אין שומעין לה, אלא **מְעָרְעֲרִין אוֹתָהּ** – פותחין את פיה שלא בטובתה **וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, ׳וְאַחַר יַשְׁקֶהָ׳** – השקאה שניה המוזכרת בפרשה לאחר הקטרה **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מה באה ללמד, אין לומר שבאה ללמד שהשקאת המים נעשית לאחר ההקטרה, **וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר** – שהרי כבר נאמר בפסוק שלישי ׳וְהִשְׁקָהּ׳ לאחר ההקטרה, וממנו כבר למדנו שההשקאה נעשית לאחר הקטרה. **אֶלָּא** ללמד שאין משקים אותה אלא **לְאַחַר כָּל מַעֲשִׂים כּוּלָּן הָאֲמוּרִין לְמַעְלָה** – קודם לכן בפרשה, **מַגִּיד** - ובאה התורה ללמד בכך, שג׳ **דְּבָרִים מְעַכְּבִין בָּהּ,** כלומר, שאין משקין אותה מהמים המרים, **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֵץ, וְעַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָה, וְעַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה.** הגמרא חוזרת על דברי רבי שמעון בברייתא לפרשם, מה שאמר שאין משקים אותה **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֵץ,** הולך בזה **רַבִּי שִׁמְעוֹן לְטַעֲמֵיהּ, דְּאָמַר** במשנתנו, שקודם **מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה.** אך על מה שאמר שאין משקים אותה **עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה מְגִילָה,** יש לשאול, מה הוצרך לומר זאת, הרי אם לא נמחקה המגילה **אֶלָּא מַאי מַשְׁקֶה לָהּ** – הלא המים הבודקים, הם מים שמחו מגילת סוטה לתוכן, ולפני שמחו אינם מי סוטה. **אָמַר רַב אַשִׁי** ליישב את דבריו, אכן לא הוצרך לומר שאין משקין אותה לפני שמחו את המגילה לתוך המים, **לֹא נִצְרְכָה** - אלא שהוצרך לומר, **לְשֶׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר** – שאף שכבר מחו לתוכן, אם עדיין נותר רושם במגילה, אין משקין אותה מהם עד שימחוק באופן שלא יהא רישומו ניכר. וכן על מה שאמר רבי שמעון, שאינה יכול לשתות **עַד שֶׁלֹּא תִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה** יש לשאול, שמדבריו מדויק **מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שַׁתְּיָא** – שקבלת השבועה מעכבת את השתייה, **הָא מִיכְתַּב כָּתְבֵי לָהּ** – אבל לכתוב את המגילה ניתן גם קודם קבלת השבועה. וקשה **וְהָאָמַר רָבָא, מְגִילַּת סוֹטָה שֶׁכְּתָבָהּ קוֹדֶם שֶׁתִּקַּבֵּל עָלֶיהָ שְׁבוּעָה לֹא עָשָׂה וְלֹא כְּלוּם,** לפי שסדר כתיבת מגילת סוטה נאמר בתורה לאחר קבלת השבועה, ומשמע שהמגילה נכתבת רק לאחר קבלת השבועה. מתרצת הגמרא, אכן אין כותבים את המגילה עד שתקבל עליה שבועה, ומה שאמר שאינה יכולה לשתות עד לאחר קבלת שבועה, **כְּדֵי נִסְבָּהּ** – בדרך אגב ושלא לצורך אמרו, שהרי גם כתיבת המגילה אינה נעשית לפני קבלת השבועה.

במשנתנו נחלקו רבנן ורבי שמעון מהו סדר הדברים בבדיקת הסוטה, לדעת רבנן משקין אותה ואחר כך מקריבין את מנחתה, ולדעת רבי שמעון מקריבין את מנחתה ואחר כך משקין אותה. שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** - מה יסוד המחלוקת בניהם. ומשיבה, **תְּלָתָא קְרָאֵי כְּתִיבִי** – ג׳ פעמים מוזכרת ההשקאה בפרשה, **׳וְהִשְׁקָהּ׳ קַמָּא** – ראשון, נכתב לאחר המחיקה וקודם הקטרה, בפעם השניה כתוב לאחר ההקטרה **׳וְאַחַר יַשְׁקֶהָ׳,** ולאחריו כתוב **׳וְהִשְׁקָהּ׳ בַּתְרָא** – האחרון. ובזה נחלקו, **שַׁבָּנַן סָבְרֵי, ׳וְהִשְׁקָהּ׳ קַמָּא** הכתוב לפני ההקטרה, **לְגוּפוֹ** – לענין ההשקאה עצמה בא, ללמד **שֶׁמַּשְׁקֶה וְאַחַר כָּךְ מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ** – כלומר, מכך שכתבה התורה את ההשקאה לפני ההקטרה, יש ללמוד שכך הוא סדר עשיית הדברים. והפסוק **׳וְאַחַר יַשְׁקֶהָ׳, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְשֶׁרִישׁוּמוֹ נִיכָּר** – ללמד שאין משקין אותה עד לאחר מחיקת המגילה לגמרי, שלא יוותר בה רושם, והרי זה כאילו נאמר ׳ואחר המחיקה ישקה׳. ומ׳**וְהִשְׁקָהּ׳ בַּתְרָא** לומדים, **שֶׁאִם נִמְחֲקָה** כבר **הַמְּגִילָה וְאוֹמֶרֶת** הסוטה **אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעֲרִין אוֹתָהּ** – פותח את פיה שלא בטובתה **וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.**

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר - דרש את הפסוקים כך, הפסוק השני – ׳**וְאַחַר יַשְׁקֶהָ׳, לְגוּפוֹ** – לענין השקאת הסוטה עצמה בא, ללמד **שֶׁמַּקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה** - כלומר, שההשקאה נעשית לאחר כל הדברים האמורים בפרשה, כתיבת המגילה, הקטרה ומחיקת המגילה לתוך המים באופן שלא ישאר רושם. **׳וְהִשְׁקָהּ׳ קַמָּא** - ראשון הכתוב בפרשה לפני ההקטרה, בא ללמד **שֶׁאִם הִשְׁקָהּ וְאַחַר כָּךְ הִקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ כְּשֵׁרָה** - כלומר, אף שלכתחילה נעשית ההשקאה לאחר ההקטרה, אם השקה אותה הכהן קודם ההקטרה, כשר. **׳וְהִשְׁקָהּ׳ בַּתְרָא** – האחרון האמור לאחר כל הפעולות, דהיינו, מחיקת המגילה וההקטרה, בא ללמד **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה** לאחר כל אלו, **וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.** שואלת הגמרא, **וְרַבָּנַן** מדוע אינם דורשים את הפסוקים כרבי שמעון, ללמוד מ׳ואחר ישקה׳ שההשקאה נעשית לאחר הקטרה, הרי מסתבר טעמו. משיבה הגמרא, **כְּדַיְּיעֵבַד לֹא פָּתַח קְרָא** – אין זה מדרך הכתוב לומר בתחילה את הדרשה ולאחר מכן את סדר הדברים, אלא בתחילה מסדר הכתוב את אופן עשיית המצוה ולאחר מכן מוסיף מקראות לדרוש. ולפיכך, מסתבר לומר ש׳השקה׳ הראשון שנכתב קודם הקטרה נאמר בדוקא, ו׳ואחר ישקה׳, ו׳השקה׳ האחרון נכתבו לדרשה.

הגמרא חוזרת לברייתא שהביאה לעיל, ומקשה סתירה בדברי רבי עקיבא, **וְסָבַר** – וכי סבר **רַבִּי עֲקִיבָא** שסוטה שאמרה איני שותה לאחר שנמחקה המגילה **מַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ, וְהָתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כְּלַבּוּם** – שיניים **שֶׁל בַּרְזֶל מְטִילִין לְתוֹךְ פִּיהָ** – פותחים את פיה בכוח ונותנים אותם לתוך הפה כשהן זקופים שלא תוכל לסוגרו, כדי **שֶׁאִם נִמְחֲקָה מְגִילָה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעָרְעֲרִין אוֹתָהּ וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ.** אָמַר **רַבִּי עֲקִיבָא, כְּלוּם אָנוּ צְרִיכִין** את שתיית המים **אֶלָּא לְבוֹדְקָהּ** אם טהורה היא או לא, **וַהֲלֹא** כיון שאומרת איני שותה, **בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת** היא, שהרי בכך מודה שטמאה היא. **אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֵץ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ** ולומר איני שותה, ואין משקין אותה בעל כורחה, שהרי זה כאילו הודתה שטמאה היא, אך **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֵץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ.** הרי שלדעת רבי עקיבא אין משקין אותה בעל כורחה אלא לאחר הקרבת המנחה, וזה סותר למה שאמר בברייתא הראשונה, שלאחר שנמחקה המגילה משקין אותה בעל כורחה.

שואלת הגמרא על המקשה, **וְלִיטַעְמֵיהּ** – לטעמך שהקשית מברייתא זו, מדוע הקשית רק שיש סתירה ממנה לברייתא שהובאה לעיל, **תִּיקְשֵׁי לָךְ הֵיא גּוּפָהּ** – תקשה על הברייתא בפני עצמה, מאחר שאם חוזרת בה ומסרבת לשתות נחשב שמודה שזינתה, מדוע **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֵץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ,** ומחייבים אותה לשתות, **וַהֲלֹא** כיון שאמרה איני שותה הרי היא **בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת** – שהרי נחשב שהודתה, ומדוע נחייבה לשתות. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא** – זה אינו קשה, **הָא** – מה שאמר רבי עקיבא שאם כבר קרב הקומץ מחייבים אותה לשתות, וחזרתה משתיית המים אינה נחשבת כהודאה בטומאה, מדובר באופן **דְּקָהַדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת רְתִיתָא** – שחוזרה בה מחמת פחד, שראינו את גופה שהוא רותת. **וְהָא** – ומה שאמר רבי עקיבא שאם סירבה לשתות לאחר המחיקה הרי היא בדוקה ועומדת, מדובר באופן **דְּקָהַדְרָא בָּהּ מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא** – מתוך בריאותה, שאינה רותתת ואמרה איני שותה. **וְהָכִי קָאָמַר** רבי עקיבא, **כָּל מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא** – אם סירבה לשתות מתוך בריאותה, שלא גילתה כלל סימני פחד ורעדה, **כְּלָל כְּלָל לֹא שַׁתְּיָא** – אינה שותה כלל. שהאומרת איני שותה שלא מתוך פחד, יש להניח שגם מתחילה כשאמרה שתשתה, לא התכוונה לשתות באמת, אלא סמכה על כך שכשיבואו להשקותה תסרב, לפיכך כשמסרבת, נחשבת כמודה בטומאה. אבל המסרבת לשתות **מֵחֲמַת רְתִיתָא** – שאנו רואים אותה שהיא נפחדת ורותתת, אות הוא כי מתחילה התכוונה לשתות וסמכה על טהרתה, אלא שכעת היא נפחדת וחוששת שלא יבדקו אותה המים למרות שהיא טהורה, ובאופן זה יש חילוק, אם חוזרה בה **עַד שֶׁלֹּא קָרַב הַקּוֹמֵץ, דְּאַכַּתִּי לֹא אִמְּחוּק מְגִילָה, אִי נַמִּי** אם **אִמְּחוּק מְגִילָה** לפני שקרב הקומץ, **דְּשֵׁלֹא כְּדִין עָבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחֲקֵי, מָצֵי הַדְּרָא בָּהּ** ואין משקין אותה בעל כורחה, אך **מִשֶּׁקָּרַב הַקּוֹמֵץ, דִּכְדִין עָבִיד כֹּהֲנִים דְּמָחֲקֵי, לֹא מָצֵי הַדְּרָא בָּהּ.**

ביאורים למסכת סוטה דף כ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אך סוף סוף, שנינו בדעת רבי עקיבא, שרק לאחר הקרבת הקומץ כופין עליה לשתות, ואם כן עדיין קַשְׁיָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא אַדְּרַבִּי עֲקִיבָא, שהרי הָתָם - בברייתא המובאת בתחילת העמוד הקודם, אָמַר שִׁמְחִיקָה מְעַכְּבָא – שאם נמחקה המגילה שוב אינה יכולה לומר איני שותה, אלא משקין אותה בעל כורחה, וְהָכָא – בברייתא השניה אָמַר, קוֹמֵץ מְעַכֵּב – שרק לאחר שקרב הקומץ אינה יכולה לסרב, אבל קודם לכן יכולה לסרב. מתרצת הגמרא, תְּרֵי תַּנָּאֵי וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא - הברייתות הללו נשנו על ידי שני תנאים שונים, שנחלקו בדעתו של רבי עקיבא.

מסתפקת הגמרא, אִיבַּעְיָא לְהוּ, לדעת רבי עקיבא הסובר שאישה שאמרה איני שותה מתוך בריאותה ולא מתוך פחד, סירובה נחשב כהודאה בטומאה, מה הדין אם אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה מֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא, וְחָזְרָה בה לאחר מיכן, וְאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי, מַהוּ - האם משקים אותה או לאו. מבארת הגמרא את צדדי הספק, האם כֵּיוָן דְּאָמְרָה בתחילה אֵינִי שׁוֹתָה, הרי זה ממש כמי שטְּמֵאָה אֲנִי קָאָמְרָה, וְכֵיוָן דְּאַחְזִיק נַפְשָׁהּ בְּטוּמְאָה – כיון שהחזיקה עצמה בעינינו שזינתה, לֹא מָצְיָא הַדְרָה בָּהּ – אינה יכולה לחזור בה ולומר שרוצה לשתות. שהבירור על ידי שתיית מי המרים לא ניתן אלא לנשים שאינם בחזקת טומאה. אוֹ דִּילְמָא, כֵּיוָן דְּאָמְרָה – כיון שחזרה ואמרה שׁוֹתָה אֲנִי, גַּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמֵחֲמַת בְּרִיּוּתָא הוּא דְּאָמְרָה – היא מגלה בזה את דעתה, שכשאמרה בתחילה 'איני שותה', לא היה זה משום שמודה שזינתה, אלא אמרה כן מחמת שפחדה מהמים, שהרי עכשיו היא רוצה לשתות, ואם היתה טמאה ודאי לא הייתה רוצה. וכיון שנתברר שלא היה סירובה הראשון לשתייה אלא מחמת פחד, יכולה לחזור בה – ומשקין אותה. מסיקה הגמרא, תֵּיקוּ.

אָמַר אַבּוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן הכהן דבר מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם המאררים. מבארת הגמרא, מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא "וכתב את האלות האלה הכהן בספר ומחה אל מֵי הַמָּרִים", משמע שמוחה את המגילה למים שֶׁמָּרִים כְּבָר לפני המחיקה לתוכם.

משנה. אם עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִילָה, חזרה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, אין מחייבים אותה לשתות אלא מְגִילָּתָהּ נִגְנֶזֶת בצידי בית המקדש, שכל כתבי הקודש שאין יכולים לקרות בהם נגנזים שלא יתבזו. וּמִנְחָתָהּ אינה קרבה אלא מִתְפַּזֶּרֶת – נשרפת עַל הַדֶּשֶׁן – מקום בעזרה שהיו שורפים בו פסולי קדשי קדשים. וְאֵין מְגִילָּתָהּ של זו כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת, לפי שהמגילה צריכה להיכתב לשם הסוטה שבאה להיבדק על ידה.

אך אם כבר נִמְחֲקָה הַמְּגִילָה וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, הַמַּיִם המרים נִשְׁפָּכִין, שהמים לא ניתנו אלא והמים לא ניתנו אלא לברר במקום שיש ספק אם זינתה, וזו שאמרה טמאה אני, הרי היא בדוקה ועומדת. וּמִנְחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן.

ואם נִמְחֲקָה הַמְּגִילָה ולא הודה שזינתה אלא שחזרה בה וְאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה, מְעַרְעֲרִין אוֹתָהּ – פותחים את פיה שלא בטובתה וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. שיתכן שטהורה היא, אלא שמחמת הפחד מהמים, שחוששת שתינזק מהם למרות טהרתה, אינה מסכמת לשתות.

סוטה השותה מן המים, אם באמת אינה טהורה, אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת – לגמור את המים, עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין – הגידים שבלחייה מתנפחים ונראית מליאה גידים, ובשרה נמלא שורות שורות של נפיחויות. וְהֵם – הכהנים אוֹמְרִים, הוֹצִיאוּהָ מעזרת נשים שעומדת בה כדי שֶׁלֹּא תִטַּמֵּא הָעֲזָרָה.

סוטה ששתתה מן המים, אף על פי שטמאה היא, אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה הזכות תּוֹלָה לָהּ שלא יפגעו בה המים מיד. וחלוק הדבר, יֵשׁ זְכוּת שתּוֹלָה - שמעכבת את עונשה בשָׁנָה אַחַת, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ב' שָׁנִים, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג' שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי, חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה כדי שתדע את פרשת סוטה, ושאם יש לה זכות המים אינם פוגעים בה מיד, כדי שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה – תגיע למצב שהיא צריכה לשתות מי סוטה, תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ – שניתן להינצל ממיתה הבאה על ידי המים, על ידי ריבוי זכויות וכך תשתדל להרבות זכויות. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חולק וואוֹמֵר, כָּל הַמְלַמֵּד בִּתּוֹ תּוֹרָה (כְּאִילּוּ) לוֹמְדָהּ תִּפְלוּת – דברי הבאי. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת מִט' קַבִּין וּפְרִישׁוּת – האישה מעדיפה מזונות מועטים ושיהא בעלה מצוי עימה, משיהיו לה מזונות מרובים ויהא בעלה פורש הימנה. הוּא הָיָה אוֹמֵר, חָסִיד שׁוֹטֶה – אדם המתחסד יותר מדי, שגורם בחסידותו רעה לעצמו או לאחר. וְרָשָׁע עָרוּם – שעושה מעשה רשעות בערמה, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה – מכשפה שפועלת בכשפיה דברים מסוימים, ועושה עצמה פרושה להראות כאילו על ידי תפילתה וחסידותה נעשים מעשיה. וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין – אדם שמכה עצמו מחמת פרישותו למראית עין, כגון, שמכה את עצמו בכותל להראות שהוא עניו וצנוע, הֲרֵי אֵלּוּ מְכַלֵּי עוֹלָם – משחיתים את העולם, שהדברים הללו עומדים בסתירה לעבודתו של האדם בעולם.

גמרא. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם – בשמו של רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, הָיִיתִי מֵטִיל קַנְקַנְתּוֹם – סם שהרושם שלו אינו נמחק לְתוֹךְ הַדְיוֹ שבו הייתי כותב את כתבי הקדש, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לֵיהּ בְּנִי מַה מְּלַאכְתְּךָ, אָמַרְתִּי לוֹ לַבְּלָר – סופר אֲנִי. אָמַר לִי, בְּנִי, הֱוֵי זָהִיר, שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא, שֶׁמָּא תַּחְסִיר אוֹת אַחַת – כגון, שתחסיר את האות א' מהמילה 'אמת' שבפסוק 'ה' אלקים אמת', אוֹ תַּתִּיר אוֹת אַחַת – כגון, שתוסיף ו' בסוף התיבה 'ברא' שבפסוק 'בראשית ברא אלקים', וּנְמִצֵּאת אַתָּה מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ לרבי ישמעאל, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי, שֶׁאֲנִי מֵטִיל לְתוֹךְ הַדְיוֹ וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ. אָמַר לִי, וְכִי מֵטִילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְיוֹ, הרי הַתּוֹרָה אָמְרָה לגבי מגילה סוטה, "וּמָחָה אל מי המרים", הרי שצריך שיהא הַכְּתָב שבו נכתבת פרשת סוטה שבתורה, כתב שֶׁיּוּכַל לִמָּחוֹת – שניתן למוחקו. שאם תבוא סוטה לפני הכהן יוכל ליטול מפרשת סוטה שבספר תורה ולמוחקה לתוך המים, ואם אתה מטיל לתוך הדיו קנקנתום, לא ניתן למחותה לתוך המים.

שואלת הגמרא, מַאי קָאָמַר לֵיהּ – מה אמר רבי ישמעאל, וּמַאי קָא מַהְדַּר לֵיהּ - ומה השיב לו רבי מאיר. כלומר, מה תשובה יש בדברי רבי מאיר על דבריו של רבי ישמעאל. שהרי רבי ישמעאל אמר לו שמלאכתו מלאכת שמים, ולכך צריך הוא להיזהר בחסרות ויתרות, ואם כן מה ראה רבי מאיר לומר לו שהוא מטיל קנקנתום לתוך הדיו, וכי בזה ניצל מחסירות ויתירות. משיבה הגמרא, הָכִי קָאָמַר לֵיהּ רבי מאיר לרבי ישמעאל, לֹא מִבַּעְיָא בְּחֲסֵירוֹת וְיִתֵּירוֹת דְּבָקֵי אֲנָא – ונזהר אני מהם, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמֵיחַשׁ לְזִבּוּב דְּדִילְמָא אָתֵי וְיָתִיב אַתְּנֵיהּ – שמא יבוא זבוב וישב על הגג הימני דְּדָלֵי"ת כשעדיין לא יבש הדיו, וּמָחִיק לֵיהּ וּמְשַׁוֵּי לֵיהּ רֵי"ש – ומחמת המחיקה יראה הדלי"ת כמו רי"ש. גם לדבר זה חושש אני, וכדי להינצל מזה, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שאינו נמחק כלל, שֶׁאֲנִי מֵטִיל לְתוֹךְ הַדְיוֹ, וְקַנְקַנְתּוֹם שְׁמוֹ.

מקשה הגמרא, אֵינִי וכי כך היה המעשה, וְהָא תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הָיִיתִי מֵטִיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְיוֹ וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, אֲסָרָהּ עָלַי – להטיל קנקנתום לתוך הדיו משום שצריך כתב שיוכל להימחות, קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ – שבברייתא הקודמת מבואר שקודם למד רבי מאיר תורה אצל רבי עקיבא ולאחר מכן הלך ללמוד אצל רבי ישמעאל, ואילו בברייתא השניה מבואר להיפך, וכן קַשְׁיָא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ – שבברייתא הקודמת מבואר, שרבי עקיבא לא אמר לרבי מאיר דבר על הטלת קנקנתום לתוך הדיו ורק רבי ישמעאל הוא שהעיר לו, ובברייתא השניה מבואר להיפך. עונה הגמרא על הקושיא הראשונה, בִּשְׁלָמָא מה שהקשינו שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ – שבברייתא הראשונה מבואר שלמד קודם אצל רבי עקיבא ובשניה מבואר שלמד קודם אצל רבי ישמעאל לֹא קַשְׁיָא. שיש לומר, שמְּעִיקָּרָא - תחילה אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא – ללמוד תורה מפיו, וּכֵיוָן דְּלֹא מָצֵי קָם אַלִּיבֵּיהּ – לא הצליח לעמוד על עיקרי הדינים שאמר, אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְגָמַר גְּמָרָא – ולמד מפיו את המשניות כצורתן כפי שנמסרו מרב לרב. ולאחר שהיה בקי בדינים ובצורת השמועה, הֲדַר אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי עֲקִיבָא, סָבַר סְבָרָא – ולמד מפיו את סברות הדינים, מפני מה זה טהור וזה טמא, זה אסור וזה מותר, מקורות הדינים ועוד. אֶלָּא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ – על כך שבברייתא אחת מבואר שרבי ישמעאל אסר להטיל קנקנתום ובברייתא האחרת נאמר כן על רבי עקיבא, עדיין קַשְׁיָא. מסיקה הגמרא, קַשְׁיָא.

תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי מֵאִיר, לַכֹּל – כל כתבי הקדש מְטִילִין קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְיוֹ

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כ עמוד א

רש״י

קַשְׁיָא דְּר״ע אַדְּר״ע הָתָם קָאָמַר מְחִיקָה מְעַכְּבָא. אֶת הָאֹנֶס, דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה אִם אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ וְלֹא אַנְסִינָן לָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ, אֲבָל אִם נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה מְעָרְעֲרִין אוֹתָהּ עַל בְּרִחָהּ וַאֲפִי׳ לֹא קָרַב הַקְּמָץ, דְּהָא וְהִשְׁקָהּ קַמָּא דִּקְדָּם הַקְטָרָה לְהָכִי דַּרְשִׁינָן, וְהָכָא קָאָמַר קֹמֶץ מְעַכֵּב אֶת הָאֹנֶס דְּכָל כַּמָּה דְּלֹא קָרַב קֹמֶץ אִי אָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה לֹא אַנְסִינָן לָהּ לְהַשְׁקוֹתָהּ: **וְחָזְרָה וְאָמְרָה שׁוֹתָה אֲנִי.** לְר״ע מַהוּ לְהַשְׁקוֹתָהּ מַרְצוֹנָהּ: **שֶׁיִּתֵּן מַר.** דָּבָר מַר: **שֶׁמָּרִים כְּבָר.** קֹדֶם מְחִיקָה, אַלְמָא מַחֲמַת דָּבָר אַחֵר הֵם מָרִים וְאֵין מְרִירָה עַל שֵׁם קְלָלַת בְּדִיקָתָם נִקְרָא, דְּהָא מִקַּמֵּי מְחִיקָה לָאו בְּנֵי מִיבְדַּק נִינְהוּ: **מַתְנִי׳ מְגִלָּתָהּ נְגָנְזָה.** בְּצִדֵּי הַהֵיכָל, דְּכָל כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִקְרוֹת בָּהֶן נִגְנָזִין שֶׁלֹּא יִתְבַּזּוּ: **עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן.** שֶׁהִיא בְּעֲזָרָה שֶׁשּׁוֹרְפִין שָׁם פְּסוּלֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וּפְסוּלֵי אִימּוּרִים שֶׁמְּחִיצָתָן לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים, כִּדְאַמְרִינָן בִּשְׁחִיטַת קָדָשִׁים (קף קל:) שְׁלֹשָׁה בֵּית הַדֶּשֶׁן הֵם, דְּהוֹאִיל וְקָדְשָׁה בִּכְלֵי נִשְׂרָפַת בְּעֲזָרָה, וְהַאי מִתְפַּדֶּרֶת הַיְינוּ נִשְׂרָפַת כִּדְאָמַר לַקֹּמֶץ (ל׳ כג.) וְאֵלּוּ שֶׁמְּנִחוֹתֵיהֶם נִשְׂרָפוֹת וְקָא חָשִׁיב לְהָא הָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה: **וְאֵין מְגִלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת.** דִּבְעִינָן כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ דִּכְתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן לָהּ לִשְׁמָהּ: **הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין.** כֵּיוָן דְּאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי בְּדוּקָה וְעוֹמֶדֶת הֵיא וּמַיִם הַמָּרִים לֹא נִתְּנוּ אֶלָּא לְבָרֵר אֶת הַסְּפֵק: **מְעָרְעֲרִין אוֹתָהּ.** דִּדְלְמָא טְהוֹרָה הֵיא וּמַחֲמַת רְתִיחוּתָהּ קָאָמְרָה: **מִתְמַלֵּאת גִּידִין.** הַגִּידִין שֶׁבִּלְחָיֶיהָ נוֹפְחִין וְנִרְאוֹת כִּמְלֵאָה גִּידִין, וְגַם בְּשָׂרָהּ נַעֲשֵׂית שִׂיטָה שִׂיטָה שֶׁל נְפִיחָה, וְהָכִי תְּנִיָא בְּסִפְרֵי כְּמִין שֶׁרְבִיטִין מְזוֹרְקִין בָּהּ: **שֶׁלֹּא תִטַּמֵּא הָעֲזָרָה.** שְׁעָרֵי נִקָּנוֹר אוֹ עֲזָרַת נָשִׁים שֶׁתְּצָא דֶּרֶךְ שָׁם, וּלְקַמֵּיהּ פָּרִיךְ וְהָא אַמְרִינָן בְּעָלְמָא דִּשְׁעָרֵי נִקָּנוֹר לֹא נִתְקַדְּשוּ וְכ״ש עֲזָרַת נָשִׁים וּמַת מֹתָר לִכְנֹס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה: **תֵּדַע שֶׁזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ.** תִּרְאֶה וְתִלְמַד בְּפָרָשַׁת סוֹטָה שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה, דְּיַלְפִינָן מִנְּקִתָּה וְגוַזְרָעָה זָרַע, וְנִקְתָה ע״י זְכוּיוֹת כְּדֵי זְרִיעַת זֶרַע ט׳ חֳדָשִׁים, וְי״א יוֹתֵר כְּדִמְפָרֵשׁ בְּגַמ׳: **מִלְּמַדְהָ תִּפְלוּת.** מְפָרֵשׁ בְּגַמ׳: **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת.** גַּרְסִינָן. וּבַגְּמָרָא מְפָרֵשׁ מַאי קָאָמַר: **מַכּוֹת פֵּירוּשִׁין.** מְפָרֵשׁ בְּגַמ׳ שֶׁמַּכֶּה אֶת עַצְמוֹ בִּכְלֵים לְהַרְאוֹת שֶׁהוּא עָנְיוֹ וְצַעֲרוֹ: גַּמ׳ **לַבְּלָר.** סוֹפֵר: **אִם תְּחַסֵּר אוֹת אַחַת.** כְּגוֹן א׳ וְה׳ אֱלֹהִים אֱמֶת (יִרְמְיָהוּ י) אוֹ תְּיַתֵּר אוֹת אַחַת כְּגוֹן בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים: **דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי.** לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי תְּשׁוּבָה הִיא זוֹ: **כָּתֹב שֶׁיּוּכַל לִמְחוֹת.** וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סָבַר מוֹחֲקִין לָהּ מִן הַתּוֹרָה וְלֹא בְּעֵי כְּתִיבָה לִשְׁמָהּ, וְאִפְּרָשַׁת סוֹטָה לְחוּדָהּ קָא קַפִּיד: **מַאי קָאָמַר לֵיהּ וּמַאי מְהַדַּר לֵיהּ.** מַאי קָאָמַר לֵיהּ ר׳ יִשְׁמָעֵאל דְּקָא מַהְדַּר לֵיהּ ר״מ דְּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁעוֹשֶׂה רֹשֶׁם וְאֵינוֹ נִמְחָק, מַה עִנְיַן קַנְקַנְתּוֹם אֵצֶל חִסּוּר וְיִתּוּר: **וּמִשַּׁוֵּי לֵיהּ רֵי״שׁ.** כְּגוֹן דְּלִי״ת דְּאַחַד: **דָּבָר אֶחָד יֵשׁ בּוֹ.** וְאֵינוֹ נִמְחָק לְגַמְרֵי: **קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ.** דְּקָאָמַר לְעֵיל שְׁמוּשׁ דְּר״ע קוֹדֵם: **אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר״ע** טְמֵא וּמַרְאֶה לוֹ פָּנִים: **אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר״ע וְגָמַר גְּמָרָא.** הַמִּשְׁנָיוֹת סְתוּמוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵן, כִּדְגָמִיר לְהוּ מֵרַבּוֹ וְרַבּוֹ מֵרַבּוֹ: **וַהֲדַר אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר״ע לְמִיסְבַּר סְבָרָא.** לְעָמוּד עַל עִקַּר טַעְמֵי הַמִּשְׁנָה, מִפְּנֵי מָה זֶה טָמֵא וְזֶה טָהוֹר, זֶה אָסוּר וְזֶה מֻתָּר, וְעַל מָה כָּל דָּבָר נִסְמָךְ וְעַל אֵיזֶה מִקְרָא, וְזֶה תַּלְמוּד שֶׁהָיָה בִּימֵי הַתַּנָּאִים, וּלְהָבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר כְּשֶׁהָיָה דָּבָר חָדָשׁ נִשְׁאַל בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ מֵהֵיכָן יִלְמְדוּהוּ וּלְאֵיזֶה מִשְׁנָה יְדַמּוּהוּ:

תוספות

מגילתה נגנזת. ירושלמי תני נגנזת תחת צירו של היכל למה בשביל לשחקה לול קטן היה שם ושם המים נשפכים תני אין בהן משום קדושה מהו לגבל בהן את הטיט מה בכך המים נשפכים תני יש בהם משום קדושה: נמחקה המגילה ואמרה איני שותה מערערין אותה למה שגרמה לשם שימחק כמה ימחק תני רבי חנין ב״ש אומרים אחת ובה״א שתים א״ר אילעאי טעמא דב״ה כדי לכתוב י״ה:

(שייך לע״ב) **אמר** ר׳ ירמיה למחוק לה מה״ת איכא בינייהו. תימה לרבי והא בימי ר״מ נפסקו כבר המים המרים כדאמרי׳ בפ׳ בתרא (לקמן קף מז.) דר׳ יוחנן בן זכאי הפסיקן ועוד האמר רבא (לעיל ל׳ ח:) מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה לא עשה ולא כלום א״כ מ״ט דמ״ד מוחקין לה מן התורה וליכא למימר מ״ד מוחקין לה מן התורה לית ליה דרבא א״כ אמאי אמר לר״ש לעיל (ל׳ יט:) כדי נסבה לימא לית ליה דרבא אלא הכי משמע דבהא דרבא כ״ע מודו ואיכא למימר מ״ד מוחקין לה מה״ת כגון אם נכתבה אותה פרשה בתורה לאחר שקבלה עליה שבועה אע״פ שהסופר לא נתכוין לשם סוטה אלא לשם ס״ת ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפי׳ בזמן הזה משום דכתיב בה ומחה דבעינן כתב שיכול למחות וכיון דס״ל מוחקין לה מן התורה ש״מ דקסבר דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא דבעינן שיכול למחוק:

אבל תורה דסתמא כתיב הכי נמי דמחקינן. לפום האי דיחוי ה״מ למיפרך וכי לית ליה לת״ק הא דתנן כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול כיצד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין וכו׳ וה״מ לתרוצי דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול משום דאשה לאו לגירושין עומדת אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה סתמא להשקות עומדת כדאמרינן בריש מסכת זבחים (קף כ:) א״נ עד כאן לא פסלינן גבי גט אלא משום דהתם וכתב לה אמר רחמנא וכו׳ מיהו היכא דאינתיק לשם רחל לא הדרא מנתקא ע״י מחיקה לשם לאה ולרבי אחי בר יאשיה נמי אע״ג דעשייה דידה מחיקה היא מיהו מהני קצת דכתב בסתמא ועשה לה ולא כתב ומחה לה דרשינן ליה נמי אכתיבה דבעינן דלכתוב לשם אלות בעולם מיהו אהני נמי האי דלא

קַשְׁיָא דְּר׳ עֲקִיבָא אַדְּר׳ עֲקִיבָא: הָתָם אָמַר מְחִיקָה מְעַכֵּבָא, וְהָכָא אָמַר קֹמֶץ מְעַכֵּב? תִּרֵי תַּנָּאֵי וַאֲלִיבָּא דְּר׳ עֲקִיבָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי לְהוּ אָמְרָה ״אֵינִי שׁוֹתָה״ מְחַמַּת בְּרִיּוּתָא וְחָזְרָה וְאָמְרָה ״שׁוֹתָה אֲנִי״, מַהוּ? כֵּיוָן דְּאָמְרָה אֵינִי שׁוֹתָה״ ״טְמֵאָה אֲנִי״ קָאָמְרָה, וְכֵיוָן דְּאִזְדַּיֵּק נַפְשָׁהּ בְּטוּמְאָה, לָא מְצִיָּא הָדְרָה בָּהּ, אוֹ דִּילְמָא כֵּיוָן דְּאָמְרָה ״שׁוֹתָה אֲנִי״ גָּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּמַחֲמַת בִּיעֲתוּתָא הוּא אָמְרָה, תֵּיקוּ: אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל: צָרִיךְ שֶׁיִּתֵּן מַר לְתוֹךְ הַמַּיִם. מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: ״מֵי הַמָּרִים״ שֶׁמָּרִים כְּבָר: **מַתְנִי׳** עַד שֶׁלֹּא נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה אָמְרָה ״אֵינִי שׁוֹתָה״ מְגִלָּתָהּ נִגְנֶזֶת, וּמִנְּחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל הַדֶּשֶׁן וְאֵין מְגִלָּתָהּ כְּשֵׁרָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה ״טְמֵאָה אֲנִי״ הַמַּיִם נִשְׁפָּכִין, וּמִנְּחָתָהּ מִתְפַּזֶּרֶת עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן. נִמְחֲקָה הַמְּגִלָּה וְאָמְרָה ״אֵינִי שׁוֹתָה״ מְעָרְעֲרִין אוֹתָהּ, וּמַשְׁקִין אוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחָהּ. אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת וְעֵינֶיהָ בּוֹלְטוֹת, וְהִיא מִתְמַלֵּאת גִּידִין, וְהֵם, אוֹמְרִים: הוֹצִיאוּהָ, שֶׁלֹּא תִּטַּמֵּא הָעֲזָרָה. אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלָה לָהּ, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁנָה אַחַת, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שְׁתֵּי שָׁנִים, יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים. מִכָּאן אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה, שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה תֵּדַע שֶׁהַזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ. ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְלַמֵּד בִּתּוֹ תּוֹרָה לוֹמְדָהּ תִּפְלוּת. ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת, מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת. הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה, וְרָשָׁע עָרוּם, וְאִשָּׁה פְּרוּשָׁה, וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין חֲרֵי אֵלּוּ מְכַלֵּי עוֹלָם: **גמ׳** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם ר׳ מֵאִיר, כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל ר׳ עֲקִיבָא, הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוֹם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל ר׳ יִשְׁמָעֵאל, אָמַר לִי: בְּנִי מָה מְלַאכְתְּךָ? אָמַרְתִּי לוֹ: לִבְלָר אֲנִי, אָמַר לִי: בְּנִי, הֱוֵי זָהִיר שֶׁמְּלַאכְתְּךָ מְלֶאכֶת שָׁמַיִם הִיא, שֶׁמָּא תַּחְסִיר אוֹת אַחַת אוֹ תֹּתִיר אוֹת אַחַת נִמְצֵאתָ אַתָּה מַחֲרִיב אֶת כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַרְתִּי לוֹ: דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְקַנְקַנְתּוּם שְׁמוֹ, אָמַר לִי: וְכִי מַטִּילִין קַנְקַנְתּוּם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ? הַתּוֹרָה אָמְרָה ״וּמָחָה״ כְּתֹב שֶׁיּוּכַל לִמְחוֹת! מַאי קָאָמַר לֵיהּ וּמַאי קָא מַהְדַּר לֵיהּ? הָכִי קָאָמַר לֵיהּ לֹא מִבָּעְיָא בַּחֲסֵירוֹת וְיִתֵּירוֹת דְּבָקֵי אֲנָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמִיחַשׁ לְזִבּוּב, דְּדִילְמָא אָתֵי וְיָתֵיב אַתָּגֵיהּ דְּדָלֵי״ת וּמָחֵיק לֵיהּ וּמְשַׁוֵּי לֵיהּ רֵי״ש, דָּבָר אֶחָד יֵשׁ לִי שֶׁאֲנִי מַטִּיל לְתוֹךְ הַדְּיוֹ וְקַנְקַנְתּוּם שְׁמוֹ. אִינִי? וְהָא תַּנְיָא, אָמַר ר׳ מֵאִיר: כְּשֶׁהָיִיתִי לָמֵד תּוֹרָה אֵצֶל ר׳ יִשְׁמָעֵאל הָיִיתִי מַטִּיל קַנְקַנְתּוּם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ, וְלֹא אָמַר לִי דָּבָר. כְּשֶׁבָּאתִי אֵצֶל ר׳ עֲקִיבָא אֲסָרָהּ עָלַי! קַשְׁיָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ, קַשְׁיָא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ, בִּשְׁלָמָא שְׁמוּשׁ אַשְׁמוּשׁ לֹא קַשְׁיָא, מֵעִיקָּרָא אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר׳ עֲקִיבָא, כֵּיוָן לֹא מָצֵי קָם אַלִּיבֵּיהּ, אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל וְגָמַר גְּמָרָא, הַדַּר אֶתָּא לְקַמֵּיהּ דְּר׳ עֲקִיבָא סָבַר סְבָרָא. אֶלָּא אֲסָרָהּ אַאֲסָרָהּ קַשְׁיָא, קַשְׁיָא. תַּנְיָא, ר׳ יְהוּדָה אוֹמֵר, אוֹמֵר הָיָה ר׳ מֵאִיר: לְכָל מַטִּילִין קַנְקַנְתּוּם לְתוֹךְ הַדְּיוֹ

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כ עמוד ב

תוספות

דלא כתב וכתב לה אע״ג דנכתבה לשום אשה אחרת דכשר לפום דיחוי דרב נחמן בר יצחק א״כ האי דקאמר הכא התם וכתב לה אמר רחמנא אבל הכא לא כתיב אלא וכתב ולה כתיב גבי עשייה והא בפרק כל הגט (גיטין קף כה:) מפרש מ״ט פסלינן לכל הני גיטין אי כתיב ונתן ספר כריתות ה״א למעוטי האיך קמא שנכתב שלא לשום אשה כתב רחמנא וכתב ואי לא כתיב אלא וכתב ה״א למעוטי האי דלא איהו כתב לה אבל יש לו ב׳ נשים דאיהו קא כתב לה כשר כתב רחמנא וכתב לה דממעטינן היו לו שתי נשים וכו׳ אלמא דממעטי התם מוכתב גרידא היכא דנכתב לשם אשה אחרת וי״ל דשאני התם דלא הוה צריך למיכתב אלא ונתן לה ספר כריתות הילכך הוי וכתב קרא יתירא למעוטי נכתב לשם אשה אחרת אבל הכא לאו יתירא הוא האי וכתב הילכך לא ממעטינהו מיניה אלא היכא דלא אכתיב לשם אלות בעולם כדכתיב וכתב את האלות: **הא** מני ר״ע היא ובזכות סבר לה כרבנן. פירש ר״י דאשכחן הכי בספרי ובירושלמי בהדיא דסבר ר׳ עקיבא זכות תולה דגרס בירושלמי תני ר׳ טרפון אומר כל זכרונות שנאמרו בתורה לטובה חוץ מזו שהיא של פורענות אמר לו ר״ע אילו נאמר מזכרת עון ושתק הייתי אומר כדבריך הא אינו אומר מנחת זכרון אלא לטובה אבל אי לא הוי אמר ר״ע בהדיא דזכות תולה הוה מוקי לה כרבי דמתני׳ (לקמן ל׳ כב:) וסבר לה כרבי שמעון ונראה דלא הוה מצי לאוקמא כרבי דמדסיפא רבי רישא לאו רבי ועוד איכא למאן דאמר בפ״ק (לעיל קף ו.) דבמתנוונה פליגי רבי ורבנן: **לא** טמא מת אלא אפי׳ מת עצמו. קשיא לר׳ דהכא משמע דמכניס מת חמור מטמא מת הנכנס ובפרק בתרא דעירובין בסופו (קף קה:) אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל המכניס טמא שרץ במקדש חייב שרץ עצמו פטור שנאמר מזכר ועד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה ומת נמי אין לו טהרה במקוה ויש לתרץ דהתם מיירי במכניס שרץ שלא נגע בו ושרץ לא מטמא במשא ולהכי נקט נמי שרץ ולא נבילה דאם נטמא המכניס תיפוק ליה משום גופו שהיה נכנס טמא שרץ במקדש והכא ה״פ ולא טמא מת בלבד אמרו לאחר שפירש מן הטומאה אלא אפי׳ מת עצמו דהויא טומאה בחיבורין במכניסו דחמירי טפי מטומאה שלא בחיבורין כדאיתא בפ׳ שני דמסכת ע״ז (קף לח:)

ביעתותא מרפיא. תימה לר״י והא בפרק בתרא דנדה (קף עח.) בגמרא ב״ש אומרים כל הנשים מתות נדות מ״ט דב״ש אגב ביעתותא [דמלאכא] דמותא חזיא וב״ה פליגי עליה וקא מקשה התם אלא הא דתניא ב״ש אומרים כל הנשים מתים זבין קרי כאן מבשרו ולא מחמת אונסו אלא טעמא דב״ש וכו׳ אלמא דלא אמרי׳ ביעתותא מרפיא וי״ל ביעתותא דמלאך לא מרפיא דלא חזי אלא בשעת הוצאת הנפש:

יש זכות תולה שנה אחת. ירושלמי יש זכות תולה שנה אחת מנבובדנצר לקצת ירחין תרין עשר יש זכות תולה שתי שנים מאמנון ויהי לשנתים ימים (שמואל ב יג) יש זכות תולה שלש שנים מאחאב וישבו שלש שנים אין מלחמה (מלכים א כב) אמר ר׳ יוסי כל אותן שלש שנים היה עסוק במצות וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה: מנחת זכרון כלל מזכרת עון פרט כמדומה הכי פירוש אימא דממנחת זכרון ליכא למילף זכרון זכות אלא זכרון עון ואין בכלל אלא מה שבפרט אם אומר אתה כן לא נמצאת מדת הדין מקופחת מה אם מדת הפורענות מעוטה הרי מזכרת מידת הטובה מרובה על אחת כמה וכמה אלא מנחת זכרון יש לה זכות מזכרת עון אין לה זכות:

רש״י

חוץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה. וַאֲפִי׳ בס״ת: מִשְּׁמוֹ. שֶׁל ר״מ: שֶׁכַּמִּקְדָּשׁ. שֶׁל כָּל סוֹטָה וְסוֹטָה: מַאי בֵּינַיְיהוּ. כְּלוֹמַר בְּמַאי קָמִיפְּלְגֵי בְּאֵיזֶה טַעְמָא: לְמִחְזַק לָהּ. מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁבְּסֵפֶר תּוֹרָה, לֶ״ק מַחֲזִקִינָן, לְר׳ יַעֲקֹב לֹא מַחֲזִקִינָן: כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי. דְּאִיפְּלְגוּ נַמִּי בִּכְתִיבָה לְשִׁמָּהּ: דְּאִינְתִּיק. מִכָּל נָשִׁים לִשְׁמָהּ שֶׁל זוֹ: אָמַר רַב נַחְמָן וְכוּ׳. אִיהוּ נַמִּי פָּרִיךְ דְּהָנֵי תַּנָּאֵי לָאו כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי, וּפָרִיךְ לְאִידָךְ גִּיסָא, וְאִית לֵיהּ נַמִּי דְּרַב פַּפָּא, וְהַ״ק אִיבָּא לְמִיפְּרַךְ לְהַאי גִּיסָא וְאִיבָּא לְמִיפְּרַךְ לְהַאי גִּיסָא: כָּתַב. לָהּ גֵּט לְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ מִלְּגָרְשָׁהּ: בֶּן עִירוֹ. שֶׁשְּׁמוֹ כִּשְׁמוֹ וְהוּא מֵאוֹתָהּ הָעִיר: שְׁמִי כִּשְׁמְךָ וְכוּ׳. וּבְנֵי עִיר אַחַת אֲנַחְנוּ וְגֵט זֶה רָאוּי לִי, תְּנֵהוּ לִי וַאֲגָרֵשׁ בּוֹ אֶת אִשְׁתִּי: פָּסוּל לָזֶה לְגָרֵשׁ בּוֹ. דְּדַרְשִׁינָן לָהּ לִשְׁמָהּ, דִּכְתִיב וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת, וְהֶכָּא נַמִּי כְּתִיב וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן: מַנִּי. הָא דִּקְתָנֵי דְּכֵיוָן שֶׁשִּׁנְּתָתָהּ נִבְדֶּקֶת, ר״ש הִיא דְּאָמַר מַקְרִיב מִנְחָתָהּ וְאח״כ מַשְׁקֶה, דְּאִי לֹא אַקְרְבָהּ בְּרִישָׁא לֹא הֲוָה מִיבְּדְקָה עַד שֶׁתִּקְרַב מִנְחָתָהּ דִּכְתִיב מַזְּכֶּרֶת עָוֹן: הָא אָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה. בְּמִתְנִי׳ (לְקַמָּן ל׳ כב:): ר״ע הִיא. דְּאָמַר לְעֵיל (ל׳ יט:) מִשֶּׁקָּרַב הַקְּמָץ אֵינָהּ יְכוֹלָה לַחֲזוֹר בָּהּ, אֶלְּמָא מְקָרְבֵי לָהּ קֹדֶם שֶׁתִּשְׁתֶּה: בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה. בְּהַר הַבַּיִת, דְּהָא עֲזָרַת נָשִׁים וְגַם שַׁעַר נִקָּנוֹר לֹא נִתְקַדְּשׁוּ בְּקְדֻשַּׁת עֲזָרָה, וְהָרֵי הֵן שֶׁאֵר הַר הַבַּיִת: עָמוֹ בְּמַחֲיִצָּתוֹ. וּבְמִדְבָּר נַמִּי הָיוּ ג׳ מַחֲנוֹת, לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים מַחֲנֵה שְׁכִינָה, וְהַלְּוִיִּם יַחֲנוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת (כַּמִּקְבָּר ל״ה) זֶה מַחֲנֵה לְוִיָּה, וְהַדְּגָלִים ג׳ פַּרְסָאוֹת זֶה מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּמֹשֶׁה הָיָה לוֹי וְקָאָמַר עִמּוֹ: שָׁמָא תִּפְרוֹס נִדָּה. אַגַּב בִּיעָתוּתָא דְּמַיִם הַמְּרִים, וְהַנִּדָּה וְהַזָּב וְהַזָּבָה וּבְעַל קֶרִי אֲסוּרִים בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה כִּדְיַלְפִּינָן בִּפְסָחִים בְּפֶרֶק אֵלּוּ דְּבָרִים (ל׳ סז.): פַּחְדָּא צָמִית. דְּאִגְּדָה שֶׁאֵינָהּ בָּאָה פִּתְאוֹם אֶלָּא דּוֹאֶגֶת שֶׁמָּא יָבוֹאוּ אוֹיְבִים לְהָרְגָהּ צוֹמֵת אֶת הַמָּקוֹר מִלְּהוֹצִיא דָּם וְאַפִּי׳ בִּשְׁעַת וִסְתָהּ, וְהַהִיא דְּנִדָּה אַדְּאָגָה אִיתְּמַר, דְּקָתָנֵי הִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָהּ וְלֹא בָּדְקָה טְמֵאָה מִפְּנֵי שֶׁאֵרַח בִּזְמַנּוֹ בָּא, ר״מ אוֹמֵר אִם הָיְתָה בְּמַחֲבֵא וְהִגִּיעַ שְׁעַת וִסְתָהּ וְלֹא בָּדְקָה טְהוֹרָה, אִם בָּדְקָה אַחֲרֵי כֵן וּמְצָאֲתָהּ טְהוֹרָה, וְלֹא אָמַר אֹרַח בִּזְמַנּוֹ בָּא, שֶׁחֲרָדָה מְסַלֶּקֶת אֶת הַדְּמִים: בִּיעָתוּתָא. הַבָּאָה פִּתְאוֹם כְּגוֹן זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה חֲרָדָה עַד עַכְשָׁיו וּפִתְאוֹם הִיא מַרְגֶּשֶׁת בְּצַעֲרָהּ, וְכֵן בְּאֶסְתֵּר שֶׁבָּאת לָהּ שְׁמוּעַת מָרְדְּכַי פִּתְאוֹם: מַרְפֵּיא. הַדְּמִים, פּוֹתֵחַ אֶת הַמָּקוֹר: מַנִּי מַתְנִי׳. דִּקְתָנֵי יֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג׳ שָׁנִים: כְּדֵי הַכָּרַת הָעֹבֶר. דְּדָרִישׁ וְנִקְתָה ע״י זְכוּת כְּדֵי וְנִזְרְעָה זֶרַע, כְּשִׁיעוּר שֶׁהָעֹבֶר נָכָר בִּמְעֻבָּרֶת: הָרָאוּי לְסַפֵּר. לְחִיּוֹת וְלָבֹא לִידֵי סִפּוּר שִׁבְחוֹ שֶׁל מָקוֹם: וְאע״פ שֶׁאֵין רְאָיָה. גְּמוּרָה לְדָבָר דִּזְכוּת תּוֹלָה י״ב חֹדֶשׁ, זֶכֶר לְדָבָר. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ אַמַּאי אֵינָהּ רְאָיָה: לָהֵן מַלְכָּא מִלְּכֵי יִשְׁפַּר עָלָיךְ וְנוּ׳. דְּנִיאֵל אָמַר לִנְבוּכַדְנֶצַּר כְּשֶׁפָּתַר לוֹ הַחֲלוֹם שֶׁיְּהֵא נִטְרָד מִן הָאֲנָשִׁים וְלִהְיוֹת עִם הַבְּהֵמָה וְחַיָּה, לָהֵן מַלְכָּא – אֲמַנֶּם הַמֶּלֶךְ, מִלְּכֵי יִשְׁפַּר עָלָיךְ – עֲצָתִי תִּיטַב בְּעִינֶיךָ לְהַאֲמִין לַעֲצָתִי: וַחֲטָטָךְ בְּצִדְקָה פְּרוֹק. חֲטָאֶךָ ע״י צְדָקָה פְּרֵה: וַעֲוֹנָתָךְ בְּמִיחַן. וַעֲוֹנוֹתֶיךָ בְּחַנִּינַת הָעֲנִיִּים: הן

הן

ביאורים למסכת סוטה דף כ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה בִּלְבָד – ואפילו פרשת סוטה שבספר תורה, כיון שצריך שתהא פרשת סוטה ראויה להימחק, וקנקנתום מתיר רושם לאחר מחיקתו. **רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ** – של רבי מאיר, **חוּץ מִפָּרָשַׁת סוֹטָה שֶׁל מִקְדָּשׁ** – שכותב הכהן בבית המקדש לשם כל סוטה וסוטה.

מבררת הגמרא, **מַאי בֵּינַיְיהוּ** – במה נחלקו, כלומר, מה יסוד המחלוקת בניהם. **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, לְמָחוֹק לָהּ מִן הַתּוֹרָה אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ** – נחלקו אם ניתן למחוק מפרשת סוטה שבספר תורה, לתנא קמא ניתן להשתמש לבדיקת הסוטה גם מפרשת סוטה הכתובה בספר תורה, ולכן אסר הטלת קנקנתום לתוך הדיו שבה נכתבת פרשה זו, ורבי יעקב סובר, שאין בודקים אותה אלא בפרשה הנכתבת לשמה, ולא מפרשת סוטה שבספר תורה, ולכן לא הצריך שתהא פרשה זו שבספר תורה, ניתנת להימחק. **וְהָנֵי תַּנָּאֵי כִּי הָנֵי תַּנָּאֵי** – והתנאים הללו נחלקו במחלוקת התנאים דלהלן, אם ניתן להשתמש לבדיקת סוטה זו במגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה אחרת. **דְּתַנְיָא, אֵין מְגִילָּתָהּ** – מגילת סוטה שנכתבה לשם סוטה זו אינה **כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת. רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה אוֹמֵר, מְגִילָּתָהּ** – מגילה שנכתבה לשם סוטה זו **כְּשֵׁירָה לְהַשְׁקוֹת בָּהּ סוֹטָה אַחֶרֶת** – שאין צריך כתיבה לשמה. תנא קמא שבברייתא דלעיל, שאמר שניתן להשתמש בפרשת סוטה שבספר תורה להשקאת סוטה, דהיינו שלא צריך כתיבה לשמה, סובר כרבי אחי בר יאשיה שניתן להשתמש במגילה שנכתבה לסוטה זו לשם סוטה אחרת, ורבי יעקב שחולק וסובר שאין מוחקים מפרשת סוטה שבספר תורה, שצריך כתיבה לשמה, סובר כתנא קמא של רב אחי בא יאשיה, שאין משתמשים במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לבדיקת סוטה אחרת.

אָמַר רַב פָּפָא לדחות, **דִּילְמָא לֹא הִיא** – אין הכרח לומר כן, ואפשר לומר **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא הָתָם** שלא ניתן להשתמש במגילה שנכתבה לשם סוטה זו לסוטה אחרת, **אֶלָּא בֵּינָן דְּאִינְתִּיק לְשׁוּם רָחֵל** – שנכתבה המגילה לשם זו ונותקה מכל נשים שבעולם לשם רחל **לֹא הַדְרָא מִינַּתְקָא** – לא תחזור שוב להינתק מכל נשים שבעולם להיות מיוחדת **לְשׁוּם לֵאָה** שכן התייחדה כבר לשם רחל. **אֲבָל תּוֹרָה** – פרשת סוטה שבתורה, **דְּסָתְמָא כְּתִיבָה** שנכתבת בסתם ולא נותקה מכל נשים שבעולם לשם זו **הָכִי נַמִּי דְּמָחְקִינַן** ניתן למחוק ממנה לשם זו אף שלא נכתבה לשמה.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לדחות באופן אחר, **דִּילְמָא לֹא הִיא** – אין הכרח לתלות את מחלוקת התנאים זה בזה ואפשר לומר, **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה הָתָם** – שניתן להשתמש במגילת סוטה שנכתבה לשם זו לסוטה אחרת **אֶלָּא בְּמִגִּילָה, לְפִי דְּאִיכְּתּוּב לְשׁוּם אֲלוֹת בְּעוֹלָם** שסוף סוף נכתבה לשם קללה, **אֲבָל תּוֹרָה דִּלְהִתְלַמֵּד כְּתִיבָה** – שנכתבה כדי ללמוד ולא לשם קללה **הָכִי נַמִּי דְּלֹא מָחְקִינַן.**

מקשה הגמרא, **וְרַבִּי אַחַי בַּר יֹאשִׁיָּה** שאמר שניתן להשתמש במגילת סוטה שנכתבה לשם אישה זו לסוטה אחרת, **לֵית לֵיהּ** – האם אינו סובר את המשנה בגיטין, אדם **שֶׁכָּתַב** גט על מנת **לְגָרֵשׁ בּוֹ אֶת אִשְׁתּוֹ וְנִמְלַךְ** חזר בו מהגירושין. אם **מְצָאוֹ בֶּן עִירוֹ, וְאָמַר לוֹ שְׁמִי כְּשִׁמְךָ וְשֵׁם אִשְׁתִּי כְּשֵׁם אִשְׁתְּךָ** – הרי שם העיר שלי ושלך, וכן השמות שלי ושל אשתך שווים, אם כן גט זה מתאים גם עבורי, תן לי את הגט שכתבת עבור הגירושין שלך ושל אשתך, ואגרש בו אני את אשתי. **פָּסוּל לְגָרֵשׁ בּוֹ.** שצריך שתהא כתיבת הגט לשם האישה העומדת להתגרש בו. לפי שגבי כתיבת גט נאמר, "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה", ודורשים 'לה', 'לשמה', אם כן, גם כאן שנאמר "ועשה לה הכהן את כל התורה הזאת" נדרוש 'לה' 'לשמה'. מתרצת הגמרא, **אָמְרִי, הָתָם** – גבי גט **'וְכָתַב לָהּ' אָמַר רַחֲמָנָא,** כיון שהזכירה התורה כתיבה **בְּעִנְיַן כְּתִיבָה לְשֵׁמָהּ.** שואלת הגמרא, **הָכָא נַמִּי** כתוב **'וְעָשָׂה לָהּ'** ומדוע לא נדרוש שצריך עשייה לשמה. מתרצת הגמרא, **מַאי 'עֲשָׂיָיה'** – מהי העשייה שאמרה התורה **מְחִיקָה** – שצריך הכהן למחוק את המגילה לשמה של הסוטה ולא שכתיבת המגילה צריכה להיעשות לשמה.

שנינו במשנה, **אֵינָהּ מַסְפֶּקֶת לִשְׁתּוֹת עַד שֶׁפָּנֶיהָ [וְכוּ']**.

מקשה הגמרא, **מַנִּי** – כמו איזה תנא סובר התנא של משנתינו שאמר, שהסוטה נבדקת מיד לאחר שתיית המים המרים, שמיד לאחר שתייתן פניה מוריקות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה, דְּכַמָּה דְּלֹא קָרְבָה מִנְחָתָהּ** – שכל זמן שלא קרבה המנחה **לֹא בָּדְקֵי לָהּ מַיָּא** – אין המים בודקים אותה, **דִּכְתִיב "מִנְחַת זִכָּרוֹן מַזְכֶּרֶת עָוֹן"** הרי, שרק לאחר הקרבת המנחה נבדקים עוונותיה ונזכרים, ואם קודם שותה את המים ורק לאחר מכן מקריב את המנחה, לא היה התנא אומר שמיד לאחר השתייה פניה מוריקות. **אִימָּא סֵיפָא, יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה תּוֹלֶה לָהּ, אֲתָאן לְרַבָּנָן** הרי שבאנו לשיטת חכמים, **דְּאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, הָאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים.** וקשה מי הוא התנא של המשנה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב חִסְדָּא, הָא** – משנתינו **מַנִּי, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר, מַקְרִיב אֶת מִנְחָתָהּ וְאַחַר כָּךְ מַשְׁקֶה,** ולכן אומר התנא ששתיית המים בודקתה מיד, **וּבִזְכוּת** – אם תולה לה, **סָבַר לָהּ כְּרַבָּנָן** – שאומרים שהזכות תולה לה.

שנינו במשנה, **וְהֵם אוֹמְרִים הוֹצִיאוּהָ וְכוּ'** – לאחר ששותה הסוטה מן המים, אם טמאה היא, מיד פניה מוריקות והיא מתמלאת גידין והעומדים שם אומרים הוציאוה שלא תטמא העזרה.

שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** מבקשים להוציא אותה מהעזרה, לכאורה הסיבה היא, **דְּדִילְמָא מָתָה, לְמֵימְרָא דְּמֵת אָסוּר בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה** – היינו, עזרת נשים או שער נקנור (שהיה בין עזרת נשים לעזרה), ששם מביאים את הסוטה, שלא נתקדשו בקדושת המקדש והם כשאר הר הבית שדינו כמחנה לויה, **וְהָתַנְיָא, טָמֵא מֵת מוּתָּר לִיכָּנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְלֹא טָמֵא מֵת בִּלְבָד אָמְרוּ, אֶלָּא אֲפִילּוּ מֵת עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", ו'עִמּוֹ'** משמע, **בְּמִחִיצָתוֹ.** ובמדבר היו ג׳ מחנות, לפנים מן הקלעים, היה מחנה שכינה, סביב מחנה שכינה חנו הלויים, וסביב הלויים מחנה ישראל. ומכך שמשה שהיה לוי, נטל עימו למחיצתו את עצמות יוסף, יש ללמוד שהמת מותר במחנה לויה. אם כן קשה, מדוע הוצרכו להוציא את הסוטה מעזרת הנשים, הרי מת מותר בה. מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי,** לא מחשש מיתה הוצרכו להוציאה, אלא **שֶׁמָּא תִּפְרוֹס נִדָּה** מחמת הפחד התוקף אותה עם שתיית המים, שהיא מתחילה להרגיש את פעולתם בגופה, ונידה אסורה במחנה לויה.

שואלת הגמרא, **לְמֵימְרָא דִּבְעִיתוּתָא מַרְפְּיָא** – שהפחד מרפה את מקור דמיה וגורם לראית דם. אומרת הגמרא, **אִין, דִּכְתִיב 'וַתִּתְחַלְחֵל הַמַّלְכָּה מְאֹד', וְאָמַר רַב** מהו לשון 'ותתחלחל', **שֶׁפֵּירְסָה נִדָּה** – היינו, שנתמסמס חלל גופה, ופירסה נידה.

מקשה הגמרא, **וְהָא אֲנָן תְּנַן, חֲדָדָה מְסַלֶּקֶת דָּמִים** – אישה הנתונה בפחד, אינה רואה דם. מתרצת הגמרא, **פַּחְדָּא צָמִית** – דאגה מתמדת שלא באה לאישה בהפתעה, כגון אישה שדואגת מפני אויבים שלא יבואו להורגה, אכן צומת את המקור מלהוציא דם, ובמשנה זו מדובר במקרה שלא באה עליה הפחד בהפתעה, **בְּיַעֲתוּתָא מַרְפְּיָא** – אבל פחד הבא בהפתעה, כגון זו, שעד שלא שתתה מן המים הייתה סמוכה ובטוחה שלא יזיקו לה המים, ופתאום, עם שתייתם מתחילה להרגיש מה שהם מחוללים המים בגופה, הפחד התוקף אותה מיד, גורם להרפיית המקור ולראיית דם.

שנינו במשנה, **יֵשׁ לָהּ זְכוּת הָיְתָה וְכוּ'** – פעמים שהמים אינם בודקים אותה מיד, כגון, אם יש לה זכות. יש זכות תולה שנה, יש זכות תולה שנתיים, ויש זכות התולה ג׳ שנים.

מַנִּי מַתְנִיתִין – שאומרת שיש זכות התולה ג׳ שנים, **לֹא אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן, וְלֹא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם, וְלֹא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. דְּתַנְיָא, אִם יֵשׁ לָהּ זְכוּת תּוֹלֶה לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, כְּדֵי הַכָּרַת הָעוּבָּר,** שהוא זמן שהעובר ניכר במעי המעוברת, **דִּבְרֵי אַבָּא יוֹסֵי בֶּן חָנָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִצְחָק אִישׁ כְּפַר דָּרוֹם אוֹמֵר,** אם יש לה זכות תולה לה **ט'** חֳדָשִׁים, **שֶׁנֶּאֱמַר** לגבי סוטה, **"וְנִקְתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר "זֶרַע יַעַבְדֶנּוּ יְסֻפַּר",** מכאן שהזכות תולה לה כדי זמן פקידת **זֶרַע הָרָאוּי לְסֻפַּר** – היינו, הראוי לחיות ולבא לידי סיפור שבחו של מקום, שהוא ט' חודשים. **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר,** אם יש לה זכות תולה לה **שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לְדָבָר** שהזכות תולה לה שנים עשר חודש, **זֵכֶר לְדָבָר** יש, **דִּכְתִיב** לאחר שפתר דניאל את החלום ואמר לו שיהא נטרד מבני אדם ויהא מושבו ומאכלו עם חית השדה שבע שנים, **"לְהֵן מַלְכָּא** – אומנם אדוני המלך דע לך, שאף על פי שאין מנוס מן הגזירה, מכל מקום **מִלְּכִי יִשְׁפַּר עָלָךְ** – תיטב עצתי בעינך, **(וְחֵטָיךְ) [וַחֲטָאֶיךָ] בְּצִדְקָה פְּרֹק** – ופדה חטאך וכפר עליה כדי שלא תתממש על ידי שתיתן צדקה, **וַעֲוֹנָתְךָ בְּמִחַן עֲנָיִן** – ועונותיך פרוק בחנינת עניים.

ביאורים למסכת סוטה דף כא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הֵן (תֶּהֱוֵי) [תֶּהֱוֶה] אַרְכָּה לְשַׁלְוָתְךָ" – ועל ידי הצדקה, יהא אורך זמן לשלומך, שלא תמהר לפקוד אותך הרעה. **וְכְתִיב, "כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא"** לבסוף הגיעו כל הפורענויות על נבוכנצר, **וְכְתִיב "לִקְצָת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר"** – לאחר שנים עשר חודש. הרי שהזכות תולה שנים עשר חודש. אם כן, מיהו התנא של משנתנו שסובר שהזכות תולה ג׳ שנים. משיבה הגמרא, **לְעוֹלָם** התנא של משנתנו סובר כשיטת **רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שאמר שהזכות תולה ג׳ שנים, **וְאַשְׁכַּח קְרָא** – ומצא מקרא כתוב **דְּאָמַר וְתָנֵי** – שהקב״ה מאריך אפו עד ג׳ פעמים, **דִּכְתִיב "כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי אֱדוֹם"** – הרי שעד ג׳ פשעים המתין להם הקב״ה ולא הביא עליהם פורענות עד לאחר ג׳ פעמים, דהיינו האריך את הזמן ג׳ שנים.

שואלת הגמרא, **וּמַאי** – מהו שאמר רבי ישמעאל, **אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר וְזֶר לַדָּבָר**, מדוע אין זו ראיה גמורה. ומישבת, **דִּלְמָא שַׁאנֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים** כגון נבוכדנצר ואדום **דְּלֵא מִפְּקִיד דִּינָא עֲלֵיהוּ** – שאין הקב״ה ממהר להביא עליהם פורענות בעולם הזה, אבל עם ישראל מדקדק הקב״ה בעולם הזה וממהר לפרוע מהם בעולם הזה.

שנינו במשנה, **וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלֶה ג׳ שָׁנִים כו׳.**

שואלת הגמרא, **זְכוּת דְּמַאי** – איזו זכות מגינה עליה שהמים אינם מזיקים לה. **אִילֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה** – שהיתה עוסקת בתורה. **הָא אִינָהּ מְצַוֶּוה וְעוֹשֶׂה הִיא** – הרי אינה מצווה ללמוד תורה, וכיון שאינה מצווה אין שכרה גדול, ולא מסתבר לומר שזכות זו תעמוד לה שהמים לא יזיקוה. **אֶלָּא** נאמר שהכוונה היא, **לְזְכוּת דְּמִצְוָה** שעשתה, גם על כך קשה, וכי **זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְּנָא כּוּלֵּי הַאי** – האם יש בכוחה להגין כל כך מן הפורענות **וְהָתַנְיָא, אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסִי**, נאמר **"כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", תֹּלֶה** - המשיל **הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, אֶת הַמִּצְוָה** המשיל **בְּנֵר,** לוֹמַר לְךָ **מָה נֵר אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה** – להאיר לו את הדרך העומדת לפניו שלא יכשל, **אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִנָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה** - ממקצת פורעניות, **וְאֶת הַתּוֹרָה** המשיל **בְּאוֹר** – **לוֹמַר לְךָ מָה אוֹר** היום **מַגִּין לְעוֹלָם** – מכל הפגעים הבאים לו בעולם, **אַף תּוֹרָה מְגִנָּה לְעוֹלָם** - שמצילה אותו מן החטא ומן היסורים הבאים לו בזה העולם. **וְאוֹמֵר** – הפסוק שאחריו המדבר בענין מעלותיה של התורה, **"בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ** ובשכבך תשמור עליך והקיצות היא תשיחך **וְגו׳"**. וכך מתפרש הכתוב, **׳בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ׳** – **זֶה הָעוֹלָם הַזֶּה** – שהתורה תנחה ותגן עליך בעולם הזה מכל צרות. **׳בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ׳ זוֹ מִיתָה** – בשעת המיתה מגינה התורה מיסורי המיתה, **׳וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָ׳ לֶעָתִיד לָבֹא** – לאחר המיתה תליץ התורה בעדך להגן מפני ייסורי הגיהנם. **מָשָׁל לְאָדָם, שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה וּמִתְיָרֵא** מג׳ דברים, א. **מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים** – גומות **וּמִן הַבַּרְקָנִים** שהם פגעים האורבים לו בכל צעד ושעל, ב. **וּמֵהֶיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים** – שהם סכנות המזדמנות לו באישון לילה, ג. **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ** – מחמת שאינו בקי מספיק בשבילי הדרכים. **נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוֹר,** כיון שמאירה לו את הדרך העומדת לפניו, **נִיצָּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפְּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים** שהם הסכנות האורבות מחמת שאינו רואה, כך, מי שמקיים מצוות ניצל ממקצת פורעניות. אולם **וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵהֶיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים** שדרכן ללכת בלילה פן יפגעו בו, ועוד **וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עָמוּד הַשַּׁחַר, נִיצָּל מֵהֶיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִים** – כך מי שזכה ללמוד תורה ניצל מן החטא ומן היסורים. אולם גם לאחר שעלה עמוד השחר, **וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ,** עד **שֶׁהִגִּיעַ לְפַרְשַׁת דְּרָכִים** ושם הכיר את דרכו ונוכח שהוא בדרך הנכונה, ואז **נִיצָּל מִכּוּלָּם.** וכמו כן האדם בעולם הזה, גם כשלומד תורה ומקיים מצוות עדיין אינו יודע אם ילך בדרך זו עד סוף ימיו, או שמא יכפנו היצר הרע להשיבו מהדרך הנכונה, עד שמגיע ליום המיתה ולא פירש מן התורה עד ליום זה, ואז ניצל מכל מוקשי העולם הזה. **דָּבָר אַחֵר** דרך נוספת מדוע המשיל הכתוב את המצוה לנר ואת התורה לאור, **עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה** – מעשה עבירה מכבה את שכר המצוה שלא תגין עליו מן הפורענות, כפי שניתן לכבות את אור הנר שלא יאיר. **וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה** – שכר מי שעסק בתורה שלא תגן עליו, כפי שלא ניתן לכבות את אור היום, **שֶׁנֶּאֱמַר "מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה"** – ׳מים רבים׳ הם משל לעבירות, והאהבה זו התורה, ומבואר בפסוק, שהעבירות אינם מכבות את שכר התורה. מכל מקום מבואר בברייתא שהמצוות אינם מגינות מן היסורים כל כך, ואם כן קשה, על איזו זכות אמר התנא שהיא עומדת לה להינצל מפגיעת המים המרים, אם זכות תורה, הרי אינה מצווה בלימוד התורה ושכרה אינו גדול, ואם זכות מצווה, הרי אין שכרם מרובה כל כך להציל מן היסורים. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹסֵף,** לעולם זכות מצוה מגינה על הסוטה, **וּמִצְוָה בְּעִידְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ** – בשעה שעוסק בה, **מַגְּנָא** – מגינה עליו מן היסורים **וּמַצְּלָא** – ומצילה אותו שלא יבא לידי חטא, **בְּעִידְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ** – משנגמרה המצוה ואינו עוסק בה עוד, **אַגּוּנֵי מַגְּנָא** – מן היסורים **אַצּוּלֵי לֵא מַצְּלָא** – ואינה מצילה מן החטא. כלומר, לעולם המצוה מגינה מן היסורים בעולם הזה, ולפיכך, זכות מצוה עומדת לסוטה שלא יזיקוה המים. ומה שאמר התנא בברייתא שהמצוה אינה מגינה אלא לשעה, כוונתו שאינה מגינה אלא בשעה שעוסק בה, אבל **תּוֹרָה בֵּין בְּעִידְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ** – בין בשעה שעוסק בה **וּבֵין בְּעִידְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ** – ובין בשעה שאינו עוסק בה **מַגְּנָא וּמַצְּלָא** – מגינה מן היסורים ומצילה מן החטא.

מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רַבָּה, אֶלָּא מֵעַתָּה** - אם זכות תורה עומדת לאדם גם בשעה שאינו עוסק בה שלא יבא לידי חטא, **דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל** שנעשו רשעים, **מִי לֹא עָסְקֵי בַּתּוֹרָה,** אם כן **אַמַּאי לֹא הֲנִיגָה עֲלֵיהוּ** התורה מיצר הרע, שהחטיאם ועשאם רשעים גמורים. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** חילוק אחר, **תּוֹרָה בְּעִידְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ** – בשעה שעוסק בה **מַגְּנָא וּמַצְּלָא** – מגינה עליו מיסורים ומצילה אותו מיצר הרע שלא יבא לידי חטא, **בְּעִידְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ** – ואולם בשעה שאינו עוסק בה, **אַגּוּנֵי מַגְּנָא אַצּוּלֵי לֵא מַצְּלָא** – מגינה היא עליו מן היסורים אך אינה מצילתו מן החטא. מה שאין כן **מִצְוָה, בֵּין בְּעִידְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בְּעִידְּנָא דְּלֵא עָסִיק בָּהּ, אַגּוּנֵי מַגְּנָא** מצילה אותו מן היסורים והפורענות, ולכן זכות מצוה מגינה על הסוטה, אך **אַצּוּלֵי לֵא מַצְּלָא** – אינה מצילתו מן החטא.

ובזה מובן מדוע שלט יצר הרע על דואג ואחיתופל לעשותם רשעים.

רָבִינָא אָמַר – מיישב באופן אחר, **לְעוֹלָם** הזכות העומדת לסוטה היא **זְכוּת תּוֹרָה. וּדְקָאָמְרַתְּ** - ומה שהקשית שהרי היא **אֵינָהּ מְצַוֶּוה וְעוֹשָׂה. נָחֵי דְּפַקּוּדֵי לֵא מְפַקְּדָא** – אמנם היא עצמה אינה מצווה ללמוד תורה, אך **בְּאַגְּרָא דְּמַקְרְיָן וּמַתְנְיָן בְּנֵיהוּ** – בשכר שטורחות להביא את בניהן לבית הספר לקרא מקרא ולשנות משנה, **וְנַטְרָן לְהוּ לְגַבְרֵיהוּ** - וממתינות לבעליהן שיוצאים לעיר אחרת ללמוד תורה **עַד דְּאָתוּ מִבֵּי מִדְרָשָׁא** – עד שחוזרים מבית המדרש, **מִי לֹא פַּלְגָאן בַּהֲדֵיהוּ** – וכי אינם חולקים עימם בשכר לימוד התורה שלהם, שהוא שכר של מצווה ועושה.

הגמרא חוזרת למשל המובא בברייתא ושואלת, **וּמַאי** הנמשל להגיע **לְפַרְשַׁת דְּרָכִים** שהזכיר התנא. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי חִסְדָּא, זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם מִיתָה** – פרשת דרכים הוא יום המוות, שהוא מעבר מחיי האדם בעולם הזה לחיי נצח, וכוונת התנא לומר, שרק אם הגיע האדם ליום זה בעודו תלמיד חכם, ידע שניצל מסכנות היצר האורבות לו. אך עד אז, נתון הוא בידיו של יצר הרע להחטיאו. **רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר,** פרשת דרכים **זֶה** משל **לְתַלְמִיד חָכָם וְיִרְאַת חֵטְא** – שהגיע לידי יראת חטא. **מַר זוּטְרָא אָמַר, זֶה** משל **לְתַלְמִיד חָכָם דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָּא** – שהגיע להוראה. שמבין דבר מתוך דבר ויודע לפסוק מתוך השמועות הלכה למעשה.

שנינו בברייתא, **דָּבָר אַחֵר** דרך אחרת לבאר את הדמיון בין נר למצוה ובין אור לתורה, **עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה** - שאור המצוה כבה על ידי עבירה, כשם שאור הנר כבה, **וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה** – ואור התורה אינו כבר על ידי עבירה כשם שאור היום אינו כבה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵף, דַּרְשֵׁיהּ רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסִי לְהַאי קְרָא לפסוק ׳כי נר מצוה ותורה אור׳, ללמוד ממנו את מעלותיה המיוחדות של התורה **כִּי סִינַי** - כפי שדרש משה בפני עם ישראל על מעלות התורה בסיני. **(וְאִילְמָלֵא) [וְאִילְמָלֵי] דְּרַשׁוּהָ דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל הָכִי** – ואם היו דורשים כן גם דואג ואחיתופל **לֵא רָדְפוּ בָּתַר דָּוִד** – אחר דוד להורגו **דִּכְתִיב "לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוֹ** רדפו ותפסוהו כי אין מציל **וְגו׳"** – שהיו אומרים, שה׳ עזב את דוד לפי שעבר על איסור אשת איש, ואין לו זכות שתצילנו, שהעבירה כבתה זכויותיו ולכן ניתן לרודפו ולתופסו. **מַאי דָּרוּשׁ** - איזה

המשך בעמוד פה

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כא עמוד א

רש״י

הֵן תֶּהֱוֵי אַרְכָּא לִשְׁלֻוְתָּךְ. וְאָז תִּהֵא אוֹרֶךְ זְמַן לִשְׁלוֹמְךָ שֶׁלֹּא יָבֹאוּ עָלֶיךָ הַפּוּרְעָנוּת. וְכֵן עֲשָׂה נְבוּכַדְנֶצַּר, הָיָה מְקַבֵּץ בְּכָל יוֹם עֲנִיֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵבִיא בְּגוֹלָה וְהָיוּ צְרִיכִין מְזוֹנוֹת וּמְפַרְנְסָם, וְאָף דָּנִיֵּאל כִּשְׁהִשִּׁיאוֹ עֵצָה זוֹ לְכָךְ נִתְכַּוֵּן, שֶׁרָאָה אֶת יִשְׂרָאֵל בְּגוֹלָה מְחֻזָּרִין עַל הַפִּתְחִים: **וּכְתִיב כֹּלָּא מְטָא.** כָּל הַפּוּרְעָנוּת הַגִּיעַ עַל נְבוּכַדְנֶצַּר: **לְקָצַת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר.**

אִלְמָא תְּלָת לוֹ הַזְּכוּת י״ב חֹדֶשׁ: **לְעוֹלָם.** מַתְנִי׳ דְּקָתָנֵי ג׳ שָׁנִים ר׳ יִשְׁמָעֵאל הִיא: **וְאַשְׁכַּח קְרָא דְּאָמַר וְתָנֵי.** שׁוֹנֶה בְּהַאֲרֻכַּת זְמַן, כְּלוֹמַר מִקְרָא כְּתוּב שֶׁהַקָּבָּ״ה מַאֲרִיךְ זְמַן עַד ג׳ פְּעָמִים, הִלְכָּךְ הֲווּ לֵהּ ג׳ שָׁנִים: **דְּלֵא מִפְּקִיד דִּינָא עֲלֵיהוּ.** אֵין מְמַהֲרִין מִן הַשָּׁמַיִם לִפְקוֹד עֲוֹנוֹתָם עֲלֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה, אֲבָל מִישְׂרָאֵל מְמַהֲרִין לִפְרַע בְּעה״ז וּמִדְּקַדְּקִין אַחֲרֵיהֶם: **זְכוּת דְּמַאי.** מְגִינָה כָּל כָּךְ: **זְכוּת דְּתוֹרָה.** שֶׁהִיְּתָה עוֹסֶקֶת בְּתוֹרָה: **הָא לֹא מִפְּקְדָא.** דִּכְתִיב וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם (דְּבָרִים י״א) וְלֹא אֶת בְּנוֹתֵיכֶם, וְכֵיוָן דְּאֵינָהּ מְצַוָּה אֵין שִׂכְרָהּ גָּדוֹל כִּמְצַוָּה וְעוֹשֶׂה: **הִיא תְּשַׂיְּחֵךְ.** תְּלִיץ בְּעַדְךָ אֶת זְכוּתֵךְ: **פַּחֲתִים.** גְּמוֹת: **נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוּר.** כָּךְ זָכָה לְקַיֵּם מִצְוָה נִצַּל מִמַּקֵּצָת פּוּרְעָנִיּוֹת: **וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵהָיָה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִים.** שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ בַּלַּיְלָה פֵּן יִפְּגְעוּ בּוֹ: דִּכְתִיב תָּשֶׁת חֹשֶׁךְ וִיהִי לַיְלָה בּוֹ תִּרְמֹשׂ כָּל חַיְתוֹ יָעַר (תְּהִלִּים קד): **הִגִּיעַ עַמּוּד הַשַּׁחַר.** וְאָף כָּאן זָכָה לְתוֹרָה נִצַּל מִן הַחֵטְא וּמִן הַיִּסּוּרִין: **וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ כּוּ׳.** שֶׁמָּא יִכָּפֵנוּ יִצְרוֹ לְבָטֵל וְיָשִׁיב עָלָיו יצה״ר וּפּוּרְעָנוּת: **הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים.** וְשָׁם הִכִּיר אֶת דַּרְכּוֹ, וְאָף כָּאן הִגִּיעַ לְיוֹם הַמִּיתָה וְלֹא פֵּרַשׁ מִן הַתּוֹרָה עַד יוֹם מוֹתוֹ נִצַּל מִכְּלָן, וְהָכִי מְפָרֵשׁ לֵהּ לְקַמִּיהּ: **עֲבֵירָה מְכַבָּה.** שֹׁבֵר מִצְוָה: **וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה.** שֹׁבֵר מִי שֶׁעָסַק בְּתוֹרָה קֹדֶם לָכֵן, אִלְמָא מִצְוָה לֹא מַגְּנָא כְּלֵי הַאי: **לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה.** זוֹ תּוֹרָה דִּכְתִיב (קֹהֶלֶת ג) הֲבִיאֵנִי אֶל בֵּית הַיָּיִן וְדִגְלוֹ עָלַי אַהֲבָה, יַיִן סוֹד: **אָמַר רַב יוֹסֵף.** לְעוֹלָם מְגִינָה עַל הַיִּסּוּרִין הַרְבֵּה, וּמַאי אֵינָהּ מְגִינָה דְּקָאָמַר תַּ״ק [ובל״ק] מִן הַחֵטְא שֶׁלֹּא יִתְקָפְּנוּ יצה״ר קָאָמַר: **מִצְוָה בְּעִידְּנָא דְּעָסִיק בָּהּ.** וְהַיְינוּ לְפִי שָׁעָה דְּאָמַר מְגִנָּא מִן הַיִּסּוּרִין וּמִצָּלָא מִיצה״ר שֶׁלֹּא יַכְשִׁילֵנוּ לַחֲטֹא: **בְּעִידְּנָא דְּלֹא עָסִיק בָּהּ.** מִשֶּׁנִּגְמַר הַמִּצְוָה וְאֵינוֹ עָסוּק בָּהּ אֲגוּנֵי מְגַנָּא מִן הַפּוּרְעָנוּת, אֲצוּלֵי לֹא מְצָלָא. וּדְקָתָנֵי בְּבְרַיְיתָא עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה, לָאו מִלְּהָגֵן מִן הַיִּסּוּרִין קָאָמַר, אֶלָּא מִלְּטוֹל שָׂכָר לְעָתִיד: **אֲמַאי לֹא תָּנֵן עֲלֵיהֶן.** מַיְּצֵר הָרָע שֶׁהֶחֱטִיאָם וַעֲשָׂאָם רְשָׁעִים גְּמוּרִים, כְּלוֹמַר אֲמַאי לֹא תְּצִילֵהוּ מִן הָעֲבֵירוֹת: **לְעוֹלָם זְכוּת דְּתוֹרָה.** וְלֹא שֶׁעוֹסֶקֶת בְּתוֹרָה, אֶלָּא שֶׁטּוֹרַחַת בְּבִנְהּ וּבְבַעְלָהּ שֶׁיַּעֲסוֹק: **דְּמַקְרְיָאן וּמַתְנְיָאן.**

שֶׁטּוֹרְחוֹת עַל בָּנֶיהָן לַהֲבִיאָן לְבֵית הַסֵּפֶר לִקְרוֹא מִקְרָא וְלִשְׁנוֹת מִשְׁנָה: **וְנָטְרָן לְגַבְרֵיהוּ.** וּמַמְתִּינוֹת לְבַעֲלֵיהֶן שֶׁיּוֹצְאִין לְעִיר אַחֶרֶת לִלְמוֹד תּוֹרָה: **מַאי פָּרָשַׁת דְּרָכִים.** מֵהוּ מְדֻמֶּה לְהַגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים, דְּהָא אֲבוּקָה הַיְינוּ תּוֹרָה, אֶלָּא פָּרָשַׁת דְּרָכִים מַאי הִיא: **יוֹם הַמִּיתָה.** וְהוּא תַּלְמִיד חָכָם בְּיוֹם מוֹתוֹ, וְיָדַע שֶׁלֹּא פִּירֵשׁ לְפָרוֹק מַעֲלָיו עֹל תּוֹרָה: **וְיִרְאַת חֵטְא.** זָכָה לְיִרְאַת חֵטְא אַחַר שֶׁזָּכָה לְתוֹרָה נִצַּל מִכְּלָן, שֶׁהַתּוֹרָה מְלַמֶּדְתּוֹ דְּבָרִי מִצְוָה וְדִבְרֵי אִסּוּר וּמִמָּה שֶׁהוּא צָרִיךְ לִפְרוֹשׁ, וְיִרְאַת חֵטְא מוֹנֵעוֹ מִלַּרְדּוֹף אַחֲרֵי יִצְרוֹ: **דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָּא.** וְה״ק עָלָה עִמּוּד הַשַּׁחַר נִצּוֹל מִן הַחֵטְא כּוּ׳, זָכָה לְתוֹרָה נִצּוֹל מִיצה״ר וּמִן הַחֵטְא, וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזוֹ דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ, אִם יִזְכֶּה שֶׁיִּסְיַיְעוּהוּ מִן הַשָּׁמַיִם לְהִתְקַבֵּל דְּבָרָיו בֵּין חֲבֵרָיו לְהוֹרוֹת כַּהֲלָכָה וּבְמִשְׁפָּט. הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים, כְּלוֹמַר זָכָה לְכָךְ נִצּוֹל מִכְּלָם: **לֵאמוֹר אֱלֹהִים עָזְבוֹ.** כָּךְ הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו, אֱלֹהִים עָזְבוֹ, שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְאֵין אָנוּ נֶעֱנָשִׁין עָלָיו, רִדְפוּ וְתַפְּסוּהוּ כִּי אֵין מַצִּיל, אֵין לוֹ זְכוּת שֶׁיַּצִּילֵנוּ, שֶׁהֶעֱבֵרָה כִּבְתָה זְכִיּוֹתָיו: **לֹא יִרְאֶה בְּךָ.** עֲבֵרָה, וְאִם יִרְאֶה וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: **שִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה.** תִּנָּא הוּא בְּמִשְׁנָה קַמַּיְיתָא דִּזְבָחִים, וְלָמַד תּוֹרָה עַל יְדֵי אָחִיו שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּפַרְקַמְטִיָּא כְּדֵי שֶׁיְּחֻלּוֹק בִּזְכוּת לִמּוּדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן, לָכֵן הוּא נִקְרָא עַל שֵׁם עֲזַרְיָה אָחִיו, וְכֵן ר׳ יוֹחָנָן לָמַד ע״י הַנְּשִׂיא שֶׁהָיָה מְפַרְנְסוֹ: **הֵלֵל עָסַק בְּתוֹרָה.** מִתּוֹךְ עֹנִי רַב הִדְמְפָרֵשׁ

תוספות

מצוה בין בעידנא דעסיק בה בין בעידנא דלא עסיק בה אגוני מגנא אצולי לא מצלא. ותימה מאי האי דקתני בברייתא תלה את המצוה בנר מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה אי מיצר הרע אינה מגינה כלל אי מן הפורענות מגינה לעולם ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם אי מן הפורענות מצוה נמי מגנא לעולם ואי דמצלא מיצר הרע הא לא מצלא אלא לפי שעה:

זה תלמיד חכם דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהלכתא. תימה והיאך ניצול מכולן והלא לא ניצול מיצר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה וי״ל סתם תלמיד חכם תורתו אומנתו ועוסק בה ומהרהר כל שעה ואינו הולך ד׳ אמות בלא תורה:

והן אינן יודעין שעבירה מכבה מצוה. תימה והא אמר לעיל בין לרב יוסף בין לרבא מצוה אגוני מגנא מן הפורענות אפילו בעידנא דלא עסיק בה ועבירה מכבה מצוה לאו מלהגין מן היסורין קאמר אלא מליטול שכר לעתיד לבא כמו שפרש״י:

הֵן תֶּהֱוֵה אַרְכָּא לִשְׁלֻוְתָּךְ״ וּכְתִיב: ״כֹּלָּא מְטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מַלְכָּא״ וּכְתִיב ״לְקָצַת יַרְחִין תְּרֵי עֲשַׂר״. לְעוֹלָם ר׳ יִשְׁמָעֵאל, וְאַשְׁכַּח קְרָא דְּאָמַר וְתָנֵי, דִּכְתִיב: ״כֹּה אָמַר ה׳ עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי אֱדוֹם״. וּמַאי ״אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֵכֶר לַדָּבָר״? דִּלְמָא שָׁאנֵי גּוֹיִם דְּלָא מְפַקֵּיד דִּינָא עֲלֵיהוּ: וְיֵשׁ זְכוּת תּוֹלָה ג׳ שָׁנִים כּו׳: זְכוּת דְּמַאי? אִילֵימָא זְכוּת דְּתוֹרָה? הָא אֵינָהּ מְצוּוָּה וְעוֹשָׂה הִיא! אֶלָּא זְכוּת דְּמִצְוָה זְכוּת דְּמִצְוָה מִי מַגְּנָא כּוּלֵּי הַאי? וְהָתְנִיָּא, אֶת זוֹ דָּרַשׁ ר׳ מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי: ״כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר״ תָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר, וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר. אֶת הַמִּצְוָה בְּנֵר לוֹמַר לְךָ: מַה נֵּר אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה, אַף מִצְוָה אֵינָהּ מְגִינָּה אֶלָּא לְפִי שָׁעָה. וְאֶת הַתּוֹרָה בְּאוֹר, לוֹמַר לְךָ: מָה אוֹר מֵגֵן לְעוֹלָם אַף תּוֹרָה מְגִינָּה לְעוֹלָם.

וְאוֹמֵר ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ״ וגו׳ ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ״ וגו׳ ״וְהַקִּיצוֹתָ הִיא תְּשִׂיחֵךְ״ לֶעָתִיד לָבֹא. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵילָה, וּמִתְיָרֵא מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפִּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים וּמֵהַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִין וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. נִזְדַּמְּנָה לוֹ אֲבוּקָה שֶׁל אוּר נִיצַּל מִן הַקּוֹצִים וּמִן הַפִּחָתִים וּמִן הַבַּרְקָנִים, וַעֲדַיִין מִתְיָרֵא מֵהַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּיסְטִין, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. כֵּיוָן שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר נִיצַּל מֵהַיָּה רָעָה וּמִן הַלִּסְטִין, וַעֲדַיִין אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ מְהַלֵּךְ. הִגִּיעַ לְפָרָשַׁת דְּרָכִים נִיצַּל מִכּוּלָּם. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה״. אָמַר רַב יוֹסֵף: מִצְוָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא. בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא, אֲצוּלֵי לָא מַצְּלָא. תּוֹרָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ וּבֵין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא. מַתְקִיף לַהּ רָבָא: אֶלָּא מֵעַתָּה, הוֹאִיל וַאֲחִיתוֹפֶל מִי לֹא עָסְקִי בְּתוֹרָה? אֲמַאי לֹא הֵגִינָה עֲלֵיהוּ? אֶלָּא אָמַר רָבָא: תּוֹרָה, בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ, מַגְּנָא וּמַצְּלָא. בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא, אֲצוּלֵי לָא מַצְּלָא. מִצְוָה, בֵּין בְּעִידָּנָא דְּעָסִיק בָּהּ בֵּין בְּעִידָּנָא דְּלָא עָסִיק בָּהּ, אֲגוּנֵי מַגְּנָא אֲצוּלֵי לָא מַצְּלָא. רַבִּינָא אָמַר: לְעוֹלָם זְכוּת תּוֹרָה, וּדְקָאָמְרַתְּ אֵינָהּ מְצוּוָּה וְעוֹשָׂה, נְהִי דִּפְקִדְּדֵי לָא מִפַּקְּדָא, בְּאַגְּרָא דְּמַקְרְיָן וּמַתְנְיָן בְּנֵיהוּ וְנָטְרָן לְהוּ לְגַבְרֵיהוּ עַד דְּאָתוּ מִבֵּי מִדְרָשָׁא, מִי לָא פַּלְגָּאן בַּהֲדֵיהוּ? מַאי פָּרָשַׁת דְּרָכִים? אָמַר רַב חִסְדָּא: זֶה תַּלְמִיד חָכָם וְיוֹם מִיתָה רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם, וְיִרְאַת חֵטְא. מָר זוּטְרָא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד חָכָם דְּסַלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא. דָּבָר אַחֵר: עֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה. אָמַר רַב יוֹסֵף: דְּרָשׁוּהָ ר׳ מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי לְהַאי קְרָא כִּי סִינַי, וְאִילְמָלֵא דְּרָשׁוּהָ דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל הָכִי, לֹא רָדְפוּ בְּתַר דָּוִד, דִּכְתִיב: לֵאמֹר אֱלֹהִים עָזְבוֹ וגו׳. מַאי דְּרוּשׁ? ״וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר״ וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה. מַאי״ לוֹ״? אָמַר עוּלָּא: לֹא כְּשִׁמְעוֹן אָחִי עֲזַרְיָה וְלֹא כְּר׳ יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה אֶלָּא כְּהֵלֵל וְשֶׁבְנָא. דְּכִי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר: הֵלֵל וְשֶׁבְנָא אַחֵי הֲווּ, הֵלֵל עָסַק בַּתּוֹרָה, שֶׁבְנָא עֲבַד עִיסְקָא. לְסוֹף, אָמַר לֵיהּ: תָּא נַעֲרוֹב וְלִיפְלוּג; יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה ״אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ״ וְגוֹ׳:

אומר

בן

בְּמס׳ יוֹמָא (דף לה:):

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כא עמוד ב

תוספות

בן עזאי אומר חייב אדם וכו׳. ירושלמי דבן עזאי דלא כר״א בן עזריה דדריש (חגיגה קף ג.) הקהל את העם האנשים והנשים והטף אנשים באו ללמוד נשים לשמוע ונראה דפי׳ דמצוה לשמוע הנשים כדי שידעו לקיים מצוה ולא משום שידעו שזכות תולה: מטרונה שאלה את ר׳ אלעזר מפני מה חטא אחת במעשה העגל והן מתין בה ג׳ מיתות אמר לה אין אשה חכמה אלא בפלך אמר לי הורקנוס בנו בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה אבדת ממני ג׳ מאות כור מעשר בכל שנה א״ל ישרפו ד״ת ולא ימסרו דברי תורה לנשים:

רוצה אשה בקב ותיפלות. פר״ח רוצה אשה שיהא בעלה חמר ויהא מצוי אצלה בכל שבת לתת לה עונתה ולא יביא לה אלא קב חטים בלבד ולא יהא גמל שהולך בדרך רחוקה ואינו נותן לה עונה אלא אחת לשלשים יום ואע״פ שמביא לה לשכרו ט׳ קבין חביבה עליה העונה בכל שבת וקב אחד מט׳ קבין ופרישות ל׳ יום ורבי פירש בשם רב האי המשרה אשתו ע״י שליש לא יפחות לה מקביים חיטין מן שבת לשבת כדמוכח בגמרא בפרק אע״פ (כתובות קף סל:) ועונתה מצוי לה ואילו המורד על אשתו (פס סג.) מוסיפין על כתובתה ג׳ דינרים בשבת ושער בינוני הוא ד׳ סאין בסלע וסלע ד׳ דינרים נמצאת סאה בדינר וג׳ סאין בג׳ דינרים שהן י״ח קבין הרי שחכמים עמדו על סוף דעתה שהיא רוצה בתיפלות ועמו שני קביים מי״ח קביים שיפרוש ממנה דקביים אחד מט׳ בי״ח קבין:

היכי דמי חסיד שוטה. ירושלמי ראה תינוק מבעבע בנהר אמר לכשאחלוץ תפילין אצילנו עד כשהוא חולץ תפילין הוציא זה את נפשו: **זה** הנותן דינר לעני להשלים לו מאתים זוז. הא דרבי אבהו והא דרבי יוחנן ומבריח מזונות מן האלמנה קרי ירושלמי מכות פרושים ותו גרס התם חד תלמיד מדר׳ בון הוו לו מאתים זוז חסר דינר והוה רבי יליף למזכי עמיה חד לתלת שנים מעשר מסכני חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין בישא ומלוון ליה אתא בעי מזכי עמיה היך דהוה יליף א״ל רבי אית לי שיעורא אמר זה מכת פרושים נגעו ביה רמז לתלמידיו ואעלוניה לקפילין וחסרוניה חד קרט וזכה עמיה היך דהוה יליף שנינו בפרק בתרא דמסכת פאה (מ״ט) מי שיש לו חמשים זוז והוא נושא ונותן בהן ה״ז לא יטול ובגמרא [ירושלמי] הדא אמר חמשיז דעבדין טבין מן מאתן דלא עבדין: **יתומים** שקדמו ומכרו בנכסים מועטין. ונראה דוקא לענין מזון הבנות אמרינן מה שמכרו מכרו אבל לענין מזון האשה כיון דמשועבד לה בעל למזונות בחיי הנכסים בחזקתם שאינם יכולין למכור כדאמרי׳ בפ׳ הנושא (כתובות קנ.) יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ומ״ש מדר׳ אסי א״ר יוחנן יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים וכו׳ התם לא משתעבדי לה מחיים אי נמי בית זה עצמו דרה בו בחיי הבעל אבל מזונות בכל יום צריכה למזונות ולא דמו מזונות אשה למדור והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין מה שמכרו מכרו דמטלטלי לא משתעבדי למזונות ואמרי׳ בפ׳ מציאת האשה (פס סט.) בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למזונות והאי דנקט נכסים מועטין אורחא דמילתא נקט דלא מזבין אינש נכסים משום הפסד מזונות היכא דאיכא נכסים מרובים רבי פי׳ בתוספותיו דר׳ יוחנן פליג אהדהיא דמסקינן בפרק ב׳ דייני גזירות (פס קף קט.) אמר רבי יצחק בן אילעאי משמיה דחזקיה כל מקום שאמר ר״ג רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו וגבי נכסים מועטין תנינא התם (קף קח:) ובפרק מי שמת (כ״ב קט:) אמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי ואמר ר״ג רואה אני את דברי אדמון לא ידענא מאי דוחקיה לפרש כך אליבא דאדמון טפי מאליבא דרבנן: **אביי** אמר זה המשיא עצה למכור בנכסים כרשב״ג. רשב״ם פי׳ ביש נוחלין (כ״ב קף קלז.) משום דגרם לעבור על דברי הנותן ורמה דאהנו מעשיו והרי הוא חוטא ולא לו ומיהו המוכר עצמו דהיינו ראשון לא מיקרי רשע ואף על גב דלכתחילה אסור לעשות כך דלא חמיר איסוריה שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו וקשיא לפירושו בסוף פרק מי שהיה נשוי (כתובות קף נ״ה:) דאמר אביי נכסי לך ואחריך לפלוני ועמדה וניסת בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום בעל כלום ומי אמר אביי הכי והאמר אביי איזהו רשע ערום זה המשיא כו׳ מי קאמר תינשא ניסת קאמר אלמא דמדמי מוכר עצמו למשיא ומיהו יש לפרש כיון דמשיא נקרא רשע מכלל דלמוכר אסור לעשות לכתחילה אע״ג דלא נקרא רשע כדקתני התם אין לו לראשון אלא אכילת פירות בלבד ואי קשיא מדקאמר אביי זה המשיא עצה וכו׳ כרשב״ג מכלל דאביי ס״ל כרשב״ג והכי אמר אביי נמי בהדיא בפרק מי שהיה נשוי (ג״ש עס) בעל לוקח הוי ואין לאחריך במקום לוקח כלום וביש נוחלין (כ״ב קף קלז.) מפרש טעמא משום דקסבר קנין פירות כקנין הגוף דמי ובסוף פרק השולח (גיטין קף מח:) אמר אביי נקטינן בעל בנכסי אשתו צריך הרשאה אע״ג דפירות דידיה הוי הגוף צריך הרשאה דמשמע דס״ל דלאו כקנין הגוף דמי יש לתרץ דוקא גבי אחריך ס״ל לאביי דכקנין הגוף דמי דאפי׳ ר״ל דאמר לאו כקנין הגוף דמי מתרצינן אליביה אחריך שאני ופי׳ רשב״ם דאחריך משמע גוף ופירות נתן לראשון דהא בהדיא פי׳ אחריך ירש פלוני ואף הוא פסק שם כרשב״ג וז״ל בעלמא סבירא לן דלאו כקנין הגוף דמי כדפסקי׳ בפרק החולץ (יבמות קף לו:) הבא אחריך שאני וכן עיקר דלא תקשי הלכתא אהלכתא דפסקינן כר״ל פרק החולץ ובהא דאחריך קיימא לן כרשב״ג דפסקי׳ הלכתא לקמיה ולא פליג ר״ל ומדאביי נמי איכא למשמע דהכי קיימא לן כדאמר אביי איזהו רשע וכו׳ ולקמן נמי דהיא אתתא דהוה לה דיקלא באראע דרב ביבי כו׳ אזל איהו אקנייה לבנו קטן כרשב״ג עד אפילו רשב״ג לא קאמר מהתם שמעינן דהלכה כרשב״ג הלכך בעינן לפרושי דרשב״ג ס״ל כר״ל דלאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דאחריך שאני ולא תקשה הלכתא אהלכתא תימה לר׳ אמאי לא קא חשיב נמי דהיא דאלו הן הנשרפין (סנהדרין קף עו:) אמר רב כהנא משום ר״ע איזו עני ורשע ערום זה המשהה בתו בוגרת ויש לומר דעני ורשע לא קא חשיב:

רש״י

אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי: חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת וְכוּ׳ ר׳ אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בְּתּוֹ תּוֹרָה מְלַמְּדָהּ תִּיפְלוּת: תִּיפְלוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶלָּא אֵימָא: כְּאִילּוּ לִמְּדָהּ תִּיפְלוּת. אָמַר ר׳ אַבָּהוּ: מַאי טַעֲמֵיהּ דְּר׳ אֱלִיעֶזֶר דִּכְתִיב: ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״ כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה חָכְמָה בְּאָדָם נִכְנְסָה עִמּוֹ עָרְמוּמִית, וְרַבָּנָן הַאי ״אֲנִי חָכְמָה״ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לִכְדְרַבִּי יוֹסֵי בְּר׳ חֲנִינָא, דְּאָמַר ר׳ יוֹסֵי בְּר׳ חֲנִינָא: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמַּעֲמִיד עַצְמוֹ עָרוּם עֲלֵיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה״. אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא״: ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: רוֹצֶה אִשָּׁה וְכוּ׳: מַאי קָאָמַר? הָכִי קָאָמַר: רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת עִמּוֹ, מִתִּשְׁעַת קַבִּין וּפְרִישׁוּת: הוּא הָיָה אוֹמֵר: חָסִיד שׁוֹטֶה כּוּ׳: הֵיכִי דָּמֵי חָסִיד שׁוֹטֶה? כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִיתְּתָא בְּנַהֲרָא וְאָמַר: לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוּלֵי בָּהּ וַאֲצִילָהּ. הֵיכִי דָּמֵי רָשָׁע עָרוּם? אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּין קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ, ר׳ אַבָּהוּ אוֹמֵר: זֶה הַנּוֹתֵן דִּינָר לְעָנִי לְהַשְׁלִים לוֹ מָאתַיִם זוּז, דִּתְנַן מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז וְלֹא יִטּוֹל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשַׂר עָנִי. הָיָה לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר, אֲפִילּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת הֲרֵי זֶה יִטּוֹל. ר׳ אַסִּי אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמְכוֹר בִּנְכָסִים מוּעָטִין. אָמַר ר׳ אַסִּי אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: יְתוֹמִים שֶׁקִּדְּמוּ וּמָכְרוּ בִּנְכָסִים מוּעָטִין מַה שֶׁמָּכְרוּ, מָכְרוּ. אַבַּיֵּי אָמַר: זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לְמְכוֹר בִּנְכָסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא ״נְכָסַי לְךָ, וְאַחֲרֶיךָ, לְפִלּוֹנִי״, וְיָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר וְאָכַל, הַשֵּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁייֵר רִאשׁוֹן. רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: זֶה הַמַּכְרִיעַ אַחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו. ר׳ זְרִיקָא אָמַר רַב הוּנָא: זֶה הַמְּיַקֵּל לְעַצְמוֹ וּמַחֲמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא אָמַר: זֶה

ביאורים למסכת סוטה דף כא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שנינו במשנה, **אוֹמֵר בֶּן עַזַּאי חַיָּיב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ׳ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל הַמְּלַמֵּד אֶת בְּתוֹ תּוֹרָה מְלַמְּדָהּ תִּיפְלוּת.** שואלת הגמרא, **תִּיפְלוּת סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי יעלה על דעתך שהתורה נקראת תיפלות (דברי הבאי). מתרצת הגמרא, אל תשנה בדברי רבי אליעזר המלמד את ביתו תורה מלמדה תיפלות, **אֶלָּא אֵימָא, כְּאִילּוּ לִמְּדָהּ תִּיפְלוּת** – היינו, שהמלמד תורה לאישה כמי שמלמדה תיפלות, שעל ידי לימוד התורה היא לומדת להיות ערמומית ולעשות דבריה בהצנע.

אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר – שהמלמד תורה לאישה כאילו מלמדה תיפלות. **דִּכְתִיב "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה"**, חכמה היא התורה, ומבואר בפסוק, ׳אני חכמה׳ – **כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה חָכְמָה בְּאָדָם,** ׳שכנתי ערמה׳ - **נִכְנְסָה עִמּוֹ עָרְמוּמִית.** והואיל ומתוך לימוד התורה נכנסת בה פיקחות, לומדת לעשות דברי זנות בהצנע

שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** – בן עזאי שסובר שעל האדם ללמד את ביתו תורה, **הַאי** - הפסוק ׳**אֲנִי חָכְמָה׳ מַאי עָבְדֵי לֵיהּ** – מה דורשים ממנו. משיבה הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא. דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּעַמִּיד עַצְמוֹ עָרוּם עֲלֵיהֶן** – היינו, שפושט מעל עצמו עול דרך ארץ ופורש מכל העסקים ונעשה עני וחסר כל בשביל ללמוד תורה, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה".**

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵין דִּבְרֵי תּוֹרָה מִתְקַיְּימִין אֶלָּא בְּמִי שֶׁמְּשַׁיֵּשׁ עַצְמוֹ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ – עניו בכל ענייניו, הן בחכמה, הן בעושר והן בגבורה **שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַחָכְמָה מֵאַיִן תִּמָּצֵא"** – החכמה תמצא תמי שמשים עצמו כ׳אין׳ – כלום.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר רוֹצֶה אִשָּׁה** בקב ותיפלות מתשעה קבין ופרישות **וְכו׳.** שואלת הגמרא, **מַאי קָאָמַר** – מה פירוש דבריו של רבי יהושע. משיבה הגמרא, **הָכִי קָאָמַר, רוֹצֶה אִשָּׁה בְּקַב וְתִיפְלוּת עִמּוֹ** – מעדיפה אשה ליזון במזונות מועטים (קב) ושיהיה בעלה מצוי לה, **מִתְּשַׁעַת קַבִּין וּפְרִישׁוּת** – מליזון במזונות מרובים ובשפע גשמי, ולא יהא בעלה מצוי לה. וכיון שעיקר ענייניה וליבה של האישה בדברים הללו, לא טוב שתלמד תורה.

הוּא הָיָה אוֹמֵר חָסִיד שׁוֹטֶה ורשע ערום **כו׳** שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי חָסִיד שׁוֹטֶה.** משיבה הגמרא, **כְּגוֹן דְּקָא טָבְעָה אִיתְּתָא בְּנַהֲרָא** שרואה שטובעת אישה בנהר, **וְאָמַר לָאו אוֹרַח אַרְעָא לְאִיסְתַּכּוּלֵי בָּהּ וְאַצּוּלָהּ** – אין זה מן הראוי להביט באישה ולהציל אותה.

שואלת הגמרא, **הֵיכִי דָּמֵי רָשָׁע עָרוּם.** משיבה הגמרא, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זֶה הַמַּטְעִים דְּבָרָיו לַדַּיָּין** – משמיע לדיין את הסיבות שיש לצדד לזכותו **קוֹדֶם שֶׁיָּבֹא בַּעַל דִּין חֲבֵרוֹ,** וכיון שקבע את צדדי זכויותיו בליבו של הדיין, קשה לסלקן, ואין לדיין את שיקול הדעת הרצוי לבחון את המקרה לאשורו. ולכן נקרא רשע, שעובר על ׳לא תשא שמע שוא׳, ערום, שעושה זאת בערמה שהדיין לא יודע שהוא בא לדון איתו.

רַבִּי אַבָּהוּ אוֹמֵר, זֶה הַנּוֹתֵן דִּינָר לְעָנִי לְהַשְׁלִים לוֹ מָאתַיִם זוּז – בכדי שלא יוכל ליטול מתנות עניים. **דִּתְנַן, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָאתַיִם זוּז** אינו מוגדר כעני, ועל כן, **לֹא יִטּוֹל לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעֲשֵׂר עָנִי. הָיָה לוֹ מָאתַיִם חָסֵר דִּינָר,** כיון שכעת הוא עני, **אֲפִילּוּ אֶלֶף נוֹתְנִין לוֹ כְּאַחַת,** אם כולם נחוצים לו, **הֲרֵי זֶה יִטּוֹל,** והרי הוא רשע ערום שנראה שרוצה לתת צדקה, ובאמת על ידי כך הוא מונע ממנו טובה, וזה בערמה שהעני לא מרגיש בכך.

רַבִּי אַסִּי אָמַר בשם **רַבִּי יוֹחָנָן,** רשע ערום **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לִמְכּוֹר בְּנִכְסִים מוּעָטִין** – אדם שמת והניח בנים ובנות, הדין הוא שהבנים יורשים את הנכסים והם זנין את אחיותיהם עד שיתבגרו או עד שיתארסו. במה דברים אמורים בשהניח נכסים שאפשר שיזונו מהם הבנים והבנות כאחד עד שיתבגרו הבנות, ואלו הן הנקראין נכסים מרובין. אבל אם אין בנכסים אלא כדי מזון הבנות בלבד, הבנות ניזונות מהן עד שיתבגרו או עד שיתארסו, והבנים ישאלו על הפתחים, ואלו הן נכסים מועטים. אדם המשיא עצה לבנים שירשו נכסים מועטים, למכור אותם בכדי שלא יפסידו הנכסים במזונות הבנות, נקרא רשע, שהוא מעביר על דעת חכמים. ומנין שמהכירה מועילה, **דְּאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יְתוֹמִים שֶׁקָּדְמוּ וּמָכְרוּ בְּנִכְסִים מוּעָטִין** – קודם שבאו הבנות לבית דין, והעמידו הנכסים בחזקתן, **מַה שֶּׁמָּכְרוּ מָכְרוּ.**

אַבָּיֵי אָמַר, רשע ערום, **זֶה הַמַּשִּׂיא עֵצָה לִמְכּוֹר בְּנִכְסִים כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל. דְּתַנְיָא,** אדם שאמר לחברו **נְכָסַי** קנויים **לְךָ וְאַחֲרֶיךָ לְפִלּוֹנִי.** - ואחרי שתמות הנכסים יעברו לפלוני, אם **יָרַד הָרִאשׁוֹן וּמָכַר** את הנכסים לאחר **הַשֵּׁנִי** – המקבל השני, **מוֹצִיא** את הנכסים **מִיַּד הַלָּקוֹחוֹת** לאחר שימות הראשון **דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵין לַשֵּׁנִי אֶלָּא מַה שֶּׁשִּׁיֵּיר רִאשׁוֹן.** וכיון שמכר הנכסים לאחר, אין לשני כלום בנכסים, ואינו יכול להוציא מהלקוחות. ואדם המשיא עצה לזה הראשון שקיבל הנכסים, למוכרם לאחר בכדי שיוותרו בידו מעות הנכס ולא יעבור הנכס לאחר מותו ל׳אחריך׳, נקרא רשע כיון שעובר בזה על דעת הנותן.

רַב יוֹסֵף בַּר חָמָא אָמַר בשם **רַב שֵׁשֶׁת,** רשע ערום, **זֶה הַמַּכְרִיעַ אֲחֵרִים בְּאוֹרְחוֹתָיו** – מגלה מעשיו הטובים לאחרים ומציע להם ללכת באורחותיו. שאינו מתכוון אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות בכדי לחפות על תועבותיו.

רַבִּי זְרִיקָא אָמַר בשם **רַב הוּנָא, זֶה הַמְּסַיֵּעַ לְעַצְמוֹ וּמַחְמִיר לַאֲחֵרִים. עוּלָּא אָמַר, זֶה**

המשך ביאור למס׳ סוטה ליום אחד ועשרים לעומר עמ׳ א

פסוק דרשו ללמוד ממנו שלפי שעבר עבירה אין ה׳ עימו, **"וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר** ושב מאחריך **וְגו׳"** – אם יראה ה׳ עבירה בדבר שבערוה, ישיב ה׳ את עצמו מאותו אדם. **וְהֵן אֵינָן יוֹדְעִין שֶׁעֲבֵירָה מְכַבָּה מִצְוָה, וְאֵין עֲבֵירָה מְכַבָּה תּוֹרָה.** ולפי שעסק דוד בתורה, עמדה לו זכות התורה להצילו מידיהם.

שואלת הגמרא **מַאי "בּוז יְבוּזוּ לוֹ".** **אָמַר עוּלָּא, לֹא כְּשִׁמְעוֹן אֲחִי עֲזַרְיָה** – תנא היה ולמד תורה מתוך הרווחה. **וְלֹא כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּבֵי נְשִׂיאָה** – שלמד תורה על ידי הנשיא שהיה מפרנסו. **אֶלָּא כְּהִלֵּל וְשֶׁכְנָא,**

דְּכִי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, הִלֵּל וְשֶׁכְנָא אֲחֵי הֲווּ – אחים היו, **הִלֵּל עָסַק בְּתוֹרָה** מתוך עוני, **שֶׁכְנָא עָבַד עִיסְקָא** – התעסק לפרנסתו. **לְסוֹף** לאחר שהלל כבר למד, **אָמַר לֵיהּ** שבנא להלל, **תָּא נַעֲרוֹב** – בא נשתתף, אני אפרנס אותך **וְלִיפְלוּג** – ואחלוק עמך בשכר לימודך. **יָצְתָה בַּת קוֹל וְאָמְרָה "אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ... בוז יבוזו לו וְגו׳"** – כל הון שבעולם לא יספיק כדי לקנות את התורה שהרי הלל לא למד בזכותו, אלא רוצה רק לחלוק בשכר.

ביאורים למסכת סוטה דף כב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שֶׁקָּרָא – מקרא **וְשָׁנָה** – משנה **וְלֹא שִׁימֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** – ללמוד מהם טעמי המשנה וסברותיה. שמתוך שאינו יודע את המשניות על סברותיהם וטעמיהם, טועה בדין, שפעמים על ידי הטעמים משתנה הדין לאיסור ולהיתר, או בדיני ממונות לחיוב ולזכות, או בטהרות לטמא ולטהר, ומתוך שאינו יודע טעמי הדינים מורה שלא כהלכה, ולכן נקרא רשע. ואף ערום הוא, שהשומע את בקיאותו במשניות סבור שבקי הוא אף בטעמיהם ויודען על בורין, ומתוך כך נוהגים בו כבוד תלמיד חכם.

אִתְּמַר, קָרָא – מקרא **וְשָׁנָה** – משנה **וְלֹא שִׁימֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** ללמוד מהם סברות וטעמי הדין. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, חֲרֵי זֶה עַם הָאָרֶץ** – יש לנהוג בו כמו עם הארץ שחשוד על המעשרות ועל הטהרות. **רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, חֲרֵי זֶה בּוּר** – גרוע מעם הארץ. **רַבִּי יַנַּאי אוֹמֵר, חֲרֵי זֶה כּוּתִי** – דינו ככותי שאסור לאכול מפיתו ולשתות מיינו. שכיון שאינו משמש תלמידי חכמים מגלה בעצמו שאין לו אמונת חכמים מפרשי המשנה, ולכן דינו ככותי. **רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר, חֲרֵי זֶה מָגוּשׁ** – מכשף. כלומר, אדם שאינו משמש תלמידי חכמים הוא דומה למכשף שאוחז את עיני בני אדם ומטעה אותם בכישופיו, ואף זה מטעה את בני אדם שמתוך בקיאותו חושבים שבקי הוא גם בטעמי הדינים על בוריים.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מִסְּתַבְּרָא כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב – שהשונה ואינו משמש תלמידי חכם הרי זה מגוש, **דְּאָמְרֵי אִינְשֵׁי** – שכן רגילים האנשים לומר, **רָטִין מָגוּשָׁא** – לוחש המכשף את לחשיו **וְלֹא יָדַע מַאי אָמַר** – ואינו יודע מה הם ומה פירושם. כלומר, המכשף יודע לומר דברים הגורמים לרוחות להגיע אך אינו מבין מה הוא אומר. ואף זה דומה לו, שגם הוא **תָּנֵי תַּנָּא** – חוזר על דברי התנאים **וְלֹא יָדַע מַאי אָמַר** - ואינו מבין דבריהם.

תָּנוּ רַבָּנָן אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ – שדברו בו חכמים בכל מקום. **כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּבִרְכוֹתֶיהָ.** שאדם שאינו קורא קריאת שמע, ודאי שאינו יודע כלום, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִילִין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, כָּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ. רַבִּי יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְלִמּוּד תּוֹרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים, אֲפִילּוּ קוֹרֵא** – מקרא **וְשׁוֹנֶה** – משנה **וְלֹא שִׁימֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים זֶהוּ עַם הָאָרֶץ. קָרָא** – מקרא **וְלֹא שָׁנָה** – משנה **חֲרֵי זֶה בּוּר. לֹא קָרָא וְלֹא שָׁנָה** היינו, שאינו יודע כלום **עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה"** – היינו, שאינו יודע כלום כבהמה שאינה יודעת כלום.

הגמרא מביאה פסוק באותו ענין, **"יֶרֶא אֶת ה׳ בְּנִי וָמֶלֶךְ (וְ)עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרָב". אָמַר רַבִּי יִצְחָק,** מי הם ה׳שונים׳ שנאמר שאין להתערב (להתחבר) עימהם. **אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנִים הֲלָכוֹת** – משניות, שלא שימשו תלמידי חכמים ואינם יודעים את טעמי המשניות.

שואלת הגמרא, **פְּשִׁיטָא** – שכך היא כוונת הכתוב, שאיך נפרשו באופן אחר. משיבה הגמרא, **מַהוּ דְּתֵימָא** ש׳שונים׳ שאמר הכתוב, **שׁוֹנִין בְּחֵטְא, וְכִדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא, כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ** – וחזר ועבר אותה פעם שניה, **הוּתְּרָה לוֹ** – דומה בעיניו להיתר. וכוונת הכתוב לומר שמאלו יש להתרחק, **קָא מַשְׁמַע לָן** שהכוונה לאלו ששונים משניות ולא שימשו תלמידי חכמים.

תָּנָא, הַתַּנָּאִים – אלו השונים משניות ואינם יודעים טעמי הדין וסברותיו, **מְכַלֵּי עוֹלָם** – גורמים חורבן לעולם.

שואלת הגמרא, **מְכַלֵּי עוֹלָם סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – וכי מי ששונה משניות, גורם חורבן לעולם, אם אינו יודע טעמי הדין, יש לו אומנם חיסרון בידיעותיו, אך מה רעה גורם הוא לעולם. מתרצת הגמרא, **אָמַר רָבִינָא,** כוונת התנא לאלו **שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן** – היינו, שמבלים את העולם בהוראת טעות. שכיון שאינם יודעים טעמי המשנה, אינם יורדים לעומק הדין לדמות את המקרה שבא לפניהם לדין הדומה, ומתוך כך טועים בדין.

תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְכִי אלו ששונים משניות **מְכַלֵּי עוֹלָם הֵן, וַהֲלֹא מִיַּשְּׁבֵי עוֹלָם הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ"** – מי ששונה הלכות, ׳עולם לו׳ כלומר, העולם קיים בזכותו. **אֶלָּא** הכוונה היא, לאלו **שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן.**

שנינו במשנה, **אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן, בְּתוּלָה צְלָיְנִית** – בעלת תפילה, **וְאַלְמָנָה שׁוֹכֶבֶת** – שנוהגת לבקר שכונותיה תמיד, **וְקָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו** – יבואר בהמשך, **חֲרֵי אֵלּוּ מְכַלֵּי עוֹלָם** – גורמים רעה וחורבן לעולם, שמתוך שנוהגות צדקות יתירה שאינה מצויה אצל נשים, ודאי באות לחפות על רשעות שיש בהם.

שואלת הגמרא, **אֵינִי** וכי אלמנה הנוהגת לבקר שכנותיה ממבלי עולם היא, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לְמַדְנוּ יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, וְקִיבּוּל שָׂכָר** – שיטרח אדם כדי לקיים מצוה, שמתוך כך יקבל עליה יותר שכר **מֵאַלְמָנָה** – שהייתה טורחת בקיום המצוות יותר בכדי הצורך כדי לקבל עליהם שכר. ומפרשת הגמרא כוונתו, **יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה** - **דְּרַבִּי יוֹחָנָן שַׁמְעָהּ לְהַהִיא בְּתוּלָה** – שמע את אותה בתולה, **דְּנָפְלָה אַאַפָּהּ** והתפללה **וְקָאָמְרָה, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ גַּן עֵדֶן וּבָרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים** – לנחול גן עדן **וּבָרָאתָ רְשָׁעִים** – שדרכם לגיהנם, **יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם** להפסיד על ידי חלקם בגן עדן ולרשת גיהנם. הגמרא ממשיכה בביאור דברי רבי יוחנן, איך למד **קִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. דְּהַהִיא אַלְמָנָה דַּהֲוַאי בַּי כְּנִישְׁתָּא בְּשִׁיבְּבוּתָהּ** – שהיה בית כנסת בשכנותה, ובכל זאת **כָּל יוֹמָא הֲוָת אָתְיָא וּמְצַלְּיָה בֵּי מִדְרָשֵׁיהּ** – הייתה הולכת ומתפללת בבית מדרשו **דְּרַבִּי יוֹחָנָן** שהיה מרוחק מביתה. **אָמַר לַהּ** רבי יוחנן, **בִּתִּי, לֹא בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשִׁיבְּבוּתָךְ** ומדוע טורחת את להגיע לבית מדרשי המרוחק מביתך. **אָמְרָה לֵיהּ, רַבִּי, וְלֹא שָׁכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ לִי** על שמגיעה אני עד לבית מדרשך המרוחק יותר. אם כן מה שונה אלמנה הנוהגת במנהג צידקות יתירה זו, שהולכת לבקר שכנותיה תמיד ממנהג צידקות של זו, שהולכת למקום מרוחק כדי להתפלל. **כִּי קָאָמַר** – לא כל אלמנה הנוהגת בצדקות יתירה יש לחושדה, אלא **כְּגוֹן יוֹחָנִי בַּת רְטִיבִי** – שהייתה הולכת לבית שכנותיה תמיד ומפרסמת שפועלת ישועות על ידי תפילתה. וכך היה מנהגה. כשמגיע עת לידת אשה היתה עוצרת רחמה בכישופיה, ולאחר שהייתה היולדת מצטערת הרבה היתה אומרת אלך ואבקש רחמים עליה רחמים אולי תשמע תפלתי. ואז היתה הולכת ומבטלת כשפיה והולד יוצא. פעם אחת היה לה שכיר יום בביתה, והיא הלכה לבית האשה היולדת ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם, ובא ופתח את הכלי והכשפים יצאו, והוולד נולד וידעו כי בעלת כשפים היא.

שואלת הגמרא, **מַאי קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו** שנאמר עליו שממבלי עולם הוא. **הָכָא** – בבבל **תַּרְגִּימוּ** - פירשו, **זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַמְבַעֵט בְּרַבּוֹתָיו** שלאחר שנעשה תלמיד חכם מזלזל ברבותיו שלימדוהו. **רַבִּי אַבָּא אָמַר, זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה. דְּאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מַאי דִּכְתִיב "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ", ׳כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה׳ זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה** – שעל ידי שפוסק דין מוטעה מחטיא אנשים רבים. ׳והפילה׳ הוא לשון ׳נפל׳ שהוא כיוי לתינוק שלא כלו לו חדשיו. **׳וַעֲצוּמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ׳ זֶה תַּלְמִיד חֲכָמִים שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה** – ׳עצומים׳ על שם שעוצם פיו ואינו מורה לרבים.

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כב עמוד א

רש״י

שֶׁקָּרָא. מִקְרָא: וְשָׁנָה. מִשְׁנָה: וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. לִלְמוֹד סִבְּרַת הַגְּמָרָא בְּטַעְמֵי הַמִּשְׁנָה מָה הֵם, רָשָׁע הוּא שֶׁאֵין תּוֹרָתוֹ עַל בּוּרְיָיהּ וְאֵין לִלְמוֹד הִימֶּנּוּ, שֵׁע״י הַטְּעָמִים יֵשׁ חִלּוּק בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר וּבְדִינֵי מְמוֹנוֹת לְזֻכּוֹת וּלְחַיֵּיב וּבְטָהֳרוֹת לְטַמֵּא וּלְטַהֵר, כִּדְאָמַר בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי מ״ט אָמַר מַר הָכִי וּמַר הָכִי, וְאָמַר מַאי בֵּינַיְיהוּ אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ כָּךְ וְכָךְ, וְעָרוֹם הוּא שֶׁהַשּׁוֹמֵעַ אֶת קוֹלוֹ שׁוֹנֶה מִשְׁנִיּוֹתָיו כִּסְבוּר הוּא שֶׁבָּקִי בְּטַעֲמֵיהֶם וְנוֹהֲגִין בּוֹ כְּבוֹד כְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים: אִתְּמַר גָּרַס: **ה״ז ע״ה.** שֶׁחָשׁוּד עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת וְעַל הַטָּהֳרוֹת: **בּוּר.** גָּרוּעַ מֵעַם הָאָרֶץ: **כּוּתִי.** וְאָסוּר לֶאֱכוֹל פִּתּוֹ וְיֵינוֹ, דִּכְיָון שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ חֲכָמִים אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים לְדַעְתָּם וְלֹא שָׁנָה אֶלָּא לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ כְּת״ח: **מָגוּשׁ.** מְכַשֵּׁף הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם וְגוֹנֵב אֶת הַלְּבָבוֹת, וְאַף זֶה כֵּן: **רָטֵי״ן.** תַּרְגּוּם חוֹבֵר חָבֵר (וְקָרִיס יח) הוּא מָגוּשׁ, לוֹחֵשׁ הַמְכַשֵּׁף אֶת לְחָשָׁיו וְאֵינוֹ מֵבִין מַה הֵם וּמַה פֵּרוּשָׁם, אֶלָּא כָּךְ מַעֲשֵׂיהֶם, שֶׁהַמְכַשֵּׁפוּת בָּא ע״י אוֹתָם הַלְּחָשִׁים: **תָּנֵי תַּנָּא.** וְאַף זֶה תַּנָּא שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ בְּתַלְמוּד שׁוֹנֶה מִשְׁנָתוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה הִיא: **אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ.** שֶׁנֶּחְשָׁד עַל הַטָּהֳרוֹת וְעַל הַמַּעֲשְׂרוֹת וּמֵחֲזִק מַגְּעוֹ טָמֵא: **כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא ק״ש.** דְּהָא וַדַּאי אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלוּם, אֲבָל יוֹדֵעַ לִקְרוֹת וְקוֹרֵא לֹא ע״ה הוּא: **שֶׁשּׁוֹנִין הֲלָכוֹת.** שֶׁלֹּא שִׁמְּשׁוּ לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים וְלֹא הִקְפִּידוּ עַל טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָיוֹת: **הֲלָכוֹת.** מִשְׁנָיוֹת: **פְּשִׁיטָא.** דְּהָכִי הוּא אֶלָּא בְּמַאי נְדָרְשִׁיהּ אִי לָאו בְּהָכִי: **הֶתֵּרָה לוֹ.** דּוֹמֶה בְּעִינָיו הֶתֵּר: **מְבֻלֵּי עוֹלָם ס״ד.** וּמַה הֵם גּוֹרְמִין לַאֲחֵרִים: **שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן.** קָאָמַר שֶׁמְּבַלִּין עוֹלָם בְּהוֹרָאוֹת טָעוּת, דִּכְיָון דְּאֵין יוֹדְעִין טַעֲמֵי הַמִּשְׁנָה פְּעָמִים גּוֹרְמִין שֶׁמְּדַמִּין לָהּ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה, וְעוֹד יֵשׁ מִשְׁנָיוֹת הַרְבֵּה (כְּמִשְׁקָיוֹת) דְּאָמְרִינָן הָא מַנִּי פְּלוֹנִי הוּא וּיְחִידְאָה הִיא וְלֵית הִלְכְתָּא כְּוֻתֵּיהּ, וְעוֹד שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים בְּמַחֲלוֹקֶת תַּנָּאִים הָרִאשׁוֹנִים הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי, הִלְכָּךְ מוֹרִין הוֹרָאוֹת טָעוּת: **הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ.** הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת – עוֹלָם שֶׁלּוֹ בְּזִכּוּתוֹ: **צַיְילָנִית.** בַּעֲלַת תְּפִלָּה: **וְאַלְמָנָה שׁוֹכֶבֶת.** בַּעֲלַת שְׁכֵנוֹת, הוֹלֶכֶת וּמְבַקֶּרֶת שְׁכֵנוֹתֶיהָ תָּמִיד: **הֲרֵי אֵלּוּ מְבֻלֵּי עוֹלָם.** שֶׁאֵינָן אֶלָּא נוֹאֲפוֹת וּמְכַשֵּׁפוֹת וּמַרְאוֹת עַצְמָן כִּצְדָקָנִיּוֹת שֶׁלֹּא יִבְדְּקוּ אַחֲרֵיהֶן: **קָמָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו.** לְקָמָן מְפֹרָשׁ: **וְקִבּוּל שֶׁכֶר מֵאַלְמָנָה.** שֶׁהָיְתָה טוֹרַחַת עַצְמָהּ יוֹתֵר מִן הַצָּרָךְ כְּדֵי לְקַבֵּל שָׂכָר כְּדִמְפָרֵשׁ וְאִדֵּיל, לְמַדְנוּ שֶׁיַּטְרִיחַ אָדָם עַצְמוֹ בְּמִצְוָה לְקַבֵּל שָׂכָר יוֹתֵר: **בָּרָאתָ צַדִּיקִים.** לְנַחוֹל גַּ״עֵ: **בָּרָאתָ רְשָׁעִים.** לִירֹשׁ גֵּיהִנֹּם: **שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם.** לְהַפְסִיד חֶלְקָם עַל יָדִי מִגַּן עֵדֶן וְלִירֹשׁ גֵּיהִנֹּם: **כִּי קָאָמַר.** מְבַלֵּי עוֹלָם: **כְּגוֹן יוֹחָנִי כַּת רְטִיבִי.** אַלְמָנָה מְכֻשֶּׁפָה הָיְתָה עוֹצֶרֶת רַחְמָהּ בִּמְכַשֵּׁפוּת, וּלְאַחַר שֶׁמִּצְטַעֲרַת הַרְבֵּה הָיְתָה אוֹמֶרֶת אֵלֶךְ וַאֲבַקֵּשׁ רַחֲמִים אוּלַי תִּשָּׁמַע תְּפִלָּתִי, וְהוֹלֶכֶת וְסוֹתֶרֶת כְּשָׁפֶיהָ וְהוֹלֶדֶת, וְהִיא הֹלֶכֶת לְבֵית הָאִשָּׁה הַיּוֹלֶדֶת, וְשָׁמַע הַשָּׁכִיר קוֹל הַכְּשָׁפִים מִתְקַשְׁקְשִׁין בְּכֵלֵי כְּמוֹ שֶׁהַוָּלָד מִקַּשְׁקֵשׁ בִּמְעֵי הָאֵם, וּבָא וּפִתְּחוּ אֶת מְגוּפַת הַכֵּלִי הַכְּשָׁפִים יָצְאוּ וְהַוָּלָד נוֹלַד, וְיָדְעוּ כִּי בַּעֲלַת כְּשָׁפִים הִיא: **הַמְכַעֵס בְּרַבּוֹתָיו.** וְקָרֵי לֵיהּ קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו עַל יְדֵי שֶׁיָּמִיו מִתְקַצְּרִין כְּדַאֲמְרִינָן בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחֲגִיגָה (קף ה.): **כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה.** בְּאִשָּׁה זָרָה מִשְּׁתָעֵי, וְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ נוֹהֵג עַצְמוֹ כְּשׁוּרָה קְרֵי לֵיהּ נַמֵּי הָכִי: **זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ כּוֹ׳.** הַפִּילָה לְשׁוֹן נָפֵל, שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו: **וַעֲצוּמִים.** לְשׁוֹן עוֹצֶם עֵינָיו (יחזקאל לג), שֶׁסּוֹגְרִים פִּיהֶם וְאֵינָם מוֹרִים לְצָרְכֵי הוֹרָאָה: ועד

תוספות

שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים: אִתְּמַר, קָרָא וְשָׁנָה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. ר׳ אֶלְעָזָר אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה עַם הָאָרֶץ. ר׳ שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר: הֲרֵי זֶה בּוּר. ר׳ יַנַּאי אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה כּוּתִי. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר: הֲרֵי זֶה מָגוּשׁ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: מִסְתַּבְּרָא כְּרַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דְּאָמְרִי אֱינָשֵׁי, רָטֵין מָגוּשָׁא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר, תָּנֵי תַּנָּא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר. תָּנוּ רַבָּנָן: אֵיזֶהוּ עַם הָאָרֶץ? כָּל שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בְּבִרְכוֹתֶיהָ, דִּבְרֵי ר׳ מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: כָּל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תְּפִילִין. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין לוֹ צִיצִית בְּבִגְדוֹ. ר׳ יוֹנָתָן בֶּן יוֹסֵף אָמַר: כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים וְאֵינוֹ מְגַדְּלָן לְלִמּוּד תּוֹרָה. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: אֲפִילּוּ קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה וְלֹא שִׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, זֶהוּ עַם הָאָרֶץ. קָרָא וְלֹא שָׁנָה הֲרֵי זֶה בּוּר, לֹא קָרָא וְלֹא שָׁנָה עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר: "וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם וְזֶרַע בְּהֵמָה": "זֶרַע אֶת ה׳ בְּנֵי וָמֶלֶךְ עִם שׁוֹנִים אַל תִּתְעָרֵב". אָמַר ר׳ יִצְחָק: אֵלּוּ שֶׁשּׁוֹנִים הֲלָכוֹת. פְּשִׁיטָא? מַהוּ דְּתֵימָא, שׁוֹנִין בְּחֵטְא, וּכְדְרַב הוּנָא, דְּאָמַר רַב הוּנָא: כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵירָה וְשָׁנָה בָּהּ הוּתְּרָה לוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן. תָּנָא: הַתַּנָּאִים מְבֻלֵּי עוֹלָם. מְבֻלֵּי עוֹלָם סָלְקָא דַּעְתָּךְ?! אָמַר רָבִינָא: שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ: וְכִי מְבֻלֵּי עוֹלָם הֵן? וַהֲלֹא מְיַיְשְׁבֵי עוֹלָם הֵן! שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲלִיכוֹת עוֹלָם לוֹ". אֶלָּא שֶׁמּוֹרִין הֲלָכָה מִתּוֹךְ מִשְׁנָתָן: אִשָּׁה פְּרוּשָׁה וְכוּ׳: תָּנוּ רַבָּנָן: בְּתוּלָה צַלְיָנִית וְאַלְמָנָה שׁוֹכֶבֶת וְקָטָן לֹא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו הֲרֵי אֵלּוּ מְבֻלֵּי עוֹלָם. אִינִי? וְהָאָמַר ר׳ יוֹחָנָן: לְמָדָנוּ יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה וְקִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה. יִרְאַת חֵטְא מִבְּתוּלָה, דְּר׳ יוֹחָנָן שְׁמָעָהּ לְהַהִיא בְּתוּלָה דְּנָפְלָה אַאַפֵּהּ וְקָאָמְרָה: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בָּרָאתָ גַּן עֵדֶן וּבָרָאתָ גֵּיהִנֹּם, בָּרָאתָ צַדִּיקִים וּבָרָאתָ רְשָׁעִים, יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ בִּי בְּנֵי אָדָם. קִיבּוּל שָׂכָר מֵאַלְמָנָה, דְּהַהִיא אַלְמָנָה דַּהֲוַאי בֵּי כְּנִישְׁתָּא בְּשִׁיבְבוּתָהּ, כָּל יוֹמָא הֲוַת אָתְיָא וּמַצְלָה בֵּי מִדְרָשֵׁיהּ דְּר׳ יוֹחָנָן. אָמַר לָהּ בִּתִּי, לֹא בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּשִׁיבְבוּתָךְ? אָמְרָה לֵיהּ: רַבִּי, וְלֹא שְׂכַר פְּסִיעוֹת יֵשׁ לִי? כִּי קָאָמַר כְּגוֹן יוֹחָנִי כַּת רְטִיבִי. מַאי "קָטָן שֶׁלֹּא כָּלוּ לוֹ חֲדָשָׁיו"? הָכָא תַּרְגִּימוּ, זֶה תַּלְמִיד חָכָם הַמְכַעֵס בְּרַבּוֹתָיו. רַבִּי אַבָּא אָמַר: זֶה תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, דְּאָמַר ר׳ אַבָּהוּ אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב: מַאי דִּכְתִיב "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ"? "כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה" זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה, "וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ" זֶה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה, ועד

רבי שמואל בר נחמני אמר ה״ז בור. תימה כמאן ס״ל לא כאחרים ולא כר׳ יהודה דאחרים לא קרו בור אלא לשנה ולא קרא ור׳ יהודה אפי׳ עם הארץ לא משוי ליה דאמר בסוף פרק אלו מציאות (כ״מ קף לג:) דדרש ר׳ יהודה בר אילעאי שמעו דבר ה׳ החרדים אל דברו וגו׳ החרדים אל דברו אלו תלמידי חכמים אחיכם אלו בעלי מקרא שנאיכם אלו בעלי משנה מנדיכם אלו עם הארץ אלמא דבעלי משנה או בעלי מקרא לאו בכלל ע״ה נינהו:

כל שאינו קורא ק״ש שחרית וערבית דברי ר״מ. תימה לר״י דאמר בפ׳ הניזקין (גיטין קף סח.) ובפ׳ ג׳ שאכלו (כלכות קף מז:) איזהו עם הארץ כל שאינו אוכל חולין בטהרה דברי ר״מ ופירש דהרבה ענייני עם הארץ הן ויש שאין מקבלין ממנו עדות כדאמרינן בפ׳ אלו עוברין (פסחים קף מט:) ששה דברים נאמרו בעם הארץ אין מקבלין מהן עדות וכו׳ ובפ׳ חומר בקודש (חגיגה קף כב.) כמאן מקבלין סהדותא מעם הארץ כר׳ יוסי ויש כשר לענין עדות ונחשד על הטהרות ועל המעשרות או לענין דימון או לענין שביעית א״נ לענין דברים שאינן נקחין אלא מן המומחה כדאיתא בפ׳ שני דמסכת ע״ז (קף לט:) בירושלמי אשה פרושה זו היא שיושבת ומלעבת בדברי תורה ותאמר אלי תבא וישכב עמה בלילה הוא א״ר אבהו כביכול היה במחשבה הוא לבדו יודע שלא עלתה על דעתה אלא בשביל להעמיד שבטים הוסיפו עליהם בתולתא ציימנית ואלמנה שובבית [מי חגלה נסבת שם ביש] ותינוק שהוא עולה לחדשיו (בתולה ציימנית מציימה אובדת בתוליה ותינוק שהוא עולה לחדשיו) ר׳ חלקיה בשם ר׳ סימון זה שהוא גדול בתורה שלא בפירקו ומבזה את הגדולים ממנו א״ר יוסי זהו שבן תשע ואבריו נראה כבן י״ב והוא בא על אחת מכל הערויות האמורות בתורה והן מתות על ידו והוא פטור רבי פירש מציימה אובדת בתוליה מחמת צומות בתוליה נושרות אבל מורי אחי הרב ר״מ פי׳ עושה חסידה ומתפללת כדגרסינן בגמ׳ דידן צליינית וכאילו צמה ועושה תעניות שתהא נענת בתפלתה ואינה עושה אלא לגנב את העין שלא יבדקו אחריה ומזנה ואובדת בתוליה:

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כב עמוד ב

תוספות

ועד כמה עד ארבעין שנין. פי׳ משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה ולא משנה שנולד כדאמרינן בפ״ק דמסכת ע״ז (קף ה:) ולא נתן ה׳ לכם לב לדעת עד היום הזה ש״מ לא קאים איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין וזה היה ממתן תורה עד מ׳ שנה שאז התחילו ללמוד: **בשוין.** רש״י פי׳ אם שוה לגדול העיר בחכמה מותר להורות קשה לר״י מפרק הרואה (כלכות קף פג.) דאמר אביי באתרא דאית גבר תמן לא תיהוי גבר פשיטא לא צריכא דשוין אלמא היכא דשוין אין לו לקפוץ להוראה להכי מסתברא הכא לפרש והא רבה דאורי והוא לא הגיע להוראה שכל ימיו לא היה אלא מ׳ שנה בשוין הא דאמר שאין לו להורות עד ארבעין שנין היינו כששוה לגדול העיר בחכמה וגדול העיר הגיע להוראה הלכך כיון שיש שם חכם כמותו הגיע להוראה בשנים והוא לא הגיע לשני הוראה אין לו להורות לפניו אבל אם גדול העיר הוא בחכמה אע״ג שלא הגיע לכלל שנים מורה ורבה גדול העיר בחכמה היה אבל ר״י פי׳ ההוא דפרק הרואה דמיירי באדם שנכנס לעיר שיש שם חכם מורה תמן לא תהוי גבר אפי׳ בשוין אבל אם הוא קבוע בעיר כמותו ושוה לו בחכמה מותר לו להורות כמו שפי׳ רש״י ור״ח פי׳ התם באתר דאית גבר ממונה משתדל בצרכי ציבור לא תקפוץ לתוך שררות אפי׳ בשוין ולפי׳ לא מיירי בהוראה:

פרוש מאהבה פרוש מיראה. בירושל׳ פרק הרואה עשה מאהבה ועשה מיראה עשה מאהבה שאם באת לשנוא דע שאתה אוהבו ואין אוהב שונא עשה מיראה שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא מבעט: שבעה פרושין הן פרוש שכמי וכו׳ פרוש מן הנכייה כו׳ פרוש שכמי טעון מצותיה על כתפיה פרוש נקפי אקיף לי ואני עבד מצוה פרוש קיזאי עבד חדא חובה וחדא מצוה ומקיז חדא בחדא פרוש מן הנכייה מאי דאית לי אנא מנכה ועבד מצות פרוש אדע חובתי ואעשנה הי דא חובתי עבדית דאעביד מצות דכותה פרוש יראה כאיוב פרוש אהבה כאברהם דכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי אין לך חביב מכולם אלא פרוש אהבה כאברהם: **לעולם** יעסוק אדם בתורה ובמצות אע״פ שלא לשמה. ואי קשיא הא אמרינן בפ״ק דתענית (קף ז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו סם המות ובשלהי פרק היה קורא במסכת ברכות (קף יז.) כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שלא נברא נראה לתרץ עוסק שלא לשמה כגון מיראת היסורין כי הבא ומאהבת קיבול פרס שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שציוהו על כך אלא להנאתו כדאמרינן בפ״ק דמסכת ע״ז (קף יט.) במצותיו חפץ מאד ולא בשכר מצותיו והיינו דתנן (לקמן פ״ח מ״ג) אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע״מ לקבל פרס וכי הא דאמר בפ׳ עגלה ערופה (לקמן מז.) ואיתא בנזיר פרק מי שאמר הריני נזיר (קף כג:) ובפרק בתרא דהוריות (קף י:) לעולם יעסוק אדם וכו׳ שבשכר מ״ב קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות גם הוא נתכוין להנאתו שהעלה קרבן לשם להשלים חפציו בשכרו ולא לשם שמים וכדאמרי׳ פ״ק דר״ה (קף ד.) האומר סלע זו לצדקה ע״מ שיחיה בני ה״ז צדיק גמור אבל ההיא שלא לשמה דתענית ומס׳ ברכות אינו עוסק בתורה כדי לקיים לא מאהבה ולא מיראה אלא להוסיף על חטאתו פשע שעתה שגגות נעשו לו זדונות שאע״פ שידע שעובר לא מנע מכל תאות לבו כדמפרש התם (כלכות יח.) תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים שלא יהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ובועט באביו ובאמו וברבו או במי שגדול הימנו שנאמר ראשית חכמה יראת ה׳ שכל טוב לכל עושיהם ללומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושים לשמה: **אלו** שמנחותיהם נשרפות. תימה אמאי לא חשיב נמי מת הוא או שמתה היא דאמרי׳ בפ״ק (לעיל קף ו:) דנשרפת וליכא למימר דוקא היינו לאחר שקידש הקומץ כדתני׳ לעיל אבל הכא לא חשיב אלא הנשרפת משקדשה בכלי דה״ה אם משקדשה בכלי דנשרפת ואיידי דקתני סיפא קירב הקומץ דנאכלת נקט רישא קידש הקומץ ורבותא נקט אע״פ דכבר קדוש וקרוב להקרבה טפי מקידשה בכלי אפ״ה נשרפת: (שייך לדף הבא) **ושבעלה** בא עליה בדרך. תימה לר״י אמאי נשרפת כיון דבדרך בא עליה היינו קודם שתקדוש וכיון דאין המים בודקין אותה כדאמר ונקה האיש מעון בזמן שהאיש מנוקה מעון וכו׳ תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדאמרינן גבי ושבאו לה עדים שהיא טמאה דהואיל ולא לבדוק עומדת ולא ראויה למנחה לא היתה ראויה לכלי ואין כלי שרת מקדשין אלא בראוי להן ונראה דדוקא לגבי שבאו לה עדים שייך למימר הכי משום דמנחה לברר עון וכשיש שם עדים הרי העון מבורר וא״צ בירור אבל הכא שבא עליה בדרך שצריך לברר אע״ג דאין המים בודקין כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש מאחר שלא נתברר העון ולא הוי אלא כמו שנשאו ונתנו בה מוזרות בלבנה קודם לכן דאין המים בודקין ואפ״ה מנחה שפיר קדוש והאי דלא חשיב במתני׳ מנחת ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ״ג מפני שידוע פסול שלהן שאינן נבדקות ואין מביאין אותם לשתות:

האומרת

רש״י

וְעַד כַּמָּה. הַוִּי רָאוּי לְהוֹרָאָה: **וְהָא רַבָּה אוֹרֵי.** וְכָל שְׁנוֹתָיו אֵינָן אֶלָּא מ׳ כִּדְאַמְרִי׳ בְּרֵ״ה (קף יח.) רַבָּה וְאַבַּיֵּי מִדְּבִית עֵלִי קָאָתוּ כוּ׳: **בְּשָׁוִין.** אִם שָׁוֶה לְגְדוֹל הָעִיר בְּחָכְמָה מֻתָּר לְהוֹרוֹת, אוֹ שֶׁאֵין זָקֵן מִמֶּנּוּ בָּעִיר: **פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי פָּרוּשׁ נִקְפִּי פָּרוּשׁ קִיזָאִי פָּרוּשׁ מָדוֹכְיָא.** כֻּלְּהוּ מְפָרֵשׁ לְהוּ: **מַעֲשֶׂה שֶׁכֶם.** שֶׁמָּלוֹ שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, אַף זֶה מַעֲשָׂיו לַהֲנָאָתוֹ שֶׁיְּכַבְּדוּהוּ בְּנֵי אָדָם וְלֹא לְשֵׁם שָׁמַיִם: **הַמְנַקֵּף רַגְלָיו.** מְהַלֵּךְ בְּשִׁפְלוּת עָקֵב בְּצַד גּוּדָל וְאֵינוֹ מֵרִים רַגְלָיו מִן הָאָרֶץ, וּמִתּוֹךְ כָּךְ מְנַקֵּף אֶצְבְּעוֹתָיו בָּאֲבָנִים: **מַקִּיז דָּם לַכְּתָלִים.** עוֹשֶׂה עַצְמוֹ כְּעוֹצֵם עֵינָיו שֶׁלֹּא יִסְתַּכֵּל בַּנָּשִׁים, וּמִתּוֹךְ כָּךְ מַכֶּה רֹאשׁוֹ בִּכּוֹתֶל וְדַם יוֹצֵא: **דְּמִשַּׁפַּע.** הוֹלֵךְ בְּפוּף: **כִּי מָדוֹכְיָא.** בּוּכְנָא עָשׂוּי כְּמַקֶּבֶת וְרֹאשׁוֹ כָּפוּף: **פָּרוּשׁ מַה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה.** לְמַדּוּנִי מַה עָלַי לַעֲשׂוֹת וְאֶעֱשֶׂה: **הָא מַעֲלִיוּתָא הִיא.** אִם אֵינוֹ בְּקִי בְּאִסּוּרִין וְדִקְדּוּקֵי מִצְוֹת וּבָא לִלְמוֹד: **מַה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה.** מַה לַעֲשׂוֹת עוֹד וְלֹא עָשִׂיתִי, וּמַרְאָה עַצְמוֹ כְּאִלּוּ קִיֵּם אֶת הַכֹּל: **פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה.** מֵאַהֲבַת שֵׂכַר הַמִּצְוֹת, וְלֹא לְאַהֲבַת מִצְוַת הַבּוֹרֵא: **מִיִּרְאָה.** שֶׁל עֲנָשִׁין, אֶלָּא מַה עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת מֵאַהֲבַת הַשֵּׁ״ם כַּאֲשֶׁר צִוָּנוּ ה׳ אֱלֹהֵינוּ וְסוֹף הַשֵּׁכָר לְבֹא: **דְּמִטַּמְּרָא מִטַּמְּרָא כּוּ׳.** הַנִּסְתָּרוֹת נִסְתָּרוֹת מִבְּנֵי אָדָם וְהַגְּלוּיוֹת גְּלוּיוֹת, וּמִ״מ לֵב״ד הַגָּדוֹל כֻּלָּם גְּלוּיוֹת, וְהוּא יִפְרַע מִן הַמִּתְכַּסִּים בְּסַלִּיתוֹת וּמַרְאִין עַצְמָן כְּפָרוּשִׁין וְאֵינָן פָּרוּשִׁין: **אַל תִּתְיָרְאֵי מִן הַפְּרוּשִׁין.** שֶׁהַפְּרוּשִׁין הָיוּ שׁוֹנְאִין אוֹתוֹ לְפִי שֶׁהָרַג מִן הַחֲכָמִים הַרְבֵּה וְנָהֲפַךְ לְהִיוֹת צְדוּקִי כִּדְאָמַר בְּקִדּוּשִׁין (קף סו.), וּכְשֶׁמֵּת הָיְתָה אִשְׁתּוֹ יְרֵאָה מֵהֶן שֶׁלֹּא יַעֲבִירוּ הַמְּלוּכָה מִבְּנֵיהָ, וְהָיְתָה אוֹמֶרֶת לוֹ לְבַקֵּשׁ מִלְּפָנֵיהֶם עָלֶיהָ, וְאָמַר לָהּ אַל תִּתְיָרְאִי מִן הַפְּרוּשִׁין שֶׁצַּדִּיקִים הֵן וְלֹא יִגְמְלוּךְ רָעָה וּלְא לְבָנַיִךְ שֶׁלֹּא חָטְאוּ לָהֶם: **וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁין.** שֶׁהֵם אוֹהֲבֵי: **אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִים.** כְּלוֹמַר שֶׁאֵין מַרְאִיתָם כְּתוֹלְדוֹתָם, אֶלָּא צְבוּעִים מִבְּחוּץ וְאֵין תּוֹכָן כְּבָרָם: **שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי.** שֶׁהֵן רְשָׁעִים. וּמְבַקְּשִׁים שֶׁכָּר כְּפִנְחָס, אוֹמְרִים לַבְּרִיּוֹת לְכִבְדָן כְּפִנְחָס. וְאִיבָּא דְּמְפָרֵשׁ לָהּ לְעִנְיַן צְנִיעוּתָא: **מַתְנִי׳ חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת.** שֶׁנִּטְמְאוּ עַד שֶׁלֹּא קֻדְּשָׁה בִּכְלִי: **וְתִפְּדֶה.** וְתֵצֵא לְחֻלִּין וּמֵהַמְּעוֹת יִקָּנֶה אַחֶרֶת: **וְתִשָּׂרֵף.** שֶׁקֻּדְּשָׁה קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְאֵינָהּ יוֹצֵאָה עוֹד לְחֻלִּין:

וְעַד כַּמָּה? עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין. אִינִי? וְהָא רַבָּה אוֹרֵי? בְּשָׁוִין: וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין וְכוּ׳: תָּנוּ רַבָּנַן: שִׁבְעָה פְּרוּשִׁין הֵן: פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי, פָּרוּשׁ נִקְפִּי, פָּרוּשׁ קִיזָאִי, פָּרוּשׁ מָדוֹכְיָא, פָּרוּשׁ "מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה", פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה. פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי, זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה שְׁכֶם. פָּרוּשׁ נִקְפִּי, זֶה הַמְנַקֵּיף אֶת רַגְלָיו. פָּרוּשׁ קִיזָאִי, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: זֶה הַמַּקִּיז דָּם לַכְּתָלִים. פָּרוּשׁ מָדוֹכְיָא, אָמַר רַבָּה בַּר שֵׁילָא: דְּמִשַּׁפַּע כִּי מָדוֹכְיָא. פָּרוּשׁ "מָה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה", הָא מַעֲלִיוּתָא הִיא? אֶלָּא אָמַר "מָה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה". פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, אָמְרוּ לֵיהּ אַבָּיֵי וְרָבָא לְתַנָּא לֹא תִּיתְנֵי פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ. אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: דְּמִטַּמְּרָא מִטַּמְּרָא וּדְמִגַּלְיָא מִגַּלְיָא, בֵּי דִינָא רַבָּה לִיתְפְּרַע מֵהָנֵי דְּחָפּוּ גּוּנְדֵּי. אָמַר לָהּ יַנַּאי מַלְכָּא לְדִבְרֵיתֵיהּ: אַל תִּתְיָרְאִי מִן הַפְּרוּשִׁין, וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁין, אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִין שֶׁדּוֹמִין לִפְרוּשִׁין, שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶן כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁין שָׂכָר כְּפִנְחָס: **מַתְנִי׳** ר׳ שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים. וְאִם אַתָּה אוֹמֵר הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְאָרְרִין מַדְּהֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ, שֶׁאוֹמְרִים טְמֵאוֹת הֵן, אֶלָּא שֶׁתָּלְתָה לָהֶן זְכוּת. רַבִּי אוֹמֵר: הַזְּכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְאָרְרִים, וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת אֶלָּא מִתְנַוְּנָה וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה. נִטְמֵאת מִנְּחָתָהּ עַד לֹא קֻדְּשָׁה בַּכְּלִי, חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת וְתִפָּדֶה. וְאִם מִשֶּׁקֻּדְּשָׁה בַּכְּלִי חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת, וְתִשָּׂרֵף. וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת

האומרת

וכל

ביאורים למסכת סוטה דף כב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא, **וְעַד כַּמָּה** – מאיזה גיל ראוי תלמיד חכם להורות הלכה לרבים. **עַד אַרְבָּעִין שָׁנִין** – משנהיה בן ארבעים.

מקשה הגמרא, **אֵינִי** – וכי רק משעה שמגיע אדם לגיל ארבעים ראוי הוא להורות, **וְהָא רַבָּה אוֹרֵי** – והרי רבה היה מורה הוראות לרבים, והוא עצמו לא חי אלא ארבעים שנה. מתרצת הגמרא, **בְּשָׁוֵין** – זה שאין אדם ראוי להורות עד לגיל ארבעים כשיש בעיר תלמיד חכם אחר הראוי להורות, והוא גדול ממנו בחכמה. אבל אם תלמיד חכם צעיר הראוי להורות שוה לחכם אחר שיש בעיר בחכמה, או שאין זקן ממנו בעיר, ראוי זה להורות.

שנינו במשנה, **וּמַכּוֹת פְּרוּשִׁין וְכוּ׳. תָּנוּ רַבָּנָן, שִׁבְעָה פְּרוּשִׁין הֵן** – תחילה מפרטם התנא לאחר מפרשם. **פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי, פָּרוּשׁ נַקְפִּי, פָּרוּשׁ קִיזָאִי, פָּרוּשׁ מְדוּכְיָא, פָּרוּשׁ מַה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה, פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה, פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה.** ומפרש התנא, **פָּרוּשׁ שִׁיכְמִי, זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה שְׁכֶם** - שמלו וציערו את עצמם שלא לשם שמים. ואף זה, פורש מתענוגות ומצער עצמו להנאתו כדי שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים. **פָּרוּשׁ נַקְפִּי, זֶה הַמְנַקֵּף אֶת רַגְלָיו** – עושה עצמו שפל, ומתוך כך משרך רגליו בארץ ומכה אצבעותיו באבנים. **פָּרוּשׁ קִיזָאִי, אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק, זֶה הַמַּקִּיז דָּם לַבְּתָלִים** – עושה עצמו כעוצם עיניו כדי לא להביט בנשים ומתוך כך מכה ראשו בכותל עד כדי זוב דם, וכל זה כדי שיראוהו בני אדם בכך ויעריכוהו על צדקותו. **פָּרוּשׁ מְדוּכְיָא, אָמַר רַבָּה בַּר שִׁילָא, דְּמִשַּׁפַּע כִּי מְדוּכְיָא** – הולך כפוף ושפל כדוגמת המדוכיא שראשה כפוף.

פָּרוּשׁ מַה חוֹבָתִי וְאֶעֱשֶׂנָּה – אומר לאנשים אמרו לי מה עלי לעשות ואעשה. שואלת הגמרא, **הָא מְעַלְיוּתָא הִיא** – מה גרוע באדם זה הרי הוא מבקש ללמוד בכדי לקיים. משיבה הגמרא, **אֶלָּא דְּאָמַר מַה חוֹבָתִי תּוּ וְאֶעֱשֶׂנָּה** – שאומר מה עוד לא עשיתי. היינו, שמראה עצמו כאילו קיים את כל התורה כולה ואין לו עוד מה לעשות.

פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה – שפורש מענייני עולם הזה לקיים את המצוות מתוך אהבת השכר ולא מתוך אהבת הבורא. **פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה** – שפורש מהעבירות מיראת העונש. ואין זו הדרך, אלא שיש לו לאדם לקיים את התורה מאהבת ה׳ וסוף השכר לבא.

אָמְרוּ לֵיהּ אַבָּיֵי וְרָבָא לְתַנָּא – ששנה בפניהם ברייתא זו, **לֹא תִּיתְנֵי** – אל תשנה **פָּרוּשׁ מֵאַהֲבָה פָּרוּשׁ מִיִּרְאָה, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לְעוֹלָם יַעֲסוֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת אֲפִילּוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ בָּא לִשְׁמָהּ** – היינו, שגם אם עוסק בתורה ובמצוות שלא לשמה, סופו לעסוק בהם לשמה.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, דְּמִטַּמְּרָא מִטַּמְּרָא וּדְמִגַּלְיָא מִגַּלְיָא – מה שנסתר מבני אדם נסתר, ומה שגלוי גלוי, אבל כלפי שמים הכל גלוי, **בֵּי דִּינָא רַבָּה** – ובית דין הגדול **לִיתְפְּרַע מֵהָנֵי דַּחֲפוּ גּוּנְדֵי** – הוא יפרע מאותם המתעטפים באצטלה של פרישות ועוטים על ראשם טלית להראות עצמם כפרושים.

אָמַר לֵהּ יַנַּאי מַלְכָּא לִדְבִיתֵיהּ – לאשתו. **אַל תִּתְיָרְאִי מִן הַפְּרוּשִׁין** – כיוני ליהודים בדורו של ינאי שהאמינו בתורה שבכתב ושבעל פה. והם היו שונאים את ינאי על שהרג הרבה מחכמי ישראל בעצתו של אחד מן הצדוקים. וכשמת היתה אשתו של ינאי יראה מהם שלא יעבירו את המלוכה מבניה. ואמרה לו שיבקש מהם עליה ועל בניה. וינאי השיב לה, אין לך לירא מהם, שצדיקים הם ולא יגמלו לך ולבניך רעה בגללי. שאתם לא הרעתם להם. **וְלֹא מִמִּי שֶׁאֵינָן פְּרוּשִׁין** – שהם אוהבי. **אֶלָּא מִן הַצְּבוּעִין** – אלו שאין תוכם כברם, היינו, מאלו **שֶׁדּוֹמִין לִפְרוּשִׁין** – שמראים עצמם כפרושים, **שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶן כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי** - שהם באמת רשעים כזמרי **וּמְבַקְּשִׁין שָׁכָר כְּפִנְחָס** –.ומראים עצמם לבריות צדיקים, כדי שיכבדו אותם כמו פנחס.

במשנה לעיל שנינו, שאם יש לאשה זכות זה מגן עליה מעונש, במשנתנו מובאות שיטות נוספות בענין. **מִשְׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים** – גם אשה סוטה שיש לה זכות, אין הזכות תולה לה שלא יפגעו בה המים, **וְאִם אַתָּה אוֹמֵר הַזְּכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִין, מַדְהֶה** – מחסיר את הגוון **אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת** – כלומר, מחליש את הכוח ההרתעה של המים בפני כל הנשים, **וּמוֹצִיא אַתָּה שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ** ולא נפגעו על ידי המים, **שֶׁאוֹמְרִים, טְמֵאוֹת הֵן אֶלָּא שֶׁתָּלְתָה לָהֶן זְכוּת.**

רַבִּי אוֹמֵר, הַזְּכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמְּאָרְרִים רק לענין שלא תמות מיד, אך המים גורמים לשינוי בגופה **וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת, אֶלָּא מִתְנַוְּנָה** – מכחשת והולכת **וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף הִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה** – הכתובה בפרשת סוטה.

נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ של סוטה **עַד שֶׁלֹּא קְדְשָׁה בַּכְּלִי** שרת, כיון שלא נתקדשה קדושת גוף, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** שנטמאו קודם שנתקדשו בכלי, **וְתִפָּדֶה** ותצא לחולין ומהמעות יקנה אחרת. **וְאִם** נטמאה **מִשֶּׁקְּדְשָׁה בַּכְּלִי** – לאחר שנתקדשה בכלי, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמִּנְחוֹת** שנטמאו לאחר שנתקדשו בכלי **וְתִשָּׂרֵף** בבית הדשן. שכיון שקדשה קדושת הגוף אין לה עוד פדיון ואינה יוצאת לחולין.

וְאֵלּוּ הן הסוטות **שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת** מפני שאינן ראויות ליקרב ולא להיפדות ולצאת לחולין.

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ אייר תשט״ו

ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ

מוה״ר שלמה חיים שי׳

שלום וברכה!

... בהנוגע לשאלת הנסיעה למירון בל״ג בעומר, הנה כיון שנהגו בכגון דא בשנים שעברו, אין כדאי לבטל הענין ולתת מקום ללמוד פירושים בזה, ומהם פירושים שאינם רצוים, אבל לאידך גיסא, אין מההכרח שתסע כל הישיבה וכל הר״מ והר״י וכו׳. פלא שכותב שיבטלו שבוע שלם מן כל הלימודים כי הרי בכגון דא לא הכמות עיקר אלא האיכות.

בברכה.

ביאורים למסכת סוטה דף כג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הָאוֹמֶרֶת לבעלה, **טְמֵאָה אֲנִי לְךָ**. או **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה**, או **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה**, או **וְשֶׁבַּעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה, לְהַשְׁקוֹתָהּ** וכולן אם אירעו לאחר קידוש המנחה בכלי. וכן **וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** ולא נודע עד שקדשה המנחה בכלי, ומשקדשה בכלי אינה נפדית, ולהיקרב אינה ראויה שהרי אינה שותה, וגם למנחת נדבה אינה ראויה, שנדבה אינה באה מן השעורים.

וְכָל הַנְּשׁוֹאוֹת לַכֹּהֲנִים אפילו ישראלית, אם הביאו מנחה, בין הביאו מנחת סוטה בין הביאו מנחת נדבה, **מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת** – גם אם לא נטמאו ולא אירע בהם שום פסול והקומץ קרב כהלכתו, שיירי המנחה נשרפים בבית הדשן ואינן נאכלים.

מבאר התנא שדין זה שייך רק, **בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן**, שאז **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת** – לאחר שקרב הקומץ, נשרפים שיירי המנחה בבית הדשן, כפי שנתבאר, אולם **וְכֹהֶנֶת** – בת כהן **שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל**, אין בצד הכהונה שבה כלום, שהדין לעלות את המנחה כליל למזבח לא נאמר אלא במנחת כהן ולא במנחת כהנת, ולפיכך **מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת** כדין מנחת ישראל. וכן הוא דינה של כהנת אלמנה וגרושה, שאם הביאה מנחה, מנחתה נאכלת כדין מנחת ישראל.

אגב שהזכיר התנא חילוק בין מנחת כהן למנחת כהנת, מזכיר התנא חילוקים נוספים בין כהן לכהנת, **מַה בֵּין כֹּהֵן לְכֹהֶנֶת, מִנְחַת כֹּהֶנֶת נֶאֱכֶלֶת וּמִנְחַת כֹּהֵן אֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת** כמבואר. **כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת** מן הכהונה אם נבעלה לפסול, ואסורה להינשא לכהן ולאכול בתרומה, **וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל** – אם נשא אשה האסורה לו, כגון גרושה או חללה. **כֹּהֶנֶת מְטַמְּאָה לְמֵתִים** – מותרת להיטמא למתים, **וְאֵין כֹּהֵן מְטַמֵּא לְמֵתִים. כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים** – חטאת אשם ומנחה, **וְאֵין כֹּהֶנֶת אוֹכֶלֶת בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים.**

אגב כך, מזכיר התנא חילוקי דינים כלליים שיש בין איש לאישה אפילו בישראל, **מַה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה, הָאִישׁ פּוֹרֵעַ** את ראשו **וּפוֹרֵם** את בגדיו, כשהוא מצורע, **וְאֵין הָאִשָּׁה פּוֹרַעַת וּפוֹרֶמֶת. הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר** – אם אמר האב על בנו קטן, ״הא זה בני נזיר״ חלה עליו נזירות אפילו לכשיגדל, **וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. הָאִישׁ מְנַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו** – אם נדר אביו נזירות והפריש קרבנות ומת, אם נדר בנו נזירות, יכול להביא קרבנות שהפריש אביו. **וְאֵין הָאִשָּׁה מְנַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ** – מקבל קידושין עבור ביתו הקטנה וכן נערה שלא מדעתה, והיא מקודשת גמורה בכך **וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ** – אינה מקבלת קידושין עבור ביתה. **הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ** לאמה כשהיא קטנה, **וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ** לאמה. **הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם** – אם עבר על אחת העבירות שחייבים עליהם סקילה בעדים והתראה, נסקל ערום. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִסְקֶלֶת עֲרוּמָה** אלא בלבישת חלוק. **הָאִישׁ נִתְלֶה** – מגדף או עובד עבודת כוכבים, לאחר שנסקל. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִתְלֵית. הָאִישׁ נִמְכָּר בְּגְנֵיבָתוֹ** – אם גנב ואין לו לשלם לנגנב, מוכרים אותו ומשלמים דמיו לנגנב. **וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בְּגְנֵיבָתָהּ.**

גמרא. תָּנוּ רַבָּנַן, כָּל הַנְּשׁוֹאוֹת לְכֹהוּנָּה, מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת – אין שיירי מנחותיהם נאכלים לכהנים אלא קרבים גם הם למזבח. **כֵּיצַד, כֹּהֶנֶת לְוִיָּה וְיִשְׂרְאֵלִית שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, אֵין מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ** – לבעלה הכהן **חֵלֶק בָּהּ** שהיא מביאה משלו, ומנחת כהן אינה נאכלת אלא קרבה כולה למזבח. ואמנם, **וְאֵינָהּ עוֹלָה כָּלִיל** כפי שמנחת כהן קריבה כליל למזבח, **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ** – שהמנחה באה לכפרתה, ומנחת בת כהן דינה כמנחת ישראל, שאינה עולה כליל אלא הקמיצה. **אֶלָּא הַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ** הכהן קומץ ממנחתה, ומקריב את הקומץ, **וְהַשְּׁיָרִים קְרֵיבִין בְּעַצְמָן** לאחר הקרבת הקומץ.

מקשה הגמרא, איך קרבים השיריים לאחר הקטרת הקומץ, **אִיקְרֵי כָּאן** – הרי על כגון זה נאמר, **כָּל שֶׁהוּא מִמֶּנּוּ לְאִישִׁים** – שכל שהקריבו ממנו כבר לאישים, היינו, למזבח **הֲרֵי הוּא כְּכָל תַּקְטִירוֹ** – הרי שהנותר בבל תקטירו. ואם כן קשה, איך מקטירים את שיירי המנחות לאחר הקטרת הקומץ, כיון שגם לה יש חלק במנחה, ואולי הולכים אחרי החלק שלה, והקטרת הקומץ כהלכתה נעשית, נמצא ששיירי המנחה אסורים בהקטרה. מתרצת הגמרא, **אָמַר יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי, דְּמַסִּיק לְהוּ לְשׁוּם עֲצִים** – מדובר כאן, שקודם שמקטיר הכהן את שיירי המנחה הוא מתנה ואומר כך, אם דינה של מנחה זו כדין מנחת כהן ולא הייתה ראויה להיקמץ, הרי ששיריים אלו ראויים להקטרה, והריני מקטירם לשם מנחה, ואם דינה של מנחה זו כדין מנחת ישראל, שהיתה ראויה להיקמץ, ושיריים אלו אסורים בהקטרה, הריני מעלה אותם על המזבח לא לשם מנחה אלא להיות כשאר עצי המערכה. **כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** וכדעת רבי אליעזר, גבי חטאת שהוקטרו אבריה הפנימיים על גבי המזבח, ונתערב חלק ממותר בשרה האסור בהקטרה, עם בשר עולה שדינו לעלות כליל על גבי המזבח, סובר רבי אליעזר שיש לתת בשר זה על גבי המזבח להיות חלק מעצי המערכה, ואף שמעורב כאן בשר חטאת האסור בהקטרה, כיון שאינו מכוון לשם הקטרה. **דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** לאחר שנאמר בתורה שקרבנות שהוקטר חלק מהם על גבי המזבח, שיירידם אסורים בהקטרה, נאמר, ״ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח״, ודרשו, **לְרֵיחַ נִיחוֹחַ אִי אַתָּה מַעֲלֶה** – שהאיסור לעלות על המזבח שיירי קרבנות הוא רק כאשר מתכוון לעלותם על המזבח לריח ניחוח, **אֲבָל אַתָּה מַעֲלֵיהוּ לְשׁוּם עֲצִים** – אך אם מעלה אותם להיות חלק מעצי המערכה, מותר.

שואלת גמרא, **הָנִיחָא לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאִית לֵיהּ הַאי סְבָרָא** שהמתכוון להעלות שיריים לשם עצים אינו עובר בבל תקטירו, **אֶלָּא לְרַבָּנַן דְּלֵית לְהוּ הַאי סְבָרָא** – שחולקים על רבי אליעזר וסוברים שכל שקרב חלק מן הקרבן כדין, הנותר אסור בהקטרה על גבי המזבח גם אם אינו מכוון לעלותם לריח ניחוח, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר את משנתינו, הרי הלכה כחכמים ולא כרבי אליעזר. משיבה הגמרא, **דְּעָבְדֵי לְהוּ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** – כלומר, משנתינו האומרת, שכל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות, אינה מתפרשת כדברי הברייתא, שהקומץ קרב בעצמו והשיריים קרבים בעצמן, אלא הקומץ קרב בעצמו והשיריים מתפזרים על בית הדשן. **דְּתַנְיָא,** גבי מנחת חוטא של כהן, נחלקו בזה רבנן ורבי שמעון, רבנן סוברים שכולה כליל כמנחת נדבה, רבי שמעון סובר שנקמצת כדין מנחת נדבה של ישראל, אבל השיריים לא נאכלים, אלא קומץ קרב בפני עצמו והשירים קריבים בפני עצמם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַקּוֹמֵץ קָרֵב בְּעַצְמוֹ, וְהַשְּׁיָרִים מִתְפַּזְּרִים עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן** - שסובר כאביו רבי שמעון שצריך לקמוץ, אבל בכך הוא חולק, שאם הקריבו את הקומץ אי אפשר להקריב את השירים, ולכן השירים מתפזרים לאיבוד על בית הדשן.

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ אייר תשט״ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מ״ש אודות איך להתנהג בענין ללכת יחידי בלילה וכו׳. הרי אף שמובטחני שהשי״ת שומר ישראל ישמרם את כל אחד ואחת מהם, וכמו שכתבתי במכתבי מאז, וביחוד שכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, מה עד כאן עומד ומשמש אף עתה כו׳ ומעורר ר״ר על כל הנ״ל, הנה בכל זה אין להיות יוצא מן הכלל כמוש נוהגים שאר מאנ״ש בזה, ובודאי אפשר לסדר שלא יפריע נוהג זה מעבודתו בקדש...

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כג עמוד א

רש״י

וְכָל הַנְּשׂוּאוֹת [לְכֹהֲנִים] מִנְּחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. וְאֲפִלּוּ קָרֵב הַקֹּמֶץ כְּהִלְכָתוֹ וְלֹא נִטְמְאוּ נִשְׂרָפִין שִׁירַיִם בְּבֵית הַדֶּשֶׁן כְּדִמְפָרֵשׁ בְּגְמָרָא: **כֹּהֶנֶת.** בַּת כֹּהֵן: **מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת.** דְּכָל מִנְחַת כֹּהֵן בְּלִיל תְּהֶיהָ לֹא תֵאָכֵל כְּתִיב (וַיִּקְרָא ו), אֲבָל (דְּ)כֹהֶנֶת הַנְּשׂוּאָה לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱכֶלֶת, וְכֵן כֹּהֶנֶת אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה שֶׁהֵבִיאָה מִנְחָתָהּ נֶאֱכֶלֶת: **כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת.** מִן הַתְּרוּמָה וּמִן הַכְּהֻנָּה אִם נִבְעֲלָה לְפָסוּל: **וְכֹהֵן אֵין מִתְחַלֵּל.** אִם נָשָׂא גְּרוּשָׁה זוֹנָה וַחֲלָלָה, וְטַעַם דְּכֻלָּהּ מַתְנִי׳ מְפָרֵשׁ בְּגְמָ׳: **בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים.** חִטָּאת וְאָשָׁם וּמִנְחָה, בְּכֻלָּם כְּתִיב כָּל זָכָר בַּכֹּהֲנִים [יֹאכְלֻנוּ]: **מַה בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה.** בְּיִשְׂרָאֵל נַמִּי קַמְיִירִי: **אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם.** כְּשֶׁהוּא מְנַגֵּעַ פּוֹרֵעַ רֹאשׁוֹ וּפוֹרֵם בְּגָדָיו: **הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ.** קָטָן בְּנָזִיר וְחִלָּה הַנְּזִירוּת עָלָיו אֲפִלּוּ לְכַשֶּׁיִּגְדַּל: **מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו.** אִם נָדַר אָבִיו בְּנְזִירוּת וְהִפְרִישׁ קָרְבְּנוֹתָיו וּמֵת וְהָיָה בְּנוֹ נָזִיר, הַבֵּן מְגַלֵּחַ בְּיוֹם מְלֹאת וּמַבִּיא קָרְבָּנוֹת שֶׁהִפְרִישׁ אָבִיו: **מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ.** מְקַבֵּל קִדּוּשֵׁי בִּתּוֹ קְטַנָּה שֶׁלֹּא מִדַּעְתָּהּ: **מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ.** לְאָמָה כְּשֶׁהִיא קְטַנָּה: גמ׳ **מִנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת.** אַחַת מִנְחַת סוֹטָה וְאַחַת מִנְחַת נְדָבָה: **מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בָּהּ.** שֶׁהוּא מְקָרִיבָהּ מִשֶּׁלּוֹ, וּכְתִיב כָּל מִנְחַת כֹּהֵן וגו׳: **וְאֵינָהּ עוֹלָה כְּלִיל [מִפְּנֵי] שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֵלֶק בָּהּ.** שֶׁלְּכַפָּרָתָהּ הִיא בָּאָה, וְאֵין מִנְחַת זָר וּבַת כֹּהֵן קְרֵבִין כְּלִיל בְּלֹא קְמִיצָה: **הַשִּׁירַיִם קְרֵבִין לְעַצְמָן.** לְאַחַר שֶׁקָּרַב הַקֹּמֶץ: **קְרֵי כָּאן כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ כּוֹ׳.** כִּי כָּל שְׁאוֹר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תַקְרִיבוּ [תַּקְטִירוּ] לַה׳ (וַיִּקְרָא ב) הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב, לְמָה לֵיהּ לְמִכְתַּב מִמֶּנּוּ, אֶלָּא לְמִדְרְשֵׁיהּ נַמִּי בְּאַנְפֵּי נַפְשֵׁיהּ, לֹא תַקְטִירוּ כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ עוֹלֶה כְּבָר אִשֶּׁה לַה׳. וְיֵשׁ בִּכְלַל לָאו זֶה בְּשַׂר כָּל קָרְבָּנוֹת חוּץ מֵעוֹלָה, וְיֵשׁ בִּכְלַל זֶה שְׁיָרֵי מִנְחוֹת, וְהָכָא נַמִּי דְּלִמָּא בְּתַר חֵלֶק שֶׁלָּהּ אִית לָן לְמֵיזַל, וְהַוְיָא הַקְטָרַת קֹמֶץ כְּהִלְכָתוֹ וְאֵלּוּ שִׁירַיִם גְּמוּרִין הֵם וְיֶשְׁנָן בְּבֵל תַּקְטִירוּ: **דְּמַסִּיק לְהוּ לְשֵׁם עֲצִים.** דְּנִימָא הָכֵי, אִם רְאוּיִים הֵן לְהַקְטִיר וְלֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְקֹמֶץ בְּדֵין מִנְחַת כֹּהֵן, הָרֵי זוֹ הַקְטָרָה לִשְׁמָהּ וּקְמִיצָה לֹא מַעֲלָה וְלֹא מוֹרֶדֶת, וְאִם רְאוּיָה הָיְתָה לְקֹמֶץ וְאִלּוּ שִׁיָּרֶיהָ, הָרֵי הֵן כִּשְׁאָר עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה: **כְּר״א.** פְּלוּגְתַּיְיהוּ בְּזִבְחִים, אֲבָרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֲבָרֵי עוֹלָה, ר״א אוֹמֵר יִתְּנֵם לְמַעְלָה וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר חַטָּאת עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּאִלּוּ הֵן עֵצִים, וְחכ״א תִּעָבֵר צוּרָתָן וַיֵּצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, שֶׁאָסוּר לְהַקְטִיר אֲבָרֵי חַטָּאת מִשּׁוּם לָאו דְּכָל שֶׁמִּמֶּנּוּ לְאִשִּׁים, וְר״א סָבַר בַּתְרֵיהּ דְּהַהוּא קְרָא כְּתִיב קָרְבַּן רֵאשִׁית תַּקְרִיבוּ אוֹתָם לַה׳, שְׁאוֹר וּדְבַשׁ בְּכּוּרִים אַתָּה מֵבִיא מִן הַתְּמָרִים וּמִנְחַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁהוּא רֵאשִׁית מִן הַשְּׂאוֹר, וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יַעֲלוּ לְרֵיחַ נִיחוֹחַ קָאֵי נַמִּי אִמְּמֶנּוּ אִשֶּׁה לַה׳ דְּאוֹקְמֵיהּ בְּבֵל תַּקְטִירוּ, וְאִשְׁמְעִינָן דְּלֵא אָסַר הַקְטָרָתוֹ אֶלָּא בְּשֶׁמִּתְכַּוֵּן לְרֵיחַ נִיחוֹחַ: **כְּר״א בְּר״ש.** בְּמִנְחוֹת בְּפ׳ אֵלּוּ מִנְחוֹת (קף עג:) גַּבֵּי מִנְחַת חוֹטֵא כֹּהֵן שֶׁמֵּבִיא עַל שְׁמִיעַת קוֹל אוֹ עַל בְּטוּי שְׂפָתַיִם אוֹ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו בְּדֵלֶי דַּלּוּת, וּפְלִיגֵי רַבָּנָן עֲלֵיהּ דְּרִבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמְרֵי, וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה, מִנְחַת חוֹבָתוֹ שֶׁל כֹּהֵן כָּלִיל כְּמִנְחַת נִדְבָתוֹ וְאֵינָהּ נִקְמֶצֶת וְר״ש דְּרִישׁ לֵיהּ לִקְרָא הָתָם הָכִי, וְכִי נֶאֱמַר וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כְּמִנְחָתוֹ, לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא [כְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל נִקְמֶצֶת אַף מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֵן נִקְמֶצֶת, אִי מָה מִנְחַת יִשְׂרָאֵל שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין אַף זוֹ שְׁיָרֶיהָ נֶאֱכָלִין, ת״ל וְהָיְתָה לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה, לַכֹּהֵן כַּמִּנְחָה לְעִנְיָן עֲבוֹדַת כֹּהֵן שֶׁטְּעוּנָה קְמִיצָה, וְלֹא לְאִשִּׁים כַּמִּנְחָה, הָא כֵּיצַד הַקֹּמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ וְהַשִּׁירַיִם קְרֵבִין לְעַצְמָם, וְלֵית לֵיהּ כָּל שֶׁמִּמֶּנּוּ לְאִשִּׁים כְּלָל, ר״א בְּר״ש פְּלִיג עֲלֵיהּ וְאָמַר קֹמֶץ קָרֵב לְעַצְמוֹ וְשִׁירַיִם מִתְפַּזְּרִין לְאַבּוּד:

ה״ג

תוספות

האומרת טמאה אני. ירושלמי האומרת טמאה אני לא כחטאת שמתה בעליה היא וחטאת שמתה בעליה ילכו המעות לים המלח דמיא לאשם תלוי אם לאשם תלוי אפי׳ משקדשה בכלי א״ר מתני׳ דמיא לאשם תלוי שנשחט דתנינן תמן אם משנשחט נודע לו הדם ישפך והבשר יצא לבית השריפה: **כל** הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות.

פרש״י אחד מנחת סוטה ואחד מנחת נדבה ותימה מנחת נדבה מה חלק יש לו בה והא אפילו רבי יהודה דאומר בפ׳ אין בין המודר (נדרים קף לה:) אדם מביא על אשתו כל קרבנות שהיא חייבת דווקא שהיא חייבת כדמפרש בספרי כגון אם [הקיפה] נזירות בראשה וחיללה את השבת דומיא דמנחת סוטה שהיא חובה דיליף לה מוהביא את קרבנה עליה כל קרבן שעליה אבל מנחת נדבה מודה רבי יהודה שאינו מביא וי״ל משום הכי יש לו חלק משום דקי״ל מה שקנתה אשה קנה בעלה בדתנן בפ״ד דנזיר (קף כד.) אם שלה היתה בהמה החטאת תמות וקא דייק בגמ׳ מנא לה מה שקנתה אשה קנה בעלה הלכך יש לו חלק בה אפילו לרבנן דפליגי אדר׳ יהודה ואמרי דווקא קרבן שמכשירה לו מביא עליה דמה שקנת׳ קנה בעלה מיהו בירושלמי דפרק היה מביא משמע דבמנחת סוטה איירי והכי איתא התם מנחתה מלמד שהיא קדשה לשמה כשם שהיא קדשה לשמה כך היא קדשה לשמו ותני רבי חייא ופליג ליקרב כליל אינה יכולה מפני שותפתה של אשה לאכול אינה יכולה מפני שותפתו של איש [אלא] הקומץ [קרב] לעצמו והשירים קריבין לעצמן ואת אומר מנחתה אלא מה דאישתעי קרא אישתעי מתני׳ ותו התם והביא את קרבנה עליה בעלה מהו שיפריש עליה חוץ מדעתה מכיון שיש לו שותפות במנחה מפריש עליה חוץ מדעתה וא״ת מאחר שיש לו חלק בה א״כ הויא לה מנחת שותפות ואומר בפ״ק דזבחים (קף ה:) הניח מנחה לשני בניו ומת קריבה ואין בה משום שותפות הא יש בה משום שותפות אינה קריבה משום דכתיב בה נפש והכי קתני בספרי בהדיא וי״ל כיון דעיקר כפרה משום דידה נפש קרינן בה דהא הניח מנחתו לשני בניו דמסיק התם (קף ו.) דקניא להו אלמא משום דמכפרי קרינא ביה נפש: ואפילו **הקומץ** קרב בעצמו. וא״ת אמאי לא שדינן לכולה מנחה בתר דידה ויהו שיריה נאכלין כדאמר בפ׳ אין בין המודר (נדרים קף לו:) ואיתא בפ״ק דזבחים (קף ו.) ובפ״ק דתמורה (קף כ:) מתכפר עושה תמורה והכא היא מתכפרת במנחה זו י״ל התם מיקני למתכפר כולי זבח ואין לו למקדיש חלק בו אבל הכא יש לו לבעל חלק במנחה: **דמסיק** להו לשום עצים. רש״י פי׳ דנימא הכי אם ראוין הן להקטיר ולא היתה ראויה לקמוץ וכו׳ ותימה מאי תנאי שייך הא ודאי כאילו מעורבין שיריים והוי כאברי עולה ואברי חטאת שנתערבו דפליגי בה ר״א ורבנן (זבחים פז.) דלא שייך בה תנאי דליכא שום ספק אלא ודאי מקצתן ראויה להקטיר ומקצתן לאכול ולהקטיר ואותן מה שבתוכן אין ראוי להקטיר לשם עצים בכל מקום שהוא ולא שייך שום תנאי וכמדומה דרש״י נקט לי׳ אגב שטפיה דההיא דפרק נושאין על האנוסה (יבמות ק.) דתנן כהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה נותנין עליהם חומרי ישראל וחומרי כהנים ומפרש בגמרא דמנחתם נקמצת כמנחת ישראל ואינה נאכלת כמנחת כהנים ובולה סוגיא כי הכא והתם ודאי שייך תנאי כשהאחד מקריב מנחה אינו יודע אם כהן הוא או ישראל וצריך להתנות כמו שפירש רש״י כאן והא דתנן בהקומץ רבה (מנחות קף כג.) נתערב קומצה בשיריה או בשיירים של חבירתה לא יקטיר אית לן למימר דסתמא כרבנן דפליגי אדרבי אליעזר: **הקומץ** קרב לעצמו והשיריים לעצמן. בירושל׳ בעי אליביה דר״ש אלין שיריים משום מה הם באים משום קומץ או משום שיריים אי תימר משום קומץ אינו נותנו בלילה ואינו נותנו לאחר מיתה ואינו מחשב להן ואי תימר משום שיריים נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה מהו שיחשב להן ופשיט לה מדר״א בר״ש דאמר דמתפזרין על גבי הדשן שלמטה כדמפרש בפ׳ ואלו הן מנחות הדא אמרו נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה ומחשב להן א״ר יוסי בר בון אינו מחשב להו שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח:

סוטה. פרק שלישי – היה נוטל דף כג עמוד ב

תוספות

כהן ולא כהנת. ירושלמי ר׳ אבהו בעי קמיה ר״ל והכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו מעתה כהן ולא כהנת א״ל והכהן משיח תחתיו מבניו את שבנו עומד תחתיו יצתה זו שאין בנה עומד תחתיה ה״ה דבפרק הזורע (חולין דף קלב.) הוה מצי לשנויי נמי הכי ונתן לכהן הזורע דלא אמר לכהן ולא לכהנת אלא אפילו לכהנת דהכא טעמא משום דכתיב והכהן המשיח תחתיו מבניו אבל התם דחזי ליה משום דאהרן ובניו כתיב בפרשת מנחה אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אחר מיעוט:

מה בין איש לאשה. (שייך לעי״ל במשנה) בתוספתא (פ״ב) קא חשיב עובר על מצות עשה שהזמן גרמא מה שאין כן באשה האיש עובר על בל תקיף ועל בל תשחית ועל בל תטמא למתים מה שאין כן באשה האיש נדון בבן סורר ומורה ונעטף ומספר ואין האשה נעטפת ומספרת האיש נמכר ונשנה ואין האשה נמכרת ונשנית האיש נרצע ונמכר לעבד עברי וקונה לעבד עברי ואין האשה נרצעת ונמכרת וקונה ולא קתני התם כל הני דמתני׳ אלא דזכאי בבתו משום דמפרש התם בכסף ובשטר ובביאה ותימה אמאי לא חשיב נמי סמיכות תנופות הגשות וקמיצות דבין כהן לכהנת וכל הני דתנן בפ״ק דקידושין (דף לו.) ולא קתני נמי שהעברי יוצא בשנים וביובל ובמיתת האדון משא״כ בעבריה הזב מטמא בראיות ולא הזבה מצורע אסור בתשמיש המטה ולא מצורעת כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה (כריתות דף ח:) מחוץ לאהלו ולא מחוץ לאהלה:

האיש מגלח על נזירות. (שייך לעי״ל במשנה) בפ״ד דנזיר (דף ל.) ובפרק בתרא דכריתות (דף כז:) מפ׳ דדוקא על מעות סתומין ולא על מעות מפורשין:

שנאמר את בתי. מרישא דקרא יליף ליה ואמר אבי הנערה אל הזקנים משמע למעט אמה דאינה זכאה בבתה לתת:

ותלית אותו ולא אותה. בפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מו.) נפקא לן מובי ידיה באיש ולא באשה: **בגניבתו** ולא בגניבתה. תימה כיון דאי גנבה אינה נמכרת בגניבתה א״כ אין ב״ד רשאין למוכרה דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו ובפ״ק דקידושין (דף יז:) ממעטי רבנן מורצע את אזנו אזנו שלו ולא אזן של מוכר עצמו דדוקא מכרוהו בית דין נרצע ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה אנא ידענא דאינה נרצעת ואמאי איצטריך לרבנן למילף מהעבד ולא אמה העבריה דאינה נרצעת וי״ל כיון דאינה נמכרת אלא ע״י אביה סד״א תיהוי מכירה דאב במקום מכירת בית דין ותרצע להכי איצטריך קרא:

רש״י

וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ, דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בְּר׳ שִׁמְעוֹן אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים, דְּבַת הַקְרָבָה הִיא. אֲבָל בְּהָא אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ: בַּת יִשְׂרָאֵל הַנִּשׂוּאָה וְכוּ׳: מַאי טַעֲמָא? אָמַר קְרָא: "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל" כֹּהֵן, וְלֹא כֹּהֶנֶת: כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת כֹּהֵן אֵין מִתְחַלֵּל: מְנַלָּן? אָמַר קְרָא "וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו" זַרְעוֹ מִתְחַלֵּל וְהוּא אֵינוֹ מִתְחַלֵּל: כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה כּוּ׳: מַאי טַעֲמָא? אָמַר קְרָא "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן" בְּנֵי אַהֲרֹן וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן: כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קֳדָשִׁים: דִּכְתִיב "כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה": וּמַה בֵּין אִישׁ כּוּ׳: תָּנוּ רַבָּנָן, "אִישׁ" אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר "וְהַצְּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ" הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? "אִישׁ" לְעִנְיָן שֶׁלְּמַטָּה אִישׁ פּוֹרֵעַ וְכוּ׳: הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בִּבְנָהּ בְּנָזִיר. אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר: הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. אָמַר ר׳ יוֹחָנָן: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר: הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ. דִּכְתִיב: "אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה": הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ. דִּכְתִיב: "וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ": הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם כּוּ׳: מַאי טַעֲמָא? "וְרָגְמוּ אוֹתוֹ", מַאי "אוֹתוֹ"? אִילֵימָא אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ, וְהָכְתִיב "וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִיא...״? אֶלָּא אוֹתוֹ בְּלֹא כִּסּוּתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ בְּלֹא כִּסּוּתָהּ: הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין כּוּ׳: מַאי טַעֲמָא? אָמַר קְרָא: "וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ" אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ: הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵיבָתָהּ. מַאי טַעֲמָא? אָמַר קְרָא: "וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ" בִּגְנֵיבָתוֹ וְלֹא בִּגְנֵיבָתָהּ:

הדרן עלך היה נוטל

אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ" פָּרַט לַאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת

ונתינה

ה״ג וַאֲפִי׳ רַבָּנָן לֹא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים דְּבַת הַקְרָבָה הִיא. דְּמַקְשֵׁי חוֹבָתוֹ לְנִדְבָתוֹ דְּלֵא בָּעֵי קְמִיצָה, אֲבָל הָא דְּלָאו בַּת הַקְרָבָה הִיא דְּדִלְמָא בַּתְּרָה דִּידֵהּ אַזְלִינָן וְשִׁירַיִם גְּמוּרִים נִינְהוּ וַאֲפִלּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ בְּמִתְפַּזְּרִין: מַאי טַעֲמָא. קָאָמַר מַתְנִי׳ מִנְחַת כֹּהֵנֶת נָאֱכֶלֶת כְּשֶׁאֵינָהּ נְשׂוּאָה לְכֹהֵן, וּכְשֶׁהִיא נְשׂוּאָה לְכֹהֵן אֵינָהּ נָאֱכֶלֶת כָּלִיל מִיהָא לֹא הַוְיָא: לֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ. בְּכֹהֵן הַנּוֹשֵׂא פְּסוּלָה לְכְהֻנָּה כְּתִיב, וְדָרְשִׁינָן בְּקִדּוּשִׁין (דף מז.) לֹא יְחַלֵּל שְׁנֵי חִלּוּלִין, אֶחָד לָהּ וְאֶחָד לְזַרְעוֹ, שֶׁהַכֹּהֵן מְחַלֵּל אֶת שְׁתֵּיהֶן אֲבָל הוּא אֵין מִתְחַלֵּל: בְּנֵי אַהֲרֹן. לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא, וְלֹא בְּנוֹת אַהֲרֹן בְּאַזְהָרָה זוֹ: כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה. בְּמִנְחָה כְּתִיב: אִישׁ. צָרוּעַ הוּא: אֵין לִי. שֶׁנֶּחֱלְקוּ בְּטֻמְאַת נְתָקִים אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן, כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר שָׁם סָמוּךְ לוֹ וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע, וְלֹא אִיבְעֵי לֵיהּ לְמִכְתָּב אֶלָּא בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ, דְּהָא כְּתִיב לְעֵיל דְּבִמְצוֹרָע קָמַיְירִי, אֶלָּא לְרַבּוֹת צָרוּעַ שְׁנֵי בְּגוֹן אִשָּׁה: ה״ג א״כ מַה ת״ל אִישׁ לְעִנְיָן שֶׁלְּמַטָּה אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְכוּ׳. מַה ת״ל אִישׁ מֵאַחַר שֶׁסּוֹפֵנוּ לְרַבּוֹת אֶת הָאִשָּׁה: לְעִנְיָן שֶׁלְּמַטָּה. לָאו לְמַעוּטֵי מִטְּמָאָה הָאֲמוּרָה בְּפָסוּק זֶה בָּא לְמַעוּטֵי, אֶלָּא מֵעִנְיָן הָאֲמוּר בַּפָּסוּק שֶׁלְּאַחֲרָיו דִּכְתִיב בֵּיהּ פְּרִיעָה וּפְרִימָה, לוֹמַר לְךָ אִישׁ פּוֹרֵעַ וּפוֹרֵם וְלֹא אִשָּׁה: הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר. הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי הוּא בְּהֲלָכוֹת נָזִיר: נָתַתִּי לָאִישׁ. בְּאָבִיהָ נִתְלֵית נִתְּינָתָהּ: וְרָגְמוּ אוֹתוֹ. [מַאי אוֹתוֹ] אִי נִימָא אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ וְהַכְתִיב גַּבֵּי נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה וְהוֹצֵאתָם אֶת שְׁנֵיהֶם וּסְקַלְתֶּם אוֹתָם, אֶלָּא הָא דְּמִמַּעֵט אִשָּׁה לְעִנְיַן עָרוּם, דְּנָפִיק מֵהַאי קְרָא מִעוּטָא דְּאוֹתוֹ מִשָּׁמַע וְלֹא בְּסוּתוֹ, וּלְהָכֵי נָקֵט לֵיהּ לְהַאי מִשָּׁמְעוּתָא דְּעָרוֹם בְּלָשׁוֹן זָכָר גַּבֵּי אִישׁ לְמֵימְרָא הָא אוֹתָהּ בִּכְסוּתָהּ: נִמְכָּר בִּגְנֵבָתוֹ. אִם אֵין לוֹ מַה לְּשַׁלֵּם:

הַדְרָן עָלָךְ הָיָה נוֹטֵל

אֲרוּסָה. שֶׁקִּנָּא לָהּ אָרוּס: וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם. שֶׁקִּנָּא לָהּ יָבָם: לֹא שׁוֹתוֹת. דְּמַעֲטִינְהוּ קְרָא: וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה. שֶׁהִיא גְּרֵמָה לָאֱסוֹר עַצְמָהּ עָלָיו שֶׁנִּסְתְּרָה אַחַר קִנּוּי, דְּמִקְנוּי וְאֵסוּר לֹא אִימְעִיט כְּדִמְפָרַשׁ בַּגְּמָרָא, וַאֲפִלּוּ לֵית לָן דְּרַב הַמְנוּנָא (ו)דְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁזִּנְּתָה מְתֻּרֶת לִיבָמָה, נְהִי דְּמֻתֶּרֶת מִיהוּ לֹא בָּעֵי לְמִינְסַב אִשָּׁה זוֹנָה וְהִיא הִפְסִידָה כְּתֻבָּתָהּ: תַּחַת אִישָׁהּ. בְּיוֹשֶׁבֶת תַּחְתָּיו הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

נתינה

ואליבא דשמואל הלכך שייכא נמי אשתו ליאסר עליו בזונות כדברי הכל: אלמנה לכ״ג וכו׳. האי דלא עריב ותני להו אלו לא שותות ולא נוטלות כתובתן ולתני ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכ״ג וכו׳ מעוברת חבירו ומניקת חבירו ואיילונית זקינה וכו׳ י״ל משום הכי פלגינהו משום דחלוקין בטעמם מיהו תימה אמאי לא תנא מעוברת בתר בבא דאלמנה לכ״ג דדמי בטעמא וה״ל למיתני בתחלת הפרק אלו לא שותות ובתר ליחשב וליזל בולהו כל הני דדמיין להדדי כל חד וטפי הוה שייך למיתני אלו בראש כולן ממאי דתני קצת דלא שותות והדר תני אלו:

שאינה

הדרן עלך היה נוטל

ושומרת יבם לא שותות ולא נוטלות כתובה. ירושלמי יודעת היתה שאין ארוסה שותה ולמה הכניסה עצמה למספר הזה המרובה בשביל לפוסלה מכתובתה פר״ח ארוסה אע״פ שאין לה כתובה יש לה מנה ומאתים ועל מנה ומאתים קתני הכא לא נוטלת כתובתה רש״י פי׳ דליכא למיפשט ממתני׳ הא דאמר רב המנונא שומרת יבם שזנתה אסורה ליבמה דאפילו אי לית לן דרב המנונא מיהו אי לא בעי יבם למינסב אשה זונה אינה נוטלת כתובתה מיהו תימה אי לית לן דרב המנונא קרא מאי איצטריך למעוטי והא תנן בפרק היה מביא (לעיל דף יח:) כל שתיבעל ולא תהא אסורה לו לא היה מתנה דמה קינוי שייך היכא דלא מיתסרא בסתירותיה אלא מדאיצטריך למעוטי ש״מ דמיתסרא מיהו ליכא למיפשט מהכא משום דמוקי לה בגמרא כגון שבא עליה יבם בבית אחיו דקנאה לפוטרה בגט בלא חליצה אפילו

ביאורים למסכת סוטה דף כג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וַאֲפִילּוּ רַבָּנָן – שחלקו על רבי שמעון ואמרו שמנחת חוטא של כהן אינה נקמצת, **לֹא פְּלִיגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** האומר שמתפזרים שיירי המנחה בבית הדשן, **אֶלָּא בְּמִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כֹּהֲנִים, דְּכַת הַקְּרָבָה הִיא** – לפי שסוברים הם שהיא עולה כליל על גבי המזבח, ואינה נקמצת, **אֲבָל בְּהָא** – אשה הנשואה לכהן, שאין תקנה למנחתה לא בהקרבה ולא באכילה **אֲפִילּוּ רַבָּנָן מוֹדוּ** שמתפזרת היא בבית הדשן.

שנינו במשנה, **כַּת יִשְׂרָאֵל הַנְּשׂוּאָה** לכהן מנחתה נשרפת, וכהנת שנישאת לישראל מנחתה נאכלת **וְכוּ׳**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שמנחת כהנת הנשואה לישראל נאכלת, מה היא שונה מאשה הנשואה לכהן, שמנחתה עולה כליל על המזבח. משיבה הגמרא, **דְּאָמַר קְרָא, "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכֵל"**, ודורשים שרק מנחת **כֹּהֵן** אינה נאכלת, **וְלֹא** מנחה של **כֹּהֶנֶת**.

שנינו במשנה, **כֹּהֶנֶת מִתְחַלֶּלֶת כֹּהֵן אֵין מִתְחַלֵּל**. שואלת הגמרא, **מָנָלָן** – שהכהן שנשא אשה הפסולה לו אינו מתחלל מן הכהונה. ומשיבה, **דְּאָמַר קְרָא** לגבי כהן שנשא פסולה לכהונה **"וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ בְּעַמָּיו"**, מכאן שעל ידי נשיאת פסולה, **זַרְעוֹ מִתְחַלֵּל** – נפסל מן הכהונה, אך **וְהוּא** – הכהן שנשא את הפסולה **אֵינוֹ מִתְחַלֵּל**.

שנינו במשנה, **כֹּהֶנֶת מִטַּמְּאָה כּוּ׳**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – כהנת מותרת להיטמא למתים מה היא שונה מכהן שאסור בכך. ומשיבה, **אָמַר קְרָא, "אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן** לנפש לא יטמא בעמיו", ומכך שיתרה התורה וכתבה ׳בני אהרן׳ למדים שהאיסור להיטמא נאמר רק **לִבְנֵי אַהֲרֹן** – כהנים זכרים, **וְלֹא לִבְנוֹת אַהֲרֹן** – כהנות.

שנינו במשנה, **כֹּהֵן אוֹכֵל בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים** וכהנת אינה אוכלת בקדשי קדשים. מבארת הגמרא שדין זה נלמד מ**דִּכְתִיב** לגבי קרבן מנחה, **"כָּל זָכָר בִּבְנֵי אַהֲרֹן יֹאכְלֶנָּה"**, ומשמע זכר ולא נקיבה.

שנינו במשנה, **מַה בֵּין אִישׁ כּוּ׳** האיש פורע ופורם, ואין האשה פורעת ופורמת. **תָּנוּ רַבָּנָן**, לגבי טומאת קרחת וגבחת נאמר, **"אִישׁ** צרוע הוא". **אֵין לִי** – מפסוק זה לא היינו יודעים שנטמא בטומאת נגעי קרחת וגבחת **אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן. כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר** בפסוק הסמוך לאחריו, **"וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ** הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה". ולכאורה המילים ׳והצרוע אשר בו הנגע׳ מיותרות, שהרי בפסוק הקודם דיברה התורה על צרוע, והיתה צריכה להמשיך שדינו הוא ש׳בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע׳. ומכך שחזרה התורה וכתבה שוב ׳והצרוע׳, יש ללמוד **שֶׁהֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם** – באה התורה לרבות צרוע שיש צרוע נוסף, כלומר שגם אשה נטמאת בטומאת קרחת וגבחת. ממשיכה הברייתא ושואלת, **אִם כֵּן** – שגם אשה נטמאת בנגעים, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר** – מדוע בפסוק הראשון נאמר **׳אִישׁ׳**. ומבארת, **לְעִנְיָן שֶׁלְּמַטָּה אִישׁ פּוֹרֵעַ וְכוּ׳** – ׳איש׳ האמור בפסוק הראשון, בא למעט שהדין האמור בפסוק השני דהינו פריעה ופרימה, לא נאמר אלא לאיש צרוע, אך אשה שנצטרעה אינה פורעת ופורמת.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מַדִּיר אֶת בְּנוֹ בְּנָזִיר וְאֵין הָאִשָּׁה מַדֶּרֶת בְּנָהּ בְּנָזִיר. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה** למשה מסיני **הִיא בְּנָזִיר** – דין זה שהאיש מדיר את בנו בנזיר ולא אשה, התקבל מהלכה למשה מסיני.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מְגַלֵּחַ עַל נְזִירוּת אָבִיו וְאֵין הָאִשָּׁה מְגַלַּחַת עַל נְזִירוּת אָבִיהָ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה הִיא בְּנָזִיר** – גם דין זה נלמד מהלכה למשה מסיני.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מְקַדֶּשֶׁת אֶת בִּתָּהּ.** מבארת הגמרא שדין זה נלמד מ**דִּכְתִיב**, "ואמר אבי הנערה אל הזקנים **אֶת בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה"**, הרי שמסרה התורה את הכח לקדש את הבת בידי האב ולא בידי האם.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ מוֹכֵר אֶת בִּתּוֹ וְאֵין הָאִשָּׁה מוֹכֶרֶת אֶת בִּתָּהּ.** מבארת הגמרא שדין זה נלמד מ**דִּכְתִיב** "**וְכִי יִמְכֹּר אִישׁ אֶת בִּתּוֹ**", ומשמע איש ולא אשה.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ נִסְקָל עָרוּם** ואין האשה נסקלת ערומה **כּוּ׳**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שאין האשה נסקלת ערומה. ומשיבה, נאמר לגבי אדם שקלל את ה׳ **"וְרָגְמוּ אֹתוֹ"** – שחייב סקילה. ויש לשאול, **מַאי ׳אוֹתוֹ׳** – מה באה התורה למעט מ׳אותו׳, **אִילֵימָא** - אם נאמר שבאה התורה לומר, **אוֹתוֹ וְלֹא אוֹתָהּ** – שרק איש חייב סקילה ולא אשה, **וְהָכְתִיב** - אין לומר כן, שהרי נאמר לגבי איסור עבודה זרה שעונשו בסקילה, **"וְהוֹצֵאתָ אֶת הָאִישׁ הַהוּא אוֹ אֶת הָאִשָּׁה הַהִוא** אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך וגו׳ וסקלתם באבנים ומתו", הרי שגם אשה נסקלת. **אֶלָּא** בהכרח שממעטים כך, רק **׳אוֹתוֹ׳** – איש שיוצא להיסקל, נסקל **בְּלֹא כְּסוּתוֹ** – ערום, **וְלֹא אוֹתָהּ** - אבל אשה שנסקלת, אינה נסקלת **בְּלֹא כְּסוּתָהּ**.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ נִתְלֶה וְאֵין** האשיה נתלית **כּוּ׳**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** – מדוע אין האשה נתלית. ומשיבה, נלמד ממה שאָמַר קְרָא **"וְתָלִיתָ אֹתוֹ עַל עֵץ"**, ומשמע ׳**אוֹתוֹ׳ וְלֹא אוֹתָהּ**.

שנינו במשנה, **הָאִישׁ נִמְכָּר בִּגְנֵיבָתוֹ** אם אין לו לשלם את הגניבה, **וְאֵין הָאִשָּׁה נִמְכֶּרֶת בִּגְנֵיבָתָהּ.** שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא** שאין האשה נמכרת בגניבתה. ומשיבה, נלמד ממה שאָמַר קְרָא **"וְנִמְכַּר בִּגְנֵבָתוֹ"**, ומשמע שרק גנב נמכר **בִּגְנֵיבָתוֹ, וְלֹא בִּגְנֵיבָתָהּ** – אך אשה שגנבה אינה נמכרת עבור גניבתה.

הדרן עלך היה נוטל

ארוסה - פרק רביעי

פרק זה מבאר ומחלק אופנים שבהם אין הסוטה שותה ואינה נוטלת כתובתה, אופנים שבהם אינה שותה אך נוטלת כתובתה, ושאר האופנים שבהם הסוטה או שותה או נוטלת כתובתה.

משנה. אֲרוּסָה שקינא לה הארוס ונסתרה, **וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** שקינא לה היבם ונסתרה, **לֹא שׁוֹתוֹת** כיון שהפסוק מיעט אותן וכדלהלן, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה** כיון שהפסידו עצמן על ידי שנסתרו, והסיבה שאינן שותות **שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר תִּשְׁטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ"** – שהאשה ישבת תחתיו, **פֵּרֵט לָאֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** שהן עדיין לא נשואות. וממשיכה המשנה לפרט עוד מקרים של נשים שאינן שותות ואינן נוטלות כתובתן, **אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט** וכל שכן לכהן גדול, **מַמְזֶרֶת**

אגרות קודש

ב"ה, ד׳ אייר, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... וזאת להעיר אשר כיון שיש כמה תלונות מהמורים והמורות, כדאי הי׳ לחשוב ע"ד הצעה שבהנהלה יכנס בא כח המורים עכ"פ בתור מייעץ בענינים הקשורים עם המורים. ואחכה לבשו"ט בכל הנ"ל.

בברכה.

ביאורים למסכת סוטה דף כד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, וּבַת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, כל אלה כיון שנשואות באיסור, **לֹא שׁוֹתוֹת** שנאמר "כי תשטה אשתו" דוקא שראויה להיות אשתו, **וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה** שהפסידו לעצמן על ידי שנסתרו, וכדלעיל. וגרועות הן מסתם נשואות באיסור שנוטלות כתובתן.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שותות, אך יש מהן שנוטלות כתובה ויש מהן שלא, **וְאֵלּוּ לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה, הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי** - שהודתה אחרי הקינוי והסתירה שהיא טמאה, **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה**, שאת שתיהן כבר אין צורך להשקות, **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** לפני שנמחקה מגילתה, כל אלה לא שותות ולא נוטלות כתובה, וכמבואר לעיל שהן גרמו לעצמן להפסיד כתובתן. אבל **אָמַר בַּעְלָהּ אֵינִי מַשְׁקֶה** והוא גרם לה שלא תשתה, שהרי היא יכולה לטעון טהורה אני והשקיני, **וְשֶׁבַּעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ** שגם כן כבר אין משקים אותה משום שנאמר "ונקה האיש מעון" והוא בא עליה באיסור שנאסרה עליו בקינוי וסתירה, אלה **נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה וְלֹא שׁוֹתוֹת**. וכל אלו שדינן לשתות, אם **מֵתוּ בַּעְלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה וְלֹא שׁוֹתוֹת** שנאמר "והביא האיש את אשתו", וכעת הוא אינו קיים, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָתָן** כלומר מתוך שלא שותות, כמו שנתבאר מהפסוק הנ"ל, גם לא נוטלות כתובה, שמא אכן נטמאו ואיננו יכולים להוכיח זאת.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שאינן שותות, **מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ** - שגזרו חכמים שאסור לישאנה וכדלהלן, **וּמֵנִיקַת חֲבֵירוֹ** שאסרו חכמים לישאנה עד שימלאו שנתיים ללידתה, **לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה** כיון שאסורות עליו וסובר רבי מאיר שחייב לגרשן אם כן אינן ראויות לאישות ואינן שותות, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁה** - לגרשה, **וּלְהַחְזִירָהּ לְאַחַר זְמַן** שנסתיימו השנתיים האסורות, ואם כן נחשבת ראויה לאישות ומשקים אותה.

עוד ממשיכה המשנה למנות נשים שיש בהן דעות האם שותות או לא, **אֲיֵלוֹנִית** שנולדה עם טבע שאינה יכולה ללדת **וּזְקֵנָה** בגיל שאינה יכולה ללדת **וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵילֵד** ששתתה סם המעקר אותה, שכל אלו אסורות על אדם החייב בפריה ורביה, **לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה וְלֹא שׁוֹתוֹת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר**, אין אלו נחשבות אסורות עליו, מפני **שֶׁיָּכוֹל הוּא לִישָׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וְלִפְרוֹת וְלִרְבּוֹת הֵימֶנָּה. וְשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים** שמותרות על בעליהן, **אוֹ שׁוֹתוֹת** כרוב הנשים, **אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָה** באותן שנמנו קודם, שאמרה איני שותה או טמאה אני או שעדים מעידים שטמאה.

וממשיכה המשנה לפרט עוד כמה סוגי נשים ודיניהן, **אֵשֶׁת כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. אֵשֶׁת סָרִיס** שנסתרס לאחר נישואיהם **שׁוֹתָה.** כעת מבארת המשנה ממי יכול הבעל לקנא לה, דהיינו לאסור אותה להיסתר עמו ואם תסתר ישקנה, **עַל יְדֵי כָּל עֲרָיוֹת מְקַנִּין** - יכול בעלה לקנא לה שלא תיסתר עם כל קרוביה, כולל אביה ואחיה, אף שהיתה אסורה עליהם גם בלי הזנות, **חוּץ מִן הַקָּטָן** שנתמעט מהפסוק "ושכב איש אותה" **וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ** כגון בהמה.

מביאה המשנה שיש נשים שאין הבעל יכול לקנא להם, **וְאֵלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנְּאִין לָהֶן** אם רואים שמתנהגות בפריצות. **מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה** לאחר נישואיהן, **אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין** ולא היה יכול לקנא לה. אמנם **לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ** - שיוכלו בית דין להשקותה, שהרי נאמר "והביא האיש את אשתו", **אֶלָּא** בית דין מקנין אותה רק כדי **לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף לְהַשְׁקוֹתָהּ** אפשרי, **לְכְשֶׁיֵּצֵא בַּעְלָהּ מִבֵּית הָאֲסוּרִין** או יבריא מחרשותו או שטותו **יַשְׁקֶנָּה.**

גמרא. שנינו במשנה שארוסה ושומרת יבם אינן שותות. מדייקת הגמרא מלשון המשנה, **מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שַׁתְּיָא** - דוקא אינן שותות, **הָא קְנוּי מְקַנֵּי לָהּ** - אבל הוא מקנא להן ואוסר אותן, שהרי שנינו במשנה 'לא נוטלות כתובה', הרי שאסורה עליו. מבררת הגמרא, **מָנָא הָנֵי מִילֵּי** - מנין לנו שאכן מקנא להן ונאסרות. עונה הגמרא, **דְּתָנוּ רַבָּנַן**, כתוב בתורה **"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ"**, ייתור 'ואמרת' בא **לְרַבּוֹת אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִינּוּי** שאף על פי שאינן שותות, אך הבעל מקנא להן ונאסרות כשנסתרו. מבררת הגמרא, **וּמַתְנִיתִין מַנִּי** - ומי התנא ששנה את משנתנו שארוסה ושומרת יבם אינן שותות, **רַבִּי יוֹנָתָן הִיא, דְּתַנְיָא**, נאמר בפסוק "ואם לא שטית טומאה **תַּחַת אִישֵׁךְ** הנקי ממי המרים", **פְּרָט לַאֲרוּסָה** שאינה שותה שהרי אינה תחתיו, **יָכוֹל שֶׁאֵנִי מוֹצִיא אַף שׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, שגם היא אינה תחתיו, **תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישׁ אִישׁ** כי תשטה אשתו" לרבות ששומרת יבם שותה, שכבר נחשבת תחתיו במדת מה וכדלהלן, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, "תַּחַת אִישֵׁךְ" פְּרָט לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, שסובר רבי יונתן, אדרבה היא נחשבת פחות תחתיו וכדלהלן. ואם תחשוב לומר **אוֹצִיא שׁוֹמֶרֶת יָבָם** שאינה שותה, **וְלֹא אוֹצִיא אֶת אֲרוּסָה** ונוכל להשקותה, שכבר נחשבת תחתיו במקצת, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפרשה של סוטה, **"אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה תַּחַת אִישָׁהּ" פְּרָט לַאֲרוּסָה** שגם היא נתמעטה, ושתיהן אינן שותות. ומבארת הגמרא את המחלוקת, **מַר** - רבי יונתן **אַלִּימָא לֵיהּ** - נחשבת לו יותר כאשתו כשהיא **אֲרוּסָה, דְּקִידּוּשֵׁי דִּידֵיהּ** - שהוא עצמו קידש אותה, **וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ** אם זינתה נסקלת מחמת שהיא נחשבת אשתו, לכן הוא קודם ממעט שומרת יבם, **וּמַר** - רבי יאשיה **אַלִּימָא לֵיהּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם, דְּלֵא מִיחַסְּרָא מִסִּירָה לְחוּפָּה** שהיבמה נקנית בביאה להיות כאשתו לכל דבר, ונחשבת כתחתיו יותר מארוסה, לכן הוא ממעט ארוסה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יוֹנָתָן הַאי "אִישׁ אִישׁ"** שרבי יאשיה למד מהייתור ששומרת יבם שותה, **מַאי עָבִיד לֵיהּ** לשיטתו שאין שומרת יבם שותה. מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְרַבּוֹת** נשים שאין בעליהן יכול לקנות להן, שבית דין מקנין להן, ואלו הן, **אֵשֶׁת חֵרֵשׁ, וְאֵשֶׁת שׁוֹטֶה, וְאֵשֶׁת**

המשך ביאור למס' סוטה ליום חמשה ועשרים לעומר עמ' א

וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בִּכְרֵת בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ שלא יבוא עליה, ומותר להם להתייחד, **סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו** כמו שלמדו מהפסוק "אחרי אשר הוטמאה" לרבות סוטה שנסתרה, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שבעלה נאמן. **אָמְרוּ לוֹ** רבנן לרבי יוסי, **לֹא** - אינו דומה, שהרי **אִם אָמְרַתְּ בְּנִדָּה** שבעלה נאמן עליה, **שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר** שתהיה מותרת לו כשתטהר, ואין יצרו תוקפו בדבר, **תֹּאמַר בְּסוֹטָה**, אם נטמאה, **שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר** עולמית. ומוכיחה הגמרא מתשובת רבנן כהסובר שלאחר סתירה אינו מחול, שהרי **וְאִי אָמְרַתְּ לְאַחַר סְתִירָה מָחוּל לָהּ, מַשְׁכַּחַת לָהּ** - מצוי אופן **דְּיֵשׁ לָהּ** לסוטה **הֶיתֵּר, דְּאִי בָּעֵי מָחִיל לֵיהּ לְקִינּוּיֵהּ וּבָעֵיל** - שאם ירצה ימחל לקינויו ויוכל להתיר איסורה ולבעול אותה, **אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל** ולכן אמרנו שהיא אסורה עולמית, **שְׁמַע מִינָּהּ.**

שנינו במשנה, כל אלו שדינן לשתות, אם **מֵתוּ בַּעְלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ** - לפני ששתו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** נוטלות כתובה ולא שותות, ובית הלל אומרים או שותות או לא נוטלות כתובה **כו'.**

שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** - מה הטעם שמחמתו חולקים בית שמאי ובית הלל. ומשיבה, **בֵּית שַׁמַּאי סְבְרֵי, שְׁטַר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת** - מי שיש לו שטר חוב על חבירו, וחבירו שעבד לו בשטר כל נכסיו, **כְּגָבוּי דָּמֵי** - מוחזק בעל השטר בנכסים יותר מן הלוה, כאילו הוא כבר גבוי, והוא הדין כאן הנכסים המשועבדים לכתובה הם בחזקת האשה, ואם טוענים היורשים שהיא טמאה, עליהם להביא ראיה שזינתה ואבדה כתובתה, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כד עמוד א

רש״י

נִתִּינָה. מִן הַגִּבְעוֹנִים, וַאֲסוּרִין לָבֹא בְּיִשְׂרָאֵל כִּדְאַמְרִינָן בִּיבָמוֹת (קף עח:) דָּוִד גָּזַר עֲלֵיהֶן: **לֹא שׁוֹתוֹת.** דִּלְא אָמְרָה פָּרָשָׁה אֶלָּא בְּרַאוּיָה לְקִיָּמָה, וְהָכִי תַּנְיָא בְּסִפְרֵי כִּי תִשְׁתֶּה אִשְׁתּוֹ בְּרַאוּיָה לְאִישׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר פָּרָט לְאַלְמָנָה לְכ״ג וְכוּ׳: **וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ.** וְאע״ג דִּשְׁאַר אַלְמָנָה לְכ״ג לֹא קְנָסוּהָ רַבָּנָן כְּתֻבָּה כִּדְאַמְרִינָן בְּבְכוֹרוֹת בְּפֶרֶק אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת (קף ק:), זוֹ אֵין לָהּ, דִּסְתִירָתָהּ גָּרְמָה לָהּ לִיאָסֵר עָלָיו וַאֲפִי׳ הִיא רְאוּיָה לוֹ, הִלְכָּךְ לָאו בַּת כְּתֻבָּה הִיא דְּלֵא עֲדִיפָא מִכְּשֵׁרָה: **אֲמַר בַּעֲלָהּ אֵינִי מַשְׁקֶה וְשֶׁבַעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.** שֶׁהוּא גָּרַם לָהּ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּתָהּ: **מֵתוּ בַּעֲלֵיהֶן.** שֶׁל כָּל סוֹטוֹת הַנִּסְתָּרוֹת וּרְאוּיוֹת לִשְׁתּוֹת וְלֹא הִסְפִּיקוּ לְהַשְׁקוֹתָן כּוּ׳: **וְלֹא שׁוֹתוֹת.** דְּבָעֵינָן וְהַבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְגוֹ׳: **וב״ה אוֹמְרִים אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה.** כְּלוֹמַר מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא שׁוֹתוֹת לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה, וּבְגַמ׳ מְפָרֵשׁ פְּלוּגְתַּיְיהוּ: **מְעֻבֶּרֶת חֲבֵרוֹ.** שֵׁמֵת וְהִנִּיחָהּ מְעֻבֶּרֶת וּמְנַיְקָה אוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ וְהִיא מְעֻבֶּרֶת אוֹ מְנַיְקָה, וְאֲסוּרוּהָ חֲכָמִים לִנְשֹׂא עַד שֶׁיֵּהֵא הַוָּלָד בֶּן ב׳ שָׁנִים שֶׁכָּךְ זְמַן יְנִיקָתוֹ, וְהָלַךְ זֶה וּנְשָׂאָהּ וְקִנְּאָ לָהּ, לֹא שׁוֹתָהּ שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לוֹ לְקִיָּמָהּ: **יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ.** עַד כ״ד חֹדֶשׁ וּלְהַחֲזִירָהּ, הִלְכָּךְ רְאוּיָה לְאִישׁוּת קָרֵינָא בֵּיהּ: **אֵילוֹנִית.** דּוּכְרָרְנִיתָא דִּלְא יָלְדָה, שְׁמַמְעֵי אִמָּהּ נִבְרֵאת כָּךְ וְאֵין לָהּ סִימָנֵי אִשָּׁה לֹא דַּדִּים וְלֹא שְׂעָרוֹת וְקוֹלָהּ עֲבֶה: **וְשֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִילֵד.** וְאַסּוּרוֹת לְקִיָּמָהּ לְמִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, שֶׁהֲרֵי נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל פְּרִיָּה וּרְבִיָּה: **אִשָּׁה כֹּהֵן שׁוֹתָה וּמִתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.** אִם נִמְצֵאת נְקִיָּה. וּבְגַמ׳ פְּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **אִשָּׁה סָרִים.** כְּגוֹן שֶׁנִּסְתָּרַת לְאַחַר שֶׁנִּשְׂאָהּ, דְּקָדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוּעַל: **שׁוֹתָה.** וּבְגַמ׳ פְּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **ע״י כָּל הָעֲרָיוֹת מְקַנְּיִן.** אִם קִנֵּא לָהּ מֵאָבִיהָ וּמֵאָחֶיהָ וּמֵאֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וְנִסְתְּרָה הָוֵי קִנּוּיוֹ קִנּוּי וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו וְשׁוֹתָה. וּבְגַמ׳ פְּרִיךְ פְּשִׁיטָא: **חוּץ מִן הַקָּטָן.** דִּכְתִיב וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ: **וּמִמִּי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ.** וּבְגַמ׳ מְפָרֵשׁ לָהּ: **וְאִלּוּ שֶׁב״ד מְקַנְּיִן לָהֶן.** אִם רוֹאִין אוֹתָם מִתְנַהֲגוֹת בִּפְרִיצוּת: **לֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ.** הֵם לֹא יַשְׁקוּהָ, דְּבָעֵינָן וְהַבִּיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וּבַעְלָהּ נַמִּי לֹא יַשְׁקֶנָּה בְּקִנּוּי זֶה לִכְשֶׁיְּרָצָה [לְכְשֶׁיַּצָּא] דְּבָעֵינָן וְקִנָּא וְהַבִּיא, וְרַבִּי יוֹסֵי לֹא בְּעֵי וְקִנָּא וְהַבִּיא: **גמ׳ הָא קִנּוּי מְקַנְּיִן לָהּ.** לֵיאָסֵר עָלָיו, מִדְּקָתָנֵי לֹא נוֹטְלוֹת כְּתֻבָּה: **ה״ג דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לְרַבּוֹת אַרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לְקִנּוּי.** אַחֲרִינָא דְּרַשִׁינְן לֵיהּ לְקִמָּן (קף כז.), אֶלָּא רַבּוּיָא מְוָאמַרְתָּ אֲלֵיהֶם, וְה״נ אָמַר לְקִמָּן בְּפִירְקִין וְאָמַרְתָּ רַבּוּיָא הוּא: **יָכוֹל שֶׁאֵנִי מוֹצִיא כּוּ׳.** דְּמִמַּשְׁמָעוּת קְרָא מַשְׁמַע לָן אֲרוּסָה לְמַעוּטֵי דִּלְא קָרֵינָן בָּהּ תַּחַת אִישָׁךְ, אֲבָל שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵינָן בָּהּ תַּחַת אִישָׁךְ כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמֵּי דִּלְא מִיתְחַסְרָא מִסִּירָה לְחֻפָּה: **וְרַבִּי יוֹנָתָן.** מַשְׁמַע לֵיהּ מֵעוּטָא קַמָּא לְשׁוֹמֶרֶת יָבָם אֲבָל אֲרוּסָה קָרֵינָא בָּהּ אִישׁוּת אִי לָאו דְּהָדֵר מַעֲטֵיהּ קְרָא אַחֲרִינָא כִּדְמְפָרֵשׁ לְקַמָּן מִשּׁוּם דְּהוּא קִדֻּשִׁין וְאֵינָהּ בָּאָה לוֹ מִכֹּחַ קִדּוּשֵׁי אֲחֵרִים, וְעוֹד שֶׁנִּסְקְלָל עַל יָדוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשׁוֹמֶרֶת יָבָם: **מַר אַלִּימָא לֵיהּ אֲרוּסָה.** רַבִּי יוֹנָתָן חֲשִׁיבָה לֵיהּ אֲרוּסָה אִשָּׁה גְּמוּרָה טְפֵי מִשּׁוֹמֶרֶת יָבָם: **דִּקְדוּשֵׁי דִּידֵיהּ.** שֶׁע״י קִדּוּשֵׁי עַצְמוֹ בָּאָה לוֹ: **וְסוֹקְלִין עַל יָדוֹ.** אִם זִנְתָה נִסְקֶלֶת בִּשְׁבִילוֹ: **דְּלֵא מִתְחַסְרָא מִסִּירָה לְחֻפָּה.** דְּנִקְנֵית לְיָבָם בְּבִיאָה גְּרִידְתָא וַאֲפִי׳ בְּזִנּוּת לְהִיוֹתָהּ בְּאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר כִּדְתַנֵּן בְּיִבָּמוֹת (קף נג:) וּמַיְיתִי׳ לָהּ לְקִמָּן בְּפִירְקָא: **לְרַבּוֹת אִשָּׁה חֵרֵשׁ [וְאִשָּׁה] שׁוֹטָה.** שֶׁב״ד מְקַנְּיִן לָהֶן. וּבְרֵיְיתָא הִיא בְּשִׁלְהֵי פִּירְקִין:

שעמום

תוספות

שאינה ראויה לילד. רש״י פי׳ שתת כוס עיקרין אבל בפ׳ אע״פ (כתובות קף סב:) לא משמע הכי דמייתי התם ברייתא ותני בה או שהיתה היא עקרה זקינה ואיילונית ושאינה ראויה לילד אלמא דשאינה ראויה לילד לאו עקרה ולפרש״י שתת כוס עיקרין היינו עקרה וזה לשון ר״ח התם איכא למישאל היינו איילונית היינו עקרה היינו שאינה ראויה לילד ותשובה שאמרנו בפרק יש נוחלין (כ״כ קף קיט:) ניסת לב׳ יולדת עד מ׳ ניסת למ׳ שוב אינה יולדת וה״ה שנוכל לפרש שאינה ראויה לילד ששהתה אחר בעלה עשר שנים ולא היה דעתה לינשא דאמר בסוף פרק ד׳ אחים (יבמות קף לז:) אמר רב נחמן אמר שמואל כל ששהתה אחר בעלה י׳ שנים שוב אינה מתעברת כי אתא רבין אר״י ל״ש אלא שאין דעתה לינשא ואע״ג דאמר בגמ׳ בעקרה וזקינה ולפי׳ ר״ח לא הזכיר עקרה במשנה י״ל דלא דק בלישנא מיהו תימה אמאי לא תנא נמי במתני׳ עקרה: **ושאר** כל הנשים או שותות. תימה הא משנה יתירא מאי קמ״ל הא שמעינן ליה מרישא והאומרת איני שותה אינה נוטלת כתובתה ואומר רבי דווקא מעוברת אינה שותה משום דאיכא סכנת נפשות כדאמר בפרק החולץ (יבמות קף מב:) אבל ניסת בתוך ג׳ חדשים מאי דהוה הוה ותו לא קנסינן ליה להוציא וקרינן בה אשתו הראויה לו ובכהן אפילו לרבנן אינה שותה דמסקינן בפ׳ החולץ (סס לא.) אפילו לרבנן יוציא בגט:

ורבי יונתן האי איש איש מאי עביד ליה מיבעי ליה וכו׳ תימה והא איהו דאמר בפ׳ אלו הנחנקין (סנהדרין קף פח:) גבי איש איש דכי יקלל את אביו ואת אמו קאמר דברה תורה כלשון בנ״א ולא דריש ליה לדרשה אחריתי וכ״ת היכא דאיכא למדרש אפי׳ מאן דאית ליה ד״ת מודה הוא דדרשינן א״כ מאי פריך בריש פרק השואל (נ״מ קף לא:) אהא דקא בעי אבידה מנלן דשומר שכר חייב דתני׳ אם גנוב יגנב אין לי אלא גניבה אבידה מנין ת״ל גנוב יגנב מ״מ הניחא למ״ד לא ד״ת אלא למ״ד אמרי׳ מא״ל והא התם איכא למדרש ולא דרשינן אלא אמר ד״ת והכא אמאי דריש לה ואמרי׳ בפ׳ השוחט והמעלה (זבחים קח:) נמי ורבי יוסי מדהדהוא איש איש דברה האי איש איש נמי דברה אלא השוחט להדיוט דחייב מנא ליה ולא אמרת כיון דמצי למדרש מודה הוא דלא אמר דברה וקשה ליישב שמועות דד״ת דקשי׳ דר״מ מ אדר״מ מ ודר׳ יהודה אדר׳ יהודה ודרבי יוסי אדר׳ יוסי ודר״ש אדר״ש דר״מ דאמר בפ׳ ד׳ מיתות (סנהדרין קף טו.) לרבנן גבי איש איש דכתיב גבי ברכת השם ד״ת ור״מ דריש ליה לרבות כינויים ובפ״ב דמסכת ע״ז (קף כז.) נמי פליג ר׳ יהודה ור׳ יוסי דא״ר יהודה כותי לא יומל ישראל מפני שהוא מל לשם הר גריזים אמר לו ר׳ יוסי וכי היכן מצינו מילה בתורה לשמה ומפרש טעמא דר׳ יהודה משום דכתיב לה׳ המול ורבי יוסי המול יומל כתיב ואידך נמי הכתיב המול יומל ד״ת כלשון בני אדם [אלמא דרבי יוסי לית ליה דברה תורה כו׳] והתם בההוא שמעתתא גופיה פלוגתא ר״מ ור׳ יהודה ואמרינן יומל כותי ולא יומל ארמאי דברי ר״מ והיינו כר׳ יוסי דאמר כותי שפיר דמי דלא אמר ד״ת ובפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות קף יח.) אמרינן לאחרים בשלמא והפדה לא נפדתה דקסבר ד״ת ואחרים היינו ר״מ כדאיתא בסוף מס׳ הוריות (קף יג:) דר׳ יהודה מהא דהמול יומל דקא אמר ד״ת ובפ׳ מציאת האשה (כתובות קף סז:) מייתי ברייתא העבט תעביטנו זה שאין לו ואין רוצה להתפרנס נותנין לו לשם מתנה וכו׳ דברי רבי יהודה וחכ״א יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו אלא מה אני מקיים תעביטנו ד״ת אבל ר׳ יהודה דריש ליה וכן בפ׳ בנות כותים (מה לב:) ובפ׳ יוצא דופן (סס קף מד:) איש איש מה ת״ל איש איש לרבות תינוק בן יום א׳ שמטמא בזיבה דברי רבי יהודה ר׳ ישמעאל בנו של ר׳ יוחנן בן ברוקה אומר א״צ הרי הוא אומר והזב את זובו וגו׳ א״כ מה ת״ל איש איש ד״ת דר׳ יוסי מההיא דהשוחט והמעלה (זבחים דף קח:) דאייתינן לעיל דקאמר איש איש ד״ת וההיא דהמול יומל דאיהו דדריש לה ופליג אדר׳ יהודה דאמר ד״ת דר״ש ההוא איש איש דקא״ר יוסי בפ׳ השוחט (גם זה שם) ד״ת פליג עליה ר״ש ואמר ודריש לרבות שנים שאחזו באבר והעלו שחייבין ובפ׳ אלו מציאות (ב״מ לא:) אמר יש לו ואינו רוצה להתפרנס אין נזקקין לו א״כ מה ת״ל תעביטנו ד״ת ונראה דמאן דס״ל דאמר ד״ת מודה כל היכא דאיכא למדרש דרשינן לי׳ וכל הני תנאי סברי להו

שעמום

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כד עמוד ב

שְׁעָמוּם. וְר׳ יֹאשִׁיָּה, הַאי "תַּחַת אִישָׁהּ" מַאי עָבֵיד לֵיהּ? מִיבָּעֵי לֵיהּ לְהַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ. אֶלָּא טַעֲמָא דִּכְתִיבֵי הָנֵי קְרָאֵי, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמֵינָא אֲרוּסָה שָׁתְיָא? וְהָא כִּי אֲתָא ר׳ אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדָּרוֹמָא, אֲתָא וְאַיְיתֵי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ, "מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ" מִשֶּׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל, וְלֹא שֶׁקָּדְמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לַבַּעַל? אָמַר רָמִי בַּר חָמָא: מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ. דִּכְוָותָהּ גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם בְּבֵית חָמִיהָ, הָא שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ? אִשְׁתּוֹ מַעַלְיְיתָא הִיא, דְּהָאָמַר רַב: קָנָה לַכֹּל? כִּשְׁמוּאֵל, דְּאָמַר: לֹא קָנָה אֶלָּא לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה אִי הָכִי לֵימָא רַב אָמַר כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי יוֹנָתָן? אָמַר לָךְ רַב: אֲנָא דַּאֲמַרִי אֲפִילּוּ לְר׳ יוֹנָתָן, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמַעוּטָהּ, מִכְּלָל דְּאִשְׁתּוֹ מַעַלְיְיתָא הִיא

ושמואל

רש״י

שְׁעָמוּם. לָקוּי בְּתִמְהוֹן לֵב: **הַאי תַּחַת אִישָׁהּ.** בַּתְרָאָה הָאָמוּר בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה זֹאת תּוֹרַת הַקְּנָאוֹת וְגוֹ׳: **לְהַקִּישׁ אִשָּׁה לְאִישׁ.** בָּרַיְיתָא הִיא בְּשִׁלְהֵי פִּרְקִין, וְהָתָם מְפָרֵשׁ לְמַאי הִלְכְתָא: **הָנֵי קְרָאֵי.** דִּמְמַעֲטֵי אֲרוּסָה: **מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ.** מַשְׁמַע שֶׁבַּעֲלָהּ נָתַן בָּהּ אֶת שְׁכָבְתּוֹ קֹדֶם לִסְתִירָה זוֹ: **מַשְׁכַּחַת לָהּ.** דְּאִיצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי אֲרוּסָה מִקְּרָא אַחֲרִינָא וְלֹא מְמַעֲטָא מֵהָתָם: **כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס בְּבֵית אָבִיהָ.** בִּזְנוּת: **בְּבֵית חָמִיהָ.** לְאַחַר שֶׁמֵּת אָחִיו: **שׁוֹמֶרֶת יָבָם קָרֵית לָהּ.** דְּקָאָמְרַתְּ דְּלֹא תִּשְׁתֶּה, הָא אִשְׁתּוֹ מְעַלְיְיתָא הִיא בְּבִיאַת זְנוּת: **דְּהָא אָמַר רַב.** בִּיבָמוֹת קָנָה לַכֹּל, דִּתְנַן הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד דְּהַיְינוּ בִּזְנוּת קָנָה, וְאָמַר רַב קָנָה דְּקָתָנֵי מַתְנִי׳ קָנָה לַכֹּל, אִם כֹּהֵן הוּא מַאֲכִילָהּ בִּתְרוּמָה וְיוֹרְשָׁהּ וּמִטַּמֵּא לָהּ וּמַשְׁקָהּ וּפוֹטְרָהּ בְּגֵט בְּלֹא חֲלִיצָה: **כִּשְׁמוּאֵל.** הָא דְּאָתָא קְרָא לְמַעוּטֵי כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר לֹא קָנָה אֶלָּא לַדְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת יְבָמָה, לָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו בְּנַחֲלָתוֹ וּלְפָטְרָהּ בְּגֵט, דְּהָא דְּקָנֵי לָהּ יָבָם בְּבִיאָה כָּל דְּהוּ מִיבָּמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ נַפְקָא לָן, דְּלֹא כְּתִיב יְבָמָהּ יִקָּחֶנָּה לוֹ לְאִשָּׁה אֶלָּא יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה, וְאַשְׁמְעִינַן דְּבִיאָתוֹ עָלֶיהָ הֵן הֵן לִקּוּחֵי הָאִישׁוּת שֶׁלּוֹ, הִלְכָּךְ לְמִידֵי דְּאִיתְּמַר בְּהָךְ פָּרְשְׁתָא רַבִּינְהוּ קְרָא נְשׂוּאִין הַלָּלוּ, אֲבָל לְמִידֵי אַחֲרִינָא לָאו נְשׂוּאִין נִינְהוּ, וּמָה אָמוּר בְּפָרָשָׁה פְּטוּר חֲלִיצָה ע״י יִבּוּם וְיָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו שֶׁיִּירַשׁ אֶת נִכְסֵי אָחִיו וְאֵין אֶחָיו חוֹלְקִין עִמּוֹ: **לֵימָא רַב.** דְּאָמַר קָנָה לַכֹּל כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּאָמַר שׁוֹמֶרֶת יָבָם שׁוֹתָה וְאוֹקִימְנָא בְּבָא עָלֶיהָ: **אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִלּוּ כְּרַבִּי יוֹנָתָן כּוּ׳.** וְכָל שֶׁכֵּן כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְהָא דְּאִיצְטְרִיךְ לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה לְרַבּוּיֵי מֵאִישׁ אִישׁ, לָאו דַּוְקָא, אֶלָּא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, וְעִקַּר קְרָא לְאֵשֶׁת חֵרֵשׁ וְשׁוֹטָה:

ושמואל

תוספות

ד״ת מיהו היכא דמצי למידרשיה להעמיד קבלתם או סברתם דרשינן ליה ובהא פליגי מאן דאית ליה דאמר דברה ומאן דלית ליה דברה מאן דאית ליה דברה אין לו כח להוציא יתור הלשון ממשמעות ואם אינו ענין לגופו אלא כיון דמצינו למימר דברה תורה אמר ד״ת ולא נוציאנו ממשמעותו דלאו קרא יתירא הוה להכי פריך בפ׳ השואל (ב״מ דף צד:) הניחא למ״ד לא ד״ת אם כן יגנב קרא יתירא הוא ואם אינו ענין לגניבה תנהו ענין לאבידה דיגנב גניבה משמע ולא אבידה אלא למ״ד דברה תורה א״כ לאו קרא יתירא הוא מאי איכא למימר ובפרק השוחט והמעלה (זבחים דף קח:) אע״ג דאמרינן מדא״ר יוסי האי איש איש דברה תורה ההוא איש איש נמי דברה תורה הוה מצי למידרשיה שפיר חדא לדברה תורה ואידך לרבויא דאיש איש משמע שפיר כל ריבויי כרבי יונתן דהכא דדריש האי איש איש דכי תשטה לרבויא ואיש איש כי יקלל לדברה תורה הוה רבי יוסי מצי למידרשיה איש איש דשחוטי חוץ לרבות שוחט אלא משום דכתיב איש איש דשחוטי חוץ ואיש איש דמעלה בחוץ בחד עניינא מהדר למדרשינהו בחד עניינא וסוגיא דריש נדרים (דף ג.) צריך לפרושי הכי דמרבינן מנזיר להזיר לעשות כינויי נזירות כנזירות וידות נדרים כנדרים ומקיש נדרים לנזירות דכתיב לנדור נדר נזיר להזיר וקא דייק מ״ש גבי נזירות דכתיב נזיר להזיר נדרים נמי לנדור נדר היקשא למה לי אי כתב נדר לנדור כדכתיב נזיר להזיר כדקאמרת ולא צריך היקשא השתא דכתיב לנדור נדר ד״ת ופי׳ כיון דלא שינה קרא בדיבוריה א״כ דברה כלשון בני אדם ולאו קרא יתירא הוא למדרש מיניה לרבות כינוין וידות דמשמעות דקרא לא נפקא אלא מריבוי דקרא ובלא קרא יתירא לא מסתבר לרבויינהו ולמימר דליחייב קונם וקונס כמו שיאמר קרבן וכן אם יאמר הריני או אהא כמו שיאמר הריני נזיר הלכך צריך קרא יתירא ולא דמי לכינוי השם דמרבינן איש איש אפילו למ״ד ד״ת דאותן כינויין אשכחן דכתיבי בקרא כמו אל צבאות אהיה שדי כל הני דקתני בשבועות (דף לה.) ועוד דכינוי כתיב בההוא קרא דמברך השם איש איש כי יקלל אלהיו (ויקרא כד) והיינו דאמרי׳ התם בריש נדרים הניחא למ״ד ד״ת דאליביה לא צריך למידרשיה וכו׳ והכי אמר בפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) דאמר ליה ר״א ב״ע לרבי ישמעאל בעלמא כוותיך סבירא לי׳ דדברה תורה והכא שאני מכדי כתיב ליה קרא כי לא חופשה והפדה לא נפדתה למה לי ש״מ לחציה שפחה וחציה בת חורין אלמא אפילו למאן דאית ליה ד״ת דרשינן ליה משום עניינא דקרא הואיל וניתן לידרש ה״ה דדרשינן ליה נמי להעמיד קבלתן או סברתן היכא דלא עקר ליה ממשמעותיה כגון יגנב דכתיב בהדיא גניבה ודרשינן מיניה אבידה משום כפל הלשון הלכך כל הני דפרק אלו מציאות (ב״מ דף לא.) דהשב תשיבם שלח תשלח הוכח תוכיח עזוב תעזוב הקים תקים מות יומת השב תשיב חבל תחבול פתח תפתח נתון תתן כולי עלמא מודו בהו דדרשא דידהו לא עקר להו ממשמעותיה והא דאמרינן הניחא למ״ד לא אמרי׳ ד״ת היינו ר״ע דלא אשכחיניה דקאמר ד״ת דדריש בפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) והפדה לא נפדתה לפדויה ואינה פדויה ובפרק הערל (יבמות דף ע.) בשמעתתא קמייתא דא״ר אליעזר איש איש ד״ת ודריש ליה רבי עקיבא לרבות הערל וכן בריש חלק (סנהדרין דף צ:) ובפ׳ ד׳ מיתות (שם דף סד:) הכרת תכרת דא״ר עקיבא הכרת בעוה״ז תכרת לעוה״ב והכי משמע נמי סוגיין בפ׳ אין עומדין (ברכות דף לא:) אם ראה תראה דלרבי ישמעאל דאמר ד״ת ולרבי עקיבא אם ראה מוטב ואם לאו תראה אבל ר׳ ישמעאל אומר בכל דוכתי ד״ת כגון הני דפליג אדר״ע ובפ׳ ד׳ מחוסרי כפרה (כריתות דף יא.) נמי וכן ר׳ אלעזר ב״ע בפרק קמא דקידושין (דף יז:) ובפרק אלו מציאות (ב״מ דף לא:) גבי העניק תעניק לבד מההיא דכריתות כדמפרש התם טעמא ולר׳ אלעזר בר׳ יוסי בריש חלק (סנהדרין דף צ:) והא דאמר בפ׳ אלו הן הגולין (מכות דף יב.) בקרא אם יצא יצא הא כמ״ד ד״ת הא כמ״ד לא דברה מ״ד התם דברה מסברא קאמר לה כדמפרש אביי התם מסתברא כמאן דאמר דברה וכו׳: **ורבי** יונתן האי איש איש מאי עביד ליה וכו׳. תימה האי ריבוי לרבי יאשיה מנליה והיקישא דאיש לאשה לר׳ יונתן מנא ליה וכי אית לן למימר דפליגי בהא נמי דר׳ יאשיה לית ליה דאשת חרש שותה ור׳ יונתן לית ליה דסומא אינה שותה: **דהאמר** רב קנה לכל. הני לישני דפליגי בהבא על יבמתו (יבמות דף נח.) בשומרת יבם שנפלה מן הנשואין או מן האירוסין לא שייכא דוקא אלא לענין תרומה משום דכבר אכלה אבל לענין להשקותה וליורשה ולטמא לה לא: **בספרים** גרס. אי הכי לימא רב דאמר כרבי יאשיה ולא א״ש אי הכי ובפרש״י לא גרס והוא לא שבש הגירסא אלא בסתם פי׳ לימא רב דאמר וכו׳ ושמא בספרו לא היה כתוב אי הכי:

כשמואל דאמר לא קנה אלא לדברים כו׳. תימה כיון דקנה מיהת לדברים האמורים בפרשה לפוטרה בגט דכיון שבא עליה הרי היא כאשתו לאותן דברים א״כ מ״ט דרבי יונתן דאלימא ליה ארוסה משומרת יבם אי משום דארוסה קידושין דידיה שומרת יבם נמי ביאה דידיה היא ונחנקה על ידו וכ״ש דתקשה לרב דאמר אנא דאמינא אפילו לרבי יונתן ותו מאי דוחקיה למימר כשמואל והא מסיק דאפילו רב הוה אתי מלתייהו אליביה ולענין השקאה קפיד רחמנא דבעינן ביאה לשם אישות וביבמות בפרק הבא על יבמתו (דף נח.) מוקי לה נמי הא דתנן [אמן שלא שטיתי ארוסה ונשואה] שומרת יבם וכנוסה כגון דבא עליה יבם בבית אחיו וכו׳ כי הכא ומקשה מידי הוא טעמא אלא לרב האמר רב קנה לכל ולא מתרץ גבי השקאה גזירת הכתוב דבעינן ביאה לשם אישות:

אמר לך אנא דאמרי אפי׳ לרבי יונתן. נראה דהכי פירושו לא מיבעיא לרבי יאשיה דמרבה שומרת יבם דאמינא כוותיה והאי דאיצטריך לרבויי משום דכתיב הכא תחת אישך דמשמע שבא עליה לשם אישות וכו׳ לא צריכא למימר דקרא אסמכתא בעלמא הוא כמו שפירש רש״י ואף מה שפירש לשמואל ההיא דאיצטריך רבי יונתן למעוטי שומרת יבם אסמכתא בעלמא הוא תימה נהי דלאו אשתו היא אי לאו מעטיה קרא מהיכא תיתי דבעינן אשתו טפי לענין השקאה מלענין קינוי אי משום דכתיב והביא האיש את אשתו (אלא) ה״נ גבי קינוי כתיב וקינא את אשתו ירושלמי ארוסה לא שותה וישקנה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו ולא יקנא לה התורה אמרה וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפי׳ מקצת אשתו ר׳ יודן בעי כמה דתימר תמן וקינא את אשתו וקינא את אשתו אפילו מקצת אשתו דכוותה תחת אישך תחת אישך אפי׳ מקצת אישך היך עבידה קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה עודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו קינא לה ועודה ארוסה וכנסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה (קינא לה ועודה שומרת יבם וכנסה ונסתרה וידע בה תצא בכתובתה ואם לאו תצא שלא בכתובתה) לא קינא לה בעלה ומת ונפלה לפני היבם וקינא לה ולא הספיק לכונסה עד שמת ונפלה לפני אחיו אינו משקה אותה שלא נפלה לו אלא מחמת אחיו הראשון אבל אם קינא לה היבם וכנסה ומת ונפלה לפני היבם וכנסה ונסתרה משקה אותה על קינויו: **שאני** התם דלית לה אימתא דבעל. וא״ת הני דבעי למפשט מארוסה ושומרת יבם לית להו נמי אימתא דבעלה דהא בעלייהו לאו גבייהו נינהו י״ל אפ״ה אית ליה אימתא פן ירגישו בעליהן בפריצותן.

שמע

ביאורים למסכת סוטה דף כד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שַׁעֲמוּם – שהוא אדם שלקוי בתמהון לב. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יֹאשִׁיָּה הַאי "תַּחַת אִישָׁהּ"** שממנו מיעט רבי יונתן ארוסה שאינה שותה, **מַאי עָבִיד לֵיהּ** לשיטתו שכבר מיעט ארוסה מפסוק אחר, מ"תחת אישך". מתרצת הגמרא, **מִיבָּעֵי לֵיהּ לְחַקִּישׁ אִישׁ לְאִשָּׁה וְאִשָּׁה לְאִישׁ** כמו שדורשת הגמרא בסוף הפרק.

שואלת הגמרא, ממה שבארנו שיש פסוקים המלמדים שארוסה אינה שותה, יש לדייק **אֶלָּא טַעֲמָא** דארוסה אינה שותה, הוא משום **דִּכְתִיבִי הָנֵי קְרָאֵי** – רק בגלל שכתובים פסוקים אלו, **הָא לָאו הָכִי** – לולא פסוקים אלו, **הֲוָה אֲמִינָא** מהסברא הפשוטה **שאֲרוּסָה שַׁתְיָא,** וקשה, **וְהָא כִּי אָתָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא מִדְּרוֹמָא** – והרי כשהגיע רבי אחא בר חנינא מן הדרום, **אָתָא וְאַיְיתִי מַתְנִיתָא בִּידֵיהּ** – הביא ברייתא בידיו ללמדה, שיש לדייק מלשון הפסוק כשמשביע הכהן את האשה "ויתן איש בך את שכבתו **מִבַּלְעֲדֵי אִישֵׁךְ"**, משמע שבעלה נתן בה את שכבתו לפני שנסתרה, דהיינו **מִשֶּׁקְּדָמָה שְׁכִיבַת בַּעַל לְבוֹעֵל, וְלֹא שֶׁקְּדָמָה שְׁכִיבַת בּוֹעֵל לְבַעַל,** ואם כן קשה, שפשיטא שארוסה, שעדיין בעלה לא בא עליה, לא תשתה, ולמה לי הפסוקים "תחת אישך" ו"תחת אישה" של רבי יאשיה ורבי יונתן למעטה. מתרצת הגמרא, **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא, מַשְׁכַּחַת לָהּ** – יתכן אופן שקדמה שכיבת הבעל אף כשהיא ארוסה, **כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ אָרוּס** בזנות **בְּבֵית אָבִיהָ** ואחר כך נסתרה. שואלת הגמרא, **דִּכְוָותַהּ** – צריך לומר שמדובר במקרה דומה גם **גַּבֵּי שׁוֹמֶרֶת יָבָם,** כדי שתקדם בעילת הבעל לבעילת הבועל, ואם כן מדובר **כְּגוֹן שֶׁבָּא עָלֶיהָ יָבָם** לאחר מיתת אחיו, **בְּבֵית חָמִיהָ,** וקשה **הָא 'שׁוֹמֶרֶת יָבָם' קָרֵית לָהּ** – וכי זו 'שומרת יבם' קוראים לה, ואמרת שאינה שותה, והרי **אִשְׁתּוֹ מְעַלְּיֵיתָא** – גמורה **הִיא, דְּהָאָמַר רַב** במסכת יבמות, על המשנה שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה, פירוש שבא עליה בזנות, ופירש רב **קָנָה לַכֹּל** – לכל הדינים הוא בעלה, שאם היה כהן היא אוכלת בתרומה והוא יורש אותה ומיטמא לה ופוטרה בגט, ואם כן גם כאן הוא משקה אותה כאשה רגילה, ולמה קראת לה 'שומרת יבם' ואמרנו שאינה שותה. מתרצת הגמרא, משנתינו שמיעטה שומרת יבם מן הפסוק אינה כשיטת רב, אלא **כִּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר** יבם שבא בזנות **לֹא קָנָה** אותה כאשתו גמורה **אֶלָּא לְדָבָרִים הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה** של יבום, שהם לקום על שם אחיו בנחלתו ולפוטרה בגט, אבל לשאר הדברים, , אינה נחשבת אשתו, ולכן ממעט רבי יונתן מהפסוק, שאינה שותה.

שואלת הגמרא, **אִי הָכִי לֵימָא רַב דְּאָמַר** שהבא על יבמתו בין בשוגג בין במזיד קנה לכל, סובר שומרת יבם שותה, **כְּרַבִּי יֹאשִׁיָּה,** שהגמרא אמרה לעיל שמדובר כשבא יבם עליה בבית חמיה, ולא כרבי יונתן, **וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר** לא קנה אלא לדברים האמורים בפרשה, סובר שומרת יבם אינה שותה, **כְּרַבִּי יוֹנָתָן** ולא כרבי יאשיה. דוחה הגמרא, **אָמַר לָךְ רַב** אין הכרח שאסבור דוקא כרבי יאשיה, **אֲנָא דְּאָמְרִי** – דברי הם **אֲפִילּוּ לְרַבִּי יוֹנָתָן, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְמֵעוּטָהּ** – ממה שהוצרכה התורה לדברי רבי יונתן למעט ששומרת יבם אינה שותה, **מִכְּלָל** – משמע דלולא הפסוק, הייתי אומר ששותה, משום **דְּאִשְׁתּוֹ מְעַלְּיֵיתָא** – גמורה **הִיא.**

אגרות קודש

ב"ה, ד' אייר, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מכ"ז ניסן, והשי"ת יצליח את כאו"א מאתנו לראות במהרה ממש בקיום בקשת כאו"א מישראל ג"פ בכל יום, ולמלשינים אל תהי תקוה כו', ולעבוד את השי"ת בלימוד התורה וקיום המצות בהידור, וביותר השתדלות להרחיב ולהגדיל את מוסדות הק', ובפרט אלו הקשורים בנשיאי חב"ד כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב וכ"ק מו"ח אדמו"ר - זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע - ככל האפשרי. וכל המקבל עליו עומ"ש ועוסק במרץ אליבא דנפשי' בכל הנ"ל - הרי מסלקים ממנו כל טרדות ובלבולים, וכידוע המשל בזה שכל המוסר עצמו גם למעלה מטו"ד לעבדות הנשיאים הרי פרנסתו ופרנסת ב"ב מזונותיו ומנוחת נפשו וגופו על הנשיאים, וכמבואר בכמה שיחות הק'...

והשי"ת יברך אותו באריכות ימים ושנים טובות, ויוסיף אומץ בעבודה בכרם חב"ד, אשר זה ימשיך תוספת ברכה והצלחה בעסקנות הצבורית ובעניניו הפרטים.

בברכת הצלחה.

ב"ה, ה' אייר תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ כו' מוה"ר צבי שי'

שלום וברכה!

...אתענין דלעת אם הדפיסו מכתבי זקנו הרה"ג והרה"ח כו' מוהרי"ח ע"ה זוננפלד, או אם נערך להדפוס לזמן קרוב שבודאי יו"ח מתעסקים בזה, וכמרז"ל עד כמה נתאוה שיהיו שפתותיו דובבות וכו'.

ביאורים למסכת סוטה דף כה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וּשְׁמוּאֵל אָמַר אין הכרח שאסבור דוקא כרבי יונתן, **אֲנָא דְּאָמְרִי** – דברי הם **אֲפִילּוּ לְרַבִּי יֹאשִׁיָּה, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵיהּ** – ממה שהוצרכה התורה לדברי רבי יאשיה לרבות ששומרת יבם שותה, **מִכְּלָל** – משמע שלולי הפסוק הייתי אומר שאינה שותה, משום **דְּלָאו אִשְׁתּוֹ הִיא כְּלָל** לכל הדינים, אלא לאותם שנאמרו בפרשה, וכדלעיל.

שואלת הגמרא, **אִיבַּעְיָא לְהוּ, עוֹבֶרֶת עַל דַּת** יהודית, והיא אשה שאינה צנועה, יוצאה וראשה פרוע, טווה בשוק ומדברת עם כל אדם, כמו שאמרו במשנה בכתובות שיוצאת מבעלה ללא כתובה, האם **צְרִיכָה הַתְרָאָה** שמא תחזור בה, ורק אם לא תחזור בה דינה **לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ, אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה** התראה, ומפסדת מיד כשעברה על דת. וצדדי הספק, **מִי אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּעוֹבֶרֶת עַל דַּת הִיא** וכבר יודעת שהדבר אסור, **לֹא בְּעָיָא הַתְרָאָה, אוֹ דִּלְמָא, תִּיבְעֵי הַתְרָאָה** – תצטרך התראה, לתת לה הזדמנות **דְּאִי הַדְּרָה בָּהּ תֵּיהֲדֵר בָּהּ** – שאם תרצה לחזור בה תוכל לחזור בה.

תָּא שְׁמַע להוכיח מרישא דמשנתנו, **אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה,** ומדייקת הגמרא, **מִישְׁתָּא הוּא דְּלֹא שַׁתְיָא** – משמע שרק לא שותה, **הָא קַנּוּיֵי מְקַנֵּי לָהּ** – אבל בעלה מקנא לה, **לְמַאי** – לשם מה מקנא לה, והרי יודע שלא יוכל להשקותה, האם **לָאו לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ,** ומשמע שאם לא יקנא לה לא תפסיד כתובתה, וראיה מכאן שעוברת על דת כזו, שנסתרה עם אנשים, צריכה התראה, דוחה הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי, לֹא** – אינו מקנא לה כדי להפסיד כתובתה, שאותה היא מפסידה גם בלי קינוי, אלא מקנא לה **לְאוֹסְרָהּ עָלָיו** – כדי שאם תסתר תהא אסורה עליו. עוד דוחה הגמרא, **רַב פָּפָּא אָמַר, לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה** – שמקנא לה כשהיא ארוסה כדי שיוכל להשקותה אם תסתר לאחר נישואיהם, **כִּדְתַנְיָא, אֵין מְקַנְּאִין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה** שהרי ארוסה אינה שותה וכדלעיל, **אֲבָל מְקַנְּאִין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה.**

מנסה הגמרא עוד לפשוט הספק, **אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע** מהמשך משנתנו, **אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה.** ומדייק רבא, **מִישְׁתָּא הוּא דְּלֹא שַׁתְיָא** – משמע שרק לא שותות, **הָא קַנּוּיֵי מְקַנֵּי לְהוּ** – אבל בעליהן מקנא להן, **וּלְמַאי** – לשם מה מקנא להן, והרי יודע שלא יוכל להשקותן, **אִי לְאוֹסְרָן עָלָיו** כמו שביאר אביי לעיל על רישא דמשנתנו, **הָא אֲסִירָן וְקַיְּימָן** – הרי ממילא כל נשים אלו אסורות עליו, וכמו שביארנו לעיל במשנה, **אֶלָּא לָאו לְהַפְסִידָן כְּתוּבָּתָן,** ומשמע שאם לא יקנא להן לא יפסידו כתובתן, ונפשוט הספק שעוברת על דת צריכה התראה. דוחה הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקָרְתָּא, לֹא,** אין סיבת הקינוי כדי להפסידן כתובתן, אלא כדי **לְאוֹסְרָהּ לַבּוֹעֵל** שנסתרה עמו **כְּבַעַל** שנאסרה עליו, ואם ימות בעלה או יגרשנה לא תוכל לינשא לבועל, **דִּתְנַן** להלן בפרקנו, **כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל** כל זמן שלא שתתה, **כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל,** אם גירשה בעלה או מת לפני ששתתה.

מנסה הגמרא שוב לפשוט את הספק, **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא, תָּא שְׁמַע** מהמשך המשנה, **וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעֲלָהּ אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין.** ומוכיחה הגמרא, **וְאִי אָמְרַתְּ** כהצד הראשון דלעיל, שאם **רָצָה בָּעַל לְקַיְּימָהּ מְקַיְּימָהּ,** וכי יתכן שעֲבָדֵי **בֵּית דִּין** – שיעשו בית דין שלוחים לצורך **מִידֵּי דְּדִלְמָא לֹא נִיחָא לֵיהּ לַבַּעַל** – דבר שיתכן שלא יהיה נח לבעל ואינו חפץ בו, והרי למדנו שאין חבין לאדם שלא בפניו, אם כן איך מקנין לה בית דין, אולי הבעל רוצה לוותר לה, אלא ודאי שאף אם ירצה אינו יכול לקיימה. דוחה הגמרא, שאף אם ירצה יכול לקיימה, בכל אופן **סְתָמָא דְּמִילְּתָא** – רגילות הדבר שכֵּיוָן **דְּעוֹבֶרֶת עַל דַּת הִיא, מֵינַח נִיחָא לֵיהּ** – נח לבעל שיקנאו לה.

עוד מסתפקת הגמרא, **אִיבַּעְיָא לְהוּ,** אף אם נפשוט הספק דלעיל שעוברת על דת מותר לבעלה לקיימה, זהו דוקא כשלא קינא לה, אבל כשיש קינוי וסתירה, האם **כַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ, קִינּוּיוֹ מָחוּל** ומותרת לו, **אוֹ אֵינוֹ מָחוּל.** וצדדי הספק, **מִי אָמְרִינַן בְּקִינּוּי דְּבַעַל תָּלָא רַחֲמָנָא** – האם נאמר שהתורה תלתה הדבר בקינוי הבעל, **וּבַעַל הָא מָחֵיל לֵיהּ לְקִינּוּיוֹ. אוֹ דִּלְמָא,** כֵּיוָן **דְּקַנֵּי לֵיהּ מַעִיקָּרָא** – כיון שכבר קינא לה הבעל בתחילה, **לֹא מָצֵי מָחֵיל לֵיהּ** – כבר אינו יכול למחול לה.

תָּא שְׁמַע לפשוט הספק ממשנתנו, **וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעֲלָהּ אוֹ נִשְׁתַּטָּה אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין.** ומוכיחה הגמרא, **וְאִי אָמְרַתְּ** כהצד הראשון דלעיל, **שֶׁבַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל,** וכי יתכן **שֶׁעֲבָדִין מִידֵּי דְּאָתֵי בַּעַל מָחֵיל לֵיהּ** – שיעשו בית דין דבר שאחרי כן יבוא הבעל וימחול, ויהיה זלזול לבית דין. . דוחה הגמרא, **סְתָמָא דְּמִילְּתָא** – רגילות הדבר **שֶׁאָדָם מַסְכִּים עַל דַּעַת בֵּית דִּין,** ולכן בית דין מקנין לה, וסומכים על הרגילות שלא ימחול, ואכן אם יבוא הבעל וימחול יהיה מחול.

עוד מנסה הגמרא לפשוט הספק מהמשנה בתחילת המסכת, **תָּא שְׁמַע, וּמוֹסְרִין,** בית דין שבמקומו של הבעל, **לוֹ** – לבעלה כשמעלה אותה לבית דין הגדול, **שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** שישמרו עליו **שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.** ומוכיחה הגמרא, **וְאִי אָמְרַתְּ** כהצד הראשון דלעיל **שֶׁבַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל,** אם כן למה אסור לו לבוא עליה בדרך, והרי יכול **לְחַלְּיֵהּ לְקִינּוּיֵהּ** – למחול את קינויו **וְלִבְעוֹל,** אלא רואים שאינו יכול למחול. דוחה הגמרא, באמת יכול למחול, ותדייק מהמשנה **מַאי שְׁנָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים** – למה שולחים עמו דוקא תלמידי חכמים, משום **דְּגָמִירִי** – שהם למדו ויודעים שאסורה עליו אם לא ימחול, ולכן **דְּאִי בָּעֵי לְמִיבְעַל** – אם יראו שרוצה לבעול, **אָמְרִי לֵיהּ אַחֲלֵיהּ לְקִינּוּיֶיךָ** – יאמרו לו למחול קינויו, **וּבְעָלָהּ** בהיתר.

תָּא שְׁמַע לנסות עוד לפשוט הספק, **דְּאָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעֵירָא** שהיה **מֵאַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם, בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, וְזֵקֶן מִמַּרָא** שחלק על בית דין של לשכת הגזית ודינו מיתה בחנק, אך **כְּשֶׁרָצוּ בֵּית דִּין לִמְחוֹל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ, וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה** שדינו בסקילה, אך **כְּשֶׁרָצוּ אָבִיו וְאִמּוֹ לִמְחוֹל לוֹ** אף לאחר שהתרו בו וקלקל והלקוהו וחזר וקלקל, **מוֹחֲלִין לוֹ,** שהכתוב תלה בהם "ותפשו בו", **וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי שֶׁבַּדָּרוֹם, עַל שְׁנַיִם** – הדין הראשון והשלישי **הוֹדוּ לִי, וְעַל זֵקֶן מַמְרֵא לֹא הוֹדוּ לִי, שֶׁלֹּא יִרְבּוּ מַחֲלוֹקוֹת בְּיִשְׂרָאֵל,** וכשידע הזקן שלא יכולים למחול לו, יפחד לחלוק על בית דין הגדול. ומסיקה הגמרא לפשוט הספק, **שְׁמַע מִינָּהּ** מהדין הראשון שאמר, **שֶׁבַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, שְׁמַע מִינָּהּ.**

ובעיקר פשיטות זו שבעל שמחל על קינויו קינויו מחול, **פְּלִיגֵי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא,** באיזה אופן מחול. **חַד** מהם **אָמַר, קוֹדֶם סְתִירָה מָחוּל, לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל. וְחַד** מהם **אָמַר, לְאַחַר סְתִירָה נַמִּי מָחוּל.** ופוסקת הגמרא, **וּמִסְתַּבְּרָא** שהדין **כְּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ מָחוּל, מִמַּאי** – מהיכן ההוכחה, **מִדְּקָא מִתְחָרֵי** – ממה שענו **רַבָּנַן** להלן **לְרַבִּי יוֹסִי, דְּתַנְיָא, רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ** של הנסתרת ההולך עמה לבית דין **נֶאֱמָן עָלֶיהָ** שלא יבוא עליה בדרך, ואין צריך תלמידי חכמים שילווהו, **מִקַּל**

המשך בעמוד צד

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כה עמוד א

רש״י תוספות

וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲנָא דַּאֲמָרִי אֲפִילּוּ לְר׳ יאשִׁיָּה, מִדְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא לְרַבּוּיֵיהּ, מִכְּלָל דְּלָאו אִשְׁתּוֹ הִיא כְּלָל. אִיבַּעְיָא לְהוּ, עוֹבֶרֶת עַל דַּת צְרִיכָה הַתְרָאָה לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ, אוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה? מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּעוֹבֶרֶת עַל דַּת הִיא לֹא בָּעְיָא הַתְרָאָה, אוֹ דִּלְמָא תִּיבָּעֵי הַתְרָאָה, דְּאִי הִדְרָה בָּהּ תִּיהֲדַר בָּהּ? תָּא שְׁמַע, אֲרוּסָה וְשׁוֹמֶרֶת יָבָם לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה, מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא, הָא קְנוּיֵי מִקְנֵי לָהּ. לְמַאי? לָאו לְהַפְסִידָהּ כְּתוּבָּתָהּ? אָמַר אַבַּיֵי: לֹא, לְאוֹסְרָהּ עָלָיו. רַב פַּפָּא אָמַר: לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה, כִּדְתַנְיָא אֵין מִקַּנִּין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא אֲרוּסָה, אֲבָל מִקַּנִּין לַאֲרוּסָה לְהַשְׁקוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא נְשׂוּאָה. אָמַר רָבָא: תָּא שְׁמַע, אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לַמַּמְזֵר וּלְנָתִין, לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטְלוֹת כְּתוּבָּה. מִישְׁתָּא הוּא דְּלָא שָׁתְיָא, הָא קְנוּיֵי מִקְנֵי לְהוּ. וּלְמַאי, אִי לְאוֹסְרָן עָלָיו, הָא אֲסִירָן וְקַיְימָן? אֶלָּא לָאו לְהַפְסִידָן כְּתוּבָּתָן? אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא: לֹא, לְאוֹסְרָהּ אַבּוֹעֵל כְּבָעַל. דִּתְנַן כְּשֵׁם שֶׁאֲסוּרָה לַבַּעַל כָּךְ אֲסוּרָה לַבּוֹעֵל. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא: תָּא שְׁמַע, וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן, מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. וְלֹא לְהַשְׁקוֹתָהּ אָמְרוּ, אֶלָּא לְפוֹסְלָהּ מִכְּתוּבָּתָהּ. שְׁמַע מִינָּהּ בָּעֵי הַתְרָאָה, שְׁמַע מִינָּהּ. וְכוּלְּהוּ, מַאי טַעְמָא לֹא אָמְרִי מֵהָא? דִּלְמָא שָׁאנֵי הָתָם דְּלֵית לָהּ אֵימָתָא דְּבַעַל כְּלָל. אִיבַּעְיָא לְהוּ: עוֹבֶרֶת עַל דַּת וְרָצָה בַּעְלָהּ לְקַיְּימָהּ, מְקַיְּימָהּ אוֹ אֵינוֹ מְקַיְּימָהּ? מִי אָמְרִינַן בִּקְפִידָא דְּבַעַל תְּלָא רַחֲמָנָא וְהָא לָא קָפִיד אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקָפִיד קָפִיד? תָּא שְׁמַע, וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. וְאִי אָמְרַתְּ רָצָה בַּעְלָהּ לְקַיְּימָהּ מְקַיְּימָהּ, עֲבְדֵי בֵּית דִּין מִידֵּי דְּדִלְמָא לָא נִיחָא לֵיהּ לַבַּעַל? סְתָמָא דְּמִילְּתָא כֵּיוָן שֶׁעוֹבֶרֶת עַל דַּת הִיא, מֵינָה נִיחָא לֵיהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ, קִינּוּיוֹ מָחוּל אוֹ אֵינוֹ מָחוּל? מִי אָמְרִינַן בִּקְנוּיוֹ דְּבַעַל תְּלָא רַחֲמָנָא וּבַעַל הָא מָחֵיל לֵיהּ לְקִינּוּיוֹ, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקַנֵּי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא, לָא מָצֵי מָחֵיל לֵיהּ? תָּא שְׁמַע, וְאִלּוּ שֶׁבֵּית דִּין מְקַנִּין לָהֶן: מִי שֶׁנִּתְחָרֵשׁ בַּעְלָהּ, אוֹ נִשְׁתַּטָּה, אוֹ שֶׁהָיָה חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִין. וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, עֲבְדֵינַן מִידֵּי דְּאָתֵי בַּעַל מָחֵיל לֵיהּ? סְתָמָא דְּמִילְּתָא אָדָם מַסְכִּים עַל דַּעַת בֵּית דִּין. תָּא שְׁמַע, וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. וְאִי אָמְרַתְּ בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, לְחַלֵּיהּ לְקִינּוּיֵיהּ וְלִבְעוֹל? מַאי שְׁנָא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים דִּגְמִירִי, דְּאִי בָּעֵי לְמִיבְעַל, אָמְרִי לֵיהּ: אַחְלֵיהּ לְקִינּוּיֵיךְ וּבְעָלָהּ. תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר ר׳ יאשִׁיָּה: שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים סָח לִי זְעֵירָא מַאֲנָשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם: בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, וְזָקֵן מַמְרֶא שֶׁרָצוּ בֵּית דִּין לְמְחוֹל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ, וּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה שֶׁרָצוּ אָבִיו וְאִמּוֹ לְמְחוֹל לוֹ מוֹחֲלִין לוֹ. וּכְשֶׁבָּאתִי אֵצֶל חֲבֵרַי שֶׁבַּדָּרוֹם עַל שְׁנַיִם הוֹדוּ לִי, וְעַל זָקֵן מַמְרֶא לֹא הוֹדוּ לִי, שֶׁלֹּא יֵרְבּוּ מַחֲלוֹקֶת בְּיִשְׂרָאֵל. שְׁמַע מִינָּהּ, בַּעַל שֶׁמָּחַל עַל קִינּוּיוֹ קִינּוּיוֹ מָחוּל, שְׁמַע מִינָּהּ. פְּלִיגִי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא; חַד אָמַר: קוֹדֶם סְתִירָה מָחוּל, לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל. וְחַד אָמַר: לְאַחַר סְתִירָה נַמִּי מָחוּל. מִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֵינוֹ מָחוּל, מַמַּאי? מִדְּקָא מְהַדְּרִי רַבָּנַן לְר׳ יוֹסֵי. דְּתַנְיָא, ר׳ יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ מִקֹּל וָחוֹמֶר; וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בִּכְרַת בַּעְלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר. וְאִי אָמְרַתְּ לְאַחַר סְתִירָה מָחוּל לָהּ, מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ דְּיֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר, דְּאִי בָּעֵי מָחֵיל לֵיהּ לְקִינּוּיֵיהּ וּבְעֵיל? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ, לְאַחַר סְתִירָה אֵינוֹ מָחוּל, שְׁמַע מִינָּהּ: מִתּוֹ בַּעֲלֵיהֶן עַד שֶׁלֹּא שָׁתוּ, בֵּית שַׁמַּאי כו׳: בְּמַאי קְמִיפַּלְגִי? בֵּית שַׁמַּאי סְבְרִי: שְׁטָר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת כְּגָבוּי דָּמֵי, בֵּית

שמע מינה בעל שמחל על קינויו קינויו מחול. ותפשוט נמי עוברת על דת אם רצה בעלה לקיימה מקיימה אפילו התרה בה.

בית שמאי אומרים נוטלת כתובתה. ואם תאמר מ״ש דאמרי ב״ש נוטלת כתובתה ובפרק מי שמת (ב״ב דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו נפל הבית עליו ועל אביו והיתה עליו כתובת אשה וכו׳ דאמרי ב״ש יחלוקו הואיל וספק הוא מי מת ראשון וכן בפרק החולץ (יבמות דף לח:) ובכתובות בפרק האשה שנפלו לה נכסים (דף פ:) גבי שומרת יבם שמתה מה יעשו בנכסים הנכנסין והיוצאין עמה בית שמאי אומרים יחלוקו ומפרש בגמרא בפ׳ החולץ (יבמות דף לח:)

משום

סוטה. פרק רביעי – ארוסה דף כה עמוד ב

תוספות רש״י

משום דזיקת נשואה עושה ספק נשואה אלמא דמספיקא אמרי ב״ש יחלוקו ולא מוקמי לכולהו נכסי בחזקת יורשי האשה מטעם שטר העומד לגבות כגבוי דמי י״ל גבי נפל הבית עליו ועל אביו לא היו לבן נכסים אלא שהיא אומרת האב ראשון מת וירש הבן וישתעבדו לכתובתה התם ודאי נכסי האב לא עמדו מעולם בכח האשה ואעפ״כ כיון דאמר כגבוי דמי הרי הוא ספק אם האב מת ראשון ועמדו הנכסים בחזקתה או הבן מת ראשון ואין לה באותם נכסים כלום ובחזקת היורשין הן הלכך ספק הוא אם עמד שטר שלה לגבות מאותן נכסים כלל הלכך חולקין וכן נפל הבית עליו ועל אשתו ספק אם היא מתה ראשונה וירשה הבעל שלא ניתנה לגבות מחיים אי נמי איפכא ויורשיה באין מכחה

וכן גבי שומרת יבם שמתה אמר הואיל והללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא בחיים והכתובה ניתן לגבות לאחר מיתת הבעל דכיון דדמיא כגבויה על היורשין להביא ראיה שזינתה וכה״ג אומר בפרק החולץ (יבמות דף לח:) רישא דאיתא לדידה הויא לה איהי ודאי ואינהו ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי סיפא מתה הללו באין לירש והללו באין לירש. **בית** הלל אומרים או שותות או לא נוטלות כתובתן. בפ׳ החולץ (גז״ש) מפרש מתוך שלא שותות לא נוטלות כתובתן ולא ידענא בנכסי צאן ברזל מאי קא סבר ב״ה דבפ׳ מי שמת (ב״ב דף קנח.) גבי נפל הבית עליו ועל אשתו אמרי ב״ה הנכסים בחזקתן עומדות ופי׳ נכסי צאן ברזל ופליגי אמוראי בגמרא בחזקת מי בחזקת יורשי הבעל או בחזקת יורשי האשה ובר קפרא תני הללו באין לירש והללו באין לירש יחלוקו אבל הכא שהיא בחיים בחזקתה הן עומדים או דלמא כיון דאחריותם היו על הבעל היו בחזקתו ול״ש ושייכא בפלוגתא דהתם ובנכסי מלוג לא פליג ב״ה דאפי׳ גבי ספק מוקי להו בחזקת יורשי האשה וכ״ש הכא דאפי׳ ודאי זינתה לא הפסידתה כדאמר בפרק אלמנה ניזונית (כתובות דף קא.) היוצאת משום שם רע נוטלת מה שבפניה ויוצאה ופי׳ נכסי מלוג ואם תאמר מ״ש מתניתין מפלוגתא דרב הונא ורב יהודה ורב נחמן ור׳ יוחנן דפליגי בפ״ק דכתובות (דף יב:) מנה לי בידך והלה אמר איני יודע רב הונא ורב יהודה אמרי חייב רב נחמן ורבי יוחנן אמרי פטור ה״נ היא טוענת ברי אבל הוא אינו יכול לטעון טענת ברי ותהוי תיובתא דרב הונא י״ל מאחר שהתורה עשאה ספק עד שתשתה אינה יכולה לטעון טענת ברי ופלוגתא דמתני׳ התם הנושא את האשה ולא מצא לה בתולים לא שייכא להכא דהתם אפילו ב״ש מודו דשמא אותו שטר מעולם לא עמד לגבות שהרי הבעל טוען מקחו היה מקח טעות והכא לא שייך למימר אליבא דב״ה העמד אשה על חזקתה ואימור לא זינתה שהרי רגלים [לדבר] שקינא לה ונסתרה והכתוב הוציאה מאותה חזקה ועשאה ספק.

בית הלל סברי שטר העומד לגבות לאו כגבוי דמי. אי קשיא מהא דאמר בפ׳ המקבל (ב״מ דף קי.) יתומים אמרו אנו השבחנו וב״ח אומר אביכם השביח על מי להביא ראיה סבר רב הונא למימר ארעא בחזקת יתמי קיימא ועל ב״ח להביא ראיה אמר ליה ההוא סבא הכי אמר ר׳ יוחנן על היתומים להביא ראיה מאי טעמא ארעא כיון דלגוביינא קיימא כמאן דגבי דמי ויתמי נייתי ראיה ונשקול וכי ר׳ יוחנן שבק בית הלל ועביד כב״ש יש לתרץ הכא דהשיעבוד עצמו של כתובה עומד בספק לא קיימא ארעא לגוביינא אמרי ב״ה דלאו כגבוי דמי אבל התם היתומים מודו לב״ח בקרקע עצמו שהוא משועבד לו ואינם מעכבין לפניו הקרקע הלכך אפילו בית הלל מודו דבכה״ג כגבוי דמי ולא קיימא ארעא בחזקת יתמי וכיון דלא קיימא בחזקת יתמי על היתומים להביא ראיה מן השבח דומיא דיער ואילן דמייתי עלה ספק זה קודם ספק זה קודם קוצץ ונותן דמים אלמא כיון דלמיקץ קאי דבין אם קדם האילן בין אם קדם היער קוצץ אלא שאם קדם האילן קוצץ ונותן דמים אמרי ליה זיל קוץ ודמי אייתי ראיה ושקול גבי הא ארעא נמי אמרי ליתמי הבו ליה ארעא לב״ח דהא לגוביינא קיימא ושבח אייתו ראיה ושקילו מפי מורי״ה. **לאו** כגבוי דמי . הכא לא שייכא כל הני פלוגתא דרבי מאיר ורבנן דפליגי בפרק השואל (ב״מ דף ק:) דכל העומד לבצור כבצור דמי ופלוגתא דר׳ שמעון בן גמליאל ורבי פרק קמא דסנהדרין (דף טו.) ובפרק השולח (גיטין דף לט.) בכל העומד לגזוז ופלוגתא דרבי שמעון ורבנן בפרק המנחות והנסכים (מנחות דף קב:) כל העומד לזרוק כזרוק דמי וכן לפדות ולשרוף דלאו בחדא מחיתא נחות להו דהכא כ״ע מודו דאמרי׳ לאו כגבוי דמי והעמד ממון בחזקת בעליו שהרי צריך דיינין ולאו בידו הוא כדאמר גבי גר מי יימר דמזדקקין ליה בי דינא וטעמא דר׳ מאיר כבצורות דמיין משום דבידו ואין צריכין לגופן הלכך לא חשיב להו כקרקע והכי אמר בפרק בהמה המקשה (חולין דף עג.) גבי ידות הכלים דאין מטבילין אלא עד מקום מדה משום דעומדין ליקצץ וגבי שערו העומד לגזוז אמר בפרק קמא דסנהדרין (דף טו.) דמודה רבי מאיר דלאו כגזוז דמי משום דאשבוחי אשבח כל מה דקאי ומיהו רבן שמעון בן גמליאל פליג ואמר כגזוז דמי דלא עביד איניש דשביק ליה והני דרבי שמעון טעמא אחרינא אית בהו ולא אמר אלא במקום מצוה כגון זריקת דם ופדיית פרה כשמצא אחרת נאה ממנה ושריפתה אבל בהני דרבי מאיר ורשב״ג לא שייך האי טעמא והא דאמר גבי שופר של עבודת כוכבים בפרק ראוהו בית דין (ר״ה דף כח.) וגבי לולב של אשירה (סוכה דף לא:) ומנעל בפרק מצות חליצה (יבמות דף קג:) כתותי מכתת שיעוריה אפי׳ רבנן מודו משום דאיסור הנאה הוא ולא הוי אלא כעפרא דארעא בעלמא וליכא שיעורא ופרה חיבת הקדש מהני וצריך עיון כלאי הכרם אמאי מטמאין טומאת אוכלים ולא אמר כתותי מכתת שיעוריה הלכך ליכא לדמויי להדדי והא דאמר בפרק נערה (כתובות דף נא.) כל העומד לקצור בקצור דמי התם טעמא דלא תקנו לב״ח לגבות אלא דבר הצריך לקרקע קצת וכן פירש רש״י (ב״מ טו:) שבח המגיע לכתפים שעומד בקרוב לקצור וצריך עדיין קצת לקרקע. **מיתיבי** המקנא לארוסתו. כך ברייתא זו שנויה בתוספתא (פ״ה) המקנא לארוסתו ולשומרת יבם שלו אם משכנסה נסתרה או שותה או לא נוטלת כתובה הרובא שנשא עקרה או זקינה ויש לו אשה ובנים או שותה או לא נוטלת כתובתה [מעוברת עצמו או מניקת עצמו או שותה או לא נוטלת כתובתה] כהנת לויה וישראלית שנשאו לכהן ללוי וישראל ממזרת לממזר נתינה לנתין ואשת גר לגר ועבד משוחרר והאיילונית או שותה או לא נוטלת כתובתה רבי שמעון בן אלעזר אמר איילונית לא שותה ולא נוטלת כתובתה שנא׳ ונקתה ונזרעה זרע שראוי ליזרע פרט לאיילונית שאינה ראויה להזרע אבל המקנא לארוסתו ולשומרת יבמתו שלו עד שלא כנסה נסתרה לא שותות ולא נוטלות כתובתה הרובא [שנשא עקרה וזקינה ואין לו אשה ובנים לא שותות ולא נוטלת כתובה מעוברת חבירו ומניקת חבירו לא שותות ולא נוטלות כתובה] רבי אליעזר אומר יכול הוא להפרישה ולהחזירה לאחר זמן.

[שנשא

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: שְׁטָר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת לָאו כְּגָבוּי דָּמֵי: מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ כו׳: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מַחֲלוֹקֶת בַּעֲקָרָה וּזְקֵנָה, אֲבָל אַיְּילוֹנִית דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע" מִי שֶׁדְּרִכָּהּ לְהַזְרִיעַ, יָצְאָה זוֹ שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ, מֵיתִיבִי, הַמְקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָהּ נִסְתְּרָה, לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ.

מעוברת

שַׁתְּיָא מַהַאי טַעְמָא דִּרְאוּיָה לְהַרְיוֹן בְּעֵינָן, וַעֲקָרָה עַל יְדֵי מַכָּה וּזְקֵנָה מִינָּא דְּבַת הַרְיוֹן הִיא קֹדֶם לָכֵן, אֲבָל אַיְּילוֹנִית מִבֶּטֶן אִמָּהּ לְקוּיָה הִיא וְלָא חַזְיָא:

לא

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי לָאו כְּגָבוּי דָּמֵי. וְהַוְיָא לָהּ הִיא תּוֹבַעַת מִסָּפֵק דְּדִלְמָא זַנַאי, הִלְכָּךְ אִינְהוּ וַדַּאי וְהִיא סָפֵק וְאֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדַּאי וְעָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁלָּא זִנְּתָה: **מַחְלוֹקֶת.** דְּפָלִיג ר״א וְאָמַר יָכוֹל לִשָּׂא אַחֶרֶת כו׳: **בַּעֲקָרָה וּזְקֵנָה.** דְּלֵיכָּא לְמֵימַר אֵינָהּ שׁוֹתָה אֶלָּא טַעְמָא מִשּׁוּם דְּלֹא חַזְיָא לְקַיְּמָהּ, עֲלָהּ פָּלִיג ר״א וְאָמַר רְאוּיָה לְקַיְּמָהּ הִיא דְּיָכוֹל לִשָּׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת: **אֲבָל אַיְּילוֹנִית.** נְהִי נַמִּי דִּרְאוּיָה לְקַיְּמָהּ, מִיהוּ לֹא

ביאורים למסכת סוטה דף כה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי, שְׁטַר הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת לָאו כְּגָבוּי דָּמֵי, והנכסים הם בחזקת היורשים, והיא התובעת מספק, שאם זינתה אין לה כתובה, ועליה להביא ראיה שהיא טהורה.

שנינו במשנה, **מְעוּבֶּרֶת חֲבֵירוֹ כו׳** איילונית וזקנה ושאינה ראויה לילד לא נוטלות כתובה ולא שותות, רבי אליעזר יכול הוא לישא אשה אחרת ולפרות ולרבות הימנה.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אָבוּהַּ, מַחֲלוֹקֶת רבי אליעזר על חכמים, רק **בַּעֲקָרָה וּזְקֵינָה**, שרבי אליעזר סובר ששותות מי סוטה, שאין הן אסורות עליו כיון שיכול לישא אחרת הראויה ללדת, וחכמים סוברים שאסורות עליו ואינן שותות, **אֲבָל אֵילוֹנִית דִּבְרֵי הַכֹּל לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ**, וגם רבי אליעזר מודה בזה, אף שמותר לקיימה ולישא אחרת, מכל מקום כיון **שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה על האשה ששתתה מי סוטה "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא **וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע**", מבואר שדוקא **כִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ** – שראויה להריון, היא שותה ממי הסוטה, **יָצְאָה זוֹ** – האיילונית **שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לְהַזְרִיעַ**, שלקויה היא מבטן אמה, ואינה ראויה להריון. ולא נחלק רבי אליעזר אלא בעקרה של חולי, ובזקנה, שהיו ראויות להריון קודם לכן, והן ממין הנשים שראויות ללדת.

מקשה הגמרא, **מֵיתִיבִי, הַמְּקַנֵּא לַאֲרוּסָתוֹ וּלְשׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁלּוֹ, אִם עַד שֶׁלֹּא כְּנָסָהּ** – לפני שלקחה בנישואין **נִסְתְּרָה, לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתוּבָּתָהּ**, וכמו ששנינו לעיל במשנתנו.

אגרות קודש

ב״ה, ד׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר יצחק שי׳ הכהן

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מח׳ למ״ט מונים בו כותב ע״ד התועדות דחג הפסח ותוכן דבורו אז, ויה״ר מהשי״ת אשר לאיוש״ט ימשיך בהשפעתו על סביבתו לקרב את לבם לתורה ולמצות ולמאור שבתורה זוהי פנימיות התורה אשר מובן שזה מוסיף ג״כ בפנימיות החיות בגשמיות כי הרי אצל איש הישראלי הגשמיות והרוחניות יחד ילכו ובמילא נתוסף ג״כ בחיצוניות חיות הגוף, וכידוע דאשתו כגופו דמיא ה״ז מוסיף תוספת בריאות גם בהנוגע לאשתו של אדם והשי״ת יצליחו לבשר טוב גם בזה.

בטח מקבל ג״כ קונטרסים כבקשתו ובודאי תהי׳ עינו טובה בשל אחרים לזכותם בתוכנם של הקונטרסים גם אותם.

בברכה לאריכות ימים ושנים טובות ולהוסיף אומץ בהרמת קרן ישראל סבא מתוך בריאות הנכונה והרחבת הדעת.

ב״ה, ד׳ אייר, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל הפי״נ שלו אודות זוגתו הרבנית מרת... תחי׳ וכשאהי׳ על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע אזכירה לרפואה קרובה ויה״ר מהשי״ת אשר יבשר טובות בזה.

ובודאי לדכוותי׳ אך למותר להעיר על מרז״ל שמדתו של הקב״ה מדה כנגד מדה וכשמוסיפים בבריאות מושפעיו היינו סביבתו וקהלתו בריאות ברוחניות ע״י קירוב לבם יותר ויותר לאבינו שבשמים הרי הקב״ה מוסיף בריאות הגשמי והרוחני (אשר אצל איש הישראלי יחד ילכו והא בהא תליא) בהמצטרך לו ולאשתו דאשתו כגופו דמיא וזהו נוסף על ענין זה שגדול ערכו בפ״ע וכמובא הביאור במרז״ל שכר מצוה מצוה, אשר עצם היכולת לעשיית המצוה בפועל זהו שכר היותר גדול שנברא יכול לקבל בחסד חנם של הקב״ה המאפשר לאדם קרוץ מחומר למלאות רצון ממה״מ הקב״ה בכבודו ובעצמו.

בכבוד ובברכה לבשר טוב בכל הנ״ל.

שמואל־א י יב־כב

יב וַיַּעַן אִישׁ מִשָּׁם וַיֹּאמַר וּמִי אֲבִיהֶם עַל־כֵּן הָיְתָה לְמָשָׁל הֲגַם שָׁאוּל בַּנְּבִיאִים:
יג וַיְכַל מֵהִתְנַבּוֹת וַיָּבֹא הַבָּמָה: יד וַיֹּאמֶר דּוֹד שָׁאוּל אֵלָיו וְאֶל־נַעֲרוֹ אָן
הֲלַכְתֶּם וַיֹּאמֶר לְבַקֵּשׁ אֶת־הָאֲתֹנֹת וַנִּרְאָה כִּי־אַיִן וַנָּבוֹא אֶל־שְׁמוּאֵל:
טו וַיֹּאמֶר דּוֹד שָׁאוּל הַגִּידָה־נָּא לִי מָה־אָמַר לָכֶם שְׁמוּאֵל: טז וַיֹּאמֶר שָׁאוּל
אֶל־דּוֹדוֹ הַגֵּד הִגִּיד לָנוּ כִּי נִמְצְאוּ הָאֲתֹנֹת וְאֶת־דְּבַר הַמְּלוּכָה לֹא־הִגִּיד לוֹ
אֲשֶׁר אָמַר שְׁמוּאֵל׃פ יז וַיַּצְעֵק שְׁמוּאֵל אֶת־הָעָם אֶל־יְהוָה הַמִּצְפָּה: יח וַיֹּאמֶר ׀
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי הֶעֱלִיתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִמִּצְרָיִם וָאַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־הַמַּמְלָכוֹת הַלֹּחֲצִים אֶתְכֶם:
יט וְאַתֶּם הַיּוֹם מְאַסְתֶּם אֶת־אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר־הוּא מוֹשִׁיעַ לָכֶם מִכָּל־רָעוֹתֵיכֶם
וְצָרֹתֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ לוֹ כִּי־מֶלֶךְ תָּשִׂים עָלֵינוּ וְעַתָּה הִתְיַצְּבוּ לִפְנֵי יְהוָה
לְשִׁבְטֵיכֶם וּלְאַלְפֵיכֶם: כ וַיַּקְרֵב שְׁמוּאֵל אֵת כָּל־שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלָּכֵד שֵׁבֶט
בִּנְיָמִן: כא וַיַּקְרֵב אֶת־שֵׁבֶט בִּנְיָמִן (כתיב לְמִשְׁפְּחֹתָו) לְמִשְׁפְּחֹתָיו וַתִּלָּכֵד מִשְׁפַּחַת
הַמַּטְרִי וַיִּלָּכֵד שָׁאוּל בֶּן־קִישׁ וַיְבַקְשֻׁהוּ וְלֹא נִמְצָא: כב וַיִּשְׁאֲלוּ־עוֹד בַּיהוָה
הֲבָא עוֹד הֲלֹם אִישׁ וַיֹּאמֶר יְהוָה הִנֵּה־הוּא נֶחְבָּא אֶל־הַכֵּלִים:

רש"י

(יב) ומי אביהם. מה תימה לך בדבר מי אביהם של נביאים, וכי נבואה ירושה היא: **(טז) ואת דבר המלוכה לא הגיד.** דרך צניעות היתה בו: **(כא) וילכד שאול.** אף על פי שלא היה שם, נפל הגורל עליו, שהיו כתובין שמם באיגרות ונתונין בקופסא, והנביא מכניס ידו ונוטל איגרת אחת: **(כב) נחבא אל הכלים.** בבית שנתנו שם הבאין כליהן, שהיה בורח מן הגדולה. ומדרש אגדה רבי תנחומא: ואל הכלים, באורים ותומים, אמר: שמא איני ראוי לגדולה עד שישאלו באורים ותומים, ושאלו ועלה בידו:

מצודת דוד

(יב) משם. מן הגבעה: **ומי אביהם.** רצה לומר: מה תתמהו, וכי מי אביהם של כל חבל הנביאים, הלא גם אביהם של אלו לא נביאים היו: **היתה למשל.** בבוא אדם למעלה שלא הורגל בה, אמרו עליו במשל, הגם שאול בנביאים: **(יד) ויאמר דוד שאול.** בבואו אל הבמה, מצאו דודו ושאל להם, אן הלכתם: **כי אין.** לא מצאנו אותם, ובאנו אל שמואל לשאלו עליהם: **(יז) ויצעק.** אסף את העם: **אל ה'.** במקום שנאספים רוב צבור, שם השכינה שורה: **(יט) לשבטיכם.** כל שבט לבד, להטיל הגורל מי ימלוך: **ולאלפיכם.** הם המשפחות החלוקות לאלפים: **(כ) ויקרב.** רצה לומר: הקריב שמות כל השבטים לפני האורים ותומים, להטיל הגורל: **וילכד.** רצה לומר: עלה הגורל לבני בנימן, ונלכד פתקו ביד המעלה מן הקלפי: **(כא) וילכד שאול.** אחר שהטילו הגורל על הגברים, נלכד פתקו של שאול ביד המעלה: **(כב) וישאלו עוד בה'.** אחר שבקשוהו, הוסיפו לשאול עוד באורים ותומים, האם בא לפה עוד איש מלבד הנמצאים שם והידועים: **נחבא.** הסתיר עצמו בין כלי העם, והיה להם מקום מיוחד להעמיד שם כלי תשמישם, והיה שאול מטמין עצמו שם, כי היה בורח מן השררה:

מצודת ציון

(יג) ויכל. כלה: **(יד) דוד.** אחי אביו: **אן.** אנה, ובאה בחסרון הה"א: **(יז) ויצעק.** ענין אסיפה, על כי באה בזעקת המאסף: **(יח) הלוחצים.** הדוחקים: **(כב) הלום.** פה: **נחבא.** מלשון מחבואה ומסתור: **אל הכלים.** כמו בכלים, וכן (שמות כה כא): ואל הארון תתן, ומשפטו: ובארון.

דברי הימים־ב כט ה־טו

ה וַיֹּאמֶר לָהֶם שִׁמְעוּנִי הַלְוִיִּם עַתָּה הִתְקַדְּשׁוּ וְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי
אֲבוֹתֵיכֶם וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנִּדָּה מִן־הַקֹּדֶשׁ: ו כִּי־מָעֲלוּ אֲבֹתֵינוּ וְעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי
יְהוָה־אֱלֹהֵינוּ וַיַּעַזְבֻהוּ וַיַּסֵּבּוּ פְּנֵיהֶם מִמִּשְׁכַּן יְהוָה וַיִּתְּנוּ־עֹרֶף: ז גַּם סָגְרוּ
דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת־הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת לֹא הִקְטִירוּ וְעֹלָה לֹא־הֶעֱלוּ בַּקֹּדֶשׁ
לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ח וַיְהִי קֶצֶף יְהוָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם וַיִּתְּנֵם לְזַוָּעָה (לִזְעָוָה קרי)
לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כַּאֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים בְּעֵינֵיכֶם: ט וְהִנֵּה נָפְלוּ אֲבוֹתֵינוּ בֶּחָרֶב
וּבָנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְנָשֵׁינוּ בַּשְּׁבִי עַל־זֹאת: י עַתָּה עִם־לְבָבִי לִכְרֹת בְּרִית לַיהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב מִמֶּנּוּ חֲרוֹן אַפּוֹ: יא בָּנַי עַתָּה אַל־תִּשָּׁלוּ כִּי־בָכֶם בָּחַר
יְהוָה לַעֲמֹד לְפָנָיו לְשָׁרְתוֹ וְלִהְיוֹת לוֹ מְשָׁרְתִים וּמַקְטִרִים: יב וַיָּקֻמוּ הַלְוִיִּם
מַחַת בֶּן־עֲמָשַׂי וְיוֹאֵל בֶּן־עֲזַרְיָהוּ מִן־בְּנֵי הַקְּהָתִי וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי קִישׁ בֶּן־עַבְדִּי
וַעֲזַרְיָהוּ בֶּן־יְהַלְלֵאֵל וּמִן־הַגֵּרְשֻׁנִּי יוֹאָח בֶּן־זִמָּה וְעֵדֶן בֶּן־יוֹאָח: יג וּמִן־בְּנֵי
אֱלִיצָפָן שִׁמְרִי וְיִעוּאֵל (וְיֵעִיאֵל קרי) וּמִן־בְּנֵי אָסָף זְכַרְיָהוּ וּמַתַּנְיָהוּ: יד וּמִן־בְּנֵי
הֵימָן יְחוּאֵל (יְחִיאֵל קרי) וְשִׁמְעִי וּמִן־בְּנֵי יְדוּתוּן שְׁמַעְיָה וְעֻזִּיאֵל: טו וַיַּאַסְפוּ
אֶת־אֲחֵיהֶם וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבֹאוּ כְּמִצְוַת־הַמֶּלֶךְ בִּדְבְרֵי יְהוָה לְטַהֵר בֵּית יְהוָה:

רש"י

(ה) והוציאו את הנדה. עבודת כוכבים, את המת לא נאמר כאן כי אם נדה ומאוס יותר מן המת המוטל שלם דוגמא כטומאת הנדה כי דם נדה מאוס ומוסרח: **(ז) ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקדש לאלהי ישראל.** אבל לאלהים אחרים עשו במות לכל עיר ועיר לקטר להם: **(יא) אל תשלו.** לשון שגגה:

מצודת דוד

(ה) עתה התקדשו. הואיל ופתחתי את הדלתות התקדשו בטבילה למען תוכלו לבא לבית ה׳: **וקדשו וכו׳ והוציאו.** קדשו בזה מה שתוציאו ממנו את הנדה היא העבודת כוכבים הראויה להנידה ממקומה להשליכה חוצה כדבר הנמאס ומתועב: **(ו) ויסבו פניהם.** חזרו פניהם ממנה לבל הפנות אליה: **(ז) את הנרות.** של המנורה: **(ח) ויהי קצף.** ובעבור זה היה הקצף: **ויתנם לזעוה.** נתנם לחרדה לכל השומע כי יחרד שלא יקרה לו כמקרם: **כאשר אתם רואים.** אשר כן הוא: **(ט) בשבי.** הנה הם בשבי: **(יא) אל תשלו.** לא יהיה לכם שכחה ושגגה בדבר טהרת הבית: **כי בכם בחר וכו׳.** אם כן מהראוי שתהיו זהירים בעבודת המקום: **(טו) בדברי ה׳.** בדבר שהיא עבודת ה׳:

מצודת ציון

(ה) התקדשו. הטהרו: **הנדה.** מל׳ נדידה: **(ו) עורף.** הוא אחורי הפנים: **(ח) לזעוה.** מל׳ זיע וחרדה כמו ונתתים לזעוה (ירמיה טו): **לשמה.** לתמהון: **ולשרקה.** כן יקרא הקול הנעשה בקבוץ השפתים ודרך בני אדם לעשותם על דבר חשוב שנחרב וכן ושמתי את העיר הזאת לשמה ולשרקה (שם יט): **(יא) תשלו.** ענין שכחה ושגגה כמו על השל (ש״ב ו):

משנה

במשנה לעיל (נג.) נמנו אוב וידעוני בין חייבי הסקילה. המשנה מבארת ענינם: 'בַּעַל אוֹב', זֶה מכשף ששמו פִּיתוֹם הַמְדַבֵּר מִשָּׁחְיוֹ – מעלה את המת מהארץ ומושיב אותו בשחיו מתחת זרועותיו, והמת מדבר משם על ידי כישוף. וְ'יִדְּעוֹנִי', זֶה הַמְדַבֵּר בְּפִיו, כלומר לוקח עצם של חיה ששמה 'ידוע', ומכניסה לפיו, ועל ידי כשפים העצם מדברת מאליה. חֲרֵי אֵלּוּ בְּסִקִילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם – ומי שפונה למכשפים אלו שיאמרו לו עתידות, בְּאַזְהָרָה – עובר בלאו.

גמרא

הגמרא דנה מדוע לגבי חייבי סקילה נמנו אוב וידעוני, ואילו לגבי חייבי כריתות נמנה רק אוב. מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָתָנֵי – מדוע כאן, כשמנה התנא בפרק זה חייבי סקילה (לעיל נג.), שנה גם בַּעַל אוֹב וְגם יִדְּעוֹנִי, וּמַאי שְׁנָא – ומדוע התנא לְגַבֵּי כְּרִיתוֹת (כריתות ב.) כשמנה את העבירות שהעובר עליהם במזיד חייב כרת ובשוגג חטאת, דְּקָתָנֵי בַּעַל אוֹב וְשַׁיְּרֵיהּ לְיִדְּעוֹנִי – שנה רק בעל אוב ושייר ולא מנה ידעוני.

הגמרא מביאה שני תירוצים: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶן – אוב וידעוני, בְּלָאוּ אֶחָד נֶאֱמְרוּ בתורה, שנאמר (ויקרא יט לא) 'אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֹבֹת וְאֶל הַיִּדְּעֹנִים' וגו', על כן אם עבר על שניהם בהעלם אחד, חייב רק חטאת אחת. והמשנה בכריתות מנתה רק עבירות שאם עבר על כולם בהעלם אחד חייב חטאת על כל אחת ואחת, ולכך לגבי אוב וידעוני שיש בהם רק חטאת אחת מנתה רק אחד מהם.

רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, שהמשנה בכריתות לא מנתה את הִיְּדְּעוֹנִי, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה בשעת הכישוף, שהעצם שבפיו מדבר מאליו, ואינו חייב על עבירה זו קרבן חטאת, אפילו אם יעבור על עבירה זו לבדה. וכפי שנאמר בפרשת חטאת (במדבר טו כט) 'תּוֹרָה אַחַת יִהְיֶה לָכֶם לַעֲשֹׂה בִּשְׁגָגָה', מלמד שחיוב חטאת הוא רק במעשה.

מקשה הגמרא: וְלתירוצו של רַבִּי יוֹחָנָן שבאוב או ידעוני לחוד יש חטאת, ובכריתות לא נמנה ידעוני כיון שכשעבר על שניהם יחד חייב רק אחת, מַאי שְׁנָא בַּעַל אוֹב דְּנָקֵט – מדוע נקט התנא אוב והשמיט ידעוני, הלא מאותה סיבה יכול היה לכתוב ידעוני ולהשמיט אוב.

מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּפָתַח בֵּיהּ קְרָא – כיון שבתורה נזכר האוב תחילה בכל מקום, לכן הזכירו התנא.

מקשה הגמרא: וְרֵישׁ לָקִישׁ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּתירוצו של רַבִּי יוֹחָנָן. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פַּפָּא ריש לקיש סובר שחֲלוּקִין הֵן בְּמִיתָה, כלומר, אף שאוב וידעוני בלאו אחד נאמרו, מכל מקום לגבי חיוב מיתה התורה חילקה אותם, שנאמר (ויקרא כ כז) 'אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם' וגו'. ומשם נלמד שחלוקים הם לחטאות, ואם היה חטאת בידעוני והיה עושה אותה עם בעל אוב בהעלם אחד, היה מביא שתי חטאות, והמשנה בכריתות היתה מונה אותה. אולם המשנה בכריתות לא כתבה ידעוני משום שאין בעבירה זו חטאת כלל לפי שאין בה מעשה.

הגמרא מבארת מה יענה רבי יוחנן לטענה זו: וְרַבִּי יוֹחָנָן סובר, שחֲלוּקָה דְּלָאו – כאשר הפסוק מחלק בין שתי עבירות באזהרת לאו מיוחדת לכל אחת, שֶׁמָּה חֲלוּקָה – חלוקה כזאת מחלקת לחטאות, אבל חלוקה דְּמִיתָה – כאשר הלאו משותף ורק בעונש המיתה התורה מחלקת ביניהם, לֹא שֶׁמָּה חֲלוּקָה.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי יוֹחָנָן מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר כְּתירוצו של רֵישׁ לָקִישׁ שידעוני פטור מחטאת. משיבה הגמרא: אָמַר לָךְ רבי יוחנן, מַתְנִיתִין דִּכְרִיתוֹת בשיטת רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר לֹא בָעֵינַן [–שאין צריך] מַעֲשֶׂה לחייב חטאת, ולשיטתו יש להביא חטאת אף על עבירת ידעוני.

הגמרא מבארת את תשובת ריש לקיש לטענת רבי יוחנן: וְרֵישׁ לָקִישׁ ישיב על כך, אכן המשנה בכריתות היא כרבי עקיבא, ומכל מקום נָהֵי דְּלֹא בָּעֵי רַבִּי עֲקִיבָא מַעֲשֶׂה רַבָּה – אף שרבי עקיבא אינו מצריך שיעשה מעשה גדול כדי לחייב חטאת, מַעֲשֶׂה זוּטָא בָּעֵי – אבל מעשה קטן הוא מצריך שיעשה, וכיון שידעוני אינו עושה מעשה כלל אין בו חיוב חטאת.

שואלת הגמרא: לריש לקיש הסובר שגם לרבי עקיבא צריך מעשה קטן להתחייב חטאת, מְנַדֵּף – המקלל את ה', שנמנה במשנה בכריתות בחייבי חטאות, מַאי מַעֲשֶׂה אִיכָּא – איזה מעשה יש בו. משיבה הגמרא: עֲקִימַת שְׂפָתָיו ונענוען בשעת הדיבור הָוֵי מַעֲשֶׂה, אבל בידעוני אין כלל מעשה.

מוסיפה הגמרא לשאול על ריש לקיש: בַּעַל אוֹב שהמשנה מונה בכריתות, מַאי מַעֲשֶׂה אִיכָּא. משיבה הגמרא: הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו של בעל האוב שגורמת למת שיושב תחת שחיו לדבר, הָוֵי מַעֲשֶׂה. במשנה במסכת כריתות, נחלקו חכמים על רבי עקיבא רק במגדף, שלשיטתם אין הוא מביא חטאת לפי שאין בו מעשה. אבל באוב שהמשנה מונה שם, לא נחלקו חכמים, ועל כרחך שאף לדבריהם הקשת הזרועות באוב נחשבת למעשה. הגמרא תמהה על כך מדברי ריש לקיש במקום אחר: וְכִי אֲפִילּוּ לְרַבָּנָן אמר ריש לקיש שהקשת הזרועות נחשבת למעשה, וְהָתַנְיָא לגבי העובד עבודה זרה בשוגג, שאֵינוֹ חַיָּיב חטאת אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן זִיבּוּחַ – שחיטה, קִיטּוֹר – הקטרה על המזבח, וְנִיסּוּךְ יין וְהִשְׁתַּחֲוָאָה, שעשאם לשם עבודה זרה.

וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאן תָּנָא – מי הוא התנא שמחייב על הִשְׁתַּחֲוָאָה, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר לֹא בָּעֵינַן מַעֲשֶׂה גדול אלא די במעשה קטן, ולכן השתחואה אף שאינה אלא מעשה קטן, מחייבת חטאת. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא [–תאמר] שברייתא זו כְּרַבָּנָן המצריכים מעשה כדי להתחייב בחטאת, מכל מקום כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ בשעה שהוא משתחוה, לְרַבָּנָן הָוֵי מַעֲשֶׂה ולכך חייב.

הגמרא מסיימת את הקושיא: הַשְׁתָּא – ומעתה יש לתמוה, שאם לְרֵישׁ לָקִישׁ כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ לְרַבָּנָן לֹא הָוֵי מַעֲשֶׂה, שהרי העמיד את הברייתא כרבי עקיבא, אם כן, איך יתכן שלרבנן הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו דְּבַעַל אוֹב הָוֵי מַעֲשֶׂה, הלא הקשת זרועותיו שהיא רק בידיו, פחותה מכפיפת קומה שהיא בכל גופו.

מתרצת הגמרא: אכן, כִּי קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ נַמִּי שהקשת זרועותיו נחשבת למעשה, היינו לְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל לְרַבָּנָן לֹא נחשב למעשה ופטור מחטאת.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שלחכמים גם בעל אוב פטור מחטאת, מדוע במשנה בכריתות בשנחלקו חכמים על רבי עקיבא פטרו רק את המגדף, 'יָצָא מְנַדֵּף וּבַעַל אוֹב' מִיבָּעֵי לֵיהּ – היו צריכים חכמים להזכיר לפטור גם את בעל אוב עם המגדף.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, בעל אוב שנזכר במשנה בכריתות, הוא בְּמִקַּטֵּר לַשֵּׁד שממונה על הכישוף הזה שגורם למת לדבר, וההקטרה היא מעשה, ולכן מודים בו חכמים.

רבא מקשה על עולא: אָמַר לֵיהּ רָבָא לעולא, והלא מְקַטֵּר לַשֵּׁד עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא, והמשנה כבר מנתה שם חיוב כרת בעובד עבודה זרה, ומדוע מנתה גם בעל אוב.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, המשנה שכתבה שבעל אוב חייבים עליו כרת, עוסקת בְּמִקַּטֵּר לְחַבֵּר, כלומר, בבעל אוב שמקטיר קטורת כדי לאסוף את השדים למקומו ועל ידי זה נעשה הכישוף, ואין זו עבודת כוכבים, כיון שאין ההקטרה לשם אלוהות.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, הלא הַמְקַטֵּר לְחַבֵּר, חוֹבֵר חָבֵר הוּא שאסור בלאו בלבד, ואין חייבים עליו כרת במזיד וחטאת בשוגג, ומדוע נזכר במשנה בכריתות בין חייבי החטאות.

תירץ רבא לאביי: אִין – אכן חובר חבר שמחבר בעלי חיים בכישוף, אינו אלא בלאו, וְהַתּוֹרָה שכתבה חיוב סקילה בבעל אוב, אָמְרָה שחוֹבֵר זֶה, שמחבר את השדים בכישופו, דינו בכרת וּבְסִקִילָה כשעשה במזיד, וכל שזדונו במיתה בשוגג חייב חטאת.

הגמרא מביאה ברייתא שמלמדת מהו 'חובר חבר' שאין בו אלא לאו: תָּנוּ רַבָּנָן, 'חוֹבֵר חָבֵר' שהתורה אסרה, אֶחָד חָבֵר גָּדוֹל – בין אם מחבר בכישוף בעלי חיים גדולים, וְאֶחָד חָבֵר קָטָן – ובין אם מחבר בעלי חיים קטנים כשקצים ורמשים. וַאֲפִילּוּ אם מחבר נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים כדי לגרותם זה בזה, או כדי לגרשם ביחד חוץ למקום יישוב, כדי שלא יזיקו, גם זה אסור.

אָמַר אַבָּיֵי, הִלְכָּךְ, הַאי מַאן דְּצָמִיד זִיבּוּרָא וְעַקְרַבָּא – מי שמחבר

המשך בעמוד מג

מתני' פיתום. שם המכשף המדבר משחיו מעלה את המת מן הארץ ומושיב לו בשחיו תחת זרועותיו ומדבר משחיו איישל"ה בלע"ז: **ידעוני המדבר בפיו.** כדמפרש בגמרא חיה אחת יש ששמה ידוע ומכניס ממנה עצם לתוך פיו והעצם מדבר מאליו על ידי כשפים: **הרי אלו בסקילה.** כדכתיב (ויקרא ב) באבן ירגמו אותם: **והנשאל בהם.** שבא ושואל בהם להגיד לו דבר העתיד כגון שאול: **באזהרה.** דאל תפנו אל האובות (שם יט) ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא בך וגו' וחובר חבר ושואל אוב וידעוני (דברים יח): **גמ'** בכריתות קא חשיב לכל כריתות שבתורה שחייבין עליהן על שגגתן חטאת ותנן (שם דף ב.) בעל אוב ולא תנא ידעוני: **הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו.** בלאו דאל תפנו אל האובות ואל הידעונים ואם עשה שניהם בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת שהלאוין מחלקין לחטאות כדכתיב (ויקרא ד) אשר לא תעשינה דהיינו דברים שהן בלא תעשה וסמיך ליה או הודע אליו אלמא חטאת אלאוין קיימי והני אף על גב דכי עבד לחד מיניידהו באפי נפשיה מיחייב דהא לאו אתרוייהו קאי לא תני להו לתרוייהו התם דכי תנינא התם מידי דמחייב אכל חד וחד כי עביד להו כי הדדי הוא דתנינן כדאמרינן התם ברישא דגמ' דפרכינן מנינא למה לי שאם עשאן כולם בהעלם אחת חייב על כל אחת ואחת הלכך לא מצי למתני ל"ז כריתות לחייבו ל"ז חטאות והא דנקט הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו ולא נקט הואיל ושניהם בכרת אחת נאמרו משום דחלוק חטאות אינו תלוי בחלוק כריתות דהא מפטם שמן המשחה וסך משמן המשחה משום דאיכא שני לאוין על בשר אדם לא ייסך ובמתכנתו לא תעשו כמוהו (שמות ל) אע"ג דאין בשניהם אלא כרת אחת כדכתיב (שם) איש אשר ירקח כמוהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו אמרי' התם דכי עביד להו בשוגג בהדדי מיחייב על כל אחת ואחת: **ריש לקיש אמר ידעוני.** להכי לא תנינא לה להתם משום דאפי' כי עביד לה באפי נפשיה לאו בר קרבן הוא לפי שאין בו מעשה וחטאת אינה באה אלא על המעשה דכתיב ועשה אחת אבל בעל אוב צריך להקיש בזרועותיו כדלקמן והקשת זרועותיו חשיב ליה מעשה אבל הכנסת העצם ידעוני אינו מדבר בשעת מעשה אלא לאחר המעשה שהוא בפיו מדבר העצם מאליו: **ורבי יוחנן.** דאמר ידעוני באפי נפשיה בר קרבן הוא והאי דשייריה משום דלא מיחייב תרתי עלייהו: **מאי שנא בעל אוב דנקט.** תנא למתנייה ושייריה לידעוני ולא נקט ידעוני ולשייריה לבעל אוב: **משום דפתח ביה קרא.** בכל דוכתי אוב כתיב ברישא: **חלוקין הן במיתה.** כשפירש סקילתן חלקן הכתוב כי יהיה בהן אוב או ידעוני מות יומתו באבן ירגמו אותם דמיהם בם ולא כתיב וידעוני הלכך אי הוה ידעוני בר קרבן הוה מיחייב עליה נמי כי עביד ליה בהדי אוב: **מ"ט לא אמר כריש לקיש.** דפטר ליה לגמרי מקרבן הא ודאי בענין מעשה: **ר"ע היא.** דקא חשיב מגדף בההוא מנינא ופליגי רבנן עליה במגדף משום דאין בו מעשה הלכך לר' עקיבא מחייב עליה ולא שיירה אלא משום דלא מחייב תרתי אתרוייהו: **עקימת שפתיו.** שעוקמין ומנענעין כשהוא מדבר חשיב ליה ר"ע מעשה אבל ידעוני אפי' עקימת שפתים ליכא: **ואפי' לרבנן.** קאמר ריש לקיש דהוה מעשה בתמיהה כלומר מדלא פליגי רבנן עליה התם אלא במגדף אבל בבעל אוב מודו אלמא הקשת זרועותיו דבעל אוב הוי מעשה: **אינו חייב.** קרבן על שגגתן: **מאן תנא השתחואה.** לענין קרבן: **ר"ע היא דאמר לא בעינן מעשה.** רבה אלא מעשה זוטא: **כי אמר ריש לקיש.** דהקשת זרועותיו לבעל אוב הוי מעשה לר' עקיבא קאמר: **אי הכי.** מתני' דקתני התם במילתא דרבנן יצא מגדף שאינו מחייב על שגגתו חטאת לפי שאין בו מעשה וגבי חטאת כתיב תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה ואי הכי יצא מגדף ובעל אוב מבעיא ליה: **במקטר לשד.** בעל אוב דקתני בכריתות דמודו ביה רבנן בהכי עסקינן שמקטר לפני השד הממונה על אותו דבר דהוי מעשה גמור: **עובד עבודה זרה הוא.** ועובד עבודה זרה הא קתני לה התם: ומשני **במקטר לחבר.** אינו מקטר לשם אלהות אלא ע"י הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לבאן: **חובר חבר הוא.** ואינו אלא בלאו: **והתורה אמרה חבר כגון זה בסקילה.** תירוץ הוא מאחר שמחבר את השדים במזיד אמרה התורה שיהא בסקילה וכל שזדונו חייב מיתה על שגגתו מביא קרבן דכי אמרי' חובר חבר אינו אלא באזהרה זה המחבר חיות ובהמות נחשים ועקרבים למקום אחד ע"י לחשים: **אחד חבר גדול.** מאסף חיות ובהמות גדולות: **חבר קטן.** מחבר שקצים ורמשים: **ואפי' נחשים ועקרבים.** לגרותן זה בזה או למקום מדבר שלא ימצאו ביישוב ויזיקו: **אסור.** וכגון שאין רצין אחריו שאין כאן משום פקוח נפש: **הואיל וישנו בלב.** עיקר חיוב הבא עליו תלוי בלב שמתכוין לברך השם שאפילו מברך את השם כל היום ואין בלבו כלפי מעלה אלא שהעלה את השם לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד ומקללו אינו מתחייב:

מתיב

והנשאל בהן. פ"ה באזהרה דאל תפנו ואזהרה דמכשפות גופיה מלא ימצא בך וקשה דאי אל תפנו אזהרה לנשאל א"כ יהא בו כרת דכתיב בפרשת קדושים והנפש אשר תפנה וגו' והכרתי אותה וי"ל איפכא דאזהרה לנשאל מלא ימצא בך דכתיב בקרא בתריה שואל אוב וידעוני:

הואיל ושניהם בלאו אחד נאמרו. פ"ה שהלאוים מחלקים לחטאות כדכתיב אשר לא תעשינה וסמיך ליה או הודע אליו ואף על גב דבס"פ כלל גדול (שבת דף סט.) הוא דדריש ריש לקיש בשגגה עד שישגג בלאו שבה ור' יוחנן ס"ל שגג בכרת אע"פ שהזיד בלאו מ"מ בלאוין תליא מילתא כיון דאשכחן מפטם וסך דאיכא שני לאוין וכרת אחד מסתברא דלכך כתובין שני לאוין כדי לחייבו שני חטאותו: **מאן** תנא השתחואה ר' עקיבא היא. תימה הא לא מחייב ר"ע במגדף אלא משום דכתיב כרת במקום קרבן כדתנן בספ"ק דכריתות (דף ז:) וא"כ בהשתחואה דלא כתיב ביה כרת במקום קרבן ליפטר וכן ידעוני אליבא דר' יוחנן לר"ע אמאי חייב הא לא כתיב ביה כרת במקום קרבן וי"ל דר"ע אליבא דדבריהם דרבנן קאמר להו לדידי לא בעינן מעשה לדידכו אודו לי מיהת במגדף דכתיב ביה כרת במקום קרבן א"נ כיון דחייב רחמנא במגדף ש"מ דבכל דוכתי לא בעי מעשה לענין קרבן כלל דעקימת שפתיו לרבי יוחנן אליבא דר"ע לא חשיב מעשה הואיל וישנו בלב כדלקמן ולר"ל אליבא דר"ע מחייביה אע"פ דלית בה מעשה רבה אלא זוטא: **יצא** מגדף ובעל אוב מיבעי ליה. בריש כריתות (דף ג.) משני חדא מתרתי נקט וליתני בעל אוב מגדף איצטריך ליה סד"א הואיל וכתיב כרת במקום קרבן אימא מודו ליה לר"ע קמ"ל ודרך הש"ס בכמה מקומות כן כדאשכחן בפ"ק דחולין (דף כב. ושם) ידו הימנית מדרבה בר בר חנה נפקא ומשני כהונה בעיא אצבע ובסוף התודה (מנחות דף פג.) משני כדי נסבא ובסוף דם החטאת (זבחים דף צח. ושם) משני הנך ב' שינויי: **הואיל** וישנו בלב. פי' בקונט' שאפי' מברך השם כל היום ואין לבו כלפי מעלה אלא לדבר אחר ומכנהו בשם המיוחד אינו חייב וקשה השתא השתחואה נמי ישנה בלב כדאמרינן (לעיל דף סא:) גבי אנדרטא אי לא קיבלה באלוה לאו כלום הוא וי"ל מדכתיב גבי נינוה (נחום א) ממך יצא חושב על ה' רעה דהיינו רבשקה שגידף שהיה שלוחו של סנחריב מלך אשור ונינוה בארץ אשור ותלאו הכתוב במחשבה ולפי מאי דפרישי' לעיל (שם ד"ה רבא) דבסתם עבודה זרה מאהבה ומיראה חייב ניחא דאין תלויה בלב:

יצאו

משנה 'בַּעַל אוֹב', זֶה פִּיתוֹם הַמְּדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ. וְ'יִדְּעוֹנִי', זֶה הַמְּדַבֵּר בְּפִיו. הֲרֵי אֵלּוּ בִּסְקִילָה, וְהַנִּשְׁאָל בָּהֶם בְּאַזְהָרָה: **גמרא** מַאי שְׁנָא הָכָא דְּקָתָנֵי בַּעַל אוֹב וְיִדְּעוֹנִי, וּמַאי שְׁנָא גַּבֵּי כְּרֵיתוֹת דְּקָתָנֵי בַּעַל אוֹב, וְשַׁיְּיֵרֵיהּ לְיִדְּעוֹנִי. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶן בְּלָאו אֶחָד נֶאֱמְרוּ. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, יִדְּעוֹנִי, לְפִי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי שְׁנָא בַּעַל אוֹב דְּנָקֵט, מִשּׁוּם דְּפָתַח בֵּיהּ קְרָא. וְרֵישׁ לָקִישׁ, מַאי מַעֲמָא לֹא אָמַר כְּרַבִּי יוֹחָנָן. אָמַר רַב פַּפָּא, חֲלוּקִין הֵן בְּמִיתָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן, חֲלוּקָה דְּלָאו, שְׁמָהּ חֲלוּקָה. דְּמִיתָה, לֹא שְׁמָהּ חֲלוּקָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי מַעֲמָא לֹא אָמַר כְּרֵישׁ לָקִישׁ. אָמַר לָךְ, מַתְנִיתִין דִּכְרֵיתוֹת, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר לֹא בָּעֵינַן מַעֲשֶׂה. וְרֵישׁ לָקִישׁ, נְהִי דְּלֵא בָּעֵי רַבִּי עֲקִיבָא מַעֲשֶׂה רַבָּה, מַעֲשֶׂה זוּטָא בָּעֵי. מְגַדֵּף, מַאי מַעֲשֶׂה אִיכָּא. עֲקִימַת שִׂפְתָיו, הָוֵי מַעֲשֶׂה. בַּעַל אוֹב, מַאי מַעֲשֶׂה אִיכָּא. הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו, הָוֵי מַעֲשֶׂה. וְאֲפִילּוּ לְרַבָּנַן? וְהָתַנְיָא, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעֲשֶׂה, כְּגוֹן זִיבּוּחַ, קִיטּוֹר וְנִיסּוּךְ וְהִשְׁתַּחֲוָאָה. וְאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַאן תְּנָא הִשְׁתַּחֲוָאָה, רַבִּי עֲקִיבָא הִיא, דְּאָמַר לֹא בָּעֵינַן מַעֲשֶׂה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבָּנַן, כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ, לְרַבָּנַן הָוֵי מַעֲשֶׂה. הַשְׁתָּא לְרֵישׁ לָקִישׁ, כְּפִיפַת קוֹמָתוֹ, לְרַבָּנַן הָוֵי מַעֲשֶׂה, הַקָּשַׁת זְרוֹעוֹתָיו דְּבַעַל אוֹב, הָוֵי מַעֲשֶׂה. כִּי קָאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ נַמִּי, לְרַבִּי עֲקִיבָא, אֲבָל לְרַבָּנַן לֹא. אִי הָכִי, 'יָצָא מְגַדֵּף וּבַעַל אוֹב', מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר עוּלָּא, בִּמְקַטֵּר לַשֵּׁד. אָמַר לֵיהּ רָבָא, מְקַטֵּר לַשֵּׁד, עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא. אֶלָּא אָמַר רָבָא, בִּמְקַטֵּר לְחַבֵּר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, הַמְקַטֵּר לְחַבֵּר, חוֹבֵר חָבֵר הוּא. אִין, וְהַתּוֹרָה אָמְרָה חוֹבֵר זֶה, בְּסִקִּילָה. תָּנוּ רַבָּנַן, 'חוֹבֵר חָבֵר' אֶחָד חֶבֶר גָּדוֹל וְאֶחָד חֶבֶר קָטָן, וַאֲפִילּוּ נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. אָמַר אַבַּיֵּי, הִלְכָּךְ, הַאי מַאן דְּצָמֵיד זִיבּוּרָא וַעֲקַרְבָּא, אַף עַל גַּב דְּקָא מִיכַּוֵּין דְּלֵא לֵיזְקוּ, אָסוּר. וְרַבִּי יוֹחָנָן, מַאי שְׁנָא דִּכְפִיפַת קוֹמָתוֹ לְרַבָּנַן, הָוֵי מַעֲשֶׂה, וַעֲקִימַת שִׂפְתָיו לֹא הָוֵי מַעֲשֶׂה. אָמַר רָבָא, שַׁאנִי מְגַדֵּף, הוֹאִיל וְיֶשְׁנוֹ בַּלֵּב.

מתיב

מתיב רבי זירא יצאו עדים זוממין. אצל חטאת היא שנויה בתורת כהנים גבי פר כהן משיח אחר שראינו דברים שהן בעובד עבודה זרה ודברים שאינן בעובד עבודה זרה למה נאמרה עובד עבודה זרה לומר לך מה עבודה זרה מיוחדת שחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת אף כל שחייבין וכו׳ אי מה עבודה זרה מיוחדת שחייבין עליה מיתת ב״ד אף אני מרבה חייבי מיתות ב״ד ואת מי אני מרבה מקלל לאביו ומסית ועדים זוממין ת״ל ועשה יצאו עדים זוממין שאין בהם מעשה ואמאי לא הויא עקימת שפתיו מעשה הא לא תליא בבונת הלב: ה״ג **אמר רבא שאני עדים זוממין הואיל וישנן בקול.** עיקר חיובן בשמיעת קולם לפני ב״ד הוא בא וקול לית ביה ממש הלכך הוי כמגדף דתלוי בלב: **חסמה בקול.** לפרה דשה וכשרוצה לאכול חסמה בקולו: **והנהיגה בקול.** מנהג בבלאים דחייב משום לא תחרוש בשור ובחמור (דברים כב): **בראייה.** עיקר חיובא בא ע״י הראייה שמעידין שראו וראיה לית בה מעשה: **מבין הפרקים.** מעלה את המת ויושב לו באחד מבין פרקי העצמות של מכשף כגון על פרקי אצבעותיו או על פרקי ברכיו: **ידוע.** שם חיה: **כי אורחיה.** מתוך קברו ומתוך כך קולו נמוך: **לא דסליק ויתיב בין הפרקים.** ומיהו קולו נמוך לפי שאין בו חיותא: **בזכורו.** מעלה ומושיב את המת על זכרותו: **בגולגולת.** המוטלת מן המת לארץ ועונה מה ששואלין אותו ע״י כישוף: **אינו עולה כדרכו.** אלא רגליו למעלה: **עולה כדרכו.** ולא סליק למיתב בין הפרקים: **מה היום מיומים.** למה תחשב יום שבת יותר משאר ימים: **ומה גבר מגוברין.** מה לאיש כמוך להיות שר וגדול מכל אנשים: **דמרי צבי.** אדני חפץ לגדלני המלך קיסר המשילני: **שבת נמי דמרי צבי.** הקב״ה חפץ והזהיר על כבודו: **דמי יימר דהאידנא שבתא היא.** ודילמא אחד משאר ימים הוא שבת: **נהר סבטיון יוכיח.** נהר אחד של אבנים ובכל יומות השבת שוטף והולך וביום השבת שוקט ונח: **בעל אוב יוכיח.** שאינו עולה בשבת: **קברו של אביו.** דטורנוסרופוס כל ימות השבת היה מעלה עשן שהיה נדון ונשרף ובשבת פושעי גיהנם שובתין: **ביזיתו ביישתו קללתו.** הך קללה אינה אלא גדוף וכן היה לשונם כמו (מלכים א ב) קללה נמרצת שלא היה שם קללה אלא גדוף: **היינו דורש אל המתים.** ולמה נכתבו שניהם במקום אחד: **שתשרה רוח טומאה עליו.** שד של בית הקברות יהא אוהבו ומסייעו בכשפיו: **המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה.** נבואת שכינה: **עאכ״ו.** שהיא המדה נותנת שע״י תענית ובקשה תשרה עליו שכינה דהא מדה טובה יתירה על מדת פורענות ואנו צועקין על כך ואין אנו נענין אבל מה אעשה וכו׳: **אי בעו צדיקי.** להיות נקיים מכל עון: **הוו ברו עלמא שנאמר כי אם עונותיכם היו מבדילים.** הא אם לא היו בהם עונות אין כאן הבדלה: **ברא גברא.** ע״י ספר יצירה שלמדו צרוף אותיות של שם: **ולא היה מהדר ליה.** שלא היה בו דבור: **מן חבריא.** הנבראים ע״י החברים אתה: **עיגלא תילתא.** גדול כאלו הגיע לשליש שניו וגמרה גדילתו דהכי שביחי ומעלי למיכל כמו (ב״מ דף סח.) ומגדלין אותן עד שיהו משולשין. ל״א שהיה טוב ובעל טעם כאילו הוא שליש לבטן: **שבעה מיני זכור.** שכבת זרע מז׳ בריות ומעביר על עיניו ועושה כשפים: **אוחז את העינים.** אוחז וסוגר עיני הבריות ומראה להם כאילו עושה דברים של פלא והוא אינו עושה כלום: **המחשב עתים ושעות.** לשון מעונן כמו בעל עונות שמבחין את עונה ואומר היום יפה לצאת לדרך ויצליח למחר יפה ליקח מקח וישתבר בו הלוקחו: **למודי ערבי שביעיות.** כלומר ערב שביעית למדין ורגילין להיות חטין יפות: **עקרי קטניות מהיות רעות.** כלומר העוקר קטנית ואינו קוצרן שוב אינן מתליעות ואין מרקיבות: **פתו נפלה מפיו.** צריך לדאג היום מהיזק: **נחש בא מימינו או שועל משמאלו.** סימן רע הוא לו: **צבי הפסיקו.** שהיה הולך ממזרח למערב והצבי הולך מצפון לדרום והפסיק דרכו:

תוספות

יצאו עדים. תימה למ״ל למעוטי עדים זוממין מקרבן הא אפילו בשוגג מיקטלי דלא בעי התראה וי״ל דמשכחת לה שהחזמו קודם גמר דין דאין נהרגין עד שיגמר הדין א״נ כגון שחזרו בהן מעצמן ואמרו מבודין אנחנו: **הואיל** וישנו בקול. תימה כי הדר ביה משינויא דקול ומסיק שאני עדים זוממין הואיל וישנן בראיה מאי משני מכל הני דתני בת״כ בהדיא עדים זוממין דממעט מועשה מקלל אביו ואמו ומסית ומדיח ובביא השקר ובספרים ישנים ל״ג עדים זוממין וה״ג אלא אמר רבא שאני מגדף הואיל וישנו בקול וכי פריך וקול לרבי יוחנן לאו מעשה הוא לא פריך אלא מעדים זוממים לחודיה דמודה ר׳ יוחנן בכולהו דקול לאו מעשה הוא אלא דוקא גבי חסמה משום דבדבורו קא עביד מעשה כשהבהמה שוחה לאכול והוא גוער בה זוקפת ראשה וה״נ עדים זוממין בדיבורייהו עבדי מעשה לחייב הנדון תדע (דבפרק בתרא דמכות (דף טז:) א״ל רבי יוחנן לתנא לא תיתני מימר דבדיבוריה עבד מעשה אלמא לא חשיב עקימת שפתיו מעשה אלא היכא דבדיבורו עביד מעשה הלכך שינויא דקול קאי ולא הדרא ביה אלא מעדים זוממים מיהו בפ״ק דכריתות (דף ד.) קשה דאיכא התם כל הך סוגיא ושינויא דקול ליתא התם כלל וא״כ תקשה ליה מכל הני דתורת כהנים:

ריש לקיש אמר פטור. אליבא דמ״ד לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו פליגי בפרק הפועלים (ב״מ דף צ: ושם) דהא ר״ל אית ליה פרק שבועות שתים (שבועות דף כא.) לוקין עליו: **מעלה** בזכורו. פ״ה מעלה ומושיב המת על זכורו ולא יתכן בבעל אוב דשאול אלא נראה דשם מכשפות כך הוא תרגומו דאוב וידעוני מתרגמינן בידיע וזכורין ומיהו יש לתמוה קצת דהוה ליה למנקט המעלה בידין שהוא תרגומו של אוב:

המחלל

מֵתִיב רַבִּי זֵירָא, יָצְאוּ עֵדִים זוֹמְמִין, שֶׁאֵין בָּהֶן מַעֲשֶׂה. וְאַמַּאי, הָא לֵיתַנְהוּ בַּלֵּב. אָמַר רָבָא, שָׁאנֵי עֵדִים זוֹמְמִין, הוֹאִיל וֵישְׁנוּ בְּקוֹל. וְקוֹל, לְרַבִּי יוֹחָנָן לָאו מַעֲשֶׂה הוּא? וְהָא אִיתְּמַר, חֲסָמָהּ בְּקוֹל וְהִנְהִיגָהּ בְּקוֹל, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, חַיָּיב. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, פָּטוּר. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב, עֲקִימַת פִּיו הָוֵי מַעֲשֶׂה. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר, עֲקִימַת פִּיו לֹא הָוֵי מַעֲשֶׂה. אֶלָּא אָמַר רָבָא, שָׁאנֵי עֵדִים זוֹמְמִין, הוֹאִיל וֵישְׁנָן בְּרְאִיָּה. תָּנוּ רַבָּנָן, בַּעַל אוֹב, זֶה הַמְדַבֵּר בֵּין הַפְּרָקִים, וּמִבֵּין אֲצִילֵי יָדָיו. יִדְּעוֹנִי, זֶה הַמַּנִּיחַ עֶצֶם ׳יָדוּעַ׳ בְּפִיו, וְהוּא מְדַבֵּר מֵאֵלָיו. מֵיתִיבִי, ׳וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֶךָ׳, מַאי לָאו, דְּמִשְׁתָּעֵי כִּי אוֹרְחֵיהּ. לָא, דְּסָלֵיק וְיָתֵיב בֵּין הַפְּרָקִים, וּמִשְׁתָּעֵי. תָּא שְׁמַע, ׳וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל שָׁאוּל, אֱלֹהִים רָאִיתִי עוֹלִים מִן הָאָרֶץ׳. מַאי לָאו, דְּמִשְׁתָּעֵי כִּי אוֹרְחֵיהּ. לָא, דְּיָתֵיב בֵּין הַפְּרָקִים, וּמִשְׁתָּעֵי. תָּנוּ רַבָּנָן, בַּעַל אוֹב, אֶחָד הַמַּעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ, וְאֶחָד הַנִּשְׁאָל בַּגּוּלְגֹּלֶת. מַה בֵּין זֶה לָזֶה, מַעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ, אֵינוֹ עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ עוֹלֶה בְּשַׁבָּת. נִשְׁאָל בַּגּוּלְגֹּלֶת, עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְעוֹלֶה בְּשַׁבָּת. ׳עוֹלֶה׳, לְהֵיכָא סָלֵיק, הָא קַמִּיהּ מַנַּח. אֶלָּא אֵימָא, ׳עוֹנֶה׳ כְּדַרְכּוֹ וְ׳עוֹנֶה׳ בְּשַׁבָּת. וְאַף שְׁאֵלָה זוֹ שָׁאַל טוֹרְנוֹסְרוֹפּוּס הָרָשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ, וּמַה יּוֹם מִיּוֹמִים. אָמַר לוֹ, וּמַה גֶּבֶר מִגּוּבְרִין. אָמַר לוֹ, דְּמָרֵי צָבֵי. שַׁבָּת נַמִּי, דְּמָרֵי צָבֵי. אָמַר לוֹ, הָכִי קָאָמִינָא לָךְ. מִי יֵימַר, דְּהָאִידְּנָא שַׁבְּתָא. אָמַר לוֹ, נְהַר סַבְּטְיוֹן יוֹכִיחַ. בַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ, קִבְרוֹ שֶׁל אָבִיו יוֹכִיחַ, שֶׁאֵין מַעֲלֶה עָשָׁן בְּשַׁבָּת. אָמַר לוֹ, בִּיזִיתוֹ, בִּיְישָׁתוֹ וְקִילַלְתּוֹ. ״שׁוֹאֵל אוֹב׳ הֵיינוּ ׳וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים׳? דּוֹרֵשׁ לַמֵּתִים, כִּדְתַנְיָא, ׳וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים׳, זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טוּמְאָה. וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְמִקְרָא זֶה, הָיָה בּוֹכֶה. וּמָה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טוּמְאָה, שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ טוּמְאָה. הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טָהֳרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אֲבָל מָה אֶעֱשֶׂה שֶׁעֲוֹנוֹתֵינוּ גָּרְמוּ לָנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי [אִם] עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם׳. אָמַר רָבָא, אִי בָּעוּ צַדִּיקֵי, בָּרוּ עָלְמָא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים׳ וְגוֹ׳. רָבָא בְּרָא גַּבְרָא, שַׁדְּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי זֵירָא, הֲוָה קָא מִשְׁתָּעֵי בַּהֲדֵיהּ, וְלָא הֲוָה קָא מְהַדַּר לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ, מִן חַבְרַיָּא אַתְּ, הַדַּר לְעַפְרִיךְ. רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא, הֲווּ יָתְבִי כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא וְעָסְקִי בְּסֵפֶר יְצִירָה, וְמִיבְּרוּ לְהוּ עֵיגְלָא תִּילְתָא, וְאָכְלִי לֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנָן, ׳מְעוֹנֵן׳, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, זֶה הַמַּעֲבִיר שִׁבְעָה מִינֵי זָכוּר עַל הָעַיִן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, זֶה הַמְחַשֵּׁב עִתִּים וְשָׁעוֹת וְאוֹמֵר, הַיּוֹם יָפֶה לָצֵאת, לְמָחָר יָפֶה לִיקַּח. לִימּוּדֵי עֲרֵבֵי שְׁבִיעִיּוֹת, חִיטִּין יָפוֹת. עִיקּוּרֵי קִטְנִיּוֹת, מִהְיוֹת רָעוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן, ׳מְנַחֵשׁ׳, זֶה הָאוֹמֵר, פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, מַקְלוֹ נָפְלָה מִיָּדוֹ, בְּנוֹ קוֹרֵא לוֹ מֵאַחֲרָיו, עוֹרֵב קוֹרֵא לוֹ, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ, נָחָשׁ מִימִינוֹ, וְשׁוּעָל מִשְּׂמֹאלוֹ,

הגמרא מקשה מברייתא על תירוצו של רבא, שרק במגדף עקימת שפתים אינה נחשבת למעשה, כיון שעיקר החיוב הוא בלב: **מֵתִיב רַבִּי זֵירָא,** שנינו בברייתא **יָצְאוּ עֵדִים זוֹמְמִין** מכלל כל חייבי החטאות, שהם אינם מביאים קרבן על חטאם, משום **שֶׁאֵין כֹּהֵן מַעֲשֶׂה** אלא דיבור, וחיוב חטאת בא רק על ידי מעשה. **וְאַמַּאי** – ומדוע לא תחשב אצלם עקימת שפתים למעשה, **הָא לֵיתַנְהוּ בְּלֵב** – הלא בעדים זוממים אין עיקר החיוב בלב כמו במגדף, אלא בהגדת העדות בבית דין, ומדוע עקימת שפתיהם אינו כמעשה.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא,** לעולם עקימת שפתים נחשבת למעשה, **וּשְׁאֵנִי עֵדִים זוֹמְמִין, הוֹאִיל וְיֶשְׁנָן בְּקוֹל** – עיקר חיובם אינו באמירת העדות, אלא בקול עדותם הנשמע לדיינים שעל פיו הדיינים מחייבים את הנידון, והקול אין בו ממש.

מקשה הגמרא: **וְכִי קוֹל לְרַבִּי יוֹחָנָן לָאו מַעֲשֶׂה הוּא, וְהָא אִיתְּמַר** בענין האיסור לחסום שור בדישו (דברים כה ד), ובענין האיסור לעשות מלאכה בבלאי בהמה, שאם **חֲסָמָהּ בְּקוֹל** – צעק על פרתו בזמן הדישה ומנעה בכך מלאכול, **וְהִנְהִיגָהּ בְּקוֹל** – היו שור וחמור קשורים יחד, והרים קולו עליהם והלכו מחמת כן, **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב** מלקות, **וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר.**

מבארת הגמרא: **רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב** מלקות, כיון **שֶׁעֲקִימַת פִּיו הֲוֵי מַעֲשֶׂה, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר, עֲקִימַת פִּיו לֹא הֲוֵי מַעֲשֶׂה,** ולכן פטור ממלקות. ומוכח שרבי יוחנן סובר שדנים את הדיבור כמעשה מחמת עקימת פיו, ואף במקום שעיקר החיוב הוא בהשמעת הקול, ואם כן, מדוע בעדים זוממים דיבורם אינו נחשב למעשה.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, שַׁאנִי עֵדִים זוֹמְמִין, הוֹאִיל וְיֶשְׁנָן בְּרִאיָּה – עיקר החיוב בא על ידי שמעידים שראו, וראייה אין בה מעשה.

הברייתא מבארת את פעולתם של בעל אוב וידעוני: **תָּנוּ רַבָּנָן, בַּעַל אוֹב, זֶה הַמְדַבֵּר בֵּין הַפִּרְקִים,** כלומר בעל האוב מעלה את המת, והמת יושב על פרקי אצבעותיו או פרקי ברכיו, **וּמְבִין אֲצִילֵי יָדָיו** – או תחת שחיו של המכשף ומדבר. **יְדִעוֹנִי, זֶה הַמְּנִיחַ עֶצֶם** של חיה ששמה 'ידוע' **בְּפִיו, וְהוּא** [–העצם] **מְדַבֵּר מֵאֵלָיו.**

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי,** והלא הנביא מזהיר את ישראל שיענשו ויהיו שפלים כל כך, עד ש'**וְהָיָה כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֶךָ**' (ישעיה כט ד), כלומר, קולם ישמע כקול האוב שמדבר מהארץ. **מַאי לָאו** – האם אין משמע בפסוק **דְּמִשְׁתָּעֵי כִּי אוֹרְחֵיהּ** – שהמת מדבר כדרכו מתוך קברו ולכך קולו נמוך, ואילו בברייתא נאמר שבעל האוב מעלה את המת לבית שחיו. מתרצת הגמרא: **לָא,** הפסוק מדבר **דְּסָלֵיק וְיָתֵיב** – שהמת עולה ויושב **בֵּין הַפִּרְקִים** של המכשף **וּמְשַׁתָּעֵי** – ומדבר, אלא שקולו נמוך ונשמע כאילו הוא בארץ, משום שאין בו חיות.

קושיא נוספת: **הָא שְׁמַע,** נאמר בנביא בענין בעלת האוב שהעלתה את שמואל לפי דרישת שאול המלך, (שמואל א' כח יג) '**וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל שָׁאוּל, אֱלֹהִים** [–אנשים חשובים] **רָאִיתִי עֹלִים מִן הָאָרֶץ, מַאי לָאו דְּמִשְׁתָּעֵי כִּי אוֹרְחֵיהּ** – שהמת מדבר כדרכו מהמקום שעלה בו, ואינו מתיישב בין הפרקים של המכשף. מתרצת הגמרא: **לָא,** גם שם שמואל לא דיבר ממקומו, אלא המעשה היה **דְּיָתֵיב בֵּין הַפִּרְקִים וּמְשַׁתָּעֵי.**

הברייתא מביאה סוגי בעל אוב: **תָּנוּ רַבָּנָן,** איסור **בַּעַל אוֹב, אֶחָד הַמַּעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ** – בין אם מעלה את המת ומושיבו על אבר זכרותו של המת, **וְאֶחָד הַנִּשְׁאָל בַּגּוּלְגּוֹלֶת** של מת המוטלת בארץ, ועל ידי כישוף היא עונה על מה ששואלים אותה. מבררת הברייתא: **מַה בֵּין זֶה לָזֶה.** ומבארת: כאשר **מַעֲלֶה בִּזְכוּרוֹ, אֵינוֹ עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ** באופן שראשו למעלה ורגליו למטה, אלא רגליו למעלה, **וְגַם אֵינוֹ עוֹלֶה בְּשַׁבָּת.** אולם **הַנִּשְׁאָל בַּגּוּלְגּוֹלֶת, עוֹלֶה כְּדַרְכּוֹ וְעוֹלֶה בְּשַׁבָּת.**

מקשה הגמרא: איך אפשר לומר בנשאל בגולגולת שהמת '**עוֹלֶה,** **לְהֵיכָא סָלֵיק** – להיכן הוא עולה, **הָא קַמֵּיהּ מַנַּח** – הלא המת מונח לפניו על הארץ. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – כך צריך לשנות בברייתא, הנשאל בגולגולת '**עוֹנֶה**' **כְּדַרְכּוֹ** ממקום שמוטל על הקרקע, ואינו יושב בין הפרקים, **וְעוֹנֶה בְּשַׁבָּת.**

הגמרא מביאה ברייתא שאוב אינו עונה בשבת: נאמר בברייתא, **וְאַף שְׁאֵלָה זוֹ שָׁאַל טוֹרְנוֹסְרוֹפּוּס הָרָשָׁע אֶת רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ** טורנוסרופוס לרבי עקיבא, **וּמַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם** – מדוע אתם מחשיבים את יום השבת יותר משאר ימים. **אָמַר לוֹ** רבי עקיבא **וּמַה גֶּבֶר מִגּוּבְרִין** – ומדוע איש כמוך הוא שר וגדול וחשוב יותר מאנשים אחרים. **אָמַר לוֹ** טורנוסרופוס, **דְּמָרֵי צָבֵי** – אדוני הקיסר חפץ בי ועשה אותי למושל. ענה לו רבי עקיבא, **שַׁבָּת נַמִּי** – גם שבת כך, **דְּמָרֵי צָבֵי** – אדון העולם הקדוש ברוך הוא חפץ בחשיבות השבת וזוהיר על כבודה. **אָמַר לוֹ** טורנוסרופוס **הָכִי קָאָמִינָא לָךְ** – כך התכוונתי בשאלתי, **מִי יֵימַר דְּהָאִידְּנָא שַׁבְּתָא** – שהשבת היא דווקא ביום זה מימות השבוע. **אָמַר לוֹ** רבי עקיבא, **נְהַר סַבְּטְיוֹן יוֹכִיחַ** – הוא נהר של אבנים, ששוטף והולך כל ימות החול ואילו בשבת שקט ונח. וכן **בַּעַל אוֹב יוֹכִיחַ,** שבשבת אין המת עולה. וכן **קִבְרוֹ שֶׁל אָבִיו** של טורנוסרופוס **יוֹכִיחַ, שֶׁאֵין מַעֲלֶה עָשָׁן בְּשַׁבָּת,** לפי שפושעי גיהנום שובתים בו, ואילו בימות החול מעלה עשן מהגיהנום שבו הוא נשרף. **אָמַר לוֹ** טורנוסרופוס **בִּיזִּתוֹ** [–את אבי], **בִּיצִּיאָתוֹ, וְקִילְלָתוֹ** [–גידפתו].

הגמרא מבארת את ההבדל בין אוב לבין דורש אל המתים: נאמר בתורה (דברים יח י–יא) 'לא יִמָּצֵא בְךָ וגו' וְחֹבֵר חָבֶר וְשֹׁאֵל אוֹב וִידִּעֹנִי וְדֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים'. שואלת הגמרא: הרי '**שׁוֹאֵל אוֹב**' **הַיְינוּ** '**וְדוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים**', שהרי בעל אוב במעשהו שואל מהמתים, ומדוע נכפלו באותו פסוק.

משיבה הגמרא: **דּוֹרֵשׁ לַמֵּתִים** הוא ענין אחר, **כִּדְתַנְיָא,** '**דּוֹרֵשׁ אֶל הַמֵּתִים**', **זֶה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ וְהוֹלֵךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טוּמְאָה,** כלומר כדי שהשד של בית הקברות יהיה אוהבו ויעזור לו בכשפיו. **וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא מַגִּיעַ לְמִקְרָא זֶה הָיָה בּוֹכֶה** ואומר, **וּמָה הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טוּמְאָה,** אכן **שׁוֹרָה עָלָיו רוּחַ טוּמְאָה, הַמַּרְעִיב עַצְמוֹ** – המתענה **כְּדֵי שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו רוּחַ טָהֳרָה** – נבואה מאת ה', ומבקש על כך, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שתתמלא בקשתו, שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות. ואילו אנו צועקים על כך ואין אנו נענים. **אֲבָל מָה אֲעֲשֶׂה שֶׁעֲוֹנוֹתֵינוּ גָּרְמוּ לָנוּ** שלא תשרה שכינה עלינו, **שֶׁנֶּאֱמַר** '**כִּי** [**אִם**] **עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם**'.

אָמַר רָבָא, אִי בָּעוּ צַדִּיקֵי בָּרוּ עָלְמָא – אם היו רוצים הצדיקים להיות בלי עוון, היו יכולים לברא העולם, **שֶׁנֶּאֱמַר** '**כִּי עֲוֹנוֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים וגו'** בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם', משמע שלולא העוונות לא היה הבדל ביניהם.

הגמרא מביאה מעשים באמוראים שבראו בריות: **רָבָא** למד בספר יצירה צירוף אותיות של השם שבהם נברא העולם, **וּבָרָא גֶּבְרָא** – וברא אדם. **שַׁדְּרִיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי זֵירָא** – שלחו לפני רבי זירא, **הֲוָה קָא מִשְׁתָּעֵי כַּחֲדֵיהּ וְלֹא הֲוָה קָא מְהַדַּר לֵיהּ** – היה רבי זירא מדבר אליו והנברא ההוא לא ענה לו, כיון שלא היה בו כח הדיבור. **אָמַר לֵיהּ** רבי זירא לאותו אדם, **מִן חַבְרַיָּא אַתְּ** – נראה שאתה מהנבראים על ידי חכמים, **חֲדַר לְעַפְרֵיךְ** – חזור לעפרך.

רַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא הֲווּ יָתְבִי כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא – היו יושבים כל ערב שבת, **וְעָסְקִי בְּסֵפֶר יְצִירָה,** ועל ידי צירוף האותיות **מִיבְּרוּ לְהוּ עֵיגְלָא תִּילְתָא** – היה נברא להם עגל גדול כאילו הוא בשליש שנותיו וגמרה גדילתו, שאז בשרו משובח וטעים, **וְאָכְלֵי לֵיהּ לְכְבוֹד שַׁבָּת.**

אמרה התורה (דברים יח ט) 'לא יִמָּצֵא בְךָ וגו' מְעוֹנֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף'. הגמרא מבארת מהם דברים אלו: **תָּנוּ רַבָּנָן,** '**מְעוֹנֵן**' מהו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, זֶה הַמַּעֲבִיר שִׁבְעָה מִינֵי זָכוּר** – שכבת זרע משבע בריות **עַל הָעַיִן,** ועושה כשפים על ידי כך. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים זֶה הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם** – כאילו הוא אוחז את עיני האנשים וסוגרן שלא יבחינו בתרמית, שמראה להם שעושה דברי פלא, ובאמת אינו עושה כלום. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** ש'מעונן' הוא מלשון 'עונות', כלומר זמנים, **זֶה הַמְחַשֵּׁב עִתִּים וְשָׁעוֹת וְאוֹמֵר, הַיּוֹם יָפֶה לָצֵאת** לדרך ויציאה, **לְמָחָר יָפֶה לִיקַּח** – לקנות חפץ פלוני, והקונה אותו ירויח. **לִימוּדֵי עֲרָבֵי שְׁבִיעִיּוֹת** – רגילות היא שבערבי שנות השביעית **הַחִיטִּין יָפוֹת. עִיקּוּרֵי קִטְנִיּוֹת מְהֻיּוֹת רָעוֹת** – קטניות שנעקרו ולא נקצרו, אינן מתליעות ואינן מרקיבות.

המשך בעמוד קמח

וכן אם בא אליו הגבאי לגבות חוב או תשלום שקצבו לבני העיר, ואומר לו **אַל תַּתְחֵיל** את הגביה **בִּי**, מפני שסימן רע הוא להיות ראשון המשלמים שהוא דבר הפסד. או שחבירו בא לגבות ממנו חוב, ואומר לו **שַׁחֲרִית הוּא**, או **רֹאשׁ חוֹדֶשׁ הוּא** או **מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא**, וסימן רע הוא להתחיל בהם בפרעון חוב, הרי זה מנחש.

ברייתא נוספת בענין זה: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר (ויקרא יט כו) '**לֹא תְנַחֲשׁוּ (ולא תעוננו)**', **כֵּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁים** קודם יציאתם לדרך או התחלת דבר מה **בְּחוּלְדָּה, בְּעוֹפוֹת וּבְדָגִים**, שקובעים אם יצליחו על פי התנהגותם.

משנה

המשנה מבארת את האמור לעיל (נג.) שמחלל את השבת נסקל: **הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת** נסקל אם חילולה **בְּדָבָר** [–במלאכה] **שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנוֹ** [–עשייתו במזיד] **כָּרֵת, וְעַל שְׁגָגָתוֹ** [–עשייתו בשוגג] קרבן **חַטָּאת**, והיינו שיש בו מעשה והוא מלאכת מחשבת [נעשה בכוונה ולא בדרך אגב].

גמרא

במשנה נאמר 'המחלל את השבת בדבר שחייבים על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת'. שואלת הגמרא: **מִכְּלָל** [–יש לדייק] **דְּאִיכָּא מִידֵי** – שיש מלאכה **דְּחִילּוּל שַׁבָּת הָוֵי וְבכל זאת אֵין חַיָּבִין לֹא עַל שְׁגָגָתוֹ חַטָּאת, וְלֹא עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, מַאי הִיא**. משיבה הגמרא: איסור **תְּחוּמִין**, כלומר יציאה אל מחוץ לתחום שבת, שהוא אלפיים אמה, **וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא** הסובר שהוא איסור תורה, והוא מודה שאין בו כרת וסקילה. וכן מלאכת **הַבְעָרָה** של אש בשבת, **וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי** הסובר שאין חייבים עליה כרת וסקילה.

משנה

המשנה מבארת את האמור לעיל (נג.) שמקלל אביו ואמו נסקל: **הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ אֵינוֹ חַיָּיב** סקילה **עַד שֶׁיְּקַלֵּם בְּשֵׁם** הוי"ה או בשם אדנות. **קִלְּלָם בִּכְנוּי**, כגון שדי, צבאות, חנון ורחום, **רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב** סקילה **וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין**.

גמרא

מבארת הגמרא: **מַאן** [–מי הם] **חֲכָמִים, רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר**, נאמר במברך השם, (ויקרא כד טז) '**בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת**' – כיון שקילל בשם יומת, **מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'שֵׁם'** אחר שכבר נאמר מתחילה (שם) 'וְנָקַב שֵׁם ה' מוֹת יוּמָת', והיה די לומר 'בנקבו יומת', אלא **לִיתֵּן** הכתוב **עַל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם** הוי"ה או בשם אדנות אבל לא בכינוי.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת את הפסוק שנאמר לענין 'מקלל אביו ואמו', ומבררת את המקור לאזהרתו: **תָּנוּ רַבָּנָן**, נאמר (ויקרא כ ט) 'אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ מוֹת יוּמָת, אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ'. דורשת הברייתא: '**אִישׁ, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אִישׁ אִישׁ** – פעמיים, **לְרַבּוֹת בַּת** שקיללה, וכן **טוּמְטוּם** – אדם שאין ידוע אם הוא זכר או נקיבה, **וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס** – אדם שיש לו גם סימני זכר וגם סימני נקיבה.

'**אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, אֵין לִי** לחייב מיתה **אֶלָּא** אם כן קילל את **אָבִיו וְאִמּוֹ** כאחד, אולם קילל **אָבִיו שֶׁלֹּא** [–בלא] לקלל את **אִמּוֹ**, או **אִמּוֹ שֶׁלֹּא אָבִיו, מִנַּיִן** שחייב, **תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ'**, כאן נסמכה מילת קללה ל'אמו' ובפתיחת הפסוק נסמכה מילת קללה ל'אביו', שבין אם רק **אָבִיו קִלֵּל** ובין אם רק **אִמּוֹ קִלֵּל**, חייב מיתה, **דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר**, אין צורך בלימוד האמור משום שבכל מקום שנאמר 'פלוני ופלוני' [כמו כאן 'את אביו ואת אמו'] **מַשְׁמַע שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד וּמַשְׁמַע** גם כל **אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, עַד שֶׁיְּפָרוֹט לְךָ הַכָּתוּב** ויאמר במפורש שהכוונה לשניהם 'יַחְדָּיו', שרק אם היה כתוב 'איש כי יקלל אביו ואמו יחדיו', היינו למדים שכדי להתחייב צריך שיקללם בבת אחת.

'**מוֹת יוּמָת**', **בְּסְקִילָה**. מבררת הברייתא: **אַתָּה אוֹמֵר בְּסְקִילָה, אוֹ** אולי נאמר שאֵינוֹ בסקילה **אֶלָּא בְּאֶחָת מִכָּל הַמִּיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה**. משיבה הברייתא: **נֶאֱמַר כָּאן** בסוף הפסוק 'דָּמָיו בּוֹ' **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בענין מיתת אוב וידעוני (ויקרא כ כז) 'מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם', **מַה לְּהַלָּן** ב'דמיהם בם' הכוונה **בְּסְקִילָה** שהרי מפורש בהם שירגמום באבן, **אַף כָּאן** ב'דמיו בו' הכוונה **בְּסְקִילָה**.

מבררת הברייתא: את **הָעוֹנֶשׁ** למקלל אביו ואמו **שָׁמָעְנוּ** [–למדנו], אך **אַזְהָרָה** [–לאו] על כך **מִנַּיִן**, והרי אין עונשים אלא אם כן מוזהירים. **תַּלְמוּד לוֹמַר** (שמות כב כז) '**אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל**' וגו'. המילה 'אלהים' מתפרשת כתואר לדיין, ולכן **אִם הָיָה אָבִיו דַּיָּין, הֲרֵי הוּא** מוזהר **בְּכְלָל** הלאו '**אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל, וְאִם הָיָה אָבִיו נָשִׂיא, הֲרֵי הוּא בְּכְלָל** הלאו (שם) '**וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאוֹר**'. ואם **אֵינוֹ לֹא דַּיָּין וְלֹא נָשִׂיא מִנַּיִן** שאסור לקללו. **אָמְרַת** – תאמר, **הֲרֵי אַתָּה דָּן** – לומד זאת **בִּבְנַיָן אָב מִשְּׁנֵיהֶן**, ומבארת הברייתא: **לֹא רְאִי נָשִׂיא כִּרְאִי דַּיָּין, וְלֹא רְאִי דַּיָּין כִּרְאִי נָשִׂיא**, כלומר, אין חומרתו של זה כחומרתו של זה. כיצד, **לֹא רְאִי דַּיָּין כִּרְאִי נָשִׂיא, שֶׁהֲרֵי** החומרא של **הַדַּיָּין** היא **שֶׁאַתָּה מְצַוֶּה עַל** קבלת **הוֹרָאָתוֹ** ואינך רשאי לפסוק אחרת, והחולק על הוראתו חייב מיתה, **כִּרְאִי נָשִׂיא שֶׁאִי אַתָּה מְצַוֶּה עַל הוֹרָאָתוֹ. וְלֹא רְאִי נָשִׂיא כִּרְאִי דַּיָּין, שֶׁהַנָּשִׂיא**, החומרא שלו היא **שֶׁאַתָּה מְצַוֶּה עַל הַמְרָאָתוֹ** – שלא להמרות את פיו ולא למרוד בו, והממרה את פי הנשיא ומורד בו, חייב מיתה, **כִּרְאִי דַּיָּין שֶׁאִי אַתָּה מְצַוֶּה עַל הַמְרָאָתוֹ**. נמצא שאין לומר שהחומרא של הדיין גורמת את איסור קללתו, שהרי אינה בנשיא ואף על פי כן גם אותו נאסר לקלל, וכן אין לומר שהחומרא של הנשיא גורמת את איסור קללתו, שהרי אינה נמצאת בדיין וגם קיללתו נאסרה, **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם** – הדבר שבו הם דומים, **שֶׁהֵן בְּעַמְּךָ**, כלומר הם שומרי מצוות, **וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתָן** – ונאסר עליך לקללם, **אַף אֲנִי אָבִיא** – אף אני אלמד מהם **לְאָבִיךָ שֶׁבְּעַמְּךָ** – שהוא שומר מצוות **וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתוֹ**.

הברייתא מוצאת חומרא משותפת לדיין ונשיא, ופורכת בכך את הלימוד: **מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – יש לשניהם חומרא משותפת **שֶׁכֵּן גְּדוּלָּתָן גָּרְמָה לָהֶן** – גם הדיין וגם הנשיא יש להם חשיבות וגדולה, ולכן הקפיד הכתוב על קיללתם, ומנין לאסור מקלל אביו סתם. משיבה הברייתא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא יט יד) '**לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ, בְּאוּמְלָלִים** – בשפלים **שֶׁבְּעַמְּךָ** כמו החרש **הַכָּתוּב מְדַבֵּר**, ומוכח שהאיסור לקלל אינו קשור לגדולתו של המקולל, ושוב אפשר ללמוד לאסור גם קיללת אביו. הברייתא פורכת את הלימוד מחרש: **מַה לְּחֵרֵשׁ שֶׁכֵּן חֲרִישָׁתוֹ** [–חרשותו] **גָּרְמָה לוֹ** שתאסור התורה לקללו שלא להוסיף צרה על צרותיו שיצטער יותר על שפלותו, ואין ללמוד ממנו לאביו שאינו חרש ושפל. משיבה הברייתא: **נָשִׂיא וַדַּיָּין יוֹכִיחוּ** שאף שאינם שפלים אסור לקללם, ומוכח שלא שפלות החרש גרמה לאיסור קיללתו. ואם תפרוך **מַה לְּנָשִׂיא וְדַיָּין שֶׁכֵּן גְּדוּלָּתָן גָּרְמָה לָהֶן**, כאמור לעיל, אשיב לך **שֶׁחֵרֵשׁ יוֹכִיחַ** שאין לו גדולה כלל ואסור לקללו, ואף אנו נלמד לאסור קיללת אב. **וְחָזַר הַדִּין** – מעתה שוב ניתן ללמוד איסור קיללת אב, מהצד השוה שבשלשתם, שהרי **לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה** – לא חומרתו של זה כחומרתו של זה, שלכל אחד מהם, נשיא ודיין וחרש, חומרא אחרת, וזו הוכחה שלא חומרת כל אחד גורמת את האיסור לקלל, **הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** – המשותף בדיין ונשיא וחרש **שֶׁהֵן בְּעַמְּךָ** – שומרי מצוות **וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתָן, אַף אֲנִי אָבִיא אָבִיךָ, שֶׁבְּעַמְּךָ** הוא, שהוא שומר מצוות, **וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתוֹ**.

פורכת הברייתא: **מַה לַּצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן** [–בשלשתם] **שֶׁכֵּן הם מְשׁוּנִין** משאר בני אדם, הדיין והנשיא משונים משאר בני אדם בגדולתם, והחרש באומללותו. ונמצא שאין ללמוד מהם כלל למי שאינו משונה.

הברייתא לומדת בדרך אחרת: **אֶלָּא, אִם כֵּן** מדוע צריך שלשה פסוקים לדיין נשיא וחרש, **נִכְתּוֹב קְרָא אוֹ** את פסוקי **אֱלֹהִים** [–דיין] **וְחֵרֵשׁ** בלבד, ודינו של נשיא ילמד מהם ופסוקו מיותר, **אוֹ** את פסוקי **נָשִׂיא וְחֵרֵשׁ**, והפסוק '**אֱלֹהִים**' אודות קללת דיין **לָמָּה לִי**, שאפשר

המשך בעמוד מג

אל תתחיל בי. כשבא הגבאי לגבות מס ממנו או קיצת העיר אומר לו בבקשה ממך אל תתחיל בי להיות ראשון בדבר הפסד שסימן רע הוא לו: **שחרית הוא.** שהיה תובע ממנו חוב אמר לו שחרית הוא ולא אתחיל תחלת מעשה היום: **ראש חדש הוא.** המתן לי עד מחר: **מוצאי שבת הוא.** ראשון לימי השבוע: **המנחשין.** כשיוצאין לדרך או כשמתחילין בשום דבר: **מתני' המחלל את השבת.** דחשיב ליה תנא בנסקלין כגון שחללו במלאכה גמורה: **שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת.** כגון דבר שיש בו מעשה ומלאכת מחשבת ולא המתעסק: **גמ' תחומין ואליבא דר"ע.** דיליף להו מקראי במסכת סוטה (דף כז:): **הבערה ואליבא דר' יוסי.** דאמר ללאו יצאת ור"ע מודה נמי בתחומים דאין חייבים עליהם כרת דתנן (שבת דף עג.) אבות מלאכות מ' חסר אחת ולא פליג ר' עקיבא: **מתני' עד שיקללם בשם.** שיקלל בשמות הגמורין: **קללם בכנוי.** כגון שדי צבאות חנון רחום: **גמ' בנקבו יומת.** היה לו לכתוב מה ת"ל שם אם אינו ענין לו דהא כתיב ונוקב שם תנהו ענין למקלל אביו ואמו ור' מנחם לא ס"ל הא דדרשינן לעיל (דף נו.) מהאי קרא עד שיברך שם בשם ואפי' לא ברך שם בשם אלא יתברך יוסי ר' מנחם בר' יוסי מחייב עליה: **איש איש כי יקלל וגו' לרבות בת.** שקללה או טומטום שקלל: **אין לי אלא אביו ואמו.** כאחד: **אביו שלא אמו ואמו שלא אביו מניין ת"ל אביו ואמו** קלל. כלומר סמך קללה בראש המקרא לאביו ובסופו סמך לאמו: **ר' יונתן אומר.** מתחלת המקרא משמע את אביו ואת אמו דאע"ג דוי"ו מוסיף על ענין ראשון משמע נמי א' מהם עד שיפרט לך הכתוב יחדיו כדרך שהורצרך לפרוט בכלאים שכתוב בו (דברים כב) לא תחרוש בשור ובחמור ופרט בו יחדיו שלא תאמר אסור לחרוש בשור לבדו ובחמור לבדו ואביו ואמו קלל דסיפא דריש ליה רבי יונתן לקמן באלו הן הנחנקין לרבות את המקלל לאחר מיתה: **מה להלן בסקילה.** דכתיב באבן ירגמו אותם: **בנין אב משניהם.** דמחד מינייהו לא אתיא דאיכא למיפרך מה לדיין שכן אתה מצווה וחייב מיתה על הוראתו שנאמר (דברים יז) ושמרת לעשות ככל אשר יורוך והאיש אשר יעשה בזדון לבלתי וגו' ובנשיא איכא למיפרך שכן אתה חייב מיתה על המראתו שלא למרוד בצוויו ולהמרות את פיו שנאמר ביהושע כל איש אשר ימרה את פיך וגו': **לא ראי דיין כראי נשיא.** לא ראיה של זה צד חמור שנא' בדיין ישנה בנשיא אפילו הכי הוזהר על הנשיא: **שהן בעמך.** עושין מעשה עמך: **באומללים.** בשפלים כמו היהודים האמללים בס' עזרא (נחמיה ג): **חרשותו גרמה לו.** מתוך שהוא שפל הזהיר עליו הכתוב שלא תבזהו ולא תצערהו מפני שנותן צרתו על לבו ומיצר על שפלותו: **שכן משונין.** משאר ב"א אלו לאמללות ואלו לגדולה וקיי"ל בשחיטת חולין (דף קטו:) כל מה הצד פרכינן כל דהוא כגון שכן משונין דאינו צד חמור דאי צד חמור פריך לאו פירכא היא דאביו נמי אית ביה צד חמור שהוקש כבודו לכבוד המקום: ה"ג **א"כ נכתוב אלהים וחרש או נשיא וחרש.** פי' אלא לא אתיא אביו בבנין אב אלא באם אינו ענין נכתוב אלהים וחרש וניתי נשיא בהצד השוה לא ראי דיין שהוא גדול שאתה מצווה על הוראתו כראי חרש שאי אתה מצווה על הוראתו ולא ראי חרש ששפלותו גרמה לו כראי דיין שאין שפלותו גרמה לו הצד השוה שבהן שהן בעמך אף אני אביא נשיא והכא ליכא למיפרך שכן משונין דהא נשיא נמי משונה הוא: **או נשיא וחרש.** וניתי דיין מינייהו: **אלהים** חול. דהא אלהים דהכא חול הוא ולאוזהרת דיין אתא: **אלא למאן דאמר** קודש. וכאן הזהיר על ברכת השם מאי איכא למימר אין כאן קרא יתירא: ומשני **מאן דאמר אלהים** חול על כרחיך גמר קודש מחול דהא לא אשכחן אזהרה לברכת השם אלא מהכא הלכך מאן דאמר קודש גמר נמי חול מקודש ויש כאן אזהרה לדיין דיליף לה מאזהרה דקדש וקס"ד במה מצינו גמר ומשום הכי פריך דילמא אקודש הזהיר אחול לא הזהיר:

המחלל שבת. לאו למימר דכל שחייב על שגגתו חטאת חייב על זדונו מיתה דהא איסי דאמר בפ"ק דשבת (דף ז:) אבות מלאכות ארבעים חסר אחת ואינו חייב על אחת מהן ופי' הקונטרס וכן ר"ת היינו מיתה אבל חטאת מיחייב אכולהו אלא אתא למימר דכל שאין חייבין חטאת אין חייבין מיתה: **לרבות** בת. הא דאמר (ב"ק דף טו.) השוה הכתוב אשה לאיש היינו היכא דכתיב בלשון זכר אבל היכא דכתיב בלשון איש ממעטינן אי לאו דכתיב ב' זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ואם תאמר הא אמרינן בפרק ארבעה וחמשה (שם דף מד:) גבי שור שהמית שור שור שבעה להביא שור האשה אע"ג דלא כתיב שור איש וי"ל משום דדרשינן התם נגיחה למיתה נגיחה לנזקין והוה ילפינן מיתה מנזקין משום דכתיב (שמות כא) וכי יגוף שור איש: **עד** שיפרט לך הכתוב יחדיו. פירש הקונטרס כדרך שפרט בכלאים ותימה אם כן לרבי יאשיה אמאי כתיב בהו יחדיו אלא על כרחך אי לאו יחדיו הוה אמינא דלא יחרוש בשור וחמור כאחד אף על פי שאין קשורין ולא ילבש בגד של צמר ושל פשתים אף ע"פ שאינן קשורין ותפורים בדדרשינן (יבמות דף נה:) תכיפה אחת אינה חיבור שתי תכיפות חיבור והיינו מדכתיב יחדיו אלא מסברא קאמר עד שיפרט לך הכתוב יחדיו:

גמר קודש מחול. מדאפקיה בלשון אלהים דאי מק"ו למ"ד קודש נמי לא איצטריך לגופיה דנילף מנשיא וחרש אלא איכא למיפרך מה לבשר ודם שכן דואגים ומתביישין בכך: מאי

אַל תַּתְחִיל בִּי, שַׁחֲרִית הוּא, רֹאשׁ חֹדֶשׁ הוּא, מוֹצָאֵי שַׁבָּת הוּא. תְּנוּ רַבָּנָן, 'לֹא תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנְנוּ', כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁים בְּחוּלְדָּה, בְּעוֹפוֹת וּבְדָגִים: **מִשְׁנָה** הַמְחַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת, בְּדָבָר שֶׁחַיָּיבִין עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת, וְעַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת: **גְּמָרָא** מִכְּלָל, דְּאִיכָּא מִידֵּי דְּחִילּוּל שַׁבָּת הָוֵי, וְאֵין חַיָּיבִין לֹא עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת, וְלֹא עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת. מַאי הִיא, תְּחוּמִין, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא. הַבְעָרָה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי יוֹסִי: **מִשְׁנָה** הַמְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם. קִלְּלָם בְּכִנּוּי, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין: **גְּמָרָא** מַאן חֲכָמִים, רַבִּי מְנַחֵם בְּרֵבִּי יוֹסִי הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי מְנַחֵם בְּרֵבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, 'בְּנָקְבוֹ שֵׁם יוּמָת', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'שֵׁם', לִימֵּד עַל מְקַלֵּל אָבִיו וְאִמּוֹ שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּקַלְּלֵם בְּשֵׁם. תְּנוּ רַבָּנָן, 'אִישׁ', מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִישׁ אִישׁ', לְרַבּוֹת בַּת טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס. 'אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ', אֵין לִי אֶלָּא אָבִיו וְאִמּוֹ. אָבִיו שֶׁלֹּא אִמּוֹ, אִמּוֹ שֶׁלֹּא אָבִיו, מִנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'אָבִיו וְאִמּוֹ קִילֵּל דָּמָיו בּוֹ', אָבִיו קִילֵּל, אִמּוֹ קִילֵּל, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, מַשְׁמַע שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד וּמַשְׁמַע אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, עַד שֶׁיְּפָרֵט לְךָ הַכָּתוּב 'יַחְדָּיו'. 'מוֹת יוּמָת', בְּסִקִילָה. אַתָּה אוֹמֵר בְּסִקִילָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּאַחַת מִכָּל מִיתוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. נֶאֱמַר כָּאן 'דָּמָיו בּוֹ', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'דְּמֵיהֶם בָּם', מַה לְּהַלָּן בְּסִקִילָה, אַף כָּאן בְּסִקִילָה. עוֹנֶשׁ, שָׁמַעְנוּ. אַזְהָרָה, מַנַּיִן. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל'. אִם הָיָה אָבִיו דַּיָּין, הֲרֵי הוּא בִּכְלָל 'אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל'. וְאִם הָיָה אָבִיו נָשִׂיא, הֲרֵי הוּא בִּכְלָל 'וְנָשִׂיא בְּעַמְּךָ לֹא תָאוֹר'. אִינוֹ לֹא דַּיָּין וְלֹא נָשִׂיא, מַנַּיִן. אָמְרַת, הֲרֵי אַתָּה דָּן בִּנְיַן אָב מִשְּׁנֵיהֶן. לֹא רְאִי נָשִׂיא כִּרְאִי דַּיָּין, וְלֹא רְאִי דַּיָּין כִּרְאִי נָשִׂיא. לֹא רְאִי דַּיָּין כִּרְאִי נָשִׂיא, שֶׁהֲרֵי דַּיָּין אַתָּה מְצוּוֶּה עַל הוֹרָאָתוֹ, כִּרְאִי נָשִׂיא שֶׁאִי אַתָּה מְצוּוֶּה עַל הוֹרָאָתוֹ. וְלֹא רְאִי נָשִׂיא כִּרְאִי דַּיָּין, שֶׁהַנָּשִׂיא, אַתָּה מְצוּוֶּה עַל הַמְרָאָתוֹ, כִּרְאִי דַּיָּין שֶׁאִי אַתָּה מְצוּוֶּה עַל הַמְרָאָתוֹ. הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶם, שֶׁהֵן בְּעַמְּךָ, וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתָן. אַף אֲנִי אָבִיא אָבִיךָ, שֶׁבְּעַמְּךָ וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתוֹ. מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן גְּדוּלָתָן גָּרְמָה לָהֶן. תַּלְמוּד לוֹמַר 'לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ', בְּאוּמְלָלִים שֶׁבְּעַמְּךָ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. מַה לְּחֵרֵשׁ, שֶׁכֵּן חֵרְשָׁתוֹ גָּרְמָה לוֹ. נָשִׂיא וְדַיָּין, יוֹכִיחוּ. מַה לְּנָשִׂיא וְדַיָּין, שֶׁכֵּן גְּדוּלָתָן גָּרְמָה לָהֶן, חֵרֵשׁ יוֹכִיחַ. וְחָזַר הַדִּין, לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה וְלֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה. הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁהֵן בְּעַמְּךָ וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתָן. אַף אֲנִי אָבִיא אָבִיךָ, שֶׁבְּעַמְּךָ וְאַתָּה מוּזְהָר עַל קִלְלָתוֹ. מַה לְּהַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁכֵּן מְשׁוּנִּין. אֶלָּא, אִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא, אוֹ אֱלֹהִים וְחֵרֵשׁ אוֹ נָשִׂיא וְחֵרֵשׁ, 'אֱלֹהִים' לָמָּה לִי. אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְגוּפוֹ, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְאָבִיו. הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' חוֹל, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר קוֹדֶשׁ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. דְּתַנְיָא, 'אֱלֹהִים' חוֹל, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, 'אֱלֹהִים' קוֹדֶשׁ, וְתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, אַזְהָרָה לִמְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם מַנַּיִן, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֱלֹהִים לֹא תְקַלֵּל'. לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' חוֹל, גָּמַר קוֹדֶשׁ מִחוֹל. לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' קוֹדֶשׁ, גָּמְרִינַן חוֹל מִקּוֹדֶשׁ. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' חוֹל, גָּמַר קוֹדֶשׁ מִחוֹל. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר 'אֱלֹהִים' קוֹדֶשׁ, גָּמַר חוֹל מִקּוֹדֶשׁ. דִּילְמָא, אַקּוֹדֶשׁ אַזְהַר, אַחוֹל לָא אַזְהַר. אִם כֵּן, לִכְתּוֹב קְרָא 'לֹא תְקַלֵּל', מאי

מאי לא תקלל ש"מ תרתי. ומקלל חבירו גמרינן או מאב ונשיא או מאב וחרש דליכא למפרך שכן משונים דאביו אינו משונה אע"ג דבפ' שבועת העדות (שבועות דף לו. ושם ד"ה מקלל) משמע דמחרש לחודיה גמר לה וא"ת וניגמר אביו ממקלל עצמו וחרש דבפרק שבועת העדות (שם) גמרינן ממקלל עצמו מדכתיב השמר לך ושמור נפשך ויש לומר דאי לאו דאשכחן אביו דגמרינן מיניה חבירו לא הוה גמרינן בעצמו מה שלא מצינו שאסור בחבירו:

עד שיהיו שניהם שוין. פ"ה בני עונשין וקשה תקשה לרבנן דמחייבין אפי' סקילה וי"ל דלרבנן ניחא דדיניה בסקילה בנערה המאורסה דלא ק"ל מומתו גם שניהם דבנשואה כתיב אבל לר"מ דדיניה כנשואה בחנק ה"ל למפטרה מהאי קרא והשתא בין לר"מ בין לרבנן בנשואה פטור ומתני' דמייתי לעיל (דף נה:) וחייבין עליה משום אשת איש לא אתיא כוותייהו א"נ כרבנן ובארוסה ומיהו כיון דדייקינן לעיל אפי' בהמה כל שכן נשואה אלא כר' יונתן אתיא כיון דלא מוקי גם שניהם אלא למעוטי מעשה הורדוס ועוד י"ל דלרבנן כיון דאין דינם משתנה בשביל קטנות מסתברא שפיר לאוקומי גם שניהם לדרשה אחריתי ומתני' דלעיל כרבנן אבל לר"מ דמשתנה דינו מסקילה לחנק בקטנה ארוסה סברא הוא דבנשואה דרשינן גם שניהם לפטור לגמרי ור"ת מפרש דלא קאמר שניהן שוין בני עונשין אלא שוין במיתה אחת והשתא לרבנן דבא על הקטנה בסקילה שפיר כיון דאם היתה היא בת עונשין היו שוין במיתה אחת אבל לר"מ בא על הקטנה בחנק דאם היתה בת עונשין היתה בסקילה ואין זה שוין במיתה אחת א"כ נשואה קטנה לכ"ע במיתה אחת שוין וא"ת בת כהן שהיא בשריפה ובועלה בחנק ליפטריה לגמרי כיון דאין שניהם שוין במיתה אחת וי"ל דלמפטר לגמרי אי אפשר משום דדרשינן לגבי זוממים לעשות לאחיו ולא לאחותו:

מעשה חידודין. קשה דבפרק הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) משמע דלא בעי קרא דפריך פשיטא פריצותא קאסר רחמנא ולגירסת הספרים מעשה הורדוס נמי קשה דהוא ממעט מדכתיב (ויקרא יט) שכבת זרע פרט למשמש מתה:

והאי לבדו מאי דריש ביה לבדתניא. וא"ת הא ר"מ אית ליה הך ברייתא דקתני מתני' הראשון בסקילה והשני בחנק וא"כ היכי קאמר שמואל מ"ט שתיק רב לימא ליה ומת האיש הא לר"מ מיבעי ליה לאידך דרשה ויש לומר דתרתי שמעת מינה:

רבינא

הָכִי אָמַר, וּמַנּוּ רַב יוֹסֵף. רַבִּי בְּרַבִּי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר נִשֵּׂאת לְאֶחָד מִן הַפְּסוּלִין, מִיתָתָהּ בְּחֶנֶק. וְהָכִי קָאָמַר, אִם תְּחִילַת אַחֲלִתָּהּ בִּזְנוּת, בִּשְׂרֵיפָה. וְאִידָּךְ, בְּחֶנֶק. וּמַאי 'וְכֵן',

סימנא

מַאי לֹא תְקַלֵּל, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי: **מִשְׁנָה** הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה, בְּתוּלָה, מְאוֹרָסָה וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ. בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם, הָרִאשׁוֹן בְּסִקִילָה, וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק: **גְּמָרָא** תָּנוּ רַבָּנַן, 'נַעֲרָה', וְלֹא בּוֹגֶרֶת. 'בְּתוּלָה', וְלֹא בְּעוּלָה. 'מְאוֹרָסָה', וְלֹא נְשׂוּאָה. בְּבֵית אָבִיהָ, פְּרָט לְשֶׁמְּסַר הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, 'נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה' אֲפִילּוּ קְטַנָּה בְּמִשְׁמַע. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא מִדִּפְתִּי לְרַבִינָא, מִמַּאי דְּמַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר הִיא, וּלְמַעוּטֵי קְטַנָּה נַמִּי. דִּילְמָא רַבָּנַן הִיא, וּלְמַעוּטֵי בּוֹגֶרֶת, וְתוּ לֹא. אָמַר לֵיהּ, הַאי 'אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרָסָה' 'אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרָסָה' מִיבַּעֵי לֵיהּ, וְתוּ לָא מִידִּי. בְּעָא מִינֵּיהּ רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַדָּא מֵרַב, בָּא עַל הַקְּטַנָּה מְאוֹרָסָה, לְרַבִּי מֵאִיר, מַהוּ. לְגַמְרֵי מְמַעֵיט לֵיהּ, אוֹ מִסְּקִילָה מְמַעֵיט לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ, מִסְתַּבְּרָא, מִסְּקִילָה מְמַעֵט לֵיהּ. וְהָכְתִיב 'וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם', 'עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין'. שָׁתֵיק רַב. אָמַר שְׁמוּאֵל, מַאי מַעֲמָא שָׁתֵיק רַב, וְנַיְמָא לֵיהּ 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ'. כְּתַנָּאֵי, 'וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם', עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין, דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה. רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ'. וְאִידָּךְ, הַהִיא 'וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם', מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ. אָמַר רָבָא, לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂה חִידּוּדִים. וְאִידָּךְ, מַעֲשֵׂה חִידּוּדִים לָאו כְּלוּם הִיא. וְאִידָּךְ, הַאי 'לְבַדּוֹ', מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ. כִּדְרַבִּי נָתָן, בָּאוּ עָלֶיהָ עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וַעֲדַיִין הִיא בְּתוּלָה, כּוּלָּם בְּסִקִילָה. רַבִּי אוֹמֵר, הָרִאשׁוֹן בְּסִקִילָה, וְכוּלָּן בְּחֶנֶק. תָּנוּ רַבָּנַן, 'וּבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תֵחֵל לִזְנוֹת', רַבִּי אוֹמֵר 'תְּחִילָּה', וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ'. מַאי קָאָמַר, אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סְבִירָא לֵיהּ. דְּאָמַר, אֲרוּסָה, יָצְאָה לִשְׂרֵיפָה, וְלֹא נְשׂוּאָה. וְהָכִי קָאָמַר, אִם תְּחִילַת בִּיאָה בִּזְנוּת, בִּשְׂרֵיפָה. וְאִידָּךְ, בְּחֶנֶק. מַאי 'וְכֵן', כִּי הָתָם. מָה הָתָם, בִּתְחִילַת בִּיאָה קָמִשְׁתָּעֵי קְרָא. הָכָא נַמִּי, בִּתְחִילַת בִּיאָה קָמִשְׁתָּעֵי קְרָא. אָמַר לֵיהּ רַב בִּיבִי בַּר אַבַּיֵי, מַר לֹא תִּקְלֵל. שְׁתֵּי קְלָלוֹת בְּמִשְׁמַע וְאֱלֹהִים נִמְנוּ ב' לְשׁוֹנוֹת יֵשׁ בּוֹ הֵלֵךְ לֹא תִקְלֹל דִּרְשִׁינְן אַתְרוּוַיְיהוּ: **מַתְנִי' אֵינוֹ חַיָּיב.** סְקִילָה: **עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה.** אֲבָל קְטַנָּה שֶׁקִּדְּשָׁהּ אָבִיהָ בְּקִטְנוּתָהּ אֵינוֹ בְּסְקִילָה וּפְלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי הִיא אִיבָּא לְמ"ד בְּחֶנֶק וְאִיבָּא לְמ"ד פָּטוּר לְגַמְרֵי: **בְּתוּלָה.** וְלֹא בְּעוּלָה: **מְאוֹרֶסֶת.** וְלֹא נְשׂוּאָה וְאֲפִילּוּ נִבְנְסָה לְחוּפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה דְּקָרֵינָא בֵּיהּ בְּתוּלָה מִיהוּ לֹא קָרֵינָא בֵּיהּ מְאוֹרֶסֶת: **וְהִיא בְּבֵית אָבִיהָ.** לְמַעוּטֵי מְסִרָה הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל וּזִינְתָהּ בְּדֶרֶךְ: **בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם.** וְעַדַּיִן הִיא בְּתוּלָה כְּגוֹן שֶׁבָּאוּ עָלֶיהָ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ: **הָרִאשׁוֹן בְּסְקִילָה.** דְּמִשְׁכַּבֵּי אִשָּׁה כְּתִיב (וַיִּקְרָא יט): **וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק.** דְּבְעוּלָה הִיא וְהָא סְתָמָא רַבִּי הִיא דְּאָמַר שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ נִפְקָא לֵיהּ מִכְּלַל בְּתוּלָה לְקַמָּן: **גְּמָ' תְּ"ר נַעֲרָה וְלֹא בּוֹגֶרֶת.** אִקְרָא קַאי כִּי תִּהְיֶה נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרֶסֶת וּגו' (דְּבָרִים כב) וְסְקִילָה כְּתִיבָא הָתָם נַעֲרָה מִשְׁתַּבְּיָא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת עַד שֶׁיִּרְבֶּה שְׁחוֹר עַל הַלֶּבֶן וְאֵין בֵּין נַעֲרוֹת לִבְגָרוֹת אֶלָּא ו' חֳדָשִׁים בְּלַבְּדָ: **בֵּית אָבִיהָ.** בְּפַרְשַׁת מוֹצִיא שֵׁם רַע כְּתִיב (שָׁם) לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וְהָתָם נַמִּי סְקִילָה כְּתִיבָא: **זוּ דִּבְרֵי ר"מ.** אַמְתַּיְתִּינְהוּ קַאי דְּקָתָנֵי עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה וּמִשְׁמַע לְמַעוּטֵי קְטַנָּה זוּ דִּבְרֵי ר"מ דְּאָמַר בְּכְתוּבוֹת בְּאֵלּוּ נַעֲרוֹת (דף כט.) קְטַנָּה אֵין לָהּ קְנַס חֲמִשִּׁים כֶּסֶף דְּנַעֲרָה דּוּקָא כְּתִיב וְלֹא קְטַנָּה הֵלֶךְ גַּבֵּי נַעֲרָה הַמְאוֹרֶסֶת אֵין קְטַנָּה בְּמִשְׁמַע: **אֲבָל חֲכָמִים.** שֶׁנִּחְלְקוּ עָלָיו וְאָמְרוּ יֵשׁ קְנַס בְּמָקוֹם מִכֹּר חוֹלְקִין עָלָיו אַף כָּאן וְאוֹמְרִים קְטַנָּה אֲרוּסָה בְּסְקִילָה וְלֹא מִיעֵט הַכָּתוּב אֶלָּא בּוֹגֶרֶת: **דִּילְמָא.** לְמַעוּטֵי בּוֹגֶרֶת וְתוּ לֹא אִתָּא לְמַעוּטֵי מִידִּי: **א"ל.** א"כ הַאי עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה הַאי לִישְׁנָא מִשְׁמַע בְּהַדְּיָא לְמַעוּטֵי קְטַנָּה דְּהַכִּי מִשְׁמַע אֵינוֹ חַיָּיב בְּקִטְנוּתָהּ עַד שֶׁתִּגְדַּל וְתֵהֵא נַעֲרָה וְאִי לְמַעוּטֵי בּוֹגֶרֶת לְחוֹדָא אַתָּא הַכִּי אִיבַּעְיָא לֵיהּ לְמַתְנִי' אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל נַעֲרָה בְּתוּלָה וְכוּ': **וְתוּ לֹא מִידִּי.** אֵין עוֹד לְהַקְנִיט בְּדָבָר דּוּדְאִי מַתְנִי' ר"מ הִיא: **לר"מ.** דְּאוֹקְמָהּ לְמַתְנִי' דְּמַמְעֵט קְטַנָּה אֲלִיבֵּיהּ: **לְגַמְרֵי קָא מְמַעֵט לֵיהּ.** דְּפַטְרִינְהוּ לֵיהּ לְגַבְרָא מִמִּיתָה הוּאֵיל וְהִיא פְּטוּרָה דְּלֵאוֹ בַּת עוֹנְשִׁין הִיא וְלֹא קְרִינָן שְׁנֵיהֶם דִּכְתִיב בְּקִטְנוּתָהּ וּמֵתוּ גַּם שְׁנֵיהֶם כְּתִיב אֶלָּא בְּקִטְנוּתָהּ וּפְלוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי הִיא אִיבָּא לְמ"ד בְּחֶנֶק וְאִיבָּא לְמ"ד פָּטוּר לְגַמְרֵי: **אוֹ דִּילְמָא מִסְּקִילָה מְמַעֵט לֵיהּ.** אֲבָל חֶנֶק מְחַיְּבֵי: **שְׁתִיק.** רַב: **וְנַיְמָא לֵיהּ וּמֵת הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִם הָאִשָּׁה לְבַדּוֹ.** בְּאֲרוּסָה כְּתִיב וְאִם בְּשָׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת הַנַּעֲרָה הַמְאוֹרָסָה וְהֶחֱזִיק בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ לְמָה לִי אִילֵימָא לְמַעוּטֵי לְדִידָהּ הוּא בְּהַדְּיָא כְּתִיב וְלַנַּעֲרָה לֹא תַּעֲשֶׂה דָּבָר אֶלָּא לְהַבִּיא אֶת הָבָא עַל הַקְּטַנָּה מִדַּעְתָּהּ וְאַע"ג דְּפָטוּר דִּידָהּ לְאוֹ מִשּׁוּם אוֹנֵס אֶלָּא מִשּׁוּם קְטַנוּת דְּאִיהִי לְאוֹ בַּת עוֹנְשִׁין לְגַמְרֵי אִיהוּ מִיהָא מִיחַיְּבֵי: **שְׁנֵיהֶם שׁוֹיִן.** שְׁנֵי בְּנֵי עוֹנְשִׁין: **לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂה חִידּוּדִין.** מְחֻדָּד וּמְקֻשָּׁה אֲבָרוֹ בְּבִשְׂרָהּ מִבְּחוּץ דְּהוּא נְהֻנָּה וְהִיא אֵינָהּ נֶהֱנֵית לְהַכִּי כְּתִיב שְׁנֵיהֶם שֶׁיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם שׁוֹיִן נֶהֱנֵין וּמִיהוּ שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ אַף עַל גַּב דְּהִיא אֵינָהּ נֶהֱנֵית מִמַּשְׁכַּבֵּי אִשָּׁה אִיתַּרְבָּאי לְחִיּוּבָא: **לֹא כְּלוּם הוּא.** וְלֹא אִיצְטְרִיךְ לְמַעוּטֵי וְאִיבָּא דְּאָמְרֵי מַעֲשֵׂה הוֹרְדוֹס (בבא בתרא דף ג:) שֶׁהִטְמִינָה שְׁבַע שָׁנִים בְּדֶבֶשׁ: **וְעַדַּיִן הִיא בְּתוּלָה.** שְׁבָאוּ כּוּלָּם שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ: **וְכוּלָּן בְּחֶנֶק.** דְּגַבֵּי סְקִילָה לְבַדּוֹ כְּתִיב וְקָרָא יַתִּירָא הוּא לְמַעוּטֵי כִּי הָאֵי גַּוְונָא דְּאַף עַל גַּב דְּקָרֵינָא בֵּיהּ בְּתוּלָה אֵין בְּסְקִילָה אֶלָּא אֶחָד מֵהֶם אוֹתוֹ שֶׁשָּׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ דְּהַיְינוּ רִאשׁוֹן שֶׁבִּיאָתוֹ הַיְתָה יְחִידִית: **ר' אומר.** כִּי תֵחֵל לְשׁוֹן תְּחִלָּה וְלִקְמִיהּ מְפָרֵשׁ לָהּ: **דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** בְּרִישׁ פִּירְקִין: **אִם תְּחִלַּת בִּיאָתָהּ בִּזְנוּת.** שֶׁזּוֹ הִיא בִּיאָה רִאשׁוֹנָה שֶׁנִּבְעֲלָה: **כִּי הָתָם.** מָה מְצִינוּ בְּנַעֲרָה הַמְאוֹרֶסֶת שֶׁיֵּצְאָה מֵחֲנֵק לְסְקִילָה וְלֹא יֵצְאָה אֶלָּא בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה וְכְתִיב לְבַדּוֹ לְמַעוּטֵי שְׁנֵי אַף בַּת כֹּהֵן לֹא נִשְׂתַּנְּיָת מִיתָתָהּ אֶלָּא בְּבִיאָה רִאשׁוֹנָה הֵלֶךְ בְּנַעֲרָה בְּתוּלָה וְהִיא אֲרוּסָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר: **כר"מ ס"ל.** דְּאָמַר בַּת כֹּהֵן נִשּׂוּאָה לְכֹשֶׁר בְּשְׂרֵיפָה אֲבָל נִשֵּׂאת לְאֶחָד מִן הַפְּסוּלִין שֶׁנִּתְחַלְּלָה מִשְׁעַת נִשּׂוּאִין שוּב אֵינָהּ אֶלָּא בְּחֶנֶק וְהַאי תְּחִלָּה דְּקָאָמַר רַבִּי הַ"ק אִם זוֹ תְּחִלַּת חִילּוּלָהּ בְּשְׂרֵיפָה וְאִם לָאו בְּחֶנֶק: **וּמַאי וְכֵן.** הָבָא לֹא קָפִיד אֶלָּא אַתְּחִלַּת חִלּוּל וְלֹא אַתְּחִלַּת בִּיאָה וְהָתָם אַתְּחִלַּת בִּיאָה נַמִּי קָפִיד:

סימנא

דרשה נוספת: **מַאי** – מדוע נכתב **לֹא תְקַלֵּל**, אלא שהאות למ"ד הנוספת, מלמדת על שתי קללות, ומאחר וגם מילת 'אלהים' מתפרשת בשני אופנים, השם ודיין, לכן **שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי** – גם ברכת השם וגם קיללת דיין.

משנה

המשנה מבארת את האמור לעיל (נג.) שהבא על נערה מאורסה נסקל: **הַבָּא עַל נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה אֵינוֹ חַיָּיב** סקילה, **עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה,** כלומר מעת שימלאו לה שתים עשרה שנה ויום אחד ותביא שתי שערות עד שיעברו ששה חדשים ותהא בוגרת, ושתהיה **בְּתוּלָה** ולא בעולה, **מְאוֹרָסָה** ולא נשואה, כלומר שלא נכנסה לחופה, **וְהִיא** עדיין **בְּבֵית אָבִיהָ.**

בָּאוּ עָלֶיהָ שְׁנַיִם שלא כדרכה, **הָרִאשׁוֹן** דינו **בְּסִקִילָה,** כיון שבא על בתולה, ואף שהיתה זו ביאה שלא כדרכה, **וְהַשֵּׁנִי בְּחֶנֶק** כיון שבביאתו כבר היתה בעולה.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את המקורות לדיני המשנה: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר בפסוק (דברים כב כג–כד) 'כִּי יִהְיֶה נַעֲרָ בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ וגו' וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים' וגו'. מבארת הברייתא: מה שנאמר 'נַעֲרָה', בא ללמד שאינו נסקל אלא על נערה **וְלֹא** כשבא על **בּוֹגֶרֶת,** והיינו ששה חדשים ויום אחד לאחר שהביאה שתי שערות. 'בְּתוּלָה', **וְלֹא** אם בא עליה והיא כבר **בְּעוּלָה** מביאה קודמת. 'מְאוֹרָסָה', כלומר מקודשת, **וְלֹא** כשהיא כבר **נְשׂוּאָה,** כלומר שנכנסה לחופה. ונאמר עוד בפרשת מוציא שם רע (שם כ–כא) שאם הוברר שזינתה נסקלת 'כִּי עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ', ויש ללמוד שדווקא **בְּבֵית אָבִיהָ, פְּרָט** [–למעט] **לְאופן שֶׁמְּסַר** אותה **הָאָב לְשְׁלוּחֵי הַבַּעַל,** שאף שעדיין לא נכנסה לחופה, מכל מקום אם זינתה בדרכה לבית בעלה, אינה בסקילה, כיון שאינה עוד בבית אביה.

הגמרא מביאה את דין הבא על הקטנה המאורסה ודנה בדעת משנתנו: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** משנתינו **זוֹ** שאמרה שהבא על נערה מאורסה, אינו חייב עד שתהא נערה, ומשמעות הלשון היא למעט אף קטנה מאורסה, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** היא, הסובר שהאונס את הקטנה, אינו משלם קנס חמישים כסף. וטעמו, לפי שבפסוק (דברים כב כח–כט) נאמר כִּי יִמְצָא אִישׁ נַעַר וגו' וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וגו', וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעַר חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וגו'. ומדייק רבי מאיר מלשון הפסוק 'נערה', שהאונס קטנה אין לה קנס. ולכן גם לענין נערה מאורסה שנאמר בה 'נערה', יסבור רבי מאיר שאין קטנה במשמע, והבא על קטנה מאורסה פטור. **אֲבָל חֲכָמִים** שחולקים על רבי מאיר לענין קנס, וסוברים שהאונס קטנה יש לה קנס, כיון שב'נערה' הכתובה בפרשת אונס, כלולה גם קטנה, **אוֹמְרִים** גם כאן ש'נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה' לאו דווקא נערה, אלא **אֲפִילּוּ קְטַנָּה בְּמַשְׁמַע,** ולא בא הפסוק למעט אלא בוגרת.

אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא מִדִּיפְתִּי לְרַבִינָא, מִמַּאי דְּמַתְנִיתִין רַבִּי מֵאִיר הִיא, וְכוונתה **לְמַעוּטֵי קְטַנָּה נַמִּי** [–גם קן] ולא רק בוגרת, **דִּילְמָא** – אולי משנתינו **רַבָּנַן הִיא,** וְכוונתה **לְמַעוּטֵי** רק **בּוֹגֶרֶת, וְתוּ לֹא** – ולא עוד, כלומר ולא למעט גם קטנה. **אָמַר לֵיהּ** רבינא לרב אחא מדיפתי, אם כדבריך, **הַאי** – לשון זו שנכתבה במשנה, **'אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁתְּהֵא נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרָסָה',** אינה מדויקת, שמשמע עד שתגדל ותהא נערה, שהרי **'אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא עַל נַעֲרָה בְּתוּלָה מְאוֹרָסָה' מִיבְּעֵי לֵיהּ** – היה צריך לכתוב, שלשון זו כוללת גם קטנה וממעטת בוגרת. מסיקה הגמרא: **וְתוּ לָא מִידִי** – אין עוד לדון בשאלה זו, מפני שברור שמשנתינו בשיטת רבי מאיר היא.

הגמרא דנה בכוונת רבי מאיר שפוטר את הבא על קטנה מאורסה: **בְּעָא מִינֵּיהּ** – שאל **רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אֲדָא מֵרַב, בָּא עַל הַקְּטַנָּה מְאוֹרָסָה לְרַבִּי מֵאִיר, מַהוּ** דינו, האם מאחר ולרבי מאיר יצא מכלל פרשת נערה מאורסה, והוא בכלל פרשת אשת איש שזינתה, על כן **לְגַמְרֵי מְמַעֵיט לֵיהּ** את הבועל, לא רק מסקילה אלא גם מחנק, לפי שהקטנה פטורה ממיתה כיון שאינה בת עונשים ועל כן גם הוא פטור, שבזנות של אשת איש נאמר 'ומתו גם שניהם', **אוֹ** שרבי מאיר רק **מִסְּקִילָה מְמַעֵיט לֵיהּ,** אבל חייב חנק כדין בא על אשת איש. **אָמַר לֵיהּ** רב לרבי יעקב בר אדא, **מִסְּתַבְּרָא מִסְּקִילָה מְמַעֵט לֵיהּ,** אבל חנק חייב. חזר והקשה רבי יעקב בר אדא לרב, **וְהָכְתִיב** (דברים כב כב) 'וּמֵתוּ **גַּם שְׁנֵיהֶם',** ודרשו חכמים **'עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין',** דהיינו שיהיו שניהם בני עונשים, וגם האשה נהרגת כמו הבועל, ואם כן איך מחייבים את הבועל קטנה מאורסה בחנק, בעוד שהיא פטורה. **שָׁתֵיק רַב** ולא השיב.

שמואל תמה על רב: **אָמַר שְׁמוּאֵל מַאי טַעְמָא שָׁתֵיק רַב, וְנִימָא לֵיהּ** – והלא יכול היה להשיב לו, מהפסוק בפרשת אונס את נערה מאורסה (דברים כב כח) 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ', כלומר כיון שהנערה היתה אנוסה, היא אינה נהרגת ורק הבועל חייב מיתה, שתיבת 'לבדו' מיותרת, ללמד על הבא על קטנה מאורסה מרצונה, שאף שהיא אינה נהרגת כיון שהיא קטנה, מכל מקום הבועל נהרג.

הגמרא מבארת שנחלקו תנאים בדבר: **כְּתַנָּאֵי,** נאמר בפסוק בענין הבא על אשת איש, 'וּמֵתוּ **גַּם שְׁנֵיהֶם', עַד שֶׁיְּהוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוִין,** כלומר בני עונשים, שאם אחד מהם אינו בן עונשים שניהם פטורים, **דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה.** רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, נאמר 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ', לחייב גם את הבא על קטנה ארוסה.

שואלת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – והשני, כלומר רבי יונתן, **הֵהִיא** – הפסוק 'וּמֵתוּ **גַּם שְׁנֵיהֶם', מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ אָמַר רָבָא, לְמַעוּטֵי מַעֲשֵׂה חִידּוּדִים,** שאין לחייב מיתה רק על ביאה ששניהם נהנים ממנה, ולא באופן שרק מתחכך בבשרה להנאתו והיא אינה נהנית.

שואלת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – ורבי יאשיה מנין ילמד לפטור במעשה חידודים. משיבה הגמרא: רבי יאשיה סובר **שמַעֲשֵׂה חִידּוּדִים לָאו כְּלוּם הִיא** ואין צורך בפסוק לפטור בו ממיתה.

שואלת הגמרא: **וְאִידָּךְ** – והשני, כלומר רבי יאשיה, **הַאי** 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ' **מַאי דָּרֵישׁ בֵּיהּ.** משיבה הגמרא: רבי יאשיה דורש את הפסוק **כִּדְרַבָּנַן** – כמו ששנינו בברייתא, **בָּאוּ עָלֶיהָ** – על נערה המאורסה, **עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם** שלא כדרכה **וַעֲדַיִין הִיא בְּתוּלָה, כּוּלָּם בְּסִקִילָה,** כיון שביאה שלא כדרכה אינה עושה אותה לבעולה. **רַבִּי אוֹמֵר, הָרִאשׁוֹן בְּסִקִילָה, וְכוּלָּן** – וכל התשעה האחרים נידונים **בְּחֶנֶק,** וטעמו שנאמר 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ', ותיבת 'לבדו' מיותרת, ללמד שאם באו עליה כמה בני אדם רק הראשון שבא עליה לבדו, דהיינו שעדיין לא באו עליה אחרים, דינו בסקילה, והשאר נידונים בחנק. גם רבי יאשיה ידרוש את הפסוק 'לבדו' לענין זה.

הגמרא מביאה ברייתא שבה נתפרשה דעת רבי: **תָּנוּ רַבָּנַן,** נאמר בפסוק (ויקרא כא ט) 'וְבַת אִישׁ כֹּהֵן כִּי תָחֵל לִזְנוֹת', **רַבִּי אוֹמֵר** שתיבת 'תחל' משמעותה 'תְּחִילָּה', **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** בפסוק 'וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ'.

שואלת הגמרא: **מַאי קָאָמַר** – מה כוונת רבי בדבריו. **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי בְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר** בדין בת כהן שזינתה, שדווקא כשהיא נערה בתולה **אֲרוּסָה,** אז **יָצְאָה** מכלל כל הארוסות שזינו שדינן סקילה, והיא נידונית **לִשְׂרֵיפָה, וְלֹא** אם זינתה **נְשׂוּאָה,** שדינה בחנק כשאר אשת איש שזינתה. **וְהָכִי קָאָמַר** רבי, **אִם תְּחִילַּת בִּיאָה בִּזְנוּת** – אם זו ביאה ראשונה שלה, כלומר שזינתה בהיותה ארוסה שעדיין לא בא עליה בעלה, דינה **בִּשְׂרֵיפָה, וְאִידָּךְ** – אבל בביאה שניה, כלומר שזינתה לאחר שכבר נישאת, דינה **בְּחֶנֶק.**

שואלת הגמרא: **מַאי 'וְכֵן** הוא אומר ומת האיש אשר שכב עמה לבדו', שאמר רבי. משיבה הגמרא: בא רבי לומר שדין בת כהן **כִּי הָתָם** – כאמור בנערה מאורסה, **מָה הָתָם** – כשם שבנערה מאורסה, **בִּתְחִילַּת בִּיאָה קָמַשְׁתָּעֵי קְרָא** – הפסוק מחייב סקילה רק בביאה ראשונה, אבל בביאה שניה חייבת חנק, ורבי לשיטתו שאם באו עליה כמה בני אדם, רק הראשון בסקילה והשאר בחנק, **הָכָא נַמִּי בִּתְחִילַּת בִּיאָה קָמַשְׁתָּעֵי קְרָא** – גם כאן בבת כהן הכתוב שמחייב שריפה מדבר בביאה ראשונה בלבד, כלומר כשהיא ארוסה.

המשך בעמוד קיט

משיבה הגמרא: כוונת רבי **לסִימְנָא בְּעָלְמָא**, כלומר כדי שנדע שתיבת 'תחל' משמעותה התחלת דבר מה [התחלת חילולה], נתן לנו רבי סימן בענין נערה המאורסה שגם שם צריכה להיות התחלת דבר מה, והיינו שתהיה זו ביאה ראשונה שלה.

משנה

במשנה לעיל (נג.) נמנה המסית בין חייבי הסקילה. המשנה מבארת את דינו: **הַמֵּסִית זֶה הֶדְיוֹט** – אדם פשוט, ולא נביא שהסית בשם הקדוש ברוך הוא לעבוד עבודה זרה. **וְהַמֵּסִית אֶת הַהֶדְיוֹט** הוא זה שדינו בסקילה, ולא כשהסית את הרבים, כגון אנשי עיר הנדחת. **אָמַר** המסית, **יֵשׁ יִרְאָה** [–עבודה זרה] **בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כָּךְ** היא **אוֹכֶלֶת וְכָךְ** היא **שׁוֹתָה, כָּךְ** היא **מְטַיֶּבָה** לעובדים אותה **וְכָךְ** היא **מְרֵיעָה** לכל מי שאינו עובד אותה. **כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם** – אין מעמידים עדים שיארבו להם, ויראו כיצד הם עושים את העבירה, שהרי הם צריכים להתרות בהם, **חוּץ מִזּוּ** – ממסית, שאינו צריך התראה, ומעמידים עדים על ההסתה בלי ידיעת המסית, וכפי שיבואר להלן.

אם **אָמַר לִשְׁנַיִם** ביחד לעבוד עבודה זרה, **הֵן עֵדָיו** על ההסתה, **וּמְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ** בלי להתרות בו. **אָמַר לְאֶחָד, הוּא** [–הניסת] **אוֹמֵר** למסית בערמה, **יֵשׁ לִי חֲבֵרִים** שגם הם **רוֹצִים בְּכָךְ**, אמור בפניהם מה שאמרת לי, וכשחוזר על דבריו בפניהם, סוקלים את המסית על פי עדותם. **וְאִם הָיָה** המסית **עָרוּם** – ערמומי, שחושש לדבר בפני חביריו מאימת בית דין, **וְאומר שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם, מַכְמִינִין לוֹ עֵדִים מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ** [–למסית] **אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ,** ואין לך לחשוש מבית דין, לפי שאנו כאן **בִּיחוּד** – לבדינו ואין מי שיעיד עליך. **וְהַלָּה** [–המסית] **אוֹמֵר לוֹ** את דבריו ומסיתו שוב לעבוד עבודה זרה, **וְהוּא** [–הניסת] **אוֹמֵר לוֹ, הֵיאָךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְנֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֵצִים וַאֲבָנִים. אִם** המסית **חוֹזֵר בּוֹ, הֲרֵי זֶה מוּטָב, וְאִם אָמַר, כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ, כָּךְ יָפֶה לָנוּ, הָעֵדִים שֶׁעוֹמְדִין מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.**

גם הניסת מהמסית חייב סקילה, אף שעדיין לא עבד עבודה זרה. המשנה מביאה את הלשונות שאם ישתמש בהן הניסת כדי להסכים להסתה, יהא חייב: ניסת **הָאוֹמֵר** למסית, **אֶעֱבוֹד** עבודה זרה, או **אֵלֵךְ וְאֶעֱבוֹד,** או **נֵלֵךְ** אני וחבירי **וְנַעֲבוֹד.** וכן האומר **אֶזְבַּח,** או **אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח,** או **נֵלֵךְ וְנִזְבַּח. אַקְטִיר,** או **אֵלֵךְ וְאַקְטִיר,** או **נֵלֵךְ וְנַקְטִיר. אֲנַסֵּךְ,** או **אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ,** או **נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ. אֶשְׁתַּחֲוֶה,** או **אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה,** או **נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה.**

גמרא

הגמרא מקשה על משנתינו מהמשנה הבאה: נאמר במשנה **שהַמֵּסִית זֶה הֶדְיוֹט,** ויש לדייק **טַעֲמָא** [–דווקא] **דְּהֶדְיוֹט** המסית דינו בסקילה, **הָא נָבִיא** שהסית, כלומר שהתנבא בשם הקדוש ברוך הוא לעבוד עבודת זרה, דינו **בְּחֶנֶק.** עוד נאמר במשנה **וְהַמֵּסִית אֶת הַהֶדְיוֹט,** ויש לדייק **טַעֲמָא** דְּהסית את **הַיָּחִיד** דינו בסקילה, **הָא** הסית את **הָרַבִּים,** כגון אנשי עיר הנדחת, דינו **בְּחֶנֶק.** ואם כן **מַתְנִיתִין מַנִּי** – בשיטת מי נאמרה, ודאי **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא, נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ,** דינו **בְּסִקִילָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּחֶנֶק. וּמַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת,** דינם **בְּסִקִילָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּחֶנֶק.** נמצא שהמשנה היא כשיטת רבי שמעון. **אֵימָא** – אמור את **הֵסִיפָא,** כלומר את המשנה הבאה, **הַמַּדִּיחַ** שדינו בסקילה, **זֶה הָאוֹמֵר נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** בְּמַדִּיחֵי **עִיר הַנִּדַּחַת שָׁנוּ כָּאן.** שמנתה המשנה לעיל (נג.) בין חייבי סקילה. משנה זו **אֲתָאן לְרַבָּנָן** – בשיטת חכמים היא, שאמרו שמדיחי עיר הנדחת בסקילה. נמצא שהרִישָׁא [–המשנה הראשונה] כ**רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְהסֵיפָא** [–המשנה השניה] כ**רַבָּנָן.**

בשתי הלכות דייקנו שהמשנה הראשונה היא כרבי שמעון, מנביא שהסית וממדיחי עיר הנדחת. רבינא מיישב את ההלכה השניה, 'המסית את ההדיוט': **רָבִינָא אָמַר, כּוּלָּהּ** – גם המשנה שאמרה שהמסית את ההדיוט דינו בסקילה, כשיטת **רַבָּנָן הִיא,** שסוברים שגם מדיחי עיר הנדחת בסקילה. ויש לשאול, אם כך מדוע שנה התנא את דינו של המסית את ההדיוט, הלא במשנה הבאה נכתב חידוש גדול יותר שאפילו מדיחי עיר הנדחת בסקילה, ולא כרבי שמעון שמחייב חנק. על כך יש להשיב, **וְלֹא זוּ אַף זוּ קָתָנֵי,** שדרך התנא לשנות תחילה את הדין הפשוט שלא נחלקו בו תנאים, שהמסית את היחיד דינו בסקילה, ובמשנה הבאה ממשיך התנא ואומר שלא רק מסית את היחיד דינו בסקילה אלא גם מדיחי הרבים, כגון עיר הנדחת, דינם בסקילה, וכשיטת חכמים, ואין מקום לדייק שאם הסית את הרבים דינו בחנק.

רב פפא מיישב את ההלכה הראשונה, 'המסית זה הדיוט': **רַב פָּפָא אָמַר, כִּי קָתָנֵי מֵסִית זֶה הֶדְיוֹט,** היינו לְענין **הַכְּמָנָה.** כלומר, שאין הכוונה בתיבת 'הדיוט', לאיש פשוט ולמעט נביא, אלא הכוונה לכינוי גנאי של המסית, והיינו שהמסית הוא הדיוט ושוטה, ומקילים בערך חייו ואין משתדלים בהצלתו, שהרי התירו להכמין לו עדים ולהורגו בלי התראה. **דְּתַנְיָא, וּשְׁאָר כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶן,** כיון שצריכים התראה, **חוּץ מִזּוּ** – ממסית. **כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ,** המסית והניסת יושבים בחדר פנימי, משום שהמסית ירא לדבר בגלוי, שמא ישמע אדם זר את דבריו, **וּמַדְלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר בַּבַּיִת הַפְּנִימִי, וּמוֹשִׁיבִין לוֹ עֵדִים בַּבַּיִת הַחִיצוֹן.** והצורך בנר הוא **כְּדֵי שֶׁיִּהוּ הֵן** [–העדים] **רוֹאִין אוֹתוֹ** – את המסית לאור הנר **וְשׁוֹמְעִין אֶת קוֹלוֹ** שאומר דברי הסתה, **וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתָן. וְהַלָּה** [–הניסת] **אוֹמֵר לוֹ, אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בִּיחוּד, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַלָּה** [–הניסת] **אוֹמֵר לוֹ, הֵיאָךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְנֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אִם** המסית **חוֹזֵר בּוֹ, מוּטָב, וְאִם אָמַר כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ וְכָךְ יָפֶה לָנוּ, הָעֵדִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מִבַּחוּץ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ.**

משנה

הַמַּדִּיחַ שנמנה לעיל (נג.) בין חייבי סקילה, **זֶה הָאוֹמֵר נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** בלשון רבים, ולא כמסית שחייב גם בלשון יחיד.

הַמְכַשֵּׁף שנמנה (שם) בין חייבי סקילה, **הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה** ממש בכישוף **חַיָּיב, וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם** ונראה כאילו עושה דבר מה פלאי ואינו עושה כלום.

רבי עקיבא מפרש את דברי תנא קמא: **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנַיִם לוֹקְטִין קְשׁוּאִין** על ידי כישוף, **אֶחָד לוֹקֵט וּפָטוּר וְאֶחָד לוֹקֵט וְחַיָּיב** סקילה. כיצד, **הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה** ממש, **חַיָּיב** סקילה. **הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם,** שרק נדמה לרואה שהוא לוקט אותם, **פָּטוּר.**

גמרא

שנינו במשנה שהמדיח שחייב סקילה זה האומר נלך ונעבוד עבודת כוכבים: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת שָׁנוּ כָּאן.**

שנינו במשנה: **הַמְכַשֵּׁף זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה וְכוּ':** הגמרא מביאה ברייתא הדנה באיזו מיתה דנים את המכשפה: **תָּנוּ רַבָּנָן, 'מְכַשֵּׁפָה'** האמורה בפסוק (שמות כב יז) 'מְכַשֵּׁפָה לא תְחַיֶּה', לאו דווקא, אלא **אֶחָד הָאִישׁ** המכשף **וְאֶחָד הָאִשָּׁה** המכשפת חייבים. **אִם כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'מְכַשֵּׁפָה', מִפְּנֵי שֶׁרוֹב נָשִׁים מְצוּיוֹת** [–עוסקות] **בְּכִשָּׁפִים. מִיתָתָן** של המכשפות **בְּמַה, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר,** יש ללמוד גזירה שוה, **נֶאֱמַר כָּאן 'מְכַשֵּׁפָה לא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בענין שבע האומות שבארץ כנען (דברים כ טז) **'לא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה', מַה לְּהַלָּן** הכוונה להורגם **בְּסַיִף,** כמו שנאמר במלחמת סיחון ועוג (במדבר כא כד) 'וַיַּכֻּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי חָרֶב', **אַף כָּאן בְּסַיִף. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן 'מְכַשֵּׁפָה לא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** באיסור העליה להר סיני בשעת מתן תורה, (שמות יט יג) **'אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לא יִחְיֶה', מַה לְּהַלָּן** בענין הר סיני הכוונה **בְּסִקִילָה,** שהרי נאמר (שם) 'כִּי סָקוֹל יִסָּקֵל' או 'רָגוֹם יִרָּגֵם', **אַף כָּאן בְּסִקִילָה.**

אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי לרבי עקיבא, הלימוד שלי עדיף משלך, שאֲנִי דַּנְתִּי [–למדתי] **'לא תְחַיֶּה' מִ'לא תְחַיֶּה',** שהן מילים דומות לגמרי, **וְאַתָּה דַּנְתָּ 'לא תְחַיֶּה' מִ'לא יִחְיֶה'. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא,** הלימוד שלי

המשך בעמוד קלב

סימנא בעלמא. ובתחילת שום דבר הכתוב מדבר דתחלת חלול מיהא הוה: **מתני' המסית** זה הדיוט. מסית דחשבינן ליה בנסקלין זה הדיוט שהסית אבל נביא שהסית אינו בסקילה אלא בחנק כדמפרש בגמרא: **המסית את ההדיוט.** הוא דבסקילה אבל מסית את הרבים בגון עיר הנדחת בחנק כדמפרש בגמרא והא ליכא למידק אבל מסית את הנביא בחנק דלא מצינו חלוק בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט אבל מצינו חלוק בין נביא שהסית להדיוט שהסית דהדיוט שהסית כתיב (דברים יג) וסקלתו באבנים ובנביא כתיב (שם) והנביא ההוא או חולם החלום ההוא יומת ומיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק: **אמר לשנים.** יחד הן עצמן נעשו עדים ואין צריכין להתרות בו כשאר חייבי מיתות אלא מביאין אותו לבית דין דכתיב (שם) לא תחמול ולא תכסה עליו: **אמר לאחד הוא אומר יש לי חברים רוצים בכך.** הניסת צריך להשיבו יש לי חברים רוצים בכך בא ואמור לי בפניהם: **ואם היה המסית ערום ואינו יכול לדבר בפניהם.** כלומר אומר איני יכול לפרסם הדבר מפני יראת ב"ד: **מכמינין לו.** דמתרגמינן וארב לו וכמן ליה (דברים יט) מעמידין ליה מארבין אחורי הגדר לשמוע דבריו: **ביחוד.** כלומר אין איש עכשיו עמנו ויכול אתה לומר מה שאמרת לי: **האומר אעבוד וכו'.** באחת מכל הלשונות הללו הוי מסית וחייב: **גמ' הא נביא.** אם מסית זה נביא שהיה מתנבא בשם הקב"ה לעבוד עבודה זרה: **טעמא.** דמסית את ההדיוט כלומר את היחיד הא אם מסית את הרבים כגון אנשי עיר הנדחת לאו בסקילה הוא אלא בחנק דהא ליכא למידק דהא דקתני והמסית את ההדיוט למעוטי מסית את הנביא קאמר דלא אשכחן תנא דמפליג בין מסית את הנביא למסית את ההדיוט אבל בין נביא המסית להדיוט המסית אשכחן חלוק כדמפרש ואזיל: טעמא דר"ש ורבנן מפרש באלו הן הנחנקין: **מדיחי עיר הנדחת שנו.** במשנתנו זאת ואשמועינן סיפא דמדיח דרישא במדיח עיר הנדחת קאמר וה"ק המדיח דתנן לעיל (דף נג.) בהדי נסקלין זה האומר לרבים נלך ונעבוד עבודה זרה: **רבינא אמר** גרס ולא גרסי' אמר רבינא דאיהו ורב פפא לא פליגי אלא מר מתרץ חדא ומר מתרץ חדא ולא פליגי דהא בתרי מילי אוקימנא לרישא כר"ש ואתו הנך אמוראי לתרוצה כרבנן והכי פירושה רבינא תרצה לחדא ואמר רישא נמי רבנן והמסית את ההדיוט לאו למעוטי מסית את הרבים אתא אלא תרוייהו תנא להו תנא רישא מסית את היחיד והדר תנא סיפא המדיח זה האומר לרבים נלך ונעבוד עבודה זרה: **ולא זו אף זו קתני.** כלומר אי קשיא לך ליתני מסית את הרבים ולא ליתני מסית את היחיד דהא פשיטא דכולהו מודו בה דבסקילה אורחא לתנא למתני הכי תנא מילתא ברישא דפשיטא ליה והדר תנא רבותא ולא זו דמסית יחיד בלבד בסקילה אלא אף זו דמסית רבים בסקילה ודלא כר' שמעון ורב פפא אתא אף לתרוצי לדקתני המסית זה הדיוט לאו למעוטי נביא המסית קתני אלא כל המסיתים קרי הדיוטות משום הכמנה כלומר מסית הדיוט ושוטה הוא ומדת הקלין נוהג בו שמקילין בחייו שכל חייבי מיתות צריכין התראה וזה נהרג בהכמנה: **בבית הפנימי.** בחדרי חדרים לפי שהוא ירא לדבר בגלוי: **הן רואין אותו.** לאור הנר שעמו דאי לא מצי חזו ליה לא מצי מסהדי עליה לחיוביה קטלא ואף על גב דשמעי קליה דמצי למימר לא הואי אנא: **ושומעין קולו.** שהוא אומר דברי הסתה: **מתני' המדיח זה האומר וכו'.** בגמרא מוקים לה במדיח עיר הנדחת: **העושה מעשה.** ממש בסקילה: **ולא האוחז את העינים.** מראה לבריות כאילו הוא עושה ואינו עושה כלום: **שנים מלקטין קשואין.** במכשפות לפנינו אחד מהן לוקט וחייב וחברו לוקט ופטור: **העושה מעשה.** שהיתה כאן שדה קשואין ולקטה ממש בכשפים חייב: **האוחז את העינים.** מראה לנו כאילו התקבצו כולם במקום אחד והקשואין לא זזין ממקומן פטור: **גמ' מכשפה אחד האיש ואחד האשה.** דהא גבי אוב וידעוני דמכשפים הם לא חלק בין איש לאשה דכתיב (ויקרא כ) איש או אשה: **לא תחיה כל נשמה.** בשבע אומות כתיב: **מה להלן בסייף.** דכתיב בסיחון ועוג ויכהו ישראל לפי חרב (במדבר כא): **מה להלן.** בסיני: **בסקילה.** דכתיב (שמות יט) כי סקול יסקל או ירה יירה: **שריבה בהן הכתוב מיתות הרבה.** ומצינו בסיני שנבחרה בהן סקילה:

מיתה

רבינא אמר כו'. פי' הקונטרס ול"ג אמר רבינא דאיהו ורב פפא לא פליגי ואין זו שיטת הש"ס ור"ת מפרש דרבינא משני כולה מתני' דהמסית זה הדיוט דמשמע הדיוט ולא נביא נמי זו אף זו קתני דתנן בסיפא המסית את ההדיוט דמשמע כל מי שמסית אפילו נביא ורב פפא הא לא מסתבר לי' דמשום דקתני המסית את ההדיוט דאתא למימר אפילו נביא:

וכי

1 סִימָנָא בְּעָלְמָא: **מִשְׁנָה** הַמֵּסִית, זֶה הֶדְיוֹט, וְהַמֵּסִית אֶת
2 הַהֶדְיוֹט. אָמַר, יֵשׁ יְרֵאָה בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי, כָּךְ אוֹכֶלֶת, כָּךְ
3 שׁוֹתָה, כָּךְ מִטִּיבָה, כָּךְ מְרִיעָה. כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה,
4 אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶם, חוּץ מִזּוֹ. אָמַר לִשְׁנַיִם, הֵן עֵדָיו,
5 וּמְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. אָמַר לְאֶחָד, הוּא
6 אוֹמֵר, יֵשׁ לִי חֲבֵרִים רוֹצִים בְּכָךְ, אִם הָיָה עָרוּם וְאֵינוֹ יָכוֹל
7 לְדַבֵּר בִּפְנֵיהֶם, מַכְמִינִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, וְהוּא אוֹמֵר
8 לוֹ, אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ בְּיִחוּד, וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ. וְהוּא אוֹמֵר לוֹ, הֵיאָךְ נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם
9 וְנֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֵצִים וַאֲבָנִים. אִם חוֹזֵר בּוֹ, הֲרֵי זֶה מוּטָב. וְאִם אָמַר, כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ, כָּךְ יָפֶה לָנוּ,
10 הָעוֹמְדִין מֵאַחוֹרֵי הַגָּדֵר מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ. הָאוֹמֵר אֶעֱבוֹד, אֵלֵךְ וְאֶעֱבוֹד, נֵלֵךְ
11 וְנַעֲבוֹד. אֶזְבַּח, אֵלֵךְ וְאֶזְבַּח, נֵלֵךְ וְנִזְבַּח. אַקְטִיר, אֵלֵךְ וְאַקְטִיר, נֵלֵךְ וְנַקְטִיר. אֲנַסֵּךְ, אֵלֵךְ וַאֲנַסֵּךְ,
12 נֵלֵךְ וּנְנַסֵּךְ. אֶשְׁתַּחֲוֶה, אֵלֵךְ וְאֶשְׁתַּחֲוֶה, נֵלֵךְ וְנִשְׁתַּחֲוֶה: **גְּמָרָא** הַמֵּסִית, זֶה הֶדְיוֹט. טַעֲמָא דְּהֶדְיוֹט,
13 הָא נָבִיא בְּחֶנֶק. וְהַמֵּסִית אֶת הַהֶדְיוֹט, טַעֲמָא דְּיָחִיד, הָא רַבִּים, בְּחֶנֶק. מַתְנִיתִין מַנִּי, רַבִּי שִׁמְעוֹן
14 הִיא. דְּתַנְיָא, נָבִיא שֶׁהִדִּיחַ, בְּסִקִּילָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּחֶנֶק. מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת, בְּסִקִּילָה. רַבִּי
15 שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּחֶנֶק. אֵימָא סֵיפָא, הַמַּדִּיחַ, זֶה הָאוֹמֵר נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. וְאָמַר רַב יְהוּדָה
16 אָמַר רַב, מַדִּיחֵי עִיר הַנִּדַּחַת שָׁנוּ. אֲתָאן, לְרַבָּנָן. רֵישָׁא רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְסֵיפָא רַבָּנָן. רָבִינָא אָמַר, כּוּלָּהּ
17 רַבָּנָן הִיא, וְלֹא זוֹ אַף זוֹ קָתָנֵי. רַב פַּפָּא אָמַר, כִּי קָתָנֵי מֵסִית זֶה הֶדְיוֹט, לְהַכְמָנָה. דְּתַנְיָא, וּשְׁאָר
18 כָּל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה אֵין מַכְמִינִין עֲלֵיהֶן, חוּץ מִזּוֹ. כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ, מַדְלִיקִין לוֹ אֶת הַנֵּר בַּבַּיִת
19 הַפְּנִימִי, וּמוֹשִׁיבִין לוֹ עֵדִים בַּבַּיִת הַחִיצוֹן. כְּדֵי שֶׁיְּהוּ הֵן רוֹאִין אוֹתוֹ וְשׁוֹמְעִין אֶת קוֹלוֹ, וְהוּא אֵינוֹ
20 רוֹאֶה אוֹתָן. וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ, אֱמוֹר מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי בְּיִחוּד, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ. וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ, הֵיאָךְ
21 נַנִּיחַ אֶת אֱלֹהֵינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. אִם חוֹזֵר בּוֹ, מוּטָב. וְאִם אָמַר, כָּךְ הִיא חוֹבָתֵנוּ
22 וְכָךְ יָפֶה לָנוּ, הָעֵדִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מִבַּחוּץ מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין וְסוֹקְלִין אוֹתוֹ: **מִשְׁנָה** הַמַּדִּיחַ, זֶה
23 הָאוֹמֵר נֵלֵךְ וְנַעֲבוֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים. הַמְכַשֵּׁף הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה חַיָּיב, וְלֹא הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם. רַבִּי
24 עֲקִיבָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנַיִם לוֹקְטִין קִשּׁוּאִין. אֶחָד לוֹקֵט, פָּטוּר. וְאֶחָד לוֹקֵט, חַיָּיב.
25 הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, חַיָּיב. הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, פָּטוּר. **גְּמָרָא** אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַדִּיחֵי עִיר
26 הַנִּדַּחַת שָׁנוּ כָּאן: הַמְכַשֵּׁף זֶה הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן, 'מְכַשֵּׁפָה' אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה.
27 אִם כֵּן, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר 'מְכַשֵּׁפָה', מִפְּנֵי שֶׁרוֹב נָשִׁים מְצוּיוֹת בַּכְּשָׁפִים. מִיתָתָן, בְּמָה. רַבִּי יוֹסֵי
28 הַגְּלִילִי אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן 'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה', מַה לְּהַלָּן בְּסַיִּיף,
29 אַף כָּאן בְּסַיִּיף. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן 'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן 'אִם בְּהֵמָה אִם
30 אִישׁ לֹא יִחְיֶה', מַה לְּהַלָּן בְּסִקִּילָה, אַף כָּאן בִּסְקִילָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, אֲנִי דַּנְתִּי 'לֹא תְחַיֶּה' מִ'לֹא
31 תְחַיֶּה', וְאַתָּה דַּנְתָּ 'לֹא תְחַיֶּה' מִ'לֹא יִחְיֶה'. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, אֲנִי דַּנְתִּי יִשְׂרָאֵל מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁרִיבָּה
32 בָּהֵן הַכָּתוּב מִיתוֹת הַרְבֵּה, וְאַתָּה דַּנְתָּ יִשְׂרָאֵל מֵעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁלֹּא רִיבָּה בָּהֵן הַכָּתוּב אֶלָּא

מיתה

מיתה אחת. כל מיתה האמורה לבני נח אינו אלא סייף: **סמכו ענין לו.** סמך ענין המכשף לשוכב עם בהמה ענין פרשה: **שוכב עם בהמה בסקילה.** הא ילפינן לה בהאי פרקין מדמיהם בם דכתיב בם בפרשת קדושים תהיו וגמרי' לה מאוב וידעוני דכתיב בהו באבן ירגמו אותם דמיהם בם (ויקרא כ): **רבי יהודה.** לא דריש סמוכין: **נוציא.** את זה מדין מיתות קלות לסקילה החמורה מכולן: **אלא.** מכלל ופרט את למד בו בסקילה: **בכלל.** כל המכשפים היו וכבר חייב בהן הכתוב מיתה בדכתיב לא תחיה למה יצאו להזכירן בעצמן ולכתוב בהן סקילה להקיש להם את הכלל וזו מדה בתורה כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל וכו': **שני כתובין.** הוה ליה למכתב חד או אוב או ידעוני ולשתוק: **עדא אמרה.** כמו הדא אמרה זאת אומרת: **קסבר ר' יהודה וכו'.** ובכל דוכתי דאמר אלא למ"ד מלמדין מאי איכא למימר ר' יהודה היא ומהכא ילפינן: **כשפים.** נוטריקון כחש פמליא של מעלה שעל מי שנגזר לחיות ממיתין: **אפילו כשפים.** אין בהן כח לפני גזרתו שאין כח מלבדו: **מתותי כריעה.** לעשות לו מכשפות: **אם מסתייע.** מילתיך אם את מצלחת לעשות לי מכשפות עשי: **אין עוד מלבדו כתיב.** ואם המקום חפץ בי לא תוכלי להרע ואם תוכלי מאתו יצא ואני מקבלן: **דנפיש זכותיה.** ומסרי נפשיה משמיא לאצולי': **בלטיהם.** כמו (שופטים ד) ותבא (בלט) בסתר: **זה מעשה שדים.** שנסתרים ואינן נראין כל מקום שנאמר בלטיהם היו החרטומין עושין בלחשיהם ע"י שדים: **בלהטיהם אלו מעשה כשפים.** שאינו עושה על ידי שדים אלא מעצמו: **להט החרב המתהפכת לשמור את דרך עץ החיים.** ומתהפכת מאליה ודומה לכשפים (ולא) ע"י שדים היתה מתהפכת אלא מאליה וקרי ליה להט: **דקפיד אמנא שד.** מי שמקפיד על הכלי שאינו יכול לעשות דבר בלא כלי הראוי לאותו דבר כגון שרי בוהן שצריכין סכין שקתו שחור ושרי כוס שצריכין כוס של זכוכית: **דלא קפיד אמנא.** שבכל כלי היה עושה: **כהלכות שבת.** דמלאכות בסקילה ושבות פטור אבל אסור וצידת צבי וצפור שנכנסת לו תחת כנפיו ישוב ומשמרו עד שתחשך ומפיס מורסא להוציא ממנה לחה הכי איתא בפרק רבי אליעזר דאורג (דף קז.) וכן צד נחש במתעסק בו שלא ינשכו אותו מותר לכתחילה הכא נמי העושה מעשה ממש בסקילה: **האוחז את העינים.** מראה כאילו עושה ואינו עושה כלום פטור אבל אסור: **עסקי בהלכות יצירה.** וממילא אברו להו עגלא תילתא על ידי שהיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם ואין כאן משום מכשפות דמעשה הקב"ה הן ע"י שם קדושה שלו הוא: **אבוה דקרנא.** מכשף היה: **מנפץ.** חוטמו בכח מוקי"ר בלע"ז: **ושדי בריבי דשיראי מנחיריו.** משליך חתיכות של מעילים: **אצבע אלהים היא.** מכה זו של כנים לא על ידי מכשפות באה אלא על פי הקב"ה

וכי מפני שסמכו. מהכא דייק ברישׁ יבמות (דף ד. ושם) דר' יהודה לא דריש סמוכין בעלמא וא"ת שאני הכא דלא דריש משום דאיכא ג"ש דמפקא מסמוכין כדדריש רבי יוסי הגלילי דדרישׁ לא תחיה מלא תחיה כל נשמה דבסייף תדע דאטו רבי עקיבא דליף מלא תחיה דבסקילה מי נימא דלא ס"ל כרבנן דדרשינן סמוכין אלא ע"כ משום דאיכא ג"ש דלא תחיה כל נשמה דמפקא מסמוכין וי"ל דדייק מלישנא דרבי יהודה דאמר וכי מפני שסמכו משמע דבשום מקום לא דרשינן: לחלוץ

מִיתָה אַחַת. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, נֶאֱמַר 'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', וְנֶאֱמַר 'כָּל שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת'. סְמְכוֹ עִנְיָן לוֹ, מַה שׁוֹכֵב עִם בְּהֵמָה בְּסִקִּילָה, אַף מְכַשֵּׁף בְּסִקִּילָה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסָּמְכוֹ עִנְיָן לוֹ, נוֹצִיא לָזֶה בְּסִקִּילָה. אֶלָּא, אוֹב וְיִדְּעוֹנִי, בִּכְלָל מְכַשְּׁפִים הָיוּ. וְלָמָּה יָצְאוּ, לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶן, וְלוֹמַר לְךָ, מָה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּסִקִּילָה, אַף מְכַשֵּׁף בְּסִקִּילָה. לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי, לֶיהֱוֹו אוֹב וְיִדְּעוֹנִי, שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד, וְכָל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, אֵין מְלַמְּדִין. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד, מְלַמְּדִין. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן מְכַשְּׁפִים, שֶׁמַּכְחִישִׁין פָּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. שָׁאנִי רַבִּי חֲנִינָא, דִּנְפִישׁ זְכוּתֵיהּ. אָמַר רַבִּי אַיְיבוֹ בַּר נַגָּרִי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא, 'בְּלָטֵיהֶם', אֵלּוּ מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים, וְכֵן הוּא אוֹמֵר 'וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת'. אָמַר אַבַּיֵי, דְּקָפִיד אַמְּנָא, שֵׁד. דְּלָא קָפִיד אַמְּנָא, כְּשָׁפִים. אָמַר אַבַּיֵי, הִלְכוֹת כְּשָׁפִים כְּהִלְכוֹת שַׁבָּת. יֵשׁ מֵהֶן בִּסְקִילָה, וְיֵשׁ מֵהֶן פָּטוּר אֲבָל אָסוּר, וְיֵשׁ מֵהֶן מוּתָּר לְכַתְּחִלָּה. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, בִּסְקִילָה. הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם, פָּטוּר אֲבָל אָסוּר. מוּתָּר לְכַתְּחִלָּה, כִּדְרַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא, כָּל מַעֲלֵי שַׁבְּתָא הֲווֹ עָסְקִי בְּהִלְכוֹת יְצִירָה, וּמִיבְּרֵי לְהוּ עֵיגְלָא תִּילְתָא וְאָכְלִי לֵיהּ. אָמַר רַב אַשִׁי, חֲזִינָא לֵיהּ לַאֲבוּהּ דְּקַרְנָא, דְּנָפִיץ וְשָׁדֵי בְּרִיבֵי דְּשִׁירָאֵי מִנְּחִירֵיהּ. 'וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה, אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא', אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מִיכָּן, שֶׁאֵין הַשֵּׁד יָכוֹל לִבְרֹאוֹת בְּרִיָּה פָּחוֹת מִכַּשְׁעוֹרָה. רַב פָּפָּא אָמַר, הַאֱלֹהִים, אֲפִילּוּ כִּנְמָלָא, נַמִּי לָא מָצֵי בָּרֵי. הַאי, מִיכַּנִּיף לֵיהּ. וְהַאי, לָא מִיכַּנִּיף לֵיהּ. אָמַר לֵיהּ רַב לְרַבִּי חִיָּיא, לְדִידִי חָזֵי לִי דַּהֲווּא מַיְיעָא, דְּשַׁקְלֵיהּ לְסַפְסִירָא וְגַיְידֵיהּ לְגַמְלָא, וְטָרַף לֵיהּ בְּטַבְלָא וְקָם. אָמַר לֵיהּ, לְבָתַר הָכִי, דָּם וּפִרְתָּא מִי הַוַּאי. אֶלָּא, הַהִיא אָחִיזַת עֵינַיִם הָוָה. זְעִירִי, אִיקְּלַע לַאֲלַכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, זָבַן חֲמָרָא. כִּי מְטָא לְאַשְׁקוֹיֵיהּ מַיָּא, פָּשַׁר, וְקָם גַּמְלָא דּוּסְקָנִיתָא. אָמְרוּ לֵיהּ, אִי לָאו זְעִירִי אַתְּ, לָא הֲוָה מַהְדְּרִינַן לָךְ. מִי אִיכָּא דְּזָבֵין מִידֵי הָכָא, וְלָא בָּדִיק לֵיהּ אַמַּיָּא: יַנַּאי, אִיקְּלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא. אָמַר לְהוּ, אַשְׁקְנָן מַיָּא. קְרִיבוּ שַׁתִּיתָא, חֲזָא דְּקָא מְרַחֲשָׁן שִׁפְוָותָהּ. שְׁדָא פּוֹרְתָּא מִינֵּיהּ, הֲווֹ עָקְרֵבֵי. אֲמַר לְהוּ, אֲנָא שַׁתָּאי מִדִּידְכוּ, אַתּוּן נַמִּי שְׁתוּ מִדִּידִי. אַשְׁקְיֵיהּ, הַוַּאי חֲמָרָא. רַבְּבָהּ, סָלִיק לְשׁוּקָא. אֲתָא חֲבֵרְתָּהּ, פָּשְׁרָה לָהּ. חַזְיֵיהּ דְּרָכִיב, וְקָאֵי אַאִיתְתָא בְּשׁוּקָא. 'וַתַּעַל הַצְּפַרְדֵּעַ וַתְּכַס אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם', אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, הִשְׁרִיצָה וּמִלְּאָה כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. כִּתְנָאֵי, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה וּמִלְּאָה כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. אָמַר לוֹ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, עֲקִיבָא, מַה לְּךָ אֵצֶל הַגָּדָה. כַּלֵּה מְדַבְּרוֹתֶיךָ וְלֵךְ אֵצֶל נְגָעִים וְאֹהֳלוֹת, צְפַרְדֵּעַ אַחַת הָיְתָה, שְׁרָקָהּ לָהֶם וְהֵם בָּאוּ: אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא כו':

והא

דאין לחרטומים יכולת בה: **לא מצי ברי.** אין יכול לברוא אפילו בריה גדולה אלא כשהשד צריך לבריות גדולות הוא מאסף ומביא מן ההפקר: **האי מיכניף ליה.** בריות גדולות נוחים לקבצם ונאספים יחד אליו אבל בריה קטנה אינה נאספת שאין בה כח לבא ממקום רחוק: הכי גרסינן **אמר** לו **רב לרבי חייא.** ולא גרסינן איני: **טייעא.** סוחר ערבי: **שקל ספסירא** וגיידיה **לגמליה.** נטל חרב וחתך גמל לאברים גיידיה כמו ראוהו מגוייד דבפרק בתרא דיבמות (דף קב:): **וטרף ליה בטבלא וקם.** קשקש לו בזוג אסקד"א בלע"ז ועמד לו על רגליו: **אמר** לו. רבי חייא לרב: **לבתר הכי דם ופרתא מי הוה.** אחר שעמד הגמל כלום נמצאת שם לכלוך מן הדם והפרש: **ההוא אחיזת עינים הוה.** ולא מגוייד הוא שאינו יכול להחיות המת: **פשר.** נמס המכשפות כל מילי מכשפות נבדקין על מים חיים ונמוחין: **קם גמלא דסקוניתא.** נעשה החמור דף של גשר שעשו תחלה את הדף חמור גמלא גשר סקוניתא מין עץ הוא: **איכא דזבין מידעם הכא וכו'.** כלומר יש לוקח בעיר הזאת שמוחזקת בכשפים שום סחורה ואינו בודקה על המים: **ינאי איקלע לההיא אושפיזא.** ולא גרסינן רבי ינאי דלאו אינישׁ מעליא הוא שעשה כשפים: **שתיתא.** קמח טרוף במים: **חזייה דמרחשן שפוותה.** ראה ינאי האשה המביאה לו המשקה שהיו שפתיה נעות הכיר שכשפנית היא: **שדא פורתא.** מן המשקה לארץ ונעשו עקרבים: **אנא שתאי מדידכו.** לא גלה להם הדבר שהבין בדבר והראה עצמו כאילו שתה: **הואי חמרא.** האשה נעשית חמור: **רכבה.** ינאי וסליק בשוקא: **פשרא** לה. מיחה את הכשפים וחזרה לקדמותה: **הצפרדע.** אחת משמע: **השריצה.** ממעיה ויצאו ולדות: **מדברותיך.** מנע מדבריך ופנה להלכות נגעים ואהלות שהן חמורים ובהם אתה מחודד ולא בהגדה: **שרקה להם.** ושמעו קולה כל הצפרדעים שבעולם והם באו:

והא

מִיתָה אֶחָת, שכל מקום שנאמרה מיתה בבני נח, אינו אלא סייף, ומנין שבישראל שנאמרו בהם כמה מיתות, לא תתחייב מכשפה מיתה אחרת.

עוד בענין דין מכשפה בסקילה: **כֵּן עַזַּאי אוֹמֵר, נֶאֱמַר** (שמות כב יז) 'מְכַשֵּׁפָה לֹא תְחַיֶּה', **וְנֶאֱמַר** בפסוק אחריו (שם כב יח) 'כָּל שֹׁכֵב עִם בְּהֵמָה מוֹת יוּמָת', **סְמָכוֹ עִנְיָן לוֹ** – התורה סמכה ענין זה לענין זה, ללמדך **מַה שֹּׁכֵב עִם בְּהֵמָה בְּסִקִּילָה, אַף מְכַשֵּׁף בְּסִקִּילָה.**

אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁסְּמָכוֹ עִנְיָן לוֹ, נוֹצִיא לָזֶה [–את המכשף] מחיוב מיתה קלה כגון סייף, ונחייבו **בְּסִקִּילָה** שהיא המיתה החמורה מכולן. **אֶלָּא** יש ללמוד זאת ממה **שאוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּכְלָל** כל **הַמְכַשֵּׁפִים הָיוּ,** שעל כולם נאמר 'מכשפה לא תחיה', והוציאה התורה אותם מהכלל וכתבה בהם כיצד להורגם, שנאמר בהם (ויקרא כ כז) 'בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם', **וְלָמָּה יָצְאוּ** מהכלל, **לְהַקִּישׁ אֲלֵיהֶן** את כל המכשפים, **וְלוֹמַר לְךָ, מָה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי בְּסִקִּילָה, אַף כל מְכַשֵּׁף בְּסִקִּילָה.**

הגמרא דנה בדברי רבי יהודה. מקשה הגמרא: **לְרַבִּי יְהוּדָה נַמִּי** קשה, **לֵיהֲוֵי** – שיחשבו פסוקי **אוֹב וְיִדְּעוֹנִי** שנכתב בהם דין סקילה, **שְׁנֵי כְּתוּבִים הַבָּאִים כְּאֶחָד** – שני פסוקים בשני ענינים דומים שדינם שוה, **וְהכלל הוא שכָּל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין** – אין ללמוד מהם לענין שלישי הדומה להם. שמאחר שהתורה טרחה וכתבה דין אחד בשניהם, בעוד שהיתה אפשרות שיכתב דין זה רק באחד מהם וילמד חבירו ממנו, יש ללמוד מזה שכוונת התורה שרק בשניהם יהיה דין זה ולא באחרים. ועל כן גם כאן, שנכתבה סקילה גם באוב וגם בידעוני, ולא כתבה התורה באחד מהם ללמד על כל המכשפים, כוונת התורה שרק בהם יהיה דין סקילה. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי זְכַרְיָה, עֲדָא אָמְרָה** – זאת אומרת, **קָסָבַר רַבִּי יְהוּדָה שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד מְלַמְּדִין.**

הגמרא מבארת את המילה 'כשפים': **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן כְּשָׁפִים,** לפי **שֶׁמַּכְחִישִׁין** את כוחה של **פַּמַּלְיָא** [–צבא] **שֶׁל מַעְלָה,** שהם ממיתים גם מי שנגזר עליו לחיות, ו'כשפים' פירושה 'כחש פמליה של מעלה'.

נאמר (דברים ד לה) **'אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ', אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, אֲפִילּוּ לְדָבָר כְּשָׁפִים** אין מלבדו, שאינם עומדים בפני גזירתו יתברך. **הַהִיא אִיתְּתָא** – מעשה באותה אשה **דַּהֲוָת קָא מְהַדְּרָא** [–שהיתה מחזרת] **לְמִשְׁקַל עַפְרָא מִתּוּתֵי כַּרְעֵיהּ** [–ליטול עפר מתחת רגליו] **דְּרַבִּי חֲנִינָא,** כדי לעשות לו כישוף ולהמיתו. **אֲמַר לָהּ, אִי מִסְתַּיְּיעַת זִילִי עֲבִידִי** – אם תצליחי לעשות לי כשוף, עשי, ואני מקבל זאת, לפי שכך נגזר עלי בשמים, אולם **'אֵין עוֹד מִלְּבַדּוֹ' כְּתִיב,** ואם הקדוש ברוך הוא חפץ בי, לא תצליחי להרע לי.

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם אכן כך הוא, **וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לָמָּה נִקְרָא שְׁמָן מְכַשְּׁפִים, שֶׁמַּכְחִישִׁין פַּמַּלְיָא שֶׁל מַעְלָה,** משמע שיש להם כח לפעול נגד הכוחות הטבעיים שבעולם. מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי** [–שונה] **רַבִּי חֲנִינָא** משאר בני אדם **דְּנָפִישׁ זְכוּתֵיהּ** – לפי שיש לו הרבה זכויות, ומתאמצים בשמים להצילו.

הבדל בין מעשה שדים למעשה כשפים: **אָמַר רַבִּי אַיְּיבוֹ בַּר נַגָּרִי אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא,** נאמר בחרטומי מצרים שהפכו את המים **לדם** (שמות ז כב) 'וַיַּעֲשׂוּ כֵן חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם', שמשמע שעשו כן בהסתר ובשקט, **אֲלוּ מַעֲשֵׂה שֵׁדִים** שנסתרים ואינם נראים, והיינו שהפכו את המים לדם בעזרת שדים. ובענין המטה שהחרטומים הפכוהו לתנין נאמר (שם ז יא) 'וַיַּעֲשׂוּ גַּם הֵם חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם בְּלָטֵיהֶם', **וְאִלּוּ** היו **מַעֲשֵׂה כְּשָׁפִים,** שעשו זאת בכישוף בכוחות עצמם. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (בראשית ג כד) 'וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת', שהחרב התהפכה מעצמה ולא על ידי שדים, והרי זה דומה לכישוף, ועל כן נקרא 'להט'.

הגמרא נותנת סימן להבחין ביניהם: **אָמַר אַבָּיֵי, דְּקָפִיד אַמָּנָא** – אם המכשף מקפיד לעשות מלאכתו בכלי מיוחד, סימן שזה מעשה של **שֵׁד. דְּלָא קָפִיד אַמָּנָא** – וכאשר המכשף אינו מקפיד על כלי מיוחד ועושה את מעשיו בכל כלי שהוא, סימן שזה מעשה **כְּשָׁפִים.**

הגמרא מביאה שלש דרגות במעשי כשפים: **אָמַר אַבָּיֵי, הִלְכוֹת כְּשָׁפִים כְּהִלְכוֹת** מלאכות **שַׁבָּת, יֵשׁ מֵהֶן** [–ממלאכות שבת] שהעושה אותן דינו **בְּסִקִּילָה,** כגון שעושה בשבת אחת משלשים ותשע מלאכות שהיו במשכן. **וְיֵשׁ מֵהֶן** שהעושה אותן **פָּטוּר** מהתורה, **אֲבָל אָסוּר** לעשותן מדרבנן. **וְיֵשׁ מֵהֶן** שמעיקר הדין היה אסור לעשותן בשבת מדרבנן, אולם חכמים אמרו **שמוּתָּר** לעשותן **לְכַתְּחִלָּה,** כיון שבמקום צער לא גזרו.

גם בהלכות כישוף ישנם שלש דרגות, **הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה** על ידי כישוף, **בְּסִקִּילָה. הָאוֹחֵז אֶת הָעֵינַיִם** ונראה כאילו עושה דבר מה ואינו עושה כלום, **פָּטוּר אֲבָל אָסוּר.** והכישוף **המוּתָּר לְכַתְּחִלָּה,** היינו כשעושה דבר פלא על ידי שימוש בשמותיו של הקדוש ברוך הוא, **כִּדְרַב חֲנִינָא וְרַב אוֹשַׁעְיָא,** שכָּל **מַעֲלֵי שַׁבָּתָא** [–ערב שבת] **הֲווּ עָסְקִי בְּהִלְכוֹת יְצִירָה,** והיו מצרפים אותיות השם שבהם נברא העולם, **וּמִיבְּרֵי לְהוּ** – ונברא להם מאליו **עֵיגְלָא תְּלִיתָאָה** – עגל גדול כאילו הוא בשליש שנותיו שאז בשרו משובח וטעים, **וְאָכְלֵי לֵיהּ** – והיו אוכלים אותו לכבוד שבת. ואין בזה משום כישוף, משום שנעשו על ידי שימוש בשמות קדושים של הקדוש ברוך הוא.

הגמרא מביאה דברים אודות כוחו של הכישוף: **אָמַר רַב אַשִּׁי, חֲזִינָא לֵיהּ לַאֲבוּהּ דְּקָרְנָא** – ראיתי את אביו של קרנא שהיה מכשף, **דְּנָפֵיץ** – היה מקנח את אפו בכח, **וְשָׁדֵי כְּרִיכֵי דְּשִׂרְאֵי מִנְּחִירֵיהּ** – והיה משליך חתיכות של מעילים מנחיריו.

נאמר בפסוק במכת כינים (שמות ח טו), שלא יכלו החרטומים לברוא כינים, **'וַיֹּאמְרוּ הַחַרְטֻמִּים אֶל פַּרְעֹה, אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא',** ולא נעשה הדבר על ידי כישוף. **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר,** יש ללמוד **מִיכָּן, שֶׁאֵין הַשֵּׁד יָכוֹל לִבְרֹאוֹת בְּרִיָּה פָּחוֹת מִכַּשְּׁעוֹרָה. רַב פָּפָּא אָמַר, הָאֱלֹהִים** – הריני נשבע, **שאֲפִילּוּ** בריה **כְּגַמְלָא** – גדולה כגמל **נַמִּי לָא מָצֵי בָּרֵי** – גם כן אינו יכול לברוא, וכאשר הוא זקוק לבריות כל שהן, הוא אוסף אותן ומביאן ממקום רחוק. אלא **דַּהַאי מִיכַּנִּיף לֵיהּ** – בריות גדולות נוח לו להביאן מרחוק ולאוספן אליו, **וְהַאי לָא מִיכַּנִּיף לֵיהּ** – אבל בריות קטנות אינו יכול לאוספן, כיון שאין בהן כח לבוא מרחוק, ולכן לא יכלו החרטומים להביא את הכינים.

הגמרא מביאה ענייני כישוף שונים: **אָמַר לֵיהּ רַב לְרַבִּי חִיָּא, לְדִידִי חֲזִי לִי** – אני בעצמי ראיתי **דַּהֲוָא טַיְּיעָא** – אותו סוחר ערבי, **דְּשַׁקְלֵיהּ לְסַפְסִירָא וְנַיְּידֵיהּ לְגַמְלָא** – שנטל את חרבו וחתך את גמלו לחתיכות. **וְטָרַף לֵיהּ בְּטַבְלָא** – לאחר מכן הקיש בפעמון, **וְקָם** הגמל לתחיה. **אָמַר לֵיהּ** רבי חייא לרב, **לְבָתַר הָכִי דָּם וּפִרְתָּא מִי הֲוָאי** – האם לאחר שקם לתחיה ראית באותו מקום סימני לכלוך של דם ופרש שזבו מהגמל. **אֶלָּא** אם לא ראית, סימן **דַּהַהִיא** – שמעשה הערבי **אֲחִיזַת עֵינַיִם הֲוָה,** לפי שמכשף אינו יכול להחיות מת.

זְעִירִי אִיקְּלַע לַאֲלֶכְסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מִצְרַיִם, **זָבַן חֲמָרָא** – קנה חמור, **כִּי מְטָא לְאַשְׁקוֹיֵיהּ מַיָּא** – כאשר בא להשקותו מים מהמעיין, **פָּשַׁר** – נמס הכישוף **וְקָם** [–ונהפך] החמור **לְגַמְלָא דּוּסְקָנִיתָא** – ללוח עץ של גשר העשוי מעץ הנקרא סקוניתא, כי מתחילה היה לוח עץ והפכוהו המכשפים לחמור. זעירי דרש את כספו בחזרה, **אָמְרוּ לֵיהּ** המוכרים, **אִי לָאו זְעִירִי אַתְּ** – אם לא שזה אתה זעירי שאתה אדם גדול, **לָא הֲוָה מְהַדְּרִינַן לָךְ** – לא היינו מחזירים לך את הכסף, **מִי אִיכָּא דְּזָבֵין מִידֵי הָכָא** – וכי נמצא בעיר זו שמוחזקת בכשפים, אדם שקונה סחורה כל שהיא, **וְלָא בָּדִיק לֵיהּ אַמַּיָּא** – ולא בודק אותו במים לראות אם הוא מכושף, ואתה שלא בדקת את החמור, סברת וקיבלת.

אדם ששמו **יַנַּאי אִיקְּלַע לְהַהוּא אוּשְׁפִּיזָא** – נקלע לבית מלון. **אָמַר** לְהוּ לבעלי המלון, **אַשְׁקְיָן מַיָּא** – השקוני מים. **קְרִיבוּ שַׁתִּירְתָּא** – הביאו לו קמח מעורב במים. **חֲזָא דְּקָא מְרַחֲשָׁן שַׁפְּוָותָהּ** – ראה שהאשה שהביאה את המשקה היו שפתיה לוחשות דבר מה והבין שכישפה את המים. עשה עצמו כאילו שתה מהמים, **שְׁדָא פּוּרְתָּא מִינֵּיהּ** – ושפך מהם מעט על הארץ, **הֲווּ עָקְרֵבֵי** – ונעשו המים עקרבים. החליט ינאי להשיב לה כגמולה, **וַאֲמַר לְהוּ, אֲנָא שְׁתַאי מִדִּידְכוּ** – אני שתיתי מהמשקה שלכם, **אַתּוּן נַמִּי שְׁתוּ מִדִּידִי** – גם אתם שתו מהמשקה שלי. **אַשְׁקְיֵיהּ** – השקה את האשה במים שכישף, **הַוַאי חֲמָרָא** – ונעשתה לחמור. **רַכְבַהּ סָלֵיק לְשׁוּקָא** – רכב

המשך בעמוד מג

מלשון המשנה משמע שרבי עקיבא למד הלכות לקיטת קישואים על ידי כישוף מרבי יהושע. מקשה הגמרא: **וְכִי הָא** – הלכות אלו **רַבִּי עֲקִיבָא מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ גָּמִיר לַהּ** – למד זאת, **וְהָתַנְיָא, כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִכְנְסוּ רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו לְבַקְּרוֹ, הוּא** [–רבי אליעזר] **הֵיה יוֹשֵׁב בַּקִּינוֹף שֶׁלּוֹ** [–מקום שבפינותיו עומדים ארבעה עמודים ווילון הפרוס מעליהם מאהיל עליו], **וְהֵן** [–רבי עקיבא וחביריו] **הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּטְּרַקְלִין שֶׁלּוֹ** – בביתו. **וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה,** קודם כניסת השבת, קרוב לחשיכה, **וְנִכְנַס הוֹרְקָנוֹס בְּנוֹ לַחֲלוֹץ תְּפִלָּיו** של אביו, כיון שסבר שמצות תפילין אינה נוהגת בשבת, ואסור מדרבנן להניחם, שמא יצא בהם לרשות הרבים. **נָעַר בּוֹ** רבי אליעזר בבנו, **וְיָצָא בְּנִזִּיפָה. אָמַר לָהֶן** הורקנוס **לַחֲבֵרָיו** של רבי אליעזר שבאו לבקרו, **כְּמִדּוּמֶה אֲנִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אַבָּא נִטְרָפָה** והוא נוטה למות, שאם לא כן היה מניח לי לחלוץ לו את תפיליו. שמע רבי אליעזר את דברי בנו, **וְאָמַר לָהֶן** לחביריו, **דַּעְתּוֹ** של הורקנוס בני שלא הטמיק המאכלים, **וְדַעַת אִמּוֹ** שלא הדליקה עדיין נרות, **נִטְרָפָה,** שהרי **הֵיאַךְ מַנִּיחִין** – עוזבים ולא מתעסקים בהדלקת הנר והטמנת החמין, שהעושה אותן בשבת עובר **בְּאִיסּוּר סְקִילָה, וְעוֹסְקִין** בהנחת תפילין בשבת שאינה אלא **בְּאִיסּוּר שְׁבוּת,** כלומר איסור דרבנן, שמא יצא בהן לרשות הרבים, ואפילו אם יטעה ויצא בהן אינו עובר על איסור תורה, לפי שהוציא אותן בדרך מלבוש והוא אינו מחזיקן בידו, ובחול הן תכשיט עבורו, ולכן אינן נחשבים למשא שיתחייב על העברתן ארבע אמות ברשות הרבים.

כֵּיוָן שֶׁרָאוּ חֲכָמִים שֶׁדַּעְתּוֹ של רבי אליעזר **מְיוּשֶׁבֶת עָלָיו, נִכְנְסוּ** לקינוף שישב בו רבי אליעזר, **וְיָשְׁבוּ לְפָנָיו מֵרָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת,** כדין מנודה שאסור לשבת בארבע אמותיו. **אָמַר לָהֶן** רבי אליעזר לחכמים, **לָמָּה בָּאתֶם. אָמְרוּ לוֹ** חכמים, **לִלְמוֹד תּוֹרָה בָּאנוּ. אָמַר לָהֶן, וְעַד עַכְשָׁיו לָמָּה לֹא בָּאתֶם. אָמְרוּ לוֹ, לֹא הָיָה לָנוּ פְּנַאי. אָמַר לָהֶן** רבי אליעזר, **תָּמֵהַּ אֲנִי** – אתפלא **אִם יָמוּתוּ** חכמים אלה **מִיתַת עַצְמָן,** כלומר מיתה טבעית כדרך כל הארץ. **אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא** לרבי אליעזר, **שֶׁלִּי מַהוּ** – באיזה אופן אני. **אָמַר לוֹ** רבי אליעזר, המיתה **שֶׁלְּךָ** תהיה **קָשָׁה מִשֶּׁלָּהֶן** – משל החכמים האחרים, מפני שאם היית לומד אצלי היית מחכים הרבה יותר.

נָטַל רבי אליעזר את **שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתָיו וְהִנִּיחָן עַל לִבּוֹ, אָמַר, אוֹי לָכֶם שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתַי, שֶׁהֵן** דומות **כִּשְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁנִּגְלְלִין** באופן שהכתב שלהם מכוסה ואין אפשרות לקרוא בהם, כך אחרי מותי תעלם ותתכסה התורה שבליבי, ולא יוכלו ללמוד ממני, כיון שלא למדו ממני תורה לפני מותי. **הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי, וְהַרְבֵּה תּוֹרָה לִימַּדְתִּי. הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי** מרבותי, **וְעִם כֹּל מַה שֶׁלִּמַּדְתִּי מֵהֶם, לֹא חִסַּרְתִּי מֵרַבּוֹתַי** – לא הקטנתי את יתרונם עלי בחכמת התורה, **אֲפִילּוּ כַּכֶּלֶב הַמְּלַקֵּק מִן הַיָּם,** שאינו מחסיר מן הים מאומה, וכשם שהיו בתחילה גדולים ממני, כך גם עתה. **וכן הַרְבֵּה תּוֹרָה לִימַּדְתִּי** לתלמידי, **וְעִם כֹּל מַה שֶׁלִּמַּדוּ מִמֶּנִּי, לֹא חִסְּרוּנִי תַּלְמִידַי** – לא הקטינו את יתרוני עליהם בחכמת התורה, **אֶלָּא כְּמִכְחוֹל** – כקיסם שמכניסים **בִּשְׁפוֹפֶרֶת** – בתוך קנה מלא צבע, וכשמוציאים את הקיסם, אין הוא מחסיר מהצבע שבקנה אלא מעט. **וְלֹא עוֹד** – ולא די בזה, **אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת בְּסוּגִיַּת בַּחֲרֶת עַזָּה** שבהלכות נגעים, **וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁשּׁוֹאֲלֵנִי בְּהֵן דָּבָר מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד** – ולא די בזה, **אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת, וְאָמְרֵי לָהּ** [–ויש אומרים] **שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת, בְּנִטִּיעַת קִשּׁוּאִין** – בהלכות מיני כשפים שהעושה אותם מתמלאת השדה כולה קישואים. **וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בְּהֵן דָּבָר מֵעוֹלָם, חוּץ מֵעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף. שִׁפְעַם אֶחָת אֲנִי וָהוּא מְהַלְּכִין הָיִינוּ בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לִי, רַבִּי לַמְּדֵנִי בְּנִטִּיעַת קִשּׁוּאִין. אֲמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד וּנְתַמְּלָאָה כָּל הַשָּׂדֶה קִשּׁוּאִין. אָמַר לִי, רַבִּי לִמַּדְתַּנִי נְטִיעָתָן, עתה לַמְּדֵנִי עֲקִירָתָן. אֲמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד וּנְתִקְבְּצוּ כּוּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד.**

באותו מעמד, **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי אליעזר, **הַכַּדּוּר** העשוי מעור ממולא ודחוס בצמר של איל, **וְהָאִמּוֹם** – דפוס של נעל, העשוי עור בצורת נעל וממלאים את החלל בשיער ותופרים את העור שלא יצא המילוי. **וְהַקָּמֵיעַ** של עור שממלאים אותו בדבר מה ותופרים שלא יצא המילוי, ותולים את הקמיע על הצואר לנוי. **וּצְרוֹר הַמַּרְגָּלִית** – עוטפים מרגלית בעור ותופרים אותו שלא תפול ממנו, ותולים על צואר הבהמה לרפואה. **וּמִשְׁקוֹלֶת קְטַנָּה** שעוטפים אותה בעור כדי שלא תישחק. בכל הכלים האלו נחלקו רבי אליעזר וחכמים האם הם מקבלים טומאה. חכמים סברו, שאין הם מקבלים טומאה, לפי שהם כלים שעשויים מעור וצריך שיהיה להם בית קיבול. וכלים הללו, יש בהם אמנם בית קיבול, אולם הוא עשוי כך שיהא מלא באופן קבוע, ואין לזה שם של בית קיבול. ורבי אליעזר סבר, שבית קיבול העשוי למלוי באופן קבוע, שמו בית קיבול, ומקבלים כל אלו טומאה. ועתה רצו חכמים לראות האם חזר בו רבי אליעזר מדבריו, ולכן שאלוהו, **מַהוּ** – מה דינם, האם הם מקבלים טומאה.

אָמַר לָהֶן, הֵן טְמֵאִין, ואני מחזיק בשיטתי שבית קיבול העשוי למלאות, שמו בית קיבול, **וְטַהֲרָתָן כְּמַה שֶׁהֵן.** כלומר, במקרה שהכלים הללו נקרעו, ומעתה יש אפשרות לרוקן את המילוי ולחזור ולמלאות את החלל, והם נטמאו ורוצה עתה לטהרם בטבילה במקוה, אין צורך לרוקן את המילוי קודם הטבלתם במקוה, אלא מטבילם כך כמו שהם.

מחלוקת נוספת היתה בין רבי אליעזר לחכמים, בנעל שעל האימוס, והנעל מוכנה ללבישה, אלא שעדיין לא הוריד אותה מעל הדפוס, האם נעל במצב זה מקבלת טומאה. חכמים סברו, שנגמרה מלאכת הנעל, לפי שהורדתה מעל הדפוס אינה דורשת מעשה אומן, ורבי אליעזר סבר, שכל עוד לא הורדה הנעל מעל הדפוס לא נגמרה מלאכתה והנעל אינה מקבלת טומאה. ורצו חכמים לראות אם חזר בו רבי אלעזר מדבריו, ולכן שאלוהו, **מִנְעָל שֶׁעַל גַּבֵּי הָאִמּוֹם** – הדפוס, **מַהוּ,** האם נגמרה מלאכתו ומקבלת טומאה. **אָמַר לָהֶן, הוּא** [–הנעל] **טָהוֹר. וְיָצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּטַהֲרָה** – באומרו מילת 'טהור'.

עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר, הוּתַּר הַנֶּדֶר [–הנידוי], **הוּתַּר הַנֶּדֶר. לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת** כשהיו נושאים את ארונו של רבי אליעזר לקבורה, **פָּגַע בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא** בארונו של רבי אליעזר בדרך **מִן קֵיסָרִי לְלוּד, וְהָיָה** רבי עקיבא **מַכֶּה בְּכִשְׁרוֹ** מרוב צער, **עַד שֶׁדָּמוֹ** היה **שׁוֹתֵת לָאָרֶץ. פָּתַח** רבי עקיבא בהספד **עָלָיו** [–על רבי אליעזר] כשעמדו **בַּשּׁוּרָה** סביב המיטה קודם הקבורה, **וְאָמַר, אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו, הַרְבֵּה מְעוֹת יֶשׁ לִי וְאֵין לִי שׁוּלְחָנִי** [–מחליף מעות] **לְהַרְצוֹתָן** – להראות לו אם הן טובות, כלומר הרבה שאלות יש לי ואין לי את מי לשאול.

עתה חוזרת הגמרא לקושיא על משנתינו, שאמרה שרבי עקיבא למד הלכות נטיעת קישואים מרבי יהושע: **אַלְמָא** – מבואר בברייתא, שרבי עקיבא **מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְּמָרָהּ** – למד הלכות נטיעת קישואים.

מתרצת הגמרא: רבי עקיבא **גְּמָרָהּ** [–למד אותה] **מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְלָא סְבָרָהּ** – ועדיין לא הבינה כראוי, **וְהָדַר גְּמָרָהּ** [–חזר ולמדה] **מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְאַסְבְּרָהּ נִיהָלֵיהּ** – והסביר לו והבין.

הגמרא מבארת את היתר עשיית כשפים לצורך לימוד ההלכות הקשורות בהם. מקשה הגמרא: **הֵיכִי עָבִיד הָכִי** – כיצד הותר לרבי אליעזר לנטוע קישואים ולעוקרם על ידי כישוף, **וְהָאֲנַן תְּנַן** – והרי שנינו במשנתינו, **הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה** על ידי כישוף **חַיָּיב.** מתרצת הגמרא: **לְהִתְלַמֵּד שָׁאנִי** – שונה הדין כאשר הדבר נעשה לשם לימוד, ורבי אליעזר עשה זאת כדי ללמד את רבי עקיבא. **דְּאָמַר מַר** – שהרי כבר דרשו בגמרא במסכת שבת (עה.), נאמר בתורה (דברים יח ט) **'לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת** כְּתוֹעֵבַת הַגּוֹיִם הָהֵם', ודרשו חכמים **'לַעֲשׂוֹת'** כישוף ולהשתמש בו להנאת עצמך, **אִי אַתָּה לָמֵד, אֲבָל אַתָּה לָמֵד** כדי **לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת** מה מותר ומה אסור, וכן שכשיבוא נביא שקר ויאמת את דבריו על ידי דבר פלא, תדע שכישוף הוא.

הדרן עלך ארבע מיתות

וְהָא, רַבִּי עֲקִיבָא מַרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ גָּמִיר לַהּ? וְהָתַנְיָא, כְּשֶׁחָלָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, נִכְנְסוּ רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵירָיו לְבַקְּרוֹ, הוּא יוֹשֵׁב בַּקִּינּוּף שֶׁלּוֹ, וְהֵן יוֹשְׁבִין בְּטַרְקְלִין שֶׁלּוֹ. וְאוֹתוֹ הַיּוֹם עֶרֶב שַׁבָּת הָיָה, וְנִכְנַס הוֹרְקָנוֹס בְּנוֹ לַחֲלוֹץ תְּפִלָּיו, גָּעַר בּוֹ וְיָצָא בִּנְזִיפָה. אָמַר לָהֶן לַחֲבֵירָיו, כְּמַדּוּמֶּה אֲנִי שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אַבָּא נִטְרֶפָה. אָמַר לָהֶן, דַּעְתּוֹ וְדַעַת אִמּוֹ נִטְרֶפָה. הֵיאָךְ מַנִּיחִין אִיסּוּר סְקִילָה, וְעוֹסְקִין בְּאִיסּוּר שְׁבוּת. כֵּיוָן שֶׁרָאוּ הַכָּמִים שֶׁדַּעְתּוֹ מְיוּשֶׁבֶת עָלָיו, נִכְנְסוּ וְיָשְׁבוּ לְפָנָיו מֵרָחוֹק אַרְבַּע אַמּוֹת. אָמַר לָהֶן, לָמָּה בָאתֶם. אָמְרוּ לוֹ, לִלְמוֹד תּוֹרָה בָּאנוּ. אָמַר לָהֶן, וְעַד עַכְשָׁיו לָמָּה לֹא בָּאתֶם. אָמְרוּ לוֹ, לֹא הָיָה לָנוּ פְּנַאי. אָמַר לָהֶן, תְּמִיהַּ אֲנִי אִם יָמוּתוּ מִיתַת עַצְמָן. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, שֶׁלִּי מַהוּ. אָמַר לוֹ, שֶׁלְּךָ קָשֶׁה מִשֶּׁלָּהֶן. נָטַל שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתָיו וְהִנִּיחָן עַל לִבּוֹ, אָמַר, אוֹי לָכֶם שְׁתֵּי זְרוֹעוֹתַי, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי סִפְרֵי תּוֹרָה שֶׁנִּגְלְלִין. הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי, וְהַרְבֵּה תּוֹרָה לִימַּדְתִּי. הַרְבֵּה תּוֹרָה לָמַדְתִּי, וְלֹא חִסַּרְתִּי מֵרַבּוֹתַי, אֲפִילּוּ כַּכֶּלֶב הַמְלַקֵּק מִן הַיָּם. הַרְבֵּה תּוֹרָה לִימַּדְתִּי, וְלֹא חִסְּרוּנִי תַּלְמִידַי, אֶלָּא כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת בְּבַהֶרֶת עַזָּה, וְלֹא הָיָה אָדָם שֶׁשּׁוֹאֲלֵנִי בְּהֵן דָּבָר מֵעוֹלָם. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֲנִי שׁוֹנֶה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הֲלָכוֹת, וְאָמְרִי לָהּ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הֲלָכוֹת, בִּנְטִיעַת קִשּׁוּאִין, וְלֹא הָיָה אָדָם שׁוֹאֲלֵנִי בָּהֵן דָּבָר מֵעוֹלָם, חוּץ מֵעֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף. פַּעַם אֶחָת, אֲנִי וְהוּא מְהַלְּכִין הָיִינוּ בַּדֶּרֶךְ, אָמַר לִי, רַבִּי לִמְּדֵנִי בִּנְטִיעַת קִשּׁוּאִין. אָמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד, נִתְמַלְּאָה כָּל הַשָּׂדֶה קִשּׁוּאִין. אָמַר לִי, רַבִּי לִמְּדַתְּנִי נִטִּיעָתָן, לַמְּדֵנִי עֲקִירָתָן. אָמַרְתִּי דָּבָר אֶחָד, נִתְקַבְּצוּ כּוּלָּן לְמָקוֹם אֶחָד. אָמְרוּ לוֹ, הַכַּדּוּר וְהָאִמּוּם וְהַקָּמִיעַ, וּצְרוֹר הַמַּרְגָּלִית, וּמִשְׁקוֹלֶת קְטַנָּה, מַהוּ. אָמַר לָהֶן, הֵן טְמֵאִין, וְטַהֲרָתָן בְּמַה שֶּׁהֵן. מִנְּעָל שֶׁעַל גַּבֵּי הָאִמּוּם, מַהוּ. אָמַר לָהֶן, הוּא טָהוֹר. וְיָצְאָה נִשְׁמָתוֹ בְּטָהֳרָה. עָמַד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל רַגְלָיו וְאָמַר, הוֹתַר הַנֶּדֶר הוֹתַר הַנֶּדֶר. לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת, פָּגַע בּוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, מִן קֵיסָרִי לְלוּד, הָיָה מַכֶּה בִּבְשָׂרוֹ עַד שֶׁדָּמוֹ שׁוֹתֶת לָאָרֶץ. פָּתַח עָלָיו בַּשּׂוֹרָה וְאָמַר, אָבִי אָבִי רֶכֶב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו, הַרְבֵּה מָעוֹת יֵשׁ לִי וְאֵין לִי שׁוּלְחָנִי לְהַרְצוֹתָן. אֲלַמָּא, מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר גְּמָרָהּ. גְּמָרָהּ מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וְלָא סְבָרָהּ. הֲדַר גְּמָרָהּ מַרְבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְאַסְבְּרָהּ נִיהֲלֵיהּ. הֵיכִי עֲבִיד הָכִי, וְהָאֲנַן תְּנַן, הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה, חַיָּיב. לְהִתְלַמֵּד, שָׁאנִי. דְּאָמַר מַר, 'לֹא תִלְמַד לַעֲשׂוֹת', 'לַעֲשׂוֹת' אִי אַתָּה לָמֵד, אֲבָל אַתָּה לָמֵד לְהָבִין וּלְהוֹרוֹת:

הדרן עלך ארבע מיתות

גמר לה. בתמיה: קינוף. ארבעה עמודים וכילה פרוסה עליהם כדאמרי' בסוכה (דף י.): **לחלוץ תפיליו.** של אביו דקסבר שבת לאו זמן תפילין הוא ואסור להניחן לרשות הרבים: **שדעתו של אבא נטרפה.** וקרוב הוא למות שאילו היתה דעתו מיושבת היה חולץ תפיליו: **איסור סקילה.** הדלקת הנר והטמנת חמין ועוסקין בדבר שאינו אלא איסור שבות דמניח תפילין בשבת אין כאן איסור מלאכה ואפילו יצא לרשות הרבים דהא דרך מלבוש הוא ותכשיטין הוא לו בחול: **ברחוק ארבע אמות.** מפני הנדוי שברכוהו במחלוקת תנורו של עכנאי בבבא מציעא (דף נט:): **שלו מהו.** במה תהא מיתתו: **שלך קשה משלהן.** מפני שלבך פתוח כאולם ואילו שמשתני היית למד תורה הרבה: **נטל.** ר"א שתי זרועותיו: **שנגללין.** כשגוללין ספר תורה והכתב מכוסה כך תתעלם ותתכסה תורה שבלבי כשאמות לפי שלא שמשוני ולמדו ממני: **ולא חסרתי מרבותי ככלב המלקק מן הים.** לפי חכמתם שהיתה גדולה אין למודי עולה לחסרם ולקבל מהם חכמה אלא מעט ככלב המלקק מן הים וכן תלמידי לא חסרוני ולא קבלו מחכמתי לחסר את יתרון חכמתי מהם אפי' כמו שמחסר המכחול בשפופרת בטבול אחד: **ולא חסרתי.** כלומר לא חסרתים מחכמתם ממה שהיו מתחילה גדולים יותר ממני וגם עתה גדולים הם ממני לפי שלא למדתי מחכמתם כי אם מעט מהם: **שפופרת.** קנה שנותנין בה כחול קיסם של עץ או של כסף שתוחבין מכחול בתוכו ומטבלו בכחול ומוציאו: **בבהרת עזה.** בהלכות מראות נגעים: **בנטיעת קשואים.** הלכות מיני כשפים שעל ידיהם נתמלא כל השדה קשואים: **אמרו לו הכדור והאימום וכו'.** כדור פלוט"ה מחופה עור ומלאה מתוכו צמר של איל בדוחק וכן אימוס שלהם של עור היה כעין מנעל וממולא מתוכו שער ופיו תפור ובו היו עושין המנעלים כמו שעושין הרצענין שלנו בדפוס של עץ: **הקמיע.** של עור וממולא מתוכו ותלאהו בצואר לנוי: **משקולת קטנה.** כעין אונקיא שעושין מעופרת ומחפין אותה בעור כדי שלא תחסר אבל משקולת גדולה אין דרכה לחפותה בעור: **וצרור המרגלית.** תופרין המרגלית בעור ותולין אותו בצואר בהמה לרפואה: **מהו.** לפי שנחלקו באלו רבי אליעזר וחכמים בסדר טהרות (כלים פב"ג) וחכמים אומרים אינן מקבלין טומאה לפי שכלי עור אין מקבל טומאה אלא אם כן יש לו בית קיבול דהא איתקש לשק והני הואיל וקבולן נעשית למלאותן מלוי בתוכו עולמית לא שמיה קבול ורבי אליעזר אומר מקבל טומאה דבית קיבול העשוי למלאות שמיה קבול ועוד נחלקו בכדור ובאימוס שנקרעו ונראה חלל שלהם דמודו רבנן דמקבלי טומאה דהא איכא בית קיבול ופליגי לענין טבילה שחב"א מה שבתוכו חוצץ ור' אליעזר אומר מה שבתוכו אינו חוצץ דכולי חד כלי הוא ובשעת פטירתו היו רוצין לידע אם חזר בו ושאלוהו מה אתה אומר באותן שני המחלוקות אמר להם טמאים אפילו שלמים והטומאה נוגעת מבחוץ: **וטהרתן במה שהן.** כלומר אם נקרעו שחכמים מודים שמקבלין טומאה וחלוקין עלי לומר שהמלוי חוצץ ועומד אני בדברי שהמלוי אינו חוצץ שמטבילין כמות שהן: **מנעל שעל גבי אימום מהו.** שאף בו נחלקו בתוספתא דטהרות חכמים אומרין הואיל ואינו מחוסר מלאכה הצריכה אומן שהדיוט יכול לסלקו מעל האימוס כבר שם כלי עליו וטמא ור"א מטהר שעדיין לא נגמרה מלאכתו: **הותר הנדר.** שברכוהו: **בין קסרי ללוד.** שהיו נושאין את מטתו מקסרי ללוד: **פתח עליו בשורה.** שהיו עושין שורה סביבות המטה להספד: **הרבה מעות יש לי.** להחליף: **ואין לי שולחני להרצותן.** כלומר הרבה שאלות יש לי לשאול ואין למי לשאול: **היכי עביד.** ר' אליעזר הכי שעשה מעשה בנטיעת קשואין: **להתלמד.** בהם ר"ע הוא דעבד ר' אליעזר:

הדרן עלך ארבע מיתות

לחלוץ תפילין. פ"ה של ר' אליעזר אע"ג דלא היה ר"א זז ממקום אחד קרי ליה איסור שבות דכל שאסרו חכמים לצאת בו לרשות הרבים אסור לצאת בו לחצר וה"ה אפי' יושב במקום א' אסור: **היאך** מניחין איסור סקילה. משמע דמדליקין ואחר כך חולצין וקשה דבפרק במה מדליקין (שבת דף לה: ושם) משמע איפכא דתניא שלישית להדליק את הנר דברי רבי נתן ר' יהודה אומר שלישית לחלוץ תפילין ופ"ה התם ומדליק ברביעית ואין לומר ומדליק בשניה מדקאמר התם בתר הכי שניה להדליק כמאן לא כר' נתן ולא כרבי יהודה הנשיא וגם אין לומר שמדליק בשלישית וה"ק שלישית אף לחלוץ תפילין ולעולם מדליק ברישא מדקאמר התם שלישית להדליק ומוקי לה כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא ועוד קשה אטו הורקנוס לא ידע מנהגו וי"ל דודאי תפילין ברישא אלא שבאותה שעה איחרו להדליק מפני שהיו טרודין בחוליו ולכך היה גוער בו: **וטהרתן** במה שהן. פ"ה דנחלקו לענין טבילה בנקרעו אי חוצץ מה שבתוכו או לא ובהדיא לא אשכחן פלוגתא אלא בפ' כ"ג דכלים תנן הכדור והאימוס והקמיע ותפילין שנקרעו הנוגע בהן טמא במה שבתוכו טהור אלמא אין תוכו חשוב חיבור ותניא בתוספתא ר' יהושע ב"ק אומר משום ר' אליעזר אף מטבילין כמו שהן אלמא מדלא חיי"ן בטבילה ש"מ דהוי חיבור: **היה** מכה בבשרו. ומשום שרט לנפש (ויקרא יט) ליכא דמשום תורה קעביד כדאמר הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן:

הדרן עלך ארבע מיתות

בן סורר ומורה. בן הסמוך לגבורתו. וא"ת דילמא שנה שלפני גדלות כדאשכחן (נדה דף מו.) במופלא הסמוך לאיש לענין נדרים ומפר"ת דהכא דריש לאיש דמשמע לשון גבורה כדכתיב (מ"א ב) וחזקת והיית לאיש וא"ת א"כ למה לן במתני' טעמא דשלא בא לכלל מצות וי"ל דהוה אמינא דמקודם הבאת שערות מתחיל הזמן דסמוך לגבורתו של איש ואפי' הוי יותר מג' חדשים לא הוה חיישינן במה שבימי קטנות כיון דאינו ראוי להוליד דקרינא ביה בן ולא אב:

קטן אי אתה צריך לחזור כו'. וא"ת ומנא ליה להאי קטן ממונא האמרי' בפרק מי שמת (ב"ב דף קנז.) אין זכייה לקטן ואי בשזיכו לו ע"י אחר הא איכא למ"ד בפ' מי שמת זכין לגדול ואין זכין לקטן ואפי' למ"ד זכין לקטן היינו מדרבנן ולא מדאורייתא דזכייה מתורת שליחות כדמוכח בפ"ק דבבא מציעא (דף י. ע"ש) דאמרי' חצר משום ידה איתרבי ולא גרע משליחות וקטן לאו בר שליחות הוא ומיהו בפ' התקבל (גיטין דף סד: ושם) גבי צרור וזורקו אגוז ונוטלו זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים חפץ ומחזירו לאחר שעה זוכה בין לעצמו בין לאחרים משמע דהיינו מדאורייתא מדפריך למ"ד אחד זה וא' זה זוכה לעצמו ואין זוכה לאחרים מההיא דמערימין על מעשר שני דמשמע דזוכה לאחרים מדאורייתא והא דתנן בהנזקין (שם דף נט:) מציאת חרש וקטן יש בהן גזל מפני דרכי שלום אבל מדאורייתא לא דעת אחרת מקנה אותן שאני והשתא ניחא הא דאמר בפ' לולב וערבה (סוכה דף מו:) לא ליקני אינש לוליבה לינוקא דינוקא מיקנא קני אקנויי לא מקני דמיקנא קני אפילו מדאורייתא דע"י דעת אחר' מקנה אותן זוכה מדאורייתא לאחרים לרב אסי דגיטין ולעצמו לבולי עלמא והא דאמר בריש פ"ב דקידושין (דף מב. ושם) איש זוכה ואין קטן זוכה היינו דאין ממנה אחרים על פסחו אי נמי שאין זוכה לאחרים קאמר אע"ג דדעת אחרים מקנה אותן ודלא כרב אסי וא"ת והיאך מדקדק בגיטין דזוכה לאחרים מדפודה מעשר שני לאחרים והלא אפי' לעצמו לא זכי מדאורייתא כשאין דעת אחרים מקנה אותן ובחילול מעשר מי איכא דעת אחרת מקנה לאחרים ע"י זכיית קטן וי"ל דקסבר המקשה דכמו שזוכה לעצמו בחילול מעשר מן התורה מחמת דמופלא סמוך לאיש דאורייתא כמו כן זוכה לאחרים מן התורה וקצת משמע בירושלמי בפרק חלון דאם הוא בן דעת אית ליה זכייה מדאורייתא דאמרינן רבנן דקיסרי אמרי כאן בתינוק שיש בו דעת כאן בתינוק שאין בו דעת ובאיזהו נשך (ב"מ דף עא:) משמע דלית ליה זכייה מדאורייתא דגרסי' ברוב ספרים קטן נהי דשליחות לית ליה זכייה מדרבנן אית ליה ויש ספרים דלא גרסי' מדרבנן ועוד משכחת לה שיש לו ממון לקטן כגון שירש את אביו קודם שנתגייר כדאמרינן בפ"ק דקידושין (דף יח.) דגוי יורש את אביו דבר תורה שנא' כי ירושה לעשו נתתי את הר שעיר אי נמי במעשה ידיו דמלאכתו ושכר טרחו שלו מדאורייתא וא"ת היאך יתחייב אדם אשם על גזילו הא אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כדדרשינן בהגוזל קמא (ב"ק דף קו:) ובפרק שבועת הדיינים (שבועות דף מב.) כי יתן איש ואין נתינת קטן כלום וי"ל דהני מילי בטענת כפירה והודאה אבל ע"פ עד אחד נשבעים אי נמי בקופץ ונשבע וא"ת והיאך נתגייר כי אמרינן נמי דקטן אית ליה זכייה מדאורייתא ה"מ ישראל אבל גוי אמרינן באיזהו נשך (ב"מ דף עב.) דכיון דלא אתי לכלל שליחות לית ליה זכייה אפי' מדרבנן ומיהו הא לאו קושיא היא דא"כ תיקשי לן כל גרים היאך מטבילין אותן אלא כיון דזכייתו וידו באין כאחד שאני אבל אי קטן לית ליה זכייה מדאורייתא ודאי קשה היאך נתגייר וי"ל כגון שנתגיירה אמו כשהיא מעוברת כדאמרי' בפרק הערל (יבמות דף עח. ושם) אשת גוי מעוברת שנתגיירה בנה אין צריך טבילה ואפשר השתא דאחרי כן יורש את אמו ומיהו קשה מההיא דפ"ק דכתובות (דף יא. ושם) דאמרי' גר קטן מטבילין אותו ע"ד ב"ד ולכל מילי חשיב גר להתירו בבת ישראל וקידושיו קדושין ובניו חולצין ומייבמין ולכל מילי דאורייתא ולא משמע שיהא מטעם דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה חדא דה"מ בשב ואל תעשה והאי קום עשה הוא ועוד מדפריך מאי קמ"ל תנינא זכין לאדם שלא בפניו ונראה דזכייה דגירות לא דמי לשאר זכיות דמה שב"ד מטבילין אותו אינם זוכין בעבורו אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה והא דפריך בכתובות (שם) תנינא זכין לאדם שלא בפניו ומשני מהו דתימא גוי בהפקירא ניחא ליה היינו משום דאם היתה חובתו לא היה לב"ד להתמצע להכניס גופו בדבר שיש לו חובה ואפילו בתינוק דלאו בר דעת חשיב גר מדמייתי מקטנה פחותה מבת שלשה שהזכייה בעצמו הוא כדפרישית שהמילה והטבילה בגופו וגם מצינו שאבותינו נכנסו לברית במילה וטבילה והרצאת דמים וכמה קטנים היו בשעת מתן תורה ובפרק עשרה יוחסין (קידושין דף עד.) אמר ר"ש דגיורת שנתגיירה פחותה מבת שלש בשירה לכהונה שנזרעו בתוליה בישראל ומייתי ראיה מדכתיב בשלל מדין וכל הטף בנשים וגו' והרי פנחס היה עמהן ואע"ג דאמרינן בכתובות (דף יא.) הגדילו יכולין למחות הא אמרינן דכשגדלו שעה אחת ולא מיחו שוב אין יכולין למחות דמועיל להו מילה וטבילה של קטנות שהיתה בגופם ואין חסירים אלא קבלת מצות ומתוך שגדלו ולא מיחו היינו קבלה:

משנה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מֵאֵימָתַי נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן וְלֹא הָעֶלְיוֹן, אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בְּלָשׁוֹן נְקֵיָּה. שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן׳, בֵּן וְלֹא בַת. בֵּן, וְלֹא אִישׁ. קָטָן פָּטוּר, שֶׁלֹּא בָא לִכְלַל מִצְוֹת: **גמרא** קָטָן, מְנָלָן דְּפָטוּר. מְנָלָן, כִּדְקָתָנֵי סֵתָמָא, שֶׁלֹּא בָא לִכְלַל מִצְוֹת. וְתוּ, הֵיכָא אַשְׁכְּחַן דְּעָנַשׁ הַכָּתוּב, דְּהָכָא לִיבְּעֵי קְרָא לְמִיפְטְרֵיהּ. אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן, אָטוּ, בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל חֶטְאוֹ נֶהֱרַג, עַל שֵׁם סוֹפוֹ נֶהֱרַג. וְכֵיוָן דְּעַל שֵׁם סוֹפוֹ נֶהֱרַג, אֲפִילּוּ קָטָן נַמִּי. וְעוֹד, ׳בֵּן׳ וְלֹא ׳אִישׁ׳, קָטָן מַשְׁמַע. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, דְּאָמַר קְרָא ׳וְכִי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן׳, בֵּן הַסָּמוּךְ לִגְבוּרָתוֹ שֶׁל אִישׁ: וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן כו׳: תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא, עַד שֶׁיַּקִּיף עֲטָרָה. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר, הַקָּפַת גִּיד וְלֹא הַקָּפַת בֵּיצִים. אָמַר רַב חִסְדָּא, קָטָן שֶׁהוֹלִיד, אֵין בְּנוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן׳, לְאִישׁ בֵּן, וְלֹא לְבֵן בֵּן. הַאי, מִיבְּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב. אִם בֵּן לֵימָא קְרָא ׳כִּי יִהְיֶה בֵּן לְאִישׁ׳, מַאי ׳כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן׳, שְׁמַע מִינַּהּ לְכִדְרַב חִסְדָּא. וְאֵימָא, כּוּלֵּיהּ לְהָכִי הוּא דְּאָתָא. אִם כֵּן, נֵימָא קְרָא ׳בֶּן אִישׁ׳, מַאי ׳לְאִישׁ בֵּן׳, שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי. וּפְלִיגָא דְּרַבָּה, דְּאָמַר רַבָּה, קָטָן אֵינוֹ מוֹלִיד, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל׳, וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל, אֶלָּא בְּגֵזֶל הַגֵּר הַכָּתוּב מְדַבֵּר, ואמר

בן סורר ומורה וכו'. סדר נסקלין דתניא בפרקין דלעיל מסיים הלכותיו ואזיל: **משיביא ב' שערות.** אבל מקמי הכי לא מיענש כדמפרש ואזיל שעדיין לא בא לכלל מצות: **עד שיקיף** זקן. שיהא זקן מוקף שער סביב בולה: **התחתון ולא העליון.** לא זקן ממש אלא זקן אותו המקום אלא שדברו חכמים בלשון נקיה: **שנאמר בן ולא איש.** וזה משהקיף זקן איש הוא ואע"ג דבן מקטנותו קרוי בן לא מצינן לחיובי' מקמי שיביא שתי שערות דקטן פטור שלא בא לכלל מצות הלכך חיוביה בתר הכי הוא ואע"ג דמכי מייתי שתי שערות לענין כל התורה איש הוי מיהו כי מיעטיה קרא לאו בתחלת אישותו קא ממעט כדמפרש בגמרא בן הסמוך לגבורתו של איש אלמא בתחלת אישותו חייביה קרא: **גמ' היכא אשכחן.** בשאר ענשין דענש הכתוב את הקטן דהכא בעי קרא למיפטריה: **אטו בן סורר ומורה על שם חטאו נהרג.** דנבעי בר ענשין וכי מה חטא שיהרג מפני שאכל תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין ועל שם סופו נהרג כדמפרש בשלהי פרקין (דף עב.) סוף שמגמר נבסי אביו ומבקש למודו ואינו מוצא וכו' אמרה תורה מוטב ימות זכאי ואל ימות חייב: **וכי יהיה לאיש בן סורר ומורה.** לכשיגיע לכלל איש הבן הזה קורא לו הכתוב בן סורר ומורה: **תני ר' חייא.** במתניתיה הכי משיביא שתי שערות עד שיקיף זקן עד שיקיף עטרה: **כי אתא רב דימי.** פרשה דהא דתנא עד שיקיף עטרה לאשמועינן דהקפת זקן התחתון דקתני מתני' הקפת גיד קאמר סמוך לביצים ולא הקפת הכיס של ביצים דהוו לבתר הכי טובא: **רב חסדא.** סבר קטן שלא הביא שתי שערות מוליד: **לכדרב יהודה.** דאמר האי לאיש בבן סורר ומורה עצמו קאי והכי קאמר כשיהיה הבן לאיש כלומר כשיגיע לכלל אישות: ה"ג **א"כ לימא קרא בן לאיש.** דמשמע שפיר דהכי קאמר כי יהיה הבן לכלל איש: **מאי כי יהיה לאיש בן.** השתא משמע כשיהיה לאיש בן דהאי איש אאבות קאי ולמעוטי דבנו של קטן פטור לעולם: **ואימא כוליה.** האי קרא לכדרב חסדא הוא דאתי למעוטי בנו של קטן אבל קטן עצמו מיחייב דהא בן כתיב וסמוך לגבורתו של איש מנא לן: ה"ג **א"כ לימא קרא כי יהיה בן איש.** א"כ דבוליה אאבות קאי לא לכתוב ביה למ"ד אלא וכי יהיה בן איש סורר ומורה דמשמע בנו של איש ולא בנו של קטן: **מאי.** וכי יהיה לאיש למה הקדים לאיש ברישא והוצרך להטיל בו למ"ד: **שמע מיניה תרתי.** משום דהשתא משמע הכי ומשמע הכי כי יהיה בן לאיש כשיגיע לגבורתו של איש ומשתמע נמי אאבוה כי יהיה לאיש גדול בן ולא שיהיה לקטן בן: **ופליגא דרבה.** הא דרב חסדא דאמר קטן שמוליד פטור דאלמא דקטן מוליד פליגא דרבה: **ואם אין לאיש גואל.** גבי גזל ונשבע על שקר דכתיב לעיל מיניה והתודו את חטאתם אשר עשו והשיב את אשמו בראשו והאי אשמו קרן של גזלה: **שאין לו גואלים.** אין לך אדם בישראל שאין לו גואלים כל זמן שלא כלו בני יעקב הקרוב קרוב קודם: **בגזל הגר.** ומת לאחר שנשבע לו ואין לו יורשים:

ואמר

פרק שמיני - בן סורר ומורה

משנה

משנתינו עוסקת בפרק הזמן שבו חלים על נער דיני בן סורר ומורה. מבררת המשנה: **בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה** שנמנה לעיל (נג.) בין חייבי הסקילה, **מֵאֵימָתַי נַעֲשָׂה** – חלים עליו דיני **בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מַשִּׁיבִיא** – משיצמחו לו **שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת** במקום הערוה, **וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן** – עד שמקום הערוה יהיה מוקף בשיער. חכמים שדיברו על 'זקן' התכוונו לזקן **הַתַּחְתּוֹן** במקום הערוה, **וְלֹא** לזקנו **הָעֶלְיוֹן** שבפניו, **אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה. שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים כא יח) **'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה'**, ודרשו חכמים שדווקא **בֵּן** נעשה בן סורר **וְלֹא בַּת.** ועוד דרשו, שדווקא כשהוא עדיין **בֵּן** הוא נעשה בן סורר **וְלֹא** כשהוא כבר **אִישׁ,** וכשהקיף זקן הוא כבר איש.

ואין לומר שכוונת הדרשה 'בן ולא איש' ללמדנו שכאשר הוא מביא שתי שערות ונקרא 'איש' לכל ענייני התורה, שוב אינו נעשה בן סורר, ודיני בן סורר יחולו דווקא בזמן שהוא קטן שאז הוא נקרא 'בן', מפני שקָטָן אף שנקרא 'בן', **פָּטוּר** מדיני בן סורר כיון **שֶׁלֹּא בָא לִכְלָל** חיוב **מִצְוֹת,** ועל כרחך שזמנו של בן סורר מתחיל כשמגיע לכלל מצוות, דהיינו כשמביא שתי שערות, והמיעוט 'בן ולא איש' מלמד שסוף הזמן של בן סורר הוא משיקיף זקן שאז הוא איש גמור.

גמרא

הגמרא דנה מה המקור שאין דין בן סורר על קטן. שואלת הגמרא: **קָטָן** שלא הביא שתי שערות, **מְנָלָן דְּפָטוּר** – מנין שלא חלים עליו דיני בן סורר. תמהה הגמרא: וכי יש להקשות **מְנָלָן** – מנין שקטן פטור, הלא **כִּדְקָתָנֵי טַעֲמָא** – הטעם הוא כמו ששנינו במשנה, **שֶׁלֹּא בָא לִכְלָל** חיוב **מִצְוֹת. וְתוּ** – ועוד תמהה הגמרא, **הֵיכָא אַשְׁכְּחַן דְּעָנֵשׁ הַכָּתוּב** – היכן מצאנו שהתורה מעניש קטן, **דְּהָכָא לְמִיפְּטְרֵיהּ** – שכאן יהא צורך בפסוק מיוחד למעט שאין מעניש קטן.

מתרצת הגמרא: **אֲנַן הָכִי קָאָמְרִינַן** – כך התכוונו להקשות, **אָטוּ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַל חֶטְאוֹ נֶהֱרָג** – וכי בן סורר נהרג על החטא שעשה, והלא הוא רק אכל כמות של בשר ושתה כמות של יין, אלא **עַל שֵׁם** – על מה שיהיה **בְּסוֹפוֹ** הוא **נֶהֱרָג,** כמו שאמרו בברייתא (להלן עב.) שסופו יהיה שיכלה ממון אביו וילסטם את הבריות, ואמרה תורה שמוטב שימות זכאי ולא ימות חייב. **וְכֵיוָן דְּעַל שֵׁם סוֹפוֹ נֶהֱרָג,** היה מקום לומר **שֶׁאֲפִילּוּ קָטָן נַמִּי** – גם יחול עליו דין מיתה, כדי שימות זכאי ואל ימות חייב. **וְעוֹד,** שהרי נאמר בתורה **'בֵּן' וְלֹא** נאמר **'אִישׁ',** ו'בן' גם **קָטָן מַשְׁמַע,** והיה מקום לומר שגם קטן יהרג.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** המקור שאין על קטן דין בן סורר, **דְּאָמַר קְרָא** (דברים כא יח) **'וְכִי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן',** ויש לדרוש את הפסוק כך, 'כאשר הבן יהיה לאיש', והכוונה **לְבֵן הַסָּמוּךְ לִגְבוּרָתוֹ שֶׁל אִישׁ,** כלומר זמן 'גבורתו של איש' הוא בהקפת הזקן, ומעת שמביא שתי שערות עד הקפת זקן, הוא 'סמוך לגבורתו של איש'.

שנינו במשנה: מאימתי נעשה בן סורר ומורה, משיביא שתי שערות **וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן כו'** ולא העליון. **תָּנֵי** – שנה **רַבִּי חִיָּיא** בברייתא, מה שאמרו חכמים **עַד שֶׁיַּקִּיף** זקן, הכוונה שהזקן יקיף את **הָעֲטָרָה.** ועדיין לא התבארה כוונת הברייתא את מה בדיוק הזקן צריך להקיף. **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל, **אָמַר** שכוונת הברייתא **לְהַקָּפַת הַגִּיד** סמוך לביצים, **וְלֹא הַקָּפַת בֵּיצִים** – ולא שהזקן יקיף את כיס הביצים שהוא במועד הרבה יותר מאוחר.

הגמרא דנה בבן סורר שנולד כשאביו היה קטן: **אָמַר רַב חִסְדָּא,** קָטָן שלא הביא שתי שערות, **שֶׁהוֹלִיד** בן, **אֵין בְּנוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן',** ומשמעות הפסוק היא, שדווקא אם **לְאִישׁ** [–לגדול] יהיה **בֵּן,** הבן נעשה בן סורר, **וְלֹא** אם **לְבֵן** [–לקטן] יהיה **בֵּן.**

מקשה הגמרא: כיצד אפשר לפרש את הפסוק כרב חסדא, הלא לפי רב חסדא המילה 'איש' עוסקת באביו של הבן סורר, **וַהֲאי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – והלא פסוק זה נצרך **לְכִדְרַב יְהוּדָה אָמַר רַב,** שדרש שבן סורר צריך להיות סמוך לגבורתו של איש, והמילה 'איש' עוסקת במצבו של בן סורר, ולא באביו. מתרצת הגמרא: **אִם בֵּן** שהמילה 'איש' עוסקת רק במצבו של הבן, **לֵימָא קְרָא** – יאמר הפסוק **'כִּי יִהְיֶה בֵּן לְאִישׁ',** שהמשמעות היא שכאשר יבוא הבן לכלל איש, הוא נעשה בן סורר, **וּמַאי 'כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן',** אלא **שְׁמַע מִינַּהּ תַּרְתֵּי** – כיון שהפסוק מתפרש בשני אופנים, האחד, כשיהיה לאיש בן, ונלמד מזה שבן של קטן פטור, והשני כשיהיה הבן לאיש, שיגיע סמוך לגבורתו של איש.

ורב חסדא **פְּלִיגָא דְּרַבָּה** – חולק על רבה וסובר שקטן יכול להוליד, **דְּאָמַר רַבָּה, קָטָן אֵינוֹ מוֹלִיד, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר ה ח) **'אִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל',** בענין מי שתבע את חבירו על ממון שגזלו והנתבע נשבע שלא היו דברים מעולם, ואחר כך חזר הגזלן והודה שגזלו, שעליו לשלם לנתבע קרן וחומש ולהביא קרבן אשם, ואם מת התובע לאחר שהגזלן נשבע, ואין לו יורש להחזיר לו את הגזילה עם תוספת החומש, עליו ליתנם לכהן. ויש לשאול, **וְכִי יֵשׁ לְךָ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל** – קרוב שיירש אותו, והלא כל ישראל בני יעקב הם, ועד שלא יכלו כל בני יעקב תמיד יש קרוב שיירשנו, **אֶלָּא בְּגֵגֶל הַגֵּר** שאין לו יורשים **הַכָּתוּב מְדַבֵּר,** כלומר, הפסוק עוסק באדם שגזל דבר מה מגר שאין לו יורשים, והגר תבעו על הגזילה, ונשבע הגזלן שלא היו דברים מעולם, ואחר כך מת הגר והודה הגזלן שנשבע לשקר, שבמקרה זה נותן הגזלן את הקרן והחומש לכהן.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שני עמ' ב

אָמַר לֵיהּ רַב בִּיבִי בַּר אַבָּיֵי לרב הונא בריה דרב יהושע, **מַר לָא הָכִי אָמַר** – מורי לא ביאר כך את דברי רבי בברייתא, **וּמַיְדוּ מוֹרִי, רַב יוֹסֵף,** אלא ביאר **שַׁרְבִּי** סובר שבת כהן נשואה בשריפה, אלא **שִׁבְרְבִי מֵאִיר סְבִירָא לֵיהּ, דְּאָמַר** שהתורה חייבה אותה שריפה, דווקא אם היתה נשואה לאדם כשר שלא התחללה בביאתו, אבל אם **נִשֵּׂאת לְאֶחָד מִן הַפְּסוּלִין** כגון חלל, נתין וממזר, שנתחללה מכהונתה בביאתו, אם זינתה **מִיתָתָהּ בְּחֶנֶק. וְהָכִי קָאָמַר** רבי, **אִם תְּחִילַּת אַחֲלָתָהּ** – התחיל חילולה מהכהונה רק **בְּזִנּוּת** זו, דינה **בִּשְׂרֵיפָה, וְאִידָךְ** – אך אם כבר נתחללה מהכהונה על ידי נישואיה לאדם פסול, אם זינתה דינה **בְּחֶנֶק.**

שואלת הגמרא: **וּמַאי וְכֵן** – ומה כוונת רבי בראייתו מהפסוק 'לבדו' שנאמר בנערה מאורסה, הלא אין דמיון בין שתי ההלכות, שבבת כהן לא הקפידה התורה אלא שתהא ביאה זו תחילת חילולה מכהונה, ולא הקפידה שביאה זו תהא ביאתה הראשונה, שהרי מדובר בבת כהן נשואה. אולם בנערה המאורסה, התורה הקפידה שביאה זו תהא הראשונה.

וְאָמַר רַחֲמָנָא ׳אִם אֵין לָאִישׁ גּוֹאֵל׳, ולא ׳אם אין לו גואל׳, ודורשים שרק אם הגר הוא **׳אִישׁ׳** [–גדול], **אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר עָלָיו** – לברר אודותיו **אִם יֶשׁ לוֹ גּוֹאֲלִין** [–יורשים] **וְאִם לָאו**, שהרי יתכן שהוליד בנים לאחר שהתגייר, ויש לתת להם את הקרן והחומש ולא לכהן, אבל אם הנגזל הוא גר **קָטָן, אִי** [–אין] **אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר עָלָיו** – לברר אודותיו אם יש לו יורשים, מפני **שבִּירוּעַ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין,** והקרן והחומש ניתנים לכהן. ומוכח שקטן אינו מוליד, ולכן ודאי שאין לו יורשים, ואילו בדברי רב חסדא מבואר שקטן יכול להוליד.

מקשה הגמרא: **אֵיתִיבֵיהּ** – הקשה **אַבָּיֵי** לרבה מברייתא, נאמר בפרשת שפחה חרופה **׳אִישׁ׳,** [׳וְאִישׁ כִּי יִשְׁכַּב אֶת אִשָּׁה שִׁכְבַת זָרַע׳ (ויקרא יט ב)], **אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ** [–גדול] שבא על שפחה חרופה שמתחייב בקרבן והיא מתחייבת במלקות, אבל קטן **בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁרָאוּי לְבִיאָה, מִנַּיִן** שאם בא על שפחה חרופה, השפחה לוקה, **תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְאִישׁ׳,** כלומר מתוספת האות ו׳ יש לרבות גם ביאת בן תשע. ומוכח שבן תשע שנים ויום אחד ראוי לביאה ומן הסתם גם מוליד, וקשה על רבה שאמר שקטן אינו מוליד. מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבה, **יֶשׁ לוֹ** זרע והוא ראוי לביאה **וְאף** על פי כן **אֵינוֹ מוֹלִיד, כְּתִבוּאָה שֶׁלֹּא הֻכְּשְׁרָה שְׁלִישׁ דָּמֵי** – דומה הדבר לגרעינים של תבואה שעדיין לא הגיעה לשליש בישולה, שאם זורעים אותם אין תבואה צומחת מהם.

הגמרא מביאה ברייתא המסייעת לרבה הסובר שקטן אינו מוליד: **דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא,** נאמר בפרשת רוצח (שמות כא יד) **׳וְכִי יָזִיד אִישׁ** עַל רֵעֵהוּ׳ וגו׳, ויש לדייק ממה שלא כתבה התורה ׳וכי ירשיע איש׳, **שאִישׁ** [–גדול] **מַזִּיד** – זרעו מתבשל **וּמַזְרִיעַ** – ומוליד, **וְאֵין קָטָן מַזִּיד וּמַזְרִיעַ** – אבל קטן אין זרעו מתבשל ואינו ראוי להוליד. מבארת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִׁי, מַאי מַשְׁמַע דְּהַאי** – שמילת ׳מַזִּיד׳ **לִישָׁנָא דְּכַשּׁוֹלֵי** – לשון בישול **הוּא.** והשיב לו, **דִּכְתִיב** (בראשית כה כט) ׳וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד׳, שפירושו שיעקב בישל תבשיל.

הגמרא מקשה מברייתא אחרת על רבה הסובר שקטן אינו מוליד. מקשה הגמרא: **וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,** נאמר בתורה (דברים כא יח) ׳כִּי יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה׳, ויש לדייק שדווקא ׳בן׳ נעשה בן סורר, **וְלֹא** אם כבר הוליד ונעשה **אָב.** מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן מדובר שאם הוא לא היה אב, היה יכול להיות בן סורר, **אִילֵימָא דְּאִיעַבַּר** – אם נאמר שהאשה התעברה ממנו **בְּתַר דְּאַיְיתֵי** – לאחר שהביא **שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאוֹלִיד מִקַּמֵּי דְּלַקִּיף זָקָן** – וילדה קודם שהקיף זקן, ולאחר שילדה נעשה בן סורר, **מִי אִיכָּא שָׁהוּת כּוּלֵּי הַאי** – וכי יש זמן כה רב דהיינו תשעה חדשים להיעשות בן סורר, **וְהָא אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי, כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ אֶלָּא שֶׁלֹּשָׁה חֳדָשִׁים בִּלְבָד** מעת הבאת שתי שערות, ואף שעדיין לא הקיף זקן, ומדוע צריך לפוטרו משום שיש לו בן, הלא הוא פטור כיון שעברו שלושה חדשים. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי מדובר **דְּאִיעַבַּר מִקַּמֵּי דְּלַיְיתֵי** – שהאשה התעברה ששה חדשים קודם שהביא **שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאוֹלִיד מִקַּמֵּי דְּלַקִּיף זָקָן** – וילדה בן קודם שהקיף זקן, בתוך שלושה חדשים להבאת שתי שערות, ואין לו דין בן סורר כיון שיש לו בן. **וּשְׁמַע מִינַּהּ שֶׁקָּטָן מוֹלִיד,** וקשה על רבה.

מתרצת הגמרא: **לא, לְעוֹלָם** מדובר **דְּאִיעַבַּר בְּתַר דְּאַיְיתֵי** – שהתעברה אחרי שהביא **שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת, וְאוֹלִיד בְּתַר דְּאַקִּיף זָקָן** – וילדה לאחר שהקיף זקן, **וּדְקָא קַשְׁיָא דְּרַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי** – ומה שהוקשה מדברי רבי כרוספדאי שזמנו של בן סורר אינו אלא שלושה חדשים בלבד, יש לתרץ שבאמת מדובר שהוא עדיין בתוך שלושה חדשים ועוד לא נולד לו בן, ואף על פי כן נקרא אב, שהרי **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל לבבל **אָמַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** – בארץ ישראל פירשו שתנא דבי רבי ישמעאל בא להשמיע את דינו של רבי כרוספדאי, שדווקא **בֵּן** נעשה בן סורר, **וְלֹא הָרְאוּי לְקִרְאוֹתוֹ אָב,** דהיינו כעבור שלושה חדשים לאחר הבאת שתי שערות, מפני שאם היה בא על אשה לאחר הבאת שתי שערות והיא היתה מתעברת, היה העובר ניכר כעבור שלושה חדשים.

הגמרא מבארת את דברי רבי כרוספדאי: **גּוּפָא, אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי אָמַר רַבִּי שַׁבְּתַי, כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּלְבָד.** מקשה הגמרא: **וְהָאֲנַן תְּנַן** – והלא שנינו במשנתינו, שזמנו של בן סורר הוא **מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן,** ומשמע שאם לא הקיף זקן, נעשה בן סורר אף שעברו שלושה חדשים. מתרצת הגמרא: המשנה מחדשת שאם **הִקִּיף זָקָן, אַף עַל גַּב דְּלָא מְלוּ** – שלא מלאו **שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים,** אינו נעשה בן סורר, ורבי כרוספדאי למד מתנא דבי רבי ישמעאל, שאם **מָלוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אַף עַל גַּב דְּלָא הִקִּיף** זקן, אינו נעשה בן סורר.

הגמרא דנה האם זמן הכרת העובר שוה בכל הנשים: **יְתֵיב** – ישב **רַבִּי יַעֲקֹב** ממקום ששמו **נְהַר פָּקוֹד קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא** – לפני רבינא, ודן עמו בענין שלושת חדשי הכרת העובר, **וִיתֵיב וְקָאָמַר** – וישב ואמר **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, שְׁמַע מִינַּהּ מִדְּרַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי אָמַר רַבִּי שַׁבְּתַי, יוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה** – אשה העתידה ללדת בן אחרי שבעת חדשי עיבור, **אֵין עוּבָּרָהּ נִיכָּר לְשָׁלִישׁ יָמֶיהָ** דהיינו בשני חדשים ושליש חודש, אלא רק בתום שלושה חדשים, שזה הזמן הקבוע בכל מעוברת. **דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – שאם תעלה בדעתך לומר **שעוּבָּרָהּ נִיכָּר לְשָׁלִישׁ יָמֶיהָ, לָמָּה לִי** – מדוע יכול להיות בן סורר רק עד **שְׁלֹשָׁה** חדשים מיום שהביא שתי שערות, הלא **כִּתְרֵי וְתִילְתָּא סַגְיָא** – די בשני חדשים ושליש חודש כדי לפטור בן סורר מעונש, מפני שיתכן שיבוא על אשה אחרי הבאת שתי שערות והיא תתעבר, ואולי תלד לאחר שבעה חדשים, ובשליש מהם יוכר עוברה ויהא ראוי לקרותו אב. אלא על כרחך שלעולם אין העובר ניכר בפחות משלושה חדשים.

אָמַר לֵיהּ רבינא לרבי יעקב, **לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – אומר לך שיולדת לשבעה **עוּבָּרָהּ נִיכָּר לְשָׁלִישׁ יָמֶיהָ,** דהיינו שני חדשים ושליש, ואף על פי כן אין לפטור בן סורר קודם שלושה חדשים, משום **שזִּיל בָּתַר רוּבָּא** – יש לך ללכת אחר רוב הנשים שיולדות אחרי תשעה חדשי עיבור.

אַמְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ – אמרו לפני רב הונא בריה דרב יהושע את דחיית רבינא לדבריו, **אָמַר לְהוּ** רב הונא בריה דרב יהושע, **וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת מִי אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא** – וכי הולכים בדיני נפשות אחר הרוב כדי להרוג את הנידון, והלא **הַתּוֹרָה אָמְרָה** בענין רוצח בשגגה (במדבר לה כד–כה) ׳וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וגו׳ **וְהִצִּילוּ הָעֵדָה,** דהיינו שמוטל על הסנהדרין לחפש כל צד של זכות על הנידון כדי להצילו ממיתת בית דין, **וְאילו אַת אָמְרַת זִיל בָּתַר רוּבָּא** – שיש ללכת אחר הרוב.

אַהֲדְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא – החזירו את תשובת רב הונא בריה דרבי יהושע לרבינא, **אָמַר לֵיהּ** רבינא, **וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת לָא אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא** – וכי אין הולכים אחר הרוב בדיני נפשות כדי להרוג את הנידון, **וְהָתְנַן** (לעיל מ.), עד **אֶחָד אוֹמֵר, בִּשְׁנַיִם בַּחֹדֶשׁ** ביום פלוני בשבוע, עבר הנידון עבירה שחייב עליה מיתה, **וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר, בִּשְׁלֹשָׁה** בחודש נעשתה העבירה, וכששאלוהו באיזה יום בשבוע, אמר את היום שחבירו אמר, **עֲדוּתָן קַיֶּמֶת** והורגים את הנידון, מפני **שֶׁזֶּה** – אחד העדים **יוֹדֵעַ בְּעִיבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ** – שבית דין עיברו את החודש הקודם וראש החודש הנוכחי חל ביום השלושים ואחד לחודש הקודם, **וְזֶה** – והשני **אֵינוֹ יוֹדֵעַ** שבית דין עיברו את החודש שעבר, כמו שרוב בני אדם טועים בענין זה, והוא סבר שראש החודש הנוכחי חל ביום השלושים לחודש הקודם, נמצא שאין סתירה ביניהם. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – ואם תעלה בדעתך **שלא אָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא** – שאיננו אומרים בדיני נפשות לך אחר הרוב, מדוע עדותם קיימת, **נִימָא** – נאמר **הָנֵי דַּוְקָא קָא מְסַהֲדִי** – שעדים אלו הם מהמיעוט שיודעים את התאריך המדויק, **וְאַכַּחוּשֵׁי הוּא דְּקָא מְכַחֲשֵׁי אַהֲדָדֵי** – והם הכחישו זה את זה. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי הטעם הוא **מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא** – שגם בדיני נפשות אנו אומרים לך אחר הרוב, **וְרוּבָּא דְּאִינְשֵׁי עֲבִדִי דְּטָעוּ בְּעִיבּוּרָא דְּיַרְחָא** – ורוב האנשים עשויים לטעות ולא לדעת האם בית דין עיברו את החודש שעבר או לא.

הגמרא מביאה הוכחה ממשנה נוספת שבדיני נפשות הולכים אחר הרוב: **אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִדִּפְתִּי, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא** – גם אנו שנינו במשנה (נדה מד:), קטנה **בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה**

המשך בעמוד עד

רש"י

ואמר רחמנא איש. ולא כתיב ואם אין לו גואל מאי טעמא כתיב איש אלא משום דכתיב ואם דמשמע פעמים שיש לו יורשים ולהכי כתיב איש ללמדך איש הוא דאיכא לספוקי שמא יוליד בנים משנתגייר ואינך רשאי להפקיע קרן שלו ולתתו לכהן עד שתדע שאין לו יורשים אבל קטן גר מסתמא גזל שלו שנשבע עליו ישראל לשקר לכהן הוא בידוע שאין לו גואלים:

איש. גבי שפחה חרופה כתיב (ויקרא יט) ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע וגו': **שלא הביאה שליש.** שאם אתה זורעה אינה מצמחת: **וכי יזיד.** מדאפקיה בלשון מזיד ולא כתוב וכי ירשיע איש למימר דרוש ביה נמי האי מזיד מבשל: **בן ולא אב.** לגבי בן סורר ומורה בן ולא אב וקס"ד דממעיט בן שכבר נולד לו בן דשוב אינו נעשה בן סורר ומורה ואי קטן לא מוליד ה"ד דאיצטריך למעוטי: **אי נימא דאיעבורא.** אמיה מהאי בתר דאייתי שתי שערות ושיהה בו ט' חדשים להקיף זקן ובתוך כך נולד בן וקא ממעט קרא דאע"ג דראוי הוא לבן סורר ומורה נפטר בשביל שנולד לו בן: **והא א"ר כרוספדאי.** כל ימיו של בן סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד ואע"ג דלא הקיף זקן אינו נעשה בן סורר ומורה לאחר ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות והשתא לא דייק טעמא דרבי כרוספדאי מהיכא ולקמן בעינן ליה מיהו קרא לא צריך למעוטי דאפילו לא אב הוא יהא מפטר בג' חדשים: **אלא לאו.** כי איצטריך למעוטי כגון דאוליד מקמי ג' חדשים בתר שתי שערות ועל כרחיך איעברא ו' חדשים מקמי דאייתי ב' שערות ואוליד מקמי דאקיף זקן וג' חדשים נמי לא עברו עליו ושמע מינה קטן מוליד: **לא לעולם דאיעבר בתר דאייתי שתי שערות וכו'.** והאי דקאמר רבי ישמעאל בן ולא אב לא כשילדתו אמו כבר לבנו קא ממעט דבלאו הכי מפטר מדין בן סורר ומורה או בג' חדשים או בהקפת זקן: **אלא כי אתא רב דימי.** פרשה לדתנא דבי רבי ישמעאל דאתא לאשמועינן האי דרבי כרוספדאי דמי שעברו עליו ג' חדשים לאחר שהביא שתי שערות פטור וה"ק בן ולא הראוי להיות אב והיינו לאחר ג' חדשים אחר שהביא שערות שראוי להיות העובר ניכר אם היה בא על האשה משהביא שתי שערות והיא מתעברת: **והא אנן תנן עד שיקיף.** אבל בג' חדשים לא מיפטר: **הקיף.** אשמועינן מתני' דמפטר אפי' ממהר להקיף מקמי דמלוי ורבי כרוספדאי אשמעינן מלוי אע"ג דלא הקיף ונפקא לן מדתנא דבי ר' ישמעאל בן ולא הראוי להיות אב: **ש"מ.** מדלא קרי ליה ראוי לקרותו אב עד ג' חדשים ש"מ אפי' אשתו היתה יולדת לשבעה אינו ניכר בפחות מג' חדשים דאי לשליש ימים ניכר בתרי ירחי ותילתא נפטר כל אדם מדין סורר ומורה דהא ראוי לקרותו אב ונפקא מינה לאשה שלא שהתה אחר בעלה ג' חדשים ונשאת ונתעברה ספק מן הראשון ספק מן האחרון אם הוכר עוברה לב' חדשים ושליש לנשואי האחרון ודאי מן הראשון דאפילו היא עתידה לילד לשבעה לאחרון לא היה ניכר לשליש ימיה: **זיל בתר רובא.** להכי לא מפטר כל אדם בתרי ירחי ותילתא לאחר הבאת שתי שערות דלא קרינן ביה ראוי דאזלינן בתר רוב נשים שיולדות לט' ואין עוברה ניכר בפחות מג' חדשים: **והצילו העדה.** לדונו לזכות ואנן מצינן למפטריה משום דאי טעמא דראוי להיות אב ביולדת לז' ואת אמרת זיל בתר רובא ולא מפטר עד שראוי לקרותו אב ביולדת לט' כרוב נשים: **בעבורו של חדש.** שהיה חדש שעבר מלא ור"ח ביום ל"א וזה שאמר בג' סבור שהחדש שעבר חסר וחשב ר"ח מיום ל': **ואי לא אזלינן בתר רובא.** דאינשי דעבידי דטעו בעבורא דירחא אמאי מצרפין לסהדותייהו וקטלינן ליה להאי נימא לא טעה אלא האי דוקא ג' אמר והאי דוקא אמר שנים ואין עדותן מכוונת ליום אחד: **אף אנן נמי תנינא.** דאזלינן בתר רובא וקטלינן: **מתקדשת בביאה.** אם מסרה אביה לאחד לבא עליה לשום קדושין אבל לא מדעת עצמה דאין מעשה קטנה כלום: **קנאה.** ליורשה וליטמא לה ולצאת בגט ובלא חליצה ובלבד שיקבל אביה את גיטה: **וחייבין עליה משום אשת איש.** אם קבל אביה קדושיה מאיש אחד ובא עליה איש אחר: **ומטמא את בועלה.** בנדתה: **לטמא משכב התחתון בעליון.** כבר פירשתיו בפ' ד' מיתות (דף נה:) שיהא תחתונו בעליונו של זב שמטמא אוכלין ומשקין אפילו לא נגע בו מפני ששכב עליו אבל פחותה מבת שלש הבא עליה בנדותה אינו כבועל נדה אלא כנוגע בנדה ואין משכבו מטמא אפילו אוכלין ומשקין אפילו נגע בו דנוגע בנדה אינו אלא ראשון לטומאה ואינו מטמא כלים ואפילו נגע וכ"ש דאינו מטמא משכב בלא נגיעה: **נשאת לכהן.** ע"י קדושי אביה ואמרו רבנן אין האשה אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה וזו אם נכנסה לחופה אוכלת אבל פחותה מכן אפילו נכנסה לחופה אינה אוכלת אע"ג דגדולה כיון שנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה אוכלת אלמא לאו בביאה תליא מילתא אלא בחופה מיהו ראויה לביאה בעינן וכל שאין לה ביאה אין לה חופה: **בא עליה אחד מן הפסולין.** כגון גוי חלל נתין וממזר עשאה חללה ופסלה כדאמרינן ביבמות (דף סח.) כי תהיה לאיש זר כיון שנבעלה לפסול לה פסלה: **והיא פטורה.** מפני שהיא קטנה ואינה בת עונשין קתני מיהא דחייבין עליה משום אשת איש וקס"ד חייבין מיתה קאמר ובמזיד:

ואמאי

תוספות

בידוע שאין לו גואלים. וא"ת דמשמע דקטן בידוע שאין לו גואלים משום דאינו מוליד וכן בפ' אין בין המודר (נדרים דף לה:) זאת תורת היולדת בין גדולה בין קטנה ופריך קטנה בת לידה היא מאי קושיא הא אמרינן לקמן בשמעתין דורות הראשונים היו מולידין בח' שנים ויש לומר דאף ע"פ שבדורות האחרונים נתנו חכמים סימן להבאת שערות לקטנה בת י"ב שנה ויום אחד ולקטן בן י"ג שנה ויום אחד בדורות הראשונים שהיו ממהרים להביא שערות היה זמן גדלות מקודם הרבה והא דקאמר לקמן וכי עבד בצלאל משכן בר י"ג שנה הוה דכתיב איש איש ממלאכתו התם רוצה להוכיח על דורות הראשונים דאפילו כי אזלת בתר דורות דהשתא לפי שלא תרצה להוכיח שנחשבים גדולים בפחות א"כ בעל כרחיך בר תליסר שנין הוה:

אחד אומר בשנים בחדש. פירשתיה לעיל בפרק היו בודקין (דף מא:) ד"ה שזה:

בת ג' שנים ויום אחד. פירשתי בפ' ארבע מיתות (לעיל נה:):

וְאָמַר רַחֲמָנָא 'אִישׁ'. 'אִישׁ' אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר עָלָיו, אִם יֵשׁ לוֹ גּוֹאֲלִין וְאִם לָאו. קָטָן, אִי אַתָּה צָרִיךְ לַחֲזוֹר עָלָיו, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֲלִין. אִיתִּיבֵיהּ אַבַּיֵּי 'אִישׁ', אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁרָאוּי לְבִיאָה, מְנַיִּין. תַּלְמוּד לוֹמַר, 'וְאִישׁ'. אָמַר לֵיהּ, יֵשׁ לוֹ וְאֵינוֹ מוֹלִיד, כִּתְבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ דָּמֵי. דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא, 'וְכִי יָזִיד אִישׁ', אִישׁ מֵזִיד וּמַזְרִיעַ, וְאֵין קָטָן מֵזִיד וּמַזְרִיעַ. אָמַר לֵיהּ רַב מָרְדְּכַי לְרַב אַשִּׁי, מַאי מַשְׁמַע, דְּהַאי 'מֵזִיד' לִישְׁנָא דְּבַשּׁוֹלֵי הוּא, דִּכְתִיב 'וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד'. וְהָא תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, 'בֵּן' וְלֹא אָב. הֵיכִי דָּמֵי, אִילִימָא דְּאִיעַבַּר בָּתַר דְּאַיְתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְאוֹלִיד מִקַּמֵּי דְּלַקִּיף זָקָן. מִי אִיכָּא שָׁהוּת כּוּלֵּי הַאי, וְהָא אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי, כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּלְבָד. אֶלָּא לָאו, דְּאִיעַבַּר מִקַּמֵּי דְּלַיְיתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְאוֹלִיד מִקַּמֵּיהּ דְּלַקִּיף זָקָן, וּשְׁמַע מִינַּהּ, קָטָן מוֹלִיד. לֹא, לְעוֹלָם דְּאִיעַבַּר בָּתַר דְּאַיְתֵי שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, וְאוֹלִיד בָּתַר דְּאַקִּיף זָקָן, וּדְקָא קַשְׁיָא דְּרַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי, כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא 'בֵּן' וְלֹא הָרָאוּי לִקְרוֹתוֹ אָב. גּוּפָא, אָמַר רַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי אָמַר רַבִּי שַׁבְּתַי, כָּל יָמָיו שֶׁל בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים בִּלְבָד. וְהָאָנַן תְּנַן, מִשֶּׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת וְעַד שֶׁיַּקִּיף זָקָן. הִקִּיף זָקָן, אַף עַל גַּב דְּלָא מָלוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. מָלוּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, אַף עַל גַּב דְּלֹא הִקִּיף. יָתִיב רַבִּי יַעֲקֹב מִנְּהַר פָּקוֹד קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא, וִיתִיב וְקָאָמַר מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, שְׁמַע מִינַּהּ מִדְּרַבִּי כְּרוּסְפְּדַאי אָמַר רַבִּי שַׁבְּתַי, יוֹלֶדֶת לְשִׁבְעָה, אֵין עוּבְּרָהּ נִיכָּר לְשְׁלִישׁ יָמֶיהָ. דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, עוּבְּרָהּ נִיכָּר לְשְׁלִישׁ יָמֶיהָ, לָמָּה לִי שְׁלֹשָׁה, בִּתְרֵי וְתִילְתָּא סַגְיָא. אָמַר לֵיהּ, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ, עוּבְּרָהּ נִיכָּר לְשְׁלִישׁ יָמֶיהָ, זִיל בָּתַר רוּבָּא. אַמְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לְהוּ, וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת מִי אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא. הַתּוֹרָה אָמְרָה 'וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה וְהִצִּילוּ הָעֵדָה', וְאַת אָמְרַת זִיל בָּתַר רוּבָּא. אַהֲדְרוּהָ קַמֵּיהּ דְּרַבִּינָא, אָמַר לֵיהּ, וּבְדִינֵי נְפָשׁוֹת לָא אָזְלִינַן בָּתַר רוּבָּא. וְהָתְנַן, אֶחָד אוֹמֵר, בִּשְׁנַיִם בַּחֹדֶשׁ. וְאֶחָד אוֹמֵר, בִּשְׁלִשָּׁה. עֲדוּתָן קַיֶּמֶת, שֶׁזֶּה יוֹדֵעַ בְּעִיבּוּרוֹ שֶׁל חֹדֶשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ, לֹא אָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא, נֵימָא, הָנֵי דַּוְקָא קָא מְסַהֲדִי, וְאִכְחוֹשֵׁי הוּא דְּקָא מְכַחֲשִׁי אַהֲדָדֵי. אֶלָּא לָאו, מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא, וְרוּבָּא דְּאִינְשֵׁי עֲבִדִי דְּטָעוּ בְּעִיבּוּרָא דְיַרְחָא. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִדְּפִתִּי, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא, בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד מִתְקַדֶּשֶׁת בְּבִיאָה. וְאִם בָּא עָלֶיהָ יָבָם, קְנָאָהּ וְחַיָּבִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ. [וּמְטַמְּאָה] אֶת בּוֹעֲלָהּ, לְטַמֵּא מִשְׁכָּב הַתַּחְתּוֹן כָּעֶלְיוֹן. נִישֵּׂאת לְכֹהֵן, אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין, פְּסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה. וְאִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, מוּמָתִין עָלֶיהָ וְהִיא פְּטוּרָה.

ואמאי

ואמאי דילמא איילונית. תמצא ונמצאו קדושיה קדושי טעות: **דאדעתא דהכי לא** קדיש. ולאו אשת איש היא: **קרבן.** ובשוגג דאזלינן בתר רובא אבל מקטל לא קטלינא משום רובא: **בכא עליה אביה.** קאמר דחיובא לאו משום אישות אלא משום קורבא: **והא אחד מכל ערויות קתני.** דמשמע אפילו הנך דאתו לה לחייבה משום קדושין כגון חמיה וחורגה או כל אדם משום אשת איש: **אלא.** איבעי' לדחויה דלא נילף מינה דנזיל בקטלא בתר רובא אוקמא הכי: **הכא במאי עסקינן דקבלה.** בעלה עלויה דאפי' תמצא איילונית חפץ הוא בה וקדושיה קידושין: **המסוללת.** לשון פריצות: **והערה בה.** איבא למ"ד (יבמות דף נה:) הערא זו נשיקה ואיבא למ"ד זו הכנסת עטרה: **פסלה מן הכהונה.** ומשויא לה זונה דהעראה כגמר ביאה כדאמרי' בגמ' דיבמות (דף נד.) ובפרקין דלעיל (דף נה.) ומיהו מיתה לא מחייבו כגון שלא התרו בהן: **וב"ה מכשירין.** כדמפרש' לקמן דקטן לאו בר ביאה הוא: **מדורות הראשונים.** שהיו מולידין בני שמונה שנה כדילפינן לקמן: **אי נימא מדכתיב בת שבע בת אליעם ואליעם בן אחיתופל וכתיב בלדת שלמה בנה ויקרא את שמו ידידיה וסמיך ליה ויהי לשנתים ימים אחר לידתו הרג אבשלום את אמנון וברח לגשור וישב שם שלש שנים.** הרי חמש שנים לשלמה וכששב מגשור שפייס יואב את דוד ע"י התקועית להשיבו ישב בירושלים שנתים ואח"כ מרד דכתיב בתריה ויהי מקץ ארבעים שנה ונקט ליה למנין ששאלו מלך כדאמרינן בתמורה (דף יד:) שהלך ומרד ובאותו פרק נחנק אחיתופל כדכתיב ואחיתופל ראה כי לא נעשתה עצתו ויצו אל ביתו ויחנק הרי שלמה בן שבע שנים: **חצי ימיו של אדם שלשים וחמש.** דכתיב (תהלים צ) ימי שנותינו בהם שבעים שנה: **פשו להו עשרין ושית. לאחיתופל כשנולד שלמה ובתוך כ"ו שנים נולדו שלשה דורות אליעם ובת שבע ושלמה: דל תרתי שנין דתלתא עבורי.** כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר ז' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה: **אשתכח דכל חד וחד בתמני אוליד.** אחיתופל הוליד אליעם לח' שנה וח' חדשים ואליעם הוליד בת שבע לח' שנה וח' חדשים ובת שבע לח' שנה וח' חדשים **לילדתו** של שלמה הרי כ"ו שנים: **דאתתא בריא היא.** אשה דרכה להיות בריאה וממהרת להזריע: **ותדע.** על כרחך דאשה ממהרת דהא הוה לה לבת שבע ולד מקמי שלמה אותו הולד שמת לדוד שנולד ראשון דכתיב ביה (ש"ב יב) ובאשר מת הילד קמת ותאכל לחם: **אברהם גדול מנחור שנה.** מדקא חשיב ליה קרא ברישא: **וכתיב** ויקח **אברם ונחור להם נשים שם אשת אברם שרי ושם אשת נחור מלכה בת הרן אבי מלכה ואבי יסכה.** אלמא יסכה בת הרן יסכה זו שרה: **דילמא זוטר דאחי הוה.** והרן הוא דקשיש מיניה: **ויהי נח בן חמש מאות שנה.** לאחר שהיה בן חמש מאות שנה הוליד את שלשתן: שם בן מאת שנה ויולד את ארפכשד שנתים אחר המבול: **בר מאה ותרתין הוה.** הואיל והוא גדול מבולן נמצא שנולד בחמש מאות שנה לנח וכשירד המבול היה בן מאה שנה אלא שמע מינה קטן מבולן הוה ובחמש מאות ושני שנים לאבוה אתילד ודרך חכמתן חשיב להו: **ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור.** אלמא חור בר כלב הוה ובצלאל היה דור שלישי לה: **וכי עבד משכן היה בן י"ג.** דקרי ליה איש איש ממלאכתו וכשנשתלחו המרגלים בשנה השנית כבר היה בן י"ד שנה וכתיב בן ארבעים שנה אנכי היום:

שהכל

דל תרתי שני לתלתא עיבורי. פי' בקונט' כלומר פחות מח' חדשים אין שהות לעובר ז' חדשים להריון וחדש לימי נדות וטהרה אשתכח דכל חד בתמני אוליד אחיתופל הוליד אליעם לח' שנים וח' חדשים לעיבורו ומשנולד שהה ח' שנים והוליד את בת שבע וח' חדשים לעיבורה והיא נתעברה לח' שנים וח' חדשים לעיבורו של שלמה הרי כ"ו כ"פ בקונט' ותימה גדולה פי' דאותו חדש של ימי נדות וטהרה וכי לא היו הבנים גדילים נמצא כשעברו נשותיהם היו בני ח' שנים וחדש לכך נראה דלא דק בשביל חדש: **אלא** דרך חכמתן קא חשיב. תימה א"כ ליחשוב חם לבסוף וקרא קא חשיב שם וחם ויפת: חי

וְאַמַּאי, אֵימָא אַיְילוֹנִית הִיא, וְאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא קַדֵּישׁ. אֶלָּא לָאו, דְּאָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָא, וְרוֹב נָשִׁים לָאו אַיְילוֹנִיּוֹת נִינְהוּ. לֹא, מַאי חַיָּיב עָלֶיהָ דְּקָתָנֵי, קָרְבָּן. וְהָא 'מוּמָּתִין עַל יָדָהּ' קָתָנֵי, בְּבָא עָלֶיהָ אָבִיהָ. וְהָא, 'אִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת' קָתָנֵי. אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּקַבְּלָהּ עֵילָוֵיהּ. תָּנוּ רַבָּנַן, הַמְסוֹלֶלֶת בִּבְנָהּ קָטָן, וְהֶעֱרָה בָּהּ. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, פְּסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר נַחְמָנִי, אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר זְעִירִי, הַכֹּל מוֹדִים בְּבֶן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, שֶׁבִּיאָתוֹ בִּיאָה. פָּחוֹת מִבֶּן שְׁמֹנֶה, שֶׁאֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה. לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּבֶן שְׁמֹנֶה, דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרִי, גְּמָרִינַן מִדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי, לָא גְּמָרִינַן מִדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים. וְדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים, מְנָלָן דְּאוֹלִיד. אִילֵימָא, מִדְּכְתִיב 'הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעָם אֵשֶׁת אוּרִיָּה הַחִתִּי', וּכְתִיב (וְ)אֱלִיעָם בֶּן אֲחִיתוֹפֶל הַגִּילוֹנִי', וּכְתִיב 'וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידְיָה בַּעֲבוּר (כִּי) ה' (אֲהֵבוֹ), וּכְתִיב 'וַיְהִי לִשְׁנָתַיִם יָמִים וַיִּהְיוּ גֹּזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם', וּכְתִיב 'וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּרָה וַיְהִי שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים', וּכְתִיב 'וַיֵּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלִַם שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה', וּכְתִיב 'וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָא [וַאֲשַׁלֵּם] אֶת נְדָרַי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן', וּכְתִיב 'וַאֲחִיתוֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֱשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ (וְ)אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיֵּחָנָק', וּכְתִיב 'אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם'. וְתַנְיָא, כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דּוֹאֵג אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אֲחִיתוֹפֶל אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ. כַּמָּה הָוְיָא לְהוּ, תְּלָתִין וּתְלָת, דַּל שְׁבַע דַּהֲוָה שְׁלֹמֹה, פָּשׁ לְהוּ עֶשְׂרִים וְשִׁית. דַּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי לִתְלָתָא עִבּוּרֵי, אִשְׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד בְּתַמְנֵי אוֹלִיד. מִמַּאי, דְּלְמָא תַּרְוַיְיהוּ בְּתְשַׁע אוֹלִיד, וּבַת שֶׁבַע אוֹלִידָא בְּשִׁית, מִשּׁוּם דְּאִתְּתָא בָּרְיָא. תֵּדַע, דְּהָא הָוֵי לָהּ וָלָד מֵעִיקָּרָא. אֶלָּא מֵהָכָא, 'אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת תֶּרַח, תֶּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן', וְאַבְרָהָם גָּדוֹל מִנָּחוֹר שָׁנָה, וְנָחוֹר גָּדוֹל מֵהָרָן שָׁנָה, נִמְצָא אַבְרָהָם גָּדוֹל שְׁתֵּי שָׁנִים מֵהָרָן, וּכְתִיב 'וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים' וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, יִסְכָּה זוֹ שָׂרָה, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ יִסְכָּה, שֶׁסּוֹכָה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב 'כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ'. דָּבָר אַחֵר, 'יִסְכָּה', שֶׁהַכֹּל סָכִים בְּיוֹפְיָהּ. וּכְתִיב 'וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ' וְגוֹ', כַּמָּה קָשִׁישׁ אַבְרָהָם מִשָּׂרָה, עֶשֶׂר שְׁנִין. וְקָשִׁישׁ מֵאֲבוּהָ, תַּרְתֵּין שְׁנִין. אִשְׁתְּכַח כִּי אוֹלְדָהּ הָרָן לְשָׂרָה, בְּתַמְנֵי אוֹלִידָהּ. מִמַּאי, דִּלְמָא אַבְרָהָם זוּטָא דַּאֲחוּהּ הֲוָה, וְדֶרֶךְ חָכְמָתָן קָא חַשִּׁיב לְהוּ. תֵּדַע, דְּקָא חַשִּׁיב לְהוּ קְרָא דֶּרֶךְ חָכְמָתָן, דִּכְתִיב 'וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם חָם וְאֶת יָפֶת', שֵׁם גָּדוֹל מֵחָם שָׁנָה, וְחָם גָּדוֹל מִיָּפֶת שָׁנָה, נִמְצָא שֵׁם גָּדוֹל מִיָּפֶת שְׁתֵּי שָׁנִים. וּכְתִיב 'וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ', וּכְתִיב (וְ)אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם, שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשַׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל'. בֶּן מֵאָה שָׁנָה? בַּר מְאָה וְתַרְתֵּין שְׁנִין הָוָה. אֶלָּא, דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חַשִּׁיב לְהוּ. הָכָא נַמִּי, דֶּרֶךְ חָכְמָתָן קָא חַשִּׁיב לְהוּ. אָמַר רַב כַּהֲנָא, אַמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנְּהַרְדְּעָא. אָמַר לִי, אַתּוּן מְהָכָא מַתְנִיתוּן, וְאֲנַן מֵהָכָא מַתְנִינַן לָהּ 'וּלְשֵׁם יוּלַּד גַּם הוּא אֲבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר, אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל', יֶפֶת הַגָּדוֹל שֶׁבְּאֶחָיו הָוָה. אֶלָּא מְנָלָן, מֵהָכָא 'וּבְצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶן חוּר לְמַטֵּה יְהוּדָה', וּכְתִיב 'וְתָמֻת עֲזוּבָה (אֵשֶׁת כָּלֵב) וַיִּקַּח לוֹ כָלֵב אֶת אֶפְרָת וַתֵּלֶד לוֹ אֶת חוּר'. וְכִי עֲבַד בְּצַלְאֵל מִשְׁכָּן, בַּר כַּמָּה הֲוֵי, בַּר תְּלֵיסַר, דִּכְתִיב 'אִישׁ אִישׁ מִמְּלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר הַמָּה עוֹשִׂים'. וְתַנְיָא, שְׁנָה רִאשׁוֹנָה, עָשָׂה מֹשֶׁה מִשְׁכָּן. שֵׁנִיָּה, הֵקִים מִשְׁכָּן וְשָׁלַח מְרַגְּלִים, וּכְתִיב 'בֵּן אַרְבָּעִים שָׁנָה אָנֹכִי בִּשְׁלֹחַ מֹשֶׁה עֶבֶד וְגוֹ', וְעַתָּה הִנֵּה אָנֹכִי הַיּוֹם בֶּן חָמֵשׁ וּשְׁמֹנִים שָׁנָה', כַּמָּה הָוְיָא לְהוּ, אַרְבָּעִין. דַּל אַרְבִּיסַר, דַּהֲוָה בְּצַלְאֵל. פָּשָׁא לְהוּ, עֶשְׂרִים וְשִׁית. דַּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי דִּתְלָתָא עִיבּוּרֵי, אִשְׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד, בְּתַמְנֵי אוֹלִיד: בֵּן וְלָא בַּת: תַּנְיָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, בְּדִין הוּא שֶׁתְּהֵא בַּת רְאוּיָה לִהְיוֹת כְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה,

שהכל

ומבואר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, והגמרא סברה שכוונת המשנה היא שהבא עליה חייב מיתה כדין הבא על אשת איש, ומקשה הגמרא, **וְאַמַּאי** – מדוע חייב מיתה, **אִימָּא אֵיילוֹנִית הִיא** – נחשוש שכשתגדל יתברר שהיא אינה ראויה ללדת, **וְאַדַּעְתָּא דְּהָכִי לָא קַדֵּישׁ** – ועל דעת כן בעלה לא קידש אותה, ויתכן שקידושיה קידושי טעות הם ומעולם לא היתה אשת איש. **אֶלָּא לָאו דְּאָמְרִינַן זִיל בָּתַר רוּבָּא** – שאנו אומרים לך אחר הרוב, **וְרוֹב נָשִׁים לָאו אֵיילוֹנִיּוֹת נִינְהוּ** – אינן איילוניות, ומוכח שהולכים אחר הרוב בדיני נפשות. דוחה הגמרא: **לֹא, מַאי חַיָּיב עָלֵיהּ דְּקָתָנֵי** – מה שנאמר במשנה שחייבים עליה משום אשת איש, אין זה חיוב מיתה אלא **קָרְבָּן** חטאת אם אדם בא עליה בשוגג, שלענין חיוב קרבן ודאי הולכים אחר הרוב שאינה איילונית והיא אשת איש.

מקשה הגמרא: **וְהָא 'מוּמָתִין עַל יָדָהּ' קָתָנֵי** – והרי בסוף המשנה נאמר שאם בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה, הבועל נהרג, ומבואר שהמשנה עוסקת בדיני נפשות ולא בחיובי קרבן. מתרצת הגמרא: הסיפא מדברת על עריות שלא מחמת קידושיה אלא מחמת קירבה, כגון **כְּבָא עָלֶיהָ אָבִיהָ**, ולכן הוא מומת על ידה, אבל ברישא לענין חיובי אשת איש המשנה עוסקת רק בחיובי קרבן. מקשה הגמרא: **וְהָא 'אִם בָּא עָלֶיהָ אֶחָד מִכָּל הָעֲרָיוֹת' קָתָנֵי** – והלא בסיפא של המשנה כתוב שבא עליה אחד מכל העריות, וזה כולל גם עריות שנאסרו מחמת קידושיה, כגון חמיה או בן בעלה מאשה אחרת או כל אדם שיתחייב משום אשת איש, ומבואר שהולכים אחר הרוב בדיני נפשות. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, דְּקַבְּלָהּ עִילָּוֵיהּ** – שבעלה קיבל על עצמו שהוא רוצה בקידושיה גם אם יתברר שהיא איילונית, ולכן הקידושין אינם בטלים והבא עליה חייב מיתה.

הגמרא דנה בקטן בן שמונה, האם יכול להוליד וביאתו נחשבת ביאה או לא: **תָּנוּ רַבָּנַן**, אשה **הַמְסוֹלֶלֶת בִּבְנָהּ קָטָן** – שנהגה בפריצות עם בנה הקטן, **וְהֶעֱרָה בָּהּ** בנה באותו מקום, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹסְרִים, פְּסָלָהּ מִן הַכְּהוּנָּה** – אסורה להינשא לכהן אם תתאלמן, ונפסלה מאכילת תרומה אם היא אשת כהן, מפני שדינה כדין אשה שבנה בא עליה שהיא נקראת זונה. **וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִין** אותה לכהונה, מפני שאין ביאת קטן נחשבת ביאה.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַב חִסְדָּא, וְאָמְרִי לָהּ, אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר זְעִירִי, הַכֹּל מוֹדִים בְּבֶן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבִּיאָתוֹ בִּיאָה, וכן בקטן **פָּחוֹת מִבֶּן שְׁמֹנֶה** שנים **שֶׁאֵין בִּיאָתוֹ בִּיאָה, לֹא נֶחְלְקוּ אֶלָּא בְּבֶן שְׁמֹנֶה, דְּבֵית שַׁמַּאי סָבְרִי, גְּמָרִינַן** – שאנו לומדים **מִדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים** שילדו בנים כשהם בני שמונה שנים, ולכן גם בדורות האחרונים בן שמונה ביאתו ביאה. **וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי, לָא גְּמָרִינַן** – שאיננו לומדים **מִדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים**, ולכן בן שמונה אין ביאתו ביאה.

שואלת הגמרא: **וְדוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים מְנָלָן דְּאוֹלִיד** – מנין לנו שילדו כשהיו בני שמונה שנים. **אִילֵימָא** – אם נאמר שלומדים זאת **מִדִּכְתִיב** (שמואל ב' יא ג) **'הֲלֹא זֹאת בַּת שֶׁבַע בַּת אֱלִיעָם אֵשֶׁת אוּרִיָּה הַחִתִּי', הרי שבת שבע אשת דוד היתה בתו של אליעם, וּכְתִיב** (שם כג לד) **'(וְ)אֱלִיעָם בֶּן אֲחִיתוֹפֶל הַגִּילוֹנִי'**, הרי שאליעם אבי בת שבע היה בנו של אחיתופל, **וּכְתִיב** (שם יב כה) **'וַיִּשְׁלַח בְּיַד נָתָן הַנָּבִיא וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְדִידְיָה בַּעֲבוּר (כִּי) ה' (אֲהֵבוֹ)'**, כלומר שדוד קרא לשלמה בנו שנולד לו מבת שבע 'ידידיה', **וּכְתִיב** (שם יג כג) **'וַיְהִי לִשְׁנָתַיִם יָמִים וַיִּהְיוּ גוֹזְזִים לְאַבְשָׁלוֹם'**, מנהגם היה לעשות משתה בעת גזיזת הצאן, ואבשלום הפציר במלך דוד לשלוח למשתה את אמנון, ושם הרג אבשלום את אמנון, וזה היה שנתיים אחר לידת שלמה. **וּכְתִיב** לאחר הריגת אמנון (שם יג לח) **'וְאַבְשָׁלוֹם בָּרַח וַיֵּלֶךְ גְּשׁוּרָה וַיְהִי שָׁם שָׁלֹשׁ שָׁנִים'**, הרי שבאותו זמן מלאו לשלמה חמש שנים, **וּכְתִיב** (שם יד כח) **'וַיֵּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלִַם שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה'**, הרי שבתום שנתיים אלו היה שלמה בן שבע שנים, **וּכְתִיב** באותו פרק זמן (שם טו ז) **'וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל הַמֶּלֶךְ אֵלְכָה נָּא (וְאשלמה) [וְאַשַּׁלֵּם] אֶת נְדָרַי אֲשֶׁר נָדַרְתִּי לַה' בְּחֶבְרוֹן'**, וזה היה אחר ארבעים שנה מעת שביקשו ישראל מלך בזמן שמואל, ובהמשך הענין מרד אבשלום בדוד, והתייעץ עם אחיתופל באיזה אופן יוכל להתגבר על דוד ולהורגו, **וּכְתִיב** (שם יז כג) **'וַאֲחִיתוֹפֶל רָאָה כִּי לֹא נֶעֱשְׂתָה עֲצָתוֹ וַיַּחֲבֹשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ (וְ)אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיֶּחָנַק', הרי שאחיתופל** מת כששלמה היה בן שבע שנים. **וּכְתִיב** (תהלים נה כד) **'אַנְשֵׁי דָמִים וּמִרְמָה לֹא יֶחֱצוּ יְמֵיהֶם'**, דהיינו שדוד קילל את דואג ואחיתופל שלא יגיעו למחצית שנותיו של אדם, שהם שבעים שנה, **וְתַנְיָא** בברייתא, **כָּל שְׁנוֹתָיו שֶׁל דּוֹאֵג** [שהיה בזמן שאול] **אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּע, וְשֶׁל אֲחִיתוֹפֶל אֵינָן אֶלָּא שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ**. נמצא **שֶׁכַּמָּה הָיְיָא לְהוּ** – שכמה היו שנותיו של אחיתופל, **תְּלָתִין וּתְלָת** – שלושים ושלוש, ושלמה נינו היה אז בן שבע שנים. **דַּל שְׁבַע דַּהֲוָה שְׁלֹמֹה** – הפחת משלושים ושלוש שנות אחיתופל את שבע שנות שלמה, **פָּשׁ לְהוּ עֶשְׂרִים וְשִׁית** – נשארו עשרים ושש, כלומר אחיתופל היה בן עשרים ושש בלידת נינו שלמה, ונמצא שבעשרים ושש שנים אלו, הספיק אחיתופל ללדת את אליעם, ובנו אליעם ילד את בת שבע, ובת שבע ילדה את שלמה. **דַּל תַּרְתֵּי שְׁנֵי לִתְלָתָא עִבּוּרֵי** – הפחת שנתיים לשלושה עיבורים אלו, של אליעם, בת שבע ושלמה, שהרי כל עיבור אינו פחות משמונה חודשים, חודש לימי נדות וטהרה ולפחות שבעה חדשי לידה. וכשנפחית שנתיים מעשרים ושש, נקבל עשרים וארבע שנים, ונחלק שנים אלו לשלושה [אחיתופל, אליעם ובת שבע], **אִשְׁתְּכַח דְּכָל חַד וְחַד בְּתַמְנֵי אוֹלִיד** – נמצא שכל אחד מהם הוליד בהיותו בן שמונה שנים.

דוחה הגמרא: **מִמַּאי** – מנין לך להוכיח מפסוקים אלו ששלושת הדורות הולידו בגיל שמונה, **דִּלְמָא תַּרְוַיְיהוּ בְּתֵשַׁע אוֹלִיד** – שמא אחיתופל ואליעם הולידו כשהיו בני תשע, **וּבַת שֶׁבַע אוֹלִידָא בְּשִׁית** – ילדה את שלמה כשהיתה בת שש, ואל תתמה שקטנה יכולה ללדת בגיל כזה, **מִשּׁוּם דְּאִתְּתָא בְּרִיא** – שבדרך כלל הנשים בריאות וממהרות להתעבר. ומוכיחה הגמרא: **תֵּדַע** שכך הוא, **דְּהָא הֲוֵי לָהּ וָלָד מֵעֵיקָּרָא** – שהרי קודם לידת שלמה היה לבת שבע מדוד ולד אחר שמת, כמבואר בפסוקים (שמואל ב' יב טו–כב), ואז כשנתעברה ודאי היתה פחותה מבת שמונה.

הגמרא מביאה מקור אחר שדורות הראשונים היו יולדים כשהם בני שמונה שנים: **אֶלָּא מֵהָכָא** – מכאן, שנאמר (בראשית יא כז) **'וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת תֶּרַח, תֶּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן', וְאַבְרָהָם גָּדוֹל מִנָּחוֹר** לפחות שָׁנָה שהרי נזכר ראשון, **וְנָחוֹר גָּדוֹל מֵהָרָן** לפחות שָׁנָה, **נִמְצָא שֶׁאַבְרָהָם גָּדוֹל שְׁתֵּי שָׁנִים מֵהָרָן. וּכְתִיב** (שם יא כט) **'וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרַי וְגו'** בת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה', **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק, יִסְכָּה זוֹ שָׂרָה, וְלָמָה נִקְרָא שְׁמָהּ יִסְכָּה**, מפני **שֶׁסּוֹכָה** – רואה **בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהַיְינוּ דִּכְתִיב** (שם כא יב) **'כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקוֹלָהּ'. דָּבָר אַחֵר**, מדוע שרה נקראה **'יִסְכָּה'**, מפני **שֶׁהַכֹּל סָכִים** – מסתכלים **בְּיוֹפְיָהּ**. מכל מקום למדנו ששרה היתה בת הרן אחי אברהם, **וּכְתִיב** (שם יז יז) **'וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד' וְגו'**, למדנו שבכַּמָּה שנים היה **קָשִׁישׁ** – זקן **אַבְרָהָם מִשָּׂרָה, עֶשֶׂר שְׁנִין** [–שנים], **וְהִיה קָשִׁישׁ מֵאָבוּהָ** – מאביה של שרה, כלומר מהרן, **תַּרְתֵּין שְׁנִין** – שנתיים כמבואר לעיל, **אִשְׁתְּכַח כִּי אוֹלִדָהּ הָרָן לְשָׂרָה בְּתַמְנֵי אוֹלִידָהּ** – נמצא שכשהוליד הרן את שרה היה בן שמונה, שהרי אברהם הגדול ממנו בשנתיים היה בן עשר.

דוחה הגמרא: **מִמַּאי** – מנין שאברהם היה גדול מהרן בשנתיים, **דִּלְמָא אַבְרָהָם זוּטָא דַּאֲחוּהּ הֲוָה** – שמא אברהם היה הקטן שבאחים, **וְדַרְךְ חָכְמָתָן קָא חַשֵּׁיב לְהוּ** – והפסוק מנה אותם לפי גודל חכמתם, ואברהם שהיה חכם מכולם נזכר ראשון. ומוכיחה הגמרא: **תֵּדַע** שכך הוא, **דְּקָא חַשֵּׁיב לְהוּ קְרָא** – שדרך הכתוב למנות אנשים **דֶּרֶךְ חָכְמָתָן, דִּכְתִיב** (בראשית ה לב) **'וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת'**, ולכאורה משמע ששֵׁם **גָּדוֹל** מֵחָם לפחות שָׁנָה, **וְחָם גָּדוֹל** מִיֶּפֶת לפחות שָׁנָה, **נִמְצָא שֵׁם גָּדוֹל** מִיֶּפֶת **שְׁתֵּי שָׁנִים. וּכְתִיב** (שם ז ו) **'וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ'**, ולפי זה היה שם בן מאה שנה כאשר

המשך בעמוד כז

מפני שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין אֶצְלָהּ בַּעֲבִירָה, וכשהיא תהיה זוללת וסובאה בקטנותה, סופה יהיה שתגדל ולא תמצא בשר לאכול ויין לשתות כפי שהיתה רגילה, ותרגיל בני אדם לבא עליה תמורת מאכלים אלו שינתנו לה באתנן. אֶלָּא גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא, שדווקא בֶּן נעשה בן סורר וְלֹא בַּת.

משנה

המשנה מבארת את המאכלים שבהם נחשב הבן סורר לזולל וסובא: מֵאֵימָתַי בן סורר חַייָב סקילה, מִשֶּׁיֹּאכַל תַּרְטִימַר – כמות גדולה של בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי, שהוא טוב ומעולה וגורר את השותה אותו להימשך אחריו. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אינו חייב סקילה עד שיאכל מָנֶה בָּשָׂר וישתה לוֹג יַיִן.

המשנה מפרטת אופני אכילות שאינו נחשב בהם לזולל וסובא: אָכַל בשר ויין בַּחֲבוּרַת – בחבורה האוכלת סעודת מִצְוָה, או שאָכַל בְּסעודה שהיו עושים בעִיבּוּר הַחֹדֶשׁ כדי לפרסם שהחודש מעובר, או שאָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, כגון שגנב מעות מעשר שני מאביו וקנה בהם בשר ויין, או שאָכַל גְּבִילוֹת וּטְרֵיפוֹת וּשְׁקָצִים – עופות טמאים וּרְמָשִׂים – שרצים, שקנה בכסף שגנב מאביו, (אכל טבל ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו, ומעשר שני והקדש שלא נפדו), או שאָכַל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה, וְכן דָּבָר שֶׁהוּא עֲבֵירָה, או שאָכַל כָּל מַאֲכָל אחר וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, או ששָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה אחר וְלֹא שָׁתָה יַיִן, בכל אלו אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא כ) 'זּוֹלֵל וְסוֹבֵא'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר ש'זולל' היינו אכילת בשר ו'סובא' היינו שתיית יין, מכל מקום יש זֵכֶר – קצת ראיה לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג לא) 'אַל תְּהִי בְסוֹבְאֵי יָיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ', ומשמע שדווקא אלו מושכים את האדם ביותר, ומסתבר שלזה התכוונה התורה גם בבן סורר.

גמרא

הגמרא מבארת את שיעורי האכילה ששנינו במשנה: אָמַר רַבִּי זֵירָא, תַּרְטִימַר זֶה שנקטה המשנה, אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ שיעורו, אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁכָּפַל רַבִּי יוֹסֵי את הכמות בַּיַּיִן, שאמר שעל בן סורר לשתות לוג יין, שזו כמות כפולה מחצי לוג שמצריך תנא קמא, נִמְצָא – מסתבר שרבי יוסי כּוֹפֵל את השיעור אַף בַּבָּשָׂר, ואם הוא מצריך מנה בשר, מן הסתם תנא קמא מצריך מחצית מכמות זאת, וְנִמְצָא שתַּרְטִימַר הוא חֲצִי מָנֶה.

הגמרא מביאה אופני אכילה ושתיה שבלעדיהם אינו נחשב 'זולל וסובא': אָמַר רַב חָנָן בַּר מוֹלְדָה אָמַר רַב הוּנָא, בן סורר אֵינוֹ חַייָב סקילה עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר חַי ולא מבושל, שזו דרכו של הגנב שעושה מעשיו בסתר ואינו מספיק לבשל את הבשר, וְיִשְׁתֶּה יַיִן חַי ולא מזוג במים, מפני שאחר יין חי האדם נמשך אבל אחר יין מזוג אינו נמשך.

מקשה הגמרא: אֵינִי – וכי כך הוא הדין, וְהָא רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַוּיְיהוּ – אמרו שניהם, שאם אָכַל בָּשָׂר חַי שאינו מבושל וְשָׁתָה יַיִן חַי שאינו מזוג, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, והאם יש כאן מחלוקת אמוראים. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבִינָא, מה שרב הונא אמר יַיִן חַי, כוונתו ליין מְזִיג וְלָא מְזִיג – מזוג ולא מזוג, כלומר מזוג במעט מים שלא כדרך העולם, אבל אם היין מזוג בהרבה מים אינו נעשה בן סורר, אף שהרבה בני אדם שותים כך. וכן מה שאמר בָּשָׂר חַי, כוונתו לבשר בְּשִׁיל וְלָא בְּשִׁיל – מבושל ואינו מבושל, כלומר אינו מבושל לגמרי, כְּבִשַּׂר כֵּיבָא דְּאָכְלִי גַּנָּבֵי – כבשר צלוי מעט על גחלים, ואינו צלוי כל צרכו, כדרך שאוכלים אותו הגנבים הממהרים לדרכם כדי שלא יתגלו.

רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַוּיְיהוּ – אמרו שניהם, אָכַל בָּשָׂר מָלִיחַ – שנמלח ועברו עליו כמה ימים כשהוא במלח קודם שצלוהו או בישלוהו, וְשָׁתָה יַיִן מְגִיתוֹ – שעדיין לא עברו עליו ארבעים יום מדריכתו [דהיינו, מסחיטת הענבים], אֵין נַעֲשֶׂה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, מפני שבשר ויין כאלו אינם חשובים ואין אדם נמשך אחריהם.

הגמרא מבררת ממתי נקרא בשר מליח, ועד מתי נקרא יין מגיתו: תְּנַן הָתָם – שנינו במשנה (תענית כו:), עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב בסעודה המפסקת, לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. וְתָנָא בברייתא, אֲכָל אוֹכֵל הוּא בָּשָׂר מָלִיחַ וְשׁוֹתֶה יַיִן מְגִיתוֹ, משמע שאין אלו חשובים. מבררת הגמרא: בָּשָׂר מָלִיחַ, עַד כַּמָּה הוא אסור, כלומר כמה ימים ישהה הבשר במלח קודם בישולו, והוא עדיין אסור באכילה בסעודה מפסקת בערב תשעה באב. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כַּהֲנָא, כָּל זְמַן שֶׁהוּא כִּשְׁלָמִים, כלומר כל עוד לא עבר עליו זמן של אכילת שלמים, והיינו שני ימים ולילה אחד שביניהם, עדיין יש בו חשיבות, ואסור באכילה בסעודה המפסקת, אבל אם שהה יותר, מקבל הבשר את טעם המלח ואין בו חשיבות. וְיַיִן מְגִיתוֹ, עַד כַּמָּה הוא מותר, כלומר כמה ימים אחר דריכתו עדיין מותר לשתותו בסעודה המפסקת. משיבה הגמרא: כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס – מעלה קצף ויש בו חמיצות שצורבת בגרון. וְהָתַנְיָא – וכן שנינו בברייתא, יַיִן תּוֹסֵס אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי – אם השאירוהו מגולה מותר לשתותו ואין לחשוש שמא שתה ממנו נחש, כיון שהנחש מתרחק מיין תוסס, וְכַמָּה זמן תְּסִיסָתוֹ, שְׁלֹשָׁה יָמִים.

עד כאן עסקנו בענין סעודה המפסקת בערב תשעה באב, להלן דנה הגמרא בענין בשר מליח ויין מגיתו לגבי בן סורר. שואלת הגמרא: הָכָא – כאן, לענין בן סורר, מַאי – עד כמה זמן נחשב הבשר למליח ויין מגיתו. משיבה הגמרא: הָתָם – שם, לענין סעודה המפסקת, טעם האיסור מִשּׁוּם שִׂמְחָה הוּא, ולכן כָּל זְמַן שֶׁהוּא כִּשְׁלָמִים, ולא עברו על הבשר שני ימים כשהוא במלח, נַמִּי אִית בֵּיהּ – עדיין יש באכילתו שִׂמְחָה, אבל הָכָא, לענין בן סורר, הטעם מִשּׁוּם אִימְּשׁוֹכֵי הוּא – שדברים אלו מושכים והוא נגרר אחריהם, וּכְכָל שֶׁהוּא לָא מֵימְּשֵׁיךְ – ואם עבר על הבשר אפילו לילה אחד כשהוא במלח, פג טעמו ואינו מושך. וְיַיִן, אף שלענין סעודה המפסקת כל שעברו עליו שלשה ימים אסור לשתותו, אבל לענין בן סורר שצריך יין משובח שיגרר אחריו, עַד אַרְבָּעִים יוֹם – צריך שיעברו עליו ארבעים יום מדריכתו, ורק אז הוא חשוב ומושך.

הגמרא מביאה דרשות בגנות שתיה מרובה של יין: אָמַר רַבִּי חָנָן, לֹא נִבְרָא יַיִן בָּעוֹלָם אֶלָּא לְנַחֵם אֲבֵלִים שעל ידו ישכחו מצערם, וּלְשַׁלֵּם שְׂכַר מצוות לְרְשָׁעִים, שמתענגים ביין בעולם הזה, ומפסידים את שכרם בעולם הבא, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי לא ו) 'תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ', 'אובד' היינו רשע שנטרד ומאבד את עולמו, ו'מרי נפש' הם אבלים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב – מהו שכתוב (משלי כג לא) 'אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם', פירושו, אַל תֵּרֶא יַיִן – אל תתן עיניך ביין ואל תמשך אחריו, מפני שֶׁמַּאֲדִים פְּנֵיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים מרוב עונג בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמַלְבִּין פְּנֵיהֶם – ומביישם לָעוֹלָם הַבָּא. רָבָא אָמַר, 'אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם', פירושו, אַל תֵּרֶא יַיִן – אל תתן עיניך ביין ואל תמשך אחריו, מפני שֶׁאַחֲרִיתוֹ דָּם, כלומר סופך להיהרג בגללו.

רַב כַּהֲנָא רָמֵי – הקשה סתירה, כְּתִיב (בראשית כז כח) 'וְיִתֶּן לְךָ וגו' מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ', וכיון שהתורה כתובה ללא ניקוד, אפשר לקרוא מילת 'ותירש' בריש קמוצה 'תִּירָשׁ', ונשמע כמו 'תהא רש' כלומר עני, וְקָרֵינַן – אבל קבלה בידינו לקרוא 'תִּירוֹשׁ', שנשמע כמו 'תהא ראש' כלומר חשוב, ומה כוונת התורה לרמוז בזה. ותירץ, שהתורה מלמדת שאם זָכָה אדם, על ידי שתיית יין במדה נכונה נַעֲשָׂה רֹאשׁ, לפי שעל ידי היין הוא תמיד בשמחה, ואם לֹא זָכָה, ושותה הרבה יין ומשתכר, נַעֲשָׂה רָשׁ – עני.

רָבָא רָמֵי – הקשה סתירה, כְּתִיב (תהלים קד טו) 'וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ', וכיון שהתורה כתובה ללא ניקוד, אפשר לקרוא מילת 'ישמח' בשין ימנית 'יְשַׂמַּח', מלשון שממה, וְקָרֵינַן – אבל קבלה בידינו לקרוא 'יְשַׂמֵּחַ' בשין שמאלית, מלשון שמחה, ומה כוונת התורה לרמוז בזה. ותירץ, שהפסוק מלמדנו שאם זָכָה אדם ושותה יין במדה נכונה, היין מְשַׂמְּחוֹ, אבל אם לֹא זָכָה, ושותה הרבה יין ומשתכר, היין מְשַׁמְּמֵהוּ

המשך בעמוד עג

שֶׁהַכֹּל מְצוּיִין אֶצְלָהּ בַּעֲבִירָה, אֶלָּא גְּזֵירַת הַכָּתוּב הִיא, בֵּן וְלֹא בַּת: **משנה** מֵאֵימָתַי חַיָּיב, מִשֶּׁיֹּאכַל תַּרְטִימַר בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מָנֶה בָּשָׂר וְלוֹג יַיִן. אָכַל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה, אָכַל בְּעִיבּוּר הַחֹדֶשׁ, אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, אָכַל גְּבִילוֹת וּטְרֵיפוֹת, שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אָכַל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה וְדָבָר שֶׁהוּא עֲבֵירָה, אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר 'זוֹלֵל וְסוֹבֵא'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רָאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר 'אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ': **גמרא** אָמַר רַבִּי זֵירָא, תַּרְטִימַר זֶה, אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ. אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁכְּפַל רַבִּי יוֹסֵי בַּיַּיִן, נִמְצָא כּוֹפֵל אַף בַּבָּשָׂר, וְנִמְצָא תַּרְטִימַר חֲצִי מָנֶה. אָמַר רַב חָנָן בַּר מוֹלָדָה, אָמַר רַב הוּנָא, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּקַּח בָּשָׂר בְּזוֹל וְיֹאכַל, יַיִן בְּזוֹל וְיִשְׁתֶּה, דִּכְתִיב 'זוֹלֵל וְסוֹבֵא'. וְאָמַר רַב חָנָן בַּר מוֹלָדָה, אָמַר רַב הוּנָא, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר חַי וְיִשְׁתֶּה יַיִן חַי. אֵינִי, וְהָא רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, אָכַל בָּשָׂר חַי וְשָׁתָה יַיִן חַי, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. אָמַר רָבִינָא, יַיִן חַי, מְזִיג וְלָא מְזִיג. בָּשָׂר חַי, בְּשִׁיל וְלָא בְּשִׁיל, כִּבְשַׂר כִּיבָא דְּאָכְלִי גַּנְבֵי. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ, אָכַל בָּשָׂר מָלִיחַ וְשָׁתָה יַיִן מִגִּיתוֹ, אֵין נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. תְּנַן הָתָם, עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר, וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. וְתָנָא, אֲבָל אוֹכֵל הוּא בָּשָׂר מָלִיחַ וְשׁוֹתֶה יַיִן מִגִּתּוֹ. בָּשָׂר מָלִיחַ, עַד כַּמָּה. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר כַּהֲנָא, כָּל זְמַן שֶׁהוּא כִּשְׁלָמִים. וְיַיִן מִגִּיתוֹ, עַד כַּמָּה, כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס. וְהָתַנְיָא, יַיִן תּוֹסֵס אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּילּוּי, וְכַמָּה תְּסִיסָתוֹ, שְׁלֹשָׁה יָמִים. הָכָא, מַאי. הָתָם, מִשּׁוּם שִׂמְחָה הוּא, כָּל זְמַן שֶׁהוּא כִּשְׁלָמִים, נַמִּי אִית בֵּיהּ שִׂמְחָה. הָכָא, מִשּׁוּם אִימְּשׁוֹכֵי הוּא, וּבְכָל שֶׁהוּא לָא מִימְּשִׁיךְ. וְיַיִן, עַד אַרְבָּעִים יוֹם. אָמַר רַבִּי חָנָן, לֹא נִבְרָא יַיִן בָּעוֹלָם אֶלָּא לְנַחֵם אֲבֵלִים וּלְשַׁלֵּם שְׂכַר לָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי נָפֶשׁ'. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מַאי דִּכְתִיב 'אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם', אַל תֵּרֶא יַיִן שֶׁמַּאֲדִים פְּנֵיהֶם שֶׁל רְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, וּמַלְבִּין פְּנֵיהֶם לָעוֹלָם הַבָּא. רָבָא אָמַר, 'אַל תֵּרֶא יַיִן כִּי יִתְאַדָּם', אַל תֵּרֶא יַיִן, שֶׁאַחֲרִיתוֹ דָּם. רַב כַּהֲנָא רָמֵי, כְּתִיב 'תִּירֹשׁ', וְקָרֵינַן 'תִּירוֹשׁ'. זָקָה, נַעֲשָׂה רֹאשׁ. לֹא זָקָה, נַעֲשָׂה רָשׁ. רָבָא רָמֵי, כְּתִיב 'יְשַׂמַּח' וְקָרֵינַן 'יְשַׂמַּח'. זָקָה, מְשַׂמְּחוֹ. לֹא זָקָה, מְשַׂמְּמֵהוּ. וְהַיְינוּ דְּאָמַר רָבָא, חַמְרָא וַרְיָחְנֵי פַּקְחִין. אָמַר רַב עַמְרָם בְּרֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר אַבָּא, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מַאי דִּכְתִיב 'לְמִי אוֹי לְמִי אֲבוֹי, לְמִי מָדְנִים לְמִי שִׂיחַ, לְמִי פְּצָעִים חִנָּם לְמִי חַכְלִילוּת עֵינָיִם (וְגוֹ')', לַמְאַחֲרִים עַל הַיַּיִן לַבָּאִים לַחְקוֹר מִמְּסָךְ', כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר, אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא, הַאי קְרָא, מַאן דְּדָרֵיש לֵיהּ מְרֵישֵׁיהּ לְסֵיפֵיהּ, מִדְּרִישׁ. וְמְסֵיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, מִדְּרִישׁ. דָּרַשׁ עוֹבֵר גְּלִילָאָה, שְׁלֹשָׁה עָשָׂר וָוִי"ן נֶאֱמְרוּ בַּיַּיִן, 'וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם, וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלוֹ, וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֵּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ, וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִׂّמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֶת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם וְגוֹ', וַיִּיקַץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן'. רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר, סֵרְסוֹ. וְחַד אָמַר, רְבָעוֹ. מַאן דְּאָמַר סֵרְסוֹ, מִתּוֹךְ שֶׁקִּלְקְלוֹ בְּרִבְיעֵי, קִלְּלוֹ בְּרִבְיעֵי. וּמַאן דְּאָמַר רְבָעוֹ, גָּמַר 'וַיַּרְא' 'וַיַּרְא', כְּתִיב הָכָא 'וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו', וּכְתִיב הָתָם 'וַיַּרְא אוֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר' וְגוֹ'. בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר סֵרְסוֹ, מִשּׁוּם הָכִי קִלְּלוֹ בְּרִבְיעֵי. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר רְבָעוֹ, מַאי שְׁנָא רִבְיעֵי, גְּלִטְיֵיהּ בְּהַדְיָא. הָא וְהָא, חֲוַאי. 'וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם', אָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר רַב עוּקְבָא. וְאָמְרִי לָהּ, אָמַר מַר עוּקְבָא, אָמַר רַבִּי זַבַּאי, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְנֹחַ, נֹחַ, לֹא הָיָה לְךָ לִלְמֹד מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן, שֶׁלֹּא גָּרַם לוֹ אֶלָּא יַיִן. כְּמַאן דְּאָמַר, אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל אָדָם מִמֶּנּוּ אָדָם הָרִאשׁוֹן גֶּפֶן הָיָה, דְּתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אוֹתוֹ אִילָן שֶׁאָכַל אָדָם הָרִאשׁוֹן מִמֶּנּוּ, גֶּפֶן הָיָה,

שאין

חי מזיג ולא מזיג. כענין זה מפר"ת (ברכות ד' נא.) ר' דברים נאמרו בכוס של ברכה וחד מינייהו חי ומקשינן האמרינן הכל מודים בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים ומפר"ת דחי הוא מזיג ולא מזיג: **י"ג** ווי"ן. לא קא חשיב ויפת לפי שהוא שם: **קילולו** ברביעי. מה שלא קלל חם עצמו משום דאמר בב"ר ר"י אומר לפי שכתב ויברך אלהים את נח ואת בניו ואין קללה במקום ברכה לפיכך ויאמר ארור כנען:

בה

לדבר מיד ויין חי. שלא עבר עליו זמן אבילת שלמים שני ימים ולילה אחד עדיין בלחלחותו הוא ולא אקרי מליח ומשמח את הלב דכתיב (דברים כז) וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת אלמא בר שמחה הוא אבל בתר הכי הוי מליח ונחלף טעמו במלחו: **כל זמן שהוא תוסס.** שהוא נושך בגרון מחמת שהוא מחמיץ: **הכא.** בבן סורר ומורה: **מאי.** עד כמה לא קרינן מליח למיפטר בן סורר ומורה: **וכבל שהוא לא ממשיך.** משעבר לילה אחת מפיג טעמו ולא חשוב: **לשלם שכר לרשעים.** שמתעדנין בו בעולם הזה ומקבלין בו שכר מצוה שעושין בעולם הזה: **לאובד.** היינו רשע שנטרד והולך לו: **למרי נפש.** לאבלים לפבוחי צערייהו: **אל תרא יין.** כלומר אל תתן עיניך למשך אחריו: **שאחריתו דם.** סופו יהרג עליו: **כתיב יין ישמח לבב אנוש.** בשי"ן דמשמע לשון שומם שמשממהו ונוטל חכמת לבו: **וקרינן ישמח.** לשון שמחה: **זכה.** כלומר אם זכה וידע להזהר בעצמו מלשתות יותר מדאי משמחו שמפקח את הלב: **פקחין.** עשאוני פקח: **אבוי.** לשון צעקה בלשון ארמי כמו בייא בייא (לעיל דף סד.): **שיחי.** צערי כמו אריד בשיחי (תהלים נה): **למי כל אלה.** למאחרים על היין: **מרישה לסיפיה.** מאן דדריש ליה מרישה לסיפיה: **מדריש.** נדרש משמעותיה יפה והכי קאמר למי כל אלה למאחרים על היין לבאים לחקור ממסך שחוקרין להיכן היין הטוב הממוסך בבשמים כמו מסכה יינה (משלי ט): **ומאן דדריש ליה מסיפיה לרישיה מדריש.** נדרש משמעותו יפה והכי קאמר למי שיש לו אוי ואבוי ושיח דהיינו אבלים ולמי שיש לו מדנים ופצעים חנם דהיינו רשע הנלחם עם הבריות ולמי שיש לו חכלילות עינים מרוב שומנו ושקיטתו להם ראוי להיות מאחרים על היין: **י"ג ווי"ן.** לשון וי וי ויאמר ארור כנען לא חשיב אלא עד דידע דנגמר לו עונשו של יין: **מתוך שקלקלו ברביעי.** שמנעו מלהוליד בן רביעי קלל בן רביעי שלו כוש ומצרים ופוט וכנען: **איש האדמה.** אמאי קרי ליה איש האדמה על ידי שהוכיחו הקב"ה היה לו ללמוד מאיש האדמה דהיינו אדם הראשון שהיין קנס עליו מיתה:

שאין

תוספות

בה נתקנו. פי׳ בקונט׳ מדת הקב״ה באיזמל שהוא מכה בו מרפא נס בתוך נס כמו ויצת אש בציון ואני אהיה חומת אש ואין ענין זה לזה כלל אלא היינו כדאמרי׳ בב״ר משל לבן מלך שקלקל עם אחת משפחותיו כיון ששמע המלך טרדו והוציאו חוץ לפלטרין שלו והיה מחזר על הפתחים של משפחותיו ולא היו מקבלין אותו אלא אותה שקלקלה עמו פתחה לו דלתיה וקבלתו כך בשעה שאכל אדם מפרי האילן טרדו והוציאו מחוץ לגן עדן והיה מחזר על כל האילנות ולא היו מקבלין אותו מה היו אומרים לו א״ר ברכיא הא גנבא דגנב דעתא דברייה היינו הא דכתיב אל תביאני רגל גאוה רגל שנתגאה על בוראו ויד רשעים אל תנידני לא תסב מני עלה אבל התאנה ע״י שאכל ממנה פתחה לו דלתיה וקבלתו:

ואין עולים לה ביום. ואם תאמר הא כבר תנא ליה רישא לאור עיבורו וי״ל דס״ד לאו לאפוקי יום העיבור אתא אלא לאפוקי לילה שלפני העיבור:

שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמַּכִּיא יְלֵלָה לָאָדָם אֶלָּא יַיִן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חִטָּה הָיָה, שֶׁאֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹא אַבָּא וְאִימָּא עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, תְּאֵנָה הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר ״וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה״. ״דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ, מַשָּׂא אֲשֶׁר יִסְּרַתּוּ אִמּוֹ״, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מְלַמֵּד שֶׁכִּפְּאָתוּ אִמּוֹ עַל הָעֲמוּד וְאָמְרָה לוֹ, ״מַה בְּרִי וּמַה בַּר בִּטְנִי וּמַה בַּר נְדָרָי״. ״מַה בְּרִי״, הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאָבִיךָ יָרֵא שָׁמַיִם הָיָה, עַכְשָׁיו יֹאמְרוּ אִמּוֹ גָּרְמָה לוֹ. ״וּמַה בַּר בִּטְנִי״, כָּל הַנָּשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, כֵּיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, שׁוּב אֵינָן רוֹאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ. וַאֲנִי דָּחַקְתִּי וְנִכְנַסְתִּי, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לִי בֵּן מְזוֹרָז וּמְלוּבָּן. ״וּמַה בַּר נְדָרָי״, כָּל נָשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ הָיוּ נוֹדְרוֹת, יְהֵא לִי בֵּן הָגוּן לַמַּלְכוּת. וַאֲנִי נָדַרְתִּי וְאָמַרְתִּי, יְהֵא לִי בֵּן זָרִיז וּמְמוּלָּא בַּתּוֹרָה וְהָגוּן לַנְּבִיאוּת. ״אַל לַמְּלָכִים לְמוּאֵל, אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן״, ״אַל לַמְּלָכִים״, אָמְרָה לוֹ, מַה לְּךָ אֵצֶל מְלָכִים שֶׁשּׁוֹתִים יַיִן וּמִשְׁתַּכְּרִים, וְאוֹמְרִים לָמָּה לָנוּ אֵל. ״וּלְרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר״, מִי שֶׁכָּל רָזֵי עוֹלָם גְּלוּיִים לוֹ, יִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר. אִיפָּא דְּאָמְרִי, מִי שֶׁכָּל רוֹזְנֵי עוֹלָם מַשְׁכִּימִין לְפִתְחוֹ, יִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מְגַיֵּין שֶׁהָיָה שְׁלֹמֹה וְהוֹדָה לְאִמּוֹ, דִּכְתִיב ״כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ וְלֹא בִינַת אָדָם לִי״. ״כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ״ מִנַּח, דִּכְתִיב ״וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה״. ״וְלֹא בִינַת אָדָם לִי״, זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן: אָכַל בַּחֲבוּרַת מְצָוָה: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיֹּאכַל בַּחֲבוּרָה שֶׁכּוּלָּהּ סְרִיקִין. וְהָאֲנַן תְּנַן, אָכַל בַּחֲבוּרַת מְצָוָה, אֵינוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. טַעֲמָא דִּמְצָוָה, הָא לָאו מִצְוָה, אַף עַל גַּב דְּלָאו כּוּלָּהּ סְרִיקִין. הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאַף עַל גַּב דְּכוּלָּהּ סְרִיקִין, כֵּיוָן דִּבְמִצְוָה קָא עָסִיק, לָא מִיפְּשִׁיךְ: אָכַל בְּעִיבּוּר הַחוֹדֶשׁ: לְמֵימְרָא, דְּבָשָׂר וְיַיִן מַסְּקוּ. וְהָתַנְיָא, אֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת דָּגָן וְקִטְנִית בִּלְבָד. הָא קָא מַשְׁמַע לָן, אַף עַל גַּב דְּאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת דָּגָן וְקִטְנִית, כֵּיוָן דִּבְמִצְוָה קָא עָסִיק , לָא מִיפְּשִׁיךְ. תָּנוּ רַבָּנָן, אֵין עוֹלִין בְּעִיבּוּר הַחוֹדֶשׁ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת דָּגָן וְקִטְנִית, וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא לְאוֹר עִיבּוּרוֹ, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בַּיּוֹם אֶלָּא בַּלַּיְלָה. וְהָתַנְיָא, אֵין עוֹלִין לָהּ בַּלַּיְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם. כִּדְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְבְנֵיהּ, אַחְרִיפוּ וְעוּלוּ, אַחְרִיפוּ וּפוּקוּ, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעוּ בְּכוּ אִינְשֵׁי: אָכַל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם: כֵּיוָן דְּכִי אוֹרְחֵיהּ הוּא קָא אָכֵיל לֵיהּ, לָא מִיפְּשִׁיךְ: אָכַל גְּבִילוֹת וּטְרֵיפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים: אָמַר רָבָא, אָכַל בְּשַׂר עוֹף, אֵינוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. וְהָא אֲנַן תְּנַן, אָכַל גְּבִילוֹת וּטְרֵיפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים, אֵינוֹ נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. הָא טְהוֹרִין, נַעֲשָׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. כִּי תְּנַן נַמִּי מַתְנִיתִין, לְהַשְׁלִים: אָכַל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה וּדְבַר עֲבֵירָה: דְּבַר מִצְוָה, תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים. דְּבַר עֲבֵירָה, תַּעֲנִית צִיבּוּר. וְטַעֲמָא מַאי, אָמַר קְרָא, ״אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ״, בְּקוֹלֵנוּ, וְלֹא בְּקוֹלוֹ שֶׁל מָקוֹם: אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן וְכוּ׳: ״אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר״, לְאַיְתּוּיֵי דְּבִילָה קְעִילִית. ״שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן״, לְאַיְתּוּיֵי דְּבַשׁ וְחָלָב. דְּתַנְיָא, אָכַל דְּבִילָה קְעִילִית, וְשָׁתָה דְּבַשׁ וְחָלָב וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ, חייב:

רש״י

שאין לך דבר שמביא יללה על אדם אלא יין. הלכך מסתברא דעל ידו נקנסה מיתה ובביה לעולם: **שאין התינוק יודע וכו׳.** ומדקרי ליה הדעת טוב ורע שמע מינה היינו חטים: **בדבר שנתקלקלו בו נתקנו.** מדת הקב״ה באיזמל שהוא מכה בו הוא מרפא נס בתוך נס כמו ויצת אש בציון (איכה ד) וכתיב (זכריה ב) ואני אהיה לה נאום ה׳ חומת אש סביב: **למואל מלך.** שלמה המלך למואל מעשיו וחכמתו להקב״ה למואל שכינה הוא כמו ידי שמתי למו פי (איוב מ): **משא אשר יסרתו אמו.** פרשת תוכחה שהוכחתו אמו: **שכפאתו על העמוד.** להלקותו וייסור לשון מלקות כדאמרי׳ לקמן (דף עא.) ויסרו אותו זה מלקות ומפני שהיתה רואה שהוא בעל הנאה ומרבה בסעודתו היתה מוכיחתו: **אמו גרמה לו.** להיות רשע שהרי באביך לא יתלו החובה והיינו מה ברי למה תגרום לרנן אחריך שאתה בני ולא בן אביך: **כר בטני.** מעי גרמו לך להיות בעל צורה ובעל כח שדחקתי ונכנסתי שתשמיש יפה לולד ללבנו ולזרזו כדאמרינן במס׳ נדה (דף לא.) שלשה חדשים האחרונים תשמיש יפה לולד שמתוך כך יצא הולד מלובן ומזורז: **אי שכר.** כלומר אל רוזנים לומר איה שכר לא נאה לומר לך: **בער אנכי מאיש.** בההוא משא כתיב: **זה אדם הראשון.** שנכשל ביין ואני שתיתי יותר מהן: **שכולה סריקין.** רקים שירגילוהו בכך אבל אם יש בחבורה אדם הגון בכי האי גוונא לא ממשיך ואינו נעשה בן סורר ומורה ובחבורה דלאו מצוה קאמר: **הא** קמ״ל. מתני׳ דאפי׳ כולה סריקין כיון דאיחבור השתא למצוה פטור ולעולם דינו דבן סורר ומורה אינו אלא בחבורת סריקין: **אכל בעיבור החדש.** כדמפרש לקמן שהן נקבצין עשרה או יותר ועולין בעלייה ואין אסיפה זו אלא לפרסם הדבר שעברוה ולא לעיין דהא אין עולין אלא לאור עיבורו דהיינו ליל מוצאי שלשים וכבר מעובר הוא דהא לא קדשו היום את החדש וקדוש אין שם ביום מחרת דהיינו יום שלשים ואחד למנות על כך כדאמרי׳ (ר״ה ד׳ כד.) שלא בזמנו אין מקדשין אותו ועוד דאי לקדושי בשלשה סגי: **כפת דגן.** ולא ידענא משום מאי נקט פת דגן ומשמע למעוטי פת אורז ודוחן קא אתי: **יום עבורו.** הוא יום שלשים שנעשה ממנו חדש היוצא מעובר: **אור יום עבורו.** מוצאי שלשים ולהודיע שעברוהו: **אחריפו.** אקדימו כמו חרפי ואפלי (ע״ז ד׳ עה.) אחריפו ועולו בלילה היו יושבין שם ועושין הומה להשמיע קול וקאמר להו רבי חייא להקדים ולעלות מבעוד יום מעט כדי שיראו אותם עוברי דרכים כשהן עולין ויפרסמו והיינו דקתני אין עולין לה בלילה אלא ביום והאי דקתני אין עולין לה ביום אעיקר מילתא קאי שהסעודה ומשאו ומתנו של דבר בלילה הוא: **אחריפו ופוקו בבקר.** אל תאחרו לירד שהרואה אתכם יורדין בהשכמה מבין שישבו שם כל הלילה ומתפרסם הדבר אבל הרואה אותם יורדין שלא בהשכמה סבור שעכשיו עלו ואין מבין הדבר: **אכל מעשר שני.** גנב ממעות מע״ש וקנה בשר ויין ואכל דאי גנב בשר ויין עצמו אפי׳ דחולין נמי לא כדאמר עד שיקח בשר בזול ויאכל ויין בזול וישתה (ומן החנוני): **דכי אורחיה.** כדרך מצותו נאמר בבקר ובצאן ובויין ובשכר במע״ש: **אכל גבלות וטריפות.** לקמן יליף לפטורא: **אכל בשר עוף.** טהור פטור דלא חשיב דלא ממשיך בתריה: סתם שקצים היינו עופות טמאים דכתיב בהם שקץ הם (ויקרא יא) רמשים הן שרצים וטעמא משום דאיננו שומע בקולנו בעינן ולא זה שאף בקולו של מקום אינו שומע: **הא טהורים חייב.** כדתנן במתני׳ דאיצטריך לאשמועינן דפטור אשקצים: **להשלים.** שאפילו אכל תרטימר בשר חסר כזית מבהמה טהורה והשלימה לתרטימר מבשר עופות טמאים פטור משום דאינו שומע בקולו של מקום דכוותה בטהורים מיחייב: **לאיתויי תנחומי אבלים.** דאע״ג דתקנתא דרבנן בעלמא הוא דאי מרישא הוה אמינא חבורת מצוה היינו כהנים שאוכלין קדשים או פסחים: **תענית צבור.** אע״ג דלא עבר אלא אדרבנן: **וטעמא מאי.** מפטר אדבר עבירה: **איננו שומע בקולנו.** מיעוטא הוא ולאפוקי האי דאף בקולו של מקום אינו שומע: **דבילה קעילית.** מאותו מקום ואע״ג דמשברא לא מיחייב עליה דלא ממשיך:

חייב

שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁמֵּבִיא יְלָלָה – בכיה לָאָדָם אֶלָּא יַיִן, ומסתבר שעל ידי היין נקנס אדם הראשון במיתה, ובאה בכיה לעולם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חִטָּה הָיָה, לפי שֶׁאֵין הַתִּינוֹק יוֹדֵעַ לִקְרוֹא אַבָּא וְאִימָּא עַד שֶׁיִּטְעוֹם טַעַם דָּגָן, וכיון שהאילן שנאסר על האדם לאכול ממנו, נקרא 'עץ הדעת טוב ורע', אנו יודעים שזה היה חטה. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, תְּאֵנָה הָיָה, לפי שֶׁכַּדָּבָר שֶׁקִּלְקְלוּ, כלומר האילן שממנו אכלו ועל ידי כך ידעו שהם ערומים, בּוֹ נִתְקָנוּ, שכיסו את עצמם בעלהו, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ג ז) 'וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת', שזו מדת הקב"ה, שבדבר שהוא מכה בו הוא מרפא.

מובא במדרש (במ"ר י ד), שביום חנוכת בית המקדש נשא שלמה את בתיה בת פרעה לאשה. למחרת כשהגיע זמן הקרבת התמיד, לא יכלו הכהנים להיכנס לבית המקדש מפני שהמפתחות היו תחת מראשותיו של המלך שעדיין ישן מרוב יין ששתה, ופחדו להקיצו. הודיעו זאת לאמו בת שבע והיא הקיצה אותו והוכיחה אותו על כך. הגמרא דורשת פסוק העוסק בתוכחת בת שבע לבנה שלמה המלך: נאמר בפסוק (משלי לא א) 'דִּבְרֵי לְמוּאֵל מֶלֶךְ, מַשָּׂא אֲשֶׁר יִסְּרַתּוּ אִמּוֹ' – דברי שלמה המלך, פרשת התוכחה שהוכיחה אותו אמו. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, מְלַמֵּד שֶׁכְּפָאָתוּ אִמּוֹ עַל הָעַמּוּד לְהַלְקוֹתוּ, כיון שראתה שהוא בעל הנאה ומרבה בסעודה, וְאָמְרָה לוֹ, 'מַה בְּרִי וּמַה בַּר בִּטְנִי וּמַה בַּר נְדָרִי' (שם לא ב), ומבאר רבי יוחנן את כוונתה, 'מַה בְּרִי' – למה בני, כלומר, הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁאָבִיךָ דוד המלך, יְרֵא שָׁמַיִם הָוָה – היה, וַעֲבָשָׁיו שאתה מתנהג כך, יֹאמְרוּ הבריות שאִמּוֹ גָּרְמָה לוֹ – לשלמה להיות רשע, וירננו שאין אתה בנו של דוד המלך. 'וּמַה בַּר בִּטְנִי' – ולמה בן בטני, כלומר, כָּל הַנָּשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ, כֵּיוָן שֶׁמִּתְעַבְּרוֹת, שׁוּב אֵינָן רוֹאוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ – אינן שבות אליו לתשמישו, וַאֲנִי דָּחַקְתִּי וְנִכְנַסְתִּי אל המלך, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לִי בֵּן מְזוֹרָז – חזק ובריא וּמְלוּבָּן – נקי, ואם כן, השתדלותי עבורך כשהיית בתוך מעי, גרמה לך להיות בעל צורה ובעל כח, ולא טרחתי בכל זה כדי שתשתה יין ותשתכר. 'וּמַה בַּר נְדָרִי' – ולמה תנהג כך בני, שנדרתי עבורך, שכָּל נָשִׁים שֶׁל בֵּית אָבִיךָ הָיוּ נוֹדְרוֹת שאם יְהֵא לִי בֵּן הָגוּן לַמְּלוּכוּת, אעשה כך וכך לדבר מצוה, וַאֲנִי נָדַרְתִּי וְאָמַרְתִּי שאם יְהֵא לִי בֵּן זָרִיז וּמְמוּלָּא בַּתּוֹרָה וְהָגוּן לַנְּבִיאוּת, אעשה כך וכך לדבר מצוה.

עוד הוכיחה בת שבע את שלמה ואמרה לו, 'אַל לַמְּלָכִים לְמוּאֵל, אַל לַמְּלָכִים שְׁתוֹ יָיִן' (שם לא ד), ומבאר רבי יוחנן, 'אַל לַמְּלָכִים', אָמְרָה לוֹ בת שבע לשלמה, מַה לְּךָ אֵצֶל מְלָכִים שֶׁשּׁוֹתִים יַיִן וּמִשְׁתַּכְּרִים, וְאוֹמְרִים לָמָּה לָנוּ אֵל. עוד אמרה לו (שם) 'וּלְרוֹזְנִים אֵי שֵׁכָר', כלומר, מִי שֶׁכָּל רָזֵי – סודות עוֹלָם גְּלוּיִים לוֹ יִשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר, ויבוא על ידי כך לגלות את הסודות. אִיבָּא דְּאָמְרִי, מִי שֶׁכָּל רוֹזְנֵי עוֹלָם – הסנהדרין הנקראים 'רוזני עולם' מַשְׁכִּימִין לְפַתְּחוֹ ללמוד ממנו כיצד לדון דיני נפשות, וכי ראוי לו שִׁיְּשְׁתֶּה יַיִן וְיִשְׁתַּכֵּר.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, מִנַּיִן שֶׁחָזַר שְׁלֹמֹה וְהוֹדָה לְאִמּוֹ על תוכחתה, דִּכְתִיב (שם ל ב) 'כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ וְלֹא בִינַת אָדָם לִי'. ופירושו 'כִּי בַעַר אָנֹכִי מֵאִישׁ' היינו מִנֹּחַ, דִּכְתִיב (בראשית ט כ) 'וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה', 'וְלֹא בִינַת אָדָם לִי', זֶה אָדָם הָרִאשׁוֹן, ששניהם נכשלו בשתיית יין ואני שתיתי יותר מהם.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): אֲכָל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה אינו נעשה בן סורר. הגמרא מבארת מי צריכים להיות המשתתפים בסעודתו של בן סורר: אָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, אֵינוֹ חַיָּיב סקילה עַד שֶׁיֹּאכַל וישתה בַּחֲבוּרָה שֶׁכּוּלָּהּ סְרִיקִין – אנשים ריקים, שימשכוהו וירגילו אותו בזה, אבל אם אחד מהסועדים היה אדם הגון, אינו חייב סקילה.

מקשה הגמרא: וְהָאֲנַן תְּנַן – והלא שנינו במשנה, אֲכָל בַּחֲבוּרַת מִצְוָה אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, הָא בַּחֲבוּרַת דְּמִצְוָה – הטעם שאינו נעשה בן סורר הוא משום שאכל בסעודה של מצוה, הָא לָאו מִצְוָה – אבל אם אכל בסעודה שאינה של מצוה, נעשה בן סורר אַף עַל גַּב דְּלָאו כּוּלָּהּ סְרִיקִין – שלא כל היושבים בסעודה ריקים. מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּאַף עַל גַּב דִּכּוּלָּהּ סְרִיקִין – שכל המשתתפים בסעודה הם אנשים ריקים, מכל מקום כֵּיוָן דִּבְמִצְוָה קָא עָסִיק – שהתחברו לעסוק במצוה, לָא מִיפְּשִׁיךְ – הוא לא ימשך עוד אחריהם, אבל אם אכל בסעודה שאינה של מצוה, חייב רק אם כולם ריקים.

סעודת עיבור החודש נעשית לאחר שבית דין קבעו שהחודש שהסתיים עתה יהיה מעובר, כלומר בן שלשים יום, ויש למנות את ימי החודש הבא ממחרת. לסעודה זו עולים מנין אנשים או יותר, ונועדה אך ורק כדי לפרסם שבית דין עיברו את החודש. ולהלן מבארת הגמרא כיצד ומתי נערכת סעודה זו.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): אֲכָל בְּסעודת עִיבּוּר הַחוֹדֶשׁ, אינו נעשה בן סורר.

מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם באה המשנה לומר דְּכָשֵׁר וְיַיִן מַסְּקוּ – שלסעודת עיבור החודש היו מעלים בשר ויין, וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, אֵין עוֹלִין לָהּ – לסעודת עיבור החודש אֶלָּא בְּפַת דָּגָן וְתבשיל קִטְנִית בִּלְבָד, ומבואר שאין מעלים לשם בשר ויין. מתרצת הגמרא: הָא קָא מַשְׁמַע לָן, שאַף עַל גַּב דְּאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת וְקִטְנִית, וְאִיהוּ אַסִּיק – והוא העלה לשם בָּשָׂר וַיַּיִן וְאָכַל, אין אומרים שיכול להיגרר אחרי אכילה זו, אלא כֵּיוָן דִּבְמִצְוָה קָא עָסִיק – מאחר שסעודה זו קשורה לעסק המצוה של עיבור החודש, לָא מִיפְּשִׁיךְ – הוא לא ימשך על ידי אכילה זו להגרר לאכילות אחרות של רעבתנות.

אגב שנזכרה סעודת עיבור החודש, מבארת הגמרא באיזה אופן ומתי נעשית סעודת עיבור החודש: תָּנוּ רַבָּנַן, אֵין עוֹלִין בְּסעודת עִיבּוּר הַחוֹדֶשׁ פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם, וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא בְּפַת דָּגָן וְתבשיל קִטְנִית, וְאֵין עוֹלִין לָהּ אֶלָּא לְאוֹר עִיבּוּרוֹ – במוצאי היום השלשים, כלומר בליל ראש חודש שחל ביום השלשים ואחד, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בַּיּוֹם אֶלָּא בַּלַּיְלָה.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא – והלא שנינו בברייתא, אֵין עוֹלִין לָהּ בַּלַּיְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם. מתרצת הגמרא: כְּדַאֲמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא לְבָנֶיהָ – לבניו שהלכו לסעודת עיבור החודש, אַחֲרִיפוּ וְעָלוּ – הקדימו ועלו בסוף יום השלשים קודם הלילה וסעדו את סעודת עיבור החודש, כדי שיהיה רעש ויתפרסם הדבר, ושבו כל הלילה בסעודה, וַאֲחַרִיפוּ וּפוּקוּ – והקדימו ורדו משם בהשכמת הבוקר שלמחרת, כִּי הֵיכִי דְּלִישְׁמְעוּ בְּכוּ אִינְשֵׁי – כדי שישמעו אנשים כשאתם עולים ויורדים, ויבינו שהייתם שם בלילה, ויתפרסם שסעדתם בסעודת עיבור החודש. ולפי זה, הברייתא שאמרה שעולים לסעודה ביום, התכוונה לסוף יום השלשים קודם הלילה, והברייתא שאמרה שעולים לה בלילה התכוונה לעיקר הסעודה שנעשית בלילה.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): אֲכָל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בִּירוּשָׁלַיִם, אינו נעשה בן סורר.

הגמרא מבארת מדוע אינו נעשה בן סורר: כֵּיוָן דְּכִי אוֹרְחֵיהּ הוּא קָא אָכִיל לֵיהּ – כיון שהדרך היא לקנות במעות מעשר שני בשר ויין ולאוכלם, לָא מִיפְּשִׁיךְ – אינו נמשך ונגרר אחרי אכילה זו.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): אֲכָל גְּבִילוֹת וּטְרֵיפוֹת וּשְׁקָצִים וּרְמָשִׂים, אינו נעשה בן סורר.

אָמַר רָבָא, אֲכָל בְּשַׂר עוֹף, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, כיון שבשר עוף אינו חשוב ואינו נמשך אחריו. מקשה הגמרא: וְהָא אֲנַן תְּנַן – והלא שנינו במשנה, אֲכָל גְּבִילוֹת וּטְרֵיפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, ומשמע שדווקא באכילת בשר בעלי חיים טמאים אינו נעשה בן סורר, הָא טְהוֹרִין – אבל באכילת בשר בעלי חיים טהורים, נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, ולאו דווקא בשר בהמה. מתרצת הגמרא: כִּי תְּנַן נַמִּי מַתְנִיתִין – גם המשנה לא דברה על מאכלות אסורות שהם עיקר הסעודה, אלא רק לענין לְהַשְׁלִים לשיעור של תרטימר בשר בהמה. ומזה נדייק שאם השלים את הכזית בבשר עוף, נעשה בן סורר, אבל אם כל הסעודה היא מבשר עוף, אינו נעשה בן סורר כדברי רבא.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): אֲכָל דָּבָר שֶׁהוּא מִצְוָה, וְכן אם אכל דְּבַר עֲבֵירָה, אינו נעשה בן סורר.

מבארת הגמרא: דְּבַר מִצְוָה, היינו שאכל בסעודת תַּנְחוּמֵי אֲבֵלִים, אף שאינה אלא תקנה דרבנן. דְּבַר עֲבֵירָה, היינו שאכל בתַּעֲנִית

המשך בעמוד קמח

חַיָּיב מלקות משום שעבד כשהוא שתוי, ומוכח שדברים אלו משכרים.

שנינו במשנה (לעיל ע.): אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן.

תָּנוּ רַבָּנַן, אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, או שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא ב) 'זוֹלֵל וְסוֹבֵא'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָיה לַדָּבָר שהכוונה לבשר ויין, זֶכֶר לַדָּבָר יש, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כג ב) 'אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יָיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ', ומבואר שהשותה יין ברעבתנות נקרא 'סובא' והאוכל בשר ברעבתנות נקרא 'זולל'. וְאוֹמֵר – ועוד נאמר (שם כג כא) 'כִּי סוֹבֵא וְזוֹלֵל יִוָּרֵשׁ וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה', שאדם שזולל וסובא יֵעשה עני, ואדם שמגרה את עצמו לישון, שינה זו תלביש אותו בקרעים, כלומר יֵעשה עני, וכך סופן של שאר הנאות שאדם נמשך אחריהן.

רבי זירא דורש פסוק זה באופן אחר: אָמַר רַבִּי זֵירָא, כָּל הַיָּשֵׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ קְרָעִים קְרָעִים, כלומר שוכח את תלמודו ואינו זוכר ממנו אלא מעט כאן ומעט כאן, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה'.

משנה

בן סורר חייב מיתה רק כאשר משיג את הבשר והיין בגניבה. המשנה מבארת ממי צריך לגנוב והיכן צריך לאכול כדי להתחייב מיתה: גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, או שגנב מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, ואפילו אם לא אכל ברשות מי שגנב ממנו, או מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ.

גמרא

הגמרא מבארת את טעם הדין המבואר במשנה: גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו אינו נעשה בן סורר, אַף עַל גַּב דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ – שממון אביו מצוי לו לגונבו, מכל מקום הוא בְּעֵית – ירא לאכול ברשות אביו שמא אביו יבין שבנו גנב ממנו, ואין חשש שימשך אחר זה.

גנב מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים אינו נעשה בן סורר, אַף עַל גַּב דְּלָא בְּעֵית – שאינו חושש שיחשדוהו בגניבה או שיראוהו זולל, מכל מקום ממון אחרים לָא שְׁכִיחַ לֵיהּ – אינו מצוי לו לגונבו. וְכָל שֶׁכֵּן גנב מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו שאינו נעשה בן סורר, דְּלָא שְׁכִיחַ לֵיהּ וּבְעֵית – גם הממון אינו מצוי לו וגם ירא מאביו. ועל כן אינו נעשה בן סורר עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ וְלָא בְּעֵית – שהממון מצוי לו ואינו ירא.

שנינו במשנה: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ.

מקשה הגמרא: אִמּוֹ, מְנָא לֵהּ – מנין יש לה ממון שהבן גונבו ממנה, הלא מַה שֶּׁקָּנְתָה אִשָּׁה קָנָה בַּעֲלָהּ, וכל ממונה שייך לבעלה שהוא אביו של הבן סורר. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מדובר בגנב מִסְעוּדָה הַמּוּכָנֶת לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, וכיון שאביו חייב במזונות אמו, הסעודה המוכנה עבורה נחשבת כממונה. מקשה הגמרא: וְהָאָמַר רַבִּי חָנָן בַּר מוֹלְדָה אָמַר רַב הוּנָא, שאינו חַיָּיב עַד שֶׁיִּקְּנֶה בממון שגנב, בָּשָׂר בְּזוֹל וְיֹאכַל, ויקנה יַיִן בְּזוֹל וְיִשְׁתֶּה, ומבואר שבגניבת הסעודה עצמה אינו נעשה בן סורר. מתרצת הגמרא: אֶלָּא אֵימָא – יש לומר שגנב מִדְּמֵי סְעוּדָה הַמּוּכָנֶת לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, ובכסף קנה בשר ויין. אִיבְּעֵית אֵימָא, דְּאַקְנֵי לָהּ אַחֵר – שאדם אחר הקנה מעות לאמו של הבן סורר, וְאָמַר לָהּ שהמעות יהיו שלך עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעֲלֵיךְ רְשׁוּת בָּהֶן, ואת המעות הללו גנב הבן וקנה בהם בשר ויין.

משנה

הָיָה אָבִיו רוֹצֶה שיסקל וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, או שאָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה וְאִמּוֹ רוֹצָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה.

גמרא

מבררת הגמרא: מַאי – מה כוונת רבי יהודה שאמר שאם אמו אֵינָהּ רְאוּיָה לאביו, אינו נעשה בן סורר ומורה, אֵילֵימָא – אם נאמר שאמו ואביו אסורים זה על זה באיסורי עריות של חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת וְחַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, סוֹף סוֹף אֲבוּהַּ אֲבוּהַּ (נינהו) נִיהוּ – אביו הוא אביו וְאִמֵּיהּ אִמֵּיהּ (נינהו) נִיהִי – ואמו היא אמו, ומדוע ישתנה דינו אם קידושי אביו ואמו לא חלו. אֶלָּא צריך לומר שבְּשָׁוָה לְאָבִיו קָאָמַר – שכוונת רבי יהודה לומר שאמו צריכה להיות דומה לאביו בקול, במראה ובקומה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – וכן שנינו בברייתא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ שָׁוָה לְאָבִיו בְּקוֹל וּבְמַרְאֶה וּבְקוֹמָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא (דברים כא ב) 'אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקֹלֵנוּ', ומשמע בקול האחד שלנו, כלומר שצריכים להיות שוים בקולם. וּמִדְּקוֹל בָּעֵינַן שָׁוִין – ואם לימדנו הפסוק שעליהם להיות שוים בקול, מַרְאֶה וְקוֹמָה נַמִּי בָּעֵינַן שָׁוִין – מסתבר שגם במראה ובקומה עליהם להיות שוים.

הגמרא מביאה ברייתא כשיטת רבי יהודה. מבררת הגמרא: כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא – כדעת איזה תנא נשנתה ברייתא זו, בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב בתורה, אלא דָּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר על הלימוד, כְּמַאן – כדעת איזה תנא נאמרו דברים אלו, כְּרַבִּי יְהוּדָה הסובר שאביו ואמו של בן סורר צריכים שיהיו שוים בקול ומראה וקומה, וזה דבר שאינו יכול להיות. אִיבְּעֵית אֵימָא, הברייתא בשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא בברייתא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימַר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקְלוֹ, אֶלָּא לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב, דָּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר.

הגמרא מביאה תנא הסובר שהיה בן סורר: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֲנִי רְאִיתִיו וְיָשַׁבְתִּי עַל קִבְרוֹ.

הגמרא מביאה פרשה נוספת בתורה שאמרו עליה שלא היתה ולא עתידה להיות. מבררת הגמרא: כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא – כדעת איזה תנא נשנתה ברייתא זו, עִיר הַנִּדַּחַת לֹא הָיְתָה וְלֹא עָתִידָה לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתְּבָה בתורה, אלא דָּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר על הלימוד. כְּמַאן – כדעת איזה תנא נאמרו דברים אלו, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲפִילוּ מְזוּזָה אֶחָת, וקל וחומר אם נמצא בה ספר מספרי הקודש שכתובה בו אזכרת השם, אֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא בענין עיר הנידחת (דברים יג יז) 'וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבֹּץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ', וְכֵיוָן דְּאִיכָּא מְזוּזָה – וכיון שיש בעיר מזוזה וכדומה, לֹא אֶפְשַׁר לקיים בה מצות שריפה, דִּכְתִיב בפרשה העוסקת באיבוד עבודה זרה בארץ ישראל (דברים יב ג) 'וְנִתַּצְתֶּם אֵת מִזְבְּחֹתָם וְגוֹ' וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וְגוֹ' וְאִבַּדְתֶּם אֵת שְׁמָם וְגוֹ', ולאחר מכן נאמר (שם יב ד) 'לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם', כלומר מה שאתם מצווים לעשות לעבודה זרה, כגון ניתוץ מזבח, איבוד שם השם וכדומה, לא תעשו לה' אלהיכם. וכיון שלא מצוי שלא תהיה בעיר אפילו מזוזה אחת או ספר שיש בו אזכרה, על כן אמר רבי אליעזר, שעיר הנידחת לא היתה ולא עתידה להיות.

הגמרא מביאה תנא הסובר שהיתה עיר הנידחת: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֲנִי רְאִיתִיהָ – את עיר הנידחת, וְיָשַׁבְתִּי עַל תִּילָהּ – על חורבותיה. הגמרא מביאה דין נוסף בתורה שאמרו עליו שלא היה ולא עתיד להיות: כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא – כדעת איזה תנא נשנתה ברייתא זו, בַּיִת הַמְנוּגָע בצרעת, לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב בתורה, אלא דָּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר על הלימוד. כְּמַאן – כדעת איזה תנא נאמרו דברים אלו, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. דְּתָנֵן במשנה (נגעים פי"ב מ"ג), רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵין הַבַּיִת טָמֵא עַד

המשך בעמוד יג

חייב משום ויין ושבר אל תשת וגו' ובכהן עסקינן: **כי סובא** וזולל יורש. בתר קרא קמא כתיב להכי אתייה להכא: **יורש**. סופו להיות עני ומבקש למודו ואינו מוצא: **וקרעים תלביש נומה**. נומה שאדם מתגרה בה תלביש קרעים כלומר סוף כל בעל הנאות לבא לידי עניות: **נעשה לו קרעים**. משכח למודו ואינו נזכר אלא בסירוגין: **מתני' משל אחרים ואכל ברשות אחרים**. ואפילו לא אכלן ברשות בעלים עצמן וטעמא מפרש בגמרא: **גמ' בעית**. מתפחד מאביו שלא יבין הלכך לא ממשיך: **עד שינגוב משל אביו**. דשכיח ליה לגנוב תמיד ואכל ברשות אחרים דלא בעית שלא יראהו אביו ובכי האי גוונא ממשיך: **עד שיקח בשר בזול**. אבל אם גנב בשר ויין עצמן לא: **מדמי סעודה המובכנת**. שהיו מעות מוכנים לקנות מהם סעודה לאביו ולאמו דכיון דלכך נזדמנו משל אמו קרינן בהו דאיהי נמי שייכא בהם מדינא דבעלה חייב במזונותיה: **על מנת שאין לבעליך רשות בהן**. דאי לא אמר לה הכי זכה בהן בעל דלא עדיף ממציאתה: **אי נימא חייבי כריתות**. שהיתה אמו על אביו בברת כגון אחותו דלאו בת קדושין: **סוף סוף אביו ואמו נינהו**. דהא בקרא לא כתוב אישות באמו אצל אביו: **בשוה לאביו**. בקול ומראה וקומה וטעמא מפרש לקמן: **בקולנו**. חד קול משמע מדלא כתוב בקולותינו או בקולינו ביו"ד: **ואפילו מזוזה אחת**. וכל שכן אחד מן החומשין או ספר מכל הנביאים שאזכרת השם כתובה שם ולא קרינא ביה את כל שללה ושרפת: **לא תעשון כן לה' אלהיכם**. בתר ואבדתם את שמם כתיב: **גרים**. זה שיעור נגעים ושתי גריסין על שתי אבנים דכתיב (ויקרא יד) וחלצו את האבנים תרתי משמע ובכל אחת שיעור נגע: **בקרן זוית**. ואותן שתי אבנים יהיו בקרן זוית אחד בכותל זה ואחד בכותל זה והנגע משוך בשתיהן ארכו ב' גריסין ורחבו כגריס שיהא בכל אבן כגריס על גריס: **מאי טעמא דר"א**. דבעי קרן זוית: **כתיב** קיר. ומראיהן שפל מן הקיר (שם): **חורבתא סגירתא**. חורבה מצורע: מתרגמינן סגירתא שנותץ משם בית המנוגע: **מציינין אותו**. שלא יאתילו עליו דאבן מנוגעת מטמא באהל דמצורע הוקש למת אל נא תהי כמת: **מתני' גידם**. ידו קטועה: **בגנו זה**. משמע שרואים אותו: **חרשין**. אינן יודעין אם קבל דברידם אם לאו שאם אמר להם איני מקבל אינן שומעין לו ואע"פ שרואין שאין מקיים מצותן מידו איננו שומע בקולנו כתיב ואיבא להפוכי בזכותי' ולמדרש דבשעת הקול קאמרי דלא שמע דהאי קרא יתירא הוא כוליה כדאמר בגמ': **מתרין בו**. לאו משום התראה גמורה כשאר עבירות שאין לוקין אלא בהתראה דהא התראת עדים בעי ועוד זו ספק התראה הוא אם עובר הוא אם לאו שלא מיד בפניהם הוא עובר אלא בסתר ולאחר זמן הוא עושה אלא מוכיחין אותו דבעינן ויסרו אותו שלא ירגיל ואם לא שמע מלקין אותו בב"ד ויליף לה מויסרו אותו: **גמ' שמעת מינה בעינן קרא כדכתיב**. וסייעתא דשמואל בפ' נגמר הדין (לעיל מד:): כוליה

חַיָּיב: אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן: תָּנוּ רַבָּנַן, אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיֹּאכַל בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר 'זוֹלֵל וְסוֹבֵא'. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר 'אַל תְּהִי בְּסוֹבְאֵי יַיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ', וְאוֹמֵר 'כִּי סוֹבֵא וְזוֹלֵל יָוָרֵשׁ וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה'. אָמַר רַבִּי זֵירָא, כָּל הַיָּשֵׁן בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, תּוֹרָתוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ קְרָעִים קְרָעִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'וּקְרָעִים תַּלְבִּישׁ נוּמָה': **משנה גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ: **גמרא** גָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, אַף עַל גַּב דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ, בְּעִית. מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, אַף עַל גַּב דְּלָא בְּעִית, לָא שְׁכִיחַ לֵיהּ. וְכָל שֶׁכֵּן מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְאָכַל בִּרְשׁוּת אָבִיו, דְּלָא שְׁכִיחַ לֵיהּ, וּבְעִית. עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וְיֹאכַל בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים, דִּשְׁכִיחַ לֵיהּ וְלָא בְּעִית: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיִּגְנוֹב מִשֶּׁל אָבִיו וּמִשֶּׁל אִמּוֹ: אִמּוֹ, מְנָא לָהּ? מַה שֶּׁקָּנְתָה אִשָּׁה קָנָה בַּעְלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מִסְּעוּדָה הַמּוּכָנֶת לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ, וְהָאָמַר רַבִּי חָנָן בַּר מוֹלָדָה, אָמַר רַב הוּנָא, אֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיִּקְנֶה בָּשָׂר בְּזוֹל וְיֹאכַל, יַיִן בְּזוֹל וְיִשְׁתֶּה. אֶלָּא אֵימָא, מִדְּמֵי סְעוּדָה הַמּוּכָנֶת לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ. אִיבְּעִית אֵימָא, דְּאַקְנֵי לָהּ אַחֵר, וְאָמַר לָהּ עַל מְנָת שֶׁאֵין לְבַעֲלֵיךְ רְשׁוּת בָּהֶן: **משנה** הָיָה אָבִיו רוֹצֶה וְאִמּוֹ אֵינָהּ רוֹצָה, אָבִיו אֵינוֹ רוֹצֶה וְאִמּוֹ רוֹצָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, עַד שֶׁיִּהוּ שְׁנֵיהֶם רוֹצִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ רְאוּיָה לְאָבִיו, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה: **גמרא** מַאי אֵינָהּ רְאוּיָה. אִילֵימָא, חַיָּיבֵי כְּרִיתוֹת וְחַיָּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין. סוֹף סוֹף אֲבוּהַּ, אֲבוּהַּ נִיהוּ. וְאִמֵּיהּ, אִמֵּיהּ נִיהִי. אֶלָּא, בְּשָׁוָה לְאָבִיו קָאָמַר. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם לֹא הָיְתָה אִמּוֹ שָׁוָה לְאָבִיו, בְּקוֹל וּבְמַרְאֶה וּבְקוֹמָה, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה. מַאי טַעְמָא, דְּאָמַר קְרָא 'אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקֹלֵנוּ', מִדְּקוֹל בָּעֵינַן שָׁוִין, מַרְאֶה וְקוֹמָה נַמִּי בָּעֵינַן שָׁוִין. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא, בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת. וְלָמָּה נִכְתַּב, דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. כְּמַאן, כְּרַבִּי יְהוּדָה. אִיבְּעִית אֵימָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָכַל זֶה תַּרְטִימַר בָּשָׂר וְשָׁתָה חֲצִי לוֹג יַיִן הָאִיטַלְקִי, אָבִיו וְאִמּוֹ מוֹצִיאִין אוֹתוֹ לְסָקְלוֹ. אֶלָּא, לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת, וְלָמָּה נִכְתַּב, דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֲנִי רְאִיתִיו וְיָשַׁבְתִּי עַל קִבְרוֹ. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא, עִיר הַנִּדַּחַת לֹא הָיְתָה וְלֹא עָתִידָה לִהְיוֹת. וְלָמָּה נִכְתְּבָה, דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. כְּמַאן, כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כָּל עִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲפִילּוּ מְזוּזָה אַחַת, אֵינָהּ נַעֲשֵׂית עִיר הַנִּדַּחַת. מַאי טַעְמָא, אָמַר קְרָא 'וְאֶת כָּל שְׁלָלָהּ תִּקְבּוֹץ אֶל תּוֹךְ רְחֹבָהּ וְשָׂרַפְתָּ בָאֵשׁ'. וְכֵיוָן דְּאִיכָּא מְזוּזָה, לֹא אֶפְשָׁר, דִּכְתִיב 'לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם'. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אֲנִי רְאִיתִיהָ וְיָשַׁבְתִּי עַל תִּילָהּ. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא, בֵּית הַמְּנוּגָע, לֹא הָיָה וְלֹא עָתִיד לִהְיוֹת. וְלָמָּה נִכְתַּב, דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר. כְּמַאן, כְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּתַנָּן, רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם אֵין הַבַּיִת טָמֵא עַד שֶׁיֵּרָאֶה כִּשְׁתֵּי גְּרִיסִין עַל שְׁתֵּי אֲבָנִים בִּשְׁתֵּי כְּתָלִים בְּקֶרֶן זָוִית, אֲרֻכּוֹ כִּשְׁנֵי גְּרִיסִין וְרָחְבּוֹ כִּגְרִיס. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, כְּתִיב 'קִיר', וּכְתִיב 'קִירוֹת', אֵיזֶהוּ קִיר שֶׁהוּא כְּקִירוֹת, הֲוֵי אוֹמֵר זֶה קֶרֶן זָוִית. תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק, מָקוֹם הָיָה בְּתְחוּם עַזָּה, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ חוּרְבְּתָא סְגִירְתָּא. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן אִישׁ כְּפַר עִכּוֹ, פַּעַם אֶחָת הָלַכְתִּי לַגָּלִיל, וְרָאִיתִי מָקוֹם שֶׁמְּצַיְּינִין אוֹתוֹ. וְאָמְרוּ, אֲבָנִים מְנוּגָּעוֹת פִּינוּ לְשָׁם: **משנה** הָיָה אֶחָד מֵהֶם גִּידֵּם אוֹ חִיגֵּר אוֹ אִלֵּם אוֹ סוּמָא אוֹ חֵרֵשׁ, אֵינוֹ נַעֲשֶׂה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְתָפְשׂוּ בוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ', וְלֹא גִּדְּמִין. 'וְהוֹצִיאוּ אוֹתוֹ', וְלֹא חִגְּרִין. 'וְאָמְרוּ וְלֹא אִלְּמִין. 'בְּנֵנוּ זֶה', וְלֹא סוּמִין. 'אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ', וְלֹא חֵרְשִׁין. מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, וּמַלְקִין אוֹתוֹ. חָזַר וְקִלְקֵל, נִדּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה. וְאֵינוֹ נִסְקָל עַד שֶׁיִּהוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה הָרִאשׁוֹנִים, שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּנֵנוּ זֶה', זֶהוּ שֶׁלָּקָה בִּפְנֵיכֶם: **גמרא** שְׁמַעַת מִינַּהּ, בָּעֵינַן קְרָא כְּדִכְתִיב. שֶׁאִנִּי הָכָא,

על מנת שאין לבעליך כו'. סוגיא זו כרב ששת דפ"ק דקדושין (דף כג.) דאמר לרבנן אהני ליה תנאיה אבל ר' (אליעזר) סבירא ליה דאפילו כי האי גוונא אין קנין לעבד בלא רבו ואין קנין לאשה בלא בעלה ומ"מ מתניתין לא תקשה דהוה משני בדמי סעודה המובכנת לאמו אי נמי רבי אלעזר הוה מוקי לה בשנתן לה בעלה דהא ר"א הוא דאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נא. ושם) אחד וזה אחד זה קנתה ואין הבעל אוכל פירות: בן

כוליה

בן נח שבירך את השם ונתגייר כו'. תימה אי הוה מילתיה דרבי חנינא כתנאי דפליגי בהחולץ (יבמות דף מח:) מפני מה גרים מעונין בזמן הזה מפני שלא קיימו ז' מצות שקבלו עליהן בני נח אלמא מיעבשי ורבי יוסי פליג התם ואמר גר שנתגייר כקטן שנולד דמי ולא מיעבשי כלל ועוד קשה דסוגיא דהכא דלא כחד דאמרינן עשה בן בישראל חייב ואי כר' יוסי כקטן שנולד דמי ונראה שיש לחלק דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים:

קלה בחמורה מישך שייבא. חנק שהיא מיתה קלה היה ראוי לו מתחלה ויותר ובסמוך גבי סרחה ולבסוף בגרה דקאמר בסקילה מ"ט לא דכיון דאישתני אישתני הא דקרי ליה אישתני לאו אמיתה קאי אלא אישתני גופה והא דאמר רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה והכא לא דיינינן ליה במיתה קמייתא משום דהתם לא אישתני דינא כי הכא ומיהו קשה דגבי סרחה ואחר כך בגרה לא משמע דאיירי בשינוי הגוף מדקאמר כ"ש הכא דאישתני לגמרי משמע דאישתני קמא כהאי ונראה לפרש דהא דקאמר קלה בחמורה מישך שייבא לאו למימר דלא חשיב אישתני קטלא דמכל מקום קטלא אישתני אלא כלומר אית לן למידייניה בקלה כיון דמעיקרא נתחייב אף בחמורה מזו ולא דמי לבן נח שבירך את השם דלא דיינינן במיתה דהשתא דחמורה דמעיקרא לא איחייב בה ובמיתה דמעיקרא נמי לא כיון דהשתא לא שייבא ביה:

מסתברא

כוליה קרא יתירא. דמצי למכתב והוצאתם אותו אל שער העיר ההוא וסקלתם: **בפני שנים.** דבעינן עדים שהוכיחוהו ועבר שאין אביו ואמו נאמנין עליו להרגו דכתיב (דברים יז) על פי שנים עדים יומת המת: **ומלקין אותו בפני ג'.** כלומר יביאוהו בפני ג' דיינין והדיינין יחייבוהו מלקות וילקוהו שליח ב"ד כשאר הלוקין דמלקות בפני ג' בפרקא קמא (דף י.): **כדרבי אבהו.** בכתובות (דף מו.) גבי מוציא שם רע מנא לן דלקי דכתיב ולקחו זקני העיר את האיש ויסרו אותו: **למדנו ויסרו.** דמוציא שם רע מויסרו אותו דבן סורר ומורה וההוא דיסרו דבן סורר ומורה למדנו מבן דכתיב שם אם בן וההוא בן למדנו מבן (דברים כה) והיה אם בן הכות הרשע: **אם כן.** דלהך מלתא לחודא אתא ולא למעוטי סומין: **לכתוב בנו הוא.** סורר ומורה ומשמע הוא שלקה בפניכם ומדכתיב זה שמראין באצבעו עליו ולא סומין: **מתני' ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך** חקיף **פטור.** דתו לא דיינינן ליה כיון דאילו עבד השתא לאו בר קטלא הוא: **ואם משנגמר דינו ברח.** משעת גמר דין הוי כגברא קטילא ושוב אין לנו לחפש בזכותו ולהצילו: **גמ' הואיל ונשתנה דינו (נשתנה מיתתו).** דאילו מעיקרא נדון בעד אחד ובדיין אחד ובלא התראה ואילו עביד השתא בעינן התראה וסנהדרין של כ"ג ועדים: **ונשתנית מיתתו.** דכל מיתת בני נח סייף ואילו עביד השתא בעו למדייניה בסקילה והוא לא איחייב בהא מיתה הלכך פטור: **שאני הכא דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא.** אבל הכא אילו עביד השתא בר קטלא הוה אף על גב דנשתנה דינו ומיתתו לא מיפטר ודיינינן ליה בדינא דהשתא: **ת"ש.** מסיפא תיובתא: **חייב.** אלמא אף על גב דאשתני לא אפטר: **שהכה את חבירו.** הרג דהוי בסייף וכן בא על אשת חבירו פטור משום דאילו עביד השתא לאו בר קטלא הוא: **עשה כן.** בהיותו כותי: **לישראל.** כגון שהרג את ישראל או בא על אשת איש ישראל ונתגייר חייב דאי עבד השתא בר קטלא הוא ואע"ג דנשתנה דינו לדון בעדה ועדים והתראה אי הוה עביד השתא מיתתו לא אישתני דרוצח נמי השתא בסייף: **דאידי ואידי בסקילה.** אם לא נתגייר נמי נדון בסקילה כדאמרינן נמי בפרקין דלעיל (דף נז.) בא על ערות ישראל שאין להם לבן נח נדון בדיני ישראל ואוקימנא בנערה המאורסה דלדידהו לית להו ודיינינן להו בדינא דידן: **והא עשה כן בישראל דומיא דאשת חברו קתני.** אלמא בישראל בעולת בעל עסקינן דאילו באשת חבירו ליכא נערה המאורסה כדאמרינן בעולת בעל יש להן נערה המאורסה אין להם: **אלא קלה בחמורה מישך שייבא.** כלומר לעולם בא"א ודקא קשיא לך אמאי חייב הרי נשתנה דינו ומיתתו אין כאן שינוי מיתה דיש בכלל מיתה חמורה מיתה קלה וכיון דמעיקרא הוי סייף דחמירא והשתא מיתת חנק קלה בכלל מיתה זו הוה ויותר היה ראוי לו מתחלה אבל ברכת השם מעיקרא הוה סייף קל והשתא סקילה דחמירא: **מאי איכא למימר.** הרי נשתנה מיתתו דבמיתה חמורה זו לא היה ראוי: **לימא מסייע ליה.** לרבי חנינא דאמר בדינא דהשתא בעי למדייניה: **סרחה.** נערה המאורסה בימי נערות שהיא בסקילה ולבסוף בגרה משעמדה בדין: **תדון בחנק.** כדינא דהשתא: **בסקילה מאי טעמא לא.** מתדנה משום דכיון דאישתני גופה אישתני קטלא ונהי דלגמרי לא מיפטרא משום דקלה בחמורה מישך שייבא כל שכן הכא דאישתני לגמרי בין בדינו בין במיתתו וכיון דלא מחייב בהא מיתה פטור לגמרי: **תדון בסקילה.** דמעיקרא אף על גב דאישתני קטלא הכא נמי נדייניה כדמעיקרא במיתתו הקלה: **מתני' הנייה להם.** שאין מוסיפין לחטוא: **והנייה לעולם.** ששקטה כל הארץ: **רע להם.** שהיו מוסיפין קזיות: **רע לעולם.** שהיו מגינין על דורם ומוכיחין את הדורות: יין ושינה **לרשעים הנייה להם והנייה לעולם.** כל זמן ששותין וישנין אינן חוטאין ואינן מריעין לבריות: **לצדיקים רע להם.** שאין עוסקין בתורה: **ורע לעולם.** שהתורה שהן עוסקין בה מגינה על הדור וכשהן מתבטלין פורענות בא לעולם: **פיזור.** שנפרדין זה מזה ואין יכולין להועץ עצה רעה ולסייע זה את זה:

1 **בן** נח שבירך את השם ונתגייר כו'. תימה אי הוה מילתיה דרבי חנינא כתנאי דפליגי
2 בהחולץ (יבמות דף מח:) מפני מה גרים מעונין בזמן הזה מפני שלא קיימו ז' מצות
3 שקבלו עליהן בני נח אלמא מיעבשי ורבי יוסי פליג התם ואמר גר שנתגייר כקטן שנולד
4 דמי ולא מיעבשי כלל ועוד קשה דסוגיא דהכא דלא כחד דאמרינן עשה בן בישראל חייב
5 ואי כר' יוסי כקטן שנולד דמי ונראה שיש לחלק
6 דכולה שמעתין בדיני אדם והתם בדיני שמים:
7 **קלה** בחמורה מישך שייבא. חנק שהיא מיתה
8 קלה היה ראוי לו מתחלה ויותר ובסמוך
9 גבי סרחה ולבסוף בגרה דקאמר בסקילה מ"ט לא
10 דכיון דאישתני אישתני הא דקרי ליה אישתני
11 לאו אמיתה קאי אלא אישתני גופה והא דאמר
12 רבי יוחנן לתנא תני תידון בסקילה והכא לא
13 דיינינן ליה במיתה קמייתא משום דהתם לא
14 אישתני דינא כי הכא ומיהו קשה דגבי סרחה
15 ואחר כך בגרה לא משמע דאיירי בשינוי הגוף
16 מדקאמר כ"ש הכא דאישתני לגמרי משמע
17 דאישתני קמא כהאי ונראה לפרש דהא דקאמר
18 קלה בחמורה מישך שייבא לאו למימר דלא
19 חשיב אישתני קטלא דמכל מקום קטלא אישתני
20 אלא כלומר אית לן למידייניה בקלה כיון
21 דמעיקרא נתחייב אף בחמורה מזו ולא דמי לבן
22 נח שבירך את השם דלא דיינינן במיתה דהשתא
23 דחמורה דמעיקרא לא איחייב בה ובמיתה
24 דמעיקרא נמי לא כיון דהשתא לא שייבא ביה:
מסתברא

דְּכוּלֵּיהּ קְרָא, יְתֵירָא הוּא: וּמַתְרִין בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה: לָמָּה לִי, בִּתְרֵי סַגְּיָא. אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם וּמַלְקִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה. מַלְקוֹת בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, הֵיכָא כְּתִיבָא. כְּדְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, לָמַדְנוּ 'וְיִסְּרוּ' מִ'וְיִסְּרוּ', 'וְיִסְּרוּ' מִ'בֵּן', וּ'בֵּן' מִ'בֵּן', 'וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע': חָזַר וְקִלְקֵל נִידּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה [וְכוּ']: הַאי, מִבְּעֵי לֵיהּ 'זֶה' וְלֹא סוּמִין. אִם כֵּן, לִכְתּוֹב 'בְּנֵנוּ הוּא', מַאי 'בְּנֵנוּ זֶה', שְׁמַע מִינַּהּ תְּרֵתֵי: **מִשְׁנָה** בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקֵן הַתַּחְתּוֹן, פָּטוּר. וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקֵן הַתַּחְתּוֹן, חַיָּיב: **גְּמָרָא** אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בֶּן נֹחַ שֶׁבֵּירֵךְ אֶת הַשֵּׁם וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּיר, פָּטוּר, הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ [וְנִשְׁתַּנִּית] מִיתָתוֹ. גֵּיעָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ, בָּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקֵן הַתַּחְתּוֹן, פָּטוּר. מַאי טַעְמָא, לָאו מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן, הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנֵּי אִישְׁתַּנֵּי. לֹא, שָׁאנֵי הָכָא, דְּאִי עָבֵד הַשְׁתָּא, לָאו בַּר קְטָלָא הוּא. תָּא שְׁמַע, אִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ, גַּבְרָא קְטִילָא הוּא. תָּא שְׁמַע, בֶּן נֹחַ שֶׁהִכָּה אֶת חֲבֵירוֹ, וּבָא עַל אֵשֶׁת חֲבֵירוֹ, וְנִתְגַּיֵּיר, פָּטוּר. עָשָׂה בֵּן בְּיִשְׂרָאֵל, וְנִתְגַּיֵּיר, חַיָּיב. וְאַמַּאי, גֵּיעָא הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנֵּי אִישְׁתַּנֵּי. דִּינוֹ וּמִיתָתוֹ, בָּעֵינַן. וְהַאי, דִּינוֹ אִישְׁתַּנֵּי. מִיתָתוֹ, לָא אִישְׁתַּנֵּי. בִּשְׁלָמָא רוֹצֵחַ, מֵעִיקָּרָא סַיְּיף, וְהַשְׁתָּא סַיְּיף. אֶלָּא אֵשֶׁת אִישׁ, מֵעִיקָּרָא סַיְּיף, וְהַשְׁתָּא חֶנֶק. בְּנַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, דְּאִידִי וְאִידִי בִּסְקִילָה. וְהָא, עָשָׂה בֵּן בְּיִשְׂרָאֵל, דּוּמְיָא דְּאֵשֶׁת חֲבֵירוֹ, קָתָנֵי. אֶלָּא קַלָּה בַּחֲמוּרָה, מֵישָׁךְ שָׁייְבָא. הָנִיחָא לְרַבָּנָן, דְּאָמְרִי סַיְּיף חָמוּר. אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר חֶנֶק חָמוּר, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר. רַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּתַנָּא דְּבֵי מְנַשֶּׁה, דְּאָמַר, כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה לְבְנֵי נֹחַ אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק. בִּשְׁלָמָא אֵשֶׁת אִישׁ, מֵעִיקָּרָא חֶנֶק, וְהַשְׁתָּא סַיְּיף. אֶלָּא רוֹצֵחַ, מֵעִיקָּרָא חֶנֶק, וְהַשְׁתָּא סַיְּיף. קַלָּה בַּחֲמוּרָה, מֵישָׁךְ שָׁייְבָא. לֵיטָא מְסַיְּיעָא לֵיהּ, סָרְחָה וְאַחַר כָּךְ בָּגְרָה, תִּידּוֹן בְּחֶנֶק. בִּסְקִילָה, מַאי טַעְמָא לָא, לָאו מִשּׁוּם דְּהוֹאִיל וְאִישְׁתַּנֵּי אִישְׁתַּנֵּי, וְכָל שֶׁכֵּן הָכָא דְּאִישְׁתַּנֵּי לְגַמְרֵי. הָאָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְתָנָא, תְּנִי 'תִּידּוֹן בִּסְקִילָה': **מִשְׁנָה** בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, נִידּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ. יָמוּת זַכַּאי, וְאַל יָמוּת חַיָּיב. שֶׁמִּיתָתָן שֶׁל רְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶן, וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. לַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶן, וְרַע לָעוֹלָם. יַיִן וְשֵׁינָה, לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶן, וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶן, וְרַע לָעוֹלָם. פִּיזּוּר לָרְשָׁעִים, הֲנָאָה לָהֶן, וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, רַע לָהֶן, וְרַע לָעוֹלָם. כִּנּוּס לָרְשָׁעִים, רַע לָהֶן, וְרַע לָעוֹלָם. וְלַצַּדִּיקִים, הֲנָאָה לָהֶן, וַהֲנָאָה לָעוֹלָם. שֶׁקֶט לָרְשָׁעִים, רַע לָהֶן, וְרַע לָעוֹלָם. לַצַּדִּיקִים, הֲנָאָה לָהֶן, וַהֲנָאָה לָעוֹלָם:

גמרא

דְּכוּלֵּיהּ קְרָא יְתֵירָא הוּא – שהפסוק כולו מיותר, ונכתב כדי ללמדנו שהפרטים מעכבים אף בדיעבד.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): **וּמַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה.**

הגמרא מבארת את כוונת המשנה. מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי** – מדוע צריכים אביו ואמו להוכיחו ולהתרות בו בפני שלשה, הלא **בִּתְרֵי סַגְּיָא** – די שיוכיחו אותו בפני שני עדים, שיעידו שהוריו הוכיחו אותו ולא קיבל מהם. מתרצת הגמרא: **אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר** – כך יש לבאר את דברי המשנה, **מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁנַיִם** שיעידו שהוריו הוכיחו אותו ולא קיבל מהם, **וּמַלְקִין אוֹתוֹ בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה.**

שואלת הגמרא: **מַלְקוֹת בְּבֵן סוֹרֵר וּמוֹרֶה הֵיכָא כְּתִיבָא** – היכן נכתבו בתורה. משיבה הגמרא: **כִּדְרַבִּי אֲבָהוּ, דְּאָמַר רַבִּי אֲבָהוּ, לָמַדְנוּ** גזירה שוה **'וִיסָּרוּ' מִ'וִיסְּרוּ',** שנאמר במוציא שם רע (דברים כב יח) **'וְלָקְחוּ זְקֵנֵי הָעִיר הַהִוא אֶת הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ',** ונאמר בבן סורר ומורה (דברים כא יח) **'אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ',** וכשם שבבן סורר הכוונה למלקות, כך במוציא שם רע הכוונה למלקות. ומנין ש'ויסרו' בבן סורר הכוונה למלקות, מפני שלומדים **'וִיסָּרוּ'** שכתוב בבן סורר **מִ'בֵּן'** שכתוב בפרשה ['בֵּן סוֹרֵר'], **וּ'בֵּן'** נלמד **מִ'בֵּן'** שכתוב לגבי מלקות בבית דין **'וְהָיָה אִם בֵּן הַכּוֹת הָרָשָׁע'** (דברים כה ב), שכשם ש'בן' האמור שם עוסק במלקות, כך 'בן' האמור בבן סורר עוסק במלקות, וזה מגלה על 'ויסרו' שמשמעותו מלקות.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): **חָזַר וְקִלְקֵל נִידּוֹן בְּעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה [וְכוּ']** ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה הראשונים, שנאמר 'בנו זה', זהו שלקה בפניכם.

מקשה הגמרא: **הַאי מִבְּעֵי לֵיהּ** – הלא פסוק זה נצרך ללמוד **'זֶה' וְלֹא סוּמִין,** דהיינו שהורי הבן סורר צריכים לראות, כמבואר במשנתינו. מתרצת הגמרא: **אִם כֵּן** שהפסוק נכתב רק לענין דייני הסקילה, היה על התורה **לִכְתּוֹב 'בְּנֵנוּ הוּא',** שמשמע שהוא זה שלקה בפניכם, **וּמַאי 'בְּנֵנוּ זֶה',** אלא על כרחך משום שאביו ואמו מצביעים עליו ואומרים 'בנו זה', **וּשְׁמַע מִינַּהּ תְּרֵתֵי** – שתי הלכות, גם שהם היו הדיינים שהלקוהו וגם שאביו ואמו אינם סומין.

משנה

המשנה מבארת דיני בן סורר שברח, ועבר הזמן שהוא יכול להיעשות בן סורר, האם נסקל או לא: בן סורר ומורה **שִׁבְּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן, פָּטוּר** מסקילה, משום שאחר שהקיף זקן השתנה דינו, שהרי אם היה עתה זולל וסובא לא היה נעשה בן סורר, ועל כן אין דנים אותו על שנעשה בן סורר קודם הקפת זקן. **וְאִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח, וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן, חַיָּיב** סקילה. ואף שבשעה שהוא נסקל אינו בר חיוב, מכל מקום כיון שנגמר דינו הרי זה כאילו כבר הרגוהו, ואין מקום לחפש זכות להצילו בגלל שהשתנה דינו.

גמרא

הגמרא דנה בחיוב מיתה למי שדינו השתנה: **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בֶּן נֹחַ שֶׁבֵּרַךְ אֶת הַשֵּׁם וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר, פָּטוּר** ממיתה. והטעם, **הוֹאִיל וְנִשְׁתַּנָּה דִּינוֹ (נשתנה) [וְנִשְׁתַּנָּה] מִיתָתוֹ,** כלומר, קודם שהתגייר היו דנים אותו על ברכת השם בפני דיין אחד, על פי עד אחד וללא התראה, ועתה לאחר שהתגייר, אם היה עובר עבירה זו, היו דנים אותו בפני עשרים ושלשה דיינים, על פי שני עדים ובהתראה. וכן השתנתה מיתתו, שבן נח שברך את השם מיתתו בסייף, מפני שמיתת בן נח היא רק בסייף, ואילו לאחר שהתגייר מיתתו של מגדף בסקילה. ואין אפשרות לדונו בסייף כיון שבישראל אין חיוב סייף על ברכת השם אלא סקילה, ואין אפשרות לדונו בסקילה כיון שכאשר עבר את העבירה לא התחייב במיתה זו, ולכן פטור.

הגמרא מביאה ראיה לרבי חנינא ממשנתינו: **נִימָא מִסַּיְיעָא לֵיהּ** – האם נאמר שיש סיוע לדברי רבי חנינא ממה ששנינו במשנתינו, בן סורר **שִׁבְּרַח עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן, פָּטוּר.** מבארת הגמרא: **מַאי מַעְמָא לָאו** – האם לא **מִשּׁוּם דְּאָמְרִינַן הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנֵּי אִישְׁתַּנֵּי** – שאנו אומרים שכיון שהשתנה דינו, דהיינו שאם היה זולל וסובא לאחר שהקיף זקן היה פטור, לכן גם עתה הוא פטור. ואם כן מוכח כדברי רבי חנינא שאם השתנה דינו של בן נח לאחר שהתגייר, יש לדונו בסקילה לפי דינו עתה, ומאחר שאי אפשר להורגו בסקילה, שהרי לא התחייב בה, יש לפוטרו ממיתה. דוחה הגמרא: **לֹא, שָׁאנֵי הָכָא** – שונה הדבר כאן במשנתינו, **דְּאִי עָבַד הַשְׁתָּא לָאו בַּר קְטָלָא הוּא** – שאם עתה, לאחר הקפת הזקן, היה מתנהג כבן סורר, לא היה נעשה בן סורר כלל, אבל בבן נח שברך את השם והתגייר, שגם עתה לאחר שהתגייר אם היה מברך את השם היה נהרג, יש מקום לחייבו במיתת סקילה של עכשיו.

מקשה הגמרא: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע קושיא ממה ששנינו במשנתינו, **אִם מִשֶּׁנִּגְמַר דִּינוֹ בָּרַח וְאַחַר כָּךְ הִקִּיף זָקָן הַתַּחְתּוֹן, חַיָּיב,** ומבואר שאף שהשתנה דינו אינו פטור, ולא כרבי חנינא. מתרצת הגמרא: **נִגְמַר דִּינוֹ קָאָמְרַת** – וכי יש להקשות מהדין האמור במי שנגמר דינו, הלא כשנִגְמַר דִּינוֹ **נַבְרָא קְטִילָא הוּא** – הוא כבר כאדם שמת, ואין לפוטרו בגלל שהשתנה דינו.

הגמרא מקשה על רבי חנינא מברייתא אחרת: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **בֶּן נֹחַ שֶׁהִכָּה** – הרג **אֶת חֲבֵירוֹ, וּבָא** – או שבא **עַל אֵשֶׁת חֲבֵירוֹ,** ואחר כך **נִתְגַּיֵּר, פָּטוּר** ממיתה. אולם אם בהיותו גוי **עָשָׂה כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל,** כלומר הרג ישראל או בא על אשת איש מישראל, ואחר כך **נִתְגַּיֵּר, חַיָּיב** מיתה. ולדעת רבי חנינא **אַמַּאי** – מדוע אם עשה כן בישראל חייב, **נֵימָא הוֹאִיל וְאִישְׁתַּנֵּי** – נאמר שכיון שהשתנה דינו, שכדי להורגו צריך שני עדים והתראה ובית דין של עשרים ושלושה, **אִישְׁתַּנֵּי** – ישתנה חיוב מיתתו ויהא פטור. מתרצת הגמרא: **דִּינוֹ וּמִיתָתוֹ בְּעֵינַן** – כדי לפטור ממיתה יש צורך לא רק בשינוי הדין אלא גם בשינוי סוג המיתה שהוא מתחייב, **וְהַאי** – ובמקרה זה שהרג ישראל או שבא על אשת איש ישראל, אמנם **דִּינוֹ אִישְׁתַּנֵּי** – השתנה, שאם היה עושה זאת עתה היה צריך שני עדים והתראה ובית דין של עשרים ושלושה כדי להרגו, אולם **מִיתָתוֹ לָא אִישְׁתַּנֵּי** – סוג המיתה שהוא חייב לא השתנה, מפני שגם אם היה עושה זאת כיהודי, היה מתחייב אותה מיתה, ולכן אינו נפטר ממיתה.

שואלת הגמרא: **בִּשְׁלָמָא** – זה מובן **בְּרוֹצֵחַ** שהמיתה לא השתנתה, שהרי **מֵעִיקָּרָא** – מתחילה כשהיה גוי דינו היה **בְּסַיָּיף,** שהרי כל מיתתו של בן נח אינה אלא בסייף, **וְהַשְׁתָּא** – וגם עתה לאחר שהתגייר אם היה הורג ישראל, דינו **בְּסַיָּיף,** וכיון שהמיתה לא השתנתה לכן אינו נפטר ממיתה. **אֶלָּא** כשבא **עַל אֵשֶׁת אִישׁ** ישראל, הלא **מֵעִיקָּרָא** – מתחילה כשהיה גוי דינו היה **בְּסַיָּיף,** ואילו **הַשְׁתָּא** – עתה אחר שהתגייר והוא ישראל, אם היה בא על אשת איש דינו **בְּחֶנֶק,** נמצא שהשתנתה מיתתו. משיבה הגמרא: הברייתא עוסקת **בְּבֶן** נח שבא **עַל נַעֲרָה הַמְּאוֹרָסָה, דְּאִידִי וְאִידִי בְּסִקִּילָה** – שגם אם עשה כן בהיותו גוי וגם אם עשה כן לאחר שהתגייר, דינו בסקילה. כלומר, כשם שבהיותו ישראל חייב סקילה כשבא על נערה המאורסה, כך גם בהיותו בן נח אם בא על נערה המאורסה של ישראל דינו בסקילה, מפני שכל ערוה שאינה קיימת בבן נח וקיימת בישראל, ובא עליה בן נח, נידון בדיני ישראל. וכיון שבגוי אין תפיסת קידושין אלא רק נישואין, על כן אין לגויים ערוה של נערה מאורסה, ובן נח שבא על נערה המאורסה דינו בסקילה. דוחה הגמרא: איך אתה מעמיד את הברייתא בבא על נערה המאורסה, **וְהָא עָשָׂה כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל דּוּמְיָא דְּאֵשֶׁת חֲבֵירוֹ קָתָנֵי** – הלא בברייתא כתובה הלכה נוספת, שאם עשה כן בישראל חייב, וכשם שבהלכה הראשונה כשבא על אשת חבירו, הכוונה לבעולת חבירו, שהרי בבן נח אין תפיסת קידושין, כך גם בהלכה השניה כשבא על אשת איש מישראל, הכוונה שבא על נשואה ולא על נערה המאורסה.

הגמרא מתרצת את הקושיא מהברייתא באופן אחר: **אֶלָּא** לעולם הברייתא עוסקת בבן נח שבא על אשת איש ישראל, ואף על פי כן אין שינוי במיתתו, ולכן חייב מיתה גם אחר שהתגייר, כיון שמיתה **קַלָּה בְּמִיתָה חֲמוּרָה, מֵישָׁךְ שַׁיְּיבָא** – המיתה החמורה כוללת את המיתה הקלה. כלומר, בן נח שבא על אשת איש ישראל דינו בסייף, ואילו היה בא על אשת איש לאחר שהתגייר, היה דינו בחנק שהיא מיתה קלה יותר מסייף, נמצא שהמיתה החמורה שהיה חייב בה בהיותו גוי כוללת את המיתה הקלה

המשך בעמוד קלב

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שלישי עמ׳ א

עדיף, **שאני דנתי ישראל מישראל**, דהיינו דין מכשפה מדין סיני, ששניהם נאמרו בישראל, **שריפה בהן הכתוב מיתות הרבה** – שמצאנו בתורה לגביהם סוגי מיתות שונים, ומ׳לא יחיה׳ האמור בסיני למדתי ש׳לא תחיה׳ הוא בסקילה. **ואתה דנת ישראל מעובדי כוכבים** – דין מכשפה בישראל שיש להם כמה סוגי מיתות, מדין הריגת שבע האומות שהן עובדי כוכבים **שלא ריבה בהן הכתוב** – שאין בהם כמה סוגי מיתות **אלא**

המשך ביאור למס׳ סנהדרין ליום שבת קודש עמ׳ ב

שחייב עתה, ואפשר לומר שבהיותו גוי היה ראוי גם למיתת חנק ואף למיתה חמורה מזו, ואין זה נחשב לשינוי במיתה, ולכן נהרג עתה בחנק שהיא מיתה קלה. אבל מברך את השם, שלאחר שהתגייר דינו במיתת סקילה החמורה, ובהיותו גוי היה דינו במיתת סייף הקלה, זה נחשב לשינוי במיתה ולכן פטור.

הגמרא מקשה על התירוץ משיטת רבי שמעון שנחלק על חכמים בסדר חומרתן של ארבע מיתות בית דין. לדעת חכמים הסדר מהקל לחמור הוא, חנק, סייף, שריפה וסקילה, ולדעת רבי שמעון הסדר הוא, סייף, חנק, סקילה שריפה. מקשה הגמרא: **הניחא** – תירוץ זה מיישב לשיטת **רבנן דאמרי שסייף חמור** מחנק, **אלא לרבי שמעון דאמר שחנק חמור** מסייף, **מאי איכא למימר** – כיצד ניישב את הברייתא שאמרה שהוא חייב, הלא בהיותו בן נח לא היה ראוי למיתת חנק החמורה, ונמצא שגוי שבא על אשת איש ישראל והתגייר, השתנתה מיתתו למיתה יותר חמורה. מתרצת הגמרא: **רבי שמעון סבר לה כתנא דבי מנשה, דאמר שכל מיתה האמורה לבני נח אינה אלא חנק**, נמצא שלא השתנתה כלל מיתתו, שהרי גם כשבא על אשת איש קודם שהתגייר היתה מיתתו בחנק, וגם עתה בהיותו ישראל אם יבא על אשת איש תהא מיתתו בחנק.

מקשה הגמרא: **בשלמא** – התירוץ להעמיד כתנא דבי מנשה נכון לגבי הבא על **אשת איש, שמעיקרא** – מתחילה קודם שהתגייר מיתתו **בחנק, והשתא** – וגם עתה אם יבא על אשת איש תהא מיתתו **בחנק, אלא** לגבי **רוצח**, כלומר בן נח שהרג את חבירו, הלא לפי תנא דבי מנשה **מעיקרא** – מתחילה קודם שהתגייר מיתתו **בחנק, והשתא** – ועתה כשהוא ישראל אם היה הורג את חבירו היתה מיתתו **בסייף**, נמצא שהשתנתה מיתתו ומדוע חייב מיתה. מתרצת הגמרא: **קלה בחמורה מישך שייכא** – מיתת סייף הקלה [לשיטת רבי שמעון] כלולה במיתת חנק החמורה, ונמצא שגם בהיותו גוי היה ראוי למיתת סייף, ולכן אין זה נחשב לשינוי במיתה.

הגמרא מביאה ראיה לרבי חנינא מברייתא העוסקת בזנות של אשה לאחר שהתארסה. הדין הוא, שנערה מאורסה שזינתה דינה בסקילה, ותקופת הנערות נמשכת ששה חדשים, לאחר מכן היא נקראת בוגרת, ואם זינתה בהיותה בוגרת דינה בחנק: **לימא מסייעא ליה** – האם נאמר שיש ראיה לדברי רבי חנינא ממה ששנינו בברייתא, נערה המאורסה **שסרחה** – זינתה, **ואחר כך** קודם העמדה בדין הסתיימו ששה חדשים של נערות, **ובגרה** – ונעשתה בוגרת, **תידון בחנק**, שהרי אם היתה מזנה עתה בהיותה בוגרת, היה דינה בחנק. מבררת הגמרא: **בסקילה מאי טעמא לא** – מדוע אין דנים אותה בסקילה, הלא הזנות נעשתה בהיותה נערה שאז היה דינה בסקילה, **לאו** – האם לא **משום דהואיל ואישתני אישתני** – שכיון שהשתנה גופה מנערות לבגרות, השתנתה גם מיתתה מסקילה לחנק, ולכן אין להמיתה בסקילה אלא במיתת חנק שחייבת בה עתה, **וכל שכן הכא** – כאן, בבן נח שבירך את השם והתגייר, **דאישתני לגמרי**, כלומר שגם דינו השתנה וגם מיתתו השתנתה, שצריך היה לדונו במיתה שחייב בה עתה כלומר סקילה. אלא שלהורגו בסקילה אי אפשר, כיון שלא התחייב במיתה חמורה כזאת, ולכן פטור. דוחה הגמרא: **האמר ליה רבי יוחנן לתנא** – הרי אמר רבי יוחנן לאמורא ששנה לפניו את הברייתא, **תני** – עליך לגרוס בברייתא ׳**תידון בסקילה**׳, כלומר אף שהשתנה גופה לא השתנתה מיתתה, והיא נידונית במיתת סקילה שהתחייבה בה כשעברה את העבירה, ואף בן נח שבירך את השם, אף שהשתנה דינו לא השתנתה מיתתו, ויש לדונו במיתת סייף שהתחייב בה כשעבר את העבירה.

משנה

המשנה מבארת מדוע בן סורר ומורה נידון בסקילה: **בן סורר ומורה** מתחייב מיתה אף שלכאורה אין במעשיו בכדי להענישו במיתה, משום שהוא **נידון על שם סופו** – מחמת שבגדלותו יוסיף וירשיע עד שיתחייב מיתה, ועל כן אמרה התורה, מוטב **שימות** בעודו **זכאי, ואל** ימשיך במעשיו עד **שימות** כשהוא **חייב** מיתה מחמת חטאים חמורים יותר מאלו. ומוסיף התנא ומבאר, **שמיתתן** המוקדמת **של רשעים** היא **הנאה להן**, שבכך נמנע מהם להוסיף ולחטוא, **והנאה** היא **לעולם**, שהרי במיתתם שקטה כל הארץ, שאינם יכולים עוד להזיק לבני אדם. אבל מיתה **לצדיקים, רע להן**, שלאחר מיתתם אינם יכולים להוסיף זכויות לעצמם, **וכן רע לעולם**, שבחייהם הגנו על הדור בזכויותיהם, והיו מוכיחים את הדורות להחזירם בתשובה, ולאחר מיתה אינם יכולים להמשיך ולזכות את הדור.

המשנה מביאה ענינים נוספים המתהפכים מרע לטוב בין רשעים וצדיקים: **יין ושינה, לרשעים**, הרי זה **הנאה להן והנאה לעולם**, שכל זמן שהם שותים יין וישנים אינם מוסיפים על חטאם, ואינם מזיקים את שאר בני אדם. **ואילו לצדיקים, רע להן** היין והשינה, שמחמת העיסוק ביין ובשינה הם אינם עוסקים בתורה, ואינם מוסיפים זכויות לעצמם, **ורע לעולם**, שאינם יכולים לעסוק בתורה ולהגן על הדור, ועל ידי כך באה פורענות לעולם.

פיזור – מה שאין בני אדם מצויים עם חבריהם, **לרשעים, הנאה להן**, שאינם יכולים להתייעץ זה עם זה כיצד לעשות רע, **והנאה לעולם**, שבאופן זה אינם מסייעים זה לזה להרע לבריות, **ואילו לצדיקים, רע להן** הפיזור, שאינם יכולים להתייעץ זה עם זה איך להוסיף מעשים טובים, ואינם יכולים לסייע זה לזה במעשיהם הטובים, **ורע לעולם**, שאינם יכולים להתייעץ זה עם זה ולסייע זה לזה להוסיף על זכויותיהם ולהגן בכך על הדור.

כנוס – בני אדם הנאספים יחד, **לרשעים**, הרי זה **רע להן ורע לעולם**, שכך הם מחזקים זה את זה להוסיף ולהרשיע, **ולצדיקים**, הכינוס הוא **הנאה להן והנאה לעולם**, שכך הם מתחזקים להוסיף טובה על טובתם.

שקט – כאשר בני אדם יושבים בשלוה ללא יסורים וטרדות, **לרשעים**, הרי זה **רע להן ורע לעולם**, שמתוך שלוותם הם פנויים לעסקיהם הרעים, ומוסיפים לחטוא ומזיקים את הבריות, **ולצדיקים**, השקט הוא **הנאה להן**, שכך הם פנויים להוסיף לעסוק בתורה ובמצוות, **והנאה לעולם**, כיון שעל ידי הוספתם בלימוד התורה, הם מגינים על הדור מן הפורענות.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ה מוּתָּר לִתֵּן גַּרְגִּיר שֶׁל מֶלַח וּגְרִים שֶׁל פּוֹל עַל פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת כְּדֵי שֶׁיְּהֵא דּוֹלֵק יָפֶה בְּשַׁבָּת שֶׁהַמֶּלַח וְהַגְּרִים צוֹלְלִין אֶת הַשֶּׁמֶן וְנִמְשָׁךְ יָפֶה אַחַר הַפְּתִילָה וְאֵין בָּזֶה אִיסּוּר בְּמַה שֶׁגּוֹרֵם קְצָת הַבְעָרָה בְּשַׁבָּת[יא]:

חלק ב סימן רסד, דיני הפתילה והשמן סעיף ה

הלכתא רבתא

יא] קצת הבערה בשבת - גרגיר המלח והגריס של פול (=שעועית) גורמים לשני דברים: שימשך השמן אחר הפתילה, ושיבער הנר במשך יותר זמן[6], וכיון שעיקר הטעם שמניח המלח והפול הוא בכדי שידלק הנר יפה, ולא בשביל הזמן שידלק הנר בגללם, לכך אין לחוש לזה שגורמים קצת הבערת הנר בשבת - על אף שאינם ממין הראוי לפתילה[7].

ציונים והוספות

6) ראה משנ"ב ס"ק י"ב מהתוספתא.

7) והותרו מהטעם שנתבאר בסעיף הקודם.

שולחן ערוך – הלכות נטילת ידים

כג וכל זה במי מקוה אבל מים שאובין אפי' הם במקום אשבורן ויש בהם מ' סאה פסולות לטבילת ידים ויש מכשירין במ' סאה שאובין בקרקע הואיל והם כשרים לטבילת בעלי קריין הצריכים טבילה לדברי תורה מתקנת עזרא כמו שנתבאר בסי' פ"ח (והעיקר כסברא הראשונה).

ומים שבכלי המחובר לקרקע לדברי הכל פסולים לטבילת ידים (ואפי' הם מי גשמים שאין טבילה בכלים כמו שיתבאר ביו"ד סי' ר"א).

ושא[ו]בה שהמשיכוה על גבי קרקע לדברי הכל כשרה לנטילת ידים כמ"ש למעלה:

כד לא יטול מים מהנהר בידו אחת ויתן על ידו השנית לפי שאין כאן לא נטילה ולא טבילה שנטילה היא מן הכלי וידו אינה כלי.

אבל אם נטל ידו אחת מן הכלי ואחת בטבילה ידיו טהורות ומברך על נטילת ידים.

אבל המטביל ב' ידיו יש אומרים שאינו מברך על נטילת ידים אלא על טבילת ידים או על שטיפת ידים לפי שלשון נטילה נתקן על שם הכלי שנקרא נטלא ויש אומרים שמברך על נטילת ידים ולא על טבילת ידים שהיכן ציונו על טבילת ידים אבל על נטילת ידים ציונו ויש בכלל מאתיים מנה שמחמת חיוב הנטילה שציונו אנו מטבילין עכשיו ויש מי שהכריע שאם מטביל במים הכשרים לנטילה מברך על נטילת ידים אבל אם מטביל במים הכשרים לטבילה ולא לנטילה כמו שיתבאר בסי' ק"ס מברך על טבילת ידים (והמברך על שטיפת ידים יוצא לדברי הכל):

כה המטביל ידיו אין צריך שתי פעמים כמו שהצריכו מים שניים בנטילה לטהר הראשונים שנטמאו מהידים אם אין רביעית אבל בטבילה אין כאן מים טמאים כלל וכן א"צ לנגב ידיו כמו שנתבאר בסימן קנ"ח וכן א"צ להגביה ידיו כמו שיתבאר בסימן קס"ב:

חלק א סימן קנט, באיזה כלי נוטלין לידים וכיצד יבאו המים לידיו
סעיפים כג־כה

א מים שנשתנו מראיהם בין מחמת מקומם בין מחמת דבר שנפל לתוכן כגון שנפל לתוכן דיו או קומוס או יין ושכר ושינו מראיהן פסולים לנטילת ידים אבל אם נפל לתוכם עפר וטיט אע"פ שעכרום כשירים כמו שיתבאר (לפי שגידול המים הוא בעפר וטיט ודרכם בכך ואין זה חשוב שינוי) ואם נשתנו מחמת עשן או דבר אחר פסולים אבל אם נשתנו מחמת עצמן כשרים ואפילו נשתנו שינוי הפוסל אם אח"כ חזרו לברייתן חזרו לכשרותן:

ב עשה במים מלאכה או ששרה בהם פתו אפילו נתכוין לשרות בכלי זה ונפל לשני פסולים לנטילת ידים לפי שכשאדם עושה במים דבר שיש לו צורך בו נעשו כשופכין שעומדין לשפיכה ואין נוטלין בשופכין אבל אם לא נתכוין לשרות כלל רק שנפל פת למים ונשרו בהם כשרים שלא עשאם שופכין ויש מי שפוסל גם בזה ויש להקל בדברי סופרים:

ג אם הדיח בהם כלים או ירקות פסולים ואם היו כלים מודחים או חדשים או ירקות מודחים ונקיים כשרים שאין זו נקראת מלאכה לפסול המים משום שופכין הואיל ואין בה צורך שמבלעדיה היו כבר נקיים ומכל מקום אם שרה בהם הירקות כדי שלא יכמשו וכן אם נתן בהם כלים שנתבקעו בימות החמה כדי שיתכווצו ה"ז מלאכה ופסולים וכן אם נתן כלי של יין לתוך המים לצננו פסולים אבל נתן בהם דגים חיים שלא

ימותו אין זו מלאכה שאין המים פועלין בהם כלל רק מצילין אותן ממיתה וגם אינן נקראים שופכין וכן אם נתן לתוכם דבר המריח כדי שיריחו כשרים שהרי אינן שופכין שהם כמאוסים אבל כאן נתכוין להשביחם:

ד אם המים בכלי שיש בו שנתות ונתן לתוכו בשר ועולין המים עד השנתות ובזה יודע משקלו ה"ז עשיית מלאכה במים ופסולין לנטילת ידים (אבל אם היה יודע משקל המים ושקל הבשר כנגדם כשרים כיון שלא נעשית המלאכה בגופן):

חלק א סימן קס, איזו מים כשרים ואיזו פסולים לנטילה סעיפים א-ד

תורה אור

תוכן הפרק: הפירוש הפנימי בכתוב "שער החצר הפנימית הפונה קדים גו' וביום השבת יפתח"

דהנה כתיב שער החצר הפנימית הפונה קדים כו' [וביום השבת יפתח גו'].

כדי להבין בפרטיות יותר את מעלת השבת, שבו מאיר "רצון העליון שלמעלה מחכמה", יש להקדים את הפירוש הפנימי בדברי הנביא יחזקאל, אשר "שער החצר הפנימית הפונה קדים [שיהי' במקדש דלעתיד] יהי' סגור ששת ימי המעשה, וביום השבת יפתח".

דהנה מבואר בתיקוני זהר שפסוק זה קאי על "פתיחת" וגילוי נשמה יתירה דשבת, והכוונה בזה, כי פתיחת "שער החצר הפנימית" במקדש מורה על גילוי אור אלקי נעלה ביותר, וגילוי זה מאיר רק ביום השבת, והוא מאיר גם בנפש האדם, ופועל בו גילוי "נשמה יתירה".

[והנה מעלת הגילוי דיום השבת נרמזת בלשון הכתוב "הפונה קדים".

וזהו שהולך ומבאר:]

פירוש, כי בעשרה מאמרות נברא העולם בששת ימי בראשית.

הכח האלקי שממנו נבראו כל העולמות והנבראים נק' בשם "דיבור", אף שאין לו גוף ח"ו, אלא שזהו משל, ד"כמו שדבור התחתון שבאדם, הוא מגלה לשומעים מה שהי' צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באין סוף ב"ה, יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דבור, והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם".

ובראשית שהיא חכמה עילאה נמי מאמר הוא, ונשפלה החכמה עילאה והמדות להתלבש בבחינת הדבור לומר יהי אור כו'.

איתא בגמ' "בראשית נמי מאמר הוא" (גם "בראשית" הוא אחד מעשרה מאמרות).

והפירוש הפנימי בדבר הוא:

בריאת העולם היא, כנ"ל, ע"י עשרה מאמרות, שזהו דיבורו של הקב"ה; וכשם שמצינו בדיבור האדם להבדיל, שהדיבור אינו אלא כלי ואמצעי לגלות על ידו אל הזולת רעיון שכלי או רגש מאחת מהמידות שבלב - שהרעיון או הרגש מלובש בתוך אותיות הדיבור - כך בנמשל למעלה כביכול, שבתוך דיבורו של הקב"ה (עשרה מאמרות) מלובשת בחינת "חכמה עילאה" (היא חכמתו ית') ובחינת המדות העליונות.

ליתר ביאור:

תכונות הנבראים מקורם באחת מ"הספירות הקדושות" - אם מאחד משלשת כוחות ה"מוחין העליונים" (חכמה בינה ודעת) או מאחת מהמדות העליונות (חסד, גבורה וכו'); והתהוותם בפועל היא על ידי דיבורו של הקב"ה (שבו מלובשת בחינת החכמה או המדות), דכשם שהדיבור מגלה את חכמת האדם או מדותיו אל הזולת, כך למעלה, "יציאת האור והחיות [מבחינת החכמה או המדות] ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דיבור".

וזהו הפירוש הפנימי ב"בראשית נמי מאמר הוא": ידוע שחכמה נקראת "ראשית", להיותה "המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים", וכך למעלה היא הספירה הראשונה מעשר ספירות קדושות - ובשביל בריאת העולם, "השפיל" הקב"ה גם חכמתו ית' הנק' "ראשית", להתלבש בתוך דיבורו ית' ("מאמר"), היינו שהלביש חכמה עילאה והוציאה מההעלם אל הגילוי לברוא העולמות על ידי זה.

על דרך משל אדם הכותב או מצייר כו'.

והרי זה כמשל מלאכת הכתיבה או הציור אצל בשר ודם להבדיל, שהאדם מבטא דבר חכמה או רגש מסויים במלים או על ידי ציור - שצריך להוריד ("להשפיל") ולצמצם את חכמתו (או רגשותיו) באותיות מסויימות או בציור מסויים.

ונק' לכך "ו' ימי בראשית", שמקבלים מבחינת ראשית, היא החכמה עילאה.

ע"פ ביאור הנ"ל יובן הביטוי "ששת ימי בראשית", דלכאו' הול"ל "ששת ימי הבריאה" וכיו"ב, אלא הפירוש הפנימי בזה הוא, שבתוך הבריאה דכל ששת הימים מלובשת בחינת חכמה עילאה הנק' "ראשית".

[לאחרי שהוסבר תוכן ענין "מלאכתו" של הקב"ה בבריאת העולמות, שהשפיל חכמתו ית' להתלבש בבחינת דיבור (עשרה מאמרות) - יובן עומק החידוש ד"מנוחת" הקב"ה ביום השבת.

וזהו שהולך ומבאר:].

ובשבת כתיב וינפש, שגמר המלאכה ונתעלו החכמה ומדות לבחינה שלמעלה מהחכמה.

מובן, שענין המנוחה ("וינפש") אצל הקב"ה אינו כפשוטו, כאדם שנח מצד עייפות המלאכה, שהרי "לא בעמל ולא ביגיעה ברא הקב"ה את עולמו, אלא בדבר ה' וכבר שמים נעשו", אלא ענינה - "עלי'" למעלה.

פירוש:

על דרך שמצינו אצל בשר ודם להבדיל, שתוכן המנוחה שלו בגמר עשיית מלאכתו הוא - "עליית הכוחות"; היינו, שבזמן עשיית המלאכה היו כוחות נפשו (שכלו ומדותיו) מלובשים בכח המעשה שבידיו (כמובא לעיל המשל ממלאכת הכתיבה והציור), וכשנח ממלאכתו - כל כוחות נפשו שהיו עסוקים ומלובשים במלאכה זו חוזרים ועולים למקורם, שלכן אנו רואים, דכאשר אדם נח ממלאכה קשה, הוא מרגיש ששב אל עצמו ("געקומען צו זיך"), והיינו לפי שהאדם "חוזר לעצמותו ממש כשנח ושובת ממלאכתו".

כלומר:

כשאדם נח ממלאכתו, הנה לא זו בלבד שכוחות נפשו "עולים" מירידתם להתלבש במלאכה וחוזרים למקורם, אלא עוד זאת, שהאדם "חוזר לעצמותו ממש", היינו שעולה בתוך עצמיות נפשו, למעלה מעלה מכוחות נפשו.

נמצא שיש כאן ג' מדריגות: א) הנפש עצמה, שהיא למעלה מעשר הכחות הפרטיים שלה (שראשיתם היא החכמה). ב) כוחות הנפש, כפי שכל אחד ואחד "פועל" במקומו, ולדוגמא: השכל - במוחו של אדם, המדות - בלב וכו' (שלגבי הנפש עצמה הרי זו ירידה והשפלה להיות מוגבלת ומוגדרת בכח מסויים). ג) כפי שהאדם מוריד ומשפיל את כחות נפשו במלאכה (כמו מלאכת הכתיבה וכיו"ב).

ובגמר המלאכה, הנפש "עולה" מירידתה בכוחותי' (שעל ידם היא מתקשרת עם דברים שחוץ ממנה), ו"חוזרת" לעצמותה כפי שהיא למעלה ממדריגת הכוחות (הפרטיים) שלה; שלכן אנו רואים, שבעת המנוחה כוחות נפשו חדלים מלפעול, כי האדם הוא אז במצב שלמעלה מהם, בעצמותו ממש.

וכך למעלה כביכול, יש ג' מדריגות: הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא למעלה מעשר ספירות עליונות (כדאיתא בתיקוני זהר "לאו מכל אלין מדות איהו כלל"); ויש כפי שהקב"ה משפיל ומצמצם את אורו בעשר ספירות עליונות, שהם עשרה כוחות אלקיים מוגדרים (מחכמה ועד מלכות); ויש כפי שהשפע מעשר ספירות העליונות יורד ומתצמצם בדיבורו ית' בשביל בריאת והנהגת העולמות בפועל.

וזהו ההבדל בין ששת ימי המעשה ושבת, שבששת ימי בראשית נשפלו החכמה והמדות להתלבש בבחינת דיבורו ית' בשביל בריאת והתהוות העולמות (כנ"ל בפירוש "בראשית נמי מאמר הוא"), וזהו "מלאכתו אשר עשה"; ואילו ביום השבת "שבת וינפש", שהחיות האלקית חוזרת לשרשה ומקורה בעצמותו ית' למעלה מהחכמה והמדות, כפי שהוא ית' בעצמו למעלה מכל עשר הספירות ("למעלה (אפילו) מהחכמה").

דכשם שקודם הבריאה לא הי' עדיין "גילוי" עשר ספירות (ש"נאצלו" מאתו ית' בשביל בריאת והנהגת העולמות, כנ"ל) - כך בשבת, כאשר "נפש" מהבריאה, "עולות" החכמה והמדות לעצמותו ית', לבחינה "שלמעלה מהחכמה".

הוא בחינת רצון ותענוג העליון.

ה"בחינה שלמעלה מהחכמה" - היא היא "בחינת רצון ותענוג העליון".

[והם הם ענינה של בחינת "כתר עליון" שלמעלה מן החכמה (כמו כתר גשמי שמקיף את הראש והמוח שבאדם)].

פירוש:

ע"ד שמצינו בנפש האדם להבדיל, שרצון הנפש ועונג הנפש אינם כוחות פרטיים של הנפש (כמו כח השכל, או רגש האהבה או היראה, שכל כח מוגדר בעניינו ומקומו - השכל במוח, המדות בלב כו'), אלא כל הנפש בכללותה מעורה ועסוקה בהם והם "תופסים" את כללות הנפש (דכללות הנפש "ווערט פארכאפט" בהם). וכפי שרואים, שעל ידי הרצון נמשכת כללות הנפש להדבר שרוצה, וכן העונג נוגע בעומק נפש האדם, דכאשר האדם מתענג מאיזה דבר הרי זה מעסיקו בכל עצמותו, וגם כל כוחות נפשו משתנים ופועלים באופן אחר לגמרי.

ונמצא שהרצון והעונג מושרשים בעומק הנפש, למעלה מכל הכוחות. ולפיכך, בגמר עשיית מלאכה, כשאדם נח ועולה מירידתו בכוחות נפשו וחוזר לעצמות נפשו - אזי מתגלה תענוג הנפש במלאכתו.

וכך הוא למעלה כביכול, שבחינת "רצון ותענוג העליון" מושרשים במהותו ועצמותו ית'.

ונמצא, שעליית "החכמה ומדות לבחינה שלמעלה מהחכמה" - היא היא העלי' "לרצון ותענוג העליון".

וזהו גודל העילוי דשבת, שמחמת "שביתת" הקב"ה ביום השבת מתגלה בעולם הרצון והעונג של הקב"ה.

וזהו בחינת "הפונה קדים", בחינה שלמעלה מהחכמה נקראת קדם, שלמעלה מבחינת ראשית כו', כי הראשית יש שני לו, משא"כ בחינת קדמונו של עולם כו'.

ההבדל בין "ראשית" ו"קדם" הוא:

"ראשית" משמעה התחלת הדבר עצמו (ועד"ז התואר "ראשון" מורה שיש כאן כמה דברים שהם חטיבה אחת והוא הראשון שלהם, שאח"כ בא השני וכו'); משא"כ "קדם" פירושו שהוא לפני וקודם להדברים שלאחריו אבל אינו חלק מהם.

וההבדל בין שני התוארים למעלה:

"ראשית" היא האור האלקי שיש לו כבר איזה ערך ושייכות לנבראים, וזהו מה שבחינת חכמה עילאה נקראת "ראשית", להיותה "המעלה ומדריגה ראשונה אצל נבראים";

משא"כ "קדם" מורה על עצמותו ומהותו של הקב"ה, וזהו פירוש התואר "קדמונו של עולם" המורה על הקב"ה כפי שהוא למעלה מגדר שייכות לעולמות ונבראים, "אשר אין דוגמא כמוהו . . שהוא אחד ואין שני לו ח"ו".

וזהו ענין "הפונה קדים" - גילוי "קדמונו של עולם".

ובשבת נפתח השער הפונה קדים, הוא גילוי רצון העליון ותענוג העליון, לפי ששבת וינפש, עליית החכמה בלמעלה מהחכמה.

על זה נאמר "שער החצר הפנימית הפונה קדים.. וביום השבת יפתח", שבשבת נפתח השער הפונה קדים - בחינת "קדם", היינו שבשבת "נפתח" ומתגלה "קדמונו של עולם", המתבטא בכך שאז מתגלה "רצון ותענוג העליון" (שהם מושרשים בעצמותו ית' כנ"ל).

וגילוי זה הוא תוצאה מ"שביתת" הקב"ה, דהיות שאז "שבת וינפש", שהכל עולה בעצמותו ית' שלמעלה מן החכמה, לפיכך מתגלה אז מעצמותו ית' בחינת רצון ותענוג העליון [וכפי שימשיך בסמוך המשל לזה משביתת אדם להבדיל].

משא"כ בששת ימי המעשה שנק' ו' ימי בראשית, שמקבלים מחכמה [שנק' "ראשית"], **ולא מבחינת "קדם" שלמעלה מהחכמה, שאינו אז בבחינת גילוי.**

כמו עד"מ שבשעת המלאכה אין מתגלה עדיין התענוג רק כשנגמר כו'.

עיקר עונג האדם ממלאכתו הוא בגמר המלאכה, דבאמצע העשי', אף שרואה כיצד פרט אחר פרט נעשה כפי שעלה במחשבתו תחלה, מ"מ, אינו מרגיש עדיין כ"כ עונג במלאכתו, עד אחרי סיום וגמר המלאכה, שרק אז מתענג מאד כשרואה שמלאכתו נגמרה בפועל כפי חפצו ורצונו.

ועומק הטעם בזה הוא, דכאשר האדם נח בגמר המלאכה אז עולה האדם לעצמות נפשו, כנ"ל, ששם הוא מקומו של העונג, ולפיכך מתגלה אז העונג.

וכך למעלה כביכול, שהעונג העליון בא לידי גילוי רק ביום השבת, לאחרי סיום וגמר מלאכת הבריאה, כאשר "וירא אלקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד", לפי שבשבת הוא זמן שביתה למעלה, עלי' לעצמותו ית'.

ולכן נמשך גילוי בחינת רצון העליון ג"כ בנפש האדם, שהיא גילוי האהבה רבה שלמעלה מהשכל כו'.

ע"פ כל הנ"ל מובן שורש ענין גילוי "נשמה יתירה" בשבת, ונתבאר לעיל הפירוש בזה, "שנולד בכנסת ישראל דבר חדש ממש, מה שאין נמצא בהם בחול, והיינו בחינת אהבה ורצון לה' שלמעלה מן השכל", בחינת אהבה רבה, מצד גילוי בחינת "יחידה שבנפש",

שהסיבה לחידוש זה היא משום שלמעלה "ביום השבת יפתח", שנפתח ונתגלה בחינת "רצון ועונג העליון", וגילוי זה מלמעלה המאיר בנשמות ישראל מעורר גם למטה את עצם הנשמה של האדם (בחינת "יחידה"), שעי"ז מתגלה בחינת "רצון העליון" שבנפש, שהוא הרצון לאלקות שלמעלה מן השכל הנטוע בעצם הנשמה.

(וזהו שאנו אומרים בקדוש דשבת "ורצה בנו", על שם התגלות רצון העליון בנו ממש):

בקידוש דליל שבת אומרים "אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו", שאין מסתפקים לומר "קדשנו במצותיו" (כנוסח ברכת כל המצוות) אלא מוסיפים "ורצה בנו", ומשמע שזה שייך לענין השבת דוקא - ולכאו' שייך לומר כן בכל המצוות שניתנו לנו וקדשנו בהן כי הקב"ה "רצה בנו".

ועל־כרחך שהכוונה כאן עמוקה יותר, והמכוון שייך באמת רק בשבת.

וע"פ מה שנתבאר לעיל מובן, כי בשבת הוא זמן "גילוי רצון העליון", וגילוי זה מאיר בנפש האדם (שעי"ז מתגלה בחינת "רצון העליון" שבנשמתו), וזהו "ורצה בנו", ש"רצון העליון" דלמעלה מאיר "בנו ממש".

ד"ה ויקהל משה פרק ג

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

והנה מה שאמר דהתלמוד בבריאה דהיינו בחי' חכמה של בע"ג דצח"ם דבי"ע בכללות כו' יש בזה ב' מדריגות עיון וגרסא, דהנה ב' מצות הן מצות עיון במחשבה כמ"ש והגית בו כו' ומצות קריאה בדיבור [כמ"ש] ודברת בם כו' ושניהם בתושב"כ, וכמ"כ בתור' שבע"פ שנק' תלמוד יש [ג"כ] ב' מדריגות עיון וגירסא, והענין הוא כידוע שהגירסא הוא לימוד המשניות וההלכות הפסוקות בלי פלפול כלל וכלל רק הלכה ברורה בטעמה דוקא ולא כדין המשנה שאינו אלא דין והלכה כך וכך כשר כך וכך פסול בלא נתינת טעם לדבר כלל, רק פסקן של דברים בלבד והוא רק בחי' המדות כשר ופסול חייב זכאי וכו', וזהו שאומר המשנה ביצי' פי' בבחי' המדות דיצי', אבל התלמוד בבריאה פי' בבחי' הטעם והמוחין למדות דהיינו [כל] בחי' טעמי ההלכות למה כך כשר וכך פסול וכמו שמבואר בתלמוד טעם דין המשנה מ"ט דר' פלוני אמר קרא כו', אך אעפ"י שהוא בבחי' טעמים ששרשו בבריאה מ"מ אין זה רק בחי' גרסא לגרוס ההלכות פסוקות ברורות בטעמיהן וא"צ בירור כלל כי כבר הובררו כל הצורך (וכמו הזוגו' לפני ב"ש וב"ה שלא הי' אצלם פלפול ע"ד הוי' דאביי ורבא כו'), אבל מדריגה הב' הוא בחי' העיון בפלפול שהוא עיקר התלמוד שהוא בחכ' שבמל' דבריאה ועיקר ענין הפלפול הוא להקשות קושיות וסתירות רבות בין ההלכות ולתרץ ולהעמיד כ"א בטעמו כמו ל"ק כו' [כמו ר"ל דמקשי' עד דממילא רווחא שמעתתא ברוב הפלפול ויצאו דינים חדשים לגמרי עי"ז כידוע, אך הנה יש להבין מה שאמרו דכל מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש ניתן למשה כו' מאין יש כח בתלמיד לחדש ואם ניתן זה כבר למשה למה לא נתפרש בתורה או בקבלה כו' הלא הל"מ שבקבלה מעט הם כו', אבל הענין הוא דעיקר הפלפול הוא רק המצאת טעם וסברא חדשה באמיתי' טעם ההלכה שהי' טעם האמיתי' נעלם מתחילה מפני קושיות רבות המסתירות ומעלימות אמיתי' טעם ההלכה, [ומפני] הערבוביא [הגדולה] בסתירות רבות בין ההלכות עד שאחר ריבוי הפלפול נת[חדש] והוציאו לאור אמיתי' הטעם, ובהמצאות סברות חדשות לתרץ כל קושי' וסתירה, ויש כאן ב' דברים הא' בירור ההלכות שהוא להבדיל בין רע לטוב להסיר כל סיג ובלבול הקושי' ולהעמיד כל אחד על שרשו, וה"ז כמו סלסול בשערות כמ"ש במ"א בפי' סלסל"ה כו', והב' המצאת הטעם החדש שממנו נולדו דינין חדשים לגמרי ותחילה הי' המצאת הטעם החדש [ותולדות הדינין החדשים] בהעלם מפני הסתר הקושיא ואח"כ יצא לאור כנ"ל, והיינו ענין המאמר דבחכ' אתברירו שיש כאן ב' דברים הנ"ל.

והנה לכאורה יש להבין בענין המצאת הטעם החדש,

ותולדות הדינין החדשים מה יתרון מעלתם ומדריגתם
משאר הדינים וההלכות הפסוקי' בטעמיהן בלי פלפול כלל
שנק' הלכה ברורה כבר כנ"ל שנק' גרסא, הלא גם הם
דינים וההלכות כמוהם ומה הפרש יש בין עיון לגירסא,
אך הענין הוא משום דבחי' כח החכ' המ[ברר] בבחי'
פלפול הוא יותר נעלה בשרשו מבחי' חכ' שבהלכות
הברורות בטעמיהן גם שהן ג"כ מבחי' חכ' דמל' דבריא',
אבל שרש בחי' חכ' המ[ברר] בבחי' פלפול [ו]להוציא דין
חדש הוא בבחי' אצי' שבבריאה להיות ידוע שאין כח
לברר רק בחי' דכר ולא בחי' נוקבא כו', וכמ"כ אין כח
הבירור בפלפול רק בבחי' חכ' דאצי' שמאיר בחכ' דבריאה
כי כל מברר צריך שיהי' כחו חזק מן המתברר, ע"כ אין
בכח הנוקבא לברר אלא כח הדכר שהוא חזק מכח הנוקבא
ע"כ מ"ד דדכורא מברר למ"ן דנוקבא כידוע, וכמ"כ כאן
בבירור ההלכות להבדיל בין פנימי' וחיצוני' ולהוליד
חדשות כו' ה"ז כמו בחי' מ"ד שמברר למ"ן, כי הלכות
דתו' דבריאה היא בחי' נוקבא והבירור הוא בבחי' כח מ"ה
דדכורא שהוא אור האצי' בבריאה, וע"כ יש בכחו להסיר
כל קושיא ולהעמיד כל דבר על מכונו ולהוליד סברות
חדשות, ואע"פ שאותן ההלכות הנולדים מצד כח הסברא
והפלפול הן כמו שאר ההלכות מ"מ כח החכ' שהולידם
מחדש יותר נעלה מבחי' החכ' שבטעמי שאר ההלכות, כי
הרי הי' טעם החדש בהעלם תחילה וע"י כח מ"ה דאצי'
דוקא יצא לאור מתוך החושך וההעלם משום דכל קושיא
מסט' דקליפו' המסתיר ומצמצם כו', וכאשר אור ה[מ]אצי'
מאיר שהוא בחי' ביטול [בתכלית] ההפשט[ה] מבחי' יש
כו' כידוע אז לא יחשיך ויסתיר חושך דקליפו' כלל ויצא
לאור כל העלם הטעם האמיתי שהוא בתכלית האמיתי
נקודת המושכל לתכלית אמיתתו כו' וכמ"ש גם חושך לא
יחשיך כו', ועיקר הטעם כנ"ל דכח מ"ה דאצי' דוקא הוא
המברר להבדיל ולהוציא אור מתוך החושך כו' וד"ל. ובזה
יובן מה שאמר כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בפלפול
דוקא שהוא מדריגה [הנ"ל] שנק' עיון להוציא דין חדש
בבחי' בירורי נוג"ה שלא יסתירו הקושיא כלל והוא
להוציא מן ההסתר והעלם הקליפות [לאור] כו' הכל ניתן
למשה שהוא בחי' יסוד אבא מקור כל הבירורים דבחכ'
אתברירו וכמ"ש בזהר דאתפשטותא דמשה בכל דרא
[ודרא] בכל חכמי [הדור] ועיני העדה להיות להם כח מ"ה
זה בנפשם בבחי' הבירורי' דנוג"ה בבחי' עיון ופלפול
בתורה לחדש דינים רבים עפ"י המצא' סברות וטעמי'
חדשים כו', והוא בחי' הארת חכ' דאצי' בחכ' דבריאה
שרש חכמה דעיני העדה להיות להם כח זה ג"כ לברר
וע"כ אמר דכבר הי' בשרש ומקור החכ' דבריאה כל מה
שתלמיד ותיק ששרשו מחכ' דבריאה כו' וד"ל.

להבין וכו' ההפרש בין ו' יומין דחול לשבת

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

כט) **אך** הענין דהנה הגאון החסיד רבי יהודה ליואי ב"ר
בצלאל מפראג רבו של התוס' יו"ט בהקדמת
ספרו גבורת ה' השיג ע"ד הרמב"ם במ"ש הוא היודע והוא
הדיעה כו' והרבה להשיב עליהם, וז"ל ראה שהם אומרים
עליו שעצמותו שכל מופשט, וכל שכל הוא שיודע הדבר
בנפשו כמו שהוא חוץ לנפשו, ואם כן יהיה הוא ית' נסמך
אל אשר עלולים ממנו ויהיה העלול קודם העילה, ואם
יאמרו שהוא משיג עצמו שהוא סבה לאלו הנבראים אשר
ממנו נמצאו, ויאמרו שהשכל והמשכיל והמושכל (ר"ל
מ"ש הרמב"ם הדיעה והידוע והידוע) דבר אחד כמו
שהאריכו בדברים האלה ויהיה מה שמשיג עצמו שהוא
סיבה לנמצאים הוא בעצמו המושג והמושכל, הנה אחר כל
אלו הדברים אשר אמרו הדבר בטל ומבוטל, וזהו כי השכל
הוא מיוחד בדבר כמו שאתה אומר כי ענין השכל הוא
ידיעת הדבר כמו שהוא, ואין אל השם ית' גדר כלל
שיוגדר, ואם אתה אומר שעצמותו שכל הרי בזה אתה נותן
לו גדר, לכך אין לומר שהוא ית' מתייחד בדבר לומר עליו
שהוא דבר זה מיוחד כו', ולפיכך סכלו האומרים שעצמותו
שכל, אבל הוא ית' לא תוכל לומר דבר מיוחד אבל אנו
אומרים שעצמותו הויה פשוטה לא יוגדר במה ואין ענין
זה שכל ואין אנו יודעים הווייתו ומהותו, ואולי יאמרו אם
אין עצמותו שכל וגשם ח"ו לומר עליו, א"כ מהו ית', נשוב
להם וכי הנשמה שבגוף האדם יוכל לעמוד על אמתתה כל
שכן וכש"כ בורא הכל שאין לשאול עליו קושיא זאת כי
לא יראני האדם וחי, וכל הדברים תוכל ללמוד משמותיו
הקדושים כי שם העצם בא בלשון הויה ללמוד כי זהו
עצמותו אבל שכל אין זה הויה בלבד ותבין אלו הדברים
מאד עכ"ל עוד כ' וז"ל ולכן קראו רז"ל הקדוש ברוך הוא
ולא נק' השכל ברוך הוא, כי אמיתת עצמותו לא נודע רק
שהוא נבדל מכל גשם וגוף ומכל הנמצאים, וע"ז נאמר
קדוש ב"ה שענין קדוש נאמר על מי שהוא נבדל כי הוא
ית' פשוט בתכלית הפשיטות, ומזה בעצמו שהוא פשוט
בתכלית הפשיטות אין דבר נבדל ממנו, כי הדבר שיש לו
גדר ומיוחד בדבר מה בשביל אותו גדר נבדל ממנו דבר

שאינו בגדרו, אבל מפני כי הוא ית' פשוט ואין לו גדר כלל אין דבר נבדל ממנו, ואם כן הוא יודע הכל והוא יכול הכל, וכ"ז מפני שאין לו גדר יוגדר בדבר מיוחד ובשביל זה הכל נמצא מאתו גם כן כמו שית', ואם לא הי' יודע הכל או לא הי' נמצא ממנו הכל הי' דבר זה בשביל שיוגדר בדבר מיוחד וזה אינו כי לא יוגדר ודבר זה ברור, והוא ית' יודע הכל בחכמתו ופועל הכל בכחו כי אין חילוק בין ההשגה שהוא משיג הנמצאים או מה שהוא פועל שאר פעולות כי ההשגה ג"כ פועל ויבא בלשון פועל שיאמר וידע אלקים כמו שיאמר וידבר אלקים כו', וכאשר נאמר שאין הידיעה עצמותו שוב לא יקשה לך כי תהי' ידיעתו משתנה ויהי' עצמותו משתנה כי אין עצמותו הידיעה רק הוא ית' מתואר שיודע כל וזהו דרך החיים שראוי לכל ישראל לדעת ולהאמין עכ"ל הגאון החסיד מהר"ל מפראג זצ"ל, והובא ג"כ דברי ק' בקצרה בתוס' י"ט פ"ה דאבות במשנה עשרה דברים נבראו בע"ש ביהש"מ שהביא שם דברי הרמב"ם ז"ל לתרץ הקושיא בענין שינוי הרצון למעלה דהיינו בענין המופתים שנעשי' ע"י הנביאים שהרי חידוש המופת הוא חידוש ברצונו וא"כ הוא שינוי ח"ו וע"ש שתירצו כי לא דרכיכם דרכי כו' ע"ש, ובשם הגאון מהר"ל מפראג כ' התוי"ט לתרץ וז"ל ורבינו בדרך חיים הפליא עצה הגדיל תושי' להסיר זו השאלה, אמר כי הידיעה והיכולת הכל מפעולותיו כמ"ש וידע אלקים הוא לשון פעולה וכמו ששאר פעולות אין מחייבין בו שינוי ולא ריבוי כך גם אלו ונסמך בזה בחכמת הקבלה עכ"ל, ופי' כי הוא ז"ל נחלק על מ"ש הרמב"ם שהידיעה היא בחי' עצמותו וכמ"ש שהוא המדע והוא היודע כו', ולכן קשה לדברי הרמב"ם קושיא מענין שינוי רצון שא"כ הוא שינוי בעצמותו ח"ו מאחר שרצונו הוא עצמותו, משא"כ לדבריו שעצמותו ומהותו מרומם ומובדל מגדר ומהות פרטי וא"כ לא שייך כלל לומר במהותו ועצמותו גדר רצון וחכמה ודעת, אלא מרומם ומתנשא עילוי רב ממהות וגדר חכמה, (אלא שאנחנו אין בכחינו לצייר מהו מהות שלמעלה מגדר חכמה כמ"ש בלק"א ח"ב פ"ח ע"ש הטעם), ובחי' רצון וחכמה ודעת הם מפעולותיו ר"ל שפעל ויצר את בחי' החכמה ואת בחי' הרצון, דהיינו כשנאמר וידע אלקים היינו בחי' פעולה כמו שאתה אומר וידבר או ויעש. אבל עצמותו למעלה מגדר ומהות מדע, (ולא שח"ו אינו יודע, דבודאי אין דבר נעלם ממנו, כי מאחר שיצר בחי' הדעת מכש"כ שאין דבר נעלם ממנו וכמ"ש הנוטע אזן הלא ישמע היוצר עין הלא יביט, אלא שמה שאין דבר נעלם מעצמותו, הוא בבחי' שלמעלה מעלה לאין קץ מגדר ומהות דעת, אבל מ"ש וידע אלקים שהוא בחי' דעת ממש, היינו בחי' פעולה ור"ל אצילת ספירת הדעת דאצי' שבידיעה זו יודע את כל הנבראים בבחי' דעת ממש), וכן הוא בענין הרצון, ומש"ה חידוש ושינוי הרצון אינו שינוי בעצמותו ח"ו מאחר שעצמותו למעלה מגדר ומהות רצון, ואע"פ שהרצון נמשך ונפעל ממנו, א"כ כשנפעל רצון חדש ה"ז פעולה והמשכה חדשה ממהותו ועצמותו, ע"ז אמר כמו ששאר פעולות אין מחייבין בו שינוי, ר"ל כמו בריאת שמים וארץ שנבראו מאין ליש, ומקודם לא היו כלל וה"ז פעולה חדשה מן העצמות ובודאי שאין זה פועל שינוי ח"ו במהו"ע וכמאמר אתה הוא עד שלא נבה"ע כו' ומשנברא כו' בשוה ממש, כמ"כ פעולת המשכת חידוש הרצון אין פועל בו שינוי, שהוא ג"כ פעולה ע"ד בריאת שמים וארץ כך ברא רצון חדש כו', והטעם שבאמת אין כל הפעולות גורמים שום שינוי במהו"ע ידוע למשכילים שהוא לפי שמקור ושרש חיותם וקיומם הוא רק מבחי' הארה וזיו בעלמא ממנו ית' כמ"ש הודו על ארץ ושמים כו' וכמו שהזיו אינו פועל שום שינוי בהמאור כמ"ש במ"א, וכמ"כ חיות והתהוות הרצון והחכמה והדעת ממנו ית' הוא ג"כ ע"י זיו והארה בעלמא לכן שינוי הרצון אינו מחייב שינוי בעצמותו ח"ו, עכ"פ יצא לנו מדברי הגאון מהר"ל הנ"ל שנחלק עמ"ש הרמב"ם שהוא המדע כו' אלא עצמותו ית' למעלה מגדר בחי' מדע, ובחי' מדע וחכמ' ורצון הם פעולותיו ור"ל שהם העשר ספירות שנאצלו ממנו שהם בחי' רצון וחכמה ודעת כו' והם פעולה והמשכה ממנו כשאר הנמצאים אבל עצמותו ומהותו ית' מרומם ונשגב מגדר הע"ס ולפיכך נק' הקדוש ב"ה ולא נקרא השכל ב"ה לפי שהוא קדוש ומובדל מגדר בחי' חכמה שספי' חכמ' הרי הוא גדר מיוחד וכן חסד אבל השי"ת אין לו גדר אלא פשוט בתכלית הפשיטות, וז"ש התוי"ט שנסמך בזה בחכמת הקבלה שה"ע הע"ס כו':

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ה) **ולהבין** איך נמשך זה ע"י בהמק"ד, י"ל מ"ש הרמב"ן ר"פ תרומה שענין המשכן שיהי' הכבוד ששכן בהר סיני כמ"ש וישכון כבוד ה' על הר סיני, שיהי' שוכן במשכן בנסתר, כי במ"ת הי' בגילוי, ועל כל דבור פרחה נשמתן דאית רצון ואית רצון, אית רצון הנמשך מהבינה והדעת ע"ד נודע בשערי' בעלה לכל חד לפום מה

דמשער בליבי', ואית רצון שלמעלה מהשכל שהוא בחי' כתר ונק' א"א בחי' יחידה, ורצון זה נמשך לישראל ע"י מ"ת שהדיבור הוא המשכה ממהו"ע ית' לנש"י, וז"ע פב"פ דיבר ה' עמכם כי במ"ת נמשך לכאו"א בחי' ש' הוי' בפנים שלכם, והאיר שורש הנשמה הנק' מזלי' בתוך הנשמה שבגוף, והיינו בחי' חכ' וכתר שהם בחי' מקיפי' ח"י שבנשמה האירו בפנימיות היינו בנר"ן, והנה כמו בנשמה יש נר"נ אור פנימי, וח"י מקיפי', כמ"כ למעלה ז"ע ממכ"ע בחי' נר"נ, וסוכ"ע בחי' חכ' וכתר, ולכן במ"ת גילוי סוכ"ע בחי' כתר וח"ע היינו בחי' כבוד עילאה בממכ"ע בחי' כבוד תתאה, עי"ז הי' הגילוי בנפש גילוי בחי' מזלי' בנר"ן, וזהו שפרחה נשמתן, כי מזל הנשמה זהו כענין הנשמה יתירה שמאיר בשבת שהיא מבחי' רצון העליון והיינו ע"י גילוי סוכ"ע בשבת בחי' חכ' וכתר, וז"ע סעודתא דע"ק, ועד"ז יובן בהמשכן מבחי' ונועדתי לך שמה למע' מבחי' ונודעתי בחי' נודע בשערי', לכן מזה נמשך ההשתחוואה והביטול בחי' שלמעלה מהשכל כו'.

והנה מה שגילוי זה שבמ"ת הי' בגילוי ובבהמק"ד הי' בהסתר זהו ע"ד מ"ש רז"ל במד"ר במדבר פ"א יפה הוא הצניעות שנא' והצנע לכת, וא"כ הוא כענין עלמא דאתכסי' ועלמא דאתגלי' כי הר סיני הוא מל', והמשכן בינה. והנה פסוק וכבוד הוי' מלא את המשכן נא' ב"פ ס"פ פקודי, והענין כמ"ש כי על כל כבוד חופה שיש ב' בחי' כבוד כבוד תתאה וכבוד עילאה, וז"ע מלא כל הארץ כבודו היינו כבוד תתאה, וכתי' ברוך כבוד ה' ממקומו מבחי' כבוד עילאה ומבחי' איה מקום כבודו שהוא חכ' וכתר, וב' בחי' כבוד זהו כענין אל דיעות ה' שמלמטלמ"ע הוא דעת תחתון שלמטה היש ונתהוה מאין, ומלמעלמ"ט הוא בהיפוך שלמטה הוא אין וכולא קמי' כלא חשיב, וז"ע ב"פ וכבוד ה' מלא את המשכן, ע"ד פקודי המשכן משכן העדות כו'. והנה גם בחי' כבוד תתאה שהאיר במשכן אינו ע"ד שארז"ל ברכות דמ"ג סע"ב אסור לאדם שיהלך בקומה זקופה שנא' מלא כל הארץ כבודו, שבכל הארץ השראה זו היא בבחי' מקיף, דאל"כ איך מלא כה"כ והכתי' וכבודי לאחר לא אתן דפי' הרמ"ז כבודי ע"ס דמל' שהם לבוש אל הפנימי', אלא רק ע"ד אור מקיף, ועד"ז ארז"ל ללמדך שאין מקום פנוי מן השכינה אפי' סנה, ואדמו"ר נ"ע פי' ולכבודי בראתיו הוא כתר מל', ובבהמ"ק ובמשכן הי' הכבוד מלא בפנימיות ע"ד המחשבה מאירה במוח בגילוי וברגל בהעלם. נמצא נת' שבבהמ"ק ובמשכן הי' שורה כבוד עילאה וכבוד תתאה שה"ע אל דיעות כו' שמשם שורש ביטול היש וביטול אמיתי, וכבר מבואר לעיל שכבוד עילאה הוא בחי' ח"ע ז"ע בחי' סוכ"ע בחי' ח"י מקיף דנשמה שז"ע למ"ד מ"ם דצלם, שגילוי המקיף של הנשמה גבוה מגילוי אלי', ובמ"ת ודאי האיר המקיף בפנימי שז"ע פרחה נשמתן, לכן מב' בחי' כבוד שהאיר במשכן נמשך ב' בחי' ביטול, הא' ביטול היש הנמשך מכבוד תתאה ע"ד בכל נפשך שנמשך מבשכמל"ו, ועיקר ביטול זה לנה"ב ששרשה מחיות המרכבה הנושאות את הכבוד, ומכבוד עילאה נמשך ביטול אמיתי לנה"א בחי' השתחוואה פנימית, וכענין ב' בחי' כלה, ובחי' זו עכשיו ז"ע שמו"ע כריעות והשתחוואות ומסיים שים שלום דפי' השלום הוא חיבור ב' הדיעות שיהי' דעת עליון של המשפיע מאיר ונמשך גם בדעת [תחתון] של נש"י, וזהו שלום שמקשר ומחבר ב' הפכים ב' בחי' כבוד הנ"ל. וע"פ הקבלה שים שלום המשכת הטפה, פי' המשכת הדעת, שלכן ח"י ברכאן נגד ח"י חוליות כו'.

ד"ה ועשו לי מקדש

ש"פ תרומה, תרל"ב

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

אמנם בחי' החקיקה מבפנים להיות בבחי' קירוב ממש לאלקות וגם הנה"ב יהי' לו אהבה לאלקות, הוא ע"י ההתבוננות שנת"ל פ"ד בבחי' האור והחיות אלקי שמאיר בעולמות (היינו מה שבא בבחי' התלבשות בעולמות, ואין זה מ"ש בשער היחוד פ"ד במדריגה הב' דהיינו ההתבוננות בהאין האלקי כו', שזהו מדריגה גבוה יותר באין ערוך, דמ"ש שם ב' הענינים הא' התהוות הנבראים והנאצלים והב' האין המהווה כו', הכוונה במדרי' הא' בבחי' האור והחיות המתלבש בנבראים ונאצלים, וכמו נפש הגלגלים וכן נפש המלאכים העליונים שהוא בחי' האור והחיות שלהם וכן בנאצלים האור המתלבש בע"ס דאצי' בכל ספי' וספי' בפרט כו', והמדרי' הב' הוא בחי' עצמות האין האלקי והיינו בחי' אור עצמות המאציל שלמעלה מבחי' התלבשות בנבראים ונאצלים (והכל בבחי' האין של היש, שיש בזה ב' מדריגות בחי' הארת האין המתלבש בהיש, ובחי' עצם האין שלמעלה מהתלבשות כו'. ומש"ש שזהו בחי' חכ', היינו כמו שחכ' היא בחי' כ"ח מ"ח שעושה ליש אין (ר"ל בבחי' ביטל ממש באופן

הביטל דחכ') ועמ"ש באמ"ב פנ"ח בענין בחי' יורה כו') ולא כמו שנר' שם בתחלת העיון דמדריגה הא' היא בהתהוות היש והחומר והמדרי' הב' היא בבחי' האור והחיות האלקי כו', אלא הכוונה כנ"ל. ומשנ"ת כאן היא מדרי' הא' דשם דהיינו בחי' האור והחיות המתלבש שזהו בחי' נפש הנבראים והשגתם כו').

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'ש"ת

שם אדם – שם העצם לשכל, איש – שם עצם למדות. גבר – תגבורת השכל והמדות, אנוש – חלישות השכל והמדות. במין המדבר המדות הן ע"פ השכל, בבעלי־חיים המדות טבעיות

ב) **וְהִנֵּה** אִיתָא בַּזֹּהַר[3] דִּבְאַרְבָּעָה שֵׁמוֹת נִקְרָא מִין הַמְדַבֵּר – אָדָם, אִישׁ, גֶּבֶר, אֱנוֹשׁ. דְּאָדָם הוּא לְמַעְלָה מִכֻּלָּם, וֶאֱנוֹשׁ לְמַטָּה מִכֻּלָּם. וּבָזֶה יוּבָן דְּהַמַּלְאָכִים שֶׁקִּטְרְגוּ[4] עַל בְּרִיאַת הָאָדָם אָמְרוּ "מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ", וּקְרָאוּהוּ בְּשֵׁם אֱנוֹשׁ לְהוֹרוֹת עַל הַקֹּטֶן וְשִׁפְלוּת הַמַּהוּת, כִּי שֵׁם אֱנוֹשׁ מוֹרֶה עַל הַחֲלִישׁוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[5] "עָקֹב הַלֵּב מִכֹּל וְאָנֵשׁ הוּא", דְּפֵרוּשׁ אָנוּשׁ – חָלוּשׁ. וַהֲגַם דִּכְתִיב[6] "וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ", הֲרֵי מַזְכִּירִים גַּם שֵׁם "אָדָם" בְּזִלְזוּל וְשִׁפְלוּת, וּבְכָל זֶה אֵינוֹ דּוֹמֶה הַשֵּׁם דְּ"אֱנוֹשׁ" לְהַשֵּׁם דְּ"אָדָם", דְּשֵׁם "אָדָם" הוּא שֵׁם הַמַּעֲלָה, וְשֵׁם "אֱנוֹשׁ" הוּא שֵׁם הַשִּׁפְלוּת, וּמַה שֶּׁכָּתוּב "וּבֶן אָדָם כִּי תִפְקְדֶנּוּ" הוּא כְּדִמְחַלֵּק בְּתוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "כֹּהֲנִים", בְּ(מַסֶּכֶת) עֲבוֹדָה זָרָה דַּף ג עַמּוּד א, בֵּין "אָדָם" וּ"בֶן אָדָם" אוֹ "בְּנֵי אָדָם", דְּ"אָדָם" הוּא שֵׁם הַמַּעֲלָה וְהוּא שֵׁם יִשְׂרָאֵל, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אָדָם אַתֶּם" – אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם, וּ"בֶן אָדָם" הַכַּוָּנָה בְּנֵי אָדָם הָרִאשׁוֹן, דִּבְשֵׁם "בְּנֵי אָדָם" נִכְלָל כָּל מִין הַמְדַבֵּר. וּבְדֶרֶךְ פְּרָט, הִנֵּה בְּאַרְבָּעָה שֵׁמוֹת שֶׁבָּהֶם נִקְרָא מִין הַמְדַבֵּר, הֲרֵי יֵשׁ שְׁנֵי פְּלַגּוֹת, שֵׁם הָעֶצֶם וְשֵׁם הַתֹּאַר, וּבְאַרְבָּעָה שֵׁמוֹת אֵלּוּ – אָדָם, אִישׁ, גֶּבֶר, אֱנוֹשׁ – הִנֵּה שְׁנֵי הַשֵּׁמוֹת "אָדָם" "אִישׁ" הֵם שֵׁמוֹת עַצְמִיִּים, וּשְׁנֵי הַשֵּׁמוֹת "גֶּבֶר" "אֱנוֹשׁ" הֵם תְּאָרִים, דְּשֵׁם "אָדָם" הוּא שֵׁם הָעֶצֶם דְּשֵׁכֶל, וְשֵׁם "אִישׁ" הוּא שֵׁם הָעֶצֶם אֶל הַמִּדּוֹת הַנִּקְנֶה עַל יְדֵי הָעִנְיָנִים הַטִּבְעִיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] "יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו", הֲרֵי שֶׁיִּדִּיעָתָם וְהַכָּרָתָם הוּא רַק עַל יְדֵי הָעִנְיָנִים הַטִּבְעִיִּים לִהְיוֹתָם רַק טְבָעִים, וּמִדּוֹת שֶׁל מִין הַמְדַבֵּר הוּא עַל פִּי שֵׂכֶל שֶׁהַמְדַבֵּר הוּא שִׂכְלִי, וְהַיְנוּ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְשֵׂכֶל בְּלִי מִדּוֹת שֶׁעַל פִּי שֵׂכֶל וְאִי אֶפְשָׁר לַמִּדּוֹת שֶׁעַל פִּי הַשֵּׂכֶל בְּלִי שֵׂכֶל, אִם כֵּן מַה הַהֶבְדֵּל בֵּין שֵׁם "אָדָם" לְשֵׁם "אִישׁ", דְּשֵׁם "אָדָם" הוּא שֵׁם הָעֶצֶם אֶל הַשֵּׂכֶל, וְשֵׁם "אִישׁ" הוּא שֵׁם הָעֶצֶם אֶל הַמִּדּוֹת, מֵאַחַר דִּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד הֵן שֵׂכֶל וְהֵן מִדּוֹת הֵם מִמַּעֲלַת הַמְדַבֵּר. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהֵן אֱמֶת דְּשֵׂכֶל וּמִדּוֹת אִי אֶפְשָׁר לָזֶה בְּלֹא זֶה, אֲבָל עִם זֶה הִנֵּה הֵם שְׁנֵי מַהוּתִים נִבְדָּלִים בְּמַעֲלַת הַמְדַבֵּר, וְהֵם בַּעֲלֵי שֵׂכֶל וּבַעֲלֵי הַמִּדּוֹת, וּשְׁנֵי הַשֵּׁמוֹת דְּ"גֶּבֶר" וְ"אֱנוֹשׁ" הֵם רַק שְׁמוֹת הַתֹּאַר הַמְתָאֲרִים אֶת מַהוּתֵי הַשֵּׁמוֹת דְּ"אָדָם" וְ"אִישׁ", וְהַיְנוּ שֶׁהֵם הַמּוֹדְדִים אֶת כַּמּוּת אֵיכוּתָם, דְּ"גֶּבֶר" מוֹרֶה עַל תִּגְבֹּרֶת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת וְ"אֱנוֹשׁ" מוֹרֶה עַל חֲלִישׁוּת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת, וְזֶהוּ "חָבִיב אָדָם", שֶׁקָּאֵי עַל הַנֶּפֶשׁ הַשִּׂכְלִית.

ל"ג בעומר, ש"ת.

3) חלק ג מח, ריש עמוד א.
4) סנהדרין לח, ב.
5) ירמיה יז, ט.
6) סוף הפסוק מה אנוש - תהלים ח, ה.
7) ישעיה א, ג. - ראה ספר המאמרים ש"ת עמוד 72.

לקוטי דיבורים

רשימה

ה, כז מנ"א [תרנ"ו, נאות דשא באליווקא].

סיפורי כ"ק אדמו"ר הזקן לנכדו כ"ק אדמו"ר "צמח צדק" ממה ששמע מתלמידי הבעש"ט, וממורו הרב המגיד ממזריטש, ומבן מורו המלאך הקדוש, ומחבריו החבריא קדישא, מסופרים על ידי כ"ק אאזמו"ר לכ"ק אאמו"ר וכבוד דודי הרז"א, במשך תשע שנים, משנת תרל"ד עד תרמ"ב ועד בכלל, כתובים בידי דודי הרז"א[1].

ספר שמיני סיפור מאה שמונים ושלשה.

סיפור זה שמע כ"ק אדמו"ר הזקן מחציתו מתלמיד הבעש"ט ר' משה מעשל, שהוא היה השליח לדבר מצוה, ומחציתו ממורו הרב המגיד נ"ע.

* * *

בשנת תקי"ט שלח מורנו הבעל שם טוב נ"ע את אחד מתלמידיו הצעירים, ר' משה מעשל מכפר בעזענקע עם מכתב אל תלמידו הגאון האדיר ר' חיים נ"ע רפפורט[2], אשר ביום פלוני יסע אל היער אשר מחוץ לעיר, כשמונה פרסאות לצד מזרח, וילמד שם בעיון רב ארבעת הפרקים הראשונים בהלכות ברכות ברמב"ם, ואת אשר יחדש ירשום מיד בקיצור כדי שלא ישכחנו, ובאותו יום יתפלל בהשכמה, יאכל פת שחרית ויסע לדרכו צלחה ושום דבר לא יעכב אותו. ובבואו אל היער ויראה אותו – את הבעל שם טוב – עומד שם, הנה זהו המקום שם עליו לשבת וללמוד את השיעור האמור, ויתפלל שם תפלת מנחה ויחזור לביתו צלחה.

מורנו הבעל שם טוב כתב גם על ידי תלמידו ר' משה מעשל אל איש אחד בלבוב ור' חיים ישראל שמו וצוה אשר איש לא ידע מזה, וכאשר ימסור לו את המכתב – לא יהיה לו שום שיח ושיג עם ר' חיים ישראל.

ויצו מורנו הבעל שם טוב על תלמידו ר' משה מעשל שבלילה שלפני יום הנסיעה יעמוד על המשמר שהגאון לא יאחר מלהתפלל בהשכמה. ואם כי דרכו של הגאון לקום לתיקון חצות, אבל מפני גודל עייפותו מעבודת היום, יכול להיות שיישן שנית. כן ישגיח שיאכל פת שחרית לפני נסיעתו, ואשר יקח אתו כוס, פן יצמא הגאון למים, ובעת נסיעתו עם הגאון יחזור – בעל פה – מבראשית עד פרשה שניה, שירת אז ישיר ושירת האזינו, ובכל משך הזמן שהגאון יתעכב שם יאמר הוא תהלים, אם יגמור ישנה ואם יגמור ישלש, ולא יספר עם שום אדם מאז הבקר ביום שלפני יום הנסיעה.

היום אשר קבע מורנו הבעל שם טוב לנסיעתו של הגאון ר' חיים נ"ע ליער, היה יום רביעי בשבוע באחד השבועות של חודש תמוז.

* * *

ביום החמישי בצהרים – מספר ר' משה מעשל – באתי ללבוב, כשנכנסתי לחדר בית הדין של הגאון, היו שם הרבה אנשים והגאון היה עסוק באסיפה גדולה עם נכבדי הקהל. כשפניתי אל אחד הדיינים ר' משה יוסף ישראל בבקשה כי יתנני לראות את פני הגאון, הסתכל עלי בתמיהה: האם לא ידעת מהגזירה הנוראה אשר גזר סגן הארכיבישוף מיקולסקי, אשר במשך כשבוע ימים – עד יום החמישי הבא – יקרעו מכל סידורי התפלה את תפלת "עלינו לשבח", ומיום הראשון הבא לא יוסיפו לומר תפלה זו בבתי התפלה. וכעת יושבים ודנים איך לקדם את פני הרעה.

בראותי כי לא אוכל לראות את פני הגאון, הלכתי לקיים את דבר השליחות השניה, למסור מכתב מורנו הבעל שם טוב לר' חיים ישראל היוצר – חיים ישראל דער טעפער – וכשחזרתי לבית הדין מצאתי שהגאון הלך כבר לביתו. הלכתי לביתו ומסרתי לו מכתב מורנו הבעל שם טוב.

כראות הגאון את המעטפה של המכתב, עמד מלוא קומתו, ובשמעו כי הנני שלוח אליו מאת מורנו הבעל שם טוב למסור לו את המכתב – האירו פני קדשו ובהדרת כבוד מיוחדה קרא את אגרת הקודש. ככלותו לקרוא נאנח עמוקות, ויאמר: כל קהל עדת ישראל בלבוב ואגפיה זקוקים לרחמים גדולים על אודות הגזירה הנוראה – היה לא תהיה – לבטל חלילה וחס אמירת "עלינו לשבח".

הגאון לא סיפר לאיש על אגרת הקודש שקיבל מהבעל שם טוב, ברם אנשי הבית ותלמידי הישיבה בראותם את האורח ואת הרוח הטובה של הגאון, הבינו כי שלוחו של מורנו הבעל שם טוב הוא האורח אשר הביא בעל־פה או בכתב איזו ידיעה מהבעל שם טוב. כי דרכו של הגאון היתה, כשהיה מקבל איזו ידיעה ממורנו הבעל שם טוב בעל פה ומה גם בכתב, היה עושה את היום ההוא ליום טוב שלא לומר תחנון ועושה סעודת מצוה, פעמים היה מספר תוכן הידיעה ופעמים היה מעלים, אבל בכל עת היה אומר דברי תורה בעת הסעודה והיה מבאר דרכו של מורנו הבעל שם טוב נ"ע.

1) ראה ג"כ שיחת כה שבט תרצ"ו, (ליקוט יג) ח"א אות ח. ואילך.

2) בעל המחבר שו"ת ר' חיים הכהן וס' זכר החיים - ראה התמים ח"ד ע' ט, יב, יז. שם ח"ה ע' ל, לא. שם ח"ו ע' כד, כח.

הגאון ציווה לערוך סעודת מצוה, וכעבור שעה קלה כבר נודע מזה למקורבי הגאון ותלמידיו, וגם ראשי הקהילה ונכבדי העדה באו אל הסעודה נוסף על הקהל הגדול שנאסף, כי כל אנשי העיר היו בצער גדול על אודות הגזירה, ובעת הסעודה הכריזו על החלטת האסיפה כי כל העדה יעמדו על נפשם ויאמרו "עלינו לשבח" שלש פעמים בכל יום, כאשר עד עתה, מבלי לשים לב אל הגזירה, ואשר יום הראשון הבא קבעו לתענית ציבור בתקיעות שופר.

ביום הששי בבוקר, הלך ר' חיים ישראל אל סגן הארכיבישוף מיקולסקי ויתרה בו כי אם לא יבטל את הגזירה - ייענש קשה. ויגער בו מיקולסקי ויגרשהו מעל פניו. וביום הראשון בירדו מעל הבימה בבית תפלתם נתקל ונפל ושבר את רגלו וידו הימנית ויתעלף מהכאב הגדול וישאוהו אל ביתו, ובהיותו מתגולל בעצמת מכאוביו, נזכר על היהודי שהיה אצלו ביום ששי שעבר, ובהתבוננו נזכר הוא אשר את היהודי הזה ראה בהיותו בקמיניץ־פודולסק בעת שהתרה בהארכיבישוף דמבוסקי כי יבטל את גזירת שריפת ספרי ישראל ובאם לא ישמע לו - ימות.

ויצו מיקולסקי את ראש הכומרים להודיע להרב ולקהילה שהוא מבטל את גזירת קריעת "עלינו לשבח" מסידורי התפלה ואשר היהודים יתנהגו בתפלותיהם כמו עד עתה.

כרגע נתפשטה השמועה בכל העיר, וליהודי לבוב היתה אורה ושמחה. וישלחו שלוחים בכל הגליל להודיע כי נתבטלה הגזירה, ומטעם הגאון הוכרז שישלימו את התענית ולתפלת ערבית ידליקו בכל בתי הכנסת הרבה נרות כמו ביום טוב, ויתפללו בניגון של יום טוב, ואת "עלינו לשבח" ינגנו בניגון המקובל מהמהר"ל מפראג - שמנגנים בימים הנוראים - אבל בלי כריעה והשתחוואה על הארץ.

כ"ד טבת תשי"א

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק פ"ח – המהר"ל והנסיך

דברי ר' משה יצחק, מנהלן היהודי של אחוזותיו, השאירו רושם רב על הנסיך פרדיננד, הארכידוכס של בוהמיה ובנו של המלך פרדיננד הראשון. לראשונה שמע על היהודים דברים שלא ידע.

הנסיך ידע כי חצר המלוכה רוחשת תככים ומזימות. וכי הכמרים הקתוליים מנהלים הסתה פרועה נגד יהודים. הוא גם ידע על כוחם הרב של הכמרים, ועל כך שלא אחת עומד אביו המלך חסר ישע כנגדם.

הסבריו של ר' משה יצחק פקחו, אפוא, את עיניו, והשפיעו עליו מאוד. הוא החל לחוש כי נעשה עוול ליהודים.

ימים מספר התהלך הנסיך שקוע במחשבותיו, כאחד שצריך לקבל הכרעה. בסופו של דבר הזמין אליו את ר' משה יצחק. כזכור, יעץ מנהל האחוזות לנסיך שיזמין אליו את המהר"ל בקשר להתערבותו עם הארכידוכס ממוריביה בעניין הבעיה המתמטית.

הוא תיאר אז בפניו את המהר"ל כאחד מגדולי הידענים לא רק בלימודי היהדות כי אם גם בלימודים כלליים. ומשום כך אין מתאים יותר ממנו למצוא עבורו את הפיתרון לבעיה המתמטית, כדי לא להפסיד בהתערבות שהייתה לו עם הארכידוכס ממוריביה.

ובכן, עתה הטיל על ר' משה יצחק את המשימה להביא אליו את המהר"ל, באמרו: "היה שלוחי למסור לרבה של פראג את דרישתי שיהיה אורחי".

גם על כך היה לר' משה יצחק להסביר משהו לנסיך:

"סלח לי אדוני" - השיב ר' משה יצחק לנסיך - "אינני יכול לקבל על עצמי את השליחות לבוא אל הגאון ולדרוש ממנו להתייצב בפני הנסיך. תחילה עלי לברר אצלו אם הוא מסכים לבוא אליך. סוף כל סוף אין זה מן הנוהג לצוות על מישהו ללכת לאיזשהו מקום ואפילו אם זה לנסיך, ובפרט כאשר המדובר הוא באישיות כמו המהר"ל".

הנסיך שמע זאת כאשר ארשת ידידות שורה עליו, הוא לא קיבל זאת כהעלבה מצד מנהלן היהודי של אחוזותיו. אדרבה, עכשיו התעוררה סקרנותו לדעת איזה אישיות הוא המהר"ל, ואיך הגיע לרבנות העיר פראג. ובכלל, רצה לדעת יותר אודות גדולי ישראל בכלל.

"האם איש שיבה הוא ראש הרבנים" - שאל הארכידוכס - "שתכבד עליו נסיעה של שלושים פרסאות במרכבה טובה"?

"לא"! - השיב הרב משה יצחק - "ראש הרבנים הוא במבחר שנותיו, כבן ארבעים וחמש. בהיותו בן שתים־עשרה כבר התהללו בו גדולי חכמי ישראל, וכעשרים שנה למד בבתי הלימוד הגדולים ביותר באשכנז ובפולין, וזה כעשר שנים אשר קהל עדת ישראל בפראג זכתה אשר הסכים לקבל משרת ראש הרבנים בפראג הבירה".

"בוודאי" - אמר הארכידוכס - "הוא מקבל משכורת גדולה, והכנסותיו מרובות".

"ראש הרבנים" - השיב הרב משה יצחק - "נדב את משכורתו לטובת החזקת בית לימוד לבחורי היהודים הלומדים תורה תחת הנהלתו של אחד המורים הגדולים אשר מינה ראש הרבנים, ורק את בית ועד ראש הרבנים מחזיק הקהל על הוצאותיו".

"ובמה מתפרנס ראש הרבנים"? - שאל הארכידוכס.

"פרנסתו" - השיב ר' משה יצחק - "ממסחר השותפות עם אחד היהודים בחנות של מכולת, ועם סוחר עורות אחד, ומשני העסקים הללו פרנסתו מצויה בריווח, ולילה כיום הוא שוקד בתורה, ועשרות עשרות אגרות הוא מקבל יום יום מגדולי הרבנים, במדינות הקרובות והרחוקות, הפונים אליו בשאלותיהם וספקותיהם בהלכות שונות".

הארכידוכס התעניין לדעת פרטי אורחות חיי היהודים ואורחות חיי הרבנים וראש הרבנים, ור' משה יצחק סיפר לו דבר דבר על אופנו.

בהזדמנות הראשונה ביקר ר' משה יצחק אצל המהר"ל וסיפר לו על בקשת הנסיך, בציינו כי אם ייאות המהר"ל לבקר את הנסיך, ישלח אליו הנסיך את מרכבתו המיוחדת כדי להביאו אל מבצרו. המהר"ל הביע את הסכמתו לבקר את הנסיך, אך דחה את ההצעה לנסוע במרכבה שהנסיך היה אמור לשלוח אליו. הוא סבר שיהיה זה טוב יותר לנסוע אל הנסיך בעגלת נוסעים רגילה.

כעבור שבוע ערך המהר"ל את ביקורו אצל הנסיך במבצרו, וכאשר הגיש הלה לפניו את הבעיה האסטרונומית עליה חיפש פיתרון, פתר לו המהר"ל מיד את הבעיה עם ההסברים הנחוצים ללא כל קושי.

נוסף לכך העלה המהר"ל את המענה על הכתב ובשפתו של הנסיך, דבר אשר הגדיל את השתוממותו של הנסיך.

הנסיך הציע למהר"ל תשלום עבור טרחתו, אך המהר"ל התחמק מלקבל משהו. בהסבירו: קיימת מסורת אצל עם ישראל, מאז ימי משה רבנו, שאת התורה והמדעים ילמדו בחינם. ורק אלו, הנצרכים לפרנסה, יכולים לקבל שכר אבל רק כשכר ביטול מלאכה.

שבוע מלא שהה המהר"ל בטירתו של הנסיך. בעוד שאת סעודותיו ומנוחתו קיים בבית ר' משה יצחק הסמוך לטירה הנסיכותית. אך חלק גדול משעות היום בילה בטירה בשיחות עם הנסיך בנושאי מדע וחכמה שונים ומגוונים. עובדתית, לא היה כל נושא, שלא היה מוכר למהר"ל.

בהזדמנות זו שוחח המהר"ל עם הנסיך על היהודים. הנסיך היה סקרן לדעת יותר אודות אמונתם של היהודים, ההיסטוריה היהודית וחיי היהודים.

"מנין לך ידע רב כל־כך"? - הביע הנסיך לא אחת את השתוממותו באוזני המהר"ל, תוך ביטויי הערכה עצומה.

באחד הימים שאל הארכידוכס את המהר"ל לאיזו סיבה למד חכמת הטבע, חכמת החשבון, חכמת הצמחים וחכמת הנפש, ממי ומאיזה ספרים למדם ולאיזה צורך המה לו, - הלוא על דרך הרגיל האדם בוחר בחכמה אחת או שתים ולומדן על בוריין ומתחזק בהן לפתחן ולשכללן, וכשהדבר עולה בידו אם רב או מועט, הוא קונה לו שם טוב ונוחל כבוד רב ומתפרסם לבעל מקצוע במדע ההוא - ומה היא חכמת התורה?

"חכמת התורה" - הסביר לו המהר"ל - "היא הוראת וידיעת המצוות אשר ציווה בורא העולם לבני האדם, מאדם הראשון אשר ברא האלוקים ועד מעמד הר סיני. שבע מצוות ציווה הא־ל לכל בני האדם. ולעם ישראל ציווה שש מאות ושלוש־עשרה מצוות, ושבע מצוות שבאו בקבלה, וביחד - שש מאות ועשרים מצוות.

מצוות הבורא נחלקות לשני סוגים: א. מה שציווה לעשות. ב. מה שהזהיר שלא לעשות. ובשביל קיום המצוות עלינו לדעת ולהיות בקיאים בחכמות שונות, כמו: חכמת החשבון - לקביעות ראשי־חודשים וזמני המועדים. חכמת הצמחים וחכמת הטבע - לענייני כשרות האוכל, וידיעת חכמת הנפש - בשביל קניין המידות הנעלות.

וביותר - להבין, עד כמה שמוח האדם יכול להשיג, את הבורא ברוך הוא, המחיה את כל היצירה כשם שהנפש מחיה את הגוף (רק ההבדל הוא - שהנפש מחיה את הגוף ואינה בוראו ואילו הבורא ברוך הוא ברא הכול ומחיה אותם). אם כן, אפוא, ראשית האפשרות לגשת אל הידיעה השכלית במושגים הדקים ביותר בחקירה אלוקית - היא ידיעת חכמת הנפש.

- כל החכמות הללו, והנוסף עליהם משאר החכמות ברפואה ועוד, ישנן בחכמת התורה, שהיא כליל המדעים ועטרת תפארתם. מהם - מפורשים בסדר מסודר, ומהם - אמורים בתורה רק ברמז, ובאים במסורת, איש מפי איש, בגדולי חכמי ישראל, שהם בעלי המסורת והמקבלים מדור לדור. בכל דור ודור - ראשי החכמים כותבים את ביאוריהם על ספר להסביר את דברי התורה וחכמתה, לפי מהות כישרונות אנשי דורם, ומזרזים את האומה לקניין מידות טובות, וכבר יש לנו ספר מיוחד מפתגמי החכמים בכל דור ביחס הנהגת האדם בינו לבין בוראו, וביחס הנהגת האדם בינו לבין חבריו".

"לפי מה שהואלת לספר לי אודות תולדות ימי ישראל" - אמר הארכידוכס - "הרי מיום אשר הבורא כרת את הברית עם אברהם, במשך ששה הדורות, עד מתן תורה על ידי משה, עברו ארבע מאות ושלושים שנה, רובם ימים של עוני וגלות, ומעת אשר יהושע יורש משה הביא את ישראל לארץ כנען עד גלות בבל עברו שמונה מאות ותשעים שנה, וגם אז היו מלחמות שונות ומגלות הראשון עד השני עברו רק כחמש מאות שנה, וזה כאלף ארבע מאות שמונים ושבע שנה אשר עם ישראל עזב את ארצו ונודד בגולה במדינות שונות, תחת עולם הקשה של מתנגדי הדת היהודית ואיך לא שכח את תורתו"?

"אבינו הראשון" - השיב המהר"ל - "סמל הַמוֹסֵר נפשו בעד פרסום א־ל אחד, בורא העולם ומלואו, ומנהיגו, נגד דעת נמרוד הכופר באלוקים, הנחילנו את אומץ הלב ואת תוקף הדעת, להאמין באמונה שלמה בא־ל יחיד, המשגיח על כל החי אשר על־פני האדמה ובשמים, מחיה אותם ומנהיגם, ואת מסירת הנפש על קדושת השם יתברך.

וירושה קדושה הלזו, תוקף הדעת ואומץ הלב, מבלי התחשב עם מישהו הבא עלינו להפריענו מאמונתנו ודתנו, בין אם הוא חכם הבא להסיתנו ולהדיחנו מאורחות חיינו על־פי התורה, ובין אם הוא מלך ושר הבא עלינו בזרוע, אנחנו מתאמצים לעמוד חזק על עמדנו, ומוסרים את בשרנו בעד טובת נשמתנו.

הישיבה, בית לימוד לצעירים, היא אֵם כל החי בישראל. אבותינו, אברהם ויצחק ויעקב, החזיקו בתי לימוד ללמד את בני דעת לפרסם את הבורא, וברדת יעקב אבינו למצרים שלח את בנו יהודה להכין לו בית לימוד לרבים מבני משפחתו ולמי שרצה להקשיב לקחו בשיעורי הלימודים. משה רבנו יסד ישיבה שבה למד הוא, אהרן אחיו ובניהם, יהושע והזקנים.

בכל דור ודור - מבלי התחשב עם מצבם הכלכלי השתדלו היהודים לשמור את התקנה שנתקנה באלף שש מאות וחמישים שנה מלפנים (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנראה הכוונה לתקנת יהושע בן גמלא, בבא־בתרא כא, א"), אשר בכל עדה וקבוץ וישוב מבני ישראל יהיה "חדר" של לימוד עם מורה מומחה לילדים מבני חמש ומעלה, נוסף על הישיבות בשביל בחורים ואברכים.

ה"חדרים" והישיבות הן המה שהגינו על האמונה והדת, והן המה שהעמידו ומעמידים אנשים בעלי מדע ויושר לומדי תורה ושומרי מצוה במסירות נפש".

כאשר חלפו ששת החדשים מתאריך ההתערבות של שני הארכידוכסים, הזמין אליו פרדיננד את יוהן הארכידוכס של מורביה. הוא הזמין גם את הבישוף, וכן את אחיו מקסימיליאן. בנוכחותם הציע פרדיננד את הפיתרון לבעיה שבגללה התערבו.

כולם היו מוקסמים. המענה היה גדוש חכמה ומדע.

"אל תחשבו" - פנה הנסיך פרדיננד לנוכחים - "כי מענה זה נובע מחכמתי וידיעותיי. הפיתרון הוגש לי על־ידי אדם אחר. ועם כל רצוני הטוב לא אוכל לגלות את זהותו. כיוון שהלה דרש ממני בתוקף לא לגלות את שמו".

זמן קצר לאחר מכן קרא המלך לאסיפה של כל יועציו ונסיכיו. שני בניו הנסיכים פרדיננד ומאקסימיליאן גם היו בין המוזמנים. על הפרק עמדה הבעיה כיצד למלא את קופת אוצר המלוכה הריקה. בעיה נוספת שעמדה על סדר היום היתה דרישת הכמרים לגרש את כל היהודים מהמדינה.

שני הנסיכים לא רחשו חיבה איש לרעהו. הם היו גם שונים באופיים והרגליהם. איש מהם לא ידע על המתרחש אצל רעהו. יתר על כן: לא אחת ניהל אחד תככים נגד השני.

עתה, בהזדמנם יחד בארמונו המלכותי של אביהם. קיימו בכל זאת ביניהם שיחת אחים ידידותית בעניינים שונים, כל אחד רצה לדעת איך מנוהלים אחוזותיו של השני. מקסימיליאן התאונן כי אחוזותיו אינן מכניסות לו כלום, ועליו אף להוסיף עליהן מכספו.

"למען האמת הנני בעל חוב גדול" - התוודה גלויות בפני אחיו פרדיננד - "ומה מצב אחוזותיך - פרדיננד"? רצה גם הוא לדעת.

פרדיננד השיב כי אין לו על מה להתלונן. שכן אחוזותיו מכניסות לו רווחים הגונים.

מקסימיליאן השתומם:

"איך זה אפשרי"? - רצה מקסימיליאן לדעת - "נדמה לי שאחוזותיי גדולות יותר ופוריות יותר משלך, כיצד, אפוא, הן מביאות לי הפסדים, ואחוזותיך - מביאות רווחים"?!

"את המענה הנכון ביותר תוכל לקבל, ממנהל אחוזותיי" ענה פרדיננד.

"ומי הוא מנהל אחוזותיך עושה הנפלאות"? שאל מקסימיליאן.

"הוא יהודי זקן" ענה פרדיננד "המנהל את אחוזותיי זה כחמישים שנה, קיבלתי אותו בירושה יחד עם האחוזות".

מקסימיליאן הביט באחיו בפליאה:

"לא הייתי מאמין לעולם שיהיה לך מנהל יהודי לאחוזותיך"! אמר מקסימיליאן - "מנהל אחוזותיי הינו גרמני, משכיל ואביר כהלכה".

חיוך עלה על פני פרדיננד הנסיך:

"עתה רואה הנני באופן מוחשי יותר את ההבדל בין המנהל שלי לבין המנהל שלך, אין זה רק הבדל בין אנשים שונים, אלא, ההבדל הוא, כנראה, גם בכך שזה יהודי וזה גרמני..." אמר הנסיך פרדיננד.

בינתיים החל המלך לדרוש ממקסימיליאן שישיב לקופת אוצר המדינה את הסכום שלווה ממנה. בירור קצר גילה למלך כי הנסיך מקסימיליאן שקוע בחובות, ואינו מסוגל לעמוד כלל בתשלומיו.

המלך לא היה מסוגל להבין:

"ומה קרה לאחוזותיך העשירות והפוריות? האם פירוש הדבר כי מבזבז הנך במידה כזו אשר כמה אחוזות שרק לא יהיו לך לא יהיה בזה די לצרכיך"? תבע האבא הסברים מבנו הנסיך מקסימיליאן.

המלך היה בטבעו אדם שקול ומחושב ודרכו היתה לברר כל עניין עד תום, ורצה להבין היטב מה הן גורמי מצבו המוזר של בנו מקסימיליאן השקוע כל כך בחובות בזמן שאחוזותיו הן כל כך עשירות ופוריות.

לכן שלח המלך מאנשי אימונו לברר היטב מה קורה באחוזותיו של בנו מקסימיליאן, ומדוע אינם מכניסים לו רווחים.

לאחר חקירה מקיפה וממושכת הגיעו המומחים למסקנה כי המנהל הגרמני של אחוזות מקסימיליאן, פשוט, מועל בכספים, והוא זה שרימה את הנסיך ונטל כספים מקופתו.

מיד פקד המלך לאסור את המנהל הרמאי, אך מובן שפעולה זו הועילה אך מעט למצבו של הנסיך. עדיין לא היה לו במה לכסות את חובותיו, ובעת ביקורו אצל אחיו פרדיננד שפך לפניו את מר ליבו.

"אחטוף שיחה עם מנהל אחוזותיי" - ניסה הנסיך פרדיננד לנחם את אחיו - "משער הנני כי בחכמתו וידיעותיו ימצא דרך להכניס סדר בענייניך הכספיים".

הפעם לא הגיב מקסימיליאן בזלזול על היהודים, כי אם הודה לאחיו על נכונותו לעזור לו בכך שיכניס את מנהל אחוזותיו היהודי לעובי הקורה.

כאשר שוחח פרדיננד על נושא זה עם מנהל אחוזותיו היהודי ר' משה יצחק, הבטיח לו הלה לעיין היטב באפשרויות לחלץ את אחיו מן הסבך.

זמן קצר לאחר מכן גיבש ר' משה יצחק תכנית להצלת הנסיך מקסימיליאן מפשיטת רגל. עם זאת לא גילה את תוכניתו זו לאיש, עד שישתכנע לגמרי בכך שהתוכנית הינה ברת־ביצוע על כל פרטיה.

אגרות קודש

ב"ה, ז' אייר תרפ"ד

כבוד ידידי הנכבד וו"ח אי"א

מו"ה מנשה שי'

שלום וברכה.

מכתבו נכון הגיעני, וטוב הדבר אשר שלחו לידידנו רשפ"ז שי', וה' יהי' בעזר כל העושים והמעשים להצליחם בכל אשר להם.

בטח קבלו מכתב מוח' ידידנו רא"ח שי' אלטהויז אשר כתב בחדש טבת העבר, וגם כעת הוא פה על ימים אחדים ע"ד העתקת מקום מגורנו לעיר פט"ב צלחה.

קראתי מכתבו של האיש ר' ישעי' שי' אשר כתב בפרטיות כי במחנם ישנם ת"ל הרבה בתי כנסיות מאנ"ש שי' וגם יש להם עתים קבועים על התורה, בשיעורים שונים, ומאד התענגתי על זה, ומרחוק אתענג על השמע הטוב, ואין טוב אלא תורה, וה' יהי' בעזרם להצליח בכל אשר להם מנפש ועד בשר.

וע"ד דרישתם בשלומינו בפרטיות, יואילו נא לשאול את ידידנו ר' דוד שי' המקבל ידיעות תמידיות מנועם שלומינו, והאל הטוב הוא יעזור בגו"ר.

תשובתם אבקש לשלוח לפט"ב על כתובת ידידנו רא"ח שי' כי מה' מצעדי גבר כוננו והוא יתי' יחוס וירחם על עמו וצאן מרעיתו בכל מקום שהם יברכם בברכה כפולה ומשולשת.

והי' ברכה ושלום כאו"נ וידידם עוז הדו"ש אנ"ש בגו"ר.

[אג"ק מוהריי"צ כרך א' עמ' שצט]

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום ראשון עמ' ב

תָּנוּ רַבָּנָן, 'מְנַחֵשׁ', זֶה הָאוֹמֵר כיון **שִׁפְּתוֹ נָפְלָה מִפִּיו** צריך לדאוג מהיזק באותו היום, או האומר, כיון **שֶׁמִּקְּלוֹ נָפְלָה מִיָּדוֹ**, או **שֶׁבְּנוֹ קוֹרֵא לוֹ מֵאַחֲרָיו**, או **שֶׁעוֹרֵב קוֹרֵא לוֹ** – עורב צועק עבר על ראשו, **אוֹ שֶׁצְּבִי הִפְסִיקוֹ בְּדֶרֶךְ**, או **שֶׁנָּחָשׁ** בא **מִימִינוֹ, וְכֵן שׁוּעָל** שבא **מִשְּׂמֹאלוֹ**, סימנים רעים הם לו, ואם התחיל לעשות איזה דבר או יצא לדרך, נמנע מאותו דבר.

המשך ביאור למסכת סנהדרין ליום שישי עמ' ב

צִיבּוּר, אף שלא עבר אלא איסור דרבנן.

מבררת הגמרא: **וְטַעֲמָא מַאי** – מה הטעם שאינו נהרג על אכילות של איסור. משיבה הגמרא: **אָמַר קְרָא** (דברים כא ב) 'בְּנֵנוּ זֶה סוֹרֵר וּמֹרֶה **אֵינֶנּוּ שׁוֹמֵעַ בְּקוֹלֵנוּ'**, והמילים 'איננו שומע בקולנו' מיותרות, שהרי כבר נאמר שהוא בן סורר ומורה, כלומר סר מן הדרך וממרה את פי אביו ואמו, אלא בא הכתוב ללמד שדווקא אם אינו שומע **בְּקוֹלֵנוּ**, הוא נהרג, **וְלֹא** כשאינו שומע **בְּקוֹלוֹ שֶׁל מָקוֹם**, כלומר עובר על דברי הקדוש ברוך הוא.

שנינו במשנה (לעיל ע"א): **אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר, שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן וְכוּ'**, אינו נעשה בן סורר עד שיאכל בשר וישתה יין.

מבארת הגמרא: **'אָכַל כָּל מַאֲכָל וְלֹא אָכַל בָּשָׂר'**, כוונת המשנה **לְאֵיתוּיֵי** – לרבות שגם אם אכל **דְּבֵילָה קְעִילִית** – העשויה מתאנה שגדלה במקום הנקרא קעילה, אף שהיא משכרת כיין, אינו נהרג על כך. **'שָׁתָה כָּל מַשְׁקֶה וְלֹא שָׁתָה יַיִן'**, כוונת המשנה **לְאֵיתוּיֵי** – לרבות **דְּבַשׁ וְחָלָב** שמשכרים, ואף על פי כן אינו נעשה בשתייתם בן סורר. ומנין שדבילה קעילית, דבש וחלב משכרים, **דְּתַנְיָא** בברייתא, כהן **שֶׁאָכַל דְּבֵילָה קְעִילִית וְשָׁתָה דְּבַשׁ וְחָלָב וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ** ועבד עבודה,

פרק ג משנה ג

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְלֹא אָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִזִּבְחֵי מֵתִים, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי כָּל שֻׁלְחָנוֹת מָלְאוּ קִיא צֹאָה בְּלִי מָקוֹם. אֲבָל שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ עַל שֻׁלְחָן אֶחָד וְאָמְרוּ עָלָיו דִּבְרֵי תוֹרָה, כְּאִלּוּ אָכְלוּ מִשֻּׁלְחָנוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי ה׳:

נקודות משיחות קודש

נשאלת השאלה: כיצד מותר לדבר (אפילו דברי־תורה) בעת הסעודה, הרי למדנו[1] ״אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לווושט ויבוא לידי סכנה״ (״כשיוצא הקול נפתח אותו כובע שעל פי הקנה ונכנס בו המאכל ומסתכן.. מאכל ומשתה הולך דרך הושט״ - רש״י)?

ויש לומר כי אמנם נחלקו בכך אמוראים:

נאמר בגמרא[2]: ״רב נחמן ורב יצחק הוו יתבי בסעודתא; אמר ליה רב נחמן לרב יצחק, ׳לימא מר מילתא׳ (יאמר אדוני דבר־מה); אמר ליה, ׳הכי אמר רבי יוחנן - אין מסיחין בסעודה שמא יקדים קנה לווושט ויבא לידי סכנה״.

ולכאורה יש לתמוה, וכי רב נחמן לא ידע ש״אין מסיחין בסעודה״?!

זאת ועוד: מכיון שרב יצחק סבר שאסור לדבר בשעת הסעודה, כיצד אמר מה שאמר? ואף אם נאמר כי מוכרח היה להשמיע לרב נחמן את הדין ש״אין מסיחין״ - היה עליו לקצר בדבריו ולומר רק את עצם ההלכה ואילו את הטעם לכך (״שמא יקדים וכו׳״) יכול היה לדחות לאחר מכן!

ונראה לבאר, שבאמת גם רב נחמן ידע את ההלכה ש״אין מסיחין בסעודה״. כוונתו באומרו ״לימא מר מילתא״ היתה לא לסתם דברים, אלא לדברי תורה. זאת משום שלדעת רב נחמן הדין ש״אין מסיחין בסעודה״ מפני הסכנה חל אך ורק על שיחת חולין ולא על דברי־תורה. בדברי־תורה - סובר רב נחמן - אין לחוש לסכנה שכן ״תורה מגנא ומצלא״[3] מפני כל סכנה אפשרית.

על כך השיב לו רב יצחק - כי מכיון שטעם הדין ש״אין מסיחין בסעודה״ הוא, ״שמא יקדים קנה לווושט ויבא לידי סכנה״ - הרי שהלכה זו חלה גם על דברי־תורה. כדוגמת דברי הגמרא[4] לגבי עשיית מצוה - שאף כי ״שומר מצוה לא ידע דבר רע״[5] ו״שלוחי מצוה אינן נזוקין״, בכל־זאת - ״היכא דשכיח הזיקא, שאני״ (במקום שההיזק מצוי, שונה הדבר ואין להסתכן אף לא לצורך מצוה). לכן האריך רב נחמן והוסיף את הטעם לאיסור - ״שמא יקדים קנה לווושט״ - כדי להדגיש שבמקרה זה חל הגדר של ״שכיח הזיקא״ (הנזק מצוי) ולכן אין מסיחין בשעת הסעודה, אפילו לא בדברי־תורה.

להלכה, כתב המגן־אברהם[6] שאף בדברי־תורה אין מסיחין בסעודה, ועם זאת כתב ״כל שולחן שלא אמרו עליו דברי־תורה, כאילו אכלו מזבחי־מתים״. וצריך לומר שכוונתו היא, קודם האכילה או לאחריה[7] או כדברי האליהו־רבה שהביא המשנה־ברורה[8] שבין תבשיל לתבשיל מותר לדבר.

(לקוטי־שיחות, כרך לה, עמ׳ 225)

יש להבין את דברי התנא, ששלושה שאכלו יחדיו ולא אמרו דברי־תורה, כאילו אכלו מזבחי־מתים - הלוא ביטול תורה הוא ענין חמור מאוד והעונש עליו חמור יותר (מ״כאילו אכלו מזבחי־מתים״) וכפי שלמדנו[9], ״כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק״ נאמר עליו[10] ״כי דבר ה׳ בזה ואת מצותו הפר - הכרת תכרת״!

ולאידך גיסא - המשנה ממשיכה ואומרת, ״שלושה שאכלו.. ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משלחנו של מקום״, וצריך להבין: האם זהו כל השכר בעבור אמירת דברי־תורה, והרי השכר על לימוד תורה רב ונעלה באין־ערוך[11]!

כן יש להבין את הלשון ״שלושה שאכלו״, מדוע דוקא ״שלושה״?

ביאור הענין: משנתנו לא באה לתאר את השכר על לימוד תורה ואת העונש על ביטול תורה, אלא להשמיענו את גודל מעלת הלימוד והשפעתו על האכילה. אומרת לנו המשנה כי שולחן שנאמרו עליו דברי־תורה - המאכל עצמו נעשה חלק מ״שלחנו של מקום״.

מעלה מיוחדת זו קיימת רק אם בסעודה השתתפו לפחות ״שלושה״, שכן אז יש קביעות; כמו לענין ״זימון״ ובדוגמת ״בתלת זימני הווי חזקה״ (בשלוש פעמים הרי זו ״חזקה״). כל ענין רוחני שיש בו ״קביעות״ - פועל ומשפיע גם על הגשמיות. לכן, תורה שלומדים באופן של ״קביעות״, בזמן הסעודה, מעלה את האכילה ועושה אותה לחלק מ״שלחנו של מקום״.

ולאידך גיסא - אם בעת קביעות האכילה לא נאמרו דברי־תורה, הרי זה ״כאילו אכלו מזבחי־מתים״. זאת מכיון שהתורה היא ״תורת חיים״[12] ובלעדיה אין ״חיות״; לכן מוגדרת אכילה שכזו כאכילה מ״זבחי מתים״ (היפוכה של אכילה שנאמרו עמה דברי־תורה ״תורת חיים״).

(שיחות קודש תשכ״ח - פרשת שלח)

---

1) תענית ה, ב. **2)** שם. **3)** סוטה כא, א. **4)** פסחים ח, ב. **5)** קהלת ח, ה. **6)** אורח־חיים סימן קע ס״ק א. **7)** כמו שכתב ה״ערוך השלחן״ שם. **8)** שם ס״ק א. **9)** סנהדרין צט, א. **10)** שלח טו, לא. **11)** ראה לדוגמה להלן פ״ו משנה א. **12)** ברכת ״שים שלום״ בתפילת שמונה־עשרה.

טז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי
בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיָּמֻתוּ רש״י׃
ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ
וְאַל־יָבֹא בְכָל־עֵת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית לַפָּרֹכֶת
אֶל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָאָרֹן וְלֹא יָמוּת כִּי
בֶּעָנָן אֵרָאֶה עַל־הַכַּפֹּרֶת רש״י׃ ג בְּזֹאת יָבֹא
אַהֲרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפַר בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל
לְעֹלָה רש״י׃ ד כְּתֹנֶת־בַּד קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסֵי־
בַד יִהְיוּ עַל־בְּשָׂרוֹ וּבְאַבְנֵט בַּד יַחְגֹּר
וּבְמִצְנֶפֶת בַּד יִצְנֹף בִּגְדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרָחַץ
בַּמַּיִם אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם רש״י׃ ה וּמֵאֵת עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנֵי־שְׂעִירֵי עִזִּים לְחַטָּאת
וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה׃ ו וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר
הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ רש״י׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בָּתַר דְּמִיתוּ
תְּרֵין בְּנֵי אַהֲרֹן בְּקָרוֹבֵיהוֹן אֶשְׁתָּא
נוּכְרִיתָא קֳדָם יְיָ וּמִיתוּ׃ ב וַאֲמַר
יְיָ לְמֹשֶׁה מַלֵּל עִם אַהֲרֹן אָחוּךָ
וְלָא יְהֵי עָלֵל בְּכָל עִדָּן לְקוּדְשָׁא
מִגָּיו לְפָרֻכְתָּא לְקֳדָם כַּפֻּרְתָּא דִּי
עַל אֲרוֹנָא וְלָא יְמוּת אֲרֵי בַּעֲנָנָא
אֶתְגְּלִי עַל בֵּית כַּפֻּרְתָּא׃
ג בְּדָא יְהֵי עָלֵל אַהֲרֹן לְקוּדְשָׁא
בְּתוֹר בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר
לַעֲלָתָא׃ ד כְּתוּנָא דְבוּצָא
קוּדְשָׁא יִלְבָּשׁ וּמִכְנְסִין דְּבוּץ יְהוֹן
עַל בִּסְרֵהּ וּבְהֶמְיָנָא דְבוּצָא יֵסַר
וּבְמִצְנֶפְתָּא דְבוּצָא יָחֵת בְּרִישֵׁהּ
לְבוּשֵׁי קוּדְשָׁא אִנּוּן וְיַסְחֵי בְמַיָּא
יָת בִּסְרֵהּ וְיַלְבְּשִׁנּוּן׃ ה וּמִן
כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יִסַּב תְּרֵין
צְפִירֵי עִזִּין לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד
לַעֲלָתָא׃ ו וִיקָרֵב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא
דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי

רש״י

(א) וַיְדַבֵּר ה׳ אֶל מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן וְגוֹ׳. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? הָיָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מוֹשְׁלוֹ מָשָׁל לְחוֹלֶה שֶׁנִּכְנַס אֶצְלוֹ רוֹפֵא. אָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב. בָּא אַחֵר וְאָמַר לוֹ: אַל תֹּאכַל צוֹנֵן וְאַל תִּשְׁכַּב בְּטַחַב, שֶׁלֹּא תָּמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּת פְּלוֹנִי. זֶה זֶרְזוֹ יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן, לָכָךְ נֶאֱמַר: ״אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְּנֵי אַהֲרֹן״:

(ב) וַיֹּאמֶר ה׳ אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן אָחִיךָ וְאַל־יָבֹא. שֶׁלֹּא יָמוּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמֵּתוּ בָּנָיו: **וְלֹא יָמוּת.** שֶׁאִם בָּא, הוּא מֵת: **כִּי בֶּעָנָן אֵרָאֶה.** כִּי תָּמִיד אֲנִי נִרְאֶה שָׁם עִם עַמּוּד עֲנָנִי. וּלְפִי שֶׁגִּלּוּי שְׁכִינָתִי שָׁם, יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יַרְגִּיל לָבֹא, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ; וּמִדְרָשׁוֹ: לֹא יָבֹא כִּי־אִם בַּעֲנַן הַקְּטֹרֶת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים: **(ג) בְּזֹאת.** גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת וְעֶשֶׂר, רֶמֶז לְבֵית רִאשׁוֹן: **בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ׳.** וְאַף זוֹ, לֹא בְּכָל עֵת, כִּי אִם בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּסוֹף הַפָּרָשָׁה: ״בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ״: **(ד) כְּתֹנֶת־בַּד וְגוֹ׳.** מַגִּיד שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ לִפְנִים בִּשְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ בָּהֶם בַּחוּץ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם זָהָב, לְפִי שֶׁאֵין קָטֵגוֹר נַעֲשֶׂה סָנֵגוֹר, (ר״ה כו) אֶלָּא בְּאַרְבָּעָה, כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט, וְכֻלָּן שֶׁל בּוּץ: **קֹדֶשׁ יִלְבָּשׁ.** (ת״כ) שֶׁיִּהְיוּ מִשֶּׁל הֶקְדֵּשׁ: **יִצְנֹף.** כְּתַרְגּוּמוֹ: ״יָחֵת בְּרִישֵׁהּ״, יַנִּיחַ בְּרֹאשׁוֹ, כְּמוֹ (בראשית לט טז): ״וַתַּנַּח בִּגְדוֹ״, ״וַאֲחִתְּתֵהּ״: **וְרָחַץ בַּמַּיִם.** אוֹתוֹ הַיּוֹם טָעוּן טְבִילָה בְּכָל חֲלִיפוֹתָיו (יומא ל), וְחָמֵשׁ פְּעָמִים הָיָה מַחֲלִיף מֵעֲבוֹדַת פְּנִים לַעֲבוֹדַת חוּץ, וּמִחוּץ לִפְנִים, וּמְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לִבְגְדֵי לָבָן וּמִבִּגְדֵי לָבָן לִבְגְדֵי זָהָב, וּבְכָל חֲלִיפָה טָעוּן טְבִילָה וּשְׁנֵי קִדּוּשֵׁי יָדַיִם וְרַגְלַיִם מִן הַכִּיּוֹר: תורה ה **(ו) אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ.** הָאָמוּר

וְעַל אֲנַשׁ בֵּיתֵהּ: ז וְיִסַּב יָת תְּרֵין צְפִירִין וִיקִים יָתְהוֹן קֳדָם יְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא: ח וְיִתֵּן אַהֲרֹן עַל תְּרֵין צְפִירִין עַדְבִּין עַדְבָא חַד לִשְׁמָא דַיְיָ וְעַדְבָא חַד לַעֲזָאזֵל: ט וִיקָרֵב אַהֲרֹן יָת צְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לִשְׁמָא דַיְיָ וַיַעְבְּדִנֵּהּ חַטָּאתָא: י וּצְפִירָא דִּי סְלִיק עֲלוֹהִי עַדְבָא לַעֲזָאזֵל יִתְקַם כַּד חַי קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עֲלוֹהִי לְשַׁלַּח יָתֵהּ לַעֲזָאזֵל לְמַדְבְּרָא: יא וִיקָרֵב אַהֲרֹן יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֲנַשׁ בֵּיתֵהּ וְיִכּוֹס יָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא דִּי לֵהּ: יב וְיִסַּב מְלֵי מַחְתִּיתָא גּוּמְרִין דְּאֶשָּׁא מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא מִן קֳדָם יְיָ וּמְלֵי חָפְנוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמִין דַּקִּיקִין וְיָעֵל מִגָּיו לְפָרֻכְתָּא: יג וְיִתֵּן יָת קְטוֹרֶת בּוּסְמַיָּא עַל אֶשָּׁתָא לָקֳדָם יְיָ וְחָפֵי עֲנָנָא קְטָרְתָּא יָת כַּפֻּרְתָּא דִּי עַל

לוי ז וְלָקַח אֶת־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם וְהֶעֱמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ח וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת גּוֹרָל אֶחָד לַיהוָה וְגוֹרָל אֶחָד לַעֲזָאזֵל רש״י: ט וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־הַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַיהוָה וְעָשָׂהוּ חַטָּאת רש״י: י וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד־חַי לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה רש״י: יא וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ וְשָׁחַט אֶת־פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ רש״י: ישראל יב וְלָקַח מְלֹא־הַמַּחְתָּה גַּחֲלֵי־אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמְלֹא חָפְנָיו קְטֹרֶת סַמִּים דַּקָּה וְהֵבִיא מִבֵּית לַפָּרֹכֶת רש״י: יג וְנָתַן אֶת־הַקְּטֹרֶת עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִסָּה | עֲנַן

רש״י

לְמַעְלָה. וְלִמֻּדְךָ כָּאן, שֶׁמִּשֶּׁלּוֹ הוּא בָּא וְלֹא מִשֶּׁל צִבּוּר: **וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ.** (יומא לו, ת״כ) מִתְוַדֶּה עָלָיו עֲוֹנוֹתָיו וַעֲוֹנוֹת בֵּיתוֹ: תורה ז **(ח) וְנָתַן אַהֲרֹן עַל־שְׁנֵי הַשְּׂעִירִם גֹּרָלוֹת.** מַעֲמִיד אֶחָד לְיָמִין וְאֶחָד לִשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן שְׁתֵּי יָדָיו בַּקַּלְפִּי, וְנוֹטֵל גּוֹרָל בְּיָמִין וַחֲבֵרוֹ בִּשְׂמֹאל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם. אֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ ״לַשֵּׁם״, הוּא לַשֵּׁם, וְאֶת שֶׁכָּתוּב בּוֹ ״לַעֲזָאזֵל״, מִשְׁתַּלֵּחַ לַעֲזָאזֵל: **עֲזָאזֵל.** (יומא סז, ת״כ) הוּא הַר עַז וְקָשֶׁה, צוּק גָּבֹהַּ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״אֶרֶץ גְּזֵרָה״, חֲתוּכָה: **(ט) וְעָשָׂהוּ חַטָּאת.** כְּשֶׁמַּנִּיחַ הַגּוֹרָל עָלָיו, קוֹרֵא לוֹ שֵׁם, וְאוֹמֵר: ״לַה׳ חַטָּאת״: **(י) יָעֳמַד־חַי.** כְּמוֹ ״יֵעָמֵד חַי״, עַל־יְדֵי אֲחֵרִים; וְתַרְגּוּמוֹ: ״יִתְקַם כַּד חַי״. (ת״כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל״, וְאֵינִי יוֹדֵעַ שִׁלּוּחוֹ אִם לְמִיתָה אִם לְחַיִּים, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״יָעֳמַד־חַי״ - עֲמִידָתוֹ חַי עַד שֶׁיִּשְׁתַּלַּח; מִכָּאן, שֶׁשִּׁלִּיחוּתוֹ לְמִיתָה: **לְכַפֵּר עָלָיו.** שֶׁיִּתְוַדֶּה עָלָיו, כִּדְכְתִיב: ״וְהִתְוַדָּה עָלָיו וְגוֹ׳״: **(יא) וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וְגוֹ׳.** (ת״כ) וּדְווּי שֵׁנִי עָלָיו וְעַל אֶחָיו הַכֹּהֲנִים, שֶׁהֵם כֻּלָּם קְרוּיִים בֵּיתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים קלה) ״בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־ה׳ וְגוֹ׳״. מִכָּאן, שֶׁהַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִים בּוֹ, (ת״כ) וְכָל כַּפָּרָתָן אֵינָהּ אֶלָּא עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת וְגוֹ׳״: **(יב) מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.** הַחִיצוֹן (יומא מה): **מִלִּפְנֵי ה׳.** מִצַּד שֶׁלִּפְנֵי הַפֶּתַח, וְהוּא צַד מַעֲרָבִי: **דַּקָּה.** (יומא שם) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״דַּקָּה״, וַהֲלֹא כָּל הַקְּטֹרֶת דַּקָּה הִיא, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל לו): ״וְשָׁחַקְתָּ מִמֶּנָּה הָדֵק״? אֶלָּא שֶׁתְּהֵא דַּקָּה מִן הַדַּקָּה, שֶׁמֵּעֶרֶב יוֹם־הַכִּפּוּרִים הָיָה מַחֲזִירָהּ לַמַּכְתֶּשֶׁת: **(יג) עַל־הָאֵשׁ.** שֶׁבְּתוֹךְ הַמַּחְתָּה: **וְלֹא**

הַקְּטֹרֶת אֶת־הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת וְלֹא
יָמוּת רש״י׃ יד וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ
עַל־פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה
שֶׁבַע־פְּעָמִים מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ רש״י׃ טו וְשָׁחַט
אֶת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וְהֵבִיא אֶת־דָּמוֹ
אֶל־מִבֵּית לַפָּרֹכֶת וְעָשָׂה אֶת־דָּמוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה
לְדַם הַפָּר וְהִזָּה אֹתוֹ עַל־הַכַּפֹּרֶת וְלִפְנֵי
הַכַּפֹּרֶת רש״י׃ טז וְכִפֶּר עַל־הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִפִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־חַטֹּאתָם וְכֵן יַעֲשֶׂה
לְאֹהֶל מוֹעֵד הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם רש״י׃
יז וְכָל־אָדָם לֹא־יִהְיֶה | בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבֹאוֹ
לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ
וּבְעַד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל׃ ע״כ בחול יח וְיָצָא אֶל־
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וְכִפֶּר עָלָיו וְלָקַח מִדַּם
הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר וְנָתַן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ
סָבִיב רש״י׃ יט וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ

סַהֲדוּתָא וְלָא יְמוּת׃ יד וְיִסַּב
מִדְּמָא דְתוֹרָא וְיַדִּי בְּאֶצְבְּעֵה עַל
אַפֵּי כַּפֻּרְתָּא קְדוּמָא וְלֶקֶדֶם
כַּפֻּרְתָּא יַדִּי שְׁבַע זִמְנִין מִן דְּמָא
בְּאֶצְבְּעֵה׃ טו וְיִכּוֹס יָת צְפִירָא
דְחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְיָעֵל יָת דְּמֵה
לְמִגָּיו לְפֻרְכְּתָא וַיַעְבֵּד לִדְמֵה
כְּמָא דִּי עֲבַד לִדְמָא דְתוֹרָא וַיַדִּי
יָתֵה עַל כַּפֻּרְתָּא וְלֶקֶדֶם כַּפֻּרְתָּא׃
טז וִיכַפַּר עַל קוּדְשָׁא מִסּוֹאֲבַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִמֶּרְדֵּיהוֹן לְכָל
חֲטָאֵיהוֹן וְכֵן יַעְבֵּד לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
דְּשָׁרֵי עִמְּהוֹן בְּגוֹ סוֹאֲבָתְהוֹן׃
יז וְכָל אֱנַשׁ לָא יְהֵי בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא
בְּמֵעֲלֵה לְכַפָּרָא בְקוּדְשָׁא עַד
מִפְּקֵה וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל אֱנַשׁ
בֵּיתֵה וְעַל כָּל קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל׃
יח וְיִפּוֹק לְמַדְבְּחָא דִּי קֳדָם יְיָ
וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְיִסַּב מִדְּמָא דְתוֹרָא
וּמִדְּמָא דִצְפִירָא וְיִתֵּן עַל קַרְנַת
מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃ יט וְיַדִּי
עֲלוֹהִי מִן דְּמָא בְּאֶצְבְּעֵה שְׁבַע
זִמְנִין וִידַכְּנֵה וִיקַדְּשִׁנֵּה מִסּוֹאֲבָא

רש״י

יָמוּת. הָא אִם לֹא עֲשָׂאָהּ כְּתִקָּנָהּ, חַיָּב מִיתָה: **(יד) וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ.** הַזָּאָה אַחַת בְּמַשְׁמָע: **וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע.** חֲרֵי אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה: **(טו) אֲשֶׁר לָעָם.** מַה שֶּׁהַפָּר מְכַפֵּר עַל הַכֹּהֲנִים, מְכַפֵּר הַשָּׂעִיר עַל יִשְׂרָאֵל, וְהוּא הַשָּׂעִיר שֶׁעָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַשֵּׁם: **כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדַם הַפָּר.** אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה: **(טז) מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.** (ת״כ) עַל הַנִּכְנָסִין לַמִּקְדָּשׁ בְּטֻמְאָה, וְלֹא נוֹדַע לָהֶם בַּסּוֹף, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְכָל־חַטֹּאתָם", וְחַטָּאת הִיא שׁוֹגֵג: **וּמִפִּשְׁעֵיהֶם.** אַף הַנִּכְנָסִין מֵזִיד בְּטֻמְאָה: **וְכֵן יַעֲשֶׂה לְאֹהֶל מוֹעֵד.** (יומא נז) כְּשֵׁם שֶׁהִזָּה מִשְׁנֵיהֶם בִּפְנִים אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה, כָּךְ מַזֶּה עַל הַפָּרֹכֶת מִבַּחוּץ מִשְׁנֵיהֶם אַחַת לְמַעְלָה וְשֶׁבַע לְמַטָּה: **הַשֹּׁכֵן אִתָּם בְּתוֹךְ טֻמְאֹתָם.** אַף־עַל־פִּי שֶׁהֵם טְמֵאִים, שְׁכִינָה בֵּינֵיהֶם: תורה יז **(יח) אֶל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר לִפְנֵי־ה׳.** זֶה מִזְבַּח הַזָּהָב, שֶׁהוּא לִפְנֵי ה׳ בַּהֵיכָל, וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר "וְיָצָא"? לְפִי שֶׁהִזָּה הַזָּאוֹת עַל הַפָּרֹכֶת וְעָמַד מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלִפְנִים וְהִזָּה, וּבְמַתְּנוֹת הַמִּזְבֵּחַ הִזְקִיקוֹ לָצֵאת מִן הַמִּזְבֵּחַ וְלַחוּץ, וַיַּתְחִיל מִקֶּרֶן מִזְרָחִית צְפוֹנִית (יומא נח): **וְכִפֶּר עָלָיו.** וּמַה הִיא כַּפָּרָתוֹ? "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וּמִדַּם הַשָּׂעִיר" - מְעָרְבִין זֶה לְתוֹךְ זֶה: **(יט) וְהִזָּה עָלָיו מִן־הַדָּם.** אַחַר שֶׁנָּתַן מַתָּנוֹת בְּאֶצְבָּעוֹ עַל קַרְנוֹתָיו, מַזֶּה שֶׁבַע הַזָּאוֹת עַל גַּגּוֹ (ת״כ): **וְטִהֲרוֹ.**

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כ וִישֵׁצֵי מִלְּכַפָּרָא
עַל קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל
מַדְבְּחָא וִיקָרֵב יָת צְפִירָא חַיָּא:
כא וְיִסְמוֹךְ אַהֲרֹן יָת תַּרְתֵּין יְדוֹהִי
עַל רֵישׁ צְפִירָא חַיָּא וִיוַדֵּי עֲלוֹהִי
יָת כָּל עֲוָיַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָת כָּל
מֶרְדֵּיהוֹן לְכָל חֲטָאֵיהוֹן וְיִתֵּן
יָתְהוֹן עַל רֵישׁ צְפִירָא וִישַׁלַּח בְּיַד
גְּבַר דְּזִמִּין לְמְהַךְ לְמַדְבְּרָא:
כב וְיִטּוֹל צְפִירָא עֲלוֹהִי יָת כָּל
חוֹבֵיהוֹן לְאַרְעָא דְּלָא יָתְבָא
וִישַׁלַּח יָת צְפִירָא בְּמַדְבְּרָא:
כג וְיֵיעוֹל אַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא
וְיַשְׁלַח יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא דִּי לְבַשׁ
בְּמֵעֲלֵהּ לְקוּדְשָׁא וְיַצְנְעִנּוּן תַּמָּן:
כד וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ בְּמַיָּא בַּאֲתַר
קַדִּישׁ וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשׁוֹהִי וְיִפּוֹק
וְיַעְבֵּד יָת עֲלָתֵהּ וְיָת עֲלַת עַמָּא

שֶׁבַע פְּעָמִים וְטִהֲרוֹ וְקִדְּשׁוֹ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל רש״י: כ וְכִלָּה מִכַּפֵּר אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־
אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ וְהִקְרִיב אֶת־הַשָּׂעִיר
הֶחָי: כא וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת־שְׁתֵּי כתיב ידו קרי יָדָיו
עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת־כָּל־
עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל־
חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל־רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח
בְּיַד־אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה רש״י: כב וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר
עָלָיו אֶת־כָּל־עֲוֹנֹתָם אֶל־אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת־
הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר: כג וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד אֲשֶׁר לָבַשׁ בְּבֹאוֹ אֶל־
הַקֹּדֶשׁ וְהִנִּיחָם שָׁם רש״י: כד וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ
בַּמַּיִם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ וְלָבַשׁ אֶת־בְּגָדָיו וְיָצָא

רש״י

מִמָּה שֶׁעָבַר: **וְקִדְּשׁוֹ.** לֶעָתִיד לָבֹא: תורה כ **(כא) אִישׁ עִתִּי.** (יומא סו) הַמּוּכָן לְכָךְ מִיּוֹם אֶתְמוֹל: תורה כב **(כג) וּבָא אַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד.** אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שֶׁאֵין זֶה מְקוֹמוֹ שֶׁל מִקְרָא זֶה, וְנָתְנוּ טַעַם לְדִבְרֵיהֶם בְּמַסֶּכֶת יוֹמָא (דף לב), וְאָמְרוּ: כָּל הַפָּרָשָׁה כֻּלָּהּ נֶאֱמְרָה עַל הַסֵּדֶר, חוּץ מִ׳בִּיאָה׳ זוֹ שֶׁהִיא אַחַר עֲשִׂיַּת עוֹלָתוֹ וְעוֹלַת הָעָם וְהַקְטָרַת אֵמוּרֵי פָּר וְשָׂעִיר שֶׁנַּעֲשִׂים בַּחוּץ בְּבִגְדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל וּמְקַדֵּשׁ וּפוֹשְׁטָן וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי לָבָן: **וּבָא אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד.** לְהוֹצִיא אֶת הַכַּף וְאֶת הַמַּחְתָּה, שֶׁהִקְטִיר בָּהּ הַקְּטֹרֶת לִפְנֵי וְלִפְנִים: **וּפָשַׁט אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד.** אַחַר שֶׁהוֹצִיאָם, וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי זָהָב לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְזֶהוּ סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת: תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּבִגְדֵי זָהָב, וַעֲבוֹדַת פָּר וְשָׂעִיר הַפְּנִימִיִּים וּקְטֹרֶת שֶׁל מַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וְאֵילוֹ וְאֵיל הָעָם וּמִקְצָת הַמּוּסָפִין בְּבִגְדֵי זָהָב, וְהוֹצָאַת כַּף וּמַחְתָּה בְּבִגְדֵי לָבָן, וּשְׁיָרֵי הַמּוּסָפִין וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם וּקְטֹרֶת הַהֵיכָל שֶׁעַל מִזְבַּח הַפְּנִימִי בְּבִגְדֵי זָהָב. וְסֵדֶר הַמִּקְרָאוֹת, לְפִי סֵדֶר הָעֲבוֹדוֹת, כָּךְ הוּא: ״וְשִׁלַּח אֶת־הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר״, ״וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְגוֹ׳״, ״וְיָצָא וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְגוֹ׳״, ״וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת וְגוֹ׳״, וְכָל הַפָּרָשָׁה עַד ״וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה״, וְאַחֲרֵי־כֵן: ״וּבָא אַהֲרֹן״: **וְהִנִּיחָם שָׁם.** מְלַמֵּד שֶׁטְּעוּנִין גְּנִיזָה וְלֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתָן אַרְבָּעָה בְּגָדִים לְיוֹם כִּפּוּרִים אַחֵר: **(כד) וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וְגוֹ׳.** (יומא לב) לְמַעְלָה לָמַדְנוּ מִ״וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ וּלְבֵשָׁם״, שֶׁכְּשֶׁהוּא מְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי זָהָב לְבִגְדֵי לָבָן, טָעוּן טְבִילָה. שֶׁבְּאוֹתָהּ טְבִילָה פָּשַׁט בִּגְדֵי זָהָב שֶׁעָבַד בָּהֶן עֲבוֹדַת תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר וְלָבַשׁ בִּגְדֵי לָבָן לַעֲבוֹדַת הַיּוֹם; וְכָאן לָמַדְנוּ, שֶׁכְּשֶׁהוּא מְשַׁנֶּה מִבִּגְדֵי לָבָן לְבִגְדֵי זָהָב, טָעוּן טְבִילָה: **בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ.** (ת״כ, יומא שם) הַמְקֻדָּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֲזָרָה, וְהִיא הָיְתָה בְּגַג בֵּית הַפַּרְוָה, וְכֵן אַרְבַּע טְבִילוֹת הַבָּאוֹת חוֹבָה לַיּוֹם,

וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־עֹלַת הָעָם וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ
וּבְעַד הָעָם רס״י׃ שני כה וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת
יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה רס״י׃ כו וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת־הַשָּׂעִיר
לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם
וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה׃ כז וְאֵת פַּר
הַחַטָּאת וְאֵת | שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא
אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם
וְאֶת־פִּרְשָׁם רס״י׃ כח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו
וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־
הַמַּחֲנֶה׃ כט וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ
הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם
וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם׃ ל כִּי־בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר
אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ׃
לא שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם׃ לב וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־
יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ לְכַהֵן תַּחַת
אָבִיו וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדֵי הַבָּד בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ רס״י׃
לג וְכִפֶּר אֶת־מִקְדַּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל

וִיכַפַּר עֲלוֹהִי וְעַל עַמָּא׃ כה וְיָת
תַּרְבָּא דְחַטָּאתָא יַסֵּק לְמַדְבְּחָא׃
כו וּדְמוֹבִיל יָת צְפִירָא לַעֲזָאזֵל
יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ
בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃
כז וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת
צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִּי אִתְּעַל
מִדְּמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא יִתַּפְּקוּן
לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא
יָת מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת בִּסְרְהוֹן וְיָת
אָכְלֵיהוֹן׃ כח וּדְמוֹקִיד יָתְהוֹן
יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵהּ
בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא׃
כט וּתְהֵי לְכוֹן לִקְיָם עָלָם בְּיַרְחָא
שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוּן
יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וְכָל עֲבִידָא לָא
תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן
בֵּינֵיכוֹן׃ ל אֲרֵי בְיוֹמָא הָדֵין
יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן מִכֹּל
חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ תִּדְכּוּן׃ לא שְׁבַת
שְׁבָתָא הִיא לְכוֹן וּתְעַנּוּן יָת
נַפְשָׁתֵיכוֹן קְיָם עָלָם׃ לב וִיכַפַּר
כַּהֲנָא דִּי רַבִּי יָתֵהּ וְדִי יְקָרֵב יָת
קֳרְבָּנֵהּ לְשַׁמָּשָׁא תְּחוֹת אֲבוּהִי
וְיִלְבַּשׁ יָת לְבוּשֵׁי בוּצָא לְבוּשֵׁי
קוּדְשָׁא׃ לג וִיכַפַּר עַל מִקְדַּשׁ
קוּדְשָׁא וְעַל מַשְׁכַּן זִמְנָא וְעַל
מַדְבְּחָא יְכַפַּר וְעַל כַּהֲנַיָּא וְעַל כָּל

רש״י

אֲבָל הָרִאשׁוֹנָה הָיְתָה בַּחֵיל׃ **וְלָבַשׁ אֶת־בִּגְדָיו.** שְׁמוֹנָה בְּגָדִים שֶׁהוּא עוֹבֵד בָּהֶן כָּל יְמוֹת הַשָּׁנָה׃ **וְיָצָא.** מִן הַהֵיכָל אֶל הֶחָצֵר שֶׁמִּזְבַּח הָעוֹלָה שָׁם׃ **וְעָשָׂה אֶת־עֹלָתוֹ.** אַיִל לְעוֹלָה הָאָמוּר לְמַעְלָה׃ ״בְּזֹאת יָבֹא אַהֲרֹן וְגוֹ׳״׃ **וְאֶת־עֹלַת הָעָם.** (יומא עג) ״וְאַיִל אֶחָד לְעֹלָה״ הָאָמוּר לְמַעְלָה ״וּמֵאֵת עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ׳״׃ **(כה) וְאֵת חֵלֶב הַחַטָּאת.** אֵמוּרֵי פַּר וְשָׂעִיר׃ **יַקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה.** עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן, דְּאִלּוּ בַּפְּנִימִי כְּתִיב׃ ״לֹא תַעֲלוּ עָלָיו קְטֹרֶת זָרָה וְעֹלָה וּמִנְחָה״ (שמות ל ט)׃ תורה כו **(כז) אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם.** לַהֵיכָל וְלִפְנֵי וְלִפְנִים׃ תורה כח **(לב) וְכִפֶּר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח וְגוֹ׳.** (ת״כ) כַּפָּרָה

הַכֹּהֲנִים וְעַל־כָּל־עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר׃ לד וְהָיְתָה־
זֹאת לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִכָּל־חַטֹּאתָם אַחַת בַּשָּׁנָה וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה רס״י׃ פ יז א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו וְאֶל
כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵּאמֹר׃ ג אִישׁ אִישׁ מִבֵּית
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב אוֹ־עֵז
בַּמַּחֲנֶה אוֹ אֲשֶׁר יִשְׁחָט מִחוּץ לַמַּחֲנֶה רס״י׃
ד וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא הֱבִיאוֹ לְהַקְרִיב
קָרְבָּן לַיהוָה לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה דָּם יֵחָשֵׁב
לָאִישׁ הַהוּא דָּם שָׁפָךְ וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא
מִקֶּרֶב עַמּוֹ רס״י׃ ה לְמַעַן אֲשֶׁר יָבִיאוּ בְנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־זִבְחֵיהֶם אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים עַל־פְּנֵי
הַשָּׂדֶה וְהֱבִיאָם לַיהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
אֶל־הַכֹּהֵן וְזָבְחוּ זִבְחֵי שְׁלָמִים לַיהוָה
אוֹתָם רס״י׃ ו וְזָרַק הַכֹּהֵן אֶת־הַדָּם עַל־מִזְבַּח
יְהוָה פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר הַחֵלֶב לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה׃ ז וְלֹא־

עַמָּא דִּקְהָלָא יְכַפַּר׃ לד וּתְהֵי דָּא
לְכוֹן לְקַיָּם עָלָם לְכַפָּרָא עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִכָּל חוֹבֵיהוֹן חֲדָא
בְּשַׁתָּא וַעֲבַד כְּמָא דִי פַּקִּיד יְיָ יָת
מֹשֶׁה׃ א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימָר׃ ב מַלֵּל עִם אַהֲרֹן וְעִם
בְּנוֹהִי וְעִם כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר
לְהוֹן דֵּין פִּתְגָּמָא דִי פַקִּיד יְיָ
לְמֵימָר׃ ג גְּבַר גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל
דִּי יִכּוֹס תּוֹר אוֹ אִמַּר אוֹ עִזָּא
בְּמַשְׁרִיתָא אוֹ דִי יִכּוֹס מִבָּרָא
לְמַשְׁרִיתָא׃ ד וְלִתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא לָא אַיְתֵה לְקָרְבָּא קֻרְבָּנָא
קֳדָם יְיָ קֳדָם מַשְׁכְּנָא דַיְיָ דְּמָא
יִתְחַשַׁב לְגַבְרָא הַהוּא דְּמָא אֲשַׁד
וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא הַהוּא מִגּוֹ עַמֵּהּ׃
ה בְּדִיל דִּי יַיְתּוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
דִּבְחֵיהוֹן דִּי אִנּוּן דָּבְחִין עַל אַפֵּי
חַקְלָא וַיְיַתְּנוּן לָקֳדָם יְיָ לִתְרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא לְוָת כַּהֲנָא וְיִכְּסוּן
נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ יָתְהוֹן׃
ו וְיִזְרוֹק כַּהֲנָא יָת דְּמָא עַל
מַדְבְּחָא דַיְיָ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא
וְיַסֵּק תַּרְבָּא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא
קֳדָם יְיָ׃ ז וְלָא יִדְבְּחוּן עוֹד יָת

רש״י

זוֹ שֶׁל יוֹם־הַכִּפּוּרִים אֵינָהּ כְּשֵׁרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן גָּדוֹל, לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרָה כָּל הַפָּרָשָׁה בְּאַהֲרֹן, הֵצְרַךְ לוֹמַר בְּכֹהֵן גָּדוֹל הַבָּא אַחֲרָיו שֶׁיְּהֵא כָּמוֹהוּ: **וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ.** (ת״כ) אֵין לִי אֶלָּא הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, מְרֻבֶּה בְּגָדִים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא אֶת יָדוֹ וְגוֹ'", וְהֵם כָּל הַכֹּהֲנִים הַגְּדוֹלִים שֶׁעָמְדוּ מִיֹּאשִׁיָּהוּ וְאֵילָךְ, שֶׁבְּיָמָיו נִגְנְזָה צְלוּחִית שֶׁל שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה: **לְכֹהֵן תַּחַת אָבִיו.** (ת״כ) לְלַמֵּד שֶׁאִם בָּנוֹ מְמַלֵּא אֶת מְקוֹמוֹ, הוּא קוֹדֵם לְכָל אָדָם: תורה לג

(לד) וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה׳ וְגוֹ׳. כְּשֶׁהִגִּיעַ יוֹם־הַכִּפּוּרִים עָשָׂה כַּסִּדֶּר הַזֶּה; וּלְהַגִּיד שִׁבְחוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹבְשָׁן לִגְדֻלָּתוֹ, אֶלָּא כִּמְקֻיָּם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ (ת״כ): תורה א **(ג) אֲשֶׁר יִשְׁחַט שׁוֹר אוֹ־כֶשֶׂב.** בַּמְקֻדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהַקְרִיב קָרְבָּן": **בַּמַּחֲנֶה.** (זבחים קו) חוּץ לָעֲזָרָה: **(ד) דָּם יֵחָשֵׁב.** כְּשׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם, שֶׁמִּתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ: **דָּם שָׁפָךְ.** (ת״כ) לְרַבּוֹת אֶת הַזּוֹרֵק דָּמִים בַּחוּץ: **(ה) אֲשֶׁר הֵם זֹבְחִים.** אֲשֶׁר הֵם רְגִילִים לִזְבֹּחַ: תורה ו

יִזְבְּחוּ עוֹד אֶת־זִבְחֵיהֶם לַשְּׂעִירִם אֲשֶׁר הֵם
זֹנִים אַחֲרֵיהֶם חֻקַּת עוֹלָם תִּהְיֶה־זֹּאת לָהֶם
לְדֹרֹתָם רס״י: שלישי ח וַאֲלֵהֶם תֹּאמַר אִישׁ אִישׁ
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר אֲשֶׁר־יָגוּר בְּתוֹכְם
אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח רס״י: ט וְאֶל־פֶּתַח
אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַיהוָה
וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו רס״י: י וְאִישׁ אִישׁ
מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר
יֹאכַל כָּל־דָּם וְנָתַתִּי פָנַי בַּנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת
אֶת־הַדָּם וְהִכְרַתִּי אֹתָהּ מִקֶּרֶב עַמָּהּ רס״י:
יא כִּי־נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר בַּדָּם הִוא וַאֲנִי נְתַתִּיו לָכֶם
עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הַדָּם הוּא
בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר רס״י: יב עַל־כֵּן אָמַרְתִּי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם לֹא־תֹאכַל דָּם וְהַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכְכֶם לֹא־יֹאכַל דָּם רס״י: יג וְאִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָם אֲשֶׁר יָצוּד צַיִד
חַיָּה אוֹ־עוֹף אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְשָׁפַךְ אֶת־דָּמוֹ
וְכִסָּהוּ בֶּעָפָר רס״י: יד כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ

דִּבְחֵיהוֹן לַשֵּׁדִין דִּי אִנּוּן טָעָן
בַּתְרֵיהוֹן קְיָם עָלָם תְּהֵי דָּא לְהוֹן
לְדָרֵיהוֹן: ח וּלְהוֹן תֵּימַר גְּבַר
גְּבַר מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא
דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יַסֵּק עֲלָתָא
אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא: ט וְלִתְרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא אַיְתְנֵהּ לְמֶעְבַּד
יָתֵהּ קֳדָם יְיָ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא
הַהוּא מֵעַמֵּהּ: י וּגְבַר גְּבַר מִבֵּית
יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן
בֵּינֵיכוֹן דִּי יֵיכוּל כָּל דְּמָא וְאֶתֵּן
רוּגְזִי בַּאֲנָשָׁא דְּיֵכוּל יָת דְּמָא
וֶאֱשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ: יא אֲרֵי
נְפַשׁ בִּסְרָא בִּדְמָא הִיא וַאֲנָא
יְהָבְתֵּהּ לְכוֹן עַל מַדְבְּחָא לְכַפָּרָא
עַל נַפְשָׁתֵיכוֹן אֲרֵי דְּמָא הוּא עַל
נַפְשָׁא מְכַפָּר: יב עַל כֵּן אֲמָרִית
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֱנַשׁ מִנְּכוֹן לָא
יֵיכוּל דְּמָא וְגִיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן
בֵּינֵיכוֹן לָא יֵיכוּל דְּמָא: יג וּגְבַר
גְּבַר מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא
דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן דִּי יְצוּד צַיְדָא
חַיְתָא אוֹ עוֹפָא דִּי מִתְאֲכֵל
וְיֵישׁוֹד יָת דְּמֵהּ וִיכַסְּנֵהּ בְּעַפְרָא:
יד אֲרֵי נְפַשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ
בְּנַפְשֵׁהּ הוּא וַאֲמָרִית לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל בִּסְרָא לָא תֵּיכְלוּן

רש״י

(ז) לַשְּׂעִירִם. לַשֵּׁדִים, כְּמוֹ (ישעיה יג כא): ״וּשְׂעִירִים יְרַקְּדוּ־שָׁם״: (ח) אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה. לְחַיֵּב עַל הַמַּקְטִיר אֵיבָרִים בַּחוּץ [עַיֵּן בְּרַא״ם] כְּשׁוֹחֵט בַּחוּץ, שֶׁאִם שָׁחַט אֶחָד וְהֶעֱלָה חֲבֵרוֹ, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין (ת״כ. חולין קט): (ט) וְנִכְרַת. זַרְעוֹ נִכְרָת וְיָמָיו נִכְרָתִין: (י) כָּל־דָּם. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״בַּנֶּפֶשׁ יְכַפֵּר״, יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל דַּם הַמִּקְדָּשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כָּל־דָּם״: וְנָתַתִּי פָנַי. (ת״כ) פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ: (יא) כִּי נֶפֶשׁ הַבָּשָׂר. שֶׁל כָּל בְּרִיָּה, בַּדָּם הִיא תְּלוּיָה, וּלְפִיכָךְ נְתַתִּיו עַל הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל נֶפֶשׁ הָאָדָם; תָּבֹא נֶפֶשׁ וּתְכַפֵּר עַל הַנֶּפֶשׁ: (יב) כָּל־נֶפֶשׁ מִכֶּם. לְהַזְהִיר גְּדוֹלִים עַל הַקְּטַנִּים: (יג) אֲשֶׁר יָצוּד. (ת״כ. חולין פד) אֵין לִי אֶלָּא צַיִד, אַוָּזִין וְתַרְנְגוֹלִין מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״צַיִד״, מִכָּל מָקוֹם. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר: ״אֲשֶׁר יָצוּד״? שֶׁלֹּא יֹאכַל בָּשָׂר, אֶלָּא בְּהַזְמָנָה זֹאת: אֲשֶׁר יֵאָכֵל. פְּרָט לִטְמֵאִים: (יד) דָּמוֹ בְּנַפְשׁוֹ הוּא. דָּמוֹ הוּא לוֹ

אֲרֵי נִפַּשׁ כָּל בִּסְרָא דְּמֵהּ הִיא כָּל
דְּיֵכְלִנֵּהּ יִשְׁתֵּיצֵי: טו וְכָל אֱנַשׁ דִּי
יֵיכוּל נְבִילָא וּתְבִירָא בְּיַצִּיבָא
וּבְגִיּוֹרָא וְיִצַּבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיִסְחֵי
בְּמַיָּא וִיהֵי מְסָאֲב עַד רַמְשָׁא
וְיִדְכֵּי: טז וְאִם לָא יְצַבַּע וּבִסְרֵהּ
לָא יַסְחֵי וִיקַבֵּל חוֹבֵהּ: א וּמַלִּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב מַלֵּל עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲנָא יְיָ
אֱלָהֲכוֹן: ג כְּעוֹבָדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא
דְּמִצְרַיִם דִּי יְתֶבְתּוּן בַּהּ לָא
תַעְבְּדוּן וּכְעוֹבָדֵי עַמָּא דְּאַרְעָא
דִּכְנַעַן דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן תַּמָּן
לָא תַעְבְּדוּן וּבְנִימוֹסֵיהוֹן לָא
תְהָכוּן: ד יָת דִּינַי תַּעְבְּדוּן וְיָת
קְיָמַי תִּטְרוּן לְהַלָּכָא בְּהוֹן אֲנָא יְיָ

בְּנַפְשׁוֹ הוּא וְאָמַר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דַּם כָּל־בָּשָׂר
לֹא תֹאכֵלוּ כִּי נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא
כָּל־אֹכְלָיו יִכָּרֵת רס״י: טו וְכָל־נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל
נְבֵלָה וּטְרֵפָה בָּאֶזְרָח וּבַגֵּר וְכִבַּס בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר רס״י: טז וְאִם לֹא
יְכַבֵּס וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ רס״י: פ
יח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם רס״י: ג כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם אֲשֶׁר
יְשַׁבְתֶּם־בָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ וּכְמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־כְּנַעַן
אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה לֹא תַעֲשׂוּ
וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ רס״י: ד אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ

רש״י

בִּמְקוֹם הַנֶּפֶשׁ, שֶׁהַנֶּפֶשׁ תְּלוּיָה בּוֹ: **כִּי־נֶפֶשׁ כָּל־בָּשָׂר דָּמוֹ הוּא.** הַנֶּפֶשׁ הִיא הַדָּם. ׳דָּם׳ וּ׳בָשָׂר׳ לְשׁוֹן זָכָר. ׳נֶפֶשׁ׳ לְשׁוֹן נְקֵבָה: **(טו) אֲשֶׁר תֹּאכַל נְבֵלָה וּטְרֵפָה.** בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר דִּבֵּר הַכָּתוּב, שֶׁאֵין לָהּ טֻמְאָה אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּבְלַעַת בְּבֵית הַבְּלִיעָה. וְלִמֶּדְךָ כָּאן, שֶׁמְּטַמְּאָה בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע, וּ״טְרֵפָה״ הָאֲמוּרָה כָּאן, לֹא נִכְתְּבָה אֶלָּא לִדְרֹשׁ. וְכֵן שָׁנִינוּ: יָכוֹל תְּהֵא נִבְלַת עוֹף טָמֵא מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה? תַּלְמוּד לוֹמַר ״טְרֵפָה״ - מִי שֶׁיֵּשׁ בְּמִינוֹ טְרֵפָה, יָצָא עוֹף טָמֵא, שֶׁאֵין בְּמִינוֹ טְרֵפָה: **(טז) וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ.** אִם יֹאכַל קֹדֶשׁ אוֹ יִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ, חַיָּב עַל טֻמְאָה זוֹ כְּכָל שְׁאָר טֻמְאוֹת: **וּבְשָׂרוֹ לֹא יִרְחָץ וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ.** עַל רְחִיצַת גּוּפוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת, וְעַל כִּבּוּס בְּגָדִים בְּמַלְקוֹת: תורה א

(ב) אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי הוּא שֶׁאָמַרְתִּי בְּסִינַי (שמות כ): ״אָנֹכִי ה׳ אֱלֹהֶיךָ״, וְקִבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם מַלְכוּתִי, מֵעַתָּה קַבְּלוּ גְּזֵרוֹתַי. רַבִּי אוֹמֵר: גָּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָיו שֶׁסּוֹפָן לִנָּתֵק בַּעֲרָיוֹת בִּימֵי עֶזְרָא, לְפִיכָךְ בָּא עֲלֵיהֶם בִּגְזֵרָה: ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״ - דְּעוּ מִי גּוֹזֵר עֲלֵיכֶם, דַּיָּן לְהִפָּרַע וְנֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר:

(ג) כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץ־מִצְרַיִם. (ת״כ) מַגִּיד שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם שֶׁל מִצְרִיִּים וְשֶׁל כְּנַעֲנִיִּים מְקַלְקְלִים מִכָּל הָאֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ מָקוֹם שֶׁיָּשְׁבוּ בּוֹ יִשְׂרָאֵל מְקַלְקֵל מִן הַכֹּל: **אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה.** מַגִּיד שֶׁאוֹתָן עַמָּמִין שֶׁכָּבְשׁוּ יִשְׂרָאֵל, מְקַלְקְלִים יוֹתֵר מִכֻּלָּם (ת״כ): **וּבְחֻקֹּתֵיהֶם לֹא תֵלֵכוּ.** מַה הִנִּיחַ הַכָּתוּב שֶׁלֹּא אָמַר? אֶלָּא אֵלּוּ נִימּוּסוֹת שֶׁלָּהֶן, דְּבָרִים הַחֲקוּקִין לָהֶם, כְּגוֹן טַרְטִיָּאוֹת וְאַצְטַדְיָאוֹת. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: אֵלּוּ דַּרְכֵּי הָאֱמוֹרִי שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים: **(ד) אֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ.** אֵלּוּ דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה בְּמִשְׁפָּט, שֶׁאִלּוּ לֹא נֶאֱמְרוּ, הָיוּ כְּדַאי לֵאָמְרָן: **וְאֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ.** דְּבָרִים שֶׁהֵם גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, שֶׁיֵּצֶר הָרָע מֵשִׁיב עֲלֵיהֶם: ׳לָמָּה לָנוּ לִשְׁמְרָן׳? וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶן, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז וְטָהֲרַת מֵי חַטָּאת, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אֲנִי ה׳״, גָּזַרְתִּי עֲלֵיכֶם, אִי אַתֶּם רַשָּׁאִים לְהִפָּטֵר!: **לָלֶכֶת בָּהֶם.** אַל

לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רס״א׃
ה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם אֲנִי יְהוָה רס״א׃ ס
ו אִישׁ אִישׁ אֶל־כָּל־שְׁאֵר בְּשָׂרוֹ לֹא תִקְרְבוּ
לְגַלּוֹת עֶרְוָה אֲנִי יְהוָה רס״א׃ ס ז עֶרְוַת אָבִיךָ
וְעֶרְוַת אִמְּךָ לֹא תְגַלֵּה אִמְּךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוָתָהּ רס״א׃ ס ח עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה
עֶרְוַת אָבִיךָ הִוא רס״א׃ ס ט עֶרְוַת אֲחוֹתְךָ
בַּת־אָבִיךָ אוֹ בַת־אִמֶּךָ מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ
מוֹלֶדֶת חוּץ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן רס״א׃ ס י עֶרְוַת
בַּת־בִּנְךָ אוֹ בַת־בִּתְּךָ לֹא תְגַלֶּה עֶרְוָתָן כִּי
עֶרְוָתְךָ הֵנָּה רס״א׃ ס יא עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ
מוֹלֶדֶת אָבִיךָ אֲחוֹתְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוָתָהּ רס״א׃ ס יב עֶרְוַת אֲחוֹת־אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה
שְׁאֵר אָבִיךָ הִוא׃ ס יג עֶרְוַת אֲחוֹת־אִמְּךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי־שְׁאֵר אִמְּךָ

אֶלָּהֲכוֹן׃ ה וְתִטְרוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי דִּי יַעְבֵּד יָתְהוֹן אֲנָשָׁא וְיֵחֵי בְּהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא אֲנָא יְיָ׃ ו גְּבַר גְּבַר לְכָל קָרִיב בִּסְרֵהּ לָא תִקְרְבוּן לְגַלָּאָה עֶרְיָא אֲנָא יְיָ׃ ז עֶרְיַת אֲבוּךְ וְעֶרְיַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אִמָּךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיְתַהּ׃ ח עֶרְיַת אִתַּת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיַת אֲבוּךְ הִיא׃ ט עֶרְיַת אֲחָתָךְ בַּת אֲבוּךְ אוֹ בַת אִמָּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ מִן אִתַּת אָחֲרִי אוֹ מִן אִמָּךְ לְגְבַר אָחֲרָן לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן׃ י עֶרְיַת בַּת בְּרָךְ אוֹ בַת בְּרַתָּךְ לָא תְגַלֵּי עֶרְיָתְהֵן אֲרֵי עֶרְיָתָךְ אִנִּין׃ יא עֶרְיַת בַּת אִתַּת אֲבוּךְ דִּילִידָא מִן אֲבוּךְ אֲחָתָךְ הִיא לָא תְגַלֵּי עֶרְיְתַהּ׃ יב עֶרְיַת אֲחַת אֲבוּךְ לָא תְגַלֵּי קָרִיבַת אֲבוּךְ הִיא׃ יג עֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ לָא תְגַלֵּי אֲרֵי קָרִיבַת

רש״י

תִּפָּטֵר מִתּוֹכָם, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: לָמַדְתִּי חָכְמַת יִשְׂרָאֵל, אֵלֵךְ וְאֶלְמַד חָכְמַת הָאֻמּוֹת: **(ה) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי.** לְרַבּוֹת שְׁאָר דִּקְדּוּקֵי הַפָּרָשָׁה, שֶׁלֹּא פֵּרֵט הַכָּתוּב בָּהֶם (ת״כ). דָּבָר אַחֵר: לִתֵּן שִׁמִּירָה וַעֲשִׂיָּה לְחֻקִּים, וּשְׁמִירָה וַעֲשִׂיָּה לְמִשְׁפָּטִים, לְפִי שֶׁלֹּא נָתַן אֶלָּא עֲשִׂיָּה לְמִשְׁפָּטִים וּשְׁמִירָה לְחֻקִּים: **וָחַי בָּהֶם.** לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁאִם תֹּאמַר בָּעוֹלָם הַזֶּה, וַהֲלֹא סוֹפוֹ הוּא מֵת!: **אֲנִי ה׳.** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר: **(ו) לֹא תִקְרְבוּ.** לְהַזְהִיר הַנִּקְבָּה כַּזָּכָר, לְכָךְ נֶאֱמַר לְשׁוֹן רַבִּים: **אֲנִי ה׳.** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר: **(ז) עֶרְוַת אָבִיךָ.** (סנהדרין נד) זוֹ אֵשֶׁת אָבִיךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא כְּמַשְׁמָעוֹ? נֶאֱמַר כָּאן: "עֶרְוַת אָבִיךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן (לקמן כ): "עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה". מַה לְּהַלָּן אֵשֶׁת אָבִיו, אַף כָּאן אֵשֶׁת אָבִיו: **וְעֶרְוַת אִמְּךָ.** לְהָבִיא אִמּוֹ שֶׁאֵינָהּ אֵשֶׁת אָבִיו: **(ח) עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָבִיךָ.** לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה: **(ט) בַּת־אָבִיךָ.** אַף בַּת אֲנוּסָה בְּמַשְׁמָע: **מוֹלֶדֶת בַּיִת אוֹ מוֹלֶדֶת חוּץ.** בֵּין שֶׁנּוֹלְדָה מֵאוֹתָהּ שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְאָבִיךָ: קַיֵּם אֶת אִמָּהּ, וּבֵין שֶׁאוֹמְרִים לוֹ: הוֹצֵא אֶת אִמָּהּ, כְּגוֹן: מַמְזֶרֶת אוֹ נְתִינָה: **(י) עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ וְגוֹ׳.** (יבמות צז) בְּבִתּוֹ מֵאֲנוּסָתוֹ הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וּבִתּוֹ וּבַת בִּתּוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, אָנוּ לְמֵדִין מֵ"עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ" שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן "לֹא תְגַלֶּה", בֵּין שֶׁהִיא מִמֶּנּוּ, בֵּין שֶׁהִיא מֵאִישׁ אַחֵר: **עֶרְוַת בַּת־בִּנְךָ.** קַל וָחֹמֶר לְבִתְּךָ, אֶלָּא לְפִי שֶׁאֵין מַזְהִירִין מִן הַדִּין, לְמָדוֹהָ מִגְּזֵרָה שָׁוָה (מסכת יבמות ג. סנהדרין עח): **(יא) עֶרְוַת בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ.** לְמֵד שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ מִשִּׁפְחָה וְנָכְרִית, לְכָךְ נֶאֱמַר: בַּת־אֵשֶׁת אָבִיךָ, בָּרְאוּיָה לְקִדּוּשִׁין: תורה יב

אִמָּךְ הִיא: יד עֶרְיַת אַח אֲבוּךְ לָא
תְּגַלֵּי לְאִתְּתֵהּ לָא תִּקְרַב אִתַּת אַח
אֲבוּךְ הִיא: טו עֶרְיַת כַּלְתָּךְ לָא
תְּגַלֵּי אִתַּת בְּרָךְ הִיא לָא תְּגַלֵּי
עֶרְיָתַהּ: טז עֶרְיַת אִתַּת אֲחוּךְ לָא
תְּגַלֵּי עֶרְיַת אֲחוּךְ הִיא: יז עֶרְיַת
אִתְּתָא וּבְרַתַּהּ לָא תְּגַלֵּי יָת בַּת
בְּרַהּ וְיָת בַּת בְּרַתַּהּ לָא תִּסַּב
לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ קָרִיבָן אִנּוּן עֵצַת
חִטְאִין הִיא: יח וְאִתְּתָא עִם
אֲחָתַהּ לָא תִּסַּב לְאַעֲקָא לְגַלָּאָה
עֶרְיָתַהּ עֲלַהּ בְּחַיָּיהָא:
יט וּלְאִתְּתָא בְּרִחוּק סוֹבְתַהּ לָא
תִּקְרַב לְגַלָּאָה עֶרְיָתַהּ: כ וּבְאִתַּת
חַבְרָךְ לָא תִּתֵּן שְׁכֵבְתָּךְ לְזַרְעָא
לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ: כא וּמִבְּנָיִךְ לָא
תִּתֵּן לְאַעְבָּרָא לְמֹלֶךְ וְלָא תַחֵל יָת
שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ אֲנָא יְיָ: כב וְעִם
דְּכוּרָא לָא תִּשְׁכּוּב מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא
תּוֹעֲבָתָא הִיא: כג וּבְכָל בְּעִירָא
לָא תִּתֵּן שְׁכֵבְתָּךְ לְאִסְתָּאָבָא בַּהּ
וְאִתְּתָא לָא תְּקוּם קֳדָם בְּעִירָא
לְמִשְׁלַט בַּהּ תִּבְלָא הוּא: כד לָא
תִּסְתַּאֲבוּן בְּכָל אִלֵּין אֲרֵי בְּכָל
אִלֵּין אִסְתָּאֲבוּ עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא

הִוא: ס יד עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה אֶל־
אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב דֹּדָתְךָ הִוא רש״י: ס טו עֶרְוַת
כַּלָּתְךָ לֹא תְגַלֵּה אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא לֹא תְגַלֶּה
עֶרְוָתָהּ רש״י: ס טז עֶרְוַת אֵשֶׁת־אָחִיךָ לֹא תְגַלֵּה
עֶרְוַת אָחִיךָ הִוא: ס יז עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ לֹא
תְגַלֶּה אֶת־בַּת־בִּנָּהּ וְאֶת־בַּת־בִּתָּהּ לֹא תִקַּח
לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ שְׁאֵרָה הֵנָּה זִמָּה הִוא רש״י:
יח וְאִשָּׁה אֶל־אֲחֹתָהּ לֹא תִקָּח לִצֹרֹר לְגַלּוֹת
עֶרְוָתָהּ עָלֶיהָ בְּחַיֶּיהָ רש״י: יט וְאֶל־אִשָּׁה בְּנִדַּת
טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ: כ וְאֶל־
אֵשֶׁת עֲמִיתְךָ לֹא־תִתֵּן שְׁכָבְתְּךָ לְזָרַע
לְטָמְאָה־בָהּ: כא וּמִזַּרְעֲךָ לֹא־תִתֵּן לְהַעֲבִיר
לַמֹּלֶךְ וְלֹא תְחַלֵּל אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי
יְהוָה רש״י: רביעי כב וְאֶת־זָכָר לֹא תִשְׁכַּב מִשְׁכְּבֵי
אִשָּׁה תּוֹעֵבָה הִוא: כג וּבְכָל־בְּהֵמָה לֹא־תִתֵּן
שְׁכָבְתְּךָ לְטָמְאָה־בָהּ וְאִשָּׁה לֹא־תַעֲמֹד לִפְנֵי
בְהֵמָה לְרִבְעָהּ תֶּבֶל הִוא רש״י: כד אַל־תִּטַּמְּאוּ

רש״י

(יד) **עֶרְוַת אֲחִי־אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה.** וּמַה הִיא עֶרְוָתוֹ? ״אֶל־אִשְׁתּוֹ לֹא תִקְרָב״: (טו) **אֵשֶׁת בִּנְךָ הִוא.** לֹא אָמַרְתִּי אֶלָּא בִּשְׁשֵׁשׁ לְבִנְךָ אִישׁוּת בָּהּ, פְּרָט לַאֲנוּסָה וְשִׁפְחָה וְנָכְרִית (סנהדרין עה): תורה טז (יז) **עֶרְוַת אִשָּׁה וּבִתָּהּ.** (יבמות צז) לֹא אָסַר הַכָּתוּב אֶלָּא עַל־יְדֵי נִשּׂוּאֵי הָרִאשׁוֹנָה, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״לֹא תִקַּח״, לְשׁוֹן קִיחָה. וְכֵן לְעִנְיַן הָעֹנֶשׁ: ״אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־אִמָּהּ״ (לקמן כ), לְשׁוֹן קִיחָה, אֲבָל אָנַס אִשָּׁה, מֻתָּר לִשָּׂא בִּתָּהּ: **שְׁאֵרָה הֵנָּה.** קְרוֹבוֹת זוֹ לָזוֹ: **זִמָּה.** עֵצָה, כְּתַרְגּוּמוֹ: ״עֵצַת חִטְאִין״, שֶׁיִּצְרְךָ יוֹעֲצְךָ לַחֲטֹא: (יח) **אֶל־אֲחֹתָהּ.** (קידושין נ) שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת: **לִצֹרֹר.** לְשׁוֹן צָרָה, לַעֲשׂוֹת אֶת זוֹ צָרָה לְזוֹ: **בְּחַיֶּיהָ.** לִמְדְךָ שֶׁאִם גֵּרְשָׁהּ לֹא יִשָּׂא אֶת אֲחוֹתָהּ כָּל זְמַן שֶׁהִיא בַּחַיִּים: תורה יט (כא) **לַמֹּלֶךְ.** עֲבוֹדַת אֱלִילִים הִיא שֶׁשְּׁמָהּ ׳מֹלֶךְ׳, וְזוֹ הִיא עֲבוֹדָתָהּ, שֶׁמּוֹסֵר בְּנוֹ לַכְּמָרִים, (סנהדרין סד) וְעוֹשִׂין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת גְּדוֹלוֹת וּמַעֲבִירִין אֶת הַבֵּן בְּרַגְלָיו בֵּין שְׁתֵּי מְדוּרוֹת הָאֵשׁ: **לֹא־תִתֵּן.** זוֹ הִיא מְסִירָתוֹ לַכְּמָרִים: **לְהַעֲבִיר לַמֹּלֶךְ.** זוֹ הַעֲבָרַת הָאֵשׁ: תורה כב (כג) **תֶּבֶל הוּא.** לְשׁוֹן קֹדֶשׁ וְעֶרְוָה וְנָאוּף, וְכֵן: ״וְאַפִּי עַל־תַּבְלִיתָם״ (ישעיה י כה). דָּבָר אַחֵר: ״תֶּבֶל הוּא״, לְשׁוֹן בְּלִילָה וְעֵרְבּוּב זֶרַע אָדָם

בְּכָל־אֵלֶּה כִּי בְכָל־אֵלֶּה נִטְמְאוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־
אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם: כה וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקֹד
עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ וַתָּקִא הָאָרֶץ אֶת־יֹשְׁבֶיהָ:
כו וּשְׁמַרְתֶּם אַתֶּם אֶת־חֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי וְלֹא
תַעֲשׂוּ מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה הָאֶזְרָח וְהַגֵּר
הַגָּר בְּתוֹכְכֶם: כז כִּי אֶת־כָּל־הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל
עָשׂוּ אַנְשֵׁי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם וַתִּטְמָא
הָאָרֶץ: כח וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם בְּטַמַּאֲכֶם
אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר קָאָה אֶת־הַגּוֹי אֲשֶׁר לִפְנֵיכֶם רס״י:
כט כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִכֹּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵלֶּה
וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם רס״י:
ל וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת
מֵחֻקּוֹת הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ לִפְנֵיכֶם וְלֹא
תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רס״י: פפפ פ׳

פסוקים, כ״י כ״ל סימן עד״ו סימן:

מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן: כה וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא וְאַסְעָרִית חוֹבַהּ עֲלַהּ וְרוֹקֵינַת אַרְעָא יָת יָתְבָהָא: כו וְתִטְרוּן אַתּוּן יָת קְיָמַי וְיָת דִּינַי וְלָא תַעְבְּדוּן מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא דִּיתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיכוֹן: כז אֲרֵי יָת כָּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין עֲבָדוּ אֱנָשֵׁי אַרְעָא דִּי קֳדָמֵיכוֹן וְאִסְתָּאֲבַת אַרְעָא: כח וְלָא תְרוֹקֵן אַרְעָא יָתְכוֹן בְּסָאֲבֵיכוֹן יָתַהּ כְּמָא דְרוֹקֵינַת יָת עַמְמַיָּא דִּי קֳדָמֵיכוֹן: כט אֲרֵי כָּל דִּי יַעְבֵּד מִכֹּל תּוֹעֲבָתָא הָאִלֵּין וְיִשְׁתֵּיצוּן נַפְשָׁתָא דִּיעַבְּדוּן מִגּוֹ עַמְּהוֹן: ל וְתִטְרוּן יָת מַטְרַת מֵימְרִי בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד מִנִּימוֹסֵי תּוֹעֲבָתָא דְּאִתְעֲבָדָא קֳדָמֵיכוֹן וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: פ פ פ

פרשת קדושים

יט א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב דַּבֵּר
אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם קְדֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב מַלֵּל עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן קַדִּישִׁין תְּהוֹן אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:

רש״י

וְזֶרַע בְּהֵמָה: תורה כד **(כח) וְלֹא־תָקִיא הָאָרֶץ אֶתְכֶם.** מָשָׁל לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁהֶאֱכִילוּהוּ דָּבָר מָאוּס שֶׁאֵין עוֹמֵד בְּמֵעָיו אֶלָּא מְקִיאוֹ, כָּךְ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵינָהּ מְקַיֶּמֶת עוֹבְרֵי עֲבֵרָה. וְתַרְגּוּמוֹ: ׳וְלָא תְרוֹקֵן׳, לְשׁוֹן רִקּוּן, מְרִיקָה עַצְמָהּ מֵהֶם: **(כט) הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת.** הַזָּכָר וְהַנְּקֵבָה בְּמַשְׁמָע: **(ל) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמַרְתִּי.** לְהַזְהִיר בֵּית־דִּין עַל כָּךְ: **וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָּהֶם אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** הָא אִם תִּטַּמְּאוּ אֵינִי אֱלֹהֵיכֶם וְאַתֶּם נִפְסָלִים מֵאַחֲרַי, וּמַה הֲנָאָה יֵשׁ לִי בָּכֶם, וְאַתֶּם מִתְחַיְּבִים כְּלָיָה? לְכָךְ נֶאֱמַר: ״אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם״: חסלת פרשת אחרי

(ב) דַּבֵּר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל. (ויקרא רבה. ת״כ) מְלַמֵּד שֶׁנֶּאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ בְּהַקְהֵל, מִפְּנֵי שֶׁרֹב גּוּפֵי תּוֹרָה תְּלוּיִין בָּהּ: **קְדֹשִׁים תִּהְיוּ.** הֱווּ פְּרוּשִׁים מִן הָעֲרָיוֹת וּמִן הָעֲבֵרָה, (ויקרא רבה) שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גֶּדֶר עֶרְוָה, אַתָּה מוֹצֵא קְדֻשָּׁה, (לקמן כא): ״אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳״ - ״אֲנִי ה׳ מְקַדִּשְׁכֶם״. (שם): ״וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ... אֲנִי ה׳ מְקַדְּשׁוֹ״. (שם):

ג גְּבַר מִן אִמֵּהּ וּמִן אֲבוּהִי תְּהוֹן
דָּחֲלִין וְיָת יוֹמֵי שַׁבָּיָא דִּילִי
תִּטְרוּן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן: ד לָא
תִתְּפְנוּן בָּתַר טַעֲוָן וְדַחֲלָן דְּמַתְּכָא
לָא תַעְבְּדוּן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:
ה וַאֲרֵי תִּכְּסוּן נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא
קֳדָם יְיָ לְרַעֲוָא לְכוֹן תִּכְּסֻנֵּהּ:
ו בְּיוֹמָא דְּיִתְנְכֵּס יִתְאֲכֵל וּבְיוֹמָא
דְּבַתְרוֹהִי וּדְאִשְׁתְּאַר עַד יוֹמָא
תְּלִיתָאָה בְּנוּרָא יִתּוֹקַד: ז וְאִם
אִתְאֲכָלָא יִתְאֲכֵל בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה
מְרָחָק הוּא לָא יְהֵי לְרַעֲוָא:
ח וּדְיֵיכְלִנֵּהּ חוֹבֵהּ יְקַבֵּל אֲרֵי יָת

יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רש״י׃ ג אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ
וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רש״י׃
ד אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא
תַעֲשׂוּ לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רש״י׃ ה וְכִי
תִזְבְּחוּ זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה לִרְצֹנְכֶם
תִּזְבָּחֻהוּ רש״י׃ ו בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת
וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף רש״י׃
ז וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא
לֹא יֵרָצֶה רש״י׃ ח וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ

רש״י

״קְדֹשִׁים יִהְיוּ... אִשָּׁה זֹנָה וַחֲלָלָה וְגוֹ׳״: **(ג) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ.** כָּל אֶחָד מִכֶּם תִּירְאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ; זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וּמִדְּרָשׁוֹ: (תורת כהנים. קידושין כט) אֵין לִי אֶלָּא אִישׁ, אִשָּׁה מִנַּיִן? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: ״תִּירָאוּ״, הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אִם־כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר ״אִישׁ״? שֶׁהָאִישׁ סִפֵּק בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹת, אֲבָל אִשָּׁה רְשׁוּת אֲחֵרִים עָלֶיהָ: **אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ.** כָּאן הִקְדִּים אֵם לְאָב, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן יָרֵא אֶת אָבִיו יוֹתֵר מֵאִמּוֹ. וּבַכָּבוֹד, הִקְדִּים אָב לְאֵם, לְפִי שֶׁגָּלוּי לְפָנָיו שֶׁהַבֵּן מְכַבֵּד אֶת אִמּוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו, מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁדַּלְתּוֹ בִּדְבָרִים: **וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ.** סָמַךְ שְׁמִירַת שַׁבָּת לְמוֹרָא אָב, לוֹמַר: אַף־עַל־פִּי שֶׁהִזְהַרְתִּיךָ עַל מוֹרָא אָב, אִם יֹאמַר לְךָ: ׳חַלֵּל אֶת הַשַּׁבָּת׳! אַל תִּשְׁמַע לוֹ, וְכֵן בִּשְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת: **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** (יבמות ה) אַתָּה וְאָבִיךָ חַיָּבִים בִּכְבוֹדִי, לְפִיכָךְ לֹא תִּשְׁמַע לוֹ לְבַטֵּל אֶת דְּבָרַי. (ב״מ לב. קידושין לו) אֵיזֶהוּ מוֹרָא? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יְדַבֵּר בִּמְקוֹמוֹ, וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו. וְאֵיזֶהוּ כָּבוֹד? מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה, מַלְבִּישׁ וּמַנְעִיל, מַכְנִיס וּמוֹצִיא: **(ד) אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֱלִילִם.** לְעָבְדָם. (ת״כ) אֱלִילִים לְשׁוֹן ׳אַל׳ - כְּלָא הוּא חָשׁוּב: **וֵאלֹהֵי מַסֵּכָה.** תְּחִלָּתָן אֱלִילִים הֵם, וְאִם אַתָּה פּוֹנֶה אַחֲרֵיהֶם סוֹפְךָ לַעֲשׂוֹתָן אֱלֹהוּת: **לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם.** לֹא תַעֲשׂוּ לַאֲחֵרִים וְלֹא אֲחֵרִים לָכֶם. וְאִם תֹּאמַר: לֹא תַעֲשׂוּ לְעַצְמְכֶם, אֲבָל אֲחֵרִים עוֹשִׂין לָכֶם?! הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (שמות כ ג): ״לֹא יִהְיֶה לְךָ״ - לֹא שֶׁלְּךָ וְלֹא שֶׁל אֲחֵרִים: **(ה) וְכִי תִזְבְּחוּ וְגוֹ׳.** לֹא נֶאֱמְרָה פָּרָשָׁה זוֹ אֶלָּא לְלַמֵּד שֶׁלֹּא תְּהֵא זְבִיחָתָן אֶלָּא עַל־מְנָת לְהֵאָכֵל בְּתוֹךְ הַזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאִם לִקְבֹּעַ לָהֶם זְמַן אֲכִילָה הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ז טז): ״וְאִם נֶדֶר אוֹ נְדָבָה זֶבַח קָרְבָּנוֹ וְגוֹ׳״: **לִרְצֹנְכֶם תִּזְבָּחֻהוּ.** תְּחִלַּת זְבִיחָתוֹ תְּהֵא עַל־מְנָת נַחַת־רוּחַ, שֶׁיְּהֵא לָכֶם לְרָצוֹן, שֶׁאִם תַּחְשְׁבוּ עָלָיו מַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל, לֹא יִרָצֶה עֲלֵיכֶם לְפָנַי: **לִרְצֹנְכֶם.** אפיצימנט״ו, זֶהוּ לְפִי פְּשׁוּטוֹ; וְרַבּוֹתֵינוּ לָמְדוּ (חולין יג) מִכָּאן לַמִּתְעַסֵּק בְּקָדָשִׁים שֶׁפָּסוּל, שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה: **(ו) בְּיוֹם זִבְחֲכֶם יֵאָכֵל.** כְּשֶׁתִּזְבְּחוּהוּ תִּשְׁחָטוּהוּ עַל מְנָת זְמַן זֶה שֶׁקִּבַּעְתִּי לָכֶם כְּבָר: **(ז) וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל וְגוֹ׳.** אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְחוּץ לִזְמַנּוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (לעיל ז) ״וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו וְגוֹ׳״, תְּנֵהוּ עִנְיָן לְחוּץ לִמְקוֹמוֹ. יָכוֹל יִהְיוּ חַיָּבִים כָּרֵת עַל אֲכִילָתוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר (שם): ״וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא״, מִמֶּנּוּ וְלֹא מֵחֲבֵרוֹ, יָצָא הַנִּשְׁחָט בְּמַחֲשֶׁבֶת חוּץ לִמְקוֹמוֹ: **פִּגּוּל.** מְתֹעָב, כְּמוֹ (ישעיה סה ד): ״וּמְרַק פִּגֻּלִים כֵּלֵיהֶם״: **(ח) וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא.** בְּנוֹתֶר גָּמוּר

יְהוָה חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ׃ רש״י׃
ט וּבְקֻצְרְכֶם אֶת־קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה
פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט׃ רש״י׃
י וְכַרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל וּפֶרֶט כַּרְמְךָ לֹא תְלַקֵּט
לֶעָנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ רש״י׃
יא לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ אִישׁ
בַּעֲמִיתוֹ׃ רש״י׃ יב וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר
וְחִלַּלְתָּ אֶת־שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה׃ רש״י׃ יג לֹא־
תַעֲשֹׁק אֶת־רֵעֲךָ וְלֹא תִגְזֹל לֹא־תָלִין פְּעֻלַּת
שָׂכִיר אִתְּךָ עַד־בֹּקֶר׃ רש״י׃ יד לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ
וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ

קוּדְשָׁא דַיְיָ אַחֵל וְיִשְׁתֵּיצֵי אֲנָשָׁא
הַהִיא מֵעַמַּהּ׃ ט וּבְמֶחְצָדְכוֹן יָת
חֲצָדָא דְאַרְעֲכוֹן לָא תְשֵׁיצֵי
פָּאתָא דְחַקְלָךְ לְמֶחְצָד וּלְקָטָא
דַחֲצָדָךְ לָא תְלַקֵּט׃ י וְכַרְמָךְ לָא
תְעָלֵל וְנִתְרָא דְכַרְמָךְ לָא תְלַקֵּט
לְעַנְיֵי וּלְגִיּוֹרֵי תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא
יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ יא לָא תִּגְנְבוּן וְלָא
תְכַדְּבוּן וְלָא תְשַׁקְּרוּן אֱנַשׁ
בְּחַבְרֵהּ׃ יב וְלָא תִשָּׁבְעוּן בִּשְׁמִי
לְשַׁקְּרָא וְתַחֵל יָת שְׁמָא דֶאֱלָהָךְ
אֲנָא יְיָ׃ יג לָא תַעֲשׁוֹק יָת חַבְרָךְ
וְלָא תְאַנֵּס לָא תְבִית אַגְרָא
דַאֲגִירָא לְוָתָךְ עַד צַפְרָא׃ יד לָא
תְלוּט דְּלָא שָׁמַע וּקְדָם דְּלָא חָזֵי
לָא תְשִׁים תַּקְלָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ

רש״י

הַכָּתוּב מְדַבֵּר, וְאֵינוֹ עָנוּשׁ כָּרֵת עַל הַנִּשְׁחָט חוּץ לִמְקוֹמוֹ, (זבחים כא) שֶׁכְּבָר מִעֵטוֹ הַכָּתוּב. וְזֶהוּ בְּנוֹתָר גָּמוּר מְדַבֵּר, וּבְמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת לְמָדוּהוּ מִגְּזֵרָה שָׁוָה׃ **(ט) לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ.** שֶׁיַּנִּיחַ פֵּאָה בְּסוֹף שָׂדֵהוּ (ת״כ)׃ **וְלֶקֶט קְצִירְךָ.** שִׁבֳּלִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת קְצִירָה, אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם, אֲבָל שָׁלֹשׁ אֵינָן לֶקֶט. (ת״כ. פאה ח)׃ **(י) לֹא תְעוֹלֵל.** לֹא תִטֹּל עוֹלְלוֹת שֶׁבָּהּ, וְהֵן נִכָּרוֹת. אֵיזֶהוּ עוֹלֶלֶת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֵף (פאה ז)׃ **וּפֶרֶט כַּרְמְךָ.** גַּרְגְּרֵי עֲנָבִים הַנּוֹשְׁרִים בִּשְׁעַת בְּצִירָה׃ **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** דַּיָּן לְהִפָּרַע. וְאֵינִי גּוֹבֶה מִכֶּם אֶלָּא נְפָשׁוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב)׃ ״אַל תִּגְזָל־דָּל וְגוֹ׳... כִּי ה׳ יָרִיב רִיבָם וְגוֹ׳״׃ **(יא) לֹא תִגְנֹבוּ.** אַזְהָרָה לְגוֹנֵב מָמוֹן, אֲבָל ״לֹא תִגְנֹב״ שֶׁבַּעֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, אַזְהָרָה לְגוֹנֵב נְפָשׁוֹת; דָּבָר הַלָּמֵד מֵעִנְיָנוֹ, דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית־דִּין׃ **וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ.** (ב״ק קט) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה כב)׃ ״וְכִחֵשׁ־בָּהּ״, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר׃ ״וְלֹא תְכַחֲשׁוּ״׃ **וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ.** לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם)׃ ״וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר״, יְשַׁלֵּם קֶרֶן וָחֹמֶשׁ. לָמַדְנוּ עֹנֶשׁ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר׃ ״וְלֹא תְשַׁקְּרוּ״׃ **לֹא תִגְנֹבוּ וְלֹא־תְכַחֲשׁוּ וְלֹא־תְשַׁקְּרוּ וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ.** אִם גָּנַבְתָּ, סוֹפְךָ לְכַחֵשׁ, סוֹפְךָ לְשַׁקֵּר, סוֹפְךָ לְהִשָּׁבַע לַשָּׁקֶר׃ **(יב) וְלֹא־תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי.** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ ז)׃ ״לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם־ה׳ אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא״. יָכוֹל לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל שֵׁם הַמְיֻחָד? מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל הַכִּנּוּיִין? תַּלְמוּד לוֹמַר׃ ״וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בִשְׁמִי לַשָּׁקֶר״ - כָּל שֵׁם שֶׁיֵּשׁ לִי׃ **(יג) לֹא־תַעֲשֹׁק.** (ת״כ) זֶה הַכּוֹבֵשׁ שְׂכַר שָׂכִיר׃ **לֹא־תָלִין.** לְשׁוֹן נְקֵבָה, מוּסָב עַל הַפְּעֻלָּה׃ **עַד־בֹּקֶר.** בִּשְׂכִיר יוֹם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁיְּצִיאָתוֹ מִשֶּׁשָּׁקְעָה חַמָּה, לְפִיכָךְ זְמַן גִּבּוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַלַּיְלָה. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (דברים כד טו)׃ ״וְלֹא־תָבוֹא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ״, מְדַבֵּר בִּשְׂכִיר לַיְלָה, שֶׁהַשְּׁלָמַת פְּעֻלָּתוֹ מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, (ב״מ קי) לְפִיכָךְ זְמַן גִּבּוּי שְׂכָרוֹ כָּל הַיּוֹם; לְפִי שֶׁנִּתְּנָה תּוֹרָה זְמַן לְבַעַל הַבַּיִת, עוֹנָה לְבַקֵּשׁ מָעוֹת׃ **(יד) לֹא־תְקַלֵּל חֵרֵשׁ.** אֵין לִי אֶלָּא חֵרֵשׁ, מִנַּיִן לְרַבּוֹת כָּל אָדָם? תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות כב כז)׃ ״בְּעַמְּךָ לֹא תָאֹר״. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר ״חֵרֵשׁ״? מַה חֵרֵשׁ מְיֻחָד, שֶׁהוּא בַּחַיִּים, אַף

אֲנָא יְיָ: טו לָא תַעְבְּדוּן שְׁקַר בְּדִינָא לָא תִסַּב אַפֵּי מִסְכֵּנָא וְלָא תֶהְדַּר אַפֵּי רַבָּא בְּקוּשְׁטָא תְּדִינַהּ לְחַבְרָךְ: טז לָא תֵיכוּל קוּרְצִין בְּעַמָּךְ לָא תְקוּם עַל דְּמָא דְחַבְרָךְ אֲנָא יְיָ: יז לָא תִשְׂנֵי יָת אֲחוּךְ בְּלִבָּךְ אוֹכָחָא תּוֹכַח יָת חַבְרָךְ וְלָא תְקַבֵּל עַל דִּי לֵהּ חוֹבָא: יח לָא תִקּוֹם וְלָא תִטַּר דְּבָבוּ

אֲנִי יְהוָה רש״י: חמישי טו **לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ** רש״י: טז **לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ אֲנִי יְהוָה** רש״י: יז **לֹא־תִשְׂנָא אֶת־אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת־עֲמִיתֶךָ וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא** רש״י: יח **לֹא־תִקֹּם**

רש״י

כָּל שֶׁהוּא בַּחַיִּים. יָצָא הַמֵּת, שֶׁאֵינוֹ בַּחַיִּים (ת״כ): **וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל.** (ת״כ) לִפְנֵי הַסּוּמָא בַּדָּבָר, לֹא תִתֵּן עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ. אַל תֹּאמַר: מְכֹר שָׂדְךָ וְקַח לְךָ חֲמוֹר, וְאַתָּה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ: **וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ.** לְפִי שֶׁהַדָּבָר הַזֶּה אֵינוֹ מָסוּר לַבְּרִיּוֹת לִידַע אִם דַּעְתּוֹ שֶׁל זֶה לְטוֹבָה אוֹ לְרָעָה, וְיָכוֹל לְהִשָּׁמֵט וְלוֹמַר: לְטוֹבָה נִתְכַּוַּנְתִּי, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״, הַמַּכִּיר מַחְשְׁבוֹתֶיךָ. וְכֵן כָּל דָּבָר הַמָּסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל אָדָם הָעוֹשֵׂהוּ וְאֵין שְׁאָר הַבְּרִיּוֹת מַכִּירוֹת בּוֹ, נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״: **(טו) לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט.** מְלַמֵּד שֶׁהַדַּיָּן הַמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין קָרוּי עָוֶל, שָׂנוּאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, שֶׁהָעָוֶל קָרוּי תּוֹעֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה טז): ״כִּי תוֹעֲבַת ה׳ וְגוֹ׳ כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל״. וְהַתּוֹעֵבָה קְרוּיָה שֶׁקֶץ וְחֵרֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ז כו): ״וְלֹא־תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל־בֵּיתֶךָ וְהָיִיתָ חֵרֶם כָּמֹהוּ, שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ וְגוֹ׳״: **לֹא־תִשָּׂא פְנֵי־דָל.** (ת״כ) שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא זֶה וְהֶעָשִׁיר חַיָּב לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּנּוּ בַּדִּין וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בִּנְקִיּוּת: **וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל.** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: עָשִׁיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא זֶה, הֵיאַךְ אֲבַיְּשֶׁנּוּ וְאֶרְאֶה בְּבָשְׁתּוֹ? עֹנֶשׁ יֵשׁ בַּדָּבָר! לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וְלֹא תֶהְדַּר פְּנֵי גָדוֹל״: **בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ.** כְּמַשְׁמָעוֹ. דָּבָר אַחֵר: הֱוֵי דָּן אֶת חֲבֵרְךָ לְכַף זְכוּת (סנהדרין לב): **(טז) לֹא־תֵלֵךְ רָכִיל.** אֲנִי אוֹמֵר עַל־שֵׁם שֶׁכָּל מְשַׁלְּחֵי מְדָנִים וּמְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע, הוֹלְכִים בְּבָתֵּי רֵעֵיהֶם לְרַגֵּל מַה יִּרְאוּ רַע, אוֹ מַה יִּשְׁמְעוּ רַע לְסַפֵּר בַּשּׁוּק, נִקְרָאִים ׳הוֹלְכֵי רָכִיל׳, הוֹלְכֵי רְגִילָה, אשפיימנ״ט בְּלַעַ״ז. וּקְרָאָהּ לִדְבָרֵי, שֶׁלֹּא מָצִינוּ ׳רְכִילוּת׳ שֶׁאֵין כָּתוּב בִּלְשׁוֹן ׳הֲלִיכָה׳: ״לֹא תֵלֵךְ רָכִיל״, ״הֹלְכֵי רָכִיל נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל״ (ירמיה ו כח); וּשְׁאָר לָשׁוֹן הָרָע אֵין כָּתוּב בּוֹ הֲלִיכָה, (תהילים קא ה): ״מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ״, (שם קכ ג): ״לָשׁוֹן רְמִיָּה״, (שם יב ד): ״לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדֹלוֹת״. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר: שֶׁהַלָּשׁוֹן הוֹלֵךְ וּמְרַגֵּל, שֶׁהַכָּ״ף נֶחֱלֶפֶת בְּגִימֶ״ל, שֶׁכָּל הָאוֹתִיּוֹת שֶׁמּוֹצָאֵיהֶם מִמָּקוֹם אֶחָד מִתְחַלְּפוֹת זוֹ בָּזוֹ; בֵּי״ת בְּפֵ״א, וְגִימֶ״ל בְּכָ״ף, וְקוֹ״ף בְּכָ״ף, וְנוּ״ן בְּלָמֶ״ד, וְזַי״ן בְּצָד״י. וְכֵן (שמואל ב יט כח): ״וַיְרַגֵּל בְּעַבְדְּךָ״, רִגֵּל בְּמִרְמָה לֵאמֹר עָלַי רָעָה, וְכֵן (תהילים טו ג): ״לֹא רָגַל עַל־לְשֹׁנוֹ״, וְכֵן רוֹכֵל, הַסּוֹחֵר וּמְרַגֵּל אַחַר כָּל סְחוֹרָה, וְכָל הַמּוֹכֵר בְּשָׂמִים לְהִתְקַשֵּׁט בָּהֶם הַנָּשִׁים, עַל־שֵׁם שֶׁמְּחַזֵּר תָּמִיד בָּעֲיָרוֹת, נִקְרָא ׳רוֹכֵל׳ לְשׁוֹן רוֹגֵל. וְתַרְגּוּמוֹ: ״לָא תֵיכוּל קוּרְצִין״, כְּמוֹ (דניאל ג ח): ״וַאֲכַלוּ קַרְצֵיהוֹן דִּי יְהוּדָיֵא״; ״אֲכַל בֵּהּ קַרְצָא בֵּי מַלְכָא״. נִרְאָה בְּעֵינַי, שֶׁהָיָה מִשְׁפָּטָם לֶאֱכֹל בְּבֵית הַמְקַבֵּל דִּבְרֵיהֶם שׁוּם הַלְעָטָה, וְהוּא גְּמַר חִדּוּק, שֶׁדְּבָרָיו מְקַיָּמִים וּמַעֲמִידָם עַל הָאֱמֶת, וְאוֹתָהּ הַלְעָטָה נִקְרֵאת: ״אֲכִילַת קוּרְצִין״, לְשׁוֹן ״קֹרֵץ בְּעֵינָיו״ (משלי ו יג), שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ כָּל הוֹלְכֵי רָכִיל לִקְרֹץ בְּעֵינֵיהֶם וְלִרְמֹז דִּבְרֵי רְכִילוּתָן, שֶׁלֹּא יָבִינוּ שְׁאָר הַשּׁוֹמְעִים: **לֹא תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ.** לִרְאוֹת בְּמִיתָתוֹ וְאַתָּה יָכוֹל לְהַצִּילוֹ (ת״כ), כְּגוֹן: טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, וְחַיָּה אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו: **אֲנִי ה׳.** נֶאֱמָן לְשַׁלֵּם שָׂכָר, וְנֶאֱמָן לְהִפָּרַע: **(יז) וְלֹא־תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא.** לֹא תַלְבִּין אֶת פָּנָיו בָּרַבִּים: **(יח) לֹא־תִקֹּם.**

וְלֹא־תִטֹּר אֶת־בְּנֵי עַמֶּךָ וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ
אֲנִי יְהוָה רש״י׃ יט אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ בְּהֶמְתְּךָ
לֹא־תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם שָׂדְךָ לֹא־תִזְרַע כִּלְאָיִם
וּבֶגֶד כִּלְאַיִם שַׁעַטְנֵז לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ רש״י׃
כ וְאִישׁ כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִוא
שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה אוֹ
חֻפְשָׁה לֹא נִתַּן־לָהּ בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה לֹא יוּמְתוּ
כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה רש״י׃ כא וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַיהוָה
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֵיל אָשָׁם׃ כב וְכִפֶּר עָלָיו
הַכֹּהֵן בְּאֵיל הָאָשָׁם לִפְנֵי יְהוָה עַל־חַטָּאתוֹ
אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר
חָטָא רש״י׃ פ כג וְכִי־תָבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם

לִבְנֵי עַמָּךְ וּתְרַחֵם לְחַבְרָךְ כְּוָתָךְ אֲנָא יְיָ׃ יט יָת קְיָמַי תִּטְרוּן בְּעִירָךְ לָא תַרְכֵּב עֲרוּבִין חַקְלָךְ לָא תִזְרַע עֲרוּבִין וּלְבוּשׁ עֲרוּבִין שַׁעַטְנֵזָא לָא יִסַּק עֲלָךְ׃ כ וּגְבַר אֲרֵי יִשְׁכּוּב עִם אִתְּתָא שִׁכְבַת זַרְעָא וְהִיא אַמְתָא אֲחִידָא לִגְבַר וְאִתְּפְרְקָא לָא אִתְּפְרִיקַת בְּכַסְפָּא אוֹ חֵרוּתָא לָא אִתְיְהִיבַת לַהּ בִּשְׁטָר בְּקַרְתָּא תְּהֵי לָא יוּמְתוּן אֲרֵי לָא אִתְחָרַרַת׃ כא וַיְיתֵי יָת אַשְׁמֵהּ קֳדָם יְיָ לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא דְּכַר לַאֲשָׁמָא׃ כב וִיכַפַּר עֲלוֹהִי כַּהֲנָא בְּדִכְרָא דַּאֲשָׁמָא קֳדָם יְיָ עַל חוֹבְתֵהּ דִּי חָב וְיִשְׁתְּבֵק לֵהּ מֵחוֹבְתֵהּ דִּי חָב׃ כג וַאֲרֵי תֵעֲלוּן לְאַרְעָא וְתִצְבּוּן כָּל אִלַּן דְּמֵיכַל וּתְרַחֲקוּן רָחָקָא יָת אִבֵּהּ תְּלַת

רש״י

(יומא כג) אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגְּלְךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ! אָמַר לוֹ: אֵינִי מַשְׁאִילְךָ, כְּדֶרֶךְ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי - זוֹ הִיא נְקִימָה. וְאֵיזוֹ הִיא נְטִירָה? אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי קַרְדֻּמְּךָ! אָמַר לוֹ: לָאו. לְמָחָר אָמַר לוֹ: הַשְׁאִילֵנִי מַגְּלְךָ! אָמַר לוֹ: הֵא לְךָ, וְאֵינִי כְּמוֹתְךָ שֶׁלֹּא הִשְׁאַלְתַּנִי - זוֹ הִיא נְטִירָה, שֶׁנּוֹטֵר הָאֵיבָה בְּלִבּוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם: **וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ.** (ת״כ) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: זֶה כְּלָל גָּדוֹל בַּתּוֹרָה: **(יט) אֶת־חֻקֹּתַי תִּשְׁמֹרוּ.** וְאֵלּוּ הֵן: בְּהֶמְתְּךָ לֹא תַרְבִּיעַ כִּלְאַיִם וְגוֹ׳. חֻקִּים אֵלּוּ גְּזֵרוֹת מֶלֶךְ, שֶׁאֵין טַעַם לַדָּבָר: **וּבֶגֶד כִּלְאַיִם.** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו". יָכוֹל לֹא יִלְבַּשׁ גִּזֵּי צֶמֶר וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בֶּגֶד". מִנַּיִן לְרַבּוֹת הַלְּבָדִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שַׁעַטְנֵז". דָּבָר שֶׁהוּא שׁוּעַ, טָווּי וְנוּז. וְאוֹמֵר אֲנִי: נוּז לְשׁוֹן דָּבָר הַנִּמְלָל וְשָׁזוּר זֶה עִם זֶה לְחַבְּרוֹ. מישטי״ר בְּלַעַ״ז, כְּמוֹ: (מו״ק יב) 'חַזְיָן לְנַאזֵי דְּאִית בְּהוֹן', שֶׁאָנוּ מְפָרְשִׁים לְשׁוֹן כְּמוּשׁ, פלישטר״א. וּלְשׁוֹן "שַׁעַטְנֵז", פֵּרֵשׁ מְנַחֵם: מַחְבֶּרֶת צֶמֶר וּפִשְׁתִּים: **(כ) נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ.** מְיֻעֶדֶת וּמְיֻחֶדֶת לְאִישׁ, וְאֵינִי יוֹדֵעַ לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא, וּבְשִׁפְחָה כְּנַעֲנִית (קידושין ו) שֶׁחֲצִיָּהּ שִׁפְחָה וְחֲצִיָּהּ בַּת חוֹרִין הַמְאֹרֶסֶת לְעֶבֶד עִבְרִי שֶׁמֵּתָר בְּשִׁפְחָה, הַכָּתוּב מְדַבֵּר: **וְהָפְדֵה לֹא נִפְדָּתָה.** פְּדוּיָה וְאֵינָהּ פְּדוּיָה, וּסְתָם 'פִּדְיוֹן' בְּכֶסֶף. (ת״כ. גיטין לט): **אוֹ חֻפְשָׁה.** בִּשְׁטָר: **בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה.** הִיא לוֹקָה וְלֹא הוּא. יֵשׁ עַל בֵּית־דִּין לְבַקֵּר אֶת הַדָּבָר, שֶׁלֹּא לְחַיְּבוֹ מִיתָה, כִּי לֹא חֻפָּשָׁה וְאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִידּוּשִׁין גְּמוּרִין. וְרַבּוֹתֵינוּ (כריתות יא) לָמְדוּ מִכָּאן, שֶׁמִּי שֶׁהוּא בְּמַלְקוּת יְהֵא בִּקְרִיאָה, שֶׁהַדַּיָּנִים הַמַּלְקִין קוֹרִין עַל הַלּוֹקֶה (דברים כח נח־נט): "אִם־לֹא תִשְׁמֹר לַעֲשׂוֹת וְגוֹ'... וְהִפְלָא ה' אֶת־מַכֹּתְךָ וְגוֹ'": **כִּי־לֹא חֻפָּשָׁה.** (מכות כג) לְפִיכָךְ אֵין חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה, שֶׁאֵין קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין. הָא אִם חֻפָּשָׁה - קִדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשִׁין וְחַיָּב מִיתָה: תורה כא **(כב) וְנִסְלַח לוֹ מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא.** (גיטין לט. כריתות ט) לְרַבּוֹת אֶת הַמְּזִיד כְּשׁוֹגֵג: **(כג) וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ.** וַאֲטַמְתֶּם אֲטִימָתוֹ; יְהֵא

שְׁנִין יְהֵי לְכוֹן מְרָחָק לַאֲבָדָא לָא
יִתְאֲכֵל: כד וּבְשַׁתָּא רְבִיעֲתָא יְהֵי
כָּל אִבֵּהּ קֹדֶשׁ תֵּשְׁבְּחָן קֳדָם יְיָ:
כה וּבְשַׁתָּא חֲמִשֵּׁתָא תֵּיכְלוּן יָת
אִבֵּהּ לְאוֹסָפָא לְכוֹן עֲלַלְתֵּהּ אֲנָא
יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כו לָא תֵּיכְלוּן עַל
דְּמָא לָא תְנַחֲשׁוּן וְלָא תְעוֹנְנוּן:
כז לָא תַקִּפוּן פְּאַתָא דְרֵישְׁכוֹן
וְלָא תְחַבֵּל יָת פְּאַתָא דְדִקְנָךְ:
כח וְחִבּוּל עַל מִית לָא תִתְּנוּן
בְּבִסְרְכוֹן וְרוּשְׁמִין חֲרִיתִין לָא
תִתְּנוּן בְּכוֹן אֲנָא יְיָ: כט לָא תַחֵל
יָת בְּרַתָּךְ לְאַטְעָיוּתַהּ וְלָא תִטְעֵי
אַרְעָא וְתִתְמְלֵי אַרְעָא עֵצַת

כָּל־עֵץ מַאֲכָל וַעֲרַלְתֶּם עָרְלָתוֹ אֶת־פִּרְיוֹ
שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים לֹא יֵאָכֵל רש״י:
כד וּבַשָּׁנָה הָרְבִיעִת יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ
הִלּוּלִים לַיהוָה רש״י: כה וּבַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁת
תֹּאכְלוּ אֶת־פִּרְיוֹ לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי
יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רש״י: כו לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם לֹא
תְנַחֲשׁוּ וְלֹא תְעוֹנֵנוּ רש״י: כז לֹא תַקִּפוּ פְּאַת
רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ רש״י:
כח וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם וּכְתֹבֶת
קַעֲקַע לֹא תִתְּנוּ בָכֶם אֲנִי יְהוָה רש״י: כט אַל־
תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ וּמָלְאָה הָאָרֶץ זִמָּה רש״י:

רש״י

אָטוּם וְנִסְתָּם מִלֵּהָנוֹת מִמֶּנּוּ: **שָׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרֵלִים.** מֵאֵימָתַי מוּנֶה לוֹ? מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ (ת״כ). יָכוֹל, אִם הִצְנִיעוֹ לְאַחַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים יְהֵא מֻתָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״יִהְיֶה״, בַּהֲוָיָתוֹ יְהֵא: **(כד) יִהְיֶה כָּל־פִּרְיוֹ קֹדֶשׁ.** כְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁכָּתוּב בּוֹ (ויקרא כז ל): ״וְכָל־מַעֲשַׂר הָאָרֶץ וגו׳ קֹדֶשׁ לַה׳״. מַה מַּעֲשֵׂר שֵׁנִי, אֵינוֹ נֶאֱכָל חוּץ לְחוֹמַת יְרוּשָׁלַיִם (קידושין כד) אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, אַף זֶה כֵּן. וְדָבָר זֶה ״הִלּוּלִים לַה׳״ הוּא, שֶׁנּוֹשְׂאוֹ שָׁם לְשַׁבֵּחַ וּלְהַלֵּל לַשָּׁמַיִם: **(כה) לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ.** הַמִּצְוָה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁמְרוּ, תִּהְיֶה לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ, שֶׁבִּשְׁכָרָהּ אֲנִי מְבָרֵךְ לָכֶם פֵּרוֹת הַנִּטִּיעוֹת. הָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: דִּבְּרָה תּוֹרָה כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרָע, שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: הֲרֵי אַרְבַּע שָׁנִים אֲנִי מִצְטַעֵר בּוֹ חִנָּם, לְפִיכָךְ נֶאֱמַר: ״לְהוֹסִיף לָכֶם תְּבוּאָתוֹ״: **אֲנִי ה׳.** אֲנִי ה׳, הַמַּבְטִיחַ עַל כָּךְ וְנֶאֱמָן לִשְׁמֹר הַבְטָחָתִי: **(כו) לֹא תֹאכְלוּ עַל־הַדָּם.** לְהַרְבֵּה פָּנִים נִדְרָשׁ בְּסַנְהֶדְרִין (סג), אַזְהָרָה שֶׁלֹּא יֹאכַל מִבְּשַׂר קָדָשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאַזְהָרָה לְאוֹכֵל מִבְּהֵמַת חֵלִין טֶרֶם שֶׁתֵּצֵא נַפְשָׁהּ, וְעוֹד הַרְבֵּה: **לֹא תְנַחֲשׁוּ.** (סנהדרין סו) כְּגוֹן אֵלּוּ הַמְנַחֲשִׁין בְּחֵלְדָּה וּבְעוֹפוֹת; פִּתּוֹ נָפְלָה מִפִּיו, צְבִי הִפְסִיקוֹ בַּדֶּרֶךְ: **לֹא תְעוֹנֵנוּ.** לְשׁוֹן עוֹנוֹת וְשָׁעוֹת, שֶׁאוֹמֵר: יוֹם פְּלוֹנִי יָפֶה לְהַתְחִיל מְלָאכָה, שָׁעָה פְּלוֹנִית קָשָׁה לָצֵאת: **(כז) לֹא תַקִּפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם.** (מכות כ) זֶה הַמַּשְׁוֶה צִדָּעָיו לַאֲחוֹרֵי אָזְנוֹ וּלְפַדַּחְתּוֹ, וְנִמְצָא הֶקֵּף רֹאשׁוֹ עָגֹל סָבִיב, שֶׁעַל אֲחוֹרֵי אָזְנָיו עִקְּרֵי שְׂעָרוֹ לְמַעְלָה מִצִּדָּעָיו הַרְבֵּה: **פְּאַת זְקָנֶךָ.** (מכות כא) סוֹף הַזָּקָן וּגְבוּלָיו, וְהֵן חָמֵשׁ: שְׁתַּיִם בְּכָל לְחִי וּלְחִי לְמַעְלָה אֵצֶל הָרֹאשׁ, שֶׁהוּא רָחָב וְיֵשׁ בּוֹ שְׁתֵּי פֵּאוֹת, וְאַחַת לְמַטָּה בְּסַנְטֵרוֹ - מְקוֹם חִבּוּר שְׁתֵּי הַלְּחָיַיִם יַחַד: **(כח) וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ.** כֵּן דַּרְכָּן שֶׁל אֱמוֹרִיִּים, לִהְיוֹת מְשָׂרְטִין בְּשָׂרָם כְּשֶׁמֵּת לָהֶם מֵת: **וּכְתֹבֶת קַעֲקַע.** (מכות כא) כְּתַב הַמְחֻקֶּה וְשָׁקוּעַ, שֶׁאֵינוֹ נִמְחָק לְעוֹלָם, שֶׁמְּקַעְקְעוֹ בְּמַחַט וְהוּא מַשְׁחִיר לְעוֹלָם: **קַעֲקַע.** לְשׁוֹן (במדבר כה ד): ״וְהוֹקַע אוֹתָם״; (שמואל ב כא ו): ״וְהוֹקַעְנוּם״, תּוֹחֲבִין עֵץ בָּאָרֶץ וְתוֹלִין אוֹתָם עֲלֵיהֶם, וְנִמְצָאוּ מְחֻקִּין וּתְחוּבִין בַּקַּרְקַע, פורפויינ״ט בְּלַעַ״ז: **(כט) אַל־תְּחַלֵּל אֶת־בִּתְּךָ לְהַזְנוֹתָהּ.** בְּמוּסַר בִּתּוֹ

ל אֶת־שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ אֲנִי
יְהוָה רש״י׃ לא אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־
הַיִּדְּעֹנִים אַל־תְּבַקְשׁוּ לְטָמְאָה בָהֶם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם רש״י׃ לב מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי
זָקֵן וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְהוָה רש״י׃ ס ששי
לג וְכִי־יָגוּר אִתְּךָ גֵּר בְּאַרְצְכֶם לֹא תּוֹנוּ
אֹתוֹ רש״י׃ לד כְּאֶזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הַגֵּר |
הַגָּר אִתְּכֶם וְאָהַבְתָּ לוֹ כָּמוֹךָ כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם
בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם רש״י׃ לה לֹא־
תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט בַּמִּדָּה בַּמִּשְׁקָל
וּבַמְּשׂוּרָה רש״י׃ לו מֹאזְנֵי צֶדֶק אַבְנֵי־צֶדֶק אֵיפַת

חִטְאִין׃ ל יָת יוֹמֵי שַׁבַּיָּא דִילִי
תִּטְרוּן וּלְבֵית מַקְדְּשִׁי תְּהוֹן דַּחֲלִין
אֲנָא יְיָ׃ לא לָא תִתְפְּנוּן בָּתַר בִּדִין
וּדְכוּרוּ לָא תִתְבְּעוּן לְאִסְתָּאָבָא
בְּהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ לב מִן
קֳדָם דְּסַבַּר בְּאוֹרַיְתָא תְּקוּם
וּתְהַדַּר אַפֵּי סָבָא וְתִדְחַל מֵאֱלָהָךְ
אֲנָא יְיָ׃ לג וַאֲרֵי יִתְגַּיַּר עִמָּךְ
גִּיּוֹרָא בְּאַרְעֲכוֹן לָא תּוֹנוּן יָתֵהּ׃
לד כְּיַצִּיבָא מִנְּכוֹן יְהֵי לְכוֹן
גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיַּר בֵּינֵיכוֹן וּתְרַחֵם לֵהּ
כְּנָפְשָׁךְ אֲרֵי דַיָּרִין הֲוֵיתוּן בְּאַרְעָא
דְּמִצְרָיִם אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃ לה לָא
תַעְבְּדוּן שִׁקַּר בְּדִין בְּמִשַּׁחְתָּא
בְּמַתְקְלָא וּבְמִכְלְתָּא׃ לו מֹאזְנָן
דְּקִשׁוֹט מַתְקְלָן דְּקִשׁוֹט מְכִילָן

רש״י

פְּנוּיָה לְבִיאָה שֶׁלֹּא לְשֵׁם קִדּוּשִׁין: **וְלֹא־תִזְנֶה הָאָרֶץ.** אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, הָאָרֶץ מַזְנָה אֶת פֵּרוֹתֶיהָ לַעֲשׂוֹתָן בְּמָקוֹם אַחֵר וְלֹא בְּאַרְצְכֶם. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיה ג ג): ״וַיִּמָּנְעוּ רְבִבִים וְגוֹ׳״: **(ל) וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ.** (יבמות ה) לֹא יִכָּנֵס לֹא בְּמַקְלוֹ וְלֹא בְּמִנְעָלוֹ וּבַאֲפֵנְדָּתוֹ וּבָאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו; וְאַף־עַל־פִּי שֶׁאֲנִי מַזְהִירְכֶם עַל הַמִּקְדָּשׁ - ״אֶת שַׁבְּתֹתַי תִּשְׁמֹרוּ״ - אֵין בִּנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת: **(לא) אַל־תִּפְנוּ אֶל־הָאֹבֹת.** אַזְהָרָה לְבַעַל־אוֹב וְיִדְּעוֹנִי. (סנהדרין סה) בַּעַל־אוֹב, זֶה פִּיתּוֹם הַמְדַבֵּר מִשֶּׁחְיוֹ. וְיִדְּעוֹנִי, מַכְנִיס עֶצֶם חַיָּה שֶׁשְּׁמָהּ ״יִדּוּעַ״ לְתוֹךְ פִּיו, וְהָעֶצֶם מְדַבֵּר: **אַל־תְּבַקְּשׁוּ.** לִהְיוֹת עֲסוּקִים בָּם, שֶׁאִם תַּעַסְקוּ בָּם, אַתֶּם מִטַּמְּאִין לְפָנַי וַאֲנִי מְתַעֵב אֶתְכֶם: **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** דְּעוּ אֶת מִי אַתֶּם מַחֲלִיפִין בְּמִי: **(לב) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם.** (ת״כ, קידושין לב) יָכוֹל זָקֵן אַשְׁמַאי? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״זָקֵן״, אֵין זָקֵן אֶלָּא שֶׁקָּנָה חָכְמָה: **וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן.** אֵיזֶהוּ הִדּוּר? לֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא יִסְתֹּר אֶת דְּבָרָיו. יָכוֹל יַעֲצִים עֵינָיו כְּמוֹ שֶׁלֹּא רָאָהוּ? לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״, שֶׁהֲרֵי דָּבָר זֶה מָסוּר לְלִבּוֹ שֶׁל עוֹשֵׂהוּ, שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא הוּא, וְכָל דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ: ״וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ״: **(לג) לֹא תּוֹנוּ.** אוֹנָאַת דְּבָרִים; לֹא תֹּאמַר לוֹ: אֶמֶשׁ הָיִיתָ עוֹבֵד עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וְעַכְשָׁו אַתָּה בָּא לִלְמֹד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה: **(לד) כִּי־גֵרִים הֱיִיתֶם.** מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ: **אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם.** אֱלֹהֶיךָ וֵאלֹהָיו אֲנִי: **(לה) לֹא־תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט.** אִם לַדִּין, הֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר: ״לֹא תַעֲשׂוּ עָוֶל בַּמִּשְׁפָּט״, וּמַהוּ ״מִשְׁפָּט״ הַשָּׁנוּי כָּאן? הִיא הַמִּדָּה וְהַמִּשְׁקָל וְהַמְּשׂוּרָה; מְלַמֵּד שֶׁהַמּוֹדֵד נִקְרָא דַיָּן, שֶׁאִם שִׁקֵּר בַּמִּדָּה, הֲרֵי הוּא כִּמְקַלְקֵל אֶת הַדִּין, וְקָרוּי עָוֶל, שָׁנָאוּי וּמְשֻׁקָּץ, חֵרֶם וְתוֹעֵבָה, וְגוֹרֵם לַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים הָאֲמוּרִים בְּדַיָּן: מְטַמֵּא אֶת הָאָרֶץ וּמְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּמְסַלֵּק אֶת הַשְּׁכִינָה וּמַפִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב וּמַגְלֶה אוֹתָם מֵאַרְצָם: **בַּמִּדָּה.** זוֹ מִדַּת הָאָרֶץ (ב״מ סא. ב״ב כט): **בַּמִּשְׁקָל.** כְּמַשְׁמָעוֹ: **וּבַמְּשׂוּרָה.** הִיא מִדַּת הַלַּח: **(לו) אַבְנֵי־צֶדֶק.** הֵם הַמִּשְׁקוֹלוֹת שֶׁשּׁוֹקְלִין כְּנֶגְדָּן: **אֵיפַת.** הִיא מִדַּת הַיָּבֵשׁ: **הִין.** זוֹ הִיא מִדַּת הַלַּח: **אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם.** עַל מְנָת כֵּן. דָּבָר אַחֵר: אֲנִי הִבְחַנְתִּי

דִּקְשׁוֹט וְהֵינִין דִּקְשׁוֹט יְהוֹן לְכוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפְּקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם: לז וְתִטְּרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ: א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: ב וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֵּימַר גְּבַר גְּבַר מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן גִּיּוֹרָא דְּיִתְגַּיְּרוּן בְּיִשְׂרָאֵל דִּי יִתֵּן מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ יִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יִרְגְּמֻנֵּהּ בְּאַבְנָא: ג וַאֲנָא אֶתֵּן יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וֶאֱשֵׁיצֵי יָתֵהּ מִגּוֹ עַמֵּהּ אֲרֵי מִזַּרְעֵהּ יְהַב לְמֹלֶךְ בְּדִיל לְסָאָבָא יָת מַקְדְּשִׁי וּלְאַחָלָא יָת שְׁמָא דְּקוּדְשִׁי: ד וְאִם מְכַבֵּשׁ יְכַבְּשׁוּן עַמָּא בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן מִן גַּבְרָא הַהוּא בִּדְיָהֲבֵהּ מִזַּרְעֵהּ לְמֹלֶךְ בְּדִיל דְּלָא לְקַטָּלָא יָתֵהּ: ה וֶאֱשַׁוִּי אֲנָא יָת רוּגְזִי בְּגַבְרָא הַהוּא וּבִסְעָדוֹהִי וֶאֱשֵׁיצֵי

צֶדֶק וְהֵין צֶדֶק יִהְיֶה לָכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר־הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם רש״י:
לז וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה: פ כ א וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ב וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר
אִישׁ אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִן־הַגֵּר | הַגָּר
בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתֵּן מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ מוֹת יוּמָת
עַם הָאָרֶץ יִרְגְּמֻהוּ בָאָבֶן רש״י: ג וַאֲנִי אֶתֵּן
אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ מִקֶּרֶב
עַמּוֹ כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ לְמַעַן טַמֵּא
אֶת־מִקְדָּשִׁי וּלְחַלֵּל אֶת־שֵׁם קָדְשִׁי רש״י: ד וְאִם
הַעְלֵם יַעְלִימוּ עַם הָאָרֶץ אֶת־עֵינֵיהֶם מִן־
הָאִישׁ הַהוּא בְּתִתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ לְבִלְתִּי
הָמִית אֹתוֹ רש״י: ה וְשַׂמְתִּי אֲנִי אֶת־פָּנַי בָּאִישׁ
הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת | כָּל־הַזֹּנִים אַחֲרָיו לִזְנוֹת אַחֲרֵי

רש״י

בְּמִצְרַיִם בֵּין טִפָּה שֶׁל בְּכוֹר לִטִּפָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל בְּכוֹר, וַאֲנִי הַנֶּאֱמָן לְהַפְרַע מִמִּי שֶׁטּוֹמֵן מִשְׁקָלוֹתָיו בְּמֶלַח לְהוֹנוֹת אֶת הַבְּרִיּוֹת שֶׁאֵין מַכִּירִים בָּהֶם: תורה לז **(ב) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תֹּאמַר.** עֲנָשִׁין עַל הָאַזְהָרוֹת: **מוֹת יוּמָת.** (ת״כ) בְּבֵית דִּין; וְאִם אֵין כֹּחַ לְבֵית דִּין, עַם הָאָרֶץ מְסַיְּעִין אוֹתָן: **עַם הָאָרֶץ.** (ת״כ) עַם שֶׁבְּגִינוֹ נִבְרֵאת הָאָרֶץ. דָּבָר אַחֵר: עַם שֶׁעָתִידִין לִירַשׁ אֶת הָאָרֶץ עַל־יְדֵי מִצְוֹת הַלָּלוּ: **(ג) אֶתֵּן אֶת־פָּנַי.** (ת״כ) פְּנַאי שֶׁלִּי, פּוֹנֶה אֲנִי מִכָּל עֲסָקַי וְעוֹסֵק בּוֹ: **בָּאִישׁ.** וְלֹא בַּצִּבּוּר, שֶׁאֵין כָּל הַצִּבּוּר נִכְרָתִין: **כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ.** (ת״כ, סנהדרין סד) לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר: ״מַעֲבִיר בְּנוֹ־וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ״, בֵּן־בְּנוֹ וּבֶן־בִּתּוֹ מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי מִזַּרְעוֹ נָתַן לַמֹּלֶךְ״. זֶרַע פָּסוּל מְנַיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״בִּתּוֹ מִזַּרְעוֹ לַמֹּלֶךְ״: **לְמַעַן טַמֵּא אֶת־מִקְדָּשִׁי.** אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהִיא מְקֻדֶּשֶׁת לִי, כִּלְשׁוֹן (לקמן כא כג): ״וְלֹא יְחַלֵּל אֶת־מִקְדָּשַׁי״: **(ד) וְאִם הַעְלֵם יַעְלִימוּ.** אִם הֶעְלִימוּ בְּדָבָר אֶחָד, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ בִּדְבָרִים הַרְבֵּה; אִם הֶעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה, סוֹף שֶׁיַּעְלִימוּ סַנְהֶדְרֵי גְּדוֹלָה: **(ה) וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ.** אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: וְכִי מִשְׁפָּחָה מָה חָטְאָה? אֶלָּא לְלַמֶּדְךָ, שֶׁאֵין לְךָ מִשְׁפָּחָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מוֹכֵס שֶׁאֵין כֻּלָּם מוֹכְסִין, שֶׁכֻּלָּם מְחַפִּין עָלָיו: **וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ.** לָמָּה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר ״וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ״, יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״אֹתוֹ״ - אוֹתוֹ בְּהִכָּרֵת וְלֹא כָּל הַמִּשְׁפָּחָה בְּהִכָּרֵת אֶלָּא בִּיסוּרִין: **לִזְנוֹת אַחֲרֵי הַמֹּלֶךְ.** (ת״כ) לְרַבּוֹת שְׁאָר עֲבוֹדַת אֱלִילִים שֶׁעָבְדָה בְּכָךְ, וַאֲפִלּוּ אֵין זוֹ עֲבוֹדָתָהּ: תורה ו

הַמֹּלֶךְ מִקֶּרֶב עַמָּם׃ רס״י׃ ו וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּפְנֶה
אֶל־הָאֹבֹת וְאֶל־הַיִּדְּעֹנִים לִזְנֹת אַחֲרֵיהֶם
וְנָתַתִּי אֶת־פָּנַי בַּנֶּפֶשׁ הַהִוא וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ
מִקֶּרֶב עַמּוֹ׃ ז וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי
אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ רס״י׃ שביעי ח וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־
חֻקֹּתַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם אֲנִי יְהוָה מְקַדִּשְׁכֶם׃
ט כִּי־אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יְקַלֵּל אֶת־אָבִיו וְאֶת־אִמּוֹ
מוֹת יוּמָת אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל דָּמָיו בּוֹ׃ רס״י׃
י וְאִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ אֲשֶׁר יִנְאַף
אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף
וְהַנֹּאָפֶת׃ רס״י׃ יא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־אֵשֶׁת
אָבִיו עֶרְוַת אָבִיו גִּלָּה מוֹת־יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם
דְּמֵיהֶם בָּם׃ יב וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־כַּלָּתוֹ
מוֹת יוּמְתוּ שְׁנֵיהֶם תֶּבֶל עָשׂוּ דְּמֵיהֶם בָּם׃ רס״י׃
יג וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־זָכָר מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה
תּוֹעֵבָה עָשׂוּ שְׁנֵיהֶם מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם
בָּם׃ רס״י׃ יד וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אִשָּׁה וְאֶת־

יָתֵה וְיָת כָּל דְּטָעָן בַּתְרוֹהִי לְמִטְעֵי
בָּתַר מֹלֶךְ מִגּוֹ עַמְּהוֹן׃ ו וֶאֱנַשׁ
דִּי יִתְפְּנֵי בָּתַר בִּדִּין וּדְכוּרוּ
לְמִטְעֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתֵּן יָת רוּגְזִי
בַּאֲנָשָׁא הַהִיא וֶאֱשֵׁיצֵי יָתֵה מִגּוֹ
עַמֵּה׃ ז וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן
קַדִּישִׁין אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃
ח וְתִטְרוּן יָת קְיָמַי וְתַעְבְּדוּן
יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ מְקַדִּשְׁכוֹן׃ ט אֲרֵי
גְּבַר גְּבַר דִּי יְלוּט יָת אֲבוּהִי וְיָת
אִמֵּה יִתְקְטֵלָא יִתְקְטֵל אֲבוּהִי
וְאִמֵּה לַט קְטָלָא חַיָּב׃ י וּגְבַר דִּי
יְגוּף יָת אִתַּת גְּבַר דִּי יְגוּף יָת
אִתַּת חַבְרֵהּ יִתְקְטֵלָא יִתְקְטֵל
גַּיָּפָא וְגַיַּפְתָּא׃ יא וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב
עִם אִתַּת אֲבוּהִי עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִי
גַּלִּי יִתְקְטָלָא יִתְקַטְּלוּן תַּרְוֵיהוֹן
קְטָלָא חַיָּבִין׃ יב וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב
יָת כַּלְתֵּהּ יִתְקְטָלָא יִתְקַטְּלוּן
תַּרְוֵיהוֹן תִּבְלָא עֲבָדוּ קְטָלָא
חַיָּבִין׃ יג וּגְבַר דִּי יִשְׁכּוּב יָת
דְּכוּרָא מִשְׁכְּבֵי אִתְּתָא תּוֹעֲבְתָּא
עֲבָדוּ תַּרְוֵיהוֹן יִתְקְטָלָא יִתְקַטְּלוּן
קְטָלָא חַיָּבִין׃ יד וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת
אִתְּתָא וְיָת אִמַּהּ עֵצַת חִטְאִין הִיא

רש״י

(ז) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם. זוֹ פְּרִישׁוּת עֲבוֹדַת אֱלִילִים׃ תורה ח **(ט) אָבִיו וְאִמּוֹ קִלֵּל.** (ת״כ, סנהדרין פה) לְרַבּוֹת לְאַחַר מִיתָה׃ **דָּמָיו בּוֹ.** זוֹ סְקִילָה, וְכֵן כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר׃ ״דָּמָיו בּוֹ״, ״דְּמֵיהֶם בָּם״, וְלָמַדְנוּ מֵאוֹב וְיִדְּעוֹנִי, שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם׃ ״בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם״. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא׃ כְּמוֹ ״דָּמוֹ בְרֹאשׁוֹ״ אֵין נֶעֱנָשׁ עַל מִיתָתוֹ אֶלָּא הוּא, שֶׁהוּא גָּרַם לְעַצְמוֹ שֶׁיֵּהָרֵג׃ **(י) וְאִישׁ.** פְּרָט לְקָטָן׃ **אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת־אֵשֶׁת אִישׁ.** (קידושין יט. סנהדרין נב) פְּרָט לְאֵשֶׁת קָטָן, לָמַדְנוּ שֶׁאֵין לְקָטָן קִדּוּשִׁין. וְעַל אֵיזוֹ אֵשֶׁת־אִישׁ חִיַּבְתִּי לְךָ?׃ **אֲשֶׁר יִנְאַף אֶת אֵשֶׁת־רֵעֵהוּ.** פְּרָט לְאֵשֶׁת עוֹבֵד גִּלּוּלִים. לָמַדְנוּ, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין לְעוֹבֵד גִּלּוּלִים׃ **מוֹת־יוּמַת הַנֹּאֵף וְהַנֹּאָפֶת.** כָּל מִיתָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה סְתָם, אֵינָהּ אֶלָּא חֶנֶק׃ תורה יא **(יב) תֶּבֶל עָשׂוּ.** גְּנַאי. לָשׁוֹן אַחֵר׃ מְבַלְבְּלִין זֶרַע הָאָב בְּזֶרַע הַבֵּן׃ **(יג) מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה.** (סנהדרין נה) מַכְנִיס כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת׃ **(יד) יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֹתָהֶן.** (סנהדרין עה) אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר אִשְׁתּוֹ הָרִאשׁוֹנָה יִשְׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי נִשָּׂאָהּ בְּהֶתֵּר וְלֹא נֶאֱסְרָה עָלָיו, אֶלָּא אִשָּׁה וְאִמָּהּ הַכְּתוּבִין כָּאן שְׂתֵיהֶן לְאִסּוּר, שֶׁנָּשָׂא אֶת חֲמוֹתוֹ וְאִמָּהּ. וְיֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים׃ אֵין כָּאן אֶלָּא חֲמוֹתוֹ, וּמַהוּ ״אֹתָהֶן״?

אִמָּהּ זִמָּה הִוא בָּאֵשׁ יִשְׂרְפוּ אֹתוֹ וְאֶתְהֶן
וְלֹא־תִהְיֶה זִמָּה בְּתוֹכְכֶם רס״י: טו וְאִישׁ אֲשֶׁר
יִתֵּן שְׁכָבְתּוֹ בִּבְהֵמָה מוֹת יוּמָת וְאֶת־הַבְּהֵמָה
תַּהַרְגוּ רס״י: טז וְאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרַב אֶל־כָּל־
בְּהֵמָה לְרִבְעָה אֹתָהּ וְהָרַגְתָּ אֶת־הָאִשָּׁה
וְאֶת־הַבְּהֵמָה מוֹת יוּמָתוּ דְּמֵיהֶם בָּם: יז וְאִישׁ
אֲשֶׁר־יִקַּח אֶת־אֲחֹתוֹ בַּת־אָבִיו אוֹ־בַת־אִמּוֹ
וְרָאָה אֶת־עֶרְוָתָהּ וְהִיא־תִרְאֶה אֶת־עֶרְוָתוֹ
חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם עֶרְוַת
אֲחֹתוֹ גִּלָּה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא רס״י: יח וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב
אֶת־אִשָּׁה דָּוָה וְגִלָּה אֶת־עֶרְוָתָהּ אֶת־מְקֹרָהּ
הֶעֱרָה וְהִוא גִּלְּתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ וְנִכְרְתוּ
שְׁנֵיהֶם מִקֶּרֶב עַמָּם רס״י: יט וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ
וַאֲחוֹת אָבִיךָ לֹא תְגַלֶּה כִּי אֶת־שְׁאֵרוֹ הֶעֱרָה
עֲוֹנָם יִשָּׂאוּ רס״י: כ וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ עֶרְוַת דֹּדוֹ גִּלָּה חֲטָאָם

בְּנוּרָא יוֹקְדוּן יָתֵהּ וְיָתְהֶן וְלָא
תְּהֵי עֲצַת חִטְאִין בֵּינֵיכוֹן:
טו וּגְבַר דִּי יִתֵּן שְׁכָבְתֵּהּ בִּבְעִירָא
יִתְקְטֻלָא יִתְקְטֵל וְיָת בְּעִירָא
תִּקְטְלוּן: טז וְאִתְּתָא דִּי תִקְרַב
לְכָל בְּעִירָא לְמִשְׁלַט בַּהּ וְתִקְטוֹל
יָת אִתְּתָא וְיָת בְּעִירָא יִתְקְטָלָא
יִתְקַטְּלוּן קְטָלָא חַיָּבִין: יז וּגְבַר
דִּי יִסַּב יָת אֲחָתֵהּ בַּת אֲבוּהִי אוֹ
בַּת אִמֵּהּ וְיֶחֱזֵי יָת עֶרְיָתַהּ וְהִיא
תֶחֱזֵי יָת עֶרְיָתֵהּ קְלָנָא הוּא
וְיִשְׁתֵּיצוּן לְעֵינֵי בְּנֵי עַמְּהוֹן עֶרְיַת
אֲחָתֵהּ גַּלִּי חוֹבֵהּ יְקַבֵּל: יח וּגְבַר
דִּי יִשְׁכּוּב יָת אִתְּתָא סוֹאֲבָתָא
וִיגַלֵּי יָת עֶרְיָתַהּ יָת קְלָנַהּ גַּלִּי
וְהִיא תְגַלֵּי יָת סוֹאֲבַת דְּמָהָא
וְיִשְׁתֵּיצוּן תַּרְוֵיהוֹן מִגּוֹ עַמְּהוֹן:
יט וְעֶרְיַת אֲחַת אִמָּךְ וַאֲחַת אָבוּךְ
לָא תְגַלֵּי אֲרֵי יָת קָרִיבַהּ גַּלִּי
חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן: כ וּגְבַר דִּי

רש״י

אֶת אַחַת מֵהֶן; וְלָשׁוֹן יְוָנִי הוּא: ״הֶן״, אַחַת: **(טו) וְאֶת־הַבְּהֵמָה תַּהַרְגוּ.** אִם אָדָם חָטָא, בְּהֵמָה מֶה חָטְאָה? אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה לָאָדָם תַּקָּלָה עַל יָדָהּ, לְפִיכָךְ אָמַר הַכָּתוּב: תִּסָּקֵל. קַל־וָחֹמֶר לְאָדָם, שֶׁיּוֹדֵעַ לְהַבְחִין בֵּין טוֹב לְרַע וְגוֹרֵם רָעָה לַחֲבֵרוֹ לַעֲבֹר עֲבֵרָה. כֵּיוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (דברים יב ב): ״אַבֵּד תְּאַבְּדוּן אֶת־כָּל־הַמְּקֹמוֹת״, הֲרֵי דְּבָרִים קַל וָחֹמֶר: וּמָה אִילָנוֹת, שֶׁאֵינָן רוֹאִין וְאֵינָן שׁוֹמְעִין, עַל שֶׁבָּאת תַּקָּלָה עַל יָדָם, אָמְרָה תּוֹרָה: הַשְׁחֵת, שְׁרֹף וְכַלֵּה, הַמַּטֶּה אֶת חֲבֵרוֹ מִדֶּרֶךְ חַיִּים לְדַרְכֵי מִיתָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה: תורה טז **(יז) חֶסֶד הוּא.** לָשׁוֹן אֲרַמִּי: חֶרְפָּה, ״חִסּוּדָא״. וּמִדְרָשׁוֹ (סנהדרין נח): אִם תֹּאמַר: קַיִן נָשָׂא אֲחוֹתוֹ?! חֶסֶד עָשָׂה הַמָּקוֹם לִבְנוֹת עוֹלָמוֹ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פט): ״עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה״: **(יח) הֶעֱרָה.** גִּלָּה, וְכֵן כָּל לְשׁוֹן ״עֶרְוָה״, גִּלּוּי הוּא, וְהַוָּא״ו יוֹרֶדֶת בַּתֵּבָה לְשֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ ״זַעֲוָה״ מִגִּזְרַת (אסתר ה ט): ״וְלֹא־קָם וְלֹא־זָע״, וְכֵן ״אַחְוָה״ מִגִּזְרַת אָח. וְהַעֲרָאָה זוֹ נֶחְלְקוּ בָּהּ רַבּוֹתֵינוּ (יבמות נה), יֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ נְשִׁיקַת שַׁמָּשׁ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: זוֹ הַכְנָסַת עֲטָרָה: **(יט) וְעֶרְוַת אֲחוֹת אִמְּךָ.** שָׁנָה הַכָּתוּב בְּאַזְהָרָתָן, לוֹמַר שֶׁהֵזְהַר עֲלֵיהֶן, בֵּין עַל אֲחוֹת אָבִיו וְאִמּוֹ מִן הָאָב, בֵּין עַל אַחְיוֹתֵיהֶן מִן הָאֵם. אֲבָל עֶרְוַת אִשֶּׁת אַחִי אָבִיו לֹא הֵזְהַר, אֶלָּא עַל אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו מִן הָאָב: **(כ) אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת־דֹּדָתוֹ.** (יבמות נד) הַמִּקְרָא הַזֶּה בָּא לְלַמֵּד עַל ׳כָּרֵת׳ הָאָמוּר לְמַעְלָה, שֶׁהוּא בְּעֹנֶשׁ הֲלִיכַת עֲרִירִי: **עֲרִירִים.** כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּלָא וְלָד; וְדוֹמֶה לוֹ (בראשית טו ב):

יִשָּׂאוּ עֲרִירִים יָמֻתוּ רס״י׃ כא וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח
אֶת־אֵשֶׁת אָחִיו נִדָּה הִוא עֶרְוַת אָחִיו גִּלָּה
עֲרִירִים יִהְיוּ רס״י׃ כב וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־כָּל־חֻקֹּתַי
וְאֶת־כָּל־מִשְׁפָּטַי וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תָקִיא
אֶתְכֶם הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מֵבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה
לָשֶׁבֶת בָּהּ׃ כג וְלֹא תֵלְכוּ בְּחֻקַּת הַגּוֹי אֲשֶׁר־
אֲנִי מְשַׁלֵּחַ מִפְּנֵיכֶם כִּי אֶת־כָּל־אֵלֶּה עָשׂוּ
וָאָקֵץ בָּם רס״י׃ כד וָאֹמַר לָכֶם אַתֶּם תִּירְשׁוּ
אֶת־אַדְמָתָם וַאֲנִי אֶתְּנֶנָּה לָכֶם לָרֶשֶׁת אֹתָהּ
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים׃ מפטיר
כה וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה
וּבֵין־הָעוֹף הַטָּמֵא לַטָּהֹר וְלֹא־תְשַׁקְּצוּ אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם בַּבְּהֵמָה וּבָעוֹף וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא רס״י׃
כו וִהְיִיתֶם לִי קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי יְהוָה
וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי רס״י׃

יִשְׁכּוּב יָת אִתַּת אַח אֲבוּהִי עֶרְיַת אַח אֲבוּהִי גַּלִּי חוֹבְהֶן יְקַבְּלוּן בְּלָא וְלָד יְמוּתוּן׃ כא וּגְבַר דִּי יִסַּב יָת אִתַּת אֲחוּהִי מְרָחָקָא הִיא עֶרְיָתָא דַּאֲחוּהִי גַּלִּי בְּלָא וְלָד יְהוֹן׃ כב וְתִטְרוּן יָת כָּל קְיָמַי וְיָת כָּל דִּינַי וְתַעְבְּדוּן יָתְהוֹן וְלָא תְּרוֹקֵן יָתְכוֹן אַרְעָא דִּי אֲנָא מָעֵל יָתְכוֹן תַּמָּן לְמִתַּב בַּהּ׃ כג וְלָא תְּהָכוּן בְּנִימוֹסֵי עַמְמַיָּא דִּי אֲנָא מַגְלֵי מִן קֳדָמֵיכוֹן אֲרֵי יָת כָּל אִלֵּין עֲבָדוּ וְרָחִיק מֵימְרִי יָתְהוֹן׃ כד וַאֲמָרִית לְכוֹן אַתּוּן תִּירְתּוּן יָת אַרְעֲהוֹן וַאֲנָא אֶתְּנִנַּהּ לְכוֹן לְמֵירַת יָתַהּ אַרְעָא עָבְדָא חֲלָב וּדְבָשׁ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּי אַפְרֵשִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא׃ כה וְתַפְרְשׁוּן בֵּין בְּעִירָא דַכְיָא לְמִסְאָבָא וּבֵין עוֹפָא מְסָאֲבָא לִדְכִי וְלָא תְשַׁקְּצוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בִּבְעִירָא וּבְעוֹפָא וּבְכֹל דִּי תַרְחֵשׁ אַרְעָא דִּי אַפְרֵשִׁית לְכוֹן לְסָאֲבָא׃ כו וּתְהוֹן קֳדָמַי קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא יְיָ וְאַפְרֵשִׁית יָתְכוֹן מִן עַמְמַיָּא

רש״י

״וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי״, יֵשׁ לוֹ בָּנִים - קוֹבְרָן, אֵין לוֹ בָּנִים - מֵת בְּלֹא בָּנִים. לְכָךְ שִׁנָּה בִּשְׁנֵי מִקְרָאוֹת אֵלּוּ: ״עֲרִירִים יָמֻתוּ״, ״עֲרִירִים יִהְיוּ״; ״עֲרִירִים יָמֻתוּ״, אִם יִהְיוּ לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, לֹא יִהְיוּ לוֹ כְּשֶׁיָּמוּת, לְפִי שֶׁקּוֹבְרָן בְּחַיָּיו; ״עֲרִירִים יִהְיוּ״, שֶׁאִם אֵין לוֹ בִּשְׁעַת עֲבֵרָה, יִהְיֶה כָּל יָמָיו כְּמוֹ שֶׁהוּא עַכְשָׁו: **(כא) נִדָּה הִוא.** הַשְּׁכִיבָה הַזֹּאת מְנֻדָּה הִיא וּמְאוּסָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ לֶאֱסֹר הַעֲרָאָה בָּהּ כְּנִדָּה שֶׁהַעֲרָאָה מְפֹרֶשֶׁת בָּהּ: ״אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה״: תורה כב **(כג) וָאָקֵץ.** לְשׁוֹן מִאוּס, כְּמוֹ (בראשית כז): ״קַצְתִּי בְּחַיַּי״, כְּאָדָם שֶׁהוּא קָץ בִּמְזוֹנוֹ:

תורה כד **(כה) וְהִבְדַּלְתֶּם בֵּין־הַבְּהֵמָה הַטְּהֹרָה לַטְּמֵאָה.** אֵין צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין פָּרָה לַחֲמוֹר, שֶׁהֲרֵי מֻבְדָּלִין וְנִכָּרִין הֵם, אֶלָּא בֵּין טְהוֹרָה לְךָ לְטְמֵאָה לְךָ, בֵּין שֶׁנִּשְׁחַט רֻבּוֹ שֶׁל סִימָן לְנִשְׁחַט חֶצְיוֹ, וְכַמָּה בֵּין רֻבּוֹ לְחֶצְיוֹ? מְלֹא שַׂעֲרָה: **אֲשֶׁר־הִבְדַּלְתִּי לָכֶם לְטַמֵּא.** לֶאֱסֹר: **(כו) וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי.** אִם אַתֶּם מֻבְדָּלִים מֵהֶם, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁלִּי, וְאִם לָאו, הֲרֵי אַתֶּם שֶׁל נְבוּכַדְנֶאצַּר וַחֲבֵרָיו. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: מִנַּיִן שֶׁלֹּא יֹאמַר אָדָם: ׳נַפְשִׁי קָצָה בִּבְשַׂר חֲזִיר׳! ״אִי אֶפְשִׁי לִלְבֹּשׁ כִּלְאַיִם׳! אֲבָל יֹאמַר: ׳אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה וְאָבִי

לְמֶהֱוֵי פָּלְחִין קֳדָמָי: כז וּגְבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יְהֵי בְּהוֹן בִּדִּין אוֹ דְּכוּר יִתְקְטְלָא יִתְקַטְּלוּן בְּאַבְנָא יִרְגְּמוּן יָתְהוֹן קְטָלָא חַיָּבִין: פפפ

כז וְאִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב אוֹ יִדְּעֹנִי מוֹת יוּמָתוּ בָּאֶבֶן יִרְגְּמוּ אֹתָם דְּמֵיהֶם בָּם רס״י:

פפפ ס״ד פסוקים, ונג״ה סימן, מ״י זה״ב סימן:

רש״י

שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״וָאַבְדִּל אֶתְכֶם מִן־הָעַמִּים לִהְיוֹת לִי״, שֶׁתְּהֵא הַבְדָּלַתְכֶם מֵהֶם לִשְׁמִי, פּוֹרֵשׁ מִן הָעֲבֵרָה וּמְקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם: **(כז) כִּי־יִהְיֶה בָהֶם אוֹב וְגוֹ׳**. כָּאן נֶאֱמַר בָּהֶם ׳מִיתָה׳ וּלְמַעְלָה ׳כָּרֵת׳: עֵדִים וְהַתְרָאָה - בִּסְקִילָה, מֵזִיד בְּלֹא הַתְרָאָה - בְּהִכָּרֵת, וְשִׁגְגָתָם - חַטָּאת. וְכֵן בְּכָל חַיָּבֵי מִיתוֹת שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם ׳כָּרֵת׳:

חסלת פרשת קדושים

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

הפטרה לשנים מקרא ואחד תרגום ביחזקאל פרק כ

כ ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג בֶּן־אָדָם דַּבֵּר אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי־אָנִי אִם־אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה: ד הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפֹּט בֶּן־אָדָם אֶת־תּוֹעֵבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם: ה וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ו בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל־אֶרֶץ אֲשֶׁר־תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: ז וָאֹמַר אֲלֵהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל־תִּטַּמָּאוּ אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: ח וַיַּמְרוּ־בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת־שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת־גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם: ט וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־הֵמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: י וָאוֹצִיאֵם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאֲבִאֵם אֶל־הַמִּדְבָּר: יא וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת־חֻקּוֹתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם: יב וְגַם אֶת־שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדְּשָׁם: יג וַיַּמְרוּ־בִי בֵית־יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי לֹא־הָלָכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם

הָאָדָם וָחַי בָּהֶם וְאֶת־שַׁבְּתֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר לְכַלּוֹתָם: יד וָאֶעֱשֶׂה לְמַעַן
שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִים לְעֵינֵיהֶם: טו וְגַם־אֲנִי נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם בַּמִּדְבָּר לְבִלְתִּי
הָבִיא אוֹתָם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל־הָאֲרָצוֹת: טז יַעַן בְּמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ
וְאֶת־חֻקּוֹתַי לֹא־הָלְכוּ בָהֶם וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי חִלֵּלוּ כִּי אַחֲרֵי גִלּוּלֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ: יז וַתָּחָס עֵינִי עֲלֵיהֶם
מִשַּׁחֲתָם וְלֹא־עָשִׂיתִי אוֹתָם כָּלָה בַּמִּדְבָּר: יח וָאֹמַר אֶל־בְּנֵיהֶם בַּמִּדְבָּר בְּחֻקֵּי אֲבוֹתֵיכֶם אַל־תֵּלֵכוּ
וְאֶת־מִשְׁפְּטֵיהֶם אַל־תִּשְׁמֹרוּ וּבְגִלּוּלֵיהֶם אַל־תִּטַּמָּאוּ: יט אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּחֻקּוֹתַי לֵכוּ וְאֶת־מִשְׁפָּטַי
שִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כ וְאֶת־שַׁבְּתוֹתַי קַדֵּשׁוּ וְהָיוּ לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם לָדַעַת כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרת אחרי־מות־קדושים לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום עמוס פרק ט

ט ז הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם־יְהוָה הֲלוֹא אֶת־יִשְׂרָאֵל הֶעֱלִיתִי מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם וּפְלִשְׁתִּיִּים מִכַּפְתּוֹר וַאֲרָם מִקִּיר: ח הִנֵּה עֵינֵי | אֲדֹנָי יֱהוֹה בַּמַּמְלָכָה הַחַטָּאָה
וְהִשְׁמַדְתִּי אֹתָהּ מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֶפֶס כִּי לֹא הַשְׁמֵיד אַשְׁמִיד אֶת־בֵּית יַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה:
ט כִּי־הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה וַהֲנִעוֹתִי בְכָל־הַגּוֹיִם אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ בַּכְּבָרָה וְלֹא־יִפּוֹל
צְרוֹר אָרֶץ: י בַּחֶרֶב יָמוּתוּ כֹּל חַטָּאֵי עַמִּי הָאֹמְרִים לֹא־תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה:
יא בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶת־סֻכַּת דָּוִיד הַנֹּפֶלֶת וְגָדַרְתִּי אֶת־פִּרְצֵיהֶן וַהֲרִסֹתָיו אָקִים וּבְנִיתִיהָ
כִּימֵי עוֹלָם: יב לְמַעַן יִירְשׁוּ אֶת־שְׁאֵרִית אֱדוֹם וְכָל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם
נְאֻם־יְהוָה עֹשֶׂה זֹאת: יג הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם־יְהוָה וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקֹּצֵר וְדֹרֵךְ עֹנָבִים
בְּמֹשֵׁךְ הַזָּרַע וְהִטִּיפוּ הֶהָרִים עָסִיס וְכָל־הַגְּבָעוֹת תִּתְמוֹגַגְנָה: יד וְשַׁבְתִּי אֶת־שְׁבוּת עַמִּי
יִשְׂרָאֵל וּבָנוּ עָרִים נְשַׁמּוֹת וְיָשָׁבוּ וְנָטְעוּ כְרָמִים וְשָׁתוּ אֶת־יֵינָם וְעָשׂוּ גַנּוֹת וְאָכְלוּ
אֶת־פִּרְיהֶם: טו וּנְטַעְתִּים עַל־אַדְמָתָם וְלֹא יִנָּתְשׁוּ עוֹד מֵעַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם
אָמַר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אודות עריכת חגיגות "סיום הרמב"ם"

מנהג ישראל תורה שעושין שמחה לגמרה של תורה, ועאכו"כ כאשר מסיימים את ספר הרמב"ם. יש להשתדל לערוך את הסיום ברבים, ברוב עם הדרת מלך, בכל אתר ואתר, חגיגות שייערכו בפרסום הכי גדול, ברוב פאר והדר.

[שיחה "ע"ד חגיגות סיום לימוד הרמב"ם". תורת מנחם התוועדויות תשמ"ו ח"ב עמ' 495].

מנהג ישראל שמאחרין הסיום עד שעת הכושר משום כבוד התורה - ולכן במקומות אשר מסיבות שונות תהיה אפשרות לערוך את "חגיגת הסיום" רק (או - באופן טוב הרבה יותר) בימים הסמוכים שלאחרי זה - יכולים להעתיק את "חגיגת הסיום" עד לשעת הכושר המתאימה במקום ההוא, בכל מקום ומקום לפי עניינו.

[שם].

בכל מקום ומקום שבו נערך "סיום הרמב"ם", ידפיסו קובץ חידושי תורה על ספר הרמב"ם, שיכלול - בראש ובראשונה את ה"הדרנים" וחידושי־תורה במשנתו של הרמב"ם שנאמרו בעת חגיגת הסיום. במקומות שאין מספיק חידו"ת כדי קובץ שלם - ישתתפו עם מקומות אחרים

[שיחה "ע"ד הדפסת קובצי חידושי תורה על ספר הרמב"ם", התוועדויות תשמ"ו ח"ב עמ' 761].

לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי־מות־קדושים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:07	6:00	8:49	8:45	9:21	9:18	10:28	10:25	19:14	19:18	19:39	19:43	18:58	19:53
חיפה (ק)	6:04	5:57	8:48	8:44	9:20	9:16	10:26	10:23	19:15	19:20	19:40	19:45	18:49	19:55
ירושלים (ק)	6:03	5:56	8:47	8:43	9:19	9:15	10:25	10:22	19:15	19:19	19:39	19:44	18:38	19:52
תל אביב (ק)	6:07	6:00	8:49	8:45	9:22	9:18	10:28	10:25	19:14	19:19	19:39	19:44	18:58	19:55
אוסטריה וינה (ק)	5:55	5:44	8:51	8:45	9:23	9:17	10:33	10:29	19:53	20:02	20:24	20:34	19:42	20:49
אוסטרליה מלבורן (ח)	6:46	6:51	8:58	9:00	9:30	9:33	10:27	10:28	17:53	17:45	18:19	18:11	17:28	18:22
אוקראינה אודסה (ק)	6:03	5:52	8:55	8:49	9:28	9:22	10:37	10:33	19:51	19:59	20:21	20:30	19:40	20:34
אוק. דנייפרופטרובסק (ק)	5:41	5:30	8:36	8:30	9:09	9:02	10:19	10:14	19:38	19:47	20:09	20:19	19:27	20:23
אוק. ז'יטומיר (ק)	6:04	5:52	9:00	8:54	9:33	9:26	10:43	10:39	20:06	20:16	20:39	20:49	19:56	20:53
אוקראינה קייב (ק)	5:55	5:43	8:52	8:46	9:25	9:18	10:36	10:31	20:00	20:10	20:33	20:43	19:50	20:47
אוקראינה דונייצק (ק)	5:31	5:20	8:26	8:20	8:58	8:51	10:08	10:03	19:26	19:35	19:57	20:07	19:16	20:11
איטליה מילאנו (ק)	6:30	6:20	9:22	9:17	9:54	9:49	11:04	11:00	20:16	20:24	20:46	20:54	20:04	21:09
אקוואדור קיטו (ח)	6:02	6:01	8:36	8:35	9:06	9:05	10:08	10:07	18:24	18:23	18:45	18:44	18:05	18:48
ארגנטינה ב. איירס (ח)	7:17	7:22	9:30	9:32	10:03	10:04	10:59	11:00	18:28	18:21	18:53	18:46	18:04	18:57
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	8:13	8:19	10:25	10:28	10:56	10:59	11:52	11:53	19:15	19:07	19:42	19:34	18:50	19:38
ארה"ב בולטימור (ק)	6:23	6:14	9:10	9:05	9:42	9:38	10:50	10:47	19:49	19:55	20:16	20:22	19:36	20:26
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ק)	6:09	6:00	8:58	8:53	9:30	9:25	10:39	10:35	19:42	19:48	20:10	20:16	19:29	20:29
ארה"ב ג'רסי (ק)	6:10	6:01	8:59	8:54	9:31	9:26	10:39	10:35	19:41	19:48	20:09	20:16	19:29	20:29
ארה"ב דטרויט (ק)	6:43	6:34	9:34	9:28	10:05	10:00	11:14	11:10	20:21	20:28	20:49	20:56	20:09	21:09
ארה"ב היוסטן (ק)	6:49	6:42	9:30	9:27	10:03	9:59	11:09	11:06	19:53	19:57	20:17	20:21	19:38	20:31
ארה"ב לוס אנג'לס (ק)	6:14	6:07	9:00	8:55	9:31	9:27	10:38	10:35	19:31	19:35	19:56	20:01	19:16	20:11
ארה"ב מיאמי (ק)	6:53	6:47	9:32	9:29	10:04	10:01	11:10	11:07	19:48	19:51	20:11	20:15	19:32	20:24
ארה"ב ניו הייבן (ק)	6:06	5:57	8:54	8:49	9:26	9:21	10:35	10:31	19:37	19:43	20:05	20:12	19:24	20:26
ארה"ב שיקאגו (ק)	6:01	5:52	8:52	8:47	9:23	9:18	10:32	10:28	19:40	19:46	20:08	20:15	19:27	20:26
בוליביה לא פאס (ח)	6:32	6:33	9:01	9:01	9:30	9:30	10:31	10:30	18:31	18:28	18:53	18:50	18:10	18:54
בלגיה אנטוורפן (ק)	6:39	6:27	9:36	9:29	10:09	10:02	11:20	11:15	20:45	20:55	21:18	21:29	20:36	21:49
בלגיה בריסל (ק)	6:39	6:27	9:37	9:30	10:09	10:02	11:20	11:15	20:46	20:56	21:19	21:29	20:36	21:47
בלרוס ליובאוויטש (ק)	5:43	5:29	8:46	8:38	9:17	9:10	10:30	10:25	20:09	20:20	20:45	20:58	20:00	21:02
ברזיל ס.פאולו (ח)	6:17	6:19	8:38	8:38	9:09	9:10	10:08	10:08	17:55	17:50	18:17	18:13	17:33	18:19
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	6:02	6:04	8:24	8:24	8:55	8:56	9:54	9:54	17:42	17:37	18:04	18:00	17:20	18:06
בריטניה לונדון (ק)	5:55	5:42	8:54	8:47	9:25	9:19	10:37	10:32	20:06	20:16	20:39	20:50	19:56	21:08
בריטניה מנצ'סטר (ק)	5:59	5:46	9:00	8:53	9:32	9:25	10:44	10:39	20:18	20:29	20:54	21:06	20:10	21:26
גרמניה ברלין (ק)	6:00	5:47	8:59	8:52	9:31	9:24	10:43	10:38	20:13	20:24	20:47	20:59	20:04	21:03
גרמניה פרנקפורט (ק)	6:22	6:10	9:20	9:14	9:52	9:45	11:03	10:58	20:28	20:38	21:01	21:11	20:18	21:15
הודו בומביי (ח)	6:18	6:13	8:53	8:50	9:26	9:23	10:30	10:28	18:59	19:01	19:21	19:23	18:42	19:27
הודו פונה (ח)	6:12	6:08	8:49	8:46	9:21	9:18	10:25	10:23	18:56	18:58	19:18	19:20	18:39	19:24
הונגריה בודפשט (ק)	5:47	5:36	8:41	8:35	9:13	9:07	10:23	10:19	19:40	19:48	20:11	20:20	19:29	20:24
טורקיה איסטנבול (ק)	6:18	6:09	9:07	9:02	9:39	9:34	10:47	10:44	19:49	19:56	20:17	20:24	19:37	20:28
יוון אתונה (ק)	6:43	6:35	9:30	9:25	10:02	9:57	11:09	11:06	20:06	20:12	20:33	20:39	19:53	20:43
מולדובה קישינב (ק)	6:10	5:59	9:02	8:56	9:35	9:29	10:45	10:40	19:59	20:07	20:29	20:38	19:48	20:42

לוח זמנים לשבוע פרשת אחרי־מות־קדושים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ק)	7:09	7:05	9:51	9:48	10:21	10:18	10:26	10:23	20:03	20:05	20:25	20:27	19:46	20:31
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	7:04	7:11	9:11	9:14	9:44	9:47	10:39	10:40	17:53	17:44	18:21	18:12	17:28	18:16
נפאל קטמנדו (ח)	5:31	5:25	8:14	8:11	8:45	8:41	9:51	9:48	18:36	18:39	19:00	19:03	18:21	19:07
סינגפור סינגפור (ח)	6:57	6:56	9:26	9:25	9:59	9:57	11:00	10:59	19:11	19:10	19:32	19:31	18:52	19:35
פולין ורשא (ק)	5:29	5:16	8:29	8:22	9:00	8:53	10:12	10:07	19:43	19:53	20:17	20:28	19:34	20:32
פרו לימה (ח)	6:11	6:12	8:35	8:34	9:07	9:07	10:07	10:07	18:03	18:00	18:25	18:22	17:43	18:26
צרפת ליאון (ק)	6:46	6:36	9:39	9:34	10:11	10:06	11:21	11:17	20:35	20:42	21:04	21:13	20:23	21:27
צרפת פריז (ק)	6:51	6:39	9:47	9:40	10:18	10:12	11:29	11:24	20:50	20:59	21:22	21:32	20:40	21:48
קולומביה בוגוטה (ח)	5:41	5:39	8:17	8:15	8:47	8:45	9:50	9:48	18:10	18:09	18:31	18:31	17:51	18:35
קנדה טורונטו (ק)	6:26	6:16	9:18	9:12	9:50	9:44	10:59	10:55	20:08	20:15	20:37	20:45	19:56	20:58
קנדה מונטריאול (ק)	6:00	5:50	8:53	8:47	9:25	9:19	10:35	10:30	19:48	19:55	20:17	20:26	19:36	20:40
קפריסין לרנקה (ק)	6:09	6:02	8:52	8:48	9:25	9:21	10:32	10:28	19:21	19:26	19:46	19:52	19:07	19:56
רוסיה מוסקבה (ק)	6:13	5:58	9:18	9:10	9:49	9:41	11:02	10:57	20:46	20:59	21:24	21:37	20:39	21:58
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ק)	6:26	6:15	9:19	9:13	9:51	9:45	11:01	10:57	20:16	20:25	20:47	20:56	20:05	21:00
שוייץ ציריך (ק)	6:28	6:17	9:23	9:17	9:55	9:48	11:05	11:00	20:24	20:32	20:54	21:03	20:13	21:18
תאילנד בנגקוק (ח)	6:01	5:57	8:35	8:32	9:07	9:05	10:10	10:09	18:34	18:35	18:56	18:57	18:17	19:01

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
יום שלישי לאחר צאת הכוכבים

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00213
18/04/2010

P.P.
שולם
1949
תל אביב